

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

BENES Károly

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám**AN UNEXPECTED WAR ON THE AGENDA – THE 2008 RUSSIAN-GEORGIAN CONFLICT
AND THE EUROPEAN UNION****VÁRATLAN HÁBORÚ A NAPIRENDEN – A 2008-AS OROSZ-GRÚZ KONFLIKTUS ÉS AZ
EURÓPAI UNIÓ**

The 2008 Russian-Georgian war has dramatically changed the political landscape of the South Caucasus. Russia's assertiveness was a warning signal to the countries of the region - which it considers as its "near abroad" - to limit their aspiration for Euro-Atlantic integration. At the same time, it was proved that NATO and EU were unable to prevent a conflict in their immediate neighbourhood in the first place and later they also failed to efficiently deal with the consequences of the war. This paper aims to briefly recall the events of August 2008 and analyse those implications of the war that have influenced Georgia's and Russia's relations with the EU in the last four years.

A 2008-as orosz-grúz háború drámaian megváltoztatta a politikai erőviszonyokat a Dél-Kaukázusban. Oroszország határozott fellépése figyelmeztetésként szolgált a régió országai számára, melyeket „közel külföldje” részeként tart számon, hogy korlátozzák euró-atlanti integrációs törekvéseiket. Ugyanakkor bebizonyosodott az is, hogy a NATO és az EU nem képes megelőzni egy konfliktust a közvetlen szomszédságában, és amikor az bekövetkezik, nem képes hatékonyan megbirkózni a következményeivel. Ez a tanulmány a 2008. augusztusi események rövid felidézését tűzi ki céljául, valamint elemezni kívánja a háború EU-orosz és EU-grúz kapcsolatokra gyakorolt hatását.

1. PROLOGUE TO A WAR

In August 2008, as the world was preparing for the Beijing Olympic Games, Russia's first full-scale war was unfolding in the South Caucasus after its occupation of Afghanistan in 1979. The West was caught by surprise when the tanks of the Russian 58th Army had rolled through the Roki tunnel towards Tskhinvali, capital of the secessionist Georgian region, South Ossetia and Georgian troops facing the outnumbered and outgunned enemy had started their withdrawal.

But was it a surprise that the hostility between Moscow and Tbilisi erupted in a war in August 2008? Prior to the war, numerous signs pointed to an inevitable armed conflict but the West did not want to face the inconvenient truth. It was easier to ignore the worsening situation and sweep the whole problem under the carpet than to attempt to interfere and prevent the unfolding conflict.

From 1999, Moscow had intentionally built up its military presence in the region and equipped its South Ossetian and Abkhaz allies with heavy weaponry, but in Russia's view the red line was crossed by Tbilisi in 2002, when it made a declaration on its aspiration to NATO membership at the NATO Summit in Prague. [1] Since Moscow has always considered the South Caucasus as a part of its "near abroad" (i.e. special sphere of interest), after Georgia had expressed its wish to join NATO, Russia applied permanent pressure and intimidation on Tbilisi in order to change its course towards real independence and Western integration. The West lacked both political will and means to effectively tackle the problem, thus chose not to interfere.

In 2007, Russia suspended its participation in the Treaty on Conventional Armed Forces in Europe (CFE) which through its flank limitation circumscribed the Russian military presence in the Caucasus. The suspension of the CFE gave Moscow a free hand in strengthening its military forces in the region. At the same time Moscow failed to comply with its Istanbul Commitments made at the OSCE Summit in 1999 to withdraw its troops from Georgia and Moldova. [2]

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

BENES Károly

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

These diplomatic moves and using Kosovo's declaration of independence as a precedent for Abkhazia and South Ossetia paved the way for a military solution in Georgia.

By 2008, Georgian-Russian relations had been severely tense for many years. They were burdened by countless incidents, including bombing Georgian villages and a radar station by Russian fighters (denied by Moscow), as well as a trade embargo on Georgian agricultural products. At the same time, Russian authorities had heavily distributed Russian passports in South Ossetia and Abkhazia, creating a pretext to defend "Russian citizens" in the breakaway regions. The Russian preparation for war was well described by Andrei Illarionov, once Presidential Advisor to Russia's President Vladimir Putin, who wrote that "Russian authorities had been making serious preparations for war over the span of nearly one decade. Indeed, it is remarkable how detailed, precise, coordinated, and secretive was the Russian leadership's planning for the military actions that caught most of the world by surprise in August 2008." [3]

By July 2008 everything was set up for an armed conflict in Abkhazia and South Ossetia. The U.S. and a few European countries – most importantly Germany - made an attempt to seek a peaceful settlement through negotiations, but it lacked the necessary political weight to put enough pressure on the involved parties to reach for a peaceful solution.

What happened exactly on the night of 7 to 8 August 2008 and what were the reasons laying beneath the events are still objects of various theories. The 2009 report of the European Union's Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia (IIFFMCG) carefully shares the responsibility between the involved parties. The Report found that "The shelling of Tskhinvali by the Georgian armed forces during the night of 7 to 8 August 2008 marked the beginning of the large-scale armed conflict in Georgia, yet it was only the culminating point of a long period of increasing tensions, provocations and incidents." [4] At the same time, the Report makes it clear that "any explanation of the origins of the conflict cannot focus solely on the artillery attack on Tskhinvali in the night of 7/8 August and on what then developed into the questionable Georgian offensive in South Ossetia and the Russian military action. The evaluation also has to cover the run-up to the war during the years before and the mounting tensions in the months and weeks immediately preceding the outbreak of hostilities. It must also take into account years of provocations, mutual accusations, military and political threats and acts of violence both inside and outside the conflict zone. It has to consider, too, the impact of a great power's coercive politics and diplomacy against a small and insubordinate neighbour, together with the small neighbour's penchant for overplaying its hand and acting in the heat of the moment without careful consideration of the final outcome, not to mention its fear that it might permanently lose important parts of its territory through creeping annexation." [5]

On the other hand, some respected Western scholars put the lion's share of the responsibility on Moscow in starting the war. [6] According to Ronald D. Asmus of the Brussels-based Transatlantic Center "Saakashvili's final order to go to war was triggered by several factors – the lack of any Ossetian or Russian response to his unilateral ceasefire, the renewed shelling of Georgian villages that evening, and the movement of Russian forces the previous evening, as well as fresh intelligence indicating that additional Russian forces were poised to move through the Roki tunnel after dark. But the final straw was a Georgian reconnaissance unit's visual confirmation of a military column moving from Java toward Tskhinvali. Based on the numbers and type of equipment in the column – tanks, armoured personnel carriers, and artillery –the Georgians concluded that these forces were neither South Ossetian nor North Caucasian "volunteers." It was the Russian army." [7]

Albeit it is still widely debated who started the hostilities, it is doubtless that the Russian army had been in place before the conflict began. All the necessary measures were taken under the pretext of "Kavkaz-2008", a military exercise in the North Caucasus in July and August 2008. Even the Black Sea Fleet was mobilized, which allowed the Russian navy to disembark troops in Abkhazia in the first days of the conflict. These and other careful preparations all signalled that the Russian army had planned the war for long time and had precisely put together every necessary piece of the war

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

BENES Károly

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

machine by early August 2008. Furthermore, the – according to NATO standards - poor conditions of the Russian army did not allow to win an unexpected and unprepared war, thus the fast and devastating victory of Russia was an eminent proof of years of planning.

2. THE EU'S ROLE IN THE CONFLICT RESOLUTION

In August 2008, coincidentally one of the European Union's foreign politically most active country – France – was at the helm of the EU, as it had took the rotating Presidency for the second half of the year in July. French President Nicolas Sarkozy reacted quickly to the events, flew to Moscow and brokered a 6-point ceasefire agreement on behalf of the EU on 12 August. [8] The EU's – and the French Presidency's – fast and as it seemed effective reaction was impressive and interpreted as a huge diplomatic victory, while the U.S. was sidelined.

However, later the ceasefire agreement turned out to be not as coherent as it seemed first. The agreement failed to mention Georgia's territorial integrity and *ad absurdum* gave Russian forces the right to “implement additional security measures” as peacekeepers. It is unprecedented that one of the belligerents obtain right to become a peacekeeper in the very same conflict. More worryingly, Russia has broken the terms of the agreement with impunity. Russian troops have continued to occupy Georgian territories and have not returned to their pre-war positions as it was stipulated in the ceasefire agreement. [9] The incompliance of the agreement by Russia has been met with faint responses from the EU.

The de facto annexation of South Ossetia and Abkhazia was cemented by Moscow, when it recognised the two breakaway regions as independent states on 26 August 2008. Albeit an extraordinary European Council in Brussels on 1 September 2008 strongly condemned Russia's decision to recognise the two would-be states [10] and decided to launch a fact-finding mission and an observer mission, as well as to appoint a European Union Special Representative (EUSR) for the South Caucasus, it also included conciliatory tones towards Moscow admitting the interdependence between the EU and Russia.

Perhaps one of the most substantial conflict resolution measures of the EU was the set up of the European Union Monitoring Mission (EUMM) in Georgia on 15 September 2008. The EUMM – although its operation is restricted in South Ossetia and Abkhazia by the local authorities and Russian forces – contributes to the stability on the ground to a great extent and the presence of EU staff in the conflict region has a moderating role in itself.

To summarize the EU's reactions to the sudden eruption of the conflict, the conclusion can be drawn that the Union acted quickly mainly due to the role of the French Presidency and took the leadership in the ceasefire negotiations, albeit the actual outcome of these negotiations were controversial and Russia failed to fully comply with the agreement. Furthermore, the EU introduced some tangible measures of which the launch of the EUMM was the most useful besides the humanitarian and financial aid provided by the EU and its member states.

3. IMPLICATIONS OF THE WAR IN EU-RUSSIA RELATIONS

The eruption of the war was a shock both to EU institutions and individual member states. EU members have always had divergent relations with Russia, thus their reactions were also slightly different. Some of them (e.g. Germany) blamed the responsibility of starting the war on Georgia while those countries which are historically antagonist to Russia (such as ex-communist Central and Eastern European countries) strongly condemned the Russian aggression. [11]

The EU's Common Security and Foreign Policy is determined mainly by member states – it was even more the case before the Lisbon Treaty entered into force – and not supranational EU institutions, thus it was inevitable to smooth the differences among the states in order to form a unified EU reaction. In view of the fact that Moscow's military adventure raised such grave concerns all over the EU, it was possible to form a common position on 1 September as it was mentioned in the previous chapter, and condemn the Russian aggression.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

BENES Károly

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

One of the retaliatory measures taken by the EU was the suspension of the talks on a new partnership agreement between Russia and the European Union. However, few months after the war, at the November Russia-EU Summit in Nice, the frozen negotiations were resumed, even though several EU countries – especially Lithuania - had opposed the restart of the discussions on the agreement. [12] It was the first sign of the fact that according to some EU states the political and economic relations with Russia are more important than the diplomatic pressure on Moscow to abandon its assertive policy in Georgia and the Caucasus.

Since then, mainly France, Germany and Italy have been in favour of softening the EU's position towards Russia. After four years, it seems as if the war had never happened. In 2010, France, the broker of the ceasefire agreement, made an advantageous deal selling two Mistral class helicopter carriers to Moscow, which makes Russia capable of carrying out amphibious operations in the Black Sea Region. [13] Still in 2010, GDF Suez, a French multinational energy company, made a lucrative deal by acquiring 9% stake in the Nord Stream project, which brings gas to Germany directly from Russia. [14] The financial and economic crisis made the situation even worse, since it has overshadowed the events of August 2008. Tackling grave economic problems, there has been no appetite in the EU to seriously get involved in the affairs of the South Caucasus. Furthermore, the economic weakness has eroded the EU's soft power which it has mainly been relying on in its foreign policy. As a consequence, EU's foreign policy towards the region is largely passive, there is no serious initiative to deal with the challenges raised by the unresolved conflicts of the South Caucasus.

On the other hand, Russian foreign policy continued to push its earlier proposal of reshaping Europe's security architecture immediately after the war. On 8 October 2008, Russian President Dmitry Medvedev drew a picture of a new security cooperation in Europe at the World Policy Conference in Evian, France. In his speech the President cited the Georgian conflict as a proof of the necessity of the adoption of a new security system in Europe. [15]

According to the Russian plans no international organizations or states can have the right to guarantee peace and stability, instead a treaty must guarantee equal security for all. The Russian proposals have practically aimed to create a new security organisation with limited scope to meddle in international conflicts and right for Russia to veto any initiative just like in the UN Security Council or in the OSCE. This new treaty and organisation should substitute NATO in Europe involving Russia in the decision making in every hard security issues in the continent. [16] It is not a surprise that there is no substantial answer from the West for the time being, albeit the leaders of certain countries (e.g. Germany, France, Italy, Greece) expressed their view that it would be expedient to negotiate security issues with Russia in order to improve mutual trust. Later the amended initiative has reappeared again and again in Moscow's official communication.

Aside from the debates of a new security architecture, in the South Caucasus neither NATO nor EU have a coherent strategy for the settlement of the frozen conflicts, which are the main stumbling block in the way of the democratic development and Western integration of the region.

As far as the EU is concerned, it is clearly not able to live up to the principles and goals laid down in the EU's Security Strategy of 2003. The Strategy envisages a role for the EU to become "inevitably a global player" and it "should be ready to share in the responsibility for global security and in building a better world." [17] Contrary to the abovementioned goals, EU's role in settling the security challenges of the South Caucasus is marginal - even if the region is a part of its immediate neighbourhood – partly due to the fact that it has limited means to apply in an armed conflict. As it was concluded in a paper not long after the war: "The European Union's response to the Caucasus crisis of mid-August 2008 supplies two indications of its foreign policy weakness. Firstly it showed that the twenty-seven member states have no common position on how the EU should respond to the conflicting parties, especially Russia. Secondly, the crisis revealed the EU's inadequacies in the field of conflict prevention." [18]

The European Union's soft power is proved to be less efficient in solving the frozen conflicts of the region, especially because it is not used with its full potential due to the economic interdependence between European countries and

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

BENES Károly

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

Russia, preventing the introduction of serious economic sanctions by the EU. Also, the lack of the incentive of EU membership perspective for the countries of the South Caucasus limits the EU's political influence in these states.

4. IMPLICATIONS OF THE WAR IN EU-GEORGIA RELATIONS

The 2008 war has had severe implications in EU-Georgia relations. Tbilisi, previously a "top student" of the region suddenly became a "bad guy" who waged a war on its secessionist regions. For their part, several EU members felt they were proved to be right not giving membership perspective to the countries of the post-soviet region burdened with unresolved conflicts. Tbilisi's involvement in a hot conflict has caused heavy economic and political damages for the country and a serious setback in its NATO and EU membership bid. [19]

Clearly, the EU has rightly been aware of not allowing countries in the organization which have potential conflicts with their neighbours. Cyprus, which joined the Union in 2004, brought in its unresolved conflict with Northern Cyprus and Turkey and as a consequence NATO-EU relations have been paralysed and EU-Turkey relations have been severely strained.

At the same time, other European countries (e.g. Sweden, Poland and other Central and Eastern European countries) recognised the increasing assertiveness of Russia and called for further assistance to support the democratic development and Western integration of the former European soviet states. As a result of the war, the adoption of the Polish-Swedish Eastern Partnership (EaP) initiative gained momentum and it officially became the eastern element of the European Neighbourhood Policy in 2009. The EaP provides tangible measures for its Eastern members, including Georgia, in their integration process, such as the adoption of an Association Agreement with the EU (including the establishment of a Deep and Comprehensive Free Trade Area) and visa free travel.

For its part, Tbilisi was disappointed in the Western response to the Russian aggression. The illusion of the Georgian administration that either the U.S. (NATO) or EU had been able to effectively contain Moscow's assertiveness in the region disappeared after the war. [20] Tbilisi had to reshape its ambitions and form a more realistic approach towards its secessionist regions and Western integration, thus the Eastern Partnership became the primary channel to continue the European integration process together with other participating states.

Besides the adoption of the EaP initiative, the Union also provided financial and humanitarian aid in order to mitigate the consequences of the war and launched the monitoring mission EUMM. Between 1992 and 2006 the EU granted 505 million euro to Georgia from various financial instruments. However, from this sum only 33 million euro supported confidence building and economic rehabilitation in the conflict zones. [21] After the war, a Donor Conference was held in Brussels on 22 October 2008 under the auspices of the European Union. Individual EU members and the European Community pledged to provide 615 million euro until 2010 to assist Georgia's economic recovery. [22]

In addition to the financial assistance, the EU co-chair the Geneva International Discussions on the crisis in Georgia, which is the main platform of the negotiations between the conflicting parties. Furthermore, after the war, the EU appointed an EU Special Representative (EUSR) for the South Caucasus, the Swedish diplomat Peter Semneby, who was later replaced by Philippe Lefort as the EUSR for the South Caucasus and the crisis in Georgia.

After four years and a financial and economic crisis the attention of the EU and individual member countries towards the Georgian unresolved conflict has significantly faded. More effective and tangible measures are needed in order to facilitate the conflict resolution and conduct a genuine and efficient policy which leads Georgia closer to the Union and assists it in its democratization process.

5. CONCLUSIONS

The roots of the Russo-Georgian war remain intact. There is no sign that the Russian backed, de facto independent breakaway regions of Georgia are in the slightest degree interested in solving their conflict with Georgia. Moscow,

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

BENES Károly

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

through its control over Tskhinvali and Sukhumi, has an enormous leverage on Tbilisi. The war has tilted the pre-2008 status quo in Russia's favour. Despite the strong Western condemnation of the disproportional use of military force by Moscow, the position and influence of Western countries and their organisations (i.e. NATO and EU) have significantly weakened since the war, even if some of their policies (e.g. the Eastern Partnership and the launch of the EUMM) can be considered effective.

Regarding the European Union, it does not seem to have a comprehensive scheme to facilitate a peaceful settlement in Georgia, and more generally, in other countries of the South Caucasus suffering from unresolved conflicts. It means that the Union is led by the events in the region and it lacks a strategy to prevent the revival of these conflicts. Therefore it would be essential to elaborate an EU strategy for the South Caucasus, as it was initiated by the 20 May 2010 resolution of the European Parliament. [23] The new strategy should complement for the EU's civilian efforts with a more proactive policy in hard security issues, thus linking its soft power with its potential of practicing leverage in the conflict resolution processes.

Past wars have taught us the lesson that ignoring the fundamental reasons behind a conflict could easily lead to its escalation or repetition. Therefore, despite all financial and economic difficulties and all institutional problems the EU faces, it is of utmost importance not to close our eyes over the challenges of the frozen conflicts of the South Caucasus - including in Georgia - in order to prevent an armed conflict in the future and save the lives of its potential victims.

Kulcsszavak: Oroszország, Grúzia, Európai Unió, háború

Keywords: Russia, Georgia, European Union, war

REFERENCES

- [1] Ministry of Foreign Affairs of Georgia, NATO-Georgia Relations. 29 September 2012.
http://www.mfa.gov.ge/index.php?lang_id=ENG&sec_id=453
- [2] Final Act of the Conference of the States Parties to the Treaty on Conventional Armed Forces in Europe. CFE.DOC/2/99. 19 November 1999, <http://www.osce.org/library/14114>
- [3] Svante E. Cornell and S. Frederick Starr (editors): *The Guns of August 2008 – Russia's War in Georgia*. M. E. Sharpe Armonk, 2009. p. 50.
- [4] Report of the Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia. Volume I, September 2009. p. 11.
<http://www.ceiig.ch/Report.html>
- [5] Report of the Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia. Volume I, September 2009. p. 31.
<http://www.ceiig.ch/Report.html>
- [6] Edward Lucas: *The New Cold War, How the Kremlin Menaces both Russia and the West* Bloomsbury. 2008.
- [7] Ronald D. Asmus: *A Little War That Shook the World, Georgia, Russia, and the Future of the West*. Palgrave Macmillan, 2010. p. 20-21.
- [8] Christian Lequesne and Olivier Rozenberg: *The French Presidency of 2008: The Unexpected Agenda*. SIEPS, 2008:3op, Stockholm. November 2008. p. 23.
- [9] David L. Phillips: *Implementation Review: Six-Point Ceasefire Agreement Between Russia and Georgi.*, The National Committee on American Foreign Policy and Columbia University ISHR. August 2011.
- [10] Presidency Conclusions, Extraordinary European Council, Brussels. 1 September 2008.
http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/102545.pdf
- [11] For more detailed information on EU-Russia relations see Mark Leonard's and Nicu Popescu's paper: *A Power Audit of EU-Russia Relations*. European Council on Foreign Relations, 2007.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

BENES Károly

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

- [12] Russia-EU cooperation pact talks to restart in Brussels. RIA Novosti, 02/12/2008.
<http://en.rian.ru/world/20081202/118637658.html?id=>
- [13] Vladimir Socor: *France's Sale of the Mistral to Russia: The Challenge to NATO's Transatlantic Partners*. Jamestown Foundation, June 30, 2011. http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=38133
- [14] GDF Suez Acquires 9 Percent Stake in Nord Stream. Nord Stream's Online Magazine. June 21, 2010. <http://www.nord-stream.com/press-info/emagazine/gdf-suez-acquires-9-percent-stake-in-nord-stream-42/>
- [15] Speech at the World Policy Conference. President of Russia Official web portal. 8 October 2008.
http://archive.kremlin.ru/eng/speeches/2008/10/08/2159_type82912type82914_207457.shtml
- [16] Vladimir Socor: *Medvedev proposes all-European security pact during Berlin visit*. Eurasia Daily Monitor. Volume:5 Issue:109. 9 June, 2008. http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=33701
- [17] A Secure Europe in a Better World, European Security Strategy. Brussels, 12 December 2003.
<http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>
- [18] Hans-Henning Schröder (ed.): *The Caucasus Crisis, International Perceptions and Policy Implications for Germany and Europe*. SWP Research Paper. Berlin, November 2008. <http://www.policypointers.org/Page/View/8437>
- [19] János Deák, György Szternák: *Grúzia*,
http://portal.zmne.hu/pls/portal/docs/PAGE/ZPORTAL/ZMNE_ROOT/KUTATAS/KUTATAS_HDI/TANANYAGOK/TAB112960/GRUZIA.DOC
- [20] György Deák András, Tamás Hoffmann, András Rácz, Gergely Romsics: *A grúz-országi válság értékelése*. MKI, T-2008/23. p. 15. <http://www.kulugyiintezet.hu/pub/displ.asp?id=VTFTER>
- [21] European External Action Service, Summary on EU-Georgia Relations.
http://eeas.europa.eu/georgia/eu_georgia_summary/index_en.htm
- [22] European External Action Service, Georgia Donors Conference – 22 October 2008.
http://eeas.europa.eu/georgia/conference/index_en.htm
- [23] European Parliament resolution of 20 May 2010 on the need for an EU strategy for the South Caucasus.
<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P7-TA-2010-0193&language=EN>

**FELDERÍTŐ TISZTKÉPZÉS A KOSSUTH LAJOS KATONAI FŐISKOLÁN
(1967-1997)**

ELŐSZÓ

Több éve gondolkodtam a felderítő tanszék és a felderítő tisztképzés történetének megírásán. Főként az vezetett, hogy az eltelt harminc év alatt, felhalmozódtak olyan értékek, amelyek nagymértékben befolyásolták a felderítő szolgálat működését, megítélését és eredményeit. Sajnos, kevés anyag őrzi a főiskolai és a felderítő tisztképzés tartalmát, módszereit, helyszíneit és eszközeit, pedig valószínű, hogy a mai oktatók és hallgatók is tudnak hasznos dolgokat meríteni. Még hivatásos szolgálatom idején megpróbáltam minden fényképet, dokumentumot, tervet megőrizni. Többször tanulmányoztam a meglévő okmányokat és terveztem valamilyen emlékszoba kialakítását a tanszéken. Az anyag elkészítésére a végső lökést az adta, hogy a régi főnököm, dr. Bánki Imre ezredes – akit ma már a barátomként tisztelhetek – felszólított egy cikk megírására. A tanszék történetét egy cikkben összefoglaltam és a kidolgozás során szembesültem azzal a ténnyel, hogy milyen sok témát, anyagot lehet összegyűjteni a felderítő hallgatók kiképzéséről, ami szinte minden volt hallgatónak érdekes és izgalmas olvasmány lehet. Ez adta a bátorságot egy könyv megírásához.

A tanulmány elkészítésének egyrészt az aktualitást ad, hogy napjainkban folyik a mélységi felderítés történetének megírása (2011 végén elkészült a könyv) másrészt, hogy 2012-ben ünnepli a főiskolai tisztképzés a 45 éves évfordulóját, és a magyar hadsereg történetében az intézményesített felderítő tisztképzés – amely valamilyen formában még ma is folyik – legelső osztálya **1961-ben, pontosan 51 éve** hagyta el az Egyesített Tiszti Iskola padjait, és minden az óta végzett tiszt őket tekintheti a kezdetek első úttörőinek. Képzésükről, oktatási körülményeiről Czeglédy Lajos nyugállományú alezredes, az egri felderítő zászlóalj elismert egykori parancsnoka és Mándoki Sándor nyugállományú ezredes adott nagyon részletes és tartalmas írásbeli tájékoztatást. Ennek alapján írtam le az első felderítő tisztjelöltek tevékenységét az Egyesített Tiszti Iskolán.

A munka megkezdése előtt régi kollégámmal és barátommal Szabó Ferenc nyugállományú alezredessel, akivel 20 évig dolgoztam együtt a főiskolán, egyeztettem a teendőket, én elkészítettem az anyag kézírásos változatát, Ő pedig legépelte és lektorálta a leírtakat.

Magamról annyit, hogy 1970-ben vonultam be tiszti főiskolás hallgatóként Egerbe és a felderítő szakasz tagjaként 1974-ben végeztem Szentendrén. Az első tiszti beosztásomat Egerben kaptam, ezzel visszakerültem katonai pályám első évének a helyszínére. 1976-ban a szolgálati érdekből kerültem Szentendrére, a Csapatfelderítő Tanszékre. Az akadémiai 3 év kivételével 1997-ig a főiskolán, majd 2005-ig a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen dolgoztam. Pályámat tudatosan alakítottam így, mert a foglalkozásomban örömet leltem, olyan munkát végezhettem, amit szerettem. A tanszéken az oktató-nevelő munka alapjaitól eljutottam a tanszékvezetői feladatok gyakorlásáig, de minden beosztásomban mindvégig a hallgatók oktatásával és nevelésével foglalkoztam.

Szabó Ferenc 1965-től az Egyesített Tiszti Iskolán (ETI) tanult, majd 1969-ben végzett felderítő szakon a Kossuth Lajos Katonai Főiskolán (KLKF). Csapatbeosztás után 1979-től dolgozott a főiskolán, végig a felderítő tanszéken. Kezdetben századparancsnok-helyettesi beosztásban, majd tanárként nevelte a hallgatókat. 1998-ban a tanszékről ment nyugdíjba.

Az tanulmány megírásakor a következő célok teljesítését tűztem ki magam elé:

1. Bemutatni a felderítő tanszék, ezen keresztül a főiskola történetét, oktatási helyszíneit, a képzés szakaszait, azok jellemzőit a tisztképzés iránt érdeklődők számára;
2. Bemutatni a felderítő képzés fejlődését: hogyan, milyen módszerekkel, eszközökkel és körülmények között folyt az oktatás. Mikor, milyen célokat kellett teljesíteniük a hallgatóknak és a tanároknak;
3. Leírni a tanszék történetét, ki, mikor, milyen beosztásban dolgozott a tisztképzés érdekében, hogyan folytak az órák, gyakorlatok, kihelyezések és milyen volt a napi munka. A volt kollégáknak segíteni a visszaemlékezésben;

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI OTTÓ

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

4. Ébren tartani az emlékeket a tanszéken végzett hallgatókban, akik olvassák az írást és átélték a 3-4 évet a főiskola falai között. Ezért igyekeztem minél több helyszínt, oktatási objektumot, bázist leírni és sok fegyvert, harc eszközt megnevezni, a tanáregyéniségekről pedig felvillanásokat bemutatni;
5. Átfogó képet adni valamennyi felderítő tiszt számára azokról az évekről, amelyek előttük vagy utánuk teltek el az iskolán. A tanszék 30 éves működését időrendi sorrendben írtam le, igyekeztem bemutatni a különböző időszakokban az oktatás tartalmát, módszereit, a hallgatók életkörülményeit, az objektumok, bázisok fejlődését, de nem tisztem értékelni az elmúlt évtizedeket. Úgy érzem a tanszék és a tanárok munkáját mindenkor tanúsítják a végzett tiszték sikerei, az elért fontos beosztásai és a magas rendfokozatai, valamint az általuk megfogalmazott vélemények.

Az oktatás-nevelés során mindvégig elsődleges szempont volt a különleges szakcsapat számára olyan speciálisan felkészített tiszték kibocsátása, akik jó katonai képzettségük mellett pozitív emberi tulajdonságokra is szert tettek. Az iskola felkészítette a fiatalokat a csapat- és mélységi¹ felderítő alakulatok alegységparancsnoki beosztásainak ellátására.

A felderítők nagy családot alkottak a néphadseregben, szinte mindenki ismert mindenkit és a felderítő tiszt állomány döntő többsége a főiskolán kapta az első pozitív impulzusokat.

Az írás elkészítésekor a Hadtörténeli Múzeum és Levéltár, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem könyvtár és múzeum idevonatkozó anyagait, a felderítő tanszék meglévő történelmi dokumentumait, fényképeit, videofilmjeit és anyagait tanulmányoztam, feldolgoztam a harminc év alatt megjelent írások, törvények és rendeletek tartalmát. Nagyon sok személyes élményt és saját feljegyzést használtam a kidolgozás során. Sajnos néhány dokumentumot nem találtam meg a kutatásaimhoz, ezért közvetett úton szereztem be adatokat.

Rengeteg segítséget kaptam a régi kollégáktól, volt hallgatóktól, arra törekedtem, hogy a leírtak a lehető legjobban megfeleljenek a valóságnak. Telefonok, e-mailek és személyes találkozások sokaságát bonyolítottam le a kutatás során. Mindenki maximálisan igyekezett segíteni. Nagyon sok jó tanácsot kaptam Dr. Bánki Imrétől és Horváth Sándortól, amit külön is megköszönök nekik.

Ezúton szeretnék köszönetet mondani a következő kollégáknak és tisztársaknak is: Sereg István, Komjáti Árpád, Márványkövi István, Fekete Miklós, Zaják András, Kovács Miklós, Erki Kázmér és felesége, Pavlovskzi György, Holndonner Hermann, Lopocsi István, Rózsa István, Madács János, Kovács László, Rápolti Bálint, Kovács Péter, Dr. Molnár Attila, Kerezsi Norbert, Martyn György, Dr. Forray László, Gerőcs Imre, Nyulászi Tamás, Dr. Fehérvári István, Perényi Ferenc, Váczi János, Virányi Erzsébet, továbbá Dr. Tömösváry Zsigmond, Brecska István, Lugosi Zoltán, Kertész Iván, Vámos Sándor, Major Ottó, Martinecz Mátyás, Kovács Lajos, Dr. Boda József, Csepregi László, Gabrovsky Gábor, Dr. Horváth Csaba, Várnagy Gyula, Dr. Négyesi Lajos, Dominek Attila, Dr. Makai Viktor, Dr. Murinkó Attila, Simon Attila, Rédei Róbert, Dr. Boldizsár Gábor, Rózsa Tibor, Majer Tibor, Jenei Dénes, az 1996-os osztály többségének (Bakó Balázs, Farkas Gábor, Gyarmati Sándor, Dr. Gyenge Sándor, Horváth Csongor, Sánta Gábor, Szalaváry Lajos, Szimicsku Zsolt, Szerencsi Zsolt, Juhász Roland), valamint Szarka Csabának, Szabó Péternek, Varga Jánosnak, Leib Péternek, Fábián Sándornak és másoknak.

Az tanulmányban szerepelnek a tanszék fejlődési szakaszai, a főiskola által teremtett körülmények, valamennyi tanár és a század vezetése. A rendfokozatokat mindig úgy írtam le, hogy az adott időszakban viselt rang szerepelt, hiszen van olyan tanár, aki főhadnagyként kezdte az oktatást és ezredesként ment nyugdíjba. A leírtakban szándékosan nem említetek hallgatókat, egyrészt azért, hogy ne legyen hiányos az adott felsorolás, másrészt többen még aktív tisztként szolgálnak és nem akartam az esetlegesen „zártnak” tartott információt kiadni.

A tanszék korszakai, amelyek főleg az új képzési dokumentumok életbe lépésével szakaszolhatók, szinte megegyeznek a tanszékvezetők szolgálati idejével. Az egyes korszakok átfedik egymást, mert szinte minden átmenetnél volt

¹ A földi felderítés két felderítési neme.

kifutó képzés és közben beindult az új oktatási időszak. A tanszék történetét 1997-es évvel fejeztem be, mert ekkor szűnt meg a főiskola.

A felderítő képzést mindenkor a kinevezett tanszékvezető vezette. A jogelőd intézmény Sereg István őrnagy irányítása alatt tevékenykedett. Legtovább – 10 évig – Zaják András alezredes töltötte be ezt a fontos beosztást. A századparancsnoki székben ülők közül kiemelkedik Németh Mihály őrnagy (alezredes), aki nemcsak hosszú időszakot töltött a század élén, hanem egyénisége mindig mély nyomot hagyott a hallgatókban. 13 évig töltötte be ezt a beosztást, tevékenysége sokáig emlékezetes marad.

A tanszék dolgozott Szentendrén, Budapesten a Zách utcában, majd újra Szentendrén a megújult bázison. Oktatási helyszín volt még Eger és Mezőtúr. Ezen kívül sok-sok emlékezetes város neve juthat még eszünkbe, ha a csapatgyakorlatokra, a táborokra, vagy a harcászati gyakorlatokra gondolunk vissza.

Remélem, az olvasóknak kedves olvasmányt nyújtanak a következő oldalak, melyek sokunknak bizonyára életre szóló élményeket idéznek fel.

1. AZ EGYESÍTETT TISZTI ISKOLÁTÓL A KOSSUTH LAJOS KATONAI FŐISKOLÁIG (1957-1967)

1957-ben, a forradalom után, a létszámában lecsökkent és szervezetében szétzilált Magyar Néphadsereg kezdett újjáéledni. A fegyveres erők minisztere aláírta az új tisztképző intézet felállítására vonatkozó rendeletet. Az iskola az Egyesített Fegyvernemi Tiszti Iskola, majd októbertől **Egyesített Tiszti Iskola** (ETI) nevet viselte, és az alapfokú tisztképző az űllői-úti bázison kezdte meg működését. A tanári állomány többségében a fegyvernemi tiszti iskolákról került az ETI-re, de oktatói feladatokat láttak el az akadémiáról és a csapatoktól érkezett tisztek is. Az iskolán tagozat-parancsnokságok működtek, ezeken belül alakították ki a tanszékeket és az oktatói tantárgybizottságokat. A képzés két nagy csoportban folyt, egyrészt a parancsnoki szakokon, másrészt a műszaki szakokon. Az oktatást a tanszékek végezték és kiemelt szerepet kapott a lövész- és a páncélos képzés. Felderítő szak az első években nem indult, erre nem is alakították ki oktatási szervezetet. A néphadsereg számára szükséges szaktiszti állomány az iskolán szerzett képességeit a csapatoknál fejlesztette tovább, és így vált alkalmassá a felderítő alegység-parancsnoki feladatok ellátására.

1. 1. A KEZDETI LÉPÉSEK A FELDERÍTŐ TISZTKÉPZÉSBN

Az 50-es évek végén, és a 60-as évek elején a tiszti növendékek növendéki ezred alárendeltségében lévő századokban szakaszokba szervezve szolgáltak, amelyeknek tiszt volt a parancsnoka. Az első felderítő tisztjelöltek 1958-ban kezdték meg katonai pályájukat. **A magyar hadsereg történetében az első felderítő osztály 1961-ben, ötven évvel ezelőtt végzett.**

A fiatalok toborzás után, 1958 tavaszán felvételiztek a tiszti iskolára az űllői úti laktanyában. A felvételhez kötelező volt az érettségi bizonyítvány megszerzése. A többnapos eljárás során orvosi vizsgálat, testnevelési felmérés és felvételi vizsga zajlott. A végén személyes beszélgetésen győződött meg egy kijelölt bizottság a jelentkezők egyéni képességeiről, rátermettségéről. A megfeleltek 1958 novemberében vonultak be a kijelölt alakulatokhoz az egyéves sorkatonai szolgálat letöltésére, és egyben elvégezték a tisztes tanfolyamot. A tisztes vizsga letétele után a felvettek bevonultak az ETI-re, és 1959. október elsején megkezdődött a tanév. Az első találkozás a növendéki ezredparancsnokkal – aki ebben az időben Satek István őrnagy volt – többek között azt a célt szolgálta, hogy a fiatal tisztjelölteket elosztották fegyvernemek szerint, majd a lövészek közül önként jelentkezés alapján kiválasztottak néhány főt, aki felderítő akart lenni. A vállalkozóknak testnevelésből kellett vizsgáznuk, és ennek eredményeként 15 fővel megalakult az **első felderítő szakasz**.

1959 őszére négy század működött a korábbi fegyvernemi századok helyett. A felderítő szakaszt a 1. századba osztotta be a parancsnokság. A század parancsnoka Lázár Gábor százados, a politikai helyettes Ilcsik Imre főhadnagy volt. A felderítők szakaszparancsnoka Labancz György főhadnagy lett, akit a harmadik évben Hajdú Imre főhadnagy váltott.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

A felderítők kiképzése politikai tárgyakból, általános katonai ismeretekből, pedagógiából, szaktárgyakból és testnevelésből állt. Természetesen mindenki tanult idegen nyelvet, a felderítők a várható alkalmazási terület miatt német nyelvet. Az iskolán ebben az időben rövid tanfolyamszerű képzés is folyt, ahol a közlekedési, a hadtáp, az egészségügyi ismeretek, a katonai oktatáselmélet főbb szabályait ismerték meg a növendékek. A felderítők a második év végén tantárgyi záróvizsgákat, a harmadik év végén kibocsájtó tisztí vizsgát tettek társadalomtudományból, testnevelésből, harcászatból, lökiképzésből és alaki kiképzésből. Az Egyesített Tiszti Iskola által kiadott Bizonyítványban a kibocsájtó tisztí vizsgák osztályzatai, valamint az egyéb tantárgyak és a rövid tanfolyamszerű tantárgyak eredményei szerepeltek.

A felderítők szakképzésének két fő ága a felderítő harcászati kiképzés és az idegenhadsereg-ismeret volt. A **felderítő ismeretek** zömét – az órák 70%-át – a tanárok terepen tartották. Ebben az időben a gyakorlati órák főleg Ócsán és Nagytétényben, a gyakorlótéren zajlottak, de voltak felderítő foglalkozások a Budai-hegységben, ahol az oktatók a lesállítás, a rajtaütés begyakorlásához ideális terepet találtak. A felderítő képzés során a növendékek ismereteket és jártasságot szereztek a fontosabb felderítő eljárásokból, sokszor alkalmazták a figyelőpárt, a harcfelderítő járőrt, a lesállást, a vállalkozást végrehajtó alegységet. A harmadik évben a fő figyelem a felderítő szakasz tevékenységére és annak vezetésére irányult. Ismereteket kaptak a mélységi felderítő csoport munkájából is. A felderítés főleg a gyalogos tevékenységre szorítkozott, a mozgás során a teherautó inkább csak a szállítást szolgálta. A gyakorlati órákon a növendékek a kor színvonalán lévő egyszerű felderítő eszközöket használták (tájéoló, távcső, periszkóp). A felderítő harcászati kiképzést többnyire Miklós József százados vezette.

A felderítő szakképzésnek fontos és emlékezetes része volt a második évben a Börzsönyben, a Nagy-Hideg-hegyen és a taxi-réten szervezett kéthetes téli tábor. A téli felderítés és a túlélés tárgyköreit Miklós százados vezette. A harcászati kiképzés mellett a testnevelő tanárok (Szócs András és Szócs Bertalan) megtanították a növendékeknek a síelés, a sífutás alapjait és a tüzelési testhelyzetek felvételét. A második héten a tábor vezetője 2-3 napos téli felderítő gyakorlatot tartott.

A harmadik év végén a parancsnokság iskolagyakorlatot szervezett, amelyben minden fegyvernem és szakcsapat a képzettségének megfelelő beosztásban dolgozott. A felderítő szakaszból két csoportot hoztak létre, akik gyalogosan oldották meg a felderítő harcfeladatot. A felderítés eredményét R-20-as rádióon kellett jelenteni. A korabeli dokumentumok szerint a gyakorlat eredményesen zárult, bár nem teljesen érvényesültek az 1961-ben kiadott szabályzatok előírásai.

Ebben az időben fontos tantárgy volt az **idegenhadsereg-ismeret**, amelynek oktatásához a tanárok fényképeket használtak, az órák zöme az alaptanteremben folyt.

A **lökiképzés** során a növendékek rövid elméleti felkészítés után a törökbálinti lőtérrel lőtték az akkor rendszeresített fegyverekkel az előírt feladatokat. A legtöbb lögyakorlaton egyéni fegyverrel, PPS típusú géppisztollyal lőtték, de tartottak lövészetet TT típusú pisztollyal, DP típusú golyószóróval, Gorjunov géppuskával is. Speciális löfeladatot kapott a szakasz, amikor 600 méterre mellalakot kellett eltalálni M-38 típusú távcsöves puskával. A tárgyat kezdetben Gurmai Sándor őrnagy, a végzés évében Magyi Sándor százados tanította.

A **tereptan** tantárgy oktatása során az elméleti órákat gyakorlati foglalkozások követték, amelyeken minden növendék térképpel, légi fényképpel, tájékozódási gyakorlaton vett részt, több esetben azimut²-vázlat alapján tették meg a menetvonalat. A foglalkozások többsége a Budai-hegyekben zajlott Miski Sándor százados vezetésével.

A növendékek komolyan vették a **testnevelést**, mert egyrészt záróvizsgát kellett tenniük, másrészt a felderítő alegységparancsnoknak mindig fontos a jó kondíció. Sok foglalkozáson szerepelt a szertorna, a cselgáncs (önvédelem) és az atlétika. Az akadálypályát részenként, majd folyamatosan gyakoroltatták a tanárok. A felderítőket a második évben Bárány József őrnagy, harmadikban pedig Szócs Bertalan polgári alkalmazott tanította. Sok mozgásanyagból szinteket

² Azimut az a szög, amelyet valamely magassági kör képez a meridiánnal. A katonai gyakorlatban irányszög, amely az északi iránytól való eltérés nagyságát adja, általában vonásban (6000v).

kellett teljesíteni. Az úszás oktatása a környéken lévő különböző strandokon folyt, a tanárok törekedtek arra, hogy minden jövődőt tiszt megtanuljon úszni. Ezekben az években indult a Kilián Hadi Torna (KHT) mozgalom, amelyben szinte valamennyi növendék részt vett.

A **harcászati foglalkozásokat** a lövésztanszék tanárai tartották, az órák nagyobb része terepen zajlott. Ezen az egyes harcos kiképzés mellett a felderítők is megtanulták a rajparancsnok tevékenységét is a fő harcmódokban.

A harmadévesek 1960. december 10-23-ig és 1961. április 6-19-ig, két alkalommal vettek részt gyakorló csapat szolgálton. A felderítő szakasz tagjai az 54. Felderítő Zászlóaljnál és Kaposváron töltötték ezt a két időszakot.³

A felderítő növendékek Budapesten tehergépkocsi-vezetésére érvényes jogosítványt szereztek, amely bekerült a kibocsájtó oklevélbe.

A szakasznak egy alaptantermet jelölt ki a parancsnokság, amelyben tanulóasztalok, székek jelentették a berendezést, a helyiségben oktatástechnikai eszközök, tablók nem voltak. A foglalkozások zöme ebben a tanteremben és az egyes szaktárgyak részére kialakított szakkabinetekben folyt.

A növendékek a második évben alig rendelkeztek tankönyvvel, felderítő jegyzet egyáltalán nem állt rendelkezésre. A tanárok II. világháborús visszaemlékezéseket használtak. Az 1960/61-es tanévben sok új szabályzat és a fegyverek, harceszközök kezelésére vonatkozó utasítás jelent meg, ezeket kezdték feldolgozni az oktatók és a végzős felderítők. Ekkor jelent meg az idegenhadserg-ismeret oktatását célzó segédlet és a Gyalogsági Harciszabályzat, amely tartalmazott felderítésre vonatkozó előírásokat.

Ezekben az években a felderítő szakcsapatok vezérkari szintű felügyeletét a HM Kiképzési Csoportfőnökség állományában lévő Felderítő Osztály végezte. Az osztályt Dombrádi Gyula őrnagy (alezredes) vezette, aki nagy figyelmet fordított a tiszti iskola felderítő képzésére. Az osztály állományából Juhász százados rendszeresen látogatta az iskolát, megszemlélte a foglalkozásokat és sokat segített a felderítő szellemiség kialakításában.

A felderítő szakasz a század többi szakaszával együtt, egy körletben lakott, a század szint és az egyes helyiségek berendezése nem sokban tért el a néphadsereg más laktanyájának a felszerelésétől. A növendékek napirendje szinte teljesen megegyezett a sorkatonakéval.

Az avatás az ETI udvarán történt, minden felderítő hadnagy személyesen vette át a bizonyítványát. Valamennyien 1961-ben kezdték meg a felderítő tiszti pályájukat, közülük többen magas rendfokozatot és beosztást értek el, évtizedekig a felderítő szolgálat sikeres és elismert tagjai voltak.

Az 1961. szeptember 02-án végzett felderítő tisztek névsora

Czegléd Lajos hadnagy	Kész István hadnagy
Dobos Ferenc hadnagy	Kis Lajos hadnagy
Dombi Lőrinc hadnagy	Mándoki Sándor hadnagy
Dósa István hadnagy	Nagy József hadnagy
Farkas István hadnagy	Pataki Ferenc hadnagy
Glótz József hadnagy	Pintér Lajos hadnagy
Kecskés László hadnagy	Suri Imre hadnagy

(Járja István növendék 1960-ban leszerelt.)

³ Az Egyesített Tiszti Iskola története (1957-1967) I kötet Bp. 2005. ZMNE. 305. p.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

EGYESÍTETT TISZTI ISKOLA

Szám: 50 / 1961.

Bizonyítvány

CZEGLÉDI LAJOS

Név:
 Születési év: 1940.
 Anyja neve: Bodrogkúzi Sarolta

A kibocsájtó tisztviszagn a következő osztályzatokat érte el:

Társ. tud.	Közép	/3/	Harcászat	Jó	/4/
Testnevelés	Kiváló	/5/	Lőkiképzés	Jó	/4/
	Alaki	Kiváló	/5/		

A kibocsájtó tisztviszaga tárgyat nem hépező tantárgyakból a következő eredményeket érte el:

Szolg. szab.	Jó	/4/	Mű. ism.	Jó	/3/
Tereptan	Jó	/4/	Tűzér. ism.	Kiváló	/5/
Atom és veg.	Közép	/3/	Hír. ism.	Jó	/4/
Időeg. megtev.	Kiváló	/5/	Páncélos ism.	Jó	/4/

Rövid tanfolyamot hallgatott a következő tárgyakból:

Közl. kik.			Éü. kik.		
Htp. és ügyv.			Kat. okt. elm.		
			Kat. ip. szolg.		

Gk. vezetői jogosítvánnyal: rendelkezik.

Az Egyesített Tiszti Iskolát III. osztályig felkészített elvégzése.

A Honvédelmi Miniszter 0220/63/096. számú 1961. évi rendeletével hatálya alá tartozó parancsnok alapján.

Hadszolgálati elvégzése.

1. kép:

Az első felderítő tiszt bizonyítványa az ETI-n

Ők voltak az első felderítő végzettségű hadnagyok. A különböző dokumentumokban az 1961/62-es tanévben kibocsájtott tisztek között is található olyanok, akik felderítő beosztásba kerültek. Közöttük olyan híressé vált fiatalok voltak, mint Gyuricza Béla, Árvai Zoltán, Bánki Imre. A kezdeti bizonytalan évek után az iskola hároméves képzési rendszere megszilárdult.

A hadsereg fejlődése, az iskola eredményeinek vizsgálata alapján az 1961/62-es tanév lényeges változást hozott az Egyesített Tiszti Iskola életében. A Honvédelmi Minisztérium és az akkori Művelődésügyi Minisztérium közösen kiadott rendelete alapján a növendékek a tiszti oklevél mellé polgári diplomát is kaptak, mégpedig úgy, hogy a parancsnoki szakon tanulók tanári, a műszaki szakokon tanulók szak-technikusi képesítést szereztek. Véget ért az a korszak, amikor csak elemi, polgári, vagy általános iskolai végzettséggel viszonylag magas beosztású és rendfokozatú tisztek szolgáltak a hadseregben. Emellett még egy fontos változás állt be a tisztképzés menetében, hiszen ettől a tanévtől kezdődően a hároméves képzést felemelték négyévesre. A két változás összefüggött, mert a polgári diploma megszerzéséhez kb. 900 órát kellett tervezni, így a tanulmányi időt átlagban 4x1200 órában állapította meg az előljáró.

Ebben az évben kezdte meg a **második felderítő osztály** a tiszti iskola elvégzése után a tiszti tanulmányait. A szakasparancsnok Hajdú Imre százados lett. A katonai tantárgyak között szerepelt a harcászat, a felderítés, a lökiképzés, a technikai ismeretek és egyéb tárgyak. Ezeket az órákat megtanulták a növendékek a harc törvényeit, a felderítés elméletét és gyakorlatát, elsajátították a fegyverek és harceszközök mesteri kezelését. A felderítők gyakorlati képzése az iskola gyakorlóterein történt és emellett évente különböző kihelyezéseken csiszolták katonai és parancsnoki

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

képességeiket. Többször tartottak vízi kiképzést és minden évben a Börzsönyben volt a téli tábor. A polgári diploma megszerzéséhez a Szegedi Pedagógiai Főiskola kihelyezett részlege tartotta az órákat, amelyek során általános természet-földrajz, általános gazdaság-földrajz, csillagászat, térképészet és más segédtudományok szerepeltek, emellett tanultak a felderítők pedagógiát és társadalomtudományokat is. Nagyon sok tapasztalattal gazdagodtak a növendékek az évente két alkalommal megtartott egyhetes földrajztúrán. A szakasz több tagja aktívan részt vett az iskola sport- és kulturális életében.

A felderítő beosztásba kerülők 1964-től **általános iskolai földrajz tanári diplomát** szereztek, és a záróvizsgák letétele után kapták meg a tiszti iskola elvégzését igazoló oklevelet. Így a két dokumentum együttesen minősült főiskolai végzettségnek, ami a II. világháború után az első ilyen szintű oklevél volt. Az 1962-1967 között tanuló osztályokban a felderítők képzése változott, mert nem földrajz, hanem **általános iskolai német nyelvtanári diplomát** kaptak. A 60-as évek közepére stabilizálódott és az előző időszakhoz képest emelt szintűvé vált az alapfokú tisztképzés. Az oktatás 20-nál több fegyvernem számára folyt, az avatás után a fiatal tisztek a felderítő kötelekeknel szakaszparancsnoki beosztásba kerültek, ezzel együtt felderítő csoportparancsnoki és mélységi felderítő csoportparancsnoki feladatokat láttak el.

„Ezekben az években az iskolán és a honvédségnél is egyre sürgetőbbé vált a felderítő szolgálat megerősítése, ezért a HM Kiképzési Csoportfőnökség állományában lévő felderítő osztály feladatait az... 1963-ban megalakult vezérkar közvetlen 9. Önálló Osztály vette át.”⁴, vezetője Berencsi József alezredes lett, aki sokat tett a felderítő tisztképzésért. Ugyanebben az évben az Egyesített Tiszti Iskolán az Összefegyvernemi Tagozaton belül a lövészekkel párhuzamosan létrejött az önálló **Felderítő Tantárgy Bizottság**, ami lényegében egy szakcsoportot alkotott. Végső soron innen datálódik a mai napig is működő alapfokú felderítő tisztképzést végző tanszékek története. A tantárgybizottság vezetőjének **Sereg István őrnagyot** nevezték ki és felderítő tanárként került az iskolára Komjáti Árpád és Zsidó János. Ebben az évben tavasztól őszig megtörtént az iskola szakterületeinek a szétválása és a parancsnoki szakok tanári- és növendéki állománya kiköltözött Szentendrére, a tiszthelyettes iskola helyére, ami lekerült Békéscsabára.

2. kép:

Sereg István őrnagy

A tantárgybizottság kezdetben a sportpálya mellett egy régi épületben helyezkedett el 2 irodában, ahol csak szűkösen fértek el a tanárok. Az oktatás mellett a tantárgybizottság munkájához más feladatok is tartoztak. Ezeknek lényeges része volt a kiképzéshez szükséges okmányok elkészítése és folyamatos vezetése. Így készült a Tanterv alapján a Kiképzési program, amely a felderítő képzés céljait, a tantárgyak tartalmát és óraszámát határozta meg; a Tematika, amely az évfolyamok foglalkozásait, azok körülményeit szabályozta. A felderítő tanárok szerkesztették az óraelosztást, amely a tananyag ütemezését és a tanárok óraterhelését tartalmazta. Minden tanár a foglalkozás előtt foglalkozási jegyet írt, amely az órák levezetésének terve volt. Emellett készült havi terv és napirend.

⁴ Polgár Ervin vezérőrnagy: A csapatfelderítés fejlődése és helyzete az 1945-85-ös években Egyetemi jegyzet Bp.2001.12.p.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

A szentendrei bázison megkezdődött a parancsnoki, ezen belül a felderítő képzés. A szakcsoport oktatói a felderítő szakaszok szakismereti tárgyait, az iskolán tanuló más fegyvernemeknél az idegenhadsereg-ismeretet és a felderítő tárgyköröket tanították, emellett folyamatosan tanácsokat adtak és segítettek az összefegyvernemi tanárokat a harcászati foglalkozások helyzetbeállításában, oktatási segédanyagok biztosításában. A felderítő oktatócsoport kezdetben önállóan működött, majd beolvadt a lövész tanszékbe és külön felderítő szakcsoportot alkotott.

1. 2. A FELDERÍTŐ TISZTEK KÉPZÉSE

A képzési időszak két fontos részre oszlott. Az első tanévben a tanulmányi követelményeket csapatoknál teljesítették a tanulók, majd a 2.-4. tanévben a szentendrei bázison folyt a képzés. **Harminc első növendék** 1965-ben Egerbe, a Felderítő Zászlóaljhoz vonult be. Ott kapták meg a felszerelést és az alakulat körleteiben helyezték el őket. A rajparancsnokok az első időben sor tisztsek voltak, a szakaszok élére pedig az alakulatnál szolgáló felderítő tisztet jelölt ki a zászlóalj-parancsnokság. A szakaszparancsnok Sipos Sándor, a századparancsnok Nagy Antal volt. Az első időszakban a növendékek 22 napos alapkiképzésen vettek részt, amelynek a tartalma és formája megegyezett a sorállományról folyó alapkiképzéssel, majd letették a **Katonai Esküt**. Utána az általános katonai és a felderítő alapismeretek következtek, valamint folyt a polgári diplomához szükséges tantárgyak oktatása is. Ez az időszak október 1-től július 22-ig tartott. Tartalmát tekintve hasonlított a felderítő katonák kiképzésére. A katonai tárgyakat a helyőrségben szolgáló tisztok oktatták, a felderítő szakképzést a szakaszparancsnok tartotta. Így a növendékek megismerték a fegyvernemek és szakcsapatok rendeltetését, főbb eszközeit, a felderítő szakma alapelveit, a felderítési módokat és megtanulták a felderítő járművek és eszközök alkalmazásának lehetőségeit. A zászlóaljnál először BRDM típusú harcjármű, majd PT-76 típusú úszó harckocsi, FUG⁵ és oldalkocsis motorkerékpár volt rendszeresítve, tehát a növendékek elsajátították ezek jellemzőit főbb harci-technikai paramétereit és a felderítési feladatok során begyakorolták használatukat. A tanév folyamán jogosítványt szereztek tehergépkocsira és motorkerékpárra, valamint a zászlóaljparancsnok jóváhagyásával személygépkocsira is. A T-34-es harckocsival és a felderítő harcjárművekkel végrehajtott vezetési számok teljesítésével „harcjármű és rohamlőveg vezetői jogosítványt” is kaptak.

A tantermi foglalkozások az alakulat tantermeiben, a terepfoglalkozások pedig a helyőrség gyakorlóterein zajlottak. A lökiképzés előkészítő foglalkozásai és a lövészetek az egeri lőtérén folytak. A polgári diplomához tartozó tárgyak és az általános műveltségi tananyag oktatását az egeri Tanárképző Főiskoláról a laktanyába bejáró tanárok oktatták. Ennek során a növendékek politikai gazdaságtant, német nyelvet és a pedagógiát alapozó tárgyakat tanultak, például logikát, neveléstörténetet, általános lélektant. A politikai gazdaságtan szigorlattal, a többi tantárgy kollokviummal zárult, a vizsgákat természetesen az Egerben tanító tanárok tartották.

Az első évben a csapatoknál a növendékek szigorú **napirend** szerint tevékenykedtek, amely napi 6 óra oktatást, kötelező önképzést, ezen kívül délutáni kulturális- és sportfoglalkozást tartalmazott. Heti egy órában a szakaszparancsnok értekezletet tartott, amelyen személy szerint értékelte a tanulmányi munkát, a katonás magatartást, a fegyelmi helyzetet. Megszabta, ki milyen területen javítson felkészültségén, hogy jó parancsnok váljék belőle. A növendékek különböző szolgálatokat adtak és részt vettek az alakulat harckészültségi feladatainak végrehajtásában. A csapatok, az ETI kijelölt tisztjével közösen tervezték az egyéves időszakot és a kiképzést 2 havonta ellenőrizte a felderítő tanárok egyike. Az év végén a növendékek vizsgát tettek általános katonai ismeretekből, a szakmai tárgyakból és járműismeretből. Sajnos a második évre a szakasz létszáma kétharmaddal csökkent.

Az első év követelményeinek teljesítése után a **2.-4. tanévben** a felderítő növendékek évfolyamonként szakaszt alkottak, kezdetben növendéki ezredben, majd a Felderítő Tantárgy Bizottság alárendeltségében folytatták tanulmányukat. A tantárgybizottságnak a Gépkocsizó-lövész Tanszékhez való csatolása után a növendékek a 2. lövészszázadhoz

⁵ Felderítő Úszó Gépkocsi

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

tartoztak, és a századparancsnokuknak Hajdú Imrét nevezték ki. Ezzel párhuzamosan megszüntették a tiszti szakasparancsnoki beosztásokat, helyettük 4. éves növendékeket jelölt ki. A század vezetése pedig egy századparancsnok-helyettesi beosztással egészült ki. 1964-től kialakult az osztályfőnöki rendszer, így a felderítő tanárok a felderítő szakaszok osztályfőnökei lettek és a fő szakmai tárgyakat is ők tanították. Az osztályfőnökök Éves Nevelési Tervet készítettek munkájuk célirányosabbá tétele érdekében. A kidolgozást az iskola által kiadott osztályfőnöki útmutató segítette. Az osztályfőnökök a nevelési feladatok elvégzése mellett kidolgoztak néhány dokumentumot is. Az osztályfőnöki okmányok között szerepelt az Osztályfőnöki órák terve, Együtműködési terv a századparancsnokkal és az Osztályfőnöki napló, emellett minden növendékről év végén minősítések vagy jellemzések készültek. Ebben az időben a századparancsnok mellett politikai nevelő tanár dolgozott, így az osztályfőnökkel kiegészülve jött létre a nevelői hármast, amely szervezet tervezte és irányította a növendékek tanórán kívüli életét, segítette a pozitív tulajdonságok kialakítását és a szabadidő hasznos eltöltését.

A növendékek képzése **tanterv szerint és óraterv** alapján történt. Évi 1200 órát lehetett tervezni, a tantárgyakat fő tantárgycsoportokba osztották. A társadalomtudományi ismeretek és az általános katonai ismeretek az összóraszám 25%-át tették ki. Előbbiek a világnézeti nevelést és a politikai ismeretek bővítését szolgálták, ezen kívül segítették eligazodni a növendékeket a napi társadalmi problémákban. A katonai ismeretek biztosították a hadseregben uralkodó szabályok megismerését és elsajátítását, a szakmai tárgyak megalapozását valamint olyan kiegészítő tudás megszerzését, amely békében és háborúban egyaránt kellett a felderítő tiszti beosztás eredményes ellátásához. A képzés fő részét a szakmai tárgyak adták, ami körül-belül 1800 óra volt. A megmaradt óramennyiséget a polgári tárgyak oktatására kellett fordítani.

A tiszti iskolán folyó képzés során a politikai tárgyak közül a filozófia és a tudományos szocializmus szigorlati illetve államvizsga tárgy volt és tanultak a növendékek pártpolitikai munkát és politikai gazdaságtant. Az általános katonai ismeretek egy részét az iskola szaktisztjei oktatták, kiemelten a műszaki ismereteket, és a TÖPFE⁶ elleni védelmet, de nagy jelentőséggel bírt a felderítő tisztjelöltek híradó és tereptani képzése is

A szaktárgyakra fordított órák zömét a **harcászat tantárgyra** határozta meg a tanterv. Ebben a tárgyban szintetizálódott a felderítő ismeret, az idegenhadsereg-ismeret, amelyeket a felderítő szakcsoport tanárai tanítottak. Az órák több mint felét a gyakorlati foglalkozások tették ki. Ennek során megtanulták a növendékek a felderítő szakma teljes ismeretanyagát és sok parancsnoki foglalkozáson vettek részt. A fő módszer ezeken az órákon a parancsnoki munkafolyamat részeinek a begyakorlása, ezek összekapcsolása volt. A foglalkozások végcélját a helyes elhatározás kialakítása és jelentése adta. Ez után a harcparancs kiadása következett úgy, hogy minden alárendelt pontosan megismerje feladatát. Az elhatározás meghozatalának és a harcparancs kiadásának gyors elsajátításához már a hatvanas években is fontos segítséget jelentett a különböző sablonok (rácsok) készítése és használata. Ez talán még napjainkban is megállja a helyét. A gyakorlati foglalkozások másik részét a felderítő szervek felkészítése és vezetése, az egyes felderítési módok helyes végrehajtása jelentette. Különösen fontos volt a felderítő- és mélységi felderítő csoportok irányításának elsajátítása egyszerű és bonyolult viszonyok között. A szakaszok alkották a működő felderítő szerveket és a jelző állományt. Az oktatás során mindenki parancsnoki feladatot kapott, elvégezte a szükséges parancsnoki munkát, majd egy kijelölt növendék vezette a felderítő csoport soron következő mozzanatát. A befejezés után értékelés és megbeszélés következett, majd a második, harmadik mozzanat ugyanilyen módszerekkel folyt. Ezeken az órákon megtanulták és begyakorolták a tisztjelöltek a felderítő szervek tevékenységének megtervezését, megszervezését és vezetését, miközben nagyon lényeges oktató-módszertani fogásokra is szert tettek. A harcászat magába foglalta a felderítő parancsnok számára szükséges fegyvernemi ismereteket is. A felderítők 8 féléven át tanulták a tantárgyat és államvizsgával zárták.

⁶ Tömegpusztító fegyver

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

A szakképzéshez szorosan kapcsolódott a technikai ismeret és a lökiképzés. Mindkét tantárgy szinte végigkísérte a négy évet. A technikai ismeretek keretében fegyver-lőszer és műszer, valamint harcjárműtechnikai ismereteket tanultak a növendékek, az utóbbin belül külön oktatták a szerkezetant, az igénybevételt, a harc- és gépjárművezetést és az eszközök javítását. Az iskolán szerezte meg minden növendék a gép- és harcjármű-vezetői engedélyt. A lökiképzés során mindenki készség szinten elsajátította egyrészt az egyéni lőfegyverek, valamint a felderítő alegységeknél rendszeresített gyalogsági fegyverek használatát. A lökiképzést a Gépkocsizó-lövész Tanszék külön szakcsoportja oktatta.

A **polgári tantárgycsoport** nagy részét kezdetben a földrajz, majd a német tanári diplomához szükséges ismeretanyagok tették ki. A 8 félév során hét földrajz, később hat német tantárgyat oktattak, közülük 2-3 szigorlattal zárult és összefoglaló államvizsgával végződött. Ebbe a tantárgycsoportba tartoztak a pedagógia rész tudományai: a neveléstörténet, a didaktika, a nevelésemélet, valamint a pszichológia. A 4. évben a növendékek vizsgatanításon mutathatták meg pedagógiai tudásukat, amire az indexben külön gyakorlati jegyet kaptak.

Minden félévben volt testnevelés, ahol a növendékek megtanulták az alapsportágak mozgásanyagát, növekedett ügyességük, fizikai állóképességük, hiszen különböző szinteket kellett teljesíteniük atlétikában, tornában és az akadálypályán. Az állóképesség fejlesztése érdekében a testnevelés során az erdős-hegyes terep leküzdéséhez szükséges képességek kialakítása érdekében a tanárok hegyi akadálypályát állítottak be és a felderítők 8-10 napos sí kiképzésen vettek részt. A féléveket gyakorlati jegy vagy kollokvium zárta.

A képzés során az iskola vezetése alapvető célokat fogalmazott meg és a tanárok ezeket az előírásokat igyekeztek megvalósítani a foglalkozásokon. Így törekedtek a felderítő parancsnoki tulajdonságok kialakítására és arra, hogy minden végzett tiszt legyen képes a felderítő és az idegenhadsereg-ismeret, valamint az összefegyvernemi tárgyak tananyagának hatékony átadására, az alegység mozgalmi és kulturális életének a vezetésére, valamint az alárendeltjeik nevelésére, pozitív katonai és emberi tulajdonságainak fejlesztésére.

A képzés természetesen illeszkedett a kor katonapolitikai tendenciáihoz és az egyre élesedő nemzetközi kríziseket előidéző hidegháborúhoz. Ennélfogva a növendékek komoly TÖPFE kiképzést kaptak, fontossá vált az idegenhadsereg-ismeret oktatása. Akkoriban a szükséges bemutató-, szemléltető-anyagokkal és a módszertani felkészültséggel elsősorban a felderítő oktatók rendelkeztek, ezért nemcsak a saját osztályaikban, hanem más fegyvernemeknél is ők tanították ezt a tárgyat. A tananyag magában foglalta az USA, a nyugatnémet, az olasz, az osztrák haderő alegységeinek, egységeinek és magasabbegységeinek a szervezetét, azok alkalmazásának elveit a különböző harc- és harccal kapcsolatos tevékenységek során. Nagyon fontos volt a hadiruházati formák, jelzések és a harci technikai eszközök felismerésének az elsajátítása. Emellett sok összefegyvernemi tiszt folyamatosan igényelte és a különböző foglalkozásokon felhasználta az idegenhadsereg-ismeret tablóiit, diasorait, adattárait. Ebben nagy segítséget adott a Felderítő Tantárgy Bizottságnak a HM által kiadott Számítási Normatáblázat és a 9. Önálló Osztály.

A felderítő képzésben külön hangsúlyt kapott a támadóharc felderítő biztosítása, az erdős-hegyes terepen való többnapos tevékenység. A növendékek parancsnoki és vezetői tulajdonságainak fejlesztése során az oktatók fokozott figyelmet fordítottak az önálló, gyors döntéshozatali képességek kialakítására, az alegységek vezetésében a kitartás, és állóképesség erősítésére. A 60-as évek közepétől az iskola több alkalommal szervezett a 11. Harckocsi hadosztállyal együtt többnapos felderítő csoport és mélységi felderítő csoport gyakorlatokat, 3 napos helikopteres alkalmazással összekötött mélységi felderítő gyakorlatot. Az iskola évenként rendezett két-három napos harcászati **gyakorlatot**, amelynek a tárgya az erődök elleni harc volt. Ezen kívül növekedett a lökiképzés óraszám, a vezetők több lögyakorlatot iktattak be és beállítottak mozgó célra való tüzelést. Az iskola-parancsnokság a felderítő szakaszok lökészségét ellenőrző lövészeteken mérte fel. A 3.-4. éves tisztjelöltek a felderítő zászlóaljknál többnapos nyári-téli gyakorlaton vettek részt, a 74. Felderítő Zászlóalj pedig oktató módszertani foglalkozásokat tartott. A 4. évben a tisztjelöltek 3 hetes gyakorló csapatszolgálaton mérhették le tudásszintjüket, parancsnoki képességeiket. A szabályzatismereti képzés hatékonyságát úgy növelte az iskola vezetése, hogy a növendékek tanulmányaik során különböző szolgálatokat adtak. Ezekben az

években a felderítők sok évközi számonkérés mellett a 4. év végére szakdolgozatot készítettek, amelyet egy bizottság értékelt, és államvizgát tettek testnevelésből, felderítő harcászatból, lökiképzésből, harcjárműtechnikai ismeretekből, pedagógiából, szakmódszertanból és tudományos szocializációból.

1. 3. A TANÁROK KÉPZÉSE

A szentendrei bázison egyre több növendék tanult, nőtt a fegyvernemek száma és indultak szaktiszti továbbképző tanfolyamok is. Ezért az iskola-parancsnokság több szerve megkettőződött és ezen a telephelyen az általános parancsnokhelyettes vette át a vezetést. Erre a beosztásra az 1966/67-es tanévben **Kazai Barna ezredes** kapott megbízást. Létrehozták az önállóan működő kiképzési, technikai és hadtáp részleget. Az iskola vezetése a Kiképzési osztályon belül különböző kiképzést segítő alosztályokat alakított ki, amelyek sok új előírást vezettek be a képzés tökéletesítésére, az oktatói állomány felkészültségének a növelésére és a tervszerű iskolaéletre. A parancsnok munkájának segítése érdekében létrehozták a Pedagógiai- és Hadtudományi Tanácsot.

Az iskola életében a vezetés nemcsak a növendékek oktatására fordított nagy figyelmet, hanem a tanári kar felkészültségének növelésére is. Évente rendeztek összevont **politikai, harcászati és pedagógiai továbbképzéseket**, valamint törzs hadijátékokat. Ezekben a felderítő oktatók egyrészt összefegyvernemi, másrészt felderítő tiszti beosztásokban dolgoztak. Gyakran voltak elméleti foglalkozások, előadások, térképes csoportos feladatok. A gyakorlati képességek szinten tartása érdekében a parancsnokság évente szervezett vezetési-, lö- és terepgyakorlatokat.

A Felderítő Tantárgy Bizottság részben önállóan, részben a lövész tanszékkel együttműködve tervezte és vezette a tanórán kívüli munkát. Minden tanszék módszertani tervet készített és évente **2 nyílt óra** megtartását írta elő a parancsnokság. A bizottság vezetője módszertani tervében meghatározta a módszertani értekezletek idejét és tartalmát, az osztályfőnökök által tartandó nyílt órákat. Ilyen foglalkozást kellett levezetni egyrészt tanteremben, másrészt terepen. Ezekben az órákon a tantárgybizottság minden tagja részt vett, megnézte, hogy a foglalkozásvezető egy adott tananyagot milyen módszerekkel vezetett le, hogyan alkalmazta a rendelkezésre álló oktatástechnikai és demonstrációs eszközöket. A bemutató után a tanárok a csoportvezető irányításával megvitatták a látottakat, így kirajzolódtak a foglalkozás pozitív és negatív jellemzői. A felderítő oktatók rendszeresen részt vettek az MNVK⁷ 9. Önálló Osztály által szervezett továbbképzéseken. Az ott elhangzott előadások növelték az oktatók elméleti ismereteit és többször tartott a felderítő szakma vezetője a legújabb módszertani ismeretek közreadására a csapatoknál bemutató foglalkozásokat. Az itt alkalmazott oktatást segítő eszközöket, új kiadványokat az iskola rövid időn belül megkapta és ez felhasználhatóvá vált a felderítő növendékek képzése során.

Ezekben az években az iskola vezetése előírta, hogy minden oktató egy-egy hetet a fegyvernemhez tartozó alakulatnál töltsön el. A **csapatlátogatások** idején a tanárok különböző módszerekkel bővítették szakmai és oktató-módszertani felkészültségüket. Megismerték a csapatélet sajátosságait, a katonák és a tisztek élet- és munkakörülményeit, az egyes helyőrségek lehetőségeit. Az egyhetes csapatlátogatás másik fontos feladata a fiatal tisztek beilleszkedésének és bevalásának vizsgálata volt. Ezt az iskoláról jött tisztek a foglalkozások látogatásával, személyes beszélgetések útján és a szolgálati előjárók értékelésének megismerésével végezték.

A tanárok fizikai állóképességének a növelése érdekében az iskola munkatervében heti 2 óra kötelező testnevelés szerepelt, ezek mozgásanyagát a testnevelő tanárok állították össze és ők vezették le a foglalkozásokat.

1. 4. ELHELYEZÉS, OKTATÁSI BÁZISOK

⁷ Magyar Néphadsereg Vezérkara

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

A hatvanas évek közepén a szentendrei bázis a kor színvonalának megfelelő körülményeket biztosított az iskola működéséhez, az oktatáshoz és a növendékek napi életéhez. A **tantermek** berendezése alig tért el a csapatoknál rendszeresített eszközöktől, télen a fűtést a széntüzelésű kályhák látták el. Az oktatástechnikai eszközök és a demonstrációs anyagok megfelelően támogatták a fegyvernemi képzést. A felderítő tantermek felszerelésében és folyamatos korszerűsítésében nagy szerepet játszott az egri módszertani központ. A szakcsoport rendelkezésére állt az audió-vizuális oktatáshoz szükséges vetítő, diasorozatok, magnetofon és más szemléltető eszköz. A technikai képzés gyengén felszerelt és korszerűtlen műhelyekben folyt. A sportobjektumban többféle pályán sportolhattak a növendékek, de sajnos technikai okok miatt az uszoda nem működött és hiányzott a tornaterem is. Az iskola ebben az időszakban gyarapodott egy jól felszerelt lökiképzési kabinettel és egy nyelvi laboratóriummal.

A felderítőknak kevés **jegyzetük, tankönyvük** volt, főleg a szovjet szabályzatok, utasítások fordítása állt a növendékek rendelkezésére. Később javult a helyzet, mert az iskola a 60-as évek közepétől megkapta a rendszeresített haditechnikai eszközök műszaki leírását, a különböző kezelési és igénybevételi utasításokat, valamint a szabályzatokat. 1966-ban jelent meg az első Felderítő Utasítás, amely megadta a felderítő szakma alapelveit, egységes szabályzóit. A másik fontos, 1967-ben kiadott dokumentum a „Tankönyv a felderítő alegységek kiképzéséhez” címet viselte. Emellett lassan megkezdődött a tanárok által készített jegyzetek sokszorosítása és kiadása.

A gyakorlati foglalkozások egy része **Izbégen** zajlott, ahol a lökiképzés és a hozzá kapcsolódó technikai ismeretek oktatása folyt. A felderítő szakaszoknak a rendszeresített PT-76-os úszó harckocsi lövegével végrehajtandó lögyakorlatokat az iskolától távol, az Alföldön kellett lebonyolítani. Az iskola a lőtér közelében és a Majdán-fennsíkron tervezte a harc- és gépjármű vezetési gyakorlatokat. A technikai ismereteket oktató tanárok az egyes feladatokat a Szentendrei-szigeten tartották és minden felderítő növendék végrehajtotta szárazon és vízen az előírt vezetési gyakorlatot. Az osztályfőnökök a harcászati gyakorlati foglalkozások egy részét Izbégen, a gyakorlótéren és a Szentendrei-szigeten kialakított bázison tartották. A felderítő és mélységi felderítő foglalkozások a Pilis-hegységben zajlottak. Ezen kívül a Felderítő Tantárgy Bizottság gyakran tartott összevont többnapos harcászati foglalkozást, és a felderítők eredményesen vettek részt az iskola parancsnoksága által rendezett együttműködési gyakorlatokon. A felderítési feladatok teljesítéséhez szükséges felderítő berendezések, technikai eszközök és okmányok a tantárgybizottság rendelkezésére álltak.

A felderítő növendékek az **1. számú épületben** laktak, általában más fegyvernemi századokkal együtt. Az 1966/67-es tanévben az Egerből felkerült évfolyam a lövészs századhoz tartozott, a század parancsnoka Sánta Ferenc, helyettese Csernovszky József volt. A körletben vaságyak és más katonai berendezési tárgyak szolgálták a „jó” elhelyezést. A növendékek elég szűkösön, tanulóhely nélküli hálóban éltek. A járólapozott padlózat és a széntüzelésű kályha azokban az években elfogadható elhelyezésnek számított. Egy körletben kb. 20 fő fért el. A mosdóhelyiségek régies berendezése és a heti egyszeri fürdési lehetőség nem voltak kényelmesek. A századszinten berendeztek egy KISZ⁸-klubot, ahol a növendékek valamennyire tudtak a szórakozni és pihenni.

A feszes **napi rend** reggel 6-tól este 10-ig szigorúan szabályozta a növendékek életét, nagyban hasonlított az előző években kialakított életrendhez. Az iskola alapkonceptiója az volt, hogy a tisztjelölt akkor válik jó parancsnokká, ha átéli mindazt, amit majd a beosztottjaitól kell követelnie. A körletek takarítását a növendékek végezték, az előljáró minden héten, szemlén ellenőrizte a tisztaságot, a rendet, a felszerelési tárgyak karbantartottságát. Kimaradást, eltávozást csak korlátozott számban, a meghatározott napokon kérhettek a növendékek. Mindenki adott valamilyen szolgálatot, így saját élményeket gyűjtöttek a szabályzat gyakorlati megvalósításából. Segítette a növendékek parancsnoki tulajdonságainak kialakítását a gyakorló parancsnoki rendszer. Az iskolán feszes alaki rend uralkodott, a tiszték maximálisan betartották a szabályzat előírásait. Minden tanszéken működött párt- és KISZ-szervezet, amelyek szervezték a mozgalmi életet, a

⁸ Kommunista Ifjúsági Szövetség

kultúrmunkát és a szabadidő hasznos eltöltését. Emellett segítették az oktató-nevelőmunka hatékonyságát. Sok növendék vett részt a művészeti csoportok tevékenységében.

A szabadidő eltöltésének másik lényeges színtere a sport. Ezekben az években sok sportszakosztály működött, közülük több sportágban eredményesen versenyzett az iskola. Sok növendék nevezett be a Kilián Hadi Torna testnevelési mozgalomba.

A kor színvonalának megfelelő körülmények, lelkes, jól képzett és tapasztalt oktatók, valamint az odaadó munkát végző tanulók együttesen, eredményesen teljesítették a hadsereg és a Honvédelmi Minisztérium elvárásait. Az Egyesített Tiszti Iskola közel tízéves működése alatt 1957-től 1967-ig összesen **4 szakaszban 48 felderítő tisztt** végzett, többek közöttük tábormoki rangot értek el, mások a felderítő rendszerben és a hadseregben magas beosztásokban szolgáltak. Valamennyi felderítő nagyon sokat tett a szakmáért, hiszen a forradalom után a felderítő szolgálat újjáélesztése, működése és fejlesztése alapvetően az ETI-n végzett tisztek több évtizedes áldozatos munkájának az eredménye. A fiatal tisztek rendelkeztek főiskolai végzettséggel, nyelvismerettel, nagy akarattal és elhivatottsággal. Ezek az eredmények és a kialakított tulajdonságok a tisztképző intézet légkörének, a tanárok fáradságos oktató-nevelő munkájának is köszönhetőek.

2. A FELDERÍTŐ TISZTKÉPZÉS MEGKEZDÉSE ÉS KITELJESÉDÉSE A FŐISKOLÁN (1967-1984)

2. 1. A KEZDETEK 1967 ÉS 1976 KÖZÖTT

A felderítő tisztek képzése a 60-as évek végén egyre sürgetőbbé vált, ugyanis a szakképzett felderítőkből nagy hiány alakult ki. Ennek oka az volt, hogy a szolgálat folyamatosan bővült, új szervezetek jöttek létre, a régiek átszervezésen mentek keresztül. A hadosztályok felderítő zászlóaljjal és a hadosztály-parancsnokságok felderítő szaktörzsszel egészültek ki, ahol sok fiatal tisztre volt szükség. Ráadásul az „M”⁹ hadosztályok felderítő zászlóaljai békében tisztes, illetve tartalékos tiszti képzést folytattak, tehát ide is kellettek a fiatal tisztek. Az ezredeknél 3 szakaszból álló felderítő századokat szerveztek.

A főiskola megalakításának fontos előzménye volt a tisztképzés átfogó vizsgálata, amely elemezte a fiatal tisztek helyzetét, képességeit, az ETI-n folyó képzés előnyeit, hátrányait és kidolgozta a továbbfejlesztés irányait. A vizsgálatot végző bizottság vezetője Oláh István vezérőrnagy volt. A végső konklúzió két lényeges irányt szabott meg: egyrészt az ETI szétválasztásával alakuljanak meg a katonai főiskolák, másrészt nagy hangsúlyt kellett helyezni a fegyvernemi tisztképzésre. Ezek után **1967-ben megalakult Szentendrén a Kossuth Lajos Katonai Főiskola**, (KLKF) amely a parancsnokképzést kezdte meg. A honvédelmi miniszter 18/1967. számú parancsa intézkedett az iskola felállításáról, a megszűnő Egyesített Tiszti Iskola állandó állományának, bázisainak, anyagainak a további sorsáról és a már beiskolázott tisztjelöltek főiskolai átvételéről. Ez az intézkedés az 1965-69 között tanuló felderítő szakaszt is érintette, így ők az 1967/68-as tanévben, mint főiskolai növendékek tanultak tovább Szentendrén. A szakaszt a harckocsizó századhoz rendelte a parancsnokság, a századparancsnok Pintér Mihály, helyettese Reider István volt.

Az ETI szentendrei bázisát a 30-as évek óta nem korszerűsítették. A KLKF induló létszáma nagyobb volt, mint az előző iskoláé, a tanári és a kiszolgáló állomány folyamatosan növekedett. A bázis felszereltsége és az objektumok mennyisége nem biztosította a főiskolai színvonalú képzést, ráadásul néhány épületről kiderült, hogy életveszélyes állapotban van. A katonai felső vezetés ezért nagyszabású korszerűsítésbe kezdett, amelynek első üteme 1968-tól 72-ig tartott. A munkálatok miatt a harckocsizó és a műszaki szak kivételével a teljes állományt beköltöztették a Zách utcai bázisra, ahol az iskola csak szűkösen fért el, ráadásul a kiképzési bázisok messze kerültek. Ebben az időszakban kezdetben két évente indult felderítő szakasz. Az 1965-ben kezdő évfolyam Eger után a régi szentendrei laktanyában folytat-

⁹ Mozgósítás után feltöltött.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

ta tanulmányait, majd beköltözött a Zách utcába. Az 1967-es osztályok a második évtől Budapesten tanultak és itt avatták fel őket. A 1969-es és 70-es felderítők a második évet Pesten kezdték, majd 1972-ben ők költöztették ki a főiskolát a felújított szentendrei bázisra. Az 1971-es évfolyam egy év Eger után Szentendrére került.

2. 1. 1. A Csapatfelderítő Tanszék megalakulása és tevékenysége

Az ETI utolsó éveiben a felderítő szaktisztek képzését a lövész tanszék szervezetében, de önállóan a Felderítő Tantárgy Bizottság végezte. A tiszti iskola megszűnése és a főiskola megalakulása új helyzetet teremtett a felderítők életében.

1967 szeptemberében a főiskola többi tanszékével együtt megalakult a **Csapatfelderítő Tanszék**. A Felderítő Tantárgy Bizottságban dolgozó tisztek más beosztásba kerültek, egyedül Komjáti Árpád százados maradt az iskolán. Akárcsak a többi tanszék esetében, a tanári kar megalakulása itt is négy forrásból merített: az ETI régi tanáraiból, a csapatoktól, a különböző intézményektől, és a ZMKA¹⁰-ról.

2. kép:
Spala István tanszékvezetőként fogadja Oláh István vezérőrnagyot

Ennek megfelelően a főiskolára, a Csapatfelderítő Tanszékre került **Spala István** őrnagy (később alezredes), aki elsőként megkapta a tanszékvezetői megbízást. Rajta kívül a tanszék tanára lett Kucsá János őrnagy és Reider István százados.

Nem sokkal ezután érkezett Vindics Lajos őrnagy és Miklós István őrnagy. A tanárok munkáját egy gépiró segítette.

A tanszék kezdetben Szentendrén egy régi épületben kapott két irodát, majd tanteremből átalakított helyiségekben dolgoztak a tanárok. Az új szervezet megkezdte a tanítást és a növendékekkel való foglalkozást. Az osztályfőnökök és a tanárok rendszeresen tartották a harcászati és más foglalkozásokat a Pilisben és Szentendre környékén. A tanszék az oktatáshoz az ETI-től örökölt tankönyveket, szabályzatokat használta, és az oktatók igyekeztek valamilyen írásos anyagot kapni a 9. Önálló Osztálytól, a csapatoktól, vagy az akadémiáról. Ha sikerült valamit megszerezni, azt rögtön továbbadták a növendékeknek. A nehéz körülmények csak tovább romlottak a Zách utcában. Az újonnan érkező tisztek hamar megszokták az oktatási feladatokat, nagy lendülettel láttak munkához, hisz mindannyian felderítő beosztásból jöttek és

¹⁰ Zrínyi Miklós Katonai Akadémia

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

odaadón nevelték az ifjú tisztjelölteket. Az első felderítő szakasz oktatását nevelését, osztályfőnökként Komjáti Árpád százados végezte, az 1968-ban Egerből a főiskolára kerülő szakaszoknál Reider István és Kucsá János kapott osztályfőnöki megbízást. A tanszék sajnos nem tudta stabilizálni a helyzetét sem a képzésben, sem a főiskola oktatókarában. Az állomány a kezdeti összerázódás okozta nehézségek mellett a rossz munkakörülményekkel is küszködött, a tanárok egy része Szentendrén lakott, a Pesten lakóknak kényelmetlenséget okozott a kijárás és a foglalkozások késői befejezése. Sok új tanár jött, a tanszék vezetése nem tudta összefogni az oktatói kart, és az iskola egységes oktatási arculata sem alakult még ki. Mindenki csak az ideiglenességet nézte, léleklben Szentendrére készült. A budapesti időszak alatt meglehetősen rosszul alakult a tanszék életkori összetétele. A fiatal tiszt, Komjáti Árpád 1969-ben megkezdte tanulmányait a ZMKA-n, az érkező tisztek mind 40 év körüliek voltak, ráadásul mindannyian „kívülről” kerültek a tanszékre. Rendelkeztek ugyan a beosztáshoz szükséges végzettséggel és kellő csapattapasztalattal, de nem tudtak igazán azonosulni az oktatás követelményeivel, a sok nehézség miatt nem volt tökéletes a munkahelyi légkör. A felderítő szakaszok is felemás helyzetbe kerültek, mert a Zách utcában a tűzér-üteghez tartoztak, de a közvetlen szolgálati előljáró a századparancsnok-helyettes és rajta keresztül a felderítő tanszékvezető volt.

Ráadásul a budapesti időszak alatt meglehetősen rövid idő után, 1969 nyarán tanszékvezető váltás következett be, Spala alezredes bekerült a 9. Önálló Osztályra és **Kucsá János** őrnagyot kinevezték a Csapatfelderítő Tanszék vezetőjének, valamint ebben az évben érkezett Pászik János őrnagy is. Szükség is volt a létszámbővítésre, mert egyre növekedtek a feladatok. A felderítő osztályok osztályfőnöki teendőit Miklós István és Vindics Lajos vette át. Ez a felállás sem tartott sokáig, mert 1970 novemberében **Dombrádi Gyula** alezredes kapta meg a tanszékvezetői teendőket, majd nem sokkal később Kucsá János elkerült az iskoláról, és a tanszékvezető-helyettes Reider István lett. Az új tanszékvezető nagy lendülettel látott munkához, igyekezett stabilizálni a tanszékét, jó kapcsolatot alakított ki a felderítők előljáró szerveivel. Budapesten, a tanszéken dolgozott még Kovács Ferenc főhadnagy is, aki Egerből került Budapestre. Látható, hogy a vezetésben és a tanszék állományában is nagy volt a fluktuáció.

Ráadásul a budapesti időszak alatt meglehetősen rövid idő után, 1969 nyarán tanszékvezető váltás következett be, Spala alezredes bekerült a 9. Önálló Osztályra és **Kucsá János** őrnagyot kinevezték a Csapatfelderítő Tanszék vezetőjének, valamint ebben az évben érkezett Pászik János őrnagy is. Szükség is volt a létszámbővítésre, mert egyre növekedtek a feladatok. A felderítő osztályok osztályfőnöki teendőit Miklós István és Vindics Lajos vette át. Ez a felállás sem tartott sokáig, mert 1970 novemberében **Dombrádi Gyula** alezredes kapta meg a tanszékvezetői teendőket, majd nem sokkal később Kucsá János elkerült az iskoláról, és a tanszékvezető-helyettes Reider István lett. Az új tanszékvezető nagy lendülettel látott munkához, igyekezett stabilizálni a tanszékét, jó kapcsolatot alakított ki a felderítők előljáró szerveivel. Budapesten, a tanszéken dolgozott még Kovács Ferenc főhadnagy is, aki Egerből került Budapestre. Látható, hogy a vezetésben és a tanszék állományában is nagy volt a fluktuáció.

Minden nehézség ellenére az osztályfőnökök igyekeztek tanítani, nevelni beosztottaikat, mind az órákon, mind azon kívül. Sok délutáni és szabadidős programban vettek részt, több esetben együtt ünnepelték az osztállyal a névnapokat, születésnapokat.

A tanszék működésének alapját a tanszéki értekezleten elhangzottak képezték. Itt az előljárói intézkedések ismertetése és szétosztása mellett mindenki személyesen kapott feladatot a tanszékvezetőtől. A felderítő képzés hatékonyságának növelése többször szerepelt az értekezleteken. Fontos feladatot jelentett a módszertani munka kibővítése, a tapasztalatok megbeszélése, a tanszék tantermeinek berendezése és folyamatos fejlesztése. A tisztképzésen kívül a tanszék végezte az őrnagyi tanfolyam oktatását, amely biztosította, hogy az akadémiai végzettség nélküli tisztek is előléptethetők legyenek főtisztekké. Emellett évente 2-4 tiszthelyettes tett tiszti vizsgát. Mindkét képzési forma tanfolyam- és levező rendszerű képzésként folyt.

1972 nyarán a főiskolával együtt a tanszék is kiköltözött **Szentendrére**. A hallgatók elfoglalták az új helyet. Dombrádi alezredes rövid idő után Polgár ezredessel (aki 1972-ben az MNVK 2. Csoportfőnökség Csapatfelderítő Osztályának vezetője lett) közösen igyekezett megteremteni egy jól működő oktatási szervezet alapjait. Elkerült Vindics őrnagy, Miklós őrnagy és Kovács Ferenc főhadnagy, ezzel egy időben a főiskolára érkezett az akadémián frissen végzett Komjáti Árpád őrnagy és a nagy tudású, kiváló képességekkel rendelkező Boros Endre százados. Az új felállású tanszéken már három osztályfőnök dolgozott, tartotta az órákat és nevelte a hallgatókat, emellett egy gépiró és egy rajzoló segítette a tisztek munkáját. A szakaszok számának a növekedése miatt a tanszékre került Fekete Miklós főhadnagy és 1974-ben Németh Sándor őrnagy lépett az újonnan létesített tanszék tervezőtiszti beosztásba. Az 1972/73-as tanévben Hesz József őrnagy személyében új előljárót kapott a most már önállóan, a tanszék alárendeltségében működő 4. Felderítő

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

Század. Az új parancsnok igazi csapatszellemet hozott az alegységhez, de ez a tulajdonság sajnos nem párosult kellő intuíciós képességgel, ezért kételkedve fogadták a hallgatók.

3. kép:

Szórakoztató műsor az ifjúsági klubban. Jobbról: Bérczesi zászlós a szolgálatvezető, Reider őrnagy, Dombrádi alezredes, Kazai ezredes a sorban az utolsó Móricz százados

A tanszék eredményesebbé vált, a kollektíva megszilárdult, a tanárok nagyon jó körülmények között dolgoztak. Különösen jó hatást gyakorolt a tisztek hangulatára az, hogy a főiskola az 1970-es évek végén 70-80 új lakást kapott, ami a munkához szükséges családi háttérrel is megadta. A tanszék munkájának lényeges részét képezte a főiskola tudományos kutatásaiban való részvétel. Ennek az oktatás szempontjából is a leglényegesebb részét képezte a tankönyv- és jegyzetírás, az oktatási segédanyagok készítése, amely nagy lendülettel, kellő szakértelemmel folyt. Ezen kívül a tanárok részt vettek a főiskolán kiírt pályázatokon, az újjító mozgalomban és publikációk készítésében. Több oktatási segédanyagot adott le Komjáti őrnagy, a diárorok és oktatófilmek készítésében pedig Boros százados és Pászik őrnagy járt élen.

2. 1. 2. A felvételi rendszer

A főiskola megalakulásakor nagyon fontos tényezővé vált a felvételi rendszer. Az intézménybe jelentkezők létszáma és képessége együttesen alapozta meg a felsőoktatási rendszerbe való integrálódást. Ezért a felvételi összetevőinek egy része és a pontszámítási eljárás megegyezett az ország más felsőoktatási intézményeire vonatkozó előírásokkal. Ez a körülmény mindenképp segítette a Kossuth Lajos Katonai Főiskolát abban, hogy elérje a polgári intézmények szintjét. A kezdeti években megugrott a jelentkezők száma az ETI-hez képest, bár újként jelent meg a katonai főiskola a felsőoktatás rendszerében. Az 1970-71-es tanévtől 4-6-szoros túljelentkezés volt a felderítő szakra. A jelentkezők közel 50%-a szakközépiskolából jött, az érettségi átlag 3,70-4,00 körül mozgott, a felvételi pontok 60-70%-át szereztek meg a felderítőjelöltek. Ennél sokkal fontosabb mutató volt a rátermettség, a jó adottságok, és az erkölcsi tulajdonságok. A felvételi eljárás tavasszal kezdődött a Zalka Máté Katonai Műszaki Főiskolán, és így minden pályázó a nyári felvételi vizsgákon

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

más felsőoktatási intézménybe is jelentkezhetett, erre a szabályzók lehetőséget adtak. A jelentkezési lapon az általános adatok mellett mindenki megjelölt 3 fegyvernemet, amelyben szívesen szolgált volna.

A felvételin először egy pályaalkalmassági vizsgára került sor, majd egészségügyi és pszichológiai ellenőrzés következett. Bármelyiken szerzett „nem megfelelő” eredmény kizárta a fiatalot a további felvételi eljárásból. A harmadik állomás a testnevelési felmérés, ahol az erőállapotot, általános fizikai képességet és az állóképességet mérték fel. A felvételi tárgyakból írt dolgozatok összetétele és értékelése megegyezett a polgári főiskolákon használt mutatókkal. Az utolsó állomás a bizottsági beszélgetés volt, ahol a felderítők közös bizottságban szerepeltek más fegyvernemekkel. Itt tájékozódott a felvételizető a hallgatójelölt egyéniségéről, beszédképességéről, a bizottság tagjai az élet több területéről megkérdezték a pályázó véleményét.

Mindezek összesítése után megtörtént a döntés, felveszik-e a pályázót és melyik fegyvernemhez javasolják. A fegyvernemek választása a bizottsági beszélgetéseken konkretizálódott. A 2-3 napos felvételi után annak eredményéről májusban kapott értesítést a jelölt, de csak a nyár közepén alakult ki a végső sorrend.

4. kép:

A tisztjelölt a felvételi bizottság előtt. Balról Zaják András és Riba Miklós lővész tanszékvezető

Aki ezen a listán szerepelt, az a területileg illetékes hadkiegészítő parancsnokságon kapta meg a behívóval kapcsolatos instrukciókat és augusztus első napjaiban bevonult Egerbe, ahová a jelöltek szállítását a hadsereg intézte. Az egri vasútállomáson általában katonazenekar várta a bevonulókat és megkezdődött a „nagy kaland” a Dobó István laktanyában. Ez a rendszer 1967-72-ig, a felvételi eljárás 1980-as évekig így működött. A felderítő szakra 1967-től általában egy évfolyamra 33-36 főt vettek fel. A végzési létszámok azt mutatják, hogy a bevonulók közel 2/3-a mondta el a tiszti fogadalmat a Kossuth téren.

A felderítőkhöz általában jó képességű, kollektív szellemű, bajtársias egyének kerültek. Mindenkit fűtött a vágy, hogy ehhez a fegyvernemhez kerüljön, hiszen a felderítés romantikus, népszerű és emberpróbáló hivatás hírében állt. Több hallgató távoli célja volt a filmekben, könyvekben oly sokszor feldolgozott, kémtörténetekhez hasonló eseményekben való aktív részvétel. És valóban, a felderítő tisztek közül pályafutásuk alatt sokan kerültek ilyen különleges beosztásokba.

2. 1. 3. A képzés célja, felépítése és szakaszai

A képzés tartalmilag és szervezetenként sokat átvett az ETI időszakából, de az oktatás az elkészült új dokumentumokban rögzített alapokon kezdődött el. Az általános cél a szocialista világnézetű, a hadtudományt ismerő „...hivatását értő és szerető tisztek képzése, akik képesek alárendeltjeik felkészítésére, alegységük harcának (harccal kapcsolatos tevékenységének) megszervezésére és vezetésére, a katonai szolgálattal és életrenddel összefüggő rendelkezések mindenkori érvényre juttatására.”¹¹ A felderítő tisztek képzéséhez konkrét célokat írt elő a szolgálati és szakmai előjáró által készített dokumentum, amely egyebek közt a felderítő szakra vonatkozó célokat így fogalmazta meg: „...a kibocsájtott tiszt kulcsbeosztása **FUG szakaszparancsnok**.

- ismerje az összefegyvernemi harc és csapatfelderítés elveit,
- az ellenséget... a harckocsi lökiképzés fogásait...

Legyen képes:

- a felderítő szerv tevékenységét megtervezni, megszervezni és vezetni,
- alárendeltjei kiképzését megtervezni, megszervezni és vezetni,
- folyamatos önképzés mellett a felderítő századparancsnoki feladatok ellátására és a zászlóaljtzrszben való tevékenység végzésére.”¹²

A képzési dokumentumok előírták, hogy minden növendék szerezzék meg a tehergépkocsi (a későbbiekben a B és C kategóriájú) jogosítványt és a harcjármű-vezetői engedélyt. Az oklevél feltétele volt a szakdolgozat eredményes megírása és leadása is. A főiskolai diploma magában foglalta a csapatfelderítő tiszti oklevelet és a tanári végzettséget. Az Összkövetelményi program szinte jelszavakkal adja meg a négy éves képzés fő tartalmi elgondolását. Ennek alapján a fiatal tiszt legyen politikai nevelő, harcvezető és kiképzést irányító.

A **négy éves képzés** felépítése sokban eltért az ETI-n folyó négy éves képzésétől. A 8 félévből az első félév kb. 580 óra sorkatonai kiképzés volt, majd a további 7 szemeszterben 4500 óra főiskolai képzést terveztek. A tantárgyakat tantárgycsoportokba illesztették. Az **alaptantárgyak**, amelyeket minden fegyvernemnél oktattak, a felderítő tisztek alapképzettségét adták. Ebbe a csoportba tartoztak a társadalomtudományi tárgyak és a testnevelés, amely minden félévben szerepelt és szigorlat zárta, illetve a német nyelv, amelynek óraszámja és követelménye ebben a kezdeti időszakban többször változott. A 70-es évek elejétől ebből is szigorlatoztak a növendékek.

A másik nagy csoportot az **alapozó tárgyak** képezték. Ezek szintén a tiszti alapműveltséget szolgálták és megalapozták a szaktárgyak optimális és komplex elsajátítását. Ide sorolható jó néhány egy féléves polgári tárgy (matematika, fizika, elektrotechnika stb.), ezen kívül katonai és pedagógiai tárgyak. A tantárgycsoport összóraszámja 1600 körül mozgott.

Az Óra- és vizsgatervben a legnagyobb hangsúlyt a **szaktárgyak** képezték. Ebbe a csoportba tartoztak a diplomát adó tárgyak. A lökiképzés minden félévben folyt, összesen közel 500 órában oktatták, a képzés végén államvizsgát kellett tenni. A pedagógia fő tárgyai 5 félév alatt 350 óra foglalkozást jelentettek. Természetesen a legnagyobb óraszámot a harcászat kapta 1400 órával, amiben benne volt az idegenhadsereg-ismeret, a műszaki és a híradó ismeret is. A felderítőknél minden évben tervezhető volt 1-2 hónap gyakorló csapatszolgálat.

A program mindenki számára előírta a 3. évben egy feladat-kidolgozást előre leadott címmel, és a negyedik évben szakdolgozat készítést az államvizsga tantárgyakhoz kapcsolódó ismeretekből.

Az oktatás felépítésének meghatározása mellett fontos előírásokat és szabályzókat is tartalmaztak a képzés szakaszai. Ezek a főiskola megalakulásakor az oktatási dokumentumokban szerepeltek, de az évek során a tartalmuk változott.

¹¹ A KLFK története 1947-1984 Bp. 1984. Zrínyi

¹² Összkövetelményi program a KLFK növendékek kiképzéséhez Bp. 1967. HM Kiképzési Főcsoportfőnökség

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

Szakaszok	Tanév	Képzés tartalma	Polgári diploma	Helye
1. szakasz	1. tanév	2 hónap alapkiképzés	általános iskolai pedagógia tanár	Eger
		5 hónap egyes harcos kiképzés		
		7 hónap főiskolai képzés		
2. szakasz	2. tanév	felderítő rajparancsnok és szakaszparancsnok	általános iskolai pedagógia tanár	Budapest 1972-ig utána Szentendre
	3. tanév	felderítő szakaszparancsnok		
	4. tanév	felderítő századparancsnok		

1. táblázat:
A képzés szakaszai 1967-76

Az első szakasz több mint egy évig tartott, csapatnál zajlott és három részre tagolódt. Az első rész az alapkiképzés 2 hónapját foglalta magában, ez után jött az 5 hónapos sorkatonai kiképzés, majd egy 7 hónapos főiskolai időszak következett. A második év helyileg a főiskola bázisán folyt, de egy 2 hónap időtartamú csapatgyakorlattal kezdődött, majd újra az iskolán folytak az órák. A második év végére minden növendéknek ismerni kellett a felderítő raj (harcjármű-kezelőszemélyzet) vezetését a különböző felderítési módokban, majd a felderítő csoportparancsnok feladatai következtek egyszerű viszonyok között. A harmadik évben tovább folyt a felderítő csoportparancsnoki oktatás bonyolult viszonyok között (télen, erdős hegyes terepen stb.) és a növendékek ismereteket kaptak a mélységi felderítő csoport alkalmazásának alapjaiból. A negyedik tanév a felderítő századparancsnok tevékenységét foglalta magában, ezen kívül a tanulók megismerték a felderítés megszervezésének alapjait, az ezredtörzsben folyó felderítő feladatokat és a felderítő zászlóalj-törzs munkarendjét. Az egyes évfolyamok fő feladatain kívül az Összkövetelményi program 5 komplex gyakorlatot és két csapatgyakorlatot írt elő.

A félévek óraszámát általában 600 óra volt, a szemeszterek végén 14-16 nap vizsgaidőszak következett, amelyben kollokviumokat és 5 (1973-tól 7) szigorlatot kellett letenni. A 8. félévben a vizsgaidőszak 20-22 napra bővült, mert ebben az időszakban államvizgáztak a növendékek harcászattól, lökiképzésből, pedagógiából, szakmódszertanból és tudományos szocializációból. A kijelölt vizsgabizottság vegyes összetételű volt, mert polgári és katona személyekből állt. A négy év sikere a diplomaátadó ünnepségen, majd a Kossuth téren, az ünnepélyes tisztavatáson teljesedett ki. Minden felderítő tiszt megkapta az **oklevelét**, amelyben ez állt: A megszerzett képesítés: **csapatfelderítő tiszt és általános iskolai pedagógia tanár**.

2. 1. 4. A felderítők főiskolai kiképzése Egerben (1967-72)

1967. augusztus elején Egerben 36 fő két felderítő szakaszba szervezve kezdte meg a főiskolai tanulmányait. A felderítő növendékek ott kapták meg a felszerelésüket, a ruházatot és elindult a kiképzés. Az első órákra mindenki emlékszik: a felszerelési tárgyak feléről azt sem lehetett tudni, mi a neve, majd jött a rajparancsnok és habitusa szerint elmagyarázta, mi mire való és hogyan kell „katonásan” berakni a szekrénybe. Közben többször sorakozó, eligazítás, ellenőrzés, kiabálás és rengeteg sietség, kapkodás. Ma már csak emlékek.

Bár az ETI időszakában a felderítő növendékek az első évet szintén Egerben töltötték, az 1967-ben bevonulók már az ott állomásozó gépkocsizó lövészezred kötelékében megalakult tanzászlóaljnál kezdték meg katonaeveiket. A HM az új főiskolai képzés első időszakát speciálisan csapatnál tervezte. Az ezred egyik „M” zászlóalj-parancsnokságát feltöltötték és létrehoztak öt századparancsnokságot. Így alakult meg a gépkocsizó-lövész, tüzér, műszaki, hadtáp és egy-egy páncélos felderítő század, amely azért kapta ezt a nevet, mert a két harckocsizó szakasz mellé 1-2 felderítő sza-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

kaszt is szerveztek. A két fegyvernem egy századkötélben tevékenykedett. A századparancsnok a többiek által csak „Totya bácsinak” becézett Tóth Ferenc százados lett, aki követelménytámasztóan, ízesen beszélve, de nagy szeretettel és szakértelemmel foglalkozott a növendékekkel. Nagyon jó iskola volt ez az időszak minden felderítő tisztjelöltnek. Sokak emlékezetében pozitív élményekkel maradt meg a század technikai helyettese, Császár Ferenc mérnök-hadnagy, aki nemcsak élt-halt a technikáért, de nagyon értett is hozzá, az elsajátítandó ismereteket pedig színesen és érthetően adta át a növendékeknek. Ő nemcsak a harckocsizókat tanította, hanem a felderítő technikát is elmagyarázta a felderítő szakasznak, valamint nagyon jó kapcsolatot tudott kialakítani a beosztottakkal.

A felderítő szakaszok először részt vettek a 2 hónapos **alapkiképzésen**, amit a tancsapatnál lévő szakasz- és rajparancsnokok vezettek. Kezdetben Hartyányi százados és Sipos főhadnagy voltak a szakaszparancsnokok, a rajparancsnokoknak pedig sortisztéseket neveztek ki. A későbbiekben olyan felderítő szakaszparancsnokok foglalkoztak a fiatal tisztjelöltekkel, akik maguk is átélték a felderítő képzés nehézségeit az iskolán. Először Kovács Ferenc hadnagyot neveztek ki szakaszparancsnoknak, majd az utolsó években Gréczi Sándor hadnagy is csatlakozott hozzá. Minden szakaszparancsnok különleges feladatnak tekintette saját beosztását, és fáradtságot nem tűrő, odaadó munkával egyengette a jövő felderítő tisztjeinek kezdeti lépéseit.

6. kép:
Katonai eskü Egerben, elől Kovács hadnagy

A 60-70-es évek fordulóján a sortisztések helyett úgy oldották meg az alapkiképzést, hogy a főiskoláról harmadéves hallgatókat vezényeltek Egerbe rajparancsnoknak, októbertől pedig a szakasz tagjai közül neveztek ki a rajparancsnokokat.

Így megszűntek a sorkatonák és a tisztjelöltek között húzódoó valós vagy vélt ellentétek. Az alapkiképzés időszakában a növendékek megtanulták az alaki fogások, a szolgálati érintkezés és a szabályzat szerinti élet alapjait, eredményesen végrehajtották az alaplögyakorlatot és megtapasztalták a katonaélet nehézségeit. Mindenkinek emlékezetes maradt a Dobó téri ünnepélyes eskütétel.

A továbbiakban az „**egyes harcok kiképzés**” folyt, de a tanzászlóalj vezetése kiemelten kezelte a harcászatot, a vegyvédelmi kiképzést és a technikai ismereteket is. Az időszak végén a teljes zászlóalj részt vett egy kétnapos téli záró gyakorlaton, ahol a növendékek mint gépkocsizó lövészkatonák tevékenykedtek támadásban, védelemben, mélységi harc során és szennyezett terepszakasz leküzdésében.

A féléves képzés végén, decemberben általános katonai ismeretekből vizsgázott mindenki, ami egyben a Szocialista Versenymozgalom értékelését is jelentette. Ezután a növendékek szabadságra mentek, természetesen a harckészültségi szabályok betartásával.

A rövid pihenő után Egerben megkezdődött a **főiskolai képzés**, amely 7 hónapig tartott és a hét 3-4 napján katonai, 2-3 napján polgári oktatás folyt. A katonai foglalkozásokat többségében az alapozó tárgyak, valamint a felderítő harcászati és idegenhadsereg-ismeret tették ki. A polgári órákon a Tanárképző Főiskoláról, 1969-től Ho Si Minh Tanárképző Főiskoláról bejáró tanárok pedagógiát, alaptárgyakat (matematika, fizika) és német nyelvet oktattak. Egyedül a felderítők tanulták a németet, mert a katonai szakmához ez a nyelv illeszkedett. A növendékek többségének érdekes színfoltot jelentettek ezek az órák, emlékezetes tanáregyenísegek is oktattak felderítőket. Mindenki emlékszik Légrádi és Kohajda tanár urakra, vagy Juhászné adjunktus asszonyra.

A katonai tárgyak döntő többségét a szakaszpáncsnokok nagy gonddal, alaposan felkészülve, szakszerűen oktatták. Nagy hangsúlyt kapott az alaki kiképzés és a szabályzatismeret, hiszen ezek a tantárgyak nemcsak fontos ismereteket adtak, hanem az alapvető katonai jellemvonások kialakításában is meghatározó helyet foglaltak el. Minden felderítő különleges érzésekkel ült a FUG-ba és vagy a sarokban szorongva, vagy zászlókkal a kézben a golyószórós helyén állva, irányjelzőként tette meg a gyakorlótérig tartó néhány kilométert, hogy végre részese lehessen a **felderítő kiképzésnek**. A 2-es és 4-es gyakorlótéren több tíz órát töltött el minden növendék nappal és olykor éjszaka, megtanulta a felderítési módokat, azt, hogy mi a különbség a keresés-kutatás és az átvizsgálás között, gyakorolta a felderítő szervek tevékenységét. Sokat foglalkoztak a tanulók a felderítő eszközök hatékony alkalmazásával.

A felderítés oktatása mellett lényeges szerepet kapott az **idegenhadsereg-ismeret** tananyagának az elsajátítása. Ennek során a szakaszpáncsnok a kor színvonalának megfelelő oktatástechnikai eszközökkel szemléltette a nyugat-német, olasz, osztrák jelzéseket, ruházati formákat és a fegyverek, harceszközök felismerési jeleit. Este, vagy az önképzés során mindenki érdeklődéssel bújt a „Nagy, zöld, indián könyvet”, azaz a felderítő tankönyvet.

A katonák kiképzésének mindenkor kiemelkedően fontos területe a **lőkiképzés**. Ez fokozottan érvényes a felderítő növendékekre. Megtanulták a löelmélet alapjait, a lögyakorlatok végrehajtásának szabályait, a rendszeresített fegyverek kezelését és működését. Ez után következtek a löelőkészítő foglalkozások, ahol sok felderítő módszert is lehetett tanulni, majd a felderítő csapatoknál rendszeresített gyalogsági fegyverekkel zajlottak a lövészetek. Így minden növendék lőtt AMD-65 típusú géppisztollyal, RPD golyószóróval és RPG-7 kézi páncéltörő gránátvető. A hatásai miatt különleges izgalmakat jelentett a PG-7V¹³ lőtéri gránáttal való tüzelés, majd a „bunkónak” nevezett fém fej megkeresése. Ezekben a foglalkozásokon az elsőévesek az előírt normagyakorlat és az értékelési mutatók alapján kaptak osztályzatot.

A félév során a tananyag fontos része volt a **technikai kiképzés**. Ez magában foglalta a tehergépkocsira érvényes vezetői engedély megszerzését (Cs-350-es és Cs-344-es tehergépkocsit. A 70-es évektől személygépkocsit is vezettek a tanulók, sokan emlékeznek a háromsebességű GAZ-69¹⁴-re). Ezt a zászlóalj technikai szolgálata szervezte és vezette, ilyen napokon egyszerre 30-40 jármű hagyta el a laktanyát és közlekedett Eger utcáin. A technikai képzés másik összetevője a harcjármű-ismeret volt. Itt nehéz helyzetbe került Császár hadnagy és persze a növendékek, mert ezekben az években történt a járműváltás a felderítő csapatoknál, a FUG-okat és PT-76-os úszó harckocsikat folyamatosan PSZH¹⁵-ra cserélték le, ezért egyszerre kellett foglalkozni a régi és az új eszközökkel. A technikai ismeretek elsajátítása után új élménnyel gazdagodtak a felderítők, mert megkezdődött a harcjármű vezetői kiképzés. A FUG-gal végrehajtandó vezetési gyakorlatokon, terepen, akadályokkal nehezített pályán kellett normaidő alatt célba érni. Különleges képességeket kívánt éjszaka az infra éjjellátó készülékkel való manőverezés, mert mindenki teljesen más dimenzióban és színben látta a talaj utakat, a fákat és a terepet.

¹³ Az RPG-7 kézi páncéltörő gránátvető löszere

¹⁴ Parancsnoki terepjáró személygépkocsi

¹⁵ Páncélozott szállító harcjármű

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

5. kép:
FUG vezetési gyakorlat Egerben

Az **általános katonai felkészítés** néhány tantárgyát az ezredhez tartozó szaktisztek oktatták. A TÖPFE ismeret tantárgy keretében tanították az IH-2, IH-12 sugárszint és sugáradag mérőket, a VFK¹⁶-t, mindenki részt vett a gázkamragyakorlaton és nagy fizikai igénybevételt jelentett a vegyvédelmi ruhában való többórás mozgással egybekötött feladatmegoldás. A műszaki ismeret tantárgy csúcspontja a robbantás volt és minden növendék megismerte mind a két szakterület általános szabályait, a szakcsapatok feladatait, erőit és eszközeit.

A héthónapos időszak végén a felderítőknél négy polgári és két katonai tárgyból kellett kollokviumot tenniük, emellett nyolc gyakorlati jegyet is szereztek. Az év zárásaként a zászlóalj törzs szervezett egy többnapos harcászati gyakorlatot, ahol a szakaszok 1-2 felderítő szervet képezve a szakaszparancsnok vezetésével támadóharcban oldottak meg felderítési feladatokat. Így a félévben tanult ismereteket mindenki komplex módon alkalmazhatta. A gyakorlaton, a vizsgák egy részén és a félév során néhány alkalommal a főiskoláról érkező tisztek megnézték a növendékek munkáját, a szakasz pedig megismerhette a főiskolán tanító felderítő tanárokat. Az első évben nagyon sok új dologgal ismerkedtek meg, sok új tapasztalatot szereztek a tisztjelöltek, és ez nemcsak a kiképzésnek volt köszönhető, hanem a tanzászlóaljnál eltöltött mindennapi munkának és természetesen a jó képességű parancsnokoknak is.

A növendékek **életkörülményei** sajátosan alakultak, mert csapatnál voltak, de a tanzászlóalj külön laktanyában kapott elhelyezést. Az objektum területén megtalálható volt minden, ami a jó kiképzéshez kellett. A hálókörletek épületében egy század egy szintet kapott, a tantermeket pedig egy másik épületben rendezte be az ezred. A tanteremépület közelében működött a gyengélkedő, az étkező blokk valamint a parancsnokság, és jól felszerelt, különböző pályából álló sportkomplexum szolgálta ki a zászlóaljat. A másik laktanyában – ami egy utcányira volt – többször tevékenykedtek a növendékek, itt helyezkedett el az ezredparancsnokság, a raktárak és a felderítők szempontjából lényeges kötelék, az egri felderítő zászlóalj. Így közvetlen kapcsolatot tarthattak a felderítő szakaszok a saját szakmájuk egyik alakulatával.

A növendéki körletek kezdetben nagyon kényelmetlennek bizonyultak, mert az egész század – 80-100 fő – egy nagy körletben, emeletes vaságyakon, egy légtérben aludt. A későbbiek során átalakították a szinteket és a hálótermek 15-18 fő elszállásolását biztosították. Emeletes vaságyak, „stokik” (katonai ülőke) és katonaszekrények alkották a berendezést. A körletek fűtését széntüzelésű vaskályhával oldották meg, a tűzhelyek helyes működéséért kijelölt növendékek feleltek. Éjszaka nem éghetett a kályhában a tűz, így a téli reggeleken mindenkinek sikerült normaidőre felöltözködni. A vaskályhának viszont volt egy nagy előnye: a mindig éhes növendékek a kályhán sült, finom piritós kenyérral egészítették ki a

¹⁶ Vegyi Felderítő Készlet

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

vacsorát. A mosdóhelyiségekben beton vályú, tükör szolgálta a tisztálkodást. A csapból hideg víz folyt, a tanulók hetente egyszer a központi fürdőben fürödhettek. A folyosó végén KISZ klubot rendeztek be az előljárók, ahol lehetett TV-t nézni, különböző játékokat játszani, levelet írni, szórakozni. A század helyiségeit és az épület körüli külső körletet a növendékek takarították. Ez tavasszal bizonyult a legrosszabbnak, mert a nyárfák bolyhos virágját lehetetlen volt összesöpörni. A laktanya kialakításában nehézséget okozott a telephely viszonylag távoli elhelyezése, úgy hogy kiképzésre vagy munkavégzésre több kilométert kellett gyalogolni. Ez a távolság kemény edzésnek bizonyult a belső őrségben a 2. számú felvezetőnek.

A helyőrségben a gyakorlóterek és a lőtér biztosította a színvonalas felderítő képzést, mert a dombos, részben fedett terepen optimális körülményeket lehetett találni. Volt kellő távolság a mozgás közbeni felderítési feladat gyakorlására, és több helyen kiépített állásokban a statikus feladatok végrehajtására is találtak helyet a szakasparancsnokok. A lőtér jól kiépítetten, elektromos célmozgatóval felszerelten biztosította a lögyakorlatok előkészítését és végrehajtását. Több esetben előfordult, hogy a szakaszok a gyakorlati foglalkozásra gyalog mentek ki vagy jöttek be, azonban ez is csak utólag tűnik kellemes emlékeknek.

A növendékek életrendje alig tért el a sorkatonákétól. Reggel 6 órától percnyi pontossággal egymást követték a napi rendi pontok. Az első hónapokban mindenkinek nehézséget jelentett megszokni ezt a kötelező ritmust. Napi 6 óra kiképzés mellett reggeli, délutáni és esti programok is voltak. A parancsnokok rendszeresen ellenőrizték a napirendet, a fegyelmet és az előírások pontos végrehajtását maximálisan megkövetelték. A reggeli szemlén a rajparancsnokok mindig egy-egy felszerelési tárgy karbantartottságát nézték, a körletrend színvonalát a szakasparancsnokok szemlélték meg. Az ellenőrzők nagy gondot fordítottak a szekrényrend és a helyes, előírt ágyrend kialakítására. A növendékek szinte speciális módszereket és eszközöket dolgoztak ki a két zöldpokróc, valamint a háromszögre hajtott katonai törölköző előírás szerinti elhelyezésére. Csak ha mindent rendben találtak, lehetett rátérni a következő napirendi pontra. Délután a fegyverkarbantartás borzolta a kedélyeket, mert minden géppisztoly csak tisztán kerülhetett a fegyverszobába, ellenkező esetben folytatni kellett a tisztítást a szabadidő terhére. Ha egy növendék a feladatokat több esetben nem az előírás szerint végezte, a retorzió következett, ami több nap laktanya-elhagyási tilalmat jelentett. A század- és a zászlóaljparancsnokság rendszeres időközönként szemlét tartott, amely a katonaelet szinte minden területére kiterjedt. Havonta egy alkalommal a parancsnokság ezredsorakozót rendelt el, itt találkozhattak a növendékek az ezred vezetésével. A sorakozók nagyrészt értékeléssel és feladatszabással teltek, de az is előfordult, hogy nevelési célzattal az egész állomány előtt hirdették ki a dicséterekeket vagy a fenyítéseket.

A növendékek teljes anyagi ellátásáról a szolgálatvezető és az ellátó részlegek gondoskodtak. Beletartozott ebbe a ruházattól kezdve a katonai felszerelési tárgyakon keresztül a tankönyvig minden. A mosatást és az elhasználódott tárgyak cseréjét a hadtáp végezte. A tanzászlóalj állománya az eskü után rendszeresen adott szolgálatot. Ebbe beletartozott a század belszolgálat, az ügyeletes alegység, a telephely-, konyha-, kapuszoigálat és az őrség. Minden szolgálatba lépő személy a havi szolgálatvezénylés alapján értesült a szolgálatról, előtte felkészítésen vett részt, majd szolgálatba lépett. Az őrségeket külön rend szerint a szakasparancsnok készítette fel. Az egri időszak során két sajátos szolgálat is volt, mégpedig a konyhamunka és a vegyi-sugárfigyelő raj. Mindkét feladatkör embert próbáló fizikai és pszichikai igénybevételt jelentett. A szolgálatokat az egész néphadseregére érvényes szabályzatok előírásai szerint kellett teljesíteni, ezt a kijelölt személyek folyamatosan ellenőrizték, és szolgálati vétség esetén fegyelmi felelősségre vonás következett. Természetesen más retorzióban részesült az, aki pár percre elhagyta a napos asztalt, és más fenyítést kapott a külső őrségben vadászni induló néhány fő.

A laktanya elhagyása a szabályok feszes betartásával történt. Az engedélyt kihallgatáson kellett kérni, ami maga is egy sajátos katonai procedúrát jelentett. Minden növendék csak kimenő ruhában, az előírt formában és felszerelési tárgyakkal léphetett ki a kapun. Az egyéneket több helyen ellenőrizték a kimaradás előtt. A visszaérkezést és annak pontosságát külön figyelték a szolgálatok. A kimaradásra, eltávozásra menők számát a harckészültségi előírások limitálták,

ami átlagban 30%-ot jelentett, tehát ennyien távozhattak el a laktanyából. Mivel a tanzászlóalj része volt az ezred harc-készültségi létszámának és aktívan részt vett a HKSZ¹⁷ feladatokban, szigorúan előírták a távollevők kiértékelésének módjait. A kevés szabadidőt a KISZ-klubban, a játékszobában, a sportpályán vagy a kantinban töltötték el a növendékek.

Ez alatt a 12 hónap alatt nemcsak sokat tanult, de nagyon sok élményt is szerzett mindenki. Az egész tisztí pályára érvényes szemlélet kialakítását jelentette Eger. Nehéz időszaknak bizonyult ez az év, ezért vízvázalstónak számított, hiszen a legnagyobb lemorzsolódás ebben az egy évben következett be. Aki viszont maradt, az általában végigcsinálta a hátralévő három évet. Az egi időszak fontos eredménye volt még a szakaszok összekovácslódása, egymás alapos megismerése és a közösségek, barátságok létrejötte.

2. 1. 5. Felderítő képzés a főiskolán

Az első év teljesítése után egy hónap szabadság következett, majd megkezdődött a főiskolán folyó képzés. Itt érdekes helyzet alakult ki a felderítők életében.

A budapesti laktanyában (Zách utca) szűkös helyen, sok nehézséggel zajlott az oktatás. A 3. és 4. félévben alapve-tően rajparancsnoki és felderítő csoportparancsnoki képzés folyt. Az **alaptantárgyak** közé tartozott a német nyelv és a testnevelés. A főiskolai indulásakor megszűnt a német tanári diplomához szükséges tantárgyak oktatása (pl. német irodalom, német nyelvtan stb.), így a növendékek idegen nyelvi képzése csak a német nyelv gyakorlati elsajátítására korlátozódott. Az órák a Zách utcában és Szentendrén is az alaptanteremben folytak, bár a 70-es években többször használták a nyelvtanárok a laboratóriumot, ahol sokkal hatékonyabban lehetett oktatni. A nyelvi tanszék külön a felderítők számára készített katonai szókinccsel bővített nyelvkönyvet és szótárat. Ezek szerzői Székely Lajosné és Zachar József, akik több éven keresztül a felderítő-képzés meghatározó egyéniségei voltak. Bár mindenki tanulta a nyelvet, de lehet, hogy nem elég szorgalmasan, hiszen a növendékek nagy része nem rendelkezett nyelvvizsgával. A **természettu-dományi tantárgyak** oktatása is az alaptanteremben folyt, nem igényelt sajátos szemléltető eszközöket. A katonai alapozó tárgyak elméleti és gyakorlati órákból álltak. Fontos volt az alaki kiképzés és a szabályzatismeret. Mindkét tárgyat a századparancsnok-helyettes tanította.

A **szakmai órák** adták a legnagyobb óraszámot, ami a 4500 órából közel 40%-ot jelentett. Ezek tananyaga igyekezett követni a felderítő rendszerben bekövetkezett változásokat. A legfontosabb tárgy a **felderítő harcászat** volt, amit az osztályfőnök tanított. Félévenként 170-200 órát foglalkoztak a növendékek a fő tantárggyal, amelynek 50-55%-a gyakor-lótéren zajlott. A tananyag tartalmazta az összefegyvernemi ismereteket, a felderítési módokat, a különböző felderítő szervek alkalmazásának elvi és gyakorlati kérdéseit, és azok vezetésének szabályait. Külön tárgykörben szerepelt a harcfelderítő járőr, a mélységi felderítő csoport feladatainak megszervezése és vezetése. Az elméleti foglalkozások tanteremben, a gyakorlati foglalkozások Izbégen, a Majdánon és a Pilisben folytak. A növendékek jól megismerték a környék településeit és hegységeit, valamint a főbb útvonalakat. Minden osztályfőnöknek megvolt a kialakított tereprész-lete, ahol az adott tárgykör a legjobban oktatható. Így szinte minden szakasz a pomázi úton hajtotta végre a tűzcsapásos lesállást, a Hosszú-hegyen gyakorolta a terepkutató-harcjármű tevékenységét

¹⁷ Harckészültség

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI OTTÓ

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

6. kép:
Harcászati foglalkozás, a tanár, Pászik őrnagy eligazítást tart

Szorosan kapcsolódott a harcászathoz az **idegenhadsereg-ismeret**, hiszen a mai napig ez a két tárgy adja a szakma ismeretanyagának döntő többségét. Ebben az időben kevésbé, valójában csak a 70-es évek utolsó harmadában kapcsolódott össze az ellenség valóságot imitáló jelzése és a felderítési feladatok gyakoroltatása. Minden növendék emlékszik a 20-30 alkatrészből álló Sergeant rakéta maketre, és a szivar alakú Honest John rakétára, amit csak a teherautó platójára téve használtak a tanárok. Jó elképzelés volt, csak lassan lehetett őket összerakni.

Nehéz helyzetbe került a szakmai előljáró Polgár ezredes és persze a növendékek is a mélységi felderítő tiszti beosztások feltöltésekor. Ráadásul ezekben az években szinte minden osztályból 6-8 fő Szolnokra került. A főiskolán voltak mélységi felderítő tárgykörök, de ezek tartalma és óraszama messze elmaradt a szolnoki alakulat által támasztott szakmai-gyakorlati elvárásoktól. Az osztályfőnökök ritkán tartottak foglalkozást helikopterek alkalmazásával, azok is Szolnokon vagy Szentkirályszabadján zajlottak, és a foglalkozások tárgya inkább csak légi felderítés, légi tájékozódás volt, nem kimondottan mélységi felderítés. Ezért a mélységi felderítő szakmát a fiatal tisztek az első időszakban a csapatoknál tanulták meg igazán. Ez a híradásra is vonatkozott.

7. kép:
Magyi Sándornak gratulál az iskolaparancsnok a löcsapat eredményes szereplése után

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

A főiskolai képzés során az előjárók úgy próbálták orvosolni a rendszer hiányosságait, hogy a növendékeket elvitték ejtőernyős orvosi szűrésre, és aki egészségileg megfelelt, azok közül választották ki a mélységi beosztásba tervezetteket, akik azután a 3. és 4. tanévben az összes gyakorló csapatszolgálatot és gyakorlatot Szolnokon végezték.

A szaktárgyak között különleges helyet foglalt el a **lőkiképzés**, amelyhez nagyon szorosan kapcsolódott a fegyverzettechnika. Ennek tanítását a Gépkocsizó-lövész Tanszék (1970-től Gépesített lövész) állományában szervezett, és ennek az ismeretanyagának az oktatására felkészített tisztek végezték. Volt közöttük országos bajnok lövészetben és többszörös hadsereg lövbajnok. Emlékezetes tanáregyéniségek oktatták a felderítőket: „Magyi Sándor honvéd lövész alezredes vagyok, két gyermek apja” (így mutatkozott be az első órán!), Nagy Pál, és az ízesen beszélő Baksa László. A lövészeteket úgy tervezte a Csapatfelderítő Tanszék közösen a Lőkiképzési Szakcsoporttal, hogy a növendékek minden, a felderítő csapatoknál rendszeresített fegyverrel legalább két lögyakorlatot lőttek. Emellett sok löelmélet, löelőkészítő foglalkozás és norma-felmérés nehezítette a növendékek életét.

A **fegyverzettechnika** tantárgy anyagát a felderítő alegységeknél rendszeresített fegyverek és felderítő eszközök adatainak, általános felépítésének és működésének az ismerete, a különböző eszközök szét-összeszerelésének, alkalmazásának, valamint az alapvető hibaelhárítás szabályainak az elsajátítása képezte. Sok technikai megoldást kellett megérteni a PA-63 pisztoly és a PG-7V gránát működésekor. A tananyag három nagy csoportot tárgyalt, a gyalogsági fegyvereket, a harckocsi fegyverzetet, a figyelő, távmérő eszközöket és éjjellátó készülékeket. Erre a tantárgyra a tematika 6 félév során 230 órát biztosított. Elég mostoha körülmények között folyt az oktatás, részben hideg barakkban és raktárpépületben. Később a szentendrei objektumban korszerű laboratóriumok álltak a növendékek rendelkezésére, de a műhelyfoglalkozások csak később kerültek új épületekbe.

A **harcjárműtechnikai** képzés során az előadásokat szeminárium követte, majd a tárgykör végén műhelyfoglalkozást tartott a technikát oktató tanár. A tantárgy előbb a FUG majd a PSZH oktatására koncentrált, de elég sok órát tartottak az úszó harckocsi, harckocsi, gépkocsi és motorkerékpár ismeretekből is. A tanszék a képzési dokumentumokban a technikai tárgyak elsajátításának alapvető céljaként a szerelési, hibaelhárítási képességek elérését tűzte ki.

A technikai ismeret fontos kapcsolódó tárgya volt a harcjármű-vezetés. A növendékeknek az osztályba soroló vizsgán el kellett érni a III. osztályú harcjármű-vezetői fokozatot. A tematikák előírták, hogy FUG-gal teljesíteni kellett az 1-8. számú vezetési gyakorlatot, amely magában foglalta a vízi vezetést is, a PT-76-os úszó harckocsival csak néhány vezetési szám volt kötelező. A későbbiek során PSZH-t vezettek a növendékek, de erre a járműre is előírták az osztályos fokozatot.

8. kép:

Harcjárműtechnika óra 1968-ban terepen. A FUG szerelését oktatja Tózsér Tibor (középen köpenyben) aki 1997-ig szinte minden felderítő hallgatót tanított.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

Viszonylag nagy óraszámában folyt a **híradó-** és a **műszaki ismeret** oktatása, mert mindkét tárgy szorosan kapcsolódott a felderítési feladatok eredményes végrehajtásához. A híradó kiképzéshez tartozott többek között a TBK-67¹⁸, az R-126-os, az R-104-es, az R-105-ös és az R-113-as rádiókészülékek anyagismerete és az eszközök lehangolását sokszor gyakoroltatta a rekedtes hangú Németh Mihály őrnagy. A műszaki ismeretek keretében az álcázás, valamint a vízi akadályok felderítésének és leküzdésének gyakorlása vált fontossá. A műszaki kiképzés során oktatták az akadálytelepítést és átjáró nyitást, a robbantást, valamint a műszaki felderítés főbb feladatait. Külön tárgykört képeztek az erődökkel kapcsolatos ismeretek és az atomaknák. A felderítési feladatok végrehajtásához fontos módszereket adtak a műszaki oktatók az álcázással kapcsolatos eszközök használatában és a különböző álcázási fogások, trükkök alkalmazásában. A műszaki kiképzés tantárgy anyagának elsajátítására több mint 100 órát adott a tanterv.

A főiskolán töltött három év alatt a felderítők számos táborban és csapatgyakorlaton vettek részt. A táborok fő szervezője és vezetője általában a szakasz osztályfőnöke volt. A **téli táborban** minden osztály a Pipis-hegyen egy MHSZ¹⁹ repülőtér épületében töltött el két hetet. A tábor három nagy képzési területet ölelt fel. Az egyik lényeges feladat a téli időjárási viszonyok közötti túlélés lehetőségeinek és fogásainak a begyakorlása, vagyis az élet- és munkafeltételek megteremtése terepen az ellenség mélységében. Itt fontos szabályokat tanultak meg a növendékek: pihenőhely készítése, tűzgyújtás, víz- és élelemszerzés és -készítés, fagysérülések elkerülése, ellátása, tájékozódás és mozgás télen. A másik feladat a síelés alapjainak elsajátítása, a mozgás és harc feladat megoldása síléccl. Ennek során a növendékek többé-kevésbé megtanulták a lesiklást és a sífutást, megismerték a tüzelési fogások és más manőverek végrehajtását síléccl. A síeléshez szükséges eszközöket a főiskola biztosította, amely magában foglalta a műanyag katonai lécet és a fehér álcaruhát. A sílécet fix kötésűre gyártották, ezért balesetveszélyesnek minősült, igaz, a kötést lehetett futó és lesikló változatra állítani.

9. kép:
Téli tábor a Kékesen és a „híres” katonai síléc.

A harmadik terület a felderítési feladatok megoldását foglalta magába téli időjárási viszonyok között, a felderítő szervek felkészítésétől az alkalmazáson keresztül, a bevonásig. Ezen belül fontos terület volt a technikai eszközök és a felderítő berendezések használata télen, a különböző felderítési módok eredményes alkalmazása, és mindezt az első két kiképzési témával együtt. A két hét egy többnapos, 30-40 km-es távolságra alkalmazott felderítő szerv feladatainak végrehajtásával zárult. Az ellátást a közeli Gyöngyös helyőrség segítségével a kihelyezett állomány biztosította, mert a táborban

¹⁸ Tábori távbeszélő készülék

¹⁹ Magyar Honvédelmi Szövetség

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

résztevő létszám magában foglalt szakácsot, anyagvételezőt, kiszolgáló rajt, orvost és testnevelőt is. Embert próbáló feladatnak bizonyult ez a két hét.

A másik hosszabb kihelyezés **vízi táborként** vált ismertté. Kezdetben kimondott vízi kiképzést nem tervezett a tanszék, a növendékek a csornai vízi bázison táboroztak és ott hajtották végre a vízi lögyakorlatokat. Később rendszeressé vált a Szentendrei-szigeten rendezett tábor, amely 10-12 napig tartott.

A harmadik fontos, speciális kiképzés a **hegyi táborban** zajlott. Erre a legjobban felszerelt bázist Rezi-táborban rendezte be a hadsereg vezetése. Ennek így két haszna is volt, mivel a növendékek megtanulták a hegyi kiképzés fogásait, valamint megismerték a tábor és a kiképzési bázisokat, ahol az avatás után a saját alegységeik kiképzését kellett vezetni. A hegyi táborban az ellátást a növendékekkel együtt táborozó valamelyik felderítő egység adta. A tisztjelöltek nemcsak a hegyi kiképzés fogásait sajátították el, hanem megismerték az alakulat tisztjeit, tiszthelyetteseit, a csapatok állományát, életrendjét, tapasztalatokat szereztek a katonák hozzáállásáról, gondolkodásmódjáról. (A felderítő alakulatoknál ez nagyon pozitív volt.) Minden szakasz megtanulta az erdős-hegyes terep jellemzőit, itt gyakorolták az ilyen terepen való mozgást, megismerték a magashegységek hatását a felderítésre, a hegyi akadályok leküzdéséhez szükséges felszerelések fajtáit és azok alkalmazását. A kiképzés forgószínpadszerűen, 2-3 napi váltással zajlott. Az egyik helyszín a hegyi patak, a szakadék és más kisebb akadályok leküzdése volt, a másik helyen a sziklamászást és az ereszkedést gyakorolták folyamatos társbiztosítással, naponta használták a hegyi akadálypálya komplexumot, akár reggeli torna helyett is. Sajátos helyszíneként szerepelt a drótkötélpálya kiépítése, használata. Ez rendkívül fárasztó és hosszú ideig tartó munka volt. Esetenként zúgolódtak a növendékek, ekkor vált híressé Boros őrnagy mondása: "Eltársak, ezért a kötélpályáért mások komoly pénzeket fizetnek" – és napjainkban tapasztalható, milyen igazat mondott.

10. kép:

A kötélpálya és a karabiner-kötélből készült beülő

Különleges volt, hogy mennyire egyszerű eszközökkel, milyen komoly és veszélyes feladatokat oltottak meg a növendékek. Egy karabiner-kötélből készült beülőt és mellkötést használtak a sziklamászáshoz és a kötélpályához. Speciális kötéssel készült a mászó csomó, ami lehetővé tette egy főkötélen való biztosítással történő felmászást. A sziklafalon történő ereszkedéshez sem használtak speciális ereszkedő gépeket, hanem vállon és combon átvett kötéllel jöttek le a növendékek több tíz métert. Napjainkban a hegyi akadályok, sziklák közelébe sem engednék a katonákat ezekkel az egyszerű felszerelésekkel. A fogások és az eszközhasználat megismerése mellett fontos nevelési feladatot teljesített a tábor, mert a növendékeket bátorságra, pontosságra nevelte, erősítette a felelősségtudatot és a közösségi érzést is. A

táborban feszes napirendet tartottak a parancsnokok, napi 10-12 órás kiképzéssel, és közben a növendékek még különböző szolgálatokat is adtak.

Mindhárom tábor fontos állomása volt a képzésnek, nagyon sokat adott a növendékeknek, nemcsak azért, mert különleges helyszíneken, speciális eszközökkel, különleges ismeretekre tettek szert, gyakorlatiasabbak lettek, hanem a közös munka és felelősség nagyon jó nevelő hatást gyakorolt az egyénekre. Emellett nőtt a bajtársiasságuk, kitarásuk. Egyszerűen komplex értelmi, gyakorlati, szellemi és erkölcsi nevelő hatást gyakoroltak ezek a kiképzési hetek.

A tábori kiképzés mellett sok új ismeretet adtak a **csapatgyakorlatok**. Ezek fő feladata egyrészt a tapasztalatok szerzése; az alakulat, az ott folyó kiképzés, és a napi élet megismerése, másrészt a főiskolán szerzett tudás kipróbálása, bővítése, csiszolása volt. Ez a feladat mindig fontos szerepet töltött be a képzésben. A gyakorlatok száma és típusa többször változott, ami elsősorban a felderítő rendszer helyzetétől függött. Az első ilyen feladat volt az alapkiképzés vezetése egyetemi előfelvételeseknél. Ez szinte minden felderítőnek emlékezetes maradt, hiszen ez volt az első csapat-szolgálat parancsnokként. A magasabb évfolyamon kezdetben kevesebb, a 70-es években viszont minden évben legalább egy gyakorló csapat-szolgálat jutott. Az utolsó alkalomnak mindig azt a célt tűzte ki a szakmai előjáró, hogy a végzős ismerje meg az első tiszti beosztás körülményeit. A 4 év alatt háromszor 1 hónapos gyakorlaton vettek részt a hallgatók úgy, hogy a 3. félév elején alapkiképzést kellett vezetni rajparancsnoki beosztásban, majd a 3. és 4. tanévben felderítő alakulatoknál szakaszparancsnoki (vagy helyettesi) funkciót töltöttek be.

A tanszék úgy szervezte ezeket az időszakokat, hogy egy-egy alakulathoz csak 2-6 hallgató került és vezénlyessel foglalta el az előre pontosított státust. A hallgatók a tanszékvezető által jóváhagyott feladatlap alapján tevékenykedtek a beosztásukban. Ezek az okmányok nemcsak előírásokat tartalmaztak (foglalkozásvezetés, napirendi pontok irányítása, délutáni tevékenységekben való részvétel, szolgálatellátás, stb.), hanem kérdőíven kikérték a gyakorlók véleményét is. Emellett ebben az okmányban értékelték a csapattisztek az egyhónapos munkát. Az osztályfőnök ezekben a napokban végiglátogatta a csapatokat és tapasztalatokat szerzett beosztottjai tevékenységéről. A csapat-szolgálatokon kívül többször vettek részt az osztályok csapatlátogatásokon, gyakorlatokon, a csapattisztek által tartott előadásokon. Mindezek a lehetőségek arra szolgáltak, hogy a hallgatók már az iskolán minél több személyes tapasztalatot szerezzenek a várható beosztásuk környezetéről.

A csapatgyakorlatokon kívül a tantárgyprogram előírásai szerint a növendékek 3-5 napos, **a csapatokkal együtt végrehajtott gyakorlaton** is részt vettek. A 4. félévben a gyakorlat tárgya a felderítő csoport tevékenysége támadásban volt, ez Újdörögden vagy Tatán zajlott. A 6. félévben erdős-hegyes terepen való tevékenység volt a feladat. Ennek Eger, Újdörögden vagy a Rezi-tábor adott otthont. A 8. félévben két alkalommal Szolnokon a felderítő zászlóalj gyakorlatán vettek részt a végzősök, beosztva valamelyik mélységi felderítő csoport állományába. Az összes gyakorlaton a növendékek valamilyen parancsnoki beosztásban tevékenykedtek, és ha nagy létszám jött össze, váltva látták el ezeket a beosztásokat. Ezen kívül bemutató foglalkozás zajlott egy lövészezrednél, egy rádiófelderítő alegységnél és egy felderítő zászlóaljnál.

A fontosabb tantárgyak, azok témái jól érzékeltették a felderítő tisztképzés fő irányait, bár ez az 5-6 év kísérleti időszak volt, így sokat változtak a viszonyok az iskolán és többször módosították a felderítő rendszer felépítését is.

2. 1. 6. Az elhelyezés és a kiképzési objektumok

A főiskolai képzés az első években nagyon sok tapasztalatot átvett az ETI-től, és kezdett kialakulni Szentendrén egy sajátos oktatási-nevelési arculat, amely folyamatosan fejlődött. A pozitív irányú változásokkal azonban nem járt együtt az oktatási feltételek javítása, sőt az elért eredmények szinte eltörpültek az oktatási bázisok váltása miatt kialakult keveredésben. 1968-tól a **pesti bázis (Zách utca)** elég szűkösen biztosította az oktatás feltételeit, ráadásul az épületek nagy része korszerűtlennek bizonyult. A felderítő szakaszok a tüzér üteghez tartoztak, az üteg egy épületszárnyában két nagy – 25-30 fős – körtet kaptak, közös mosdóval és más mellékhelyiséggel. Az ütegparancsnok Gergely Zoltán, a helyette-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

se Hartyányi József volt, később Fucsek Gyula őrnagy és Zimmermann Lajos főhadnagy látta el ezeket a beosztásokat. A körletben emeletes vaságyak, 2 személyenként egy nagy szekrény tartozott a berendezéshez. A fűtés olajkályhával történt, a mosdóban csak hideg víz volt.

A Csapatfelderítő Tanszék két tantermet kapott, amelyet alapvető oktatási eszközökkel sikerült kabinetszerűen berendezni. Az egyik felderítő kabinetben terepasztal és harcászati tablók, a másik tanteremben idegenhadserég-ismereti tablók, makettek és fényképek alkották a berendezést. A felderítők sok oktatási anyagot, diasorozatot kaptak Egerből, amelyek csak a Csapatfelderítő Tanszékhez tartoztak, tehát más tanszék nem rendelkezett ilyen eszközökkel. A felderítők használtak többfunkciós elektromos önkonzultációs berendezést, felderítő csoport alkalmazását demonstráló világító táblát és sok külföldi fegyverről készült diát. A kabineteket a tanszék igyekezett folyamatosan fejleszteni, de sajnos nem volt hely a nagyobb arányú változtatásra.

A tanszék a körlettől távol, egy földszintes átmeneti épületben, a tűzérkekkel együtt nyert elhelyezést, a létszámhoz képest kevés irodában. Voltak olyan tanszékek, amelyek barakk épületben kaptak helyet, együtt a saját szakkabineteikkel. Kevés nagyobb tanműhely és a járművek beállítására alkalmas tanterem állt rendelkezésre, azok is korszerűtlen fűtésűek, kőpados aljzatúak voltak. A sportpálya és a sportobjektumok elfogadhatónak bizonyultak, bár az „L” alakban kiépített akadálypálya több embernek mosolyt csalt az arcára. Az úszó foglalkozásokra a környező intézmények területén lévő uszodákat lehetett igénybe venni. Így azután a növendékek fa felépítésű, zárt szállítóterű teherautóval (a köznyelv csak Fakarusznak hívta) jártak a Politikai Főiskola uszodájába, a rendőrezredhez, vagy a Széchenyi fürdőbe. A főiskola épületkomplexuma mellett kapott helyet a telephely, ahol a gépjárműveken kívül a kerekes harcjárműveket is tárolták.

A Zách utca legnagyobb hátrányát mindezek mellett a gyakorlóterektől való távolság jelentette. A terepfoglalkozásokat Izbégen, vagy Csobánkán és a két település környékén tartották az oktatók, tehát a két-két és fél órás utazást minden esetben be kellett kalkulálni a foglalkozás összidejébe. Az iskola objektumai egyre szűkebbé váltak, az intézmény az elhelyezési körülmények tekintetében nem volt méltó a főiskola megnevezéshez és mind a tanárok, mind a növendékek nagyon készültek a szentendrei objektumba való átköltözésre. A budapesti időszakban a tanulók főiskolai élete szempontjából két nagyon fontos intézkedés történt. 1971-től a tisztjelöltek megnevezése megváltozott, a „növendék” helyett a „hallgató” lett a megszólítás, és ami még fontosabbnak bizonyult: az 1971/72-es tanévtől a negyedévesek zászlósi rendfokozatot kaptak.

Végre eljött 1972 nyara és **átadták a szentendrei bázist**, amely teljesen megújulva várta az iskola állományát. Erre az időpontra az építkezés első ütemében elkészült 3 kollégiumi, és 3 tantermi épület. Átadták a tornacsarnokot, az éttermi blokkot, az utolsó simításokat végezték a parancsnoki épületen.

Megalakult a Felderítő Század, amely 3 évfolyam szakaszait foglalta magában. A századparancsnok Zimmermann Lajos főhadnagy lett. Az alegység a **2. kollégiumi épület** 3. szintjére költözött. Az emeleten 6-10 fős teljesen felújított körletben, beépített szekrény, íróasztal és ágybetétes fekhely várta a hallgatókat. A linóleum padlózat, a korszerű világítás és a központi fűtés minden igényt kielégített. A folyosó két végén elhelyezkedő vizesblokkban állandó meleg-víz szolgáltatás, valamint kellő számú, a kor színvonalához illő mosdó, fürdő- és mellékhelyiség állt a hallgatók rendelkezésére. A parancsnokoknak külön iroda, az anyagoknak pedig több raktárhelyiség nyújtott normális elhelyezést. A század szinten az ifjúsági klubban többféle játék, olvasósarok, TV és zártláncú televízió kínált jó szórakozási lehetőséget. Ebben a helyiségben széksorokkal berendezve a század vezetése 80-100 fő részére tarthatott különböző gyűléseket. Az első évben még néhány hónapig a tanszékvezető és a tanári állomány irodái is a századkörletben voltak. A kollégiumi épületek alagsorában főiskola szintű részlegek helyezkedtek el. Itt kapott helyet a könyvtár, az ügyviteli iroda, a kázinó és a technikai képzéshez szükséges laboratóriumok, kabinetek, raktárak.

A H tanterem-épületben **3 új építésű tantermet** kapott a tanszék. A korszerűsítésnél törekedtek az építők olyan blokkok kialakítására, amelyek valóban a legkorszerűbb feltételeket adták az oktatáshoz. Ennek megtervezése már több

évvel az átadás előtt megkezdődött. Így terveztek „A”, „B” típusú és komplex előadót, laboratóriumot valamint kabinetet. A felderítők 2 „B” típusú szakelőadót és egy terepasztal komplex tantermet kaptak. Az előadótermek felszerelése maximálisan biztosította a főiskola elvárásainak megfelelő multimédia rendszer alkalmazását. A két tanterem között egy vetítőteremben 3-3 táv-vezérelhető diavetítő szolgált a képi információk átadásra. A tantermekben vezérlő asztal, visszacsatoló berendezés, írásvetítő, epizskóp, zárláncú televízió szolgált az oktatást. A tanulóasztaloknál egy-egy fő fért el, minden asztal 1/3 része átvilágító asztalként működött a térkép és vázlat rajzolásához. A komplex teremben az asztalok lépcsőzetesen helyezkedtek el, és így jó rálátás nyílt a terepasztalra Minden tanterem 25-30 fő oktatására adott lehetőséget.

11. kép:

A tanterem épületek és a tornaterem a 70-es évek közepén

Az alaptantermeken kívül a hallgatók használtak más szakkabinetet, laboratóriumot és tantermet is. Az Általános Katonai Tanszék rendelkezett az általa oktatott katonai tárgyaknak megfelelő tantermekkel. A felderítők gyakran jártak a terep- tan, híradó és vegyvédelmi kabinetben. Itt elég csúnya látvány volt a valóságghű égési sérüléseket bemutató műanyag testrészek vitrine. A technikai órák többsége erre a célra berendezett laboratóriumban folyt a 3. épület alagsorában, ahol metszetek, makettek, valóságos fődarabok és tablók szolgálták a jobb megértést. A műhelyfoglalkozások a Rózsa utcai bázis raktáraiban folytak, amíg nem átadták a 11/25 számú beállós tantermet²⁰. A sportobjektum az uszoda kivételével lehetővé tette a többféle mozgásanyag elsajátítását és gyakorlását, bár az akadálypálya csak 1975/76-ra készült el teljesen.

Az újonnan átadott **étterem** és konyha egyidejűleg közel 600 fő étkeztetését tette lehetővé, egy részét a tanári állomány használta tisztai étkezdéként. A hallgatók napi háromszori étkezést kaptak, az ételeket önkiszolgáló rendszerrel tálcán vették át és vitték a kijelölt helyre. Minden alegység meghatározott helyen ült, az étkezéshez alegységkötelékben kellett levonulni és – a vacsora kivételével – ugyanígy visszamenni a körletbe. A telephely, a szolgálati helyiségek és a raktárak egy része még az átépítés stádiumában volt, de összességében nemcsak szép, hanem korszerű is lett a szentendrei bázis.

2. 1. 7. Anyagi, technikai ellátottság, oktatási feltételek

A képzéshez szükséges anyagok, eszközök alapvetően a hallgatók és az oktatók rendelkezésére álltak. A **Zách utcában** külön raktárakat jelölt ki az iskola vezetése és ezen kívül építettek ideiglenes barakk-épületeket. Az oktatáshoz, – elsősorban a terepfoglalkozások esetén – a század szolgálatvezetője vételezett segédeszközöket. Nehéz helyzetben

²⁰ A járművek beállítására, a gyakorlati foglalkozások, kiszolgálási feladatok megtartására alkalmas műhely tanterem

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

volt, mert a tűzérkekkel együtt kellett kiszolgálnia a felderítő szakaszokat is. A foglalkozásvezető elsősorban a harcászathoz igényelt műszereket, híradó, műszaki eszközöket, álcázó és más anyagokat. Ezeket előkészítés után a hallgatók vételezték fel a századraktárból és szállították ki a foglalkozás helyére. A más tanszék által igényelt anyag, pl. lökiképzéshez, harcjármű-vezetéshez, ugyanígy került ki a terepre.

A gyakorlótérre való kiutazás gyakran okozott nehézséget. Legtöbbször 3-5 járműből álló menetoszlopban közlekedtek a hallgatók, hiszen Pestről kellett kivinni a harcjárműveket. Növelte a parancsnokok felelősségét, hogy többször tanár nélkül oldották meg a menetet, hiszen sok tiszt Szentendrén lakott és csak ott csatlakozott a szakaszhoz. Bár a 60-70-es években jóval kevesebb autó járt, mint napjainkban, azonban az Árpád-hídon, a kivezető utakon és a szentendrei országúton rossz minőségű volt burkolat és csak egy-egy forgalmi sávval rendelkeztek. Szerencsére nagyobb baleset nem történt ebben az időszakban. A főiskola területén használt eszközöket mindig az adott tanszék biztosította. A tantermi és műhelyfoglalkozásokra a fegyverek, technikai berendezések és az oktatáshoz szükséges szemléltető eszközök mindig a kellő számban a foglalkozás helyén voltak.

A hallgatók a **tankönyveket** az iskola könyvtárából kapták. A szabályzatok, jegyzetek zöme – főleg a kezdeti időszakban – még az ETI-ről származott. Az iskola előljárói és a 9. Önálló Osztály igyekezett egyre több és újabb szabályzatot, kiadványt eljuttatni a főiskolára. Belső jegyzet kevés volt, mert sem idő, sem hely, sem nyomdai kapacitás nem tette lehetővé a kiadásukat. A tanuláshoz szükséges anyagokkal való ellátottság hullámnak bizonyult, mert voltak olyan könyvek (pl.: a híres felderítő zöld könyv), amelyekből minden felderítő hallgató kapott egyet, de sok, a tanuláshoz szükséges szabályzat, jegyzet csak korlátozott számban állt rendelkezésre. Erre a tanár felhívta a figyelmet, így a hallgatók többet jegyzeteltek és 2-3 fő használt egy könyvet a tanuláshoz.

Sokat változtak az oktatás körülményei a **szentendrei főiskola** elfoglalásakor. Bár a tanszék az első hónapokban még nem tudott beköltözni a parancsnoki épületbe, de a tanterem-komplexum és a századkörlet lehetővé tette a saját anyagok elhelyezését. A tanítás során számottevő változás következett be, mert a főiskola vezetése támogatta, sőt elvárta az oktatási segédanyagok készítését. Az egyik terület a jegyzetkészítés felfutása. A tanszékek éves tervben rögzítették az elkészítendő dokumentumok főbb paramétereit. Az iskola biztosította a tanárok által végzett munka honorálásához szükséges pénzt, ezután a szerzők elkészítették a tervezett tankönyvek, jegyzetek felépítését, tartalmának bővítését és az kidolgozás elgondolását. A belső nyomda viszonylag nagy kapacitása lehetővé tette még a több száz példányban készülő anyagok kiadását is. Ennek megfelelően a tanszék megtárgyalta és eldöntötte, ki milyen anyagot készítsen a felderítő harcászathoz és az idegenhadismeret jobb elsajátításához. A jegyzetkészítésben élen járt a tanszékvezető, aki egymaga évente általában két anyagot készített, de a tanárok többsége is írt segédleteket. A tanszéki kidolgozás fő iránya a felderítő csoport- és a felderítő századparancsnok munkájának részletes leírása, a felderítő szervek alkalmazásának bemutatása volt. De készült jegyzet az erdős-hegyes terep, és a vízi akadályok felderítéséről is. Rövid idő alatt a felderítő hallgatók megkaptak minden szükséges anyagot és eszközt.

Az oktatás támogatásának másik fontos irányát az összes tanszéken az **oktatóprogramok** elkészítése jelentette. A szentendrei iskola szinte minden tanterme lehetővé tette az audió-vizuális oktatást, emellett az akkori kiképzési osztályvezető személyesen is részt vett a tanterem-rekonstrukció tervezésében, rendkívüli módon támogatta a multi-médiás oktatást. Hogy az új tanterem berendezései ne álljanak kihasználatlanul, az iskola-parancsnokság elrendelte, hogy minden tanszék készítsen el évente 2-4 oktatóprogramot. Ezek a programok szintén szerepeltek a jegyzetkészítési tervben. A kiképzési helyettes évente többször tartott a tanári állomány részére módszertani értekezletet és bemutató foglalkozásokat a különböző oktatási anyagok elkészítésének lehetőségeiről. Több kiadvány is született, amelyekben elemzések, didaktikai segédanyagok és programminták szerepeltek.

Elindult az iskolaparancsnok által kiadott **Tisztképzés** című folyóirat, amelyben a cikkek döntő többségét az iskola tanárai írták. Ebben külön fejezetként szerepelt az oktatási módszerekkel foglalkozó írások gyűjteménye. Az iskola szervezetében felállítottak egy Oktatási Központot, amely számára a szervezeti szabályzat kettős feladatot írt elő: egyrészt

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI OTTÓ

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

az oktatástechnikai eszközök javítása, cseréje, tárolása és a tantermek elromlott eszközeinek a gyorsszervize, másrészt az oktatóprogramok készítéséhez szükséges technikai háttér működtetése. Kezdetben, ebben a központban szakképzettséggel rendelkező sorkatonák dolgoztak, akik olyan jól érezték magukat ebben a munkakörben, hogy leszerelésük után szinte az egész javító raj civilként folytatta az addig végzett munkáját. Néhányuk az iskola megszűnéséig az intézményben dolgozott. A tanszék tisztjei sokszor működtek együtt ezekkel a technikusokkal.

Tehát a tanárok audió-vizuális programokat kezdtek készíteni. Több programot írt Reider őrnagy és Pászik őrnagy, de a tanszék vezetése – a főiskolához illő módon – a legtehetségesebb hallgatókat is bevonta az oktatási anyagok készítésébe. Néhány év alatt készült 6-8 program, amelyek általában 1-2 tanóra témáját dolgozták fel. Korszerű eszközökkel lehetett oktatni a felderítési módokat, a felderítő szervek fogalmkörét, a felderítő csoport tevékenységének elveit és sok idegenhadsereg-ismereti témát. Valóban nagyon újszerű módszerekkel folyt az oktatás, de mint mindenhol, kezdetben itt is nehézségek léptek fel. Sajnos többször előfordult, hogy a foglalkozás idejének 80-85%-át az audió-vizuális eszközök működtetése tette ki, ami részben fárasztó volt a hallgatóknak, részben a monoton óravezetés álmosította el a diákokat. Rövid idő után helyreállt a tanszéken a foglalkozásvezetésben a helyes arány. Mindemellett hasznosnak bizonyult az új eszközrendszer megismerése, mert rendkívüli módon fejlesztette a tanárok és a hallgatók didaktikai ismeretereit is.

Az oktatás mellett a hallgatók tisztté válásának fontos részét képezte a **tanórán kívüli életrend**. A napirend – akár csak a Zách utcában – teljes mértékben kitöltötte a nap 24 óráját. A század különválása után a századparancsnok egyedül vezette az alegységet, ezért a hallgatók igyekeztek minden lehetőséget kihasználni a lazításra. Ez főleg a reggeli tornára és a délutáni kötelező elfoglaltságra volt érvényes. A 70-es években annyit változott a napirend, hogy nem volt kötelező normagyakorlat, helyette ebéd után 60-80 perces elfoglaltságot tervezhetett a század vezetése. Ennek tartalma széles skálán mozgott, mert a kötelező nótatanulástól a KISZ- vagy század-gyűlésen keresztül a sportfoglalkozásig szinte minden belefért. Ezt követően már a tágas körletben, kék kötényben, napi fegyverkarbantartás szerepelt, amelynek a végén ellenőrzés után kerülhetett be a géppisztoly a fegyverszobába. Abban az időben a hallgatók gyakran kifogásolták ezt a napirendi pontot, de a sok AMD géppisztollyal eltöltött idő oda vezetett, hogy mindenki tökéletesen megismerte egyéni fegyverét és később tisztként bekötött szemmel is „megverte” a katonákat a szét- és összeszerelési versenyben.

12. kép:

A főiskola előtti parkoló építése. Középen Németh Mihály és Füzési Ottó

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI OTTÓ

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

A másik fontos és egyben kényelmes változás az egyéni tanulást érintette. A Zách utcában a helyszűke miatt az önképzéshez szakaszkötelékben levonultak a hallgatók a tanterembe és ott tanultak, ezzel szemben Szentendrén a körletben folyt az egyéni tanulás. A titkos anyagokhoz is a századkörletben lehetett hozzáférni. A 70-es évek első harmadában kezdték bevezetni a szabad szombatokat, így az eltávozás már péntek délutántól kezdődött. Ugyanakkor a körlet elhagyása előtt a tanárok tanszékszemlét tartottak és előfordult, hogy Reider őrnagy a helytelenül összehajtogatott ruhákat az ágyra dobta és egy óra múlva megismételtette a szemlét. Sok hiba esetén már nem volt érdemes pénteken késő este hazamenni. Szentendrén az iskola vezetése rövid idő után eltörölte a kötelező harckészültségi laktanya elhagyási létszámot, így mindenki kapott eltávozást, kivéve természetesen a szolgálatokat, a fenyítetteket, és aki a héten egyes osztályzatot kapott (bár ez többször változott).

A kiköltözés utáni években komoly nevelő hatással volt a sok bázismunka. Egyrészt az iskola területén kellett sokat dolgozni, másrészt a Csobánkai gyakorlóter építésében segítettek a hallgatók. A felderítők építették az akadálypályát, a löteret, a telephelyet és a főiskola előtti parkolót, sokan segítettek a parancsnoki épület 4. emeletén a tanszék helyének végleges kialakításában és berendezésében. A páncélszekrények szállítása a legfelső szintre a résztvevők mindegyikének maradandó élménnyé vált. Csobánkán a felderítő szakaszok sokat dolgoztak a harci ösvény kiépítésében és az erődítámpont műszaki munkáiban, ahol az osztályfőnökök vezették az alárendeltjeiket.

Szentendrén is folytatódott a Tanszéknapi hagyománya. Ez a rendezvénysorozat sokat tett a jó tanár–diák viszony erősítésében. A szabadidő tartalmas eltöltésében nagy szerepet játszott a sport. Többször rendeztek szakaszok közötti versenyeket, mérkőzéseket és sportszakosztályok is működtek. A század KISZ alapszervezetének vezetősége sok kulturális programot szervezett, többek között vetélkedőket, író–olvasó találkozókat, sportolókat, előadóművészeket hívtak élménybeszámoló megmérettetésére, többször kínáltak fel színházjegyet, kiállításokra, kulturális rendezvényekre belépőket.

Ezekben az években **hét szakasz és 111 hallgató** fejezte be tanulmányait a csapatfelderítők közül, pedig **1 főhadnagyt** avattak. A végzett felderítő tisztek döntő többsége sikeres tiszti pályát futott be, több évtizeden át az 1967-1976 között avatottak látták el a néphadsereg felderítő szolgálatának kulcsbeosztásait, közülük néhányan a legmagasabb felderítő beosztásokat is elérték, többen tábornokok lettek és voltak, akik magas összefegyvernemi beosztásokat is elláttak.

Ma már nem tartják dicsőségnek, de ebben az időszakban öt szakasz nyerte el a Főiskola Élenjáró Szakasa címet és húsznál többen érték el a Főiskola Kétszeres Kiváló Hallgatója címet.

Nehéz időszak volt, de a jó képességek, a pozitív hozzáállás, a magas fokú erkölcsi és emberi tulajdonságok, valamint az erős hivatástudat szinte mindenkit átsegített a nehézségeken.

Ennek a tiszti karriernek és életfelfogásnak a kezdeti lépései az Alma Materből indultak és a nyugdíjazásig, sőt a sírig tartottak.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI OTTÓ

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

13. kép:
A 70-es években kiadott diploma

2. 2. AZ EMELT SZINTŰ KÉPZÉS A CSAPATFELDERÍTŐ TANSZÉKEN (1973-1984 KÖZÖTT)

A 70-es években az ország honvédelmi vezetése számottevő technikai fejlesztéseket és szervezeti korszerűsítéseket hajtott végre. Mindezt elsősorban a Varsói Szerződés többi tagországának haderejéhez való felzárkózás inspirálta. Az ország vezetése meghatározta a hosszútávú fejlesztési irányokat.

„...a harmadik ötéves terv időszakában elkészült a néphadsereg távlati fejlesztési terve, amely az 1971–1980 közötti időszakot foglalta össze... a fejlesztés célja az 1970-es évekre az volt, hogy a hadsereg harckészültsége, harci lehetőségeinek fejlődése tartson lépést a potenciális ellenség támadó képességének növekedésével, a többi szocialista ország hadseregei színvonalának fejlődésével és biztosítsa, hogy a honi légvédelmi csapatok azonnal, a szárazföldi erők pedig rövid időn belül képesek legyenek eredményesen harcba lépni.”²¹

Míg a haderő egésze igyekezett áttérni a minőségi fejlesztésre, a felderítő csapatok a kitűzött célokkal összhangban komoly mennyiségi változásokon is átmentek, amivel párhuzamosan megváltozott az alakulatok diszlokációja is.

„Hadsereg-közvetlen alakulatként megalakult egy önálló mélységi felderítő század a 34. önálló mélységi felderítő zászlóalj bázisán, Szolnok helyőrségben, majd a század állománya kiegészült és így a '70-es évek első felében már képes volt 12 MFCS²² alkalmazására. ...A hadosztály (hadtest) közvetlen felderítő zászlóaljak állományába a '80-as évekig egy csapatfelderítő, majd utána fokozatosan kettő-három csapatfelderítő század került (az azonnali készenlétű közvetlen felderítő zászlóaljnál 1985 végére három csapatfelderítő század került a szervezetbe). Egy-egy század állományában 3-3 felderítő csoporttal (10-20, majd 30 db harcjármű); egy mélységi felderítő század állományában 6, majd 9 MFCS-vel;...

²¹Magyarország a XX. században I. KÖTET Politika és társadalom, hadtörténet, Babits Kiadó 1996-2000
WWW://mek.niif.hu/02100/02185/html/index.html

²² Mélységi felderítő csoport

....1976-ban az azonnali készenlétű felderítő zászlóaljak átdiszlokáltak Győr, Szombathely és Lenti helyőrségekbe. ...A gépkocsizó-lövész (harckocsizó) ezred közvetlen felderítő századok állományából kivonásra kerültek az oldalkocsis motorkerékpárok és szervezetükbe egységesen három, majd négy felderítő csoport (a dandároknál) lett szervezve, kezdetben úszó-harckocsikkal (FUG-okkal), majd az azonnali készenlétű ezredéknél (dandároknál) felderítő PSZH-kal (10-13 db. PSZH-F).²³

A képzés korszerűsítésének, továbbfejlesztésének érdekében a katonai vezetés szemlét tartott az iskolán, elemezte a kapott eredményt és a tisztképzés helyzetét. Ennek következtében: „1972-73-ban a katonai felső vezetés napirendre tűzte a tisztképzés korszerűsítését. A továbbfejlesztés alapvetően az emelt szintű képzésre való áttérést jelentette, azzal a céllal, hogy a főiskolát végzett tiszt korábbi, lényegesen hosszabb ideig tartó szakasparancsnoki beosztás ellátása helyett rövid idejű szakasparancsnoki ténykedés után képes legyen századparancsnoki feladatok ellátására.”²⁴ A leír-
takból következik, hogy a minőségi felderítő tisztképzésre nagy szükség volt ezekben az években.

2. 2. 1. A képzés célja és felépítése

Az 1973-1984-ig tartó időszak legfontosabb jelszava az „**emelt szintű képzés**”. Ennek az alapkoncepciója az volt, hogy a szakasparancsnoki beosztás mellett a négy év felkészítette a századparancsnoki funkcióra is a tisztjelölteket. Természetesen ez az elgondolás megfogalmazódott a képzési alapdokumentumokban. A felderítő tisztet az első beosztásban (néhány évig) szakasparancsnoki, a mélységi felderítő alegységeknél felderítő csoportparancsnoki és századparancsnok-helyettesi – ami megfelelt az első felderítő szakasparancsnoki beosztásnak – feladatok ellátására tette képessé a főiskolai diploma. A további fontos célokat így fogalmazta meg a Felderítő Tantárgyprogram: „a továbbiakban hosszabb ideig (munka melletti továbbképzéssel) a végzett hallgató legyen képes századparancsnoki beosztás ellátására”.²⁵ A főiskolai felkészítés egységes képzési célrendszerének a felderítő szakra vonatkoztatott előírása nehéz feladat megoldása elé állította a tanszékét. Ez a sajátos helyzet abból adódott, hogy a felderítő alegység parancsnoki munka döntően eltér a többi fegyvernem szakasz-századparancsnoki feladatkörétől. Az összefegyvernemi alegységeknél általában a szakasz- és századparancsnok szakmai felkészültségének tartalma, harcvezetői ismeretei alig-alig térnek el egymástól. A felderítő alegységeknél viszont egészen más feladatokat kell ellátnia egy szakasparancsnoknak és egészen más feladatai vannak egy századparancsnoknak. A tanszék megoldotta ezt a problémát.

A képzési dokumentumok a végső célkitűzések mellett a képzési területekre lebontva is meghatározták a követelményeket. Így célként fogalmazódott meg a harcvezetés és összefegyvernemi ismeretek szabályainak elsajátítása, a végzett tisztnek ismerniük kellett a kiképzés, a katonák nevelésének fogásait. Lényeges terület volt az alegység irányításának megismerése, a politikai, társadalmi, tömegszervezeti munkában való részvétel és képesség az önművelésre, önálló képzésre. Az alapvető célok elérését az évfolyamonkénti részcélok teljesítése biztosította.

A főiskolán az első év célja a sorkatonai felkészítés volt, a rajparancsnoki képzés, a tiszt beosztáshoz szükséges pszichológiai, természettudományos, technikai, katonai és fizikai tulajdonságok és képességek megalapozása. A második év célja a szakasz-(mélységi felderítő csoport) parancsnokká képzés. Ezen belül a hallgatók elsajátították a szakasz vezetését egyszerű körülmények között, a technikai eszközök használatának és a kiképzés vezetésének alapszabályait. Emellett folytatódott az általános ismeretek oktatása, a helyes tiszt értékrend további megalapozása. A harmadik év fő feladata a szakasparancsnoki felkészítés, a hatodik félévben pedig megkezdődött a századparancsnoki kiképzés. A negyedik évben történt a századparancsnoki képzés befejezése és a kiképzési célok teljesítésével a felkészítés folyamatának lezárása. Ennek megfelelően a fiatal tiszt rendelkezett csapatfelderítő tiszt képesítéssel valamint a honvédelmi

²³ Polgár Ervin vezérőrnagy: A csapatfelderítés fejlődése és helyzete... Egyetemi jegyzet Bp.2001.

²⁴ A KLFK története 1947-84. Bp. Zrínyi Kiadó, 1984.41-42.p.

²⁵Tantárgyprogramok a gl.f.pc.tü.mü. és BM szakok számára.1974.KLFK (Klsz:772) 293.p.

miniszter és a művelődésügyi miniszter együttes utasítása alapján pedagógia szakos általános iskolai tanári oklevéllel.²⁶ Emellett megszerezték a B és C típusú jogosítványt és a harcjármű-vezetői engedélyt is.

Ezeket a célokat részben a főiskola oktató állománya, részben a csapatoknál szolgáló tisztek és tiszthelyettesek segítségével érték el a hallgatók. Az oktatási és nevelési folyamat kezdetétől a végéig kiemelkedő szerepet kapott a Csapatfelderítő Tanszék tiszt-tanári állománya.

A főiskolai **képzés felépítése** ebben az időszakban döntően megváltozott az előző időszakhoz képest. A tantervek eltörölték az egyéves csapatnál végrehajtott időszakot. Ehelyett az új rendszer azt hozta, hogy a hallgatók a második lépcsős alakulatok közé tartozó Mezőtúron teljesítették a kéthónapos alapkiképzést, amely tartalmában megegyezett a sorkatonák alapkiképzésével. A főiskoláról levezényelt tisztek aktívan közreműködtek a két hónap eredményes végrehajtásában. A kiképzés befejezése után a hallgatók felkerültek Szentendrére a választott szakuknak megfelelő tanszék alárendeltségébe, és a továbbiakban a tanszékek szervezték a tanulmányi munkát. Erre az időszakra a szentendrei bázis alapvetően elkészült, folyamatban volt a telephely átalakítása és a kiképzési bázisok tökéletesítése. Ez a rendszer megváltozott, így az 1980-ban induló évfolyam már a főiskolára vonult be. Itt történt a felszerelésük, beosztásba helyezésük és a kijelölt osztályfőnök, szakaszparancsnokként tevékenykedett az alapkiképzés során a tisztjelöltek mellett. A felderítő szakasz a lövészzakaszokkal együtt a 1. Alapkiképző Századhoz tartozott. A század parancsnoka Bukovics Sándor őrnagy volt.

Tanév	Képzés tartalma	Ideje	Helye	Polg. képesítés
1.	Alapkiképzés	2 hónap	Mezőtúr, 1980-ban Szentendre	általános iskolai pedagógia tanár
	Felderítő katona és rajparancsnok	10 hónap	Főiskola	
2.	Felderítő szakaszparancsnok	3 félév		
3.	Felderítő szakaszparancsnok és századparancsnok			
	4.	Felderítő századparancsnok		

2. táblázat:
A képzés felépítése 1973-tól 1984-ig

2. 2. 2. A képzés tartalma és módszerei

A négyéves képzés során a hallgatók alap-, alapozó- és szaktantárgyakat tanultak. A tantárgycsoportok felépítését, belső tartalmát a tanterv és a tantárgyprogramok írták elő.

Az **alaptárgyakhoz** tartoztak a társadalomtudományi és polgári ismeretek. Ezek a tárgyak végigkísérték a négy évet. Kiemelkedett közülük a német (angol) nyelv és a testnevelés. A többi alaptárgy döntő többsége elméleti óra volt, a zöme előadás fél évente több szemináriummal. Ezek a szemináriumok hasznosnak bizonyultak, mert nemcsak az adott tantárgy témájának elsajátítását segítették, hanem a sok különböző kiselőadás, forrásanyag feldolgozása, vagy éppen a szükséges irodalom kutatása nagyon jól rászoktatta a hallgatókat az önálló tudományos munka alapjaira, egy témát tárgyaló cikk megírására és annak előadására. Így ezek a tantárgyak nagy segítséget nyújtottak az értékelő, rendszerező és lényeglátó képesség bővítésében, valamint az előadó- és vitakészség fejlesztésében. Ezek a tulajdonságok fontos

²⁶ 1967. évi 13. tvr. 2.§. valamint a 22/1973. (H.K.15) HM-MM sz. együttes utasítás

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

sak voltak az első tiszti beosztásban, mivel a szakaszparancsnok vezette a politikai foglalkozásokat, részt vett a társadalmi rendezvényeken (pl. KISZ taggyűlés) és ezekben az években, gyakran volt szükség a társadalmi élet, a politológia alapkérdéseinek ismeretére és a jó vitakészségre. Egyébként valamennyi tantárgy kollokviummal, vagy szigorlattal zárult, a tudományos szocializmus pedig államvizsga tantárgy volt.

Míg a főiskolán minden szakon orosz nyelvet tanítottak, a felderítők és a BM szakaszok németet vagy angolt tanultak. A nyelvoktatás sajátos jegyeket viselt: egyrészt a tananyag tartalmazott a megfelelő szókinccsel és kifejezésekkel összeállított speciális katonai témákat, másrészt a nyelvoktatásnak volt egy bizonyos szakmai orientáltsága. Az összefegyvernemi szakokon a nyelvoktatás a nemzetközi gyakorlatokon való együttműködésre készítette fel a hallgatókat, ezért tanulták a parancsnoki munkát, a tűzvezetést oroszul. A felderítőknél az volt, a cél hogy az ellenség mélységében a tiszt képes legyen megérteni az idegen beszédet, illetve okmányokat tudjon értékelni. Ismernie kellett a kihallgatás, a kikérdezés kifejezéseit, az ellenség csapatjelzéseit, katonai feliratait és rövidítéseit. A nyelvképzés 4 féléven keresztül 350 órában folyt és kollokviummal zárult.

A felderítő szakon kiemelt helyet foglalt el a testnevelés, hiszen a szakmához követelmény a jó fizikai állapot, az ügyesség és a katonai önvédelem. A programban közel 300 óra szerepelt, ez alatt a hallgatók elsajátították az atlétika, az akadályleküzdés és a cselgáncs fő mozgásanyagát, illetve a tantárgyhoz tartozott még a hegyi- vízi- és sí-kiképzés. A tantárgy szigorlattal zárult. Valójában a hallgatók a tematikákban előírt testnevelési óraszámok többszörösét fordították sporthoz, a fizikai képességek fejlesztésére. Ebben az időszakban még aktívan működött a KHT²⁷ mozgalom, és a főiskola szakosztályaiban is sok hallgató sportolt. Volt olyan időszak, amikor a terepfoglalkozások részeként 10 km-es gyorsított menetet írtak elő. Többször előfordult, hogy a lökiképzési foglalkozásokról, Izbégről elindultak a hallgatók a teherautóval és egy idő után az oktató (Magyi Sándor alezredes) leszállította őket a gépjárműről és a teherautó előtt kellett 8-10 kilométert gyalogolniuk. Sajnos sokszor problémát jelentett az uszoda hiánya, ezért az úszásoktatás komoly előkészületeket és sok időt vett igénybe. Mindig valamelyik közeli uszodába kellett menni általában Csillaghegyre, ahol az uszoda vize bizony elég hideg volt.

Az **alapozó tantárgyak** egyrészt az általános műveltséget, a tiszti értelmiségi tudatot fejlesztették, másrészt a hallgatók látókörét, tudásanyagát bővítve a szaktantárgyak jobb elsajátítását segítették. Az alapozó tantárgyak döntő többségének oktatása az első évben valósult meg. A „civil” tantárgyak (matematika, fizika, logika, stb.) részben előadás, részben szeminárium, feladatmegoldás, ellenőrzés-értékelés formájában zajlottak. A katonai tantárgyak (alaki, általános katonai szabályok, katonai tereptan) kisebb részben tantermi, nagyobb részben gyakorlati foglalkozások voltak. A „civil” tárgyakat polgári oktatók tanították (természetesen a főiskolai képzéshez szükséges végzettséggel), a katonai tárgyakat tisztek oktatták. Erre az időszakra már szinte minden oktató rendelkezett a beosztásához szükséges egyetemi és pedagógiai végzettséggel.

Az alapozó tárgyak mindegyike fontos volt, de a felderítő szakon a **tereptan** az első volt az egyenlők között. A tantárgy oktatása 4 féléven keresztül 125 órában folyt, és kollokviummal zárult; ezzel is kifejezve, hogy ez a szakkiképzés leglényegesebb alapozó tárgya, hiszen a felderítés a terepen valósul meg, a felderítési feladatok végrehajtása során az egyik legfontosabb követelmény az ellenség helyének pontos meghatározása. A tereptant nagyon jól képzett, tapasztalt tisztek tanították, közülük is kiemelkedett szakmai felkészültsége, emberi tulajdonságai miatt Miski Sándor, akit minden hallgató tisztelt és szeretett. A tantárgyon belül az alapfogalmak, és az elméleti alapkérdések megismerését a tantermi gyakorlatok követték. A hallgatók különböző szerkesztéseket, számításokat végeztek, megtanulták a tereptájékoztató előkészítésének és megtartásának fogásait. Nagyon jó szolgálatot tett a Miski őrnagy által szerkesztett tereptani munkafüzet, amelyet több felderítő évfolyam használt. Az órák több mint fele terepen zajlott, szinte mindig önálló vagy kiscsoportos munkaformában. Minden hallgatónak volt térképe, 39/49 mintájú tájolója és rendelkezésre álltak a szükséges

²⁷ Kilián Hadi Torna

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

eszközök. Az oktatási folyamat sarkalatos pontjának bizonyult a több alkalommal végrehajtott tájékozódási gyakorlat. Először párosával, majd önállóan kellett a hallgatóknak egy 10-15 kilométeres menetvonalat teljesíteni úgy, hogy mozgás közben meghatározott tereppontokat érintettek, az ott lévő adatokat rögzítették, pl. az erdőben lévő képkereszt feliratát vagy a pince kijáratának betűit. A későbbiekben a tereptan tanárok kis táblákat rögzítettek a terepen és ennek feliratát gyűjtötték össze a hallgatók. A tematika része volt az éjszakai tájékozódás, valamint a légi fénykép ismeret is.

A tereptan, mint tantárgy sokat adott a hallgatóknak, de a felderítő szakon tanulóknak ezek az ismeretek és jártasságok csak az alapokat szolgáltatták. Ennek a szaknak több ismeretre és főleg gyakorlatra volt szüksége. Nagy hátrányt jelentett ebben az időszakban a NATO térképek ismeretének a hiánya. A gyakorlatokon (vagy várható alkalmazás során) többször volt szükség a zsákmányolt térképek értékelésére. Ezt a hallgatók sajnos nem tanulták, és csak később, az első tiszti beosztásban szerezték meg ezeket az ismereteket.

A felderítésben alapvető kérdés a távolabbi helyek pontos meghatározása, biztonságos tájékozódás térkép vagy légi fénykép segítségével, és menetek megtervezése illetve vezetése nappal és éjjel. Lényeges helyet foglal el a szakmában a harcjárművön való tájékozódás, és az álcázott menet végrehajtása. Ezért a Csapatfelderítő Tanszék tanárai a szakharcászati foglalkozásokba is beépítették a tereptani ismereteket. Fontos szempont volt a csapatgyakorlatokon a különböző tereptani fogások gyakorlása, hiszen a főiskola gyakorlótereit, a környék erdőit, hegyeit előbb-utóbb megismerték a hallgatók, de a számukra ismeretlen terepen való tájékozódás és térképmunka kettős haszonnal járt. Ezt a gyakorlati formát nagyon fontosnak tartotta a tanszék, mert adott esetben a felderítő tisztnek, mint felderítő szerv parancsnoknak ismeretlen terepen kell a feladatát végrehajtania.

Az alapozó tantárgyak így a tereptan is lényegében teljesítették a velük szemben támasztott követelményeket. Mi sem mutatja jobban a felkészítés színvonalát, mint hogy egy távcsővel, tájolóval és egy térképpel képes volt minden hallgató a szabályzatok és normagyűjtemények által előírt pontossági követelmények teljesítésére és ezt a katonák kiképzésénél is tudta kamatoztatni. Fontos megjegyezni, hogy valamennyi tantárgy nemcsak ismereteket, jártasságot adott, hanem olyan szemléletet is, hogy a végzett tisztnek képesek voltak önállóan vagy valamilyen szervezett formában bővíteni, továbbfejleszteni meglévő tudásukat. Tehát az egész főiskolai képzés lényeges eleme volt az alapozó tantárgyak tanítása és tanulása.

Természetes, hogy a hallgatóknak és a tanszéknek is a legfontosabb képzési területe a **szakkiképzés** volt. A szaktantárgyak célja a felderítő szakma elsajátítása, az első tiszti beosztáshoz szükséges ismeretek és jártasságok kialakítása a harcvezetővé és kiképzővé váláshoz nélkülözhetetlen képességek megszerzése volt. A szaktantárgyak fontosságát a rájuk fordított óraszám is jelzi, hiszen az összóraszám több, mint 60%-át ezek az órák alkották. A tantárgycsoportokhoz a harcjárműtechnika, a fegyverzettechnika, a lőkiképzés, a harcászat, a pedagógia és a harckiképzés módszertana tartozott. Ezekben belül a legnagyobb óraszámot a harcászat kapta, ami ennek a tantárgycsoportnak a 60-65%-át jelentette. Az egyes tantárgyak legfontosabb jellemzői a következők voltak.

Harcjárműtechnika. Ezt a tantárgyat az egész főiskolán az erre szakosodott technikai és mérnöki végzettségű tanár-tisztekből álló tanszék oktatta. A hallgatók 7 féléven keresztül több mint 400 órát kaptak és a végén szigorlatoztak. A tananyag magában foglalta a rendszeresített harc-és gépjárművek szerkezetani ismeretét, az alegségparancsnokok igénybevételi és technikai kiszolgálási feladatait. A tanárok igyekeztek a hallgatókat a technikát szerető, az eszközökről gondoskodó tisztékké nevelni. A tantárgy nagyban segítette a pozitív technikai szemlélet kialakítását, felhasználta az alapozó tantárgyak ismeretanyagát. Lényeges volt a harcászat megalapozása és a tiszti beosztás technikai feladataira való felkészítés. Ebben az időszakban a hallgatók tanulták a felderítő úszó gépkocsit (FUG) és a PT-76-os úszó harckocsit, majd az őket leváltó a PSZH-t. Természetesen a harcjárműtechnika oktatói nagy figyelmet fordítottak arra, hogy mind a régi eszközökkel, mind a rendszerbe álló új technikával is megismertessék a hallgatókat, emellett olyan felkészültség kialakítására törekedtek, hogy a tisztjelöltek képesek legyenek a későbbiekben rendszeresített harceszközök működését és alkalmazását önállóan, hatékonyan elsajátítani.

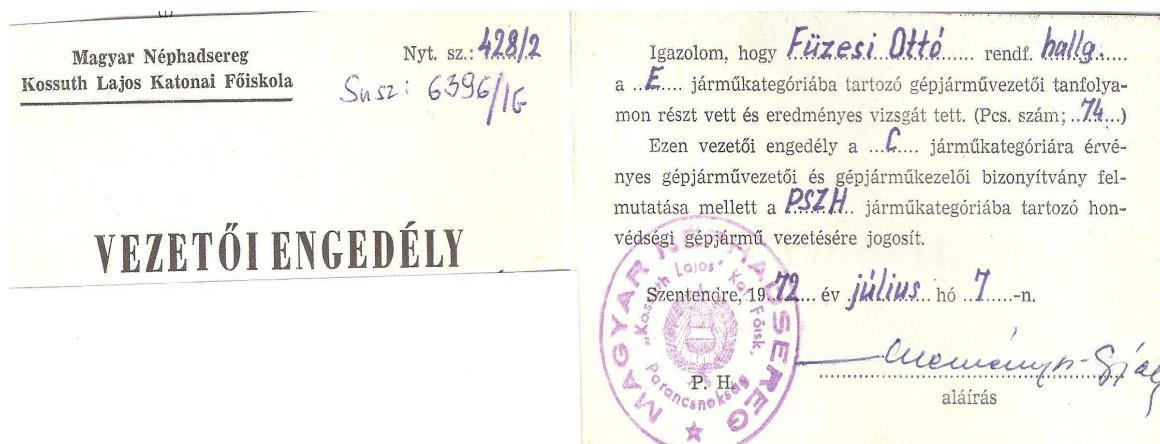
HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI OTTÓ

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

A harcjárműtechnika oktatásának lényeges része volt első félévében, a tanszék szervezésének keretében, a B és C típusú jogosítvány megszerzése. A további félévekben szaktanteremben szervezett elméleti órák voltak, sok demonstrációs eszközzel és makettel. A következő óracsoport műhelyben zajlott. Elkészült és átadták az oktatásnak a beállós tantermet, amely minden szempontból megfelelt a kor főiskolai követelményeinek. A műhelyfoglalkozásokon kicscsoportos formában (egy-egy segédoktató 3-6 fővel foglalkozott) zajlott az oktatás, és így minden hallgató hozzáfért a járművekhez, elvégezhetette a szükséges szereléseket, méréseket, beszabályozásokat. Az elméleti és gyakorlati ismeretekből félévenként számonkérés és vizsga volt.

Külön óracsoportban történt a harcjármű-vezetés. Ennek elméleti alapjait tanteremben szereztek meg hallgatók, majd 5-6 vezetési gyakorlaton vettek részt. Ezek döntő többségében terepen, akadályok leküzdését jelentették. Minden hallgató mellett felkészült szakoktató ült, aki segítette és javította a vezetéstechnikát. A programok előírtak éjjellátó készülék alkalmazásával éjszakai vezetési gyakorlatokat. Külön figyelmet kapott mind az oktatók, mind a hallgatók részéről a vízi vezetés. Ebben az időben a Harcjárműtechnikai Tanszék a Szentendrei-szigeten szervezett vízi tábor, és a hallgatóknak a Dunán kialakított akadálypályát kellett leküzdeniük. Mindenkinek nagy élményt jelentett a vízi vezetés, és emlékezetes maradt Kindl László őrnagy szakértelme, közvetlen egyénisége. Ezeken a vezetési gyakorlatokon a hallgatók megismerték a vízi átkelés előkészítésének és megszervezésének szabályait. Az utolsó vezetési gyakorlat a 6. számú vizsgavezetés volt. Itt a hallgatók egyedül, időre küzdötték le az akadályokkal tarkított pályát, majd a technikai kiszolgálásra vonatkozó feladat megoldása után megkapták a harcjárműre érvényes jogosítványt.

14. kép:

A kerek harcjárműre érvényes jogosítvány

Ezeknek a vezetési gyakorlatoknak három fontos funkciója volt. Először, a hallgatók saját bőrükön érezték a járművek terepleküzdő képességét, jobban megismerték a harcjárművek tulajdonságait. Másodszor, az első tiszti beosztásban, mint alegységparancsnokok aktívan részt vettek a csapatoknál folytatott vezetési gyakorlatok megszervezésében és levezetésében. Harmadszor, sok esetben szükség volt az alegységparancsnok vezetési tudására riadók, váratlan helyzetek megoldásakor, hiszen többször a szakaszparancsnok vezette ki az egyik harcjárművet a telephelyről, a laktanyából. Az első tiszti beosztásban nagyon sok területen használhatták a fiatal tisztek a főiskolán tanult technikai ismereteket és fogásokat. Ezzel sok problémát és anyagi felelősség körébe tartozó esetet tudtak megoldani.

15. kép:
Vezetési gyakorlat PSZH-val a Majdánon

A másik fontos szaktantárgy a **fegyverzettechnika** volt. Ezt több mint 200 órában oktatták és szigorlattal zárult. A tantárgy közvetlen kapcsolatban volt a lökiképzéssel, a harcászattal és természetesen ráépült az alapozó tantárgyakra. A fő célt így fogalmazták meg a programok: „...a leendő tisztek ismerjék meg alegységük fegyverzetét, legyenek képesek azok kezelésére, a kiszolgálás ellenőrzésére, a hibák felderítésére... ..az alegység fegyverzettechnikai kiképzésének végrehajtására.”²⁸

A képzési cél megfogalmazásában jól látható, hogy a tantárgy fontos ismereteket adott a fiatal tiszteknek. A foglalkozások egy kis hányada elméleti, de laboratóriumban vagy szaktanteremben levezetett óra volt, sok szemléltető eszközzel, működő, mozgó makettel. A két technikai tantárgy oktatásához létrehoztak a főiskolán egy külön tanteremkomplexumot (aki részt vett ezeken a foglalkozásokon, az emlékszik, a 3. épület alagsora foglalta magában a különlegesen, linóleummal lefedett szerelő asztallal berendezett szaktantermeket, speciális demonstrációs eszköztárakat és előkészítő helyiségeket.) Ezt a bázist kezdetben a két technikai tanszék kezelte, majd az összevonásuk után a közös Technikai Alapozó Tanszék működtette.

Az elméleti ismeretek megszerzése után a hallgatók megtanulták az összes rendszeresített fegyver, éjjellátó-, tájoló- és figyelő műszer (6x30 és a MI-8 távcső, NSZP-2, PPN-2 éjszakai irányzó készülék), valamint minden hozzájuk tartozó kiegészítő berendezés harci-technikai adatait, szerkezeti felépítését, működését, kezelését, karbantartását és technikai kiszolgálását. Több tárgykör foglalkozott a harcjármű toronyba szerelt KGKT és a KPVT géppuskákkal. Külön óracsoportokat fordítottak az eszközök tárolására, nyilvántartására és az alegységparancsnok feladataival foglalkozó ismeretek bemutatására és oktatására. A tantárgy keretében igyekeztek mindenkit felkészíteni a későbbiekben rendszeresítendő fegyverzettechnikai eszközök önálló megismerésére és a kezelési szabályok elsajátítására. A két technikai tantárgy oktatásának megszervezésekor a Csapatfelderítő Tanszék szorgalmazta a technikai képzés hibafelismerő és hibaelhárító részének erősítését. Ez a tanév kezdetén szervezett oktatói értekezleten valósult meg.

²⁸ Tantárgyprogram 311.p.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

16. kép:
Fegyverzettechnika óra a tanár Varga Gusztáv főhadnagy

A következő lényeges tantárgy a **lőkiképzés** volt, amely szorosan kapcsolódott a harcászathoz, a fegyverzettechnikához, és felhasználta az alapozó tárgyak ismeretanyagát. Erre a tárgyra szintén több mint 250 órát biztosított a tematika, amelynek kb. 80%-a gyakorlati foglalkozás volt és a 7. félévben szigorlatozni kellett. A tantárgy oktatási célja a ballisztika és a lövészet ismeretanyag elsajátítása után minden rendszeresített fegyverrel a jó lökészség kialakítása és a beosztottak lövészet felkészítéséhez szükséges alapok megszerzése volt. A lőkiképzés legfontosabb és egyben legveszélyesebb foglalkozásain, a lövészeteken az oktatók sok hasznos képességet alakítottak ki a hallgatókban. Megtanulták az éles lőszer és a kézigránatok kezelését, a fegyverek használatát nappal és éjszaka, ami meglehetősen nagy figyelmet követelő művelet, begyakorolták a tüzelési fogásokat és ugyanúgy folyt a lövészet, mint a Magyar Néphadsereg bármely alakulatának a lőterén.

Aki ezekben az években szolgált a hadseregben, az pontosan tudja, mit jelent a lőkiképzési komplex foglalkozás. Ennek megszervezése, előkészítése, levezetése és okmányolása szinte külön tudomány volt. Így a felderítő tiszteknek is nagyon pontosan kellett ismerniük ezt a „tudományt”. A tisztjelöltek a főiskolán 5-6 féléven keresztül, fokról-fokra lépegetve sajátították el a lőkiképzési foglalkozások megszervezéséhez és levezetéséhez szükséges ismereteket. Az első időben minden hallgató mint végrehajtó vett részt az ilyen órákon. A későbbiekben egyszerű foglalkozási helyek vezetését is végezték. Ezzel párhuzamosan minden lőtérrel szembe fordított beosztásban (amiből legalább 6-8 volt) dolgoztak a tanulók. Felsőbb évfolyamokon kiscsoportban, tanári segítséggel szervezték és vezették a hallgatók a lőkiképzési foglalkozásokat. Ennek eredményeként minden fiatal tiszt képessé vált az alegységénél a komplex foglalkozásokon különböző beosztásokban aktívan és szakszerűen részt venni. A lőkiképzési oktatók nagy hangsúlyt helyeztek arra, hogy mindenki jó lövő legyen, ezt a képességét át tudja adni a beosztottjainak és a kiképzési eszközöket, anyagokat szakszerűen, bal-estmentesen tudja kezelni.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

17. kép:

Tanszék löverseny értékelése. Balról: Móricz István, Füzési Ottó, Boros Endre, Zaják András és Komjáti Árpád

A gyakorlati foglalkozások a főiskola lőterén zajlottak, amelynek berendezésére, fejlesztésére és folyamatos működtetésére tetemes összegeket fordított a főiskola vezetése. A lökészség fejlesztésére jól használható volt a főiskola belső lőtere, ahol több fegyverrel is lehetett gyakorolni. Hasznosnak bizonyultak a különböző szintű löversenyek. Ezek segítségével elérhető volt, hogy pisztollyal, illetve géppisztollyal vagy kispuskával, esetleg sportpisztollyal havonta lőhettek a hallgatók.

A tantárgyhoz különleges tárgykörök is tartoztak. Az egyik ilyen az éjszakai lövészet, amelynek mindig különleges hangulata volt. A hallgatók ezeken a foglalkozásokon megtanulták a kezdetleges, de jól bevált foszforos célzó berendezés készítését és használatát, de lehetőség volt a legkorszerűbb éjjellátó készülékekkel való tevékenységre is. Minden hallgató különleges érzésekkel nézte a fényjelzős lövedékek, rakéták fénycsíkját és szinte mindenki átélte, milyen éjjeli tüzet oltani az erdőben. A másik speciális foglalkozás-típus volt, a csapatoknál lefolytatott lövészet. Néhány évfolyam tanulmányi idejében az izbégi lőterén nem lehetett harcjárművel lőni. Ezért a szakaszokat a lökiképzést vezető tanárok levitték néhány napra Csornára, ahol a hallgatók sátrakban laktak a bázison, és az ottani lőterén hajtották végre a harcjárműves lögyakorlatokat. A tábori élet megszervezésében és irányításában emlékezetes módszereket kaptak az oktatóktól, különösen Magyi Sándor alezredestől. Idős felderítő tisztek ma is emlegetik ezt a kemény, de csupaszív, színes egyéniséget. A lökiképzés szinte folyamatos felmérést is jelentett. Sok-sok tüzelési fogást és normagyakorlatot kellett elsajátítaniuk a hallgatóknak, és ezeket a meghatározott értékelési mutatók szerint teljesíteni, ugyanolyan követelmények alapján, mint majd a jövőbeni beosztottaiknak. A félévek végén a tisztjelöltek vizsga- vagy gyakorlati jegyet kaptak, a tantárgy szigorlattal zárt.

A következő szaktantárgy a **harcászat** volt. A főiskolai képzés során ez szintetizáló tantárgyként szerepelt, egyrészt azért, mert nemcsak a felderítő ismereteket foglalta magába, hanem ebbe a tárgyba tartozott egy sor összefegyvernemi ismeret (műszaki, vegyvédelem, hadtáp stb.), másrészt a harcászatba közvetlenül csatlakozott a többi szaktárgy és néhány szakalapozó tantárgy. Természetesen a felderítő szakma legfontosabb ismereteit és jártasságait ennek a tárgynak az elsajátítása során szerezték meg a hallgatók. Az összóraszám közel 30%-a tartozott ehhez az ismeretanyaghoz. A harcászat során a képzés célja több összetevőt foglalt magában, de mindenképp fontossá vált a katonailag, szakmailag és emberileg jól képzett/felkészített felderítő tisztek kibocsátása. Ennek főbb összetevői a következők voltak:

- összefegyvernemi szemléletű felderítő alegységparancsnok képzése;

- felderítő utasítások és más szabályzatok ismerete;
- a felderítő szervek tevékenységének megtervezése, megszervezése és vezetése;
- a harc- és harccal kapcsolatos tevékenységek ismerete;
- a fegyvertechnikai- és felderítő technikai eszközök alkalmazása;
- alárendeltek harckiképzésének megszervezése és vezetése.²⁹

Ezeket a főbb célokat a Tantárgyprogram kibontva fogalmazta meg.

A tantárgyat mind a nyolc félévben meglehetősen nagy óraszámokban oktatták, és a hallgatók a képzés végén államvizsgáztak belőle. Az oktatási folyamat során tárgykörökre bontva dolgozta fel a tanszék a tananyagot. Az általános harcászati ismeretek után a hallgatók részt vettek egy összefegyvernemi harcászati terepfoglalkozáson mint lövészkatonának. A következő témakör során a felderítő katona tevékenységének alapjait, valamint gyakorlati fogásait ismerték meg és sajátították el. A tisztjelöltek előadásokon vettek részt, ahol a tanárok sok szemléltető és audió-vizuális eszközt alkalmaztak. A gyakorlati foglalkozásokon kiscsoportos gyakorlás volt nappal és éjjel egyaránt. Ez volt az első félév harcászati képzésének tartalma és módszere.

A második félévben megkezdődött a parancsnoki képzés. Az első, a rajparancsnoki beosztásra, amely egyben harcjármű-parancsnoki is. Először tanteremben különböző harc helyzetekben ismerték meg a hallgatók a rajparancsnoki munka alapjait, okmányait és a felderítő rajból képezhető felderítő szervek és alcsoportok tevékenységét és vezetését.

Az elméleti foglalkozások után szeminárium keretében adtak számot a hallgatók tudásukról. Ezeken az órákon sokféle módszert alkalmaztak a tanárok. Voltak kiselőadások, tesztlapok, audió-vizuális oktatógéppel végzett felmérések, mágnes táblán szituációs feladatok. Ezután következtek a terepfoglalkozások, amelyek előkészítése már ennek az egyszerű témának az oktatásakor is több órát vett igénybe. Az első fázisában a tanár részletesen megtervezte a foglalkozást. Elkészítette az elgondolást a harc helyzetre, kialakította a foglalkozási helyeket, meghatározta az oktatás folyamatát, módszereit, céljait. Megírta a levezetési tervet, amely minden apró részletet tartalmazott.

Az anyagigénylés, a felvételezés és készletezés képezte e folyamat másik részét, amelyben nagy szerepet kapott a század vezetése. Az előkészítés harmadik csoportjába tartozott a segédoktatók kiválasztása és felkészítése. Ebben az időszakban a lehetőségekhez képest a tanár a felsőbb évfolyamos hallgatókból választott ki 2-4 rész-foglalkozásvezetőt, akik a foglalkozás után szakmódszertan tantárgyból kaptak osztályzatot.

A terepfoglalkozások a főiskola csobánkai gyakorlóterén zajlottak le, amelyet a főiskola vezetése folyamatosan fejlesztett. A foglalkozások 6-10 órák voltak. A főiskoláról való kivonulás úgy történt, hogy a hallgatók egy része harcjárműveken, másik része teherautón utazott, hiszen a harcjárművek a főiskola telephelyén álltak. A foglalkozások a terepen, általában forgószínpadszerűen folytak, mivel ezek a tárgykörök kis létszámú felderítő szervek tevékenységét dolgozták fel.

A gyakorlatok közül elég sok zajlott éjszaka, és minden tárgykörből volt felmérés. A terepfoglalkozások végét mindig a fegyver- és anyagellenőrzés valamint a teherautó mögötti sorakozó jelentette. A bevonulás utáni anyagkarbantartással és leadással, a főiskolai napirendbe való visszaállással záródtak az ilyen típusú órák.

²⁹ Tantárgyprogram 327.p.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI OTTÓ

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

18. kép:
Boros Endre őrnagy ellenőrzi a fegyvereket a harcászati foglalkozás végén

A szakasz- és századparancsnoki képzés eltérő módszerek és módszertani fogások alkalmazásával folyt. Minden beosztás kezdeti tárgyköre a parancsnoki munka részletes megtanítása volt, sok-sok elhatározás-jelentéssel és parancskiadással.

Természetesen a tanárok nagy gondot fordítottak az okmányok vezetésének begyakorlására és az alapos, pontos térképmunkára.

Sajátos óra volt a terepasztal-foglalkozás, amely mindig megelőzte, és nagyban segítette a terepen végrehajtandó harcászati foglalkozásokat.

A tantermi foglalkozások színvonalát emelte az egeri kiképző bázis által készített fali világító oktató-berendezés és tablósor.

19. kép:
Terepasztal foglalkozás a H tanterem-épületben. A tanár Füzési Ottó hadnagy.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

A terepfoglalkozásokon a tanár a felderítőszakasz tevékenységét részmozzanatokra bontotta, így gyakoroltatta a hallgatókkal a szakaszparancsnok feladatait, majd a későbbiekben szakaszkötelékben folyt a gyakorlás, a parancsnokok mozzanatonként történő váltásával. A tanár személyes ellenőrizte, javította és értékelte a parancsnoki beosztásban lévő hallgatók munkáját, esetenként meghallgatta a rész-foglalkozásvezetők véleményét az oktatott állomány tevékenységéről. Mint mindenütt ebben a szakmában, nagy gondot jelentett az ellenség tevékenységének jelzése. Az oktatók igyekeztek a valósághűen imitálni a felderítendő ellenséges erőket. Legtöbbször makettekkel és céltáblákkal történt a jelzés, ezt kiegészítette a sorkatonákból álló jelző raj, vagy az adott szakaszból kijelölt néhány fő, természetesen folyamatos váltással. A terepfoglalkozásokon nemcsak a kijelölt parancsnok, hanem a szakasz többi tagja is nagyon sok tapasztalatot szerzett. Néhány hónap után mindenki jól kihasználta a terep adottságait, a kiválasztott felderítési móddal adatokat szerzett, azokat helyesen jelentette az előjárónak. Megismerte a harceszközök képességeit és alkalmanként gyakorolta az elakadt járművek mentését.

19. kép:
A szakasz tagjai kimentik az elakadt PSZH-t Csobánkán

A felderítő századparancsnoki képzés fő feladata a felderítés megszervezésének és vezetésének elsajátítása volt, kiemelt helyet kapott az okmányok vezetése, valamint a felderítő alegység (tartalék) irányítása saját területen. Sajnos, a hallgatók a szükséges összefegyvernemi alapokat a tantárgyprogram szerint csak később kapták meg, ezért a tanárnak minden órában valamilyen áthidaló megoldást kellett alkalmaznia. Nagyon sok 10-12 szelvényes térképet rajzoltak a negyedévesek, a foglalkozásvezetőnek nagy kihívást jelentett egy-egy harcászati feladat előkészítés.

Mivel a századparancsnok által vezetett felderítő alegység vagy az ezred, vagy a hadosztály az alárendeltje, a harcászati feladatokhoz ezek a kötelékek adták a gyakorlás keretét. Az oktatók térképeken tervezték meg az egység, a magasabbegység harctevékenységeit, és természetesen a vele szemben álló legalább egy kötelékkel magasabb ellenség manővereit. A kidolgozás több hetes, alapos munkát igényelt. Az alapelgondolás kialakítása és a harc főbb mozzanatainak megtervezése csak az első lépést jelentette. Emellett a tanárok pontos számvetéseket készítettek a tüzérség, a műszaki csapatok, a páncélelhárító rendszer és a hadtáp alkalmazására.

Amikor a kétoldalú, többfokozatú összefegyvernemi helyzet elkészült, megkezdődött a felderítő csapatok alkalmazásának a megtervezése. Itt is fontos és pontos számvetések készültek az egyes alegységek tevékenységére. Miután ezek a folyamatok valósághűen ábrázolták a parancsnok elgondolását és a csapatok mozgását, megszülettek a felderítő intézkedések, elhatározások, harcparancsok. Ezek után a harc dinamikájához a közlések táblázatának többoldalas dokumentumára volt szükség. A kidolgozott harcászati feladatokat a tanszék a módszertani értekezleten megvitatta, egyes

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

részeit kipróbálta és csak ezután került a hallgatók elé. Több olyan térképes foglalkozás készült, amelynek egy részét a tanszék a gyakorlótéren a valóságban is végrehajtotta.

A hallgatóknak az órán ezekben a harchelyzetekben kellett értékelni az ellenséget és megszervezni a felderítést. A gyakorlati foglalkozásoknál gyakran tervezett a tanszék szakaszok közötti együttműködést, ami úgy zajlott le, hogy az alsóbb évfolyam és a századparancsnoki munkával ismerkedő szakasz együtt ment ki Csobánkára és a gyakorló századparancsnokok tervezték, szervezték és vezették az adatszerző felderítő szervek munkáját. A végzősök alapos ismereteket szereztek a főiskolán más felderítési nemek és a felderítő zászlóalj tevékenységéből, valamint három tárgykörben foglalkoztak a mélységi felderítés alapjaival. Kiemelkedett ezek közül a helikopteres foglalkozás, amely minden hallgatónak egyrészt nehéz feladatot jelentett (légi tájékozódás, célazonosítás, berakás-kirakás harcszerű körülmények között), másrészt maradandó élményt is nyújtott. A 70-es évek végén azok a végzős hallgatók, akik megfeleltek az ejtőernyős orvosi vizsgálaton és mélységi beosztásba kerülhettek, Szolnokon a felderítő zászlóalj által szervezett és vezetett ejtőernyős táborokon vettek részt és 10-15 ugrást hajtottak végre. A táborokban a hallgatók tevékenységének vezetéséért a főiskola részéről több éven keresztül Boros Endre őrnagy volt a felelős, aki korát meghazudtoló fizikai képességekkel és bátorsággal rendelkezett, hiszen együtt ugrott a nálánál 20-25-évvvel fiatalabb hallgatókkal. Utána Kovács Miklós főhadnagy lett az ejtőernyős tábor vezető szaktiszt.

A harcászat tantárgynak volt még két fontos, sarkalatos összetevője, amely szinte minden évben különleges élményeket nyújtottak a hallgatóknak. Az egyik ilyen volt a vízi,- téli- és hegyi-tábor, amelyeket a Csapatfelderítő Tanszék tanárai szerveztek és teljes felelősséggel, szakértelemmel vezettek. Időrendi sorrendben az első a **vízi-tábor** volt, amely több éven keresztül a Szentendrei-szigeten, a főiskolával szemben, a hallgatók által berendezett táborhelyen zajlott le. A tábor tanszék a főiskola támogatásával szervezte és vezette. A hallgatókon kívül 8-10 fős kiszolgáló raj vett részt a kihelyezésen. Volt köztük szerelő, szakács és ellátó katona is. Emellett 3-4 műszaki gépkezelő, 4-6 sofőr, aggregátorkezelő segítette a munkát. Valamennyi személy, eszköz és anyag a főiskolához tartozott. Az étkezést és a különböző anyagok kiegészítését a Dunán keresztül, Rocsó³⁰ vagy AVM típusú motorcsónakok segítségével oldotta meg a mindenkori táborvezető. A táborban az elhelyezés, étkezés és raktározás sátrakban történt, de a táborverés után, néhány napon belül megépült a sportpálya, a kikötő, az „úthálózat”, a WC és minden, amire egy 10-12 napos terepen történő kiképzés élet- és munkafeltételeihez szükség van.

20. kép:
Vízi-tábor a Szentendrei-szigeten

³⁰ Rohamcsónak= könnyű motoros vízi jármű

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

A tábor idejének nagy része felderítő foglalkozásokkal telt, amelyek a vízi akadály felderítésének és leküzdésének szabályait foglalták magukba. Különleges feladat volt a hallgatók által készített különböző szükség-átkelő eszközök megépítése, vízrebocsátása és az egyének, valamint a felszerelés szállítása. A tábori kiképzés fontos részét képezte a műszaki ismeret, amely szerves egységet alkotott a harcászaton tanult tananyaggal. Itt elsajátították a hallgatók a folyó paramétereinek megállapításához szükséges eszközök és módszerek alkalmazását, megismerték az átkeléshez rendszeresített műszaki gépeket és az átkelés szabályait, de a legkedveltebb tárgykör az úgynevezett „vízen járás” volt, ami utászladikkal vagy gumicsónakkal való mozgást, esetleg átkelést foglalt magában.

21. kép:
Folyófelderítés gumicsónakból

Több esetben előfordult, hogy a műszaki oktató (Marinkás őrnagy, Rádi őrnagy) engedélyezte a sörfogyasztást a Határ-csárdában, ami néhány kilométerre volt a tábortól, de felfelé kellett evezni. Többen elátkozták a sörivást az evezés nehézségei miatt. A tábori kiképzés foglalkozásai egy kétnapos, vízi átkeléssel egybekötött gyakorlattal zárultak. A tanórán kívüli időben sport- és kulturális foglalkozásokat szerveztek a tanárok, egyébként a tábort feszes, katonás napirend és szolgálatellátás jellemezte. Minden hallgató számára emlékezetes maradt ez a 10-12 nap.

A téli-tábor és Reziben a hegyi-tábor végrehajtásának tartalma és módszerei alapvetően megegyeztek az 1976-ig folytatott gyakorlattal.

A harcászati képzés másik lényeges tárgykör-csoportja a **harcászati záró gyakorlat** volt. Ezen minden évfolyam és a tanszék teljes állománya részt vett. Több éven keresztül a Kiskunfélegyházán diszlokáló felderítő zászlóaljjal közösen tervezte és vezette a tanszék a gyakorlatot. A főiskola – bár nagyon sok oktatást segítő eszközzel rendelkezett – nem tudta optimálisan kiszolgálni a záró gyakorlatot. A zászlóalj ebben az időben oldotta meg a törzsvezetési foglalkozást, így mindkét félnek előnyös volt az együttműködés. A záró gyakorlat 7-8 napig tartott, Kiskunfélegyházáról indult és a dunántúli Simontornya-Pincehely térségében ért véget. A hallgatók adták a harcjármű-vezetők kivételével a teljes végrehajtói állományt, úgy hogy mindenki az adott évfolyamon tanult beosztásban dolgozott. Szükség esetén egy beosztást 2-3 hallgató látott el, váltásokkal. Az egyhetes kihelyezés többnapos előkészítő munkát igényelt, számvetésekkel, parancsokkal és szemrevételezéssel. A tervezésbe bevonta a tanszék a zászlósokat is.

A gyakorlaton a hallgatók végrehajtották a tevékenység teljes folyamatát a felderítő szervek felkészítésétől, a különböző felderítési feladatok végrehajtásán keresztül egészen a felderítő szervek bevonásáig. A gyakorlat konkrét tárgya a 3-4 felderítő csoport irányban történő alkalmazása volt. Minden csoport munkáját ellenőrizte és segítette egy harcász tanár mint döntnök. A foglalkozáson valóságos időben és terepen dolgoztak a hallgatók, jelzett ellenség ellen. A lakta-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

nyába érkezés után, a rövid előkészületet követően a zászlóalj elfoglalta a felkészülési körletet. A felderítő szervek a meghatározott időben felzárkóztak a jelzett ellenség peremvonalára, majd a különböző együttműködési szabályzók betartásával átjutottak az ellenség mélységébe. Ezután következtek az objektum felderítés sajátos feladatai.

A gyakorlat kiemelt manővere volt a Dunán való erőszakos átkelés előkészítése és megvalósítása, ami szerencsére nagyobb baj nélkül lezajlott, bár többször adódtak embert próbáló események, amelyek a folyóakadályok leküzdésének veszélyeiből fakadtak. A napjainkban már nyugdíjas tiszték is emlékeznek arra, hogy a PSZH-ban derékgig állt a víz, mire a túlsó partra értek az eszközök; vagy arra, hogy elsüllyedt a FUG és csak a tetőpáncél látszott ki a vízből; és arra, hogy a hatalmas uszály csak néhány méterrel kerülte el a Dunában „evickelő” PSZH-t. A túlparton folytatódott a megtervezett felderítési feladat, majd a gyakorlat vezetése bevonta a felderítő szerveket. Ellenőrzés, pihenés és anyagrendezés után a hallgatók megszemlélték a zászlóalj bevagonírozását – néhányan részt vettek benne – majd bevonultak a főiskolára. Ez a többnapos záró gyakorlat jól demonstrálta a hallgatók számára az első tiszti beosztás egyik alapvető feladatsorát. A harcászat tantárgy során rendszeresen készültek különböző módszerrel végzett felmérések, és a szemeszterek gyakorlati jeggyel, vagy vizsgával zárultak. A képzés befejezésekor a hallgatók államvizsgát tettek, amely elméleti és gyakorlati részből állt. Az elméleti vizsga a főiskolán, a gyakorlati rész Egerben a felderítő zászlóalj segítségével zajlott.

A jóváhagyott tantárgyprogram szerint a harcászat tantárgy mellett elég sok katonai tárgyat oktattak a négy év során, és ezek a tárgyak a harcászati számonkéréseken kaptak szerepet. Kiemelkedett közülük az **idegenhadsereg-ismeret**, amely a szakma második legfontosabb ismeretanyaga volt. Súlyának megfelelően a tanszék 8 féléven keresztül oktatta az ilyen jellegű ismereteket, és az államvizsgán minden tétel egyik részkérdését az idegenhadsereg-ismeret adta. 140-150 órát töltöttek a hallgatók a szakkabinokban. Az órák nagy része előadás volt, sokféle szemléltető eszköz segítségével. Ezekben a foglalkozásokon diáoroktat, makettek, vázlatokat, tablókát és más szemléltető eszközöket alkalmaztak a tanárok. Szinte minden tárgykör szemináriummal és értékeléssel zárult. A tanórák anyaga a Varsói Szerződés akkori doktrinális elgondolásának megfelelően a nyugatnémet, az olasz, az osztrák haderőről szóló ismeretekből tevődött össze. A hallgatók elsajátították a három ország haderejének harcászati szintű kifejezéseit, összefüggéseit. Bizonyos ismereteket kaptak a NATO katonai, hadászati elveiből is. Az egész tantárgy oktatása során minden oktatót az a cél vezérelt, hogy a hallgatók képesek legyenek az ellenséget felismerni, tevékenységének összefüggéseit megérteni. Az idegenhadsereg-ismeret mindig fontos tárgyként szerepelt a tanszék életében, ezért ez a tananyag szinte valamennyi harcászati foglalkozáson szerepelt.

A négy év során a hallgatók tanultak műszaki, tüzér, légvédelmi, hadtáp, híradó ismereteket, fegyveres biztosítást. Ezek közül fontos tananyagot tartalmazott a műszaki és a híradó ismeret, a többi tantárgyat néhány órában tanították, és az adott fegyvernem vagy szakcsapat feladatát, főbb eszközeit, tevékenységét, és ahol működött, a fegyvernemi felderítés elveit tárgyalta. Ezeket a tárgyakat a más tanszékhez tartozó szaktisztek oktatták. A Csapatfelderítő Tanszéknek volt befolyása a szakismereti tárgyak témáinak tartalmára, a súlyponti kérdések meghatározására, bár nem mindig tudta érvényesíteni az elgondolását.

Nagyon lényeges ismereteket és jártasságokat nyújtott a **híradó képzés**, mert a felderítő szervek munkája semmit sem ér, ha a megszerzett adatokat nem tudják időben és érthetően az előljárónak jelenteni. Ezért a híradó-ismeret is több mint 100 órát vett igénybe. A hallgatók megtanulták a híradó szolgálat alapjait, a híradás elveit. Ezután a felderítő szolgálatnál rendszeresített rádiók (R-126 és R 107 gyalográdió R-123 és R-130 harcjármű rádió) és más összeköttetést biztosító eszközök anyagismeretét sajátították el. Különleges hangsúly került a hibaelhárításra, ugyanis az alapvető javításokat önállóan kellett megoldaniuk a felderítőknek. A következő tárgykör keretében a forgalmazás elvi és gyakorlati kérdéseit tanulták meg. Ez magában foglalta az okmányok kitöltését és alkalmazását, valamint a konkrét adás-vétel során betartandó biztonsági rendszabályokat.

Több gyakorlati foglalkozás volt a különböző szintű hírhálók megszervezéséből és azok működtetéséből. Ezekben a gyakorlatokon kiemelt szerepet kapott a rádióösszeköttetés létesítése. A hallgatók megtanulták és gyakorolták a hír-

adással végzett manővereket. Az antennák, álláspontok, teljesítményadatok változtatását mindenki mesterien alkalmazta. Hiányzott a tárgykörökből az egyszerű lehallgatás, az ellenséges rádiótechnikai és a híradó berendezések felderítése és sajnos kevés idő jutott a rejtjelzésre. Komoly problémát jelentett, hogy a tantárgy tananyagában egyáltalán nem szerepelt a mélységi felderítő híradás. Ez a tárgykör valószínűleg a személyi és technikai feltételek hiánya, valamint a titokvédelmi rendszabályok betartása miatt maradt ki a tematikákból, így a mélységi csoportparancsnoki beosztásba kerülő fiatal tisztek a csapatnál tanulták meg ennek a szakmának a lényegét és gyakorlatát.

A szaktantárgyakhoz tartozott még két tantárgy, **a pedagógia és a harckiképzés módszertana**. A pedagógia kettős célt szolgált: egyrészt felkészítette a hallgatókat a parancsnoki tevékenységre, főleg a kiképzési órák szakszerű vezetésére, másrészt a tananyag tartalma és óraszama szolgálta a pedagógiai oklevél kiadását, valamint a polgári iskolákban szerzett diplomával való ekvivalenciát. Természetesen, megalapozta a másik fontos tantárgy, a szakmódszertan optimális elsajátítását is.

A pedagógia tárgykörökre bontva tárgyalta a tudományág főbb rész tudományait, magában foglalta a neveléstörténetet, az oktatáselméletet, a nevelélméletet és a szociológiát. Természetesen ezekhez szorosan kapcsolódott a pszichológia. Hat féléven keresztül tanulták a hallgatók, több szemeszter végén kollokviumot tettek, a 8. félév végén közös MŰM-HM bizottság előtt ebből is államvizsgáztak.

Az oktatás döntő többségében előadás és szeminárium formájában folyt, részben frontális munkával, részben kiscsoportos és egyéni feladatmegoldással. Kiemelt szerepet kaptak az ifjúkorúak nevelésének elvei és módszerei, valamint a kollégiumi nevelés törvényszerűségei. Az oktatáselmélet során nagy gondot fordítottak a tanárok az oktatási módszerek és a helyes foglalkozásvezetés megtanítására. Sokak érdeklődését felkeltették a különböző oktatástechnikai és szemléltető eszközök típusai, alkalmazásuk lehetőségei, fejlődési irányuk, hiszen ezek többsége nemcsak a tankönyvekben szerepelt, hanem naponta használták a hallgatók. A tantárgyakat részben polgári tanárok, részben szakegyetemi diplomával rendelkező tisztek tanították. Többen közülük tudományos fokozattal is rendelkeztek.

A szakmódszertan azért minősült különleges tantárgynak, mert, külön ilyen címmel nem jelent meg az óra- és vizsgatervben. Összességében viszont a csapatgyakorlaton kívül, több mint 400 órában foglalkoztak a hallgatók a katonai kiképzéssel. Ezt pedig úgy oldotta meg a tanszék – a tantárgyprogram elvárása alapján – hogy a 2. félévtől kezdve az adott tantárgy egy-egy tárgyköre szakmódszertani tárgykörként szerepelt. Így az a tanár, aki a tananyagot oktatta, megtanította annak oktatási lehetőségeit, eszközeit, módszereit, dokumentációját. Az ilyen módszertani tárgykörök során a hallgatók elsajátították az elméleti anyagot, összevetették a párhuzamosan tanult pedagógiával és így készültek fel a gyakorló foglalkozásra, amelyeken kezdetben egymásnak oktattak a szakasz tagjai. Egy-egy részkérdés bemutatása után a hallgatók a tanár vezetésével véleményt mondtak a gyakorló tevékenységéről, értékelték a látottakat és természetesen mindenki levonhatta az elhangzottakból a szükséges következtetéseket. Roppant érdekes foglalkozások voltak ezek a módszertani órák. A tanszék a felsőbb évfolyamon többször szervezte meg úgy a gyakorló órákat, hogy a kijelölt oktatók az alsóbb évfolyamnak tartottak részfoglalkozásokat. A tantárgy során minden szakmódszertani tárgykör a legközelebbi csapatgyakorlatot készítette elő. A tantárgy a pedagógiai ismeretekkel együtt államvizsga tárgy volt úgy, hogy előbb vizsgatanításon vettek részt a hallgatók.

A főiskolai képzésnek továbbra is nagyon fontos részét képezte a gyakorló csapatbizottság.

2. 2. 3. A tanszék felépítése és működése

1974-re ismét problémák merültek fel a tanszék kollektívájában. Ezt természetesen a hallgatók nemigen érezték, ami tapasztalhatóvá vált, hogy a század vezetése és főleg a 4. évesek nem tudták megtalálni a helyes parancsnok-beosztott viszonyt. Ezért a 1974/75-ös tanévben a századparancsnok elkerült a főiskoláról és a negyedévesek avatási felkészülését helyettese, Zimmermann Lajos főhadnagy intézte. Ezt súlyosbította az a tény, hogy az eddig sikeres tanszékvezető, Dombrádi Gyula alezredest 1974 őszén nyugdíjba vonult. A beosztás ellátásával a helyettes, Reider alezredest bízták

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI OTTÓ

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

meg. Bár nagyon jól képzett katona és tapasztalt oktató volt, a modora és egyénisége miatt nem mindenki fogadta el őt a tanszékvezetői székben. Többen a távozás gondolatával foglalkoztak. Ezt a problémát érzékelve Polgár ezredes és a főiskola vezetése úgy döntött, hogy az MNVK 2. Csoportfőnökségen dolgozó **Zaják András alezredest** nevezik ki a tanszékvezetői beosztásba, a helyettes pedig Reider István alezredes lesz.

A tanszék életét egyéb tényezők nem zavarták, az elhelyezés, munkakörülmények és az anyagellátás megfelelőnek bizonyult. Az irodák a parancsnoki épület 4. emeletén megfelelő mennyiségben és minőségben álltak rendelkezésre. Ez lehetővé tette a színvonalas munkát, biztosította a hallgatókkal való foglalkozást és a szükséges fegyverzet, anyagmennyiség szabályos tárolását. Zaják András alezredes 1975-ben a beosztás átvétele után nagy lendülettel fogott munkához, igyekezett megszilárdítani a tanszéken belüli viszonyokat és javítani az oktatómunkát. Új stílust és munkamódszereket vezetett be a tanszék életébe, módosította az információáramlás rendszerét. Több területen változtatott: egyrészt új, megfelelő végzettségű tiszteket hozott a csapatoktól, lecserélte a régi és sokat hibázó századvezetést, másrészt új státusokat is létesített.

1975-ben a tanszékre került Tatárólv Márványkői István őrnagy és ebben az évben megkezdte akadémiai tanulmányait Fekete Miklós százados. Zimmermann Lajos főhadnagy átkerült a Karikás Frigyes Katonai Kollégiumba, a felderítő század élére a keménységéről, követelménytámasztásáról híres Németh Mihály őrnagyot nevezték ki, aki előtte Újdörögdon, a felderítő zászlóalj törzsfőnöke volt, helyettese először Görögh Ferenc hadnagy, utána Kovács Miklós hadnagy lett, majd 1979-től Szabó Ferenc százados került a századparancsnok-helyettesi beosztásba. Görögh Ferenc és Kovács Miklós a tanszéken tanárként dolgozott tovább. 1976-ban betegség miatt távozott a tanszékről Németh Sándor őrnagy és Pászik János őrnagy az egyik budapesti építő alakulathoz került.

Ebben az időszakban már folyamatosan, minden évfolyamon tanultak felderítő hallgatók. Ezért a tanszék állományában 4 osztályfőnök és egy tervező tiszt dolgozott (ebbe a státusba Füzési Ottó hadnagy került), a közvetlen alárendeltségben lévő századnál 2 tiszt és egy tiszt helyettes irányította a hallgatók napi életét. A század vezetésének nevelőmunkáját egy politikai nevelő tanár segítette, aki nem tartozott a tanszékhez. Ezt a beosztást több éven át a felderítő végzettséggel rendelkező Móricz István százados töltötte be. A század a 3. épületben, a földszinten helyezkedett el. A hosszú folyosó megfelelő helyszint adott a század teljes állományának a sorakozókra, eligazításokra, ellenőrzésekre. Rövid időn belül kiteljesedett és megszilárdult a Csapatfelderítő Tanszék helyzete, ami nemcsak létszámban, hanem a főiskola oktatói karán belüli helyzetében is megmutatkozott.

A tanszékvezetés alapvető működése kétirányú volt. Egyrészt kapcsolatot tartott más tanszékekkel és a főiskola kiszolgáló szerveivel, másrészt szervezte és vezette a belső életet. Ebben az időszakban voltak hallgatói századokkal rendelkező „fegyvernemi” tanszékek és betanító tanszékek, amelyek főleg a szaktantárgyakon kívüli tananyagot oktatták. A 70-es évek második felében ez a szervezetek megnevezésében is tükröződött, mert a hivatalos név: **Csapatfelderítő Szaktanszék**re változott. A betanító tanszékekkel való együttműködés a különböző rendezvényeken és a tanév során rendszeresen működő kétoldalú megbeszéléseken valósult meg. Ennek a legfontosabb színtere az osztályfőnök folyamatos és élő kapcsolattartása a betanító tanárokkal, valamint a tanszékvezető-helyettesek egyeztetése az oktatási folyamat szervezése során volt. A közös rendezvényeket a főiskola vezetése a Kiképzési Osztályon keresztül szervezte (pl. kiképzési értekezlet, oktatók értekezlete, módszertani tanácskozás, stb.). A kiszolgáló szervekkel való kapcsolat főleg dokumentációs és anyagi jellegű volt, ami különböző igénylések, jelentések formájában öltött testet.

A tanszék belső működését a tanszékvezető irányította. Ennek fő színtere a tanszékértekezlet volt, amelyen elhangzott az előző időszak értékelése, az osztályfőnökök és a századparancsnok meghatározott szempontok szerinti jelentése, és a következő időszak feladatainak meghatározása. Emellett módszertani és nevelési értekezletek is zajlottak. A tanárok természetesen részt vettek az ebben az időszakban oly fontos szerepet betöltő párt- és KISZ rendezvényeken is. A tanszéken az oktatási feladatok elosztása olyan volt, hogy a felderítő szakaszok szakmai óráinak zömét az osztályfőnökök tartották. A terepfoglalkozásokon, kihelyezéseken segítők is részt vettek. A foglalkozásokra való felké-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI OTTÓ

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

szülés több részből tevődött össze. Minden tanár továbbra is elkészítette a foglalkozási jegyét, amit a tanszékvezető jóváhagyott, előkészítette a tantermet, a demonstrációs eszközöket. Ha hibát észlelt, az oktatástechnikai berendezések javítását, cseréjét a főiskola oktatási központja végezte. A foglalkozások meghatározott alaki rendben folytak. Az óra után a tanár röviden jelentette a tapasztalatokat.

A tanszék vezetése ebben az időszakban is nagy gondot fordított az oktatási módszerek tökéletesítésére. A rendszeres időközönként tartott módszertani értekezleteken kívül a terepfoglalkozáson és kihelyezéseken nyíltóra vagy bemutató foglalkozás zajlott. Ezen a tanszékvezető és az oktatói állomány vett részt.

A Kiképzési Osztály szaktisztjei meghatározott terv szerint ellenőrzéseket folytattak a tanítási időszakban, ennek tapasztalatait írásban megküldték a tanszékvezetőnek.

Az egyes terepfoglalkozásokhoz szükséges anyagok igénylését a foglalkozást vezető tanárok állították össze, ezeket az igényeket a tanszéken összesítették, és havonta elküldték az illetékes szolgálati ágak részére.

A foglalkozások anyagigénylését az összesítéssel együtt megkapta a századparancsnok is, aki intézkedett a század szolgálatvezető felé az igényelt anyagok és eszközök felvételezésére, valamint készletezésére.

A foglalkozás napján a készleteket a tanórán résztvevő hallgatói szakasz anyagfelelőse vette át a századnál, majd a málházás és a foglalkozás helyszínére történő kiszállítás következett. Az előkészítés lényeges része volt a szemrevételezés, a segédoktatók felkészítése és a terep berendezése.

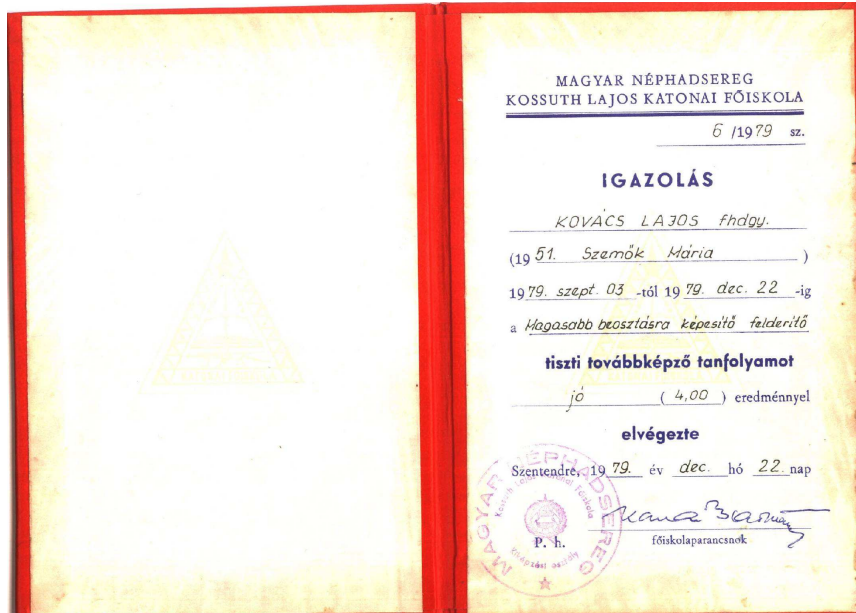
22. kép:

Módszertani foglalkozás Reziben a hegyi kiképzésen. Elöl Boros Endre, hátul balról: Pászik János, Zaják András, Komjáti Árpád

Külön feladatot jelentett az osztályfőnökök számára a képzés dokumentumainak az elkészítése. Az iskola vezetése szigorú szabályokat és formai követelményeket írt elő a vizsga és az államvizsga levezetési terveinek kidolgozásához. A kollokviumi terveket a tanszékvezető, a szigorlati terveket az iskolaparancsnok, az államvizsga terveket a szakmai előljáró ellenőrizte és hagyta jóvá.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

23. kép:
A továbbképző tanfolyam oklevele

A tanszék folyamatosan részt vett a tiszthelyettesek tiszti vizsgájához szükséges tanfolyam megtervezésében, levezetésében és vizsgáztatásban. Hasonló feladatokat oldottak meg a tanárok az akadémiát nem végzett tisztek örnagyi tanfolyamának előkészítésében és végrehajtásában. Nagyon alapos munkát végzett Reider alezredes vezetésével egy szűk kidolgozó team az 1978-ban induló 6 hónapos magasabb szakmai továbbképző tanfolyamok megszervezésekor és levezetésekor.

A foglalkozások vezetése mellett a tanárok a különböző rendezvényeken, sportfoglalkozásokon vettek részt, folyamatosan készítették az előírt okmányokat, valamint szakmai felkészültségük tökéletesítésén dolgoztak. Az egyének folyamatos továbbképzését több központi rendezvény is szolgálta. Így a szakmai előljáró évenként tartott felderítő, idegenhadserg és módszertani foglalkozásokat. A főiskolán rendszeresen szerveztek harcászati törzsgyakorlásokat. A tanszék részt vett a főiskola harcászati feladataiban, magasabb készültségi fokozat esetén néhány tiszt M beosztást töltött be. Az ezekre való felkészülés szintén szélesítette a tanári állomány látókörét. A tanszék tisztjei különböző szolgálatokat adtak (általában havi egy alkalommal), ami segítette megőrizni a szabályzat szerinti élet, a katonás mentalitás és magatartás formáit. A tanszék összekovácsolódását segítették a kulturális rendezvények is.

Az időszak végére a honvédelmi miniszter 4/1979. számú utasítása alapján 1979-től az előljáró a polgári főiskolákhoz hasonlóan bevezette az oktatói címet, és a tiszti rendfokozattal rendelkező tanárok részére elérhetővé vált a **főtanári, tanári** és az oktatói státus. Ezeknek a fokozatoknak a megszerzéséhez, illetve a tanszékvezetői és helyettesi beosztás betöltéséhez a miniszteri utasítás korrekt és sokrétű követelményrendszerrel adott ki, amely többek között tartalmazta az iskolai végzettséget, valamint az oktató- nevelőmunkában és a tudományos élet területén elérendő eredményeket. A címek odaítélése a tanszékvezető javaslata és a Főiskola Tanács döntése alapján történt. Az elsők között kapott főtanári kinevezést Boros Endre, Komjáti Árpád, Márványkövi István, később Görögh Ferenc.

A század életét a Szolgálati Szabályzat és a főiskola-parancsnok belső utasításai alapján a századparancsnok irányította, egyben felelt a hallgatók neveléséért, az alegység anyagi-technikai állapotáért, a járandóságok kifizetéséért, a szolgálat ellátásáért és más, a napi élettel összefüggő feladatok irányításáért és ellenőrzéséért. A tanszékvezető gondosan ügyelt arra, hogy a század vezetésében mindig szaktisztek szolgáljanak, akik ismerik a felderítés főbb kérdéseit is.

Így sok esetben a századparancsnok vagy helyettese a kihelyezéseken, táborokon aktív közreműködővé válhatott. A századparancsnokság fő feladata volt az alaki kiképzés és a szabályzatismeret oktatása. Így a hallgatók azonos helyről kaptak ismereteket és gyakorlati tapasztalatokat a napi élet kérdéseiből, amelynek nagy hasznát vették a csapatoknál.

Az évtized végén ismét változott a tanszék személyi összetétele, 1978 augusztusában Reider István alezredes a Hadművelési Csoportfőnökségre távozott, az iskola befejezése után Fekete Miklós százados visszakерült a tanszékre, 1979-ben Görögh Ferenc főhadnagy megkezdte tanulmányait az akadémián, 1980-ban Boros Endre őrnagy a Honvédelmi Minisztériumba, majd nyelvtanfolyamra került a tanszékről, 1981-ben Füzési Ottó főhadnagyot áthelyezték a ZMKA-ra.

2. 2. 4. A hallgatók felvétele és élete a főiskolán

A főiskola felvételi rendszere illeszkedett a polgári felsőoktatási intézmények szabályaihoz és követelményeihez. Érettségivel lehetett jelentkezni, bár ebben az időszakban, politikai döntés alapján, 1976-tól lehetővé tették szakmával rendelkező fiatalok részére, hogy előkészítő tanfolyam elvégzése után, érettségi nélkül is tanulmányokat folytassanak a civil élet és a hadsereg felsőoktatási intézményeiben. A hadseregben ez a KET, rövidítésként elhíresült **Katonai Előkészítő Tanfolyam** elvégzése után történhetett. A 6 hónapos előkészítőn felkészítették a jelöltet a középiskolai tananyag célirányos elsajátítására. A felderítőkhöz is került néhány érettségivel nem rendelkező hallgató, de mindnyájan jó és jeles eredményt értek el. Volt köztük olyan hallgató is, aki kiváló diplomával végzett és jutalmul ő olvashatta a Parlament előtt a Tiszti Fogadalmat, ami komoly elismerést jelentett akkoriban a főiskolának és a felderítő tanszéknek egyaránt. A másik lényeges változás az volt ebben az időben, hogy egyre több **katonai kollégiumot** végzett növendék került a felderítő szakra. Volt olyan felderítő osztály, ahol a felvett diákok 2/3-a innen került ki. A kollégiumi előélet sajnos nemcsak előnyt, de hátrányt is jelentett, hiszen ezek a fiatalok nem családban nevelkedtek, a gimnáziumban sem teljesítettek átlagon felül, és sok negatív szemléletet hoztak a főiskolára. Ehhez még hozzájárult az a néhány évig érvényes rendelkezés, hogy a katonai kollégisták felvételi nélkül kerülhettek a katonai felsőoktatási intézményekbe. Mindamellett a felderítő szakra döntő többségében jó képességű diákok kerültek. A felvételi eljárás minimális változtatásokkal megfelelt az előző évek gyakorlatának. A 70-es évek végén felderítő szakra 5-7-szeres túljelentkezés volt, érettségi átlaguk esetenként meghaladta a 4,00-t.

A felvételt nyertek a bevonulás után minden ruházatot, felszerelést és eszközt megkaptak a főiskolán. A bevonuló hallgatókból általában egy szakasz alakult, azon belül rajokat képeztek. A rajparancsnokok és a szakaszparancsnok helyettes a saját állományból került ki, a szakaszparancsnoki teendők ellátásával a főiskola parancsnok negyedéves zászlóost bízott meg. Az oktatást és a nevelést közvetlenül az osztályfőnök végezte, együttműködve a századparancsnokkal és a politikai nevelő tanárral. Így tehát együtt alkották az oly sokszor emlegetett nevelői hármast. Aki ezekben az években járt a főiskolára, az emlékszik erre a bűvös fogalomra. A hallgatók gondolkodásának, magatartásának és életvitelének pozitív irányú nevelése a bevonulással kezdődött és az avatásig tartott.

2. 2. 5. A nevelési feladatok és azok megvalósításának lehetőségei

Az intézmény, ezen belül a Csapatfelderítő Szaktanszék nagy hangsúlyt helyezett a **hallgatók személyiségének fejlesztésére**, szem előtt tartva az oktatás és nevelés egységét. A nevelési folyamatban természetesen érvényesült a spontaneitás, de minden oktatási egység a tervszerű nevelésre törekedett. A különböző pedagógiai célokat és azok megvalósításának módszereit, eszközeit a nevelési tervek tartalmazták. Készített ilyen a főiskola, a tanszék és a hallgatókkal közvetlenül foglalkozó tiszti állomány. A nevelési tervek sokirányú és szerteágazó célrendszeréből kiemelkedett a katonás nevelés, amelynek legfontosabb színteréül a századnál folyó, tanórán kívüli élet bizonyult. A hallgatók bentlakásos, sok előírással szabályozott katonás kollégiumi rendben tevékenykedtek. Az egyik alapszabályzóként a napirend szolgált, amelynek betartását rendszeresen ellenőrizték. A napirend reggel 6-tól este 10-ig pontosan szabályozta a hall-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI OTTÓ

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

gatók életét, ráadásul az egyes napirendi pontok végrehajtásának módját is meghatározta az előljáró. Az iskola teljes oktatói állománya nagy hangsúlyt fektetett a személyes példamutatásra és az egységes követelménytámasztásra. Ennek segítségével és az oktatási folyamat tartalmával, körülményeivel érte el a tiszti-tanári kar a pozitív emberi tulajdonságok – bajtársiasság, kitartás, pontosság – kialakulását.

A Csapatfelderítő Szaktanszék állománya igyekezett kialakítani a szakmához tartozó jellemvonásokat is. A világnézet, erkölcsi, politikai nevelést a parancsnoki állomány a működő KISZ- és pártszervezetekkel együttműködve érte el. Az esztétikai nevelést, a kulturált életvitelt és szórakozást a szakkörök és kulturális rendezvények szolgáltatták. A testi nevelés a délutáni sportfoglalkozásokon a szakosztályokban és az egyéni edzések során valósult meg. Több alkalommal rendezett az osztályfőnök szakaszok közötti futballmeccset, versenyeket, ami jó irányba vitte a közösségi életet, valamint sok információt adott az egyének személyiségjegyeinek a megismeréséhez. Előmozdította a jó tanár-diák kapcsolatot az évente megrendezett tanszéknapi, amelyen szakmai, kulturális és sportvetélkedők zajlottak, este pedig a családtagokkal és hozzátartozókkal közösen, tanszékbállal zárult a nap. Sajátos nevelő hatással bírt 1974-től az évente betervezett, és több hétig tartó, Szentendrétől távol eső helyeken szervezett mezőgazdasági munka.³¹ Ide zömmel az osztályfőnökök vitték le a szakaszokat, együtt éltek és dolgoztak a teljes időszak alatt. A közös tevékenység során a tanár más oldalról is jobban megismerte a hallgatókat.

Mindezek mellett az egyik leglényegesebb terület a **parancsnoki kvalitások** megszerzése volt. Az ehhez tartozó követelményeket alapvetően a szabályzat szerinti életrend betartásával lehetett teljesíteni. Ennek során a hallgatók megtanulták a szabályzat pontos előírásait, másrészt a főiskolai élet minden területén ennek szellemében kellett élniük, viselkedniük.

24. kép:

Szőlőszüret a Balaton-felvidéken. Gyakorló ruhában Füzési Ottó és Szabó Ferenc

A nevelési feladatok megvalósításában döntő szerep jutott a századnál folyó életnek és a század vezetésének. A parancsnok, Németh Mihály őrnagy különös figurája volt a felderítő tisztvé válás folyamatának. Drákói szigorral tartatta be a szabályzókat, folyamatosan ellenőrzött, javított, értékelt. A hallgatók ezekben az években is csak külön engedéllyel hagyhatták el a főiskolát. A századparancsnok az akarata érvényesítése érdekében mindent megtett, gyakran nyúlt a kimaradási engedély megvonásához. Reggel ½ 5-től estig a századnál tartózkodott, közvetlen kapcsolatot tartott minden hallgatóval, emellett a szakaszparancsnokokon keresztül vezette a századot. A napirendi pontok kezdését, végrehajtásának rendjét és színvonalát rendszeresen ellenőrizte, a hibákat szóvá tette. Hatkor ébresztő, reggeli torna, takarítás,

³¹ Általában összesen, a különböző termények betakarításában segítettek a hallgatók

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI OTTÓ

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

körletrend, kihallgatás, tanrend szerinti foglalkozások, délután parancskihirdetés és alaki foglalkozás, egyéni tanulás, önképzés vagy konzultáció, esetleg egyes értékelésű osztályzatok javítása stb. A kötelező foglalkozások és a vacsora után még este 10-ig egyéb feladatokra is számíthattak a hallgatók, (pl.: takarítás, karbantartás) és minden napirendi pont hibalehetőség forrása volt. Az ellenőrzés során feltárt hibák gyakran végződtek a félelmet keltő mondattal: „Tege a páncélba a katonakönyvét”. Ennek elkerülése érdekében mindenki igyekezett az összes feladatot a legjobb tudása szerint, pontosan megoldani. Bár Németh őrnagy sokszor szidott módszerei esetenként ellenszenvet keltettek, mindenki tudta, hogy a kemény külső érző embert és olyan parancsnokot takar, aki mindent megtesz a beosztottjaiért. Így példát kaptak arra, hogyan kell a későbbiek során nevelni saját alárendeltjeiket.

A század helyiségeit és a külső körletet a hallgatók takarították. A rendszeret kialakításában a napi ellenőrzések és értékelések mellett különleges helyet foglaltak el a szemlék. Hétféve előtt a parancsnok századszemlét tartott, ami katonás rendben, meghatározott koreográfia betartásával zajlott. Hiba esetén egy későbbi időpontban újabb szemlét rendelt el Németh őrnagy. A hallgatók rövid idő után rászoktak a rendszeret, pontosságra, alapos munkára. A tanszék és a főiskola is tartott szemléket. Sajátos funkciót látott el az alegység életében a fegyver- és a vegyvédelmi szemle. Különleges helyzetet teremtett és sok tapasztalattal szolgált a századrovancs, amelynek során a vezetés vagy az elrendelő előljáró minden anyagot tételesen ellenőrzött és hiány esetén a felelősök megtérítették az okozott kárt. Ezen kívül az iskola-parancsnokság évente alaki szemlét vezényelt a szabályzat követelményeinek betartásával. Valamennyi szemle sok munkát, felkészülést igényelt mind a hallgatóktól, mind a tanároktól.

Jó nevelő hatással bírt a szolgálatellátás. Minden évfolyam képzettségi szintjének megfelelően adott valamilyen szolgálatot, amely megfelelt a szabályzatok előírásainak. Az iskola tisztjei segítették, ellenőrizték és értékelték a szolgálatban lévők. Fontos emberi és parancsnoki tulajdonságokat alakított ki a gyakorló parancsnoki rendszer. A raj- és szakaszparancsnokokat félévente váltotta a század vezetése, emellett a negyedévesek havi váltással gyakorló századparancsnokok és szolgálatvezetők voltak. Ezekkel és egyéb módszerekkel folyt a hallgatók nevelése, felkészítése első tiszti beosztásukra. Fontos kihangsúlyozni, hogy a hivatásos szakaszparancsnokok hiánya miatt a század vezetésében és az ellenőrzésekben rendszeresen és aktívan részt vettek az osztályfőnökök.

25. kép:

Alaki szemle 80-as évek elején. Balról: Komjáti alezredes, Boros őrnagy, Móricz őrnagy, Görögh százados, három ellenőrző előljáró, Zaják alezredes és Kovács főhadnagy

A hallgatók főként a kezdeti időszakban nehezen szokták meg a kötöttségeket, a feszes életrendet, a századparancsnok katonás egyéniségét. De szinte minden végzett felderítő megismerte a katonai életrend írott és íratlan törvényeit és tisztként csak a legnagyobb szeretettel és tisztelettel beszélt Németh alezredestől (a 80-as években előlépett a ranglétrán). Mindenki belátta, hogy amit a főiskolán tanult és átélt, az bőségesen kamatozott a csapatoknál, a katonák nevelése során. A sokéves tapasztalat alapján megállapítható, hogy amit személyesen a parancsnok segítségével elsajátítottak a hallgatók, az hosszú ideig segítette őket a tiszt pályán.

A Varsói Szerződés előírásainak megfelelően ezekben az években a katonaelet fontos része volt a harckészültség. Általában évente csak egyszer rendelt el az előjáró vagy a főiskola vezetése harckészültségi gyakorlatot, de a harckészültség valójában folyamatos teendőket jelentett. Kezdődött az egyéni feladatok elsajátításával, majd raj- szakasz- század- és tanszék- szinten folyt a gyakorlat, majd ezután következett az iskola egészének a harckészültségi gyakoroltatása. Ráadásul minden szolgálatban külön felkészülést jelentett a HKSZ feladatok elsajátítása. Minden nehézség ellenére a hallgatók sokat tanultak ezekből a gyakorlásokból.

A leírtakból kitűnik, hogy milyen sok eseménnyel, módszerrel folyt a hallgatók nevelése és a leküzdendő nehézségek ellenére minden tisztben ma már kellemes és vidám emlékeket ébreszt a főiskola, fárasztó és embert próbáló életrendje.

2. 2. 6. A tervezés folyamata és okmányai

Az oktatás-nevelés mellett fontos szerepet játszott a tanszék életében a képzés tervezése és a tanszéki okmányok elkészítése. Erre az időszakra már letisztult, minden szempontból bejáratott, több éve kipróbált oktatás folyt a főiskolán. A képzés egészét a Kiképzési Osztály mozgatta, amelynél tervező, nyilvántartó és ellenőrző részleg működött. A tanszék vezetése viszonylag állandó volt, a tanári állomány zöme több éve tevékenykedett az oktatásban. Jó határfokkal működtek a módszertani, nevelési konferenciák, rendezvények, a tisztvi továbbképzések és a tanári gyakorlati foglalkozások. A főiskolai képzés magas szinten folyt, az egész hadsereg és az előjáró szervek elismerték az eredményes munkát. Ebben az időben kb. 36-40 szakasz tanult Szentendrén, két fontos külső bázissal. Ahhoz, hogy minden működjön, jó tervezőmunkára és helyesen kidolgozott okmányokra volt szükség.

Az oktatási folyamat legfontosabb alapokmányát a **Tanterv** képezte. Ez egy hosszabb időszakra érvényes, általános célokat és feladatokat megfogalmazó dokumentum, amelyben előírták a képzés célját, óraarányait, államvizsgáit és egyéb fő követelményeit. A Tantervet a kiképzési főfelügyelő adta ki és a benne szereplő szabályzók lebontásából készült a **Tantágyprogram**, ami szakonként tartalmazta az Óra- és Vizsgatervet, amely a teljes oktatási folyamat ütemezését, vizsgakövetelményeit szabta meg, ezen kívül a képzési célokat, az oktatandó tantárgyakat, azok óraszámát, és a tárgyköröket. Ezt a dokumentumot az előjáró HM szerv vezetője hagyta jóvá, és a fegyvernemre vonatkozó szolgálati előjáró írta alá. Ezekon az állandó dokumentumokon kívül a főiskola vezetése minden évben kiadott egy éves kiképzési intézkedést, amelyben előírta a tanév főbb feladatait, a központi rendezvények idejét és más, az intézmény egészére vonatkozó szabályzókat. Az intézkedés melléklete volt egy koordinációs terv, amelyben feltüntették a tanév főbb időpontjait, a szabadságokat stb.

A tanszék ezeknek a dokumentumoknak az elemzésével és további lebontásával készítette el a **felderítő szakaszok tematikáit**. Ezekben az években a tematika A/3-as lapokra, évfolyamonként készült, egy kötet legalább 150 oldalból állt. Tartalmát tekintve nagyon alapos, részletes és átgondoltan elkészített okmány volt, foglalkozásokra lebontva tartalmazta a tárgykörök követelményeit. A tanszék tisztjei megírták az egyes tantárgyak adatlapjait. Ezután a tanszékvezető megadta az összetervezendő foglalkozásokat, így ezek bekerültek a tematikába. A gépeléssel egy időben az összes betanító tanszék megküldte a felderítő osztályfőnököknek az általuk készített tárgyak adatlapjait. A szerkesztés, egyeztetés és pontosítás az osztályfőnökre hárult. Ezzel együtt készült egy tanszék szintű hálódiaagram, amelyben a foglalkozások sorrendje és a szakaszok közötti együttműködés szerepelt. Ilyen módon a tanév kezdete előtt ösz-

szeállt az oktatást szabályzó legfontosabb dokumentum. Ezt kezdetben a kiképzési helyettes, később a tanszékvezető hagyta jóvá.

A tanszék fő tervezője és a kiképzés koordinátora általában a tanszékvezető-helyettes volt. Ebben az időben Reider alezredes látta el ezt a beosztást, majd 1978-ban Komjáti alezredes váltotta. Az oktatási időszak tervezése minden félév elején főiskolaszintű koordinációs értekezlettel kezdődött. Ezt a kiképzési helyettes vezette és ő döntött a vitás kérdésekben. Itt az értekezleten dönt el, hogy ki, mikor, milyen bázist, járművet, szakkabinetet használhat. Így a tanszék a továbbiakban ütközés nélkül tervezhette a teljes félévet, amit a tanszékvezető-helyettes hetenkénti lebontásban ábrázolt egy folyamattervben. A továbbiakban ciklusonként napra lebontva készítette elő a tanszék a saját tantárgyak időrendjét, helyét, vezetőjét és a járműigényt. Ez a terv biztosította a foglalkozások helyes sorrendjét. Az összes tanszék ciklustervét összegezte a Kiképzési Osztály és hatalmas falitáblákon, korongokkal jelezve elkészítette az iskola havi tanrendtervét. A hónap kezdete előtt Reider alezredes (Komjáti alezredes) ellenőrizte az órák helyes sorrendjét és egyéb követelményeit, és ha rendben találta, elkészülhetett a havi tanrend. Szép munka volt a képzés tervezése, és aki emlékszik ezekre az időkre, az tudja, hogy az okmányok papíron, tussal, filctollal, vonalzóval készültek a rajzoló többnapos munkájával.

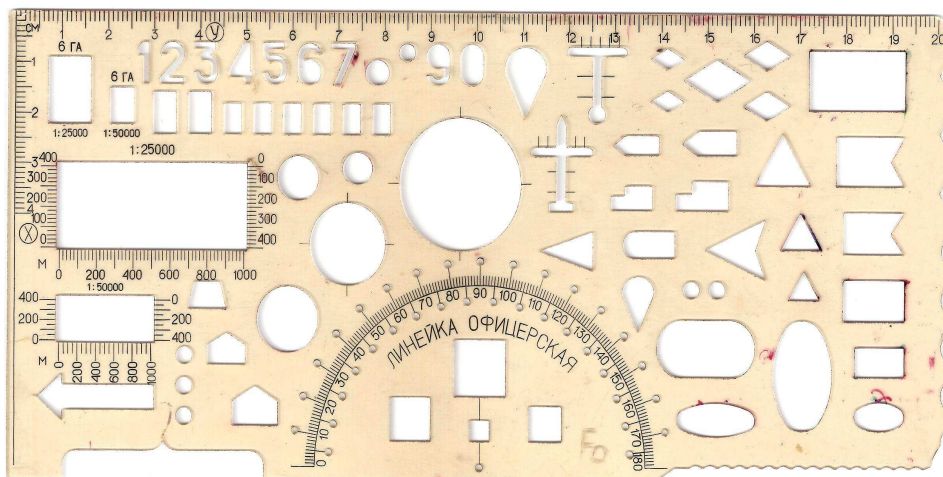
A tervezés mellett a tanszék állománya készített egy sor egyéb okmányt, amit részben a főiskola vezetése, részben a tanszékvezető írt elő. Ezek a napi munkát koordinálták, segítettek. A teljesség igénye nélkül íme néhány dokumentum, amelyeket a tanárok készítettek. Készült Tanszék nevelési terv, Munkaterv, Tankönyv- jegyzetkészítési terv, Tanszékértekezletek terve, Módszertani terv, HKSZ kiképzési terv és más dokumentumok. Egy olyan okmányt érdemes kiemelni, amely a tanárok és a hallgatók közötti optimális kapcsolatot biztosította, ez pedig az Osztályfőnöki napló volt. Ebben a tanár nyilvántartotta a hallgatók, a tanító tanárok és a képzés főbb adatait, a nevelési feladatokat, a tanulmányi eredményeket és a napi aktualitásokat. Ezen terv alapján tudta az osztályfőnök folyamatosan figyelemmel kísérni a hallgatók tevékenységét, nevelni, biztatni őket, lenyesegetni rossz tulajdonságaikat és segíteni a tanulmányi munkát. Sőt, ebben a dokumentumban szerepelt a szülői értekezlet anyaga is, hiszen ilyen találkozót is tartott az osztályt segítő tanár. A tanév végén az osztályfőnök minden hallgatóról, a megadott szempontok szerint, egyéni jellemzést írt, amely bekerült az illető személyi anyagába. Látható, milyen körültekintő munkát kívánt az oktatás, az oktatás körülményeinek megteremtése és a tanszék életének folyamatos javítása. Ebből a munkából a Csapatfelderítő Szaktanszék minden dolgozója kivette a részét.

2. 2. 7. A képzés objektumai, tantermei és a tanszék kapcsolata más szervekkel

A színvonalas képzéshez elengedhetetlenek a jó minőségű tantermek, szakkabinetek, gyakorlóterek, és ezek folyamatos fejlesztése. Természetesen szükség van még megfelelő élet- és munkakörülményekre. Ebben az időszakban minden felderítő szakasz rendelkezett egy alaptanteremmel. A Csapatfelderítő Szaktanszék előnyös helyzetben volt, mert nemcsak a Kiképzési Csoportfőnökség foglalkozott a képzési objektumok fejlesztésével, hanem a szakmai előljáró is segítette a felderítő oktatást. A **tantermek** új tablósorokat, maketteket és visszacsatoló berendezéseket kaptak, többféle önkonzultációs eszköz állt a hallgatók rendelkezésére, és rendszeresen eljutottak az iskolára az újonnan elkészült diasorozatok és oktatófilmek. A szakmai előljáró saját gyártmányú koordináta mérőket küldött a pontosabb térképmunka érdekében, a raj- és szakaszparancsnoki feladatokat pedig a jól felszerelt parancsnoki táskák könnyítették meg. Bár ezekben rendszeresítették magyar gyártmányú műszaki rajzokhoz használható vonalzót, a hallgatók mégis nagy kincsnek tekintették a „Linyejka Oficcerszkaja” feliratú parancsnoki vonalzót.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

26. kép:
A gyakran használt parancsnoki vonalzó

A készletek hosszú ideig kiegészíthetőek voltak a szentendrei szovjet laktanya kantinájából. A technikai képzés egyre korszerűbb demonstrációs eszközökkel folyt, sok metszet, működő részegység és makett segítette a megfelelő szintű elsajátítást.

Az iskola két külső objektummal rendelkezett: az izbégi bázissal és lőtérrel, valamint a csobánkai komplex harcászati gyakorlótérrel. Az **izbégi bázis** több részből állt és természetesen több funkciót látott el. A legfontosabb, és egyben a legkorszerűbb egység a komplex lőtér volt, amely szinte évről-évre megújult. Mindig korszerűsítették a célmozgató- és buktató berendezéseket, a tüzelőállásokat és kifutókat. A hangosítás és a jelzések megfeleltek a néphadseregben érvényes lőutasítás előírásainak. Erre mindig nagy hangsúlyt helyezett az iskola vezetése, mert ahogyan tevékenykedtek a hallgatók a lőtérrel, amilyen jelzéseket kaptak, ugyanolyan körülmények várták őket a csapatoknál. A 70-es évek végén az iskola megteremtette a harcjármű-lőgyakorlatokhoz szükséges feltételeket mind a célmozgató, mind a tüzelőállás terén. Folyamatosan fejlődött a kézigránát-dobó pálya, a töltő- és karbantartó hely, valamint a lőtérhez tartozó tanterem. Külön gyakorlótérrel jelentett a löelőkészítő pálya és a mellette kialakított járműtároló. A lőtér berendezését, karbantartását és üzemeltetését külön szervezett lőtérszakasz végezte. A parancsnokuk a közelben épített szolgálati lakásban lakott.

A lőtérrel szembeni terület szintén a főiskolához tartozott, kezdetben gyakorlótérként funkcionált, és a 60-as években itt tartották a harcászati foglalkozásokat, később a harckocsi- és harcjármű vezetési gyakorlatokat. Ezt a területet úgy is hívta a főiskolai zsargon, hogy „ez a tankodrom”, azonban a 70-es évek közepétől egyre kevesebbet használták az egységek ezt a bázist, inkább a híradó képzés gyakorlati foglalkozásait tartották ezen a területen. Az izbégi komplexum része volt a lőszerraktár, amelynek őrzésében szinte minden hallgató részt vett és itt látta el az őrszolgálat valamennyi beosztását. Még egy különleges objektum tartozott Izbéghez, ez pedig a tűzakadály-pálya volt a hozzá tartozó létesítményekkel együtt. Itt gyakorolták a hallgatók a vegyvédelmi kiképzés különleges és veszélyes mozzanatait, amely az égő akadálypálya leküzdését, a társak tűzből való mentését, és a tűzoltás különböző helyzeteit, szituációit foglalta magában. Az izbégi bázis a kezdetektől fogva az iskola objektumaként funkcionált és a lőtér nagyon hasznosnak bizonyult ezekben az években is.

A másik külső objektum a **Csobánkai komplex harcászati gyakorlótér** volt, amely jelenleg is a szentendrei iskolához tartozik. Ez a terület elég sok funkciót látott el, és ezekben az években nagy vonzáskörzettel rendelkezett, hiszen ide tartozott a majdáni vezetési pálya és az Eger-vár völgye is. Emellett a környék talajútjain ki lehetett jutni az esztergomi gyakorlótérre. Az objektum fejlesztésébe nagyon sok pénzt investált a honvédség. Néhány éven belül elkészült a bázis

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

területén egy több száz embert befogadó téli-nyári szállás, egy harcjármű-tároló hely a hozzá tartozó technikai kiszolgáló létesítményekkel és a központi épületben jó körülményeket biztosító tiszti szállások blokkja. De a gyakorlótéren is fontos beruházások folytak. A kor katonai elgondolásából adódott, hogy épült egy komoly erődrendszer betonkupalával, akadályokkal, jelzőberendezésekkel. Ennek építése a 70-es évek elején kezdődött el és a munkálatok több éven keresztül folytak, szinte minden hallgató a tanév kezdetén és végén, többnapos bázismunkán vett részt Csobánkán. Az erődökön kívül készült tűzérési-, műszaki- és határőr gyakorló pálya, összefegyvernemi szakaszoknak szimbolizált zászlóalj-védőkörlet, a vele szemközti dombon pedig közvetlen harcérintkezésben lévő támpont. Ez a két objektum jelentette éveken keresztül a „kistüdő-nagytüdő” leküzdését³² az újonc kiképzés során. Ezen kívül harckocsi elleni közelharc pálya, vegyvédelmi és légvédelmi mintakert is létesült. Az objektumok mindegyikét rendszeresen használták a felderítő szakaszok.

27. kép:
A csobánkai gyakorlótéren a „kistüdő”

A felderítő képzés sokszor folyt a harci ösvényen. A Csapatfelderítő Szaktanszéknek ebben az időben nem volt kiépített gyakorlóléhelye. A felderítő harcászati foglalkozások a gyakorlótér területén zajlottak, itt lehetett megtanulni és begyakorolni a felderítési módokat, a harcjármű kezelőszemélyzet, és a szakasz erejű felderítő szervek tevékenységének részmozzanatait. A kerekes harcjárművekkel a környék erdőiben, a Pilis-hegységben viszonylag nagy távolságokat tettek meg a hallgatók a gyakorlások során. Jó szolgálatot tett az eredményes kiképzéshez a változatos terepen végzett felderítés.

A főiskola objektumain kívül sokat segített a hatékony oktatásban a felderítő zászlóaljok állománya és kiképző bázisai. A hallgatók elsősorban Győrt és Egert látogatták. A tanári állomány, valamint a zászlóaljok parancsnoki és tiszti állománya között nagyon jó viszony alakult ki, ezért a csapatlátogatások mindig eredményeseknek bizonyultak.

A főiskolai képzés fejlesztésének fontos összetevője volt a 2. Csoportfőnökséggel való kapcsolat. Ebben az időben Polgár Ervin ezredes vezette a harcászati-hadműveleti felderítő szolgálatot, (amely 1978-ban jött létre), és mindig az elsők között foglalkozott az iskola gondjaival. Évente legalább egyszer személyesen is meggyőződött a képzés hatékonyságáról, de beosztottjai is többször látogatták a főiskolát. A tanszék tisztjei rendszeresen részt vettek a főnökség továbbképzéseiben, bemutató foglalkozásain, rendszergyakorlatain. Így első kézből kapták a felderítésről a friss információkat.

³² Az újonc hallgatók itt gyakorolták a támadás mozzanatait, ami a két egymással szemben lévő dombtető elfoglalásával járt.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI OTTÓ

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

28. kép:

Továbbképzés szünetében a Duna-parton. Balról: Görögh Ferenc, Komjáti Árpád, Kovács Miklós és Füzési Ottó

A két szervezet együttműködését mutatta, hogy az előjáró követelményeket szabott meg a tanszéknek, segítette a munkát és döntött a tanári állomány személyügyi kérdéseiben.

A képzést segítő bázisok mellett a tanszékhez tartozott egy raktár és a századkörlet. 1972-től 1979-ig a felújított kollégium épületében helyezték el a századot. Itt a hallgatók 6-10 fős körletekben laktak. A 70-es évek végén átadták az új 4. számú épületet és ide költözött a 4. Felderítő Század. Az épületben 3-4 fős körleteket alakítottak ki és minden kiszolgáló helyiség rendelkezésre állt.

A 70-es években így folyt az oktatás-nevelés a Csapatfelderítő Tanszéken, a későbbiekben Szaktanszéken. A csapatparancsnokok és a felderítő főnökség összességében megfelelőnek ítélte a fiatal tisztek felkészültségét, parancsnoki és emberi tulajdonságait, és ezen keresztül megelégedéssel nyugtázta a tanszék munkáját. Ezzel együtt sűrűn folytatott a HM és a főiskola a fiatal tisztek körében szociológiai- és beválás vizsgálatot. Ezek az ellenőrzések alapvetően eredményesek voltak, megállapításaik szerint a tisztek és a tanárok teljesítették a képzési célokat. Ezekben az években a Csapatfelderítő Tanszék megújult, majd összeforrott, igazi közösséggé vált, megnyugtató és jó hangulatú munka folyt. A tisztek maximálisan segítettek egymást, szinte családi hangulatban dolgoztak. Nagy szerepe volt ebben Márványkövi Istvánnak, aki jó kedélyű, rendkívül humoros természetű emberként a nehéz helyzetekben megjegyzéseivel sokat segített a kollégáknak. Ha baj volt, vagy ha valaki rossz hangulatban dolgozott, mindig kellő komolysággal felhangzott a segítő megjegyzés: „Ne ezen rágódj, azt mondd meg, mikor alszik az ellenség, és mit csinál a szél, ha nem fúj”. Mindig megváltozott a hangulat. Nagyon kedvezően alakult a fiatal és idősebb tisztek aránya, mindenkinek megvolt a szükséges szakmai és pedagógiai végzettsége és a beiskolázási tervek is magukban hordozták a további lehetőségeket. A tanszék a főiskolán belül is elismertségre tett szert az elért eredmények, a tanárok képességei és emberi tulajdonságai miatt. Nagyon jó kapcsolat alakult ki a csapatokkal és a 2. Csoportfőnökséggel.

A tanszék eredményes munkáját bizonyítja, hogy ebben az időszakban, 1973-1984-ig **8 szakasz végzett 135 fővel**, 7 szakasz legalább egyszer elérte a Főiskola Élenjáró Szakasa címet és több mint 20 hallgató lett kétszeres Kiváló Hallgató, avatás után ezek a fiatal felderítő tisztek látták el a felderítő kötelékek alegység-parancsnoki beosztásait, majd a későbbiekben az itt végzett tisztek közül többen tábornoki rangot értek el és jó néhányan magas beosztásban szolgál-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI OTTÓ

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

tak. Avatáskor **8 hallgató kapta meg** a kitüntetető **főhadnagyi rendfokozatot**. Ez a végzett felderítő hallgatók 6,4%-a volt, míg a főiskola átlaga ebben az időszakban csak 2,4% körül mozgott.

Holndonner Hermann tzt.
7 x K

29. kép:
Holndonner Hermann alezredes - 1987-től a főiskola tanára

30. kép:
Végzéskor kiadott Emléklap

3. FELDERÍTŐ TISZT MŰSZAKI DIPLOMÁVAL (1981-1990-IG)

3. 1. A MÉRNÖKTISZTEK NÉGYÉVES KÉPZÉSE (1981-1987-IG)

A hetvenes évek utolsó harmadában a katonai vezető szervek több fórumon áttekintették a felsőoktatás helyzetét és továbbfejlesztésének lehetőségeit. A vizsgálatok konklúziója elismerte az elmúlt évek eredményeit, a képzési struktúra pozitív irányú fejlesztését, ám a különböző bizottságok három területen alapvető változásokat javasoltak.

A korszerűsítés egyik oka, hogy a kibocsátott tisztek számára többször gondot okozott az alegység napi életének irányítása. Nem tudták a század harci-technikai eszközeit és műszereit üzemeltetni, a technikai kiszolgálást megszervezni és ellenőrizni. Bár elméleti felkészültségüket magas szintűnek tartották, de hiányzott a teljesítményképes tudásuk nem voltak elég gyakorlatiasak.

A második területként javasolták a képzés struktúrájának javítását. Bár a tananyag felépítése és tartalma sokat változott az elmúlt évek alatt és biztosította az alapvető képességek megszerzését. Az iskola oktatói gárdája megfelelően végezte feladatát mind az oktatás-nevelés területén, mind a képzési dokumentumok kidolgozása során. De komoly problémát jelentett a fölösleges tananyagrészek elsajátítása, az átfedések és a lexikális ismeterek prioritása.

A változást motiváló harmadik tényező a szárazföldi haderőnem fegyverneménél és szakcsapatánál a fejlesztési tervekben szereplő nagy mennyiségű és korszerű haditechnikai eszköz rendszeresítése. A prognosztizált átfegyverzés újszerű feladatok megoldása elé állította az alegységparancsnokokat.

3. 1. 1. Az új képzés tervezésének folyamata

A katonai felsőoktatás vizsgálata 1977-ben kezdődött, 1979-ig megtörtént az előkészítés és 1981-ben bevezették az előljárók az **új szemléletű integrált képzést**. Az első és legfontosabb változás a másod-diploma döntő mértékű átalakítása volt, mert a több éven keresztül szerzett tanári oklevél helyett **üzemeltető üzemmérnöki képesítést** kaptak a parancsnoki szakon tanulók, így a felderítők is.

A másik lényeges újdonság az ágazati képzés lehetősége, amely kiszűrheti a fölösleges tananyagrészek elsajátítását. A kidolgozók az egész képzés tervezésénél törekedtek a gyakorlatias oktatásra és a komplexitásra. Az alapelgondolás kialakítása és a főbb dokumentumok kidolgozása után a főiskolán megkezdődött a tervezési folyamat. Ennek megoldására az iskola vezetése külön tervező csoportot hozott létre, amely több hónapon át egy speciálisan kialakított helyiségben dolgozott. A helyes képzési folyamat ábrázolásához gumiszálakkal demonstrálták a tananyagrészek sorrendjét és kapcsolódását, ezért az egész iskola zsargonja „gumiszobának” nevezte ezt a fontos helyiséget.

A tanszék részéről Komjáti alezredes vett részt a tervező munkában. A felderítő képzés alapkonceptiója megegyezett a többi fegyvernem oktatási struktúrájával. A tervezés néhány fontos, a katonai felsőoktatásban először alkalmazott elv rögzítésével folyt. Az első lényeges tényező a végcél és a részcélok pontos körülhatárolása volt. Ebből következett, hogy a tanterv, a végzett fiatal tiszt **célbeosztásának** – amire képezni kellett őt a főiskolán – a **felderítő századparancsnoki** státust, az **első tiszti beosztásnak** pedig a felderítő **szakaszparancsnoki**, századparancsnok-helyettesi munkakört jelölte meg.

A kidolgozók ezzel együtt rögzítették a közbeeső beosztásokat, azaz a harcjármű-parancsnoki, felderítő rajparancsnoki feladatkört, és meghatározták a beosztáshoz tartozó technikai eszközöket és berendezéseket. Ezzel párhuzamosan tisztázódott az üzemmérnöki képzés struktúrája is.

A tervezési folyamat következő lépése a célokhoz tartozó tananyag és időszükséglet, valamint a követelmények leírása volt. Itt érvényesült a „visszafelé tervezés”. Megfogalmazták, hogy mire legyen képes a hallgató egy adott beosztásban, milyen szintű elméleti és gyakorlati tudással kell rendelkeznie (azaz, mit kell tudnia például a rajparancsnoknak). Ezeket a nagy egységeket integrált blokkoknak nevezték, mert a tantárgyaktól függetlenül egyesítették az összes szük-

séges tananyagot. Ebből meghatározható volt az egyes részképzési területek tartalma (pl.: a rajparancsnok ismerje a parancsnoki munkát, a harcjármű technikai jellemzőit, a fegyverzet működését stb). Ezeket általában komplexumoknak hívták. A komplexumok az egyes szakterületek tananyagát, a bemenő tárgyköröket egyesítették. (A fegyverzet működéséhez kellett a torony, a géppuska, a löveg stb., anyagismerete. A löveg működésének megtanulásához szükséges a rendszertan, géptan stb.)

Tehát ezzel a folyamattal biztosították a tervezők a tananyag helyes sorrendjét és ütemezését. A tananyag tervezésével párhuzamosan készült a folyamatos számonkérés rendszere. Az előző években használt képzési dokumentumok – tanterv, tantárgyprogram, tematika – kiegészültek a Folyamatábrával, a Blokk-diagrammal és a Számonkérési ütemtervvel. Ez a tananyagstruktúra biztosította az ismeretek elsajátításának sorrendjét, melyek egymást kiegészítették, és bizonyos szabadságot adtak az oktatóknak és a tervezőknek.

3. 1. 2. A képzés szakaszai, követelményei

A Magyar Néphadsereg kiképzési főfelügyelője és a Művelődésügyi Minisztérium államtitkára által jóváhagyott tantervet 1981-ben adták ki. Az általános rész meghatározta a képzési célokat és beosztásokat, az államvizsga-követelményeket és a képzés szakaszait. A négy év felépítése teljesen eltért az előző években alkalmazottaktól, mert a hallgatók a főiskolára vonultak be és részt vettek egy 120 órás alapkiképzésen. Az első tanév további időszakában egységes általános katonai alapfelkészítés, természettudományos szakalapozás folyt és minden elsőéves ugyanazt a tananyagot tanulta. Ebből következett, hogy a szakválasztás áttolódott a második tanévre. A 3. félévben megkezdődött az általános szakmai alapozás, amelynek célja a fontos katonai, természettudományos és a felderítő szakra vonatkozó szakalapismeretek elsajátítása, valamint a rajparancsnoki, harcjármű- parancsnoki képzés volt. Ettől a tanévtől a hallgatók a szaktanszékhez tartoztak és átkerültek a felderítő századhoz.

Az 1981-ben kiadott **Kossuth Lajos Katonai Főiskola Tanterve** pontosan rögzítette az új képzési rendszer követelményeit a felderítő szakra vonatkozóan. A tanterv e fejezetét az MNVK. 2. csoportfőnök hadműveleti-harcászati felderítő helyettese adta ki. Az általános követelményeket tovább bontva a dokumentum megfogalmazta a speciális követelményeket, a képzési területeket.

A harcvezetői képességek akkor teljesültek, ha a hallgatók ismerték a felderítés elméletét, gyakorlatát, az eszközök, berendezések kezelését, a felderítő alegységek vezetését és rendelkeztek az együttműködéshez nélkülözhetetlen más katonai ismeretekkel. A kiképzői feladatok teljesítéséhez szükség volt módszertani ismeretekre, tervező, szervező és oktatói képességekre.

A legtöbb követelmény a napi életet irányító funkcióhoz tartozott. A hallgatóknak el kellett sajátítaniuk a legfontosabb törvényeket és szabályzókat, a gazdálkodás, a technikai kiszolgálás és az alegység napi életének vezetését, a beosztottak nevelését, a fegyelmi jogkör gyakorlását, és egyéb előírások betartását, valamint a beosztás átadását-átvételét.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

Tanév	Képzés szakaszai	Katonai képzési célja és tartalma				Polgári diploma	Helye
1. tanév	Egységes általános és katonai alapfelkészítés	1 hónap Alapkiképzés Katonai alaptárgyak				Természettudományos alapozás	Általános Katonai Tan- szék századai
2. tanév	Általános katonai szakalapozás,	Rajparancsnoki képzés				Általános gépész üzemeltető üzememérnök	Csapatfelderítő Szaktanszék, Felderítő Század
		Politikai vezető	Harcvezető	Kiképző	Napi élet irányító		
3. tanév	Szakirányonkénti képzés	Szakaszparancsnoki képzés					
		Csapat- és mélységi felderítő szakirány					
		Politikai vezető	Harcvezető	Kiképző	Napi élet irányító		
4. tanév	Szakirányonkénti képzés	Századparancsnoki képzés					
		Csapat- és mélységi felderítő szakirány					
		Politikai vezető	Harcvezető	Kiképző	Napi élet irányító		

3. táblázat:
A mérnökképzés struktúrája

A tanterv következő szakaszának kialakításakor jött létre a felderítő tisztképzés történetének legfontosabb változtatása, mégpedig az, hogy a **szakon belül kialakultak a szakirányok**. Az 5. félévben megkezdődött a csapat- és külön a mélységi felderítő képzés, amelynek a célja a szakaszparancsnoki, ezen belül a felderítő csoportparancsnoki és a mélységi felderítő csoportparancsnoki felkészítés volt. Az utolsó szakaszban, a 7. félévtől folytatódott a szakirányok oktatása, ez az időszak már a századparancsnoki szintű beosztásra készített fel. A négy év során a hallgatók folyamatosan tanulták az üzemeltető üzememérnöki diplomához szükséges tantárgyakat. A polgári diplomához tartozó tananyag felépítése szintén blokkokban és a bemenő ismeretek logikus, komplex rendszere szerint történt. A kétdiplomás képzés fontos sajátossága volt, hogy a mérnökképzés ismeretanyaga a négy év során végig támogatta a parancsnoki szak technikai ismeretanyagának a feldolgozását.

A képzés során a különböző tananyagrészek elsajátítása és begyakorlása után megtörtént a hallgatók teljesítményképes tudásának a felmérése, amely megmutatta a kitűzött követelmények elérésének a szintjét. Így az alapkiképzés során végrehajtották az alaplőgyakorlatot géppisztollyal, és az első évben a hallgatók megszerezték a C típusú jogosítványt. Az ötödik és hatodik félévben mindenki végrehajtotta a harcjármű-vezetési gyakorlatot és osztályba soroló vizsgát tett. A raj- szakasz- és századparancsnoki integrált blokkok azt mérték, hogy a tisztjelölt képes-e az adott felderítő szervezetet vezetni, az alárendeltek kiképzését megszervezni és a katonák napi életét irányítani. Ezeket a képességeket a hallgatók az évenként rendezett gyakorló csapatszolgálaton próbálhatták ki. A követelmények közé tartozott a mélységi szakirányra vonatkozó előírás, amely szerint a hallgatóknak az ejtőernyős vizsga mellett 15-20 ugrást kellett végrehajtaniuk. Az ágazathoz szorosan kapcsolódott a 2. tanévben betervezett ejtőernyős orvosi vizsga, amely eldöntötte, kiből lehet, és kiből nem lehet mélységi felderítő tiszt.

A tanterv és a tantárgyprogram előírta, hogy minden hallgató a harmadik évben évfolyam munkát, az utolsó évben pedig szakdolgozatot készítsen. A szakdolgozat csak felderítő harcászattól, idegenhadserég-ismeretből és harcjármű-

technikából készülhetett. Lényeges újdonság volt, hogy az 1981-ben kiadott Tanulmányi és Vizsgaszabályzat alapján a hallgatóknak meg kellett védeniük az írott anyagot és a védés eredménye feltétele volt a diploma kiadásának.

A Kossuth Lajos Katonai Főiskola Tanterve négy pontban fogalmazta meg a tisztekkel szemben támasztott követelményeket. Ezek alapján: „a tiszt az első beosztásban legyen politikai vezető, harczvezető, kiképző és napi élet irányító, úgy, hogy legyen képes az alegységnél rendszeresített technikai eszközök üzemeltetését megtervezni, megszervezni és vezetni.”³³ Ez a megfogalmazás egyrészt a négy terület egységét, másrészt a műszaki beállítottságot jelentette, mivel a másoddiploma általános gépész, üzemeltető üzemmérnöki végzettséget jelölt meg. A tantervben pontosan megfogalmazta az előjáró: „a végzett tiszt rendelkezzen természettudományos alappal, ami megmutatkozik a szemléletben, természettudományos ismeretben és ez a szak megalapozását szolgálja.”³⁴

3. 1. 3. A tanszék felépítése és munkája

Az integrált képzés elindításával párhuzamosan sokat változott a főiskola szervezeti felépítése és az egyes szervek összetétele. Az átalakítás az Általános Katonai Tanszék funkciójának és felépítésének újszerű alapokra helyezésével kezdődött. A tanszék alárendeltségébe került az újoncokat foglalkoztató 1. és 2. század, amelyek 3-3 szakasszal 1981-ben megkezdtek az alapkiképzést, majd ezt követően az első tanévben a hallgatók felkészítése ezekben a századokban folyt. Ezért kapta a felderítő század 1981-ben a 4. helyett a 6. század elnevezést. (A határőr elsőévesek külön századot alkottak.) A századok felállítása mellett növekedett az Általános Katonai Tanszék létszáma is, hiszen innen kerültek ki az első éves szakaszok osztályfőnökei. Az első évfolyam külön a 3. épületben helyezkedett el, a képzést és a tanórán kívüli feladatokat a tanszék tervezte és vezette.

A másik fontos változás a Technikai Alapozó Tanszékét érintette. Az előző időszakhoz képest, amikor a harcjárműtechnika és a fegyverzettechnika volt a fő profil, ez a tanszék oktatta ezeket a tárgyakat az egész főiskola hallgatói állományának. A mérnökképzés elindításával ezek a feladatok a szaktanszékekhez kerültek. Ezzel együtt – zömmel erről a tanszékről – áthelyeztek 1-2 harcjármű- és fegyverzettechnikai oktatót a fegyvernemi tanszékekre. 1983-tól a tanszék neve is Természettudományi és Technikai Alapozó Tanszékre változott és nevéhez hűen a mérnökképzéshez szükséges tantárgyak oktatása lett a tanszék profilja.

Természetesen változott a szaktanszékek, így a Csapatfelderítő Szaktanszék szervezete is. Kezdetben a tanszék kapott egy-egy **harcjármű- és fegyverzettechnikát oktató tanári státust**. Ezekre a helyekre érkezett a tanszékhez 1982-ben Hermann István százados és Kerekes Péter százados. Rövid idő múlva a tanszék bővült egy oktató tiszthelyettesi beosztással, amelyre Téglá Zsolt törzsőrmester került. A felderítő oktatók között is több változás történt: Görögh Ferenc százados visszatért és újonnan érkezett Erki Kázmér százados az akadémiáról, illetve Pavlovszki György alezredes Nagykanizsáról. Ezekben az években távozott Márványkövi István alezredes a szakcsoportvezetői beosztásból, Kovács Miklós főhadnagy és Fekete Miklós őrnagy átkerült a Kiképzési Osztályra. A következő években visszatért az akadémiáról Füzési Ottó őrnagy, és a tanszékre került Szabó Ferenc százados a századparancsnok-helyettesi beosztásból. A megnövekedett létszám és az új emberek érkezése nem okozott gondot a tanszék munkájában, mert az átalakult szervezet továbbra is zökkenőmentesen végezte az oktatási és a nevelési feladatokat. Érdekes, hogy a tanszék neve változatlan maradt, pedig a mélységi felderítő képzés is szerepelt a dokumentumokban.

A 80-as évek elején fontos feladat előtt állt a tanszék vezetése és az előjáró. A tantervben rögzített szakirányú képzés engedélyezése után meg kellett teremtenie az újonnan induló mélységi felderítő tisztképzés személyi és tárgyi feltételeit. Ez viszonylag hosszú folyamatnak tűnt. Kezdetben a mélységi felderítő munkához közelállók, akik ugrottak a hallgatókkal és ismerték a felkészítés alapjait, távoztak a tanszékről. A 2. Csoportfőnökség felderítő szolgálat vezetője, Zaják alezredessel egyetértésben, minden nehézség ellenére, a megfelelő csatornákon keresztül 1985-ben a századpa-

³³ A Kossuth Lajos Katonai Főiskola Tanterve Bp. 1981. 5. p.

³⁴ Uo. 6. p.

rancsnok-helyettesi beosztást mélységi felderítő szakmai számra változtatta. A felderítők tudják, hogy ez nem csupán számcseré, hanem ennek a beosztásnak pénzügyi és más, különleges jogi vonzata is van, ezért nehéz ilyen körülmények között mélységi helyet létesíteni. Erre a státusra még ebben az évben az 1981-ben kiválóan végzett Horváth Sándor főhadnagy került. Így az új képzési struktúra alapjaiban kezdett körvonalazódni.

A tanszék feladatai az új integrált oktatási szerkezetben sok helyen változtak, a hagyományos tantárgyak mellett a Kiképzési Osztály egy sor új tárgy tanítását osztotta a felderítőkre. A mélységi szakirány tanszék szintű dokumentációja csak alapjaiban volt meg. Előtérbe került a technikai és a mélységi képzés oktatási bázisának a kialakítása. A mérnök-képzés a terveknek megfelelően beindult, a tanszék a dokumentumok kidolgozásában és az oktatás tervezésében eredményes volt. A képzés legfontosabb tanszéki dokumentációja, a tematika is változott, mert az új rendszerben szakirányonként készült és a tanárok a szakmájuknak megfelelően írták meg a tematika lapjait. Az azonos évfolyamon tanuló csapat- és mélységi felderítő szakaszok külön kötetekkel rendelkeztek. Természetesen a közös tananyag azonos tartalmú volt, az eltérő ismeretek a megfelelő szakirány tematikájában szerepeltek.

A tanszék történetében az 1985-ös esztendő egyfajta fordulópontot jelentett, és egy nagyon eredményes időszakot zárt le. Az előző évtized sikerei, az új képzés beindítása és kiteljesedése egy karizmatikus vezető, Zaják András alezredez és az általa irányított, összefogott Csapatfelderítő Szaktanszék közös munkájának volt köszönhető. Ebben az évben a tanszékvezető elkészítette a beosztottaktól és nyugdíjba vonult. Rövid átmeneti idő után a **tanszékvezető Komjáti Árpád alezredez**, helyettese pedig Görögh Ferenc őrnagy lett, a harcászati tantárgyak oktatásáért és a módszertani munka fejlesztéséért felelős szakcsoportvezetői beosztásba Erki Kázmér százados került. Ezzel egy időben a tanszék állománya is változott. Az új vezetés megkezdte a munkát. Az első és leglényegesebb feladat a mélységi felderítő tisztképzés teljes kidolgozása és a feltételrendszer létrehozása volt. A tanszékvezető-helyettes fő feladatként kapta az ejtőernyős gyakorló pálya helyének megtervezését és felépítésének irányítását. Horváth Sándor főhadnagy pedig a századparancsnok-helyettesi teendők ellátása mellett megkezdte a mélységi ágazat képzési dokumentumainak a kidolgozását. A tanszék továbbra is zökkenőmentesen végezte feladatait, felgyorsult a tansegédlet és jegyzetkészítés. A tanszékvezető maga is több jegyzetet írt és szorgalmazta a beosztottjai ilyen jellegű tevékenységét. Egyre nagyobb óraszámokban kellett oktatni a műszaki tárgyakat, mert a képzési struktúra kiteljesedésével megnövekedett a szakaszok száma.

Az MNVK 2. Csoportfőnökség hosszú távú elképzeléseivel összhangban egyre jobban megnőtt az igény a főiskoláról kibocsájtott, jól képzett mélységi felderítő tisztokra, ezért rövid idő alatt megteremtették a **mélységi felderítő képzés** személyi feltételeit. 1985 őszén Szolnokról a tanszékre került a nagy tapasztalattal rendelkező Csőke Pál százados, aki a mélységi felderítés egyik legelismertebb tisztje volt. Rögtön bekapcsolódott a tematikák kidolgozásába és átvette az új szakirányon tanuló első szakasz oktatását.

31. kép:
Csőke Pál (állósor, balról az első) ugrás előtt

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

1986-ban a főiskolán a tanszék átszervezése miatt minden szaktanszékre kineveztek egy tanszékvezető politikai helyettest. Erre a beosztásra először Klányi Menyhért alezredes került, akit Kisfalvi László őrnagy követett.

A két szakirány képzésének a megtervezése sajátos feladatot jelentett. A tervezés folyamata megegyezett az előző évek metódusával, de a szakirányok tanrendtervezése új problémákat idézett elő. Az azonos évfolyamon, de különböző szakirányon tanuló hallgatók két szakaszt alkottak, mindkét szakasz külön naplót vezetett. Az Óra- és vizsgatervben a tantárgyak döntő többségének óraszámja azonos volt, a folyamattervben ezek a foglalkozások közösen szerepeltek, ezért a két szakasz együtt vett részt az órákon. Ilyenkor a tanár mindkét osztálynaplót kitöltötte. Bonyolultabb helyzet akkor alakult ki, amikor a két szakirány különböző tananyagot, de azonos óraszámúban tanult. Ilyenkor külön tanárt, más tantermet és anyagszükségletet kellett tervezni. Komoly, átgondolt tervezőmunkát igényelt, amikor a két szakasz külön helyen és eltérő óraszámúban vett részt a foglalkozásokon. Ilyen esetben az egyik szakasz egy tárgykörének oktatásakor a másik osztály 2-3 tárgykörét kellett betervezni úgy, hogy az összóraszámok és a naptári napok megegyezzenek. Így a következő napokon a két szakasz minden gond nélkül vehetett részt a további közös órákon.

A tanszék vezetése a szakcsoportvezető javaslatára új képzési struktúrát alakított ki. A 80-as évekig az jellemezte az oktatást, hogy az osztályfőnök tanította az összes szakmai tárgyat. Erre az időszakra ez a módszer megváltozott, és a tantárgyakat, sőt bizonyos tárgyköröket egy-egy tanárhoz rendelt a tanszékvezető. Így a szakosodás következtében mindenki jobban elmélyülhetett az általa oktatott téma kutatásában és több lehetőség kínálkozott a módszertani munka hatékonyságának a növelésére. Ezen kívül mindenki tanított minden hallgatót, amiből adódóan az egyéneket több irányból lehetett megismerni. A tanszéki módszertani értekezletek és bemutató órák viszont módot adtak arra, hogy valamennyi szaktanár az általa nem oktatott témákkal is foglalkozzon.

A 80-as években az új technikai eszközök egész sora érkezett a szárazföldi csapatokhoz és különösen a felderítő alakulatokhoz. A tanszékről többen vettek részt a csoportfőnökség által szervezett, vagy a néphadsereg szintű továbbképzéseken. Így fontos ismeretekhez jutott a tanszék oktató állománya a BMP-1 harcjárműről, a különböző távmérőkről, az optikai és éjjellátó eszközökről és az új felderítő berendezésekről. A tanszék rendszeresen továbbra is megkapta a különböző új technikai eszközökről szóló dokumentációkat.

A tanszék tevékenysége és napi munkája alapvetően megegyezett az előző időszakban kialakított munkastílussal. Újdonságként jelent meg a technikai képzettségű és sajátos felfogású tisztek beilleszkedése a tanszék kollektívájába. Rövid idő után kialakult a valódi integráció, amikor a harcász és a mérnök tiszt közösen tervezte meg a komplexumok vagy az integrált blokkok oktatását és a számonkérés rendszerét. A tanszék személyi összetétele biztosította a jó légkört, egyre több fiatal tiszt került a tanszékre, akik az előző években még a felderítő tanterem padjaiban foglaltak helyet és most átkerültek a katedra másik oldalára. A kor szerinti megoszlás optimális volt, többen jöttek csapatból, magukkal hozva az ott elsajátított szellemiséget. Mindenkinek megvolt a beosztásához szükséges iskolai végzettsége, a tanárok folyamatosan vettek részt a tudományos kutató munkában. Két tiszt megkezdte doktori aspirantúráját is.

A tanszékvezető kezdeményezésére kutatómunka indult az oktatás hatékonyságának és a tanári munka mérhetőségének meghatározása érdekében. Több számítási eljárás született, amelyben szerepelt a tanórák mennyisége, típusa, az értékelések során kiosztott osztályzatok, a hallgatók és a tanárok felkészültségének meghatározására szolgáló egyéb mutató. A tanszék vezetése több hónapon keresztül vizsgálta az eljárás realitását és hatékonyságát. Kár, hogy ez a kutatási téma néhány év után lekerült a napirendről.

A tudományos munkában új lehetőséget teremtett az 1976-ban indult **Katonai Főiskolai Közlemények** című folyóirat. A tanszék kezdetben csak egy-két írást tett közzé, de főleg a 80-as évek elejétől, szinte minden számban megjelentetett egy, a tiszti felkészítésről szóló cikket. A tanszék tisztjei közül rendszeresen írt a folyóiratba Kovács Miklós, Fekete Miklós és Erki Kázmér, de a tanszékvezető is jó példát mutatott.

A másik újdonság a **hallgatói Tudományos Diákkör** beindítása és népszerűsítése volt. Az osztályfőnökök fontos nevelési feladatként kezelték a hallgatók ösztönzését a TDK-ban való részvételre. Témákat javasoltak, kutatási területe-

ket mutattak be. Elmagyarázták, hogy mi jellemzi a jó TDK dolgozatot és ismertették a konferencia lefolyását. Jó ösztönzőként hatott a vizsgaszabályzat előírása, miszerint a sikeres pályaművet szakdolgozatként kellett elfogadni, de aki nem ért el eredményt, az is továbbfejleszthette alkotását. A felderítő hallgatók közül sokan benyújtottak szakmai témájú dolgozatokat, amelyeknek a konzulensi munkáit és a hallgatók folyamatos támogatását a tanszék tisztjei végezték. Az első találkozás után a hallgató által kialakított elgondolást a konzulens véleményezte és javaslatot tett a szerkezet, a fő- és alkérdések pontosítására, valamint áttekintette az irodalomjegyzéket. A tanár az első „nyers” fogalmazványt véleményezte és újabb forrásokat ajánlott. Az elkészült anyagot a hallgató átadta a konzulensnek, aki a dolgozat áttanulmányozása után újabb javaslatokat tett az esetleges pontosításokra, majd a hallgató a kész anyagot benyújtotta a főiskolai TDK bizottság képviselőjéhez. Ennek a munkafolyamatnak nagyon sok pozitívuma volt, hiszen a pályázó kialakította elgondolását, azt formába öntötte és fontos tapasztalatokat szerzett a tudományos munka formai követelményei és a kutatómunka módszerei terén.

A tanszék tanárai közül néhányan rendszeresen részt vettek a különböző szekciók bíráló bizottságában is. (Természetesen, aki konzulens volt az nem vett részt az adott bizottság munkájában). Ilyenkor a bizottságnak leadott dolgozatokat a bizottsági tag áttanulmányozta, a kiadott szempontrendszer szerint pontozta és értékelt a pályamunkát, a TDK napján pedig részt vett a bemutatókon majd a konferencia végén az értékelésben. Felelősségteljes és komoly munka volt a TDK-ban való részvétel. Az iskola vezetése megfelelően díjazta is.

A 70-es évek jegyzetírásához és az audio-vizuális oktatóprogramok készítéséhez képest több újdonság is megjelent. Néhány tiszt készített oktatófilmet, videó anyagot, önkonzultációs elágazásos programot. Természetesen nagy lendülettel folyt a jegyzetírás is, hiszen új felderítő szabályzat jelent meg és a mélységi felderítő képzéshez szinte semmilyen anyag nem állt rendelkezésre. Ebben a munkában nagy segítséget nyújtott a csoportfőnökség mélységi felderítéssel foglalkozó főtisztje. A szakcsoportvezető újfajta jegyzetkészítési stratégiát vezetett be mert az egyes tankönyvek már egy képzési terület komplex ismeretanyagát tartalmazták. Így készült kiképzői tankönyv, mélységi felderítő csoportparancsnoki tankönyv stb. Ezek a kiadványok eredményesen szolgálták a hallgatók önképzését, mert egy adott integrált blokkhoz tartozó jegyzet szinte a teljes szakmai tananyagot átfogta.

A tanszék továbbra is jó kapcsolatot tartott a főiskola tanszékeivel és kiszolgáló szerveivel. Az együttműködés során közös rendezvények és gyakorlatok zajlottak. A tanárok közül sokan vettek részt továbbképzéseken, bemutató foglalkozásokon. A csapatokkal való jó együttműködést nagyban segítette, hogy a 80-as évek első felében a felderítő zászlóaljknál és a magasabbegységek törzseiben olyan tiszték kerültek vezető beosztásba, akiknek a katonai karrierje a „Kosuthról” indult. Rendszeresen meghívták a tanszék tisztjeit a gyakorlatokra, bemutató foglalkozásokra. Folyamatos volt a csapattisztekkel való találkozás, ami segítette a csapatélet figyelemmel kísérését és fontos visszajelzést nyújtott a tanszék további munkájához.

A csoportfőnökség továbbra is nagy gondot fordított a tanszék folyamatos tájékoztatására, okmányokkal, anyagokkal való ellátására. A tanszék vezetése rendszeresen részt vett az MNVK 2. Csoportfőnökség Hadműveleti-harcászati Felderítő Szolgálat rendezvényein, továbbképzésein. A végzett tisztekkel a személyi beszélgetést szinte mindig Polgár vezérőrnagy vezette és az államvizsga bizottságban is szerepelt egy-egy tiszt a főnökségről és a csapatoktól.

A 80-as évek első felében nagy változáson ment át a tanszék. Nemcsak létszámában, hanem összetételében is átalakult a szervezet, emellett a tevékenységében is sok volt az újdonság.

3. 1. 4. A felderítő tisztképzés tartalma és módszerei

Az oktatási dokumentumokban először jelent meg a szakirányú képzés. A négy évet az a törvényszerűség jellemezte, hogy a tematikákban meghatározták a közösen oktató tananyagokat és a hozzájuk kapcsolódó szabályzókat, valamint a szakirányokat jellemző tananyagokat. A két szakirányban azonban saját három évet átfogó Óra- és vizsgaterve készült, és természetesen ezekben is sok volt az azonosság.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

A tanterv kidolgozói az órák elosztásában következetesek és tervszerűek voltak. Minden félévre 600 órát irányoztak elő, úgy hogy az összóraszám az első tanévvel együtt 4800 óra lett. A tantárgyak az első és a további éveken is tantárgycsoportokba tartoztak, de a harmadik félévtől képzési területek szerint is csoportosították azokat.

Az **első évet** az Általános Katonai Tanszék tervezte és vezette. A szakaszok összetételében kialakult egy sajátos és érdekes törvényszerűség. A felvételizők a jelentkezési lapon megjelölték az általuk szívesen választott szakot, amit a felvételi bizottság is figyelembe vett. Így az azonos fegyvernemet jelölők általában egy szakaszba kerültek. A második év elején az osztályok szinte azonos összetételben folytatták a tanulást. Ez jellemezte a felderítőket is.

1981-ben a felderítő szakra tervezett első szakasznak az osztályfőnöke Fehérvári István főhadnagy, a századparancsnok, pedig Szegedi Tibor őrnagy volt. Mindketten inspirálták a hallgatókat a felderítő szakma végleges választására.

Az első évfolyam 120 óra alapkiképzéssel kezdődött, ami megegyezett a néphadseregben elfogadott tematikával. Ez a periódus az iskola udvarán tett ünnepélyes eskütétellel zárult. A tanterv az első évre a legfontosabb célként azt fogalmazta meg, hogy az egyes képzési területeken minden hallgató sajátítsa el a katonaság és a tisztii hivatás alapelveit és alaptevékenységeit, ezen kívül szerezzon jártasságot a rajparancsnok általános feladatainak gyakorlásában. A továbbiakban a hallgatók a tantárgycsoportokba rendezett tárgyakat tanulták. Az általános felkészítésben a katonai tárgyak aránya 35% körül mozgott, a többi politikai és természettudományi tantárgy volt. Ebben a félévben a hallgatók a tanév végén 4 kollokviumot tettek. A második félév lezárása után történt a szakválasztás. Ebben az időszakban néhányan távoztak és néhányan érkeztek a szakaszhoz. Az Általános Katonai Tanszék kijelölt osztályfőnöke hivatalosan átadta a másodéveseket a felderítő osztályfőnököknek. Az első évben felfektetett Osztályfőnöki naplót a további három évben eredményesen tudta használni a felderítő oktató.

A **harmadik félévtől** a felderítő program szerint folyt az oktatás. Az alaptárgyak közé tartozott az idegen nyelv és a testnevelés. A szakalapozó tárgyak a polgári diplomához szükséges tananyag jobb elsajátítását segítették. A további csoportok jelentősen eltértek az előző éveken használt óratervtől, mert **képzési területek szerint történt a csoportosítás**, és sok tantárgy többször szerepelt a táblázatban annak megfelelően, hogy hány területhez tartozó ismeretanyagot tartalmazott.

Az első nagy csoport a **politikai vezetői-nevelői képzési terület**. A tantárgyakra 420 óra jutott és tudományos szocializmusból államvizsgát kellett tenni. A tárgyak oktatása megegyezett a korábbi évek gyakorlatával.

A **harcvezetői terület** tantárgyainak többségét a tanszék tanította. Összesen 1540 órát foglalt magában, ami az összóraszám 42%-át jelentette. A fő tantárgy a **harcászati kiképzés** volt, amely integrálta a többi katonai tárgyat, természetesen a legnagyobb óraszámot – szám szerint 380 órát – is ez a tárgy kapott. Ez bár kevesebb volt, mint az előző évek felderítésre fordított óraszám, azonban elég sok kiegészítő tantárgy támogatta a harcászati ismereteket. Természetesen hat féléven át tanulták és komplex államvizsgával zárult. A tantárgy tartalma illeszkedett a képzés szakaszainak céljaihoz. A második tanévben a felderítés elméleti és gyakorlati alapjait tanulták meg a fiatal felderítők. Ezután a harcjármű-kezelőszemélyzet és a parancsnok feladatai következtek az egyes felderítési módokban és az alcsoportokban. Ezzel párhuzamosan a többi tantárgy tananyaga is ezt a témát támogatta. A tananyag végén összefoglaló és záró foglalkozások (komplexum és integrált blokk) szolgálták a hallgatók teljesítményképes tudásának az elmélyítését és ellenőrzését.

A további tananyag felépítése lényegesen eltért az előző évek gyakorlatától, mégpedig azért, mert a tematikákban külön szerepelt a csapat- és a mélységi felderítés, emellett a felderítő szakasz harci feladatai különváltak a szakaszerejű felderítő szerv tevékenységétől. Az első tárgykörök a szakasz szervezeti, képességbeli jellemzőivel és a harchelyzettől független témákkal foglalkoztak. Ennél fogva a hallgatók megtanulták a szakasz tűzvezetésének fogásait, a körlet elfoglalásának szabályait, a menet, a nyugvás, és a HKSZ során megoldandó feladatokat. A következő tárgykörök a felderítő csoport elméleti ismereteit, felkészítését és a tevékenységének törvényszerűségeit taglalták a különböző harchelyzetek-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

ben, ezután következett a parancsnoki munka. A tananyagot úgy építette fel a tanszék Erki százados javaslatára, hogy az a hallgatókat végigvezette egy tevékenységi soron és eközben sajátították el a parancsnoki munka teljes feladatkörét. A folyamatot a következő főbb szakaszokra osztották: a laktanyában a HKSZ fokozat elrendelésétől a körlet elfoglalásáig; a harcfeladat vételétől a megindulási hely berendezéséig, a felderítés bevezetéséig; az ellenség mélységébe történő átjutástól a különböző objektumok felderítéséig; végül a kiegészítő harcfeladat vételétől a felderítő szerv bevonásáig végrehajtandó feladatok. A harmadik évben tanulták még a tiszt felderítő járó alkalmazását és a katonaföldrajz alapjait. A negyedikben a fő figyelem a századparancsnoki feladatokra irányult. Ezzel együtt a végzősök megismerték a felderítő zászlóalj munkáját és az egység, magasabbegység felderítő rendszerének alapjait. A századparancsnoki harc feladatok helyzetbeállítása megegyezett a harmadik éves tananyag felosztásával. Természetesen továbbra is voltak táborok, amelyek témája megegyezett a korábbi oktatási gyakorlattal. Annyi változás történt, hogy a sí tábor Csobánkán a gyakorlótéren és Dobogókőn tartották a tanárok. Erre az időszakra átadták a győri vízi bázist, amely nagyon jó körülményeket nyújtott a hadsereg speciális vezetési gyakorlataihoz. A felderítők ezzel együtt tartották meg a vízi tábor, hiszen a Győrben állomásozó felderítő zászlóalj biztosította a jó feltételeket. Így a két kiképzési feladatot egy táborban oldották meg a harmadévesek.

A harcászati képzés foglalkozásainak többsége megfelelt a többéves, jól bevált gyakorlatnak. Ezekkel az óratípusokkal összeegyeztetve a tanszék új eljárásokat is alkalmazott. A régebbi ZTV (zárláncú televízió) felhasználásával szemben a tanárok gyakran alkalmazták a közvetlen video-vetítést mint szemléltető eszközt. A tanszék egyre több videofilmet készített, és ezeken a szalagokon nemcsak filmek voltak, hanem vázlatok, lassítások, feliratok és kimerevített képek is, mert így tökéletesebb szemléltetést érhettek el. Jól bevált módszer volt a videofilm leállítása, a helyzet elemzése, megvitatása, az ismétlés. Több mozgatható fólia-vázlat készült, és az oktatók a különböző szemléltető eszközöket kombinálva használták.

Ezekben az években terjedt el a KHGYB-n, teljes nevén a **Kombinált Harcászati Gyakorló Berendezés** végzett gyakorlás. Az eszközt a terepasztal-foglalkozások helyett vagy azok után, de mindenképpen a terepfoglalkozások előtt használta a tanszék. Több felmérés bizonyította, hogy a fiatal tisztek rossz arányban használják harcvezetői képességeiket. Sokkal több időt vesztenek a harc megszervezésére, mint a konkrét vezetésre, valamint idegenkednek a rádió keresztlő történő parancsok adásától. Bár a felderítő tanárok igyekeztek maximálisan kihasználni a gyakorlati foglalkozásokat, a hallgatók többsége kevés alkalommal és rövid időre kapott önálló parancsnoki feladatokat. Ezen a két problémán nagyszerűen segített a harcászati gyakorló berendezés.

Az eszközt a D tanterem-épület 3. emeletén helyezték el, a gépterem és a vezérlő egység mellett speciális gyakorló helyeket alakítottak ki. Ezekben a tanterekben minden hallgató külön fülkében ült és TV-n, valamint fülhallgatón keresztül kapta az információkat. A rendszer kétféleképpen, egyrészt statikus, másrészt dinamikus üzemmódban működött. A statikus mód elsősorban az elhatározások kidolgozásban, az elhatározáshoz szükséges ismeretek elmélyítésében, a harcparancs kiadásában segítette a hallgatókat egy ötcatornás elágazásos programcsomaggal, míg a dinamikus üzemmód főleg a harc- és tűzvezetésre szolgált.

A tanszék tanárai általában úgy használták ezt az eszközt, hogy a felderítő parancsnoki munkafolyamat elméletének az elsajátítása, az okmányok kidolgozásának ismerete után ültették be a hallgatókat a KHGYB fülkéibe. A foglalkozások előtt a tanár kiadta a harc feladatot és a kiinduló adatokat, a tisztjelöltek előkészítették munkatérképeiket, tanulmányozták a feladatot, majd következett a foglalkozás. Mindenki önállóan kapta a további instrukciókat és alakította ki az elgondolását. Itt azt a módszert követték a tanárok, hogy a teljes felderítési feladatot először mozzanatokra bontották majd ezek közül 2-4 fontos helyzetet bejátszottak a foglalkozáson. Ezekben a helyzetekben minden hallgató az önálló döntése alapján, egyrészt feleletválasztásos módszerrel jelezte elhatározását, vagy szóban közölte az általa helyesnek vélt változatot. A mozzanatok feldolgozása után a gyakorlók rádióan jelentették az elhatározást és kiadták a harcparancsot, amelyet egy sokcsatornás magnó rögzített. Így tehát egyénileg alakult ki és fogalmazódott meg a döntés. A második, harma-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

dik gyakorlás után mindenki bátrabban, folyamatosan tudott jelteni és parancsot kiadni. A tanár a válaszok értékelésével, a jelentések meghallgatásával és a foglalkozás után a magnó visszajátszásával ítélte meg a teljesítményt. A foglalkozásvezető természetesen bármikor beavatkozhatott az általa kiválasztott fülke munkafolyamatába.

Sajnos a statikus üzemmód oktatóprogramjának megtervezése és elkészítése hosszú, bonyolult munkafolyamatnak bizonyult, és ráadásul a papíron kidolgozott anyagot csak a technikai személyzet tudta rögzíteni és használható formába önteni. Ennek ellenére a tanszéken sokan készítettek programot, amely segítette a hallgatók parancsnoki nyelvezetének fejlesztésében és döntési képességük tökéletesítésében.

Jóval egyszerűbb előkészületeket kívánt a dinamikus üzemmód, ezért ezt sokkal gyakrabban használták az oktatók. Ebben a helyzetben a rendszer úgy működött, hogy egy fóliára rögzített térképvázlatot kamera vett fel és ezt a képet közvetítette a hallgatói és a tanári TV készülékekre. A vázlaton mozgatható egyezményes jelek segítségével lehetett a harcászati szituációt megjeleníteni. A jelek mutatták az ellenség-saját erők mozgását, tevékenységét, a kialakult helyzetben beállt változásokat, ezen kívül imitálták az egyes fegyverek tüztét, az eszközök megsemmisítését pedig egy kis vilnyegő felkapcsolásával lehetett jelezni. A mozgatás, tüzelés statiszták segítségével történt, akik rádió összeköttetésben voltak a fülkékben ülő gyakorlókval és a foglalkozás vezetőjével. A hallgatók egy vagy több rádióhálón keresztül tudtak kommunikálni egymással, a saját statisztával és a tanárral, aki végig befolyásolhatta a helyzetet, ellenőrizte a gyakorlók ténykedését. A berendezés a harcjármű parancsnoki feladattól a századparancsnoki munkarendig minden harcászati és tűzvezetési szituációban használható volt.

Kezdetben a tanszék tanárai a harcászati terepfoglalkozások előtt, annak alapos előkészítésére használták a berendezést, majd összetettebb és bonyolultabb feladatok megoldására készítették a hallgatókat. Egyre több tantárgyat kapcsoltak a harcászathoz. Mérhetővé vált az idegenhadsereg-ismeret, a felderítő eszközök ismerete, de készültek olyan feladatok is, amelyek megoldásához harcjármű- és fegyverzettechnika, TÖPFE ismeret is kellett. A berendezés alkalmazásának egyik csúcspontja volt, amikor az említett tananyagokon kívül a nyelvismeretet is igényelte a program. A harc helyzetben többször angol vagy német szövegeket játszott be a tanár, amelyek valamilyen információval segítettek a gyakorlókat a helyes döntés kialakításában. Mindenki hetekig emlegette, amikor az egyik parancsnok a német járőrök beszélgetésének kihallgatásából vont le következtetéseket, és a csobánkai útra szervezte a lesállást, míg az ellenséges menetoszlop Piliscsaba irányába tartott. A kialakult helyzet észlelésének pillanatában a parancsnok kétségbeesetten kiabálva hívta rádión a foglalkozás vezetőjét: „Őrnagy elvtárs, rossz felé megy az ellenség!” Azon a foglalkozáson mindenki megtanulta a felderítési információ és az adatforrás megbízhatóságának, valamint hitelességének összefüggéseit. A KHGYB valóban támogatta az integrált képzést és a megszerzett tudás ellenőrzését.

A terepfoglalkozások továbbra is követték a jól bevált hagyományos módszert, csak a harcászati alaki foglalkozásokon végrehajtott sok gyakorlás, ismétlés, és hibajavítás után kerülhetett sor a harcászati foglalkozásra. Ezen általában több szakasz vett részt.

A harcászati foglalkozások során új módszerként jelent meg, hogy a tanszék vezetése szemeszterenként 2-3 alkalommal, az évfolyamok közötti együttműködéssel témazáró foglalkozásokat vezetett le. Így mindenki gyakorolta például a harc feladat vételétől a készenlét eléréséig terjedő feladatsort. A másodévesek harcjármű parancsnokként, velük együtt a harmadévesek felderítő csoportparancsnokként, míg a végzősök a századparancsnok szerepében dolgoztak. Ezek általában 3-4 napos táborok keretében rendezett foglalkozások voltak, természetesen 3-4 tanár vett részt a gyakorláson. Így a negyedévesek által tervezett feladatokat az alárendeltek végrehajtották, tehát nem lehetett légből kapott számvetéseket készíteni, megalapozatlan parancsokat kiadni. Nagyon eredményesek voltak ezek az együttműködési foglalkozások.

Mivel ebben az időben a tanszékvezetés törekedett a harcászati foglalkozások komplexitására, a többnapos kihelyezések egy részén a technikai szakcsoport tanárai is részt vettek. Így a harcászatok a felderítési feladatot gyakoroltatták, a többi foglalkozási helyen pedig a technikus tisztak szakértő irányításával a hallgatók végezték a technikai eszközök

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

előkészítését, beszabályozását, technikai ellenőrzését. Tehát a komplexumok és az integrált blokkok során a tanszék szaktanárai oktatták vagy felmérték az adott beosztáshoz szükséges teljes tananyagot. Végül tanszékszintű harcászati gyakorlattal fejeződött be a tanév.

32. kép:
Tanszékgyakorlaton Németh őrnagy jelenti a készenléetet Zaják alezredesnek

A felderítő harcászat minden félévben valamilyen értékeléssel zárult, a nyolcadik félév végén a tantárgy komplex államvizsgáját mindig a csoportfőnökségről és csapatoktól érkező bizottsági tagok előtt tették le a hallgatók. Az elméleti rész általában három kérdésből állt: az „A” feladat elméleti összefüggéseket kérdezett, a „B” kérdés valamilyen parancsnoki munka volt, a „C” kérdés pedig idegenhadsereg-ismerettel foglalkozott. A gyakorlati feladatok végrehajtására ebben az időszakban Csobánkán, a gyakorlótéren került sor.

A **harcjárműtechnika** és a **fegyverzettechnika** tantárgyak sajátos helyet foglaltak el a felderítő képzése során. Ebben az időszakban mindkét tárgyat a tanszék tanárai tanították, tehát a felderítő tisztekkel szembeni technikai elvárásokat könnyebben lehetett érvényesíteni. A technikai tárgyak két fő eszközzel, a PSZH-val és a BMP-1 harcjárművel foglalkoztak. A fegyverzettechnika tananyaga ezen kívül a gyalogsági fegyvereket, optikai- és elektrooptikai műszereket, valamint a lokátor technikát tárgyalta. Új fegyverként szerepelt a programban az SZVD távcsöves puska, a GROM típusú löveg és a PKT toronygéppuska. A 80-as években fontos volt a felderítő csapatoknál újonnan megjelenő eszközök megtanítása, a kezelés és technikai kiszolgálás elsajátítása. A tanárok sok energiát fordítottak a rendszeresített technika megismertetésére és az oktatási segédanyagok készítésére, így a hallgatók optimális körülmények között tanulmányozhatták az MRP-4 rádiótechnikai felderítő berendezést, a KT-83 lézertáv mérőt, az 1PN-33 éjszakai figyelő műszert, az NSZP-3 és PPN-3 passzív éjszakai irányzékot, a PSZNR-5 földi mozgócél felderítő lokátort és egyéb felderítő eszközöket. Mindkét tantárgy oktatása nagyobb óraszámban folyt, mint az előző években és elsajátításuk kellően megalapozottá vált a mérnökképzés ismeretei révén. A harcjárműtechnika és a fegyverzettechnika tananyaga tárgya volt a technikai államvizsgának.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

Igazolvány száma: 1988/6

Név: Kovács Péter

rendfokozat: zászlós

beosztás: BMP-1

jogosult típusú harcjármű (lánctalpas harcjármű) vezetésére.

vezető aláírása

egységparancsnok aláírása

Szte 1988 év 11 hó 03 nap

P. H.

21-0559, r. sz.

MN KKKF egység 1988 év 11 hó 03 napján kelt 167 számú parancsa alapján.

III. OSZTÁLYÚ HARCKOCSIVEZETŐI (LÁNTALPAS HARCJÁRMŰVEZETŐI) vizsgát tett.

Az osztálybasorolás időpontjában BMP-1 típusú harckocsin (lánctalpas harcjárművön) 91 km vezetési gyakorlattal rendelkezik.

VIZSGAEREDMÉNYEK:

- Harcjárművezetés: Kiváló
- Technikai ismeret: Megfelelő
- Vezetési ismeret: Megfelelő
- Összeredmény: Megfelelő

(Osztálybasorolást elrendelő pk. aláírása)

Szte 1988 év 10 hó 26 nap

P. H.

3

33. kép:

A lánctalpas harcjármű vezetésére érvényes jogosítvány

Az üzemmérnök képzés és a hadtudomány nagyon szoros kapcsolatát biztosította a **rendszer technika** tantárgy. Ennek során a hallgatók megtanulták a járművek és a fegyverek főbb részeinek általános működését, a különböző technikai megoldások lehetőségeit, azok rendszertani folyamatát és kapcsolódását. A tananyaghoz tartozott többek között a járműszerkezetek, erőátviteli rendszerek, a lőporok-lőszeretek, a töltő-ürítő rendszerek és a rakétatechnika. A tantárgy nagyban segítette az eszközök működésének jobb megértését és biztosította az újonnan rendszerbe állított harceszközök technikai jellemzőinek gyors elsajátítását. A tantárgyat a tanszék technikai szakcsoportja oktatta és szigorlattal zárult.

Az **idegenhadsereg-ismeret** először szerepelt önálló tantárgyként. Összesen 54 órát ölelt fel és kollokviummal zárult. A tantárgy oktatása során elsajátított adatokat, összefüggéseket természetesen sokszor felhasználták a hallgatók a harcászati feladatok megoldásakor. A tantárgy tárgykörei zömében megegyeztek az előző évek témáival, azonban a századparancsnoki képzés érthető módon súlyponti változásokat idézett elő. Nagyobb hangsúlyt kapott a barna, meggy-piros és narancssárga haderő (ezekben az években színek jelezték az idegen országokat) egységeinek és magasabbegységeinek, a harctevékenység és a harccal kapcsolatos tevékenysége, az ellenség harcrendi elemeinek értékelése. A csoportparancsnoki képzés során kiemelt szerepet kapott az ellenséges objektumok felismerése, tevékenységének felderítése illetve a megsemmisítés és a rongálás lehetőségeinek tisztázása. Külön szerepelt a narancssárga haderő speciális harcjelzésainek ismerete és az erődök felderítésének lehetőségei. A tanszék erőfeszítéseket tett a szemléltető eszközök bővítésére, új diaképek beszerzésére.

A **lőkiképzés** tartalmában és módszereiben megegyezett a többéves gyakorlattal. Természetesen az új eszközök rendszerbe állítása bővítette a tananyagot, a lögyakorlatok számát és típusát. Ezekben az években került rendszerbe a PBSZ-1 hangtompító³⁵ és a BMP-1 gyalogsági harcjármű, természetesen mindkét eszközzel különböző lögyakorlatokat lőttek a hallgatók. Nagy hangsúlyt kapott a tematikába beállított felderítő kötelék lögyakorlatok eredményes végrehajtása, valamint a lögyakorlat megszervezésével és levezetésével összefüggő feladatok elsajátítása, hiszen ezekre az ismeretekre szükség volt az első tiszti beosztásban. Sajnos az izbégi lőtér mélysége és célmozgató rendszere nem biztosított

³⁵ Az AMD-65 tip. géppisztolyhoz rendszeresítették.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

ta a feltételeket, ezért mindig valamelyik felderítő zászlóaljjal együtt hajtották végre a hallgatók ezt a gyakorlatot. 1982-től két új löfeladat szerepelt a tematikában. Az egyik a kapáslövés lögyakorlat pisztollyal és géppisztollyal. Erre a feladatra az izbégi lőtér berendezése és felszerelése minden feltételnek megfelelt, ezért a felderítők mindkét fegyverrel Izbégen lőttek. A lövészet előkészítésére nagyon jó lehetőséget nyújtott a hetvenes évek végén felújított sportlőtér, ahol sokat gyakoroltak a felderítő hallgatók.

A másik újdonságnak számító feladat a felderítő programokban is megjelenő hegyi lögyakorlat volt. Ezt a hegyi tábor időszakára tervezte a tanszék, hiszen Reziben volt ilyen lőtér. Itt a hallgatók géppisztollyal és harcjárművel lőttek, természetesen a megfelelő felkészítés és előkészítő gyakorlat után. A löfeladat során minden lövő közvetlen tapasztalatokat szerzett a helyszöggel való tüzelés törvényszerűségeiből.

A tantárgy oktatását a tanszék vezetése a fegyverzettechnika oktatóra bízta, aki igyekezett alaposan, jó módszerekkel tanítani. Az előadások és a szemináriumok a tanteremben, a foglalkozások 80%-a pedig a lőtéren zajlott. A lőtér berendezését és a különböző eszközök előkészítését a tanszék lökiképzési oktatójának igénylése alapján a lőtér szakasz végezte. Ezekben az években készült egy új célmozgató program, amelyet rendszeresen használtak a hallgatók. Nagy figyelmet kapott a fegyverek belövése és beszabályozása, hiszen a csapatoknál mindkettő a legységparancsnoki feladat volt. A hallgatók már a második évtől a képzési szintjüknek megfelelő lőtéralkalmat láttak el, a csak tisztek által adható szolgálatok leírását megtanulták és felügyelet mellett gyakorolták.

A harcvezetői képzési területhez még kilenc kis óraszámú katonai tárgy tartozott, amelyek közvetlenül támogatták a felderítő harcászatot. Lényeges újdonságnak számított, hogy az ötödik félévtől ezen ismeretanyagok döntő többségét a tanszék oktatta. Ez a módszer az első időszakban több felkészülési időt igényelt, de hatékonysága megtérült, mert minden bemenő ismeret a felderítő aspektust követte.

Ezt a képzési területet a 6. és 8. félévben gyakorló csapatalkalmat zárta, amelyen a hallgatók gyakorolták a felderítő szakasz, a felderítő csoport feladatainak megtervezését, megszervezését és vezetését. Részt vettek egy harcászati és egy kötelék-lögyakorlaton. Az utolsó félévben a felderítő századparancsnok harcvezetői és kidolgozó feladatait gyakorolták a végzősök.

A **kiképzői területet** az 1981-es tantervben először külön órák képviselték. Erre a területre összesen 420 órát adott az előjáró és a negyedévesek ebből államvizsgáztak. Az óraszám több mint felét csapatoknál tartották meg. A tanterv képzési célként írta elő: „olyan tisztek képzése, akik ismerik a katonai oktatás és nevelés módszertani előírásait, a kiképzési előírásokat; akik képesek az általános katonai képzés és a szakkiképzés megtervezésére, megszervezésére és vezetésére, valamint ellenőrzésére, értékelésére.”³⁶

A tantárgyak között szerepelt a **kiképzési előírások** című tárgy, amely a Magyar Néphadsereg kiképzési rendszerével, időszakaival és a parancsok, intézkedések tartalmával foglalkozott. A hallgatók megismerték a képzési dokumentumokat, nyilvántartásokat és a tisztii továbbképzés rendszereit.

Külön tantárgy volt a **szakkiképzési módszerek és eszközök**. Ebben a tárgyban a tanárok oktatták a kiképzési foglalkozások típusait, az általános és felderítő szakkiképzés szervezeti formáit és módszereit. A tantárgy fontos feladata volt, hogy a fiatal tisztek biztonságosan tudják kezelni az összes oktatástechnikai berendezést és képesek legyenek azok optimális használatára. Külön foglalkozáson szerepelt a felderítő szolgálat eszközeinek a részletes bemutatása.

A harmadik tárgy a **kiképzés vezetése** nevet kapta, és témáját a különböző szintű foglalkozások előkészítése és megtartása jelentette. A másodévesek megtanulták és begyakorolták a részfoglalkozás-vezető tevékenységét. A harmadikos tananyag a felderítő szakasz általános katonai, lökiképzési és harcászati foglalkozásainak vezetésével foglalkozott, majd a negyedévesek készítettek kétételes részletes kiképzési tervet, a feladatok között volt egy komplex lökiképzési foglalkozás előkészítése, és gyakorolták a kiképzői állomány felkészítésének a fogásait. Az előadásokon sok

³⁶ Uo. 23. p.

szemléltetés segítette a tananyag jobb elsajátítását és a hallgatók hozzáférhettek a felderítő rendszerben érvényes oktatási dokumentumokhoz. A foglalkozások vezetését zömmel csapatoknál gyakorolták, de előtte az iskolán a hallgatók egymásnak tartottak órákat, ahol gyakran alkalmazott módszer volt az „oktató” ténykedésének videóra rögzítése és a látottak közös megbeszélése. Többször kerestek a tanárok olyan lehetőségeket, hogy az alsóbb évfolyamnál dolgoztak a hallgatók mint részfoglalkozás-vezetők. Ezeket az ismereteket és begyakorolt fogásokat a gyakorló csapatszolgálaton éles helyzetben is mindenki kipróbálhatta.

A negyedik, a **napi élet irányítói képzési terület** a szakképzés része volt. Erre a hároméves felkészítésből 340 óra jutott és államvizsgával zárult. A fő integráló tantárgy a szolgálati szabályzat, amely felkészítette a tisztjelölteket a katonák napi tevékenységének és az alegység szolgálati rendjének megszervezésére és irányítására.

A felkészítés célja, hogy „a parancsnok ismerje a katonai élet és szolgálati rend szabályzóit, utasításait, belső összefüggéseit; legyen képes a napirendet, az életrendet, az anyaggazdálkodást, a harckészültségi feladatokat és a harci technikai eszközök kiszolgálását megszervezni és irányítani.”³⁷ A képzési terület fő részei a következők voltak:

Harcjárműtechnika. Ez a tantárgy itt is szerepelt az Óra és vizsgatervben, mert a tananyag egy része a harcvezetői, másik része a napi élet irányítói területhez tartozott. A harcjárműtechnika, akárcsak a többi tárgy, amelyik három képzési szint ismeretanyagát tárgyalta, először az első év ismereteire építve a rajparancsnoki, harcjármű-parancsnoki, technikai kiszolgálás feladatait tartalmazta. A hallgatók megtanulták a harcjármű menet előtti, alatti és utáni technikai ellenőrzésnek munkarendjét, ennek irányítását, valamint a karbantartás, a technikai kiszolgálás parancsnoki teendőit és a menet-okmányok vezetését.

A szakaszparancsnok megismerte a járművek okmányait, azok vezetését, ellenőrzését, az oszlopparancsnok kötelekeit, a telephelyre vonatkozó szabályzókat, a technikai szemlék parancsnoki feladatait. Itt tanulták meg és gyakorolták be az előző évek fiatal tisztjei számára szinte rémálomnak tűnő harcjármű átadás-átvétel szabályos lépéseit. Ezekkel az ismeretekkel a kezdő hadnagyok valamivel otthonosabban mozogtak a telephelyen.

A századparancsnokok a század technikai kiszolgálását, a karbantartás megszervezését, irányítását és ellenőrzését tanulták. Emellett megismerték és elsajátították a század technikai eszközeihez rendszeresített okmányok vezetését. Munkatervet készítettek a karbantartónapra, a technikai szemle végrehajtására. Megtanulták a különböző anyagok igénylésének, elszámolásának szabályait, okmányait. A foglalkozások egy része a tanteremben zajlott, de sok órát tartottak a tanárok a telephelyen, az újonnan átadott 43-as épület műhelyeiben és a beállós tanteremben is. Ezekben az években a hallgatók két harcjármű típust tanultak, tehát minden téma egyrészt a PSZH-ra, másrészt a BMP-1-re vonatkozott. A foglalkozások során gyakran alkalmaztak a tanárok segédoktatókat és a tanszék tiszthelyettes oktatóját.

A **fegyverzetek** felépítése és a tantárgy tartalma hasonlított a harcjárműtechnika tantárgyhoz. A tanszék nagyon figyelt az újonnan rendszerbe kerülő eszközökre és a tematika módosítása mellett az eszközök dokumentációjának megszerzésére. A rajparancsnoki felkészítés során a hallgatók megtanulták a fegyverszoba rendjét, okmányait, valamint a karbantartás, és az ellenőrzés fogásait. A szakasz- és századparancsnoki képzést vezető tanár a fegyverek és optikai eszközök tárolását, javításba adását, az átadás-átvétel szabályait és okmányait tanította meg. Nagyon sok gyakorlást és alapos vizsgálatot kívánt az alegység technikai ellenőrzés (ATE), hiszen minden eszköz sok-sok munkafolyamaton ment keresztül és az okmányolása is bonyolultnak bizonyult. Ráadásul rá kellett szoktatni a hallgatókat, arra hogy az ATE felületes végrehajtása, vagy helytelen okmányolása nagyban rontotta az alegységparancsnok megítélését, hiszen ez befolyásolhatta a hadrafoghatóságot. Minden képzési szinten jelentkezett a lőszerigénylés és elszámolás okmányolása. A tanórákon gyakran szerepelt a szemléltetés és gyakorlás összekapcsolása, sok foglalkozást tartottak a század fegyverszobában, raktárakban vagy a fegyverzeti szolgálat helyiségeiben.

³⁷ Uo.11. p.

Mindkét technikai tárgy a mérnökképzés fő integráló blokkja volt, mert az előző tanévben befejeződött a szerkezet-tan, a működés oktatása és mindezt megelőzte a rendszertan. Ezek az ismeretek ráépültek a géptan, a műszaki mecha-nika, a gépelemek, a karbantartás és a szereléstechológia megfelelően kapcsolódó anyagaira. Természetesen az alap-tudományok (matematika, fizika, automatika) is nagyban segítették a jobb megértést.

A napi élet irányítói követelmények másik fontos része a **szolgálati szabályzat** volt. Ez a tárgy nemcsak a katonai alapszabályok pontos ismeretét és betartását jelentette, hanem integrálta az összes életrenddel kapcsolatos szabályzót. Így a hallgatók megtanulták a parancsnoki joggyakorlás előírásait, a harcászati és „M” feladatok tartalmát és okmá-nyait, ismereteket szereztek a személyügyi, balesetelhárítási és ügyviteli témákból.

A katonák kiképzésén túli elfoglaltságának megtervezését, levezetését, a különböző rendezvények megtartását részben a politikai tárgyak tananyagából, részben a szabályzatok ide vonatkozó részeinek elsajátításából tanulták meg a parancsnokjelöltek.

Természetesen ezt a képzési területet is a gyakorló csapatok zárta ahol mélyebben megismerték és gyakorol-ták a hallgatók a főiskolán tanultakat. A kiadott feladatlapok pontosan tartalmazták azokat a témákat, amelyeket megnéz-tek, vagy végrehajtottak a gyakorlaton.

A képzési terület teljesen újszerű módon komplex államvizsgálattal zárult. Az elméleti rész a főiskolán tanteremben zaj-lott, a gyakorlati vizsgát általában a csapatoknál előre egyeztetett és előkészített helyszínen tették le a végzősök. Itt is fontos elv volt, hogy a vizsgabizottságban a csapatvezetők is helyet kaptak.

3. 1. 5. A mélységi felderítő képzés beindítása

A másik szakirány, a mélységi felderítő tiszti felkészítés újdonságként jelent meg a tanszék történetében. A tanterv és a tantárgyprogramok külön tananyagrészeket és tantárgyakat írtak elő. A célok a mélységi szakmára vonatkoztatva fogal-mazódtak meg, de a beosztási (képzési) szintek megegyeztek a két szakiránynál.

A képzés területei és a hozzájuk tartozó tantárgyak megnevezése szintén azonos volt, azonban az 5. félévtől a har-cászati kiképzés, a híradó ismeret teljesen, a harcjárműtechnika, a műszaki kiképzés, a hadtápismeret részben eltért egymástól.

A mélységi szakirány képzése az **1985/86-os tanévben indult** először a tanszéken. Általában a szakmai előjáró 7-10 mélységi tisztet igényelt évfolyamonként, de természetesen voltak olyan osztályok, ahol csak csapatfelderítő képzés folyt. A szakirányra vonatkozó előírásokat Polgár vezérőrnagy a tanévre szóló intézkedésében, általában tavasszal jut-tatta el a főiskolára.

Nagyon nagy népszerűségnek és megbecsülésnek örvendett a mélységi felderítő hivatás, jóllehet, hogy embert pró-bálól, nehéz pályának bizonyult, ennek ellenére szinte minden hallgató ejtőernyős akart lenni. A válogatás az ejtőernyős orvosi vizsgálattal kezdődött, ezután a tanszék által kidolgozott mutatók alapján történt a kiválasztás. Így a tanulmányi-lag, fizikailag és fegyelmileg legjobbak kerültek a mélységi szakaszba. A képzés elején természetesen a foglalkozások többsége közösen folyt. A szakirányú képzés legfontosabb elkülönült része a **harcászati kiképzés** volt, amelyből több mint 380 órát a főiskolán tartottak a tanárok és 150 órát a csapatoknál vezettek a kijelölt tisztek. A képzés célját így hatá-rozta meg a tanterv: „a tiszt ismerje a mélységi felderítés elméletét, a Harcászati Felderítő Utasítás előírásait, azokat tudja alkalmazni a gyakorlatban. Legyen képes a mélységi felderítő századból képzett felderítő szervek és a század tevékenységének megszervezésére és vezetésére. Tudja irányítani a század technikai eszközeinek üzemeltetését és technikai kiszolgálását.”³⁸ Lényeges előírást tartalmazott még a tanterv, mégpedig azt, hogy a harcászat kiképzésen belül teljesíteni kell az ejtőernyős földi felkészítést és az előírt ugrásokat.

³⁸ Uo. 78. p.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

Az ötödik félévben megkezdődött a mélységi foglalkozások sorozata. Az órákat szinte kizárólag Csőke százados és Horváth főhadnagy vezette. Az általános elvek elsajátítása után következett a mélységi felderítő csoport ereje, összetétele, képességei és a tevékenységének folyamata, majd a csoportparancsnoki munka összefüggéseinek megismerése és gyakorlati alkalmazása. (Az 1983-ban kiadott Harcászati Felderítő Utasítás új fogalmakat használt, mert felderítő csoportot és különleges felderítő csoportot tárgyalt, a csapatfelderítés szakaszerejű felderítő szerve pedig az önálló felderítő járőr szakterminológiát kapta.)

A további előadások bemutatták a kijutás és a bevonás szabályait, az alkalmazott felderítési módokat, a különleges felderítő csoport tevékenységének folyamatát. A tanár folyamatosan alkalmazta a szemléltetés különböző módszereit. Ezután a KHGYB foglalkozásokon minden hallgató megtanulta a különleges felderítő csoport tűzvezetését különböző helyzetekben.

A következő nagy tananyagrészt a felderítő szerv és az alegység harcfeladatra való felkészítésével foglalkozott. A tanárok részletesen bemutatták és gyakoroltatták az általános felkészítés mozzanatait, a szakmára vonatkozó specialitásokat, hiszen a hátizsákba való berakodás is külön tudománynak számított. A felkészítés folyamatának oktatásában a fegyverzettechnika oktató is segítséget nyújtott. A második lépés a harcfeladatra történő közvetlen felkészítés, ahol a tanárok nagyon alaposan bemutatták és gyakoroltatták a parancsnoki munkát. A hallgatók megtanulták a felderítés megtervezésének és megszervezésének lépéseit, az okmányok kitöltésének szabályait és praktikus fogásait. A mélységi szakmának is fontos része a harcparancs kiadása és az együttműködés megszervezése. Ebben a mozzanatban a foglalkozás vezetője a csoportparancsnok tevékenységét – a többéves gyakorlat alapján, – a terepen készített terepasztal segítségével gyakoroltatta. A hallgatók ennek megfelelően próbáltak jeleket fabrikálni. Csőke századosnak nem tetszett a munka, elővett a hátizsákjából néhány dobozt és zacskót. Ebből előkerültek kis fából faragott házak, szép piros tetővel, templom, háromszögelési pont, különböző színű zsinórok. Ezekből építhettek a hallgatók kulturált, szemléletes, kifejező és valóság-hű terepasztalt.

34. kép:
A mélységi felderítők által készített terepasztal

A tanár ezzel is az alaposágra, részletességre nevelte a hallgatókat. Ezekre a tulajdonságokra mindig ügyeltek a mélységi oktatók, hiszen a kijelölt parancsnoknak a menetet, a körletek elfoglalását, az ejtőernyős ugrással való kirakást apró

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

részletességgel kellett megszerveznie. Általános szabályként mindenki igyekezett betartani, hogy a csoport tevékenységét párokra vonatkozóan és az együttműködést a legapróbb mozzanatokra lebontva határozta meg.

A következő gyakorlás a kirakó körlet elérése, a csoport összegyűjtése, az ernyők rejtése volt. Itt még nem ugrottak a hallgatók, de a földi feladatokat végrehajtották. Sok időt töltöttek a felderítők az ellenség mélységébe való átjutás különböző módjaival.

Ezután megkezdődött a menet a működési körletbe. Ennek a mozzanatnak szintén speciális mélységi felderítő módszereit tanították a tanárok. Így rászoktatták a hallgatókat a menetek végrehajtása során a biztosítás, és álcázás szabályainak betartására, megtanították a biztosított menetek megtervezéséhez szükséges különböző pontok kijelölésének szabályait, feladatait. A gyakorlások során a parancsnok a menetvonal környékén találkozási pontokat jelölt ki arra az esetre, ha a csoport ellenségbe ütközve szétszóródik, vagy a csoport néhány tagja lemarad a zömtől. Ilyenkor ezeken a találkozási pontokon gyülekezett a csoport. Az oktatók bemutatták a találkozási pontok megközelítését, a találkozás módját és a pont elhagyásának jelzéseit.

Külön fejezetként, sajátos módszerekkel oktatták a működési körlet elfoglalását és berendezését. A tapasztalt mélységi tiszték többféle módszerrel mutatták be a bázis kijelölésére és kiépítésére alkalmas helyek kiválasztásának szabályait. Kezdetben Csobánkán egy bázist készítettek el a hallgatók, ez szolgált a bemutatásra. Emellett több olyan helyet mutatott meg a tanár, ahol viszonylag jól berendezhető volt a mélységi felderítő csoport bázisa. A harmadik módszer volt a legfárasztóbb, mert a tanárok igyekeztek minden csoporttal egy komplett bázist kiépíteni és berendeztetni. Sok időt töltöttek a hallgatók a bázison az élet- és munkafeltételek megteremtésével. Az oktatók nyomatékosan felhívták a gyakorlók figyelmét a pihenés, alvás, étkezés és ivóvízfogyasztás, melegedés szabályaira, a harcképesség megőrzésének fontosságára. Ezek megvalósítására többféle módszert mutattak be. A parancsnok megszervezte a bázis biztosítását, ezzel a hallgatók megtanulták az első fő mozzanatot.

A tanárok, főleg a kezdeti időszakban, a foglalkozások többségében a hallgatókkal együtt mozogtak, közben folyamatosan magyarázták az ok-okozati összefüggéseket, felhívták a figyelmet a legapróbb részletekre is. Később az egyes mozzanatokot a hallgatók önállóan végezték, a tanár pedig egyrészt távolról figyelte a végrehajtást, másrészt különböző találkozási pontokon közvetlenül ellenőrizte a mozzanatot. A foglalkozások után megbeszélték a tapasztalatokat, közösen levonták a következtetéseket. Az előadásokon, konzultációkon a tanárok többször használtak dia- és video vetítőt a helyes fogások megtanítására. A tárgykör végén a felmérő foglalkozásokon a hallgatók önállóan oldottak meg feladatokat, a tanár az egyes mozzanatok után értékelt a tevékenységet, rámutatott a hibákra és kiemelte a jó megoldásokat.

A további órákon a hallgatók megismerték a működési körletben folyó tevékenységet, az alkalmazható felderítő szervek és felderítési módok jellemzőit. Az oktatók külön foglalkozásokat állítottak be a csoportparancsnok tevékenységének megtanítására. A hallgatók sokrétű feladatokat oldottak meg, mert egyrészt irányították a működési körletben ténykedő felderítő szerveget, esetenként a legfontosabb feladat végrehajtásánál személyesen vezették a felderítést, másrészt folyamatosan irányították a bázison lévő katonák tevékenységét, értékelték a harchelyzetet, az időjárás változásait, vezették az okmányokat. Mindezek mellett a legnagyobb figyelmet az összeköttetés felvételére, valamint a felderített információk pontos rejtjelzésére és jelentésére fordították. Ezekben az években a tanárok Szolnokról hoztak speciális rejtjelzőt, de használták a csoportfőnökség által kiadott rejtjelző készletet is. Ezeket a feladatokat a hallgatók a több napos terepfoglalkozásokon gyakorolták be. Ilyenkor az oktatók szinte végig a csoporttal voltak és folyamatosan adták a tanácsaikat, megmutatták a helyes megoldásokat.

A gyakorlati foglalkozások nemcsak Csobánkán folytak, hanem a tanárok kihasználták a környék adta lehetőségeket. Volt rejtett figyelő a Pilis tetején, Esztergom mellett a Duna parton és máshol. A foglalkozásokon a szakaszok általában egy gépjárművet használtak, a jelzések pedig a terepen található eszközök és objektumok voltak, természetesen a parancsnok jelentésében a megfelelő időben kinyitott borítékban található harceszköz megnevezése szerepelt.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

Ezekben az években érdekes szituációt alakított ki az F/36-os utasításban és a felderítő csapatok szervezetében beállt változás. A csapatfelderítő alakulatoktól leszervezett PSZH-k egy része a mélységi felderítő századokhoz került és ez az eszköz a csoportok alkalmazásának egyik változataként szerepelt. Ebből következett, hogy a hallgatók a mélységi szakirány gyakorlati foglalkozásainak egy részében használták a PSZH-kat.

A következő nagy tárgykör volt az ellenséges objektumok fajtái, jellemzésük, őrzés-védelmi rendszerük volt. Ez a témakör párhuzamosan futott az idegenhadsereg-ismeret anyagával. Külön előadásokon szerepelt a TÖPFE-k, lőszerellátó pontok, raktárak és hátszágban telepített vagy épült objektumok felderítése. Voltak speciális mélységi felderítő feladatok, amelyek más területen nem jelentkeztek. Ezek törvényszerűségeit mindenkinek ismernie kellett. Ilyen feladatnak minősült a légideszant vagy az utánpótlás fogadása, a kiemelés előkészítése, a repterek, rádiótechnikai eszközök felderítése, az objektumok rongálása, rombolása és más diverziós feladatok. Valamennyi téma anyagát először előadáson ismerték meg a hallgatók, a tanár sok vázlatot, térképet és video részletet mutatott be. Ezekben az években voltak olyan videofelvételek, amelyeket a tanszék célirányosan az oktatás szemléltetésére készített. A következőkben terepasztalon, vagy a KHGYB-n gyakorolták a felderítés módjait, lehetőségeit és a parancsnoki munkát. Ezután, a gyakorlótéren vezetett foglalkozásokkal vált teljessé a hallgatók felkészítése. A tanév során a harmadévesek ezen kívül megtanulták a működési körlet váltásának szabályait, az ellenség támadása esetén a tevékenység rendjét, a bevonás, a helikopter fogadás, a saját csapatokhoz, vagy másik felderítő szervhez történő csatlakozás módszereit. Bár önállóan nem szerepelt a tárgykörök között a túlélés ismeretanyaga, de a hallgatók harcászati foglalkozásokon és a táborokban gyakorolták minden év- és napszakban a tűzgyújtás, a menedékhely-építés, a különleges tájékozódás feladatait, a sebesültek ellátásának lehetőségeit, és a terepen történő élet különböző gyakorlati fogásait.

A tanév végén a csapatfelderítő szakirányon tanulókkal együtt vízi táborban tökéletesítették a megszerzett ismereteiket és jártasságaikat. Ezen kívül mindkét ágazat harmadévesei részt vettek a tanszékgyakorlaton.

A negyedik tanévben a végzősök a századparancsnok feladatait sajátították el. Az első téma a hadsereg szervezetében meglévő különböző mélységi felderítő századok szervezetével, eszközeivel és képességeivel foglalkozott. A tanárok bemutatták az alkalmazási és szervezeti különbségeket, hiszen a végzősök kerülhettek Szolnokra is és a hadosztály, 1987-től a hadtest felderítő zászlóalj századaihoz is. Ezután következett a század alkalmazása a harcalkalmazási feladatok vételétől a felkészülési körlet elfoglalásáig.

A tárgykörön belül külön órák foglalkoztak a menet megtervezésével és vezetésével. A hallgatók megtanulták és gyakorolták a körlet elfoglalását és berendezését, az őrzés-védelem megszervezését. A tanárok többféle módszerrel oktatták a tűz megszervezését és a tűzvezetés szabályait, okmányait. Fontos szempont volt az alárendelt szakaszok feladatainak megszabása. Ezeknek a tárgyköröknek az oktatása előadással kezdődött, majd terepasztal és KHGYB foglalkozás következett, utána térképes feladatokat oldottak meg a hallgatók. Többször kidolgozták a század összes okmányát, amelyek a különböző körletekben a biztosítás megszervezéséhez, a műszaki munkák elvégzéséhez kelletek. Több órán keresztül foglalkoztak a végzősök a századparancsnok és a zászlóalj törzs együttműködésének lehetőségeivel. Megtanulták az okmányok fajtáit, tartalmát és vezetésük szabályait.

A következő tárgykör a felderítés megszervezésének általános elveit, a zászlóalj törzs tevékenységének alapjait tartalmazta. Így minden hallgató tisztában volt a mélységi felderítő századparancsnok feladatának elméletével.

A tanév legfontosabb anyagrésze a századparancsnok tevékenységének elsajátítása volt harchelyzetben. A végzősök megkapták a harc feladatot, megkezdték a feldolgozást, rögzítették az adatokat a térképre. Megcsinálták az időszámvetést, a helyzetértékelést és elvégezték a többi munkafolyamatot. Végül elkészült az elhatározás a feladatok elosztására, gyakorolták a harcparancs elkészítését. Mivel a századparancsnok helye, szerepe a törzsben speciálisan alakult, a tanárok folyamatosan tudatosították, hogy a feladatok mindig a harchelyzettől és a törzs munkarendjétől függenek, tehát nem lehet sablonosan kezelni a feladatsorokat. A parancsnok feladatai sokrétűen alakulhattak, mert részt vettek az alárendelt felkészítésében és vezetniük kellett a felderítő tartalékot, valamint bedolgoztak a zászlóalj-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

parancsnokság munkájába. Bár a tematikákban az első időszakban nem szerepelt, de a tanárok fontosnak tartották, hogy a hallgatók ismereteket kapjanak a speciálisan mélységi felderítő szakmához tartozó felkészítő tiszt munkájáról. Ezért a körletben folyó tevékenység során gyakoroltatták az ilyen irányú feladatokat is.

A harc vezetése során a századparancsnok szerepében dolgozó hallgatók tartották az összeköttetést a működő felderítő szervekkel. Rögzítették a jelentések tartalmát, értékelték a helyzetet és kiegészítő intézkedéseket készítettek. Közben folyamatosan vezették a felderítő tartalékot, intézkedtek a század készleteinek kezelésére. Az előljáró (a tanár) kiegészítő intézkedésének vétele után részt vettek az újabb felderítő szervek felkészítésében és intézkedtek azok kiküldésére, valamint a bevonásra kerülő felderítő erők fogadására, pihentetésére, a harcértékük teljes helyreállítására. Gyakorolták a harcból való kivonás feladatait.

Minden feladatot először részenként, tanár segítségével végeztek el a negyedévesek, majd egyre több munkafolyamatot kellett önállóan megoldaniuk. A gyakorlások tanteremben, terepasztalon és terepen, a gyakorlótéren folytak. Természetesen a mélységi szakirány tanulói is részt vettek a tanszékszintű összevont foglalkozásokon. A tanárok a témazáró integrált blokk óráján értékelték a hallgatók munkáját, a parancsnoki nyelvezetét és az általuk kidolgozott okmányokat.

A 4 félév harcászati témáihoz tartoztak még a következők: a katonaföldrajz és hadszíntér ismeret alapjai, a tiszt felderítő járőr feladatai és kiküldésének lehetőségei. Ezen kívül fontos tárgykör foglalkozott a rádióelektronikai harc alapjaival, a néphadsereg többi felderítő nemeinek erőivel és az együttműködés szabályaival. A mélységi szakaszok a másik szakiránnyal együtt részt vettek a csobánkai téli táborban és Reziben a hegyi kiképzésen. Természetesen mindkét tábor a mélységi szakmai számú tisztek vezették.

A tanév végén a tanszék a század teljes állományának bevonásával záró gyakorlatot tartott, amelyet a tanszékvezető vezetett. A gyakorlat általában Csobánkán és környékén zajlott. A különböző évfolyamon tanulók lehetőleg a képzési szintjüknek megfelelő beosztásban dolgoztak, szükség esetén váltással. A mélységi szakirányon tanulók mélységi felderítő csoportokat alkottak és így oldották meg a felderítési feladatot. A mélységi csoportokkal a tisztek, mint döntnökök mozogtak, és végig segítettek, javították a hallgatók munkáját.

A tanszék és a mélységi hallgatók által a legjobban várt téma az ejtőernyős felkészítés és az ugrások végrehajtása volt. Az első évben a főiskolán még nem voltak meg a felkészítés feltételei, ezért a földi felkészítést és hajtogatást Szolnokon, az alakulat ejtőernyős szolgálatának segítségével tartották a tanszék tanárai. Az 1986/87-es tanévtől azonban a teljes előkészítést a tanszék végezte a főiskolán.

35. kép:
Az ejtőernyős gyakorló pálya a Duna-parton

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

A mélységi tiszték már a tanév elején kidolgozták a fizikai felkészítés módszereit. A tanszék vezetése a Testnevelési Tanszékkal egyeztetve a reggeli tornát és hetente 1-2 délutánt a speciális testnevelésre használt fel. Így hónapokon keresztül folyt a mélységi szakirányon tanuló hallgatóknál a megfelelő izomzat erősítése, az állóképesség növelése.

A következő feladat az ejtőernyős elmélet és anyagismeret átadása volt. Ezt követte az ejtőernyő hajtogatás. A foglalkozások során anyagismeret és az ejtőernyő működésének bemutatása után megkezdődött a konkrét munka. Az oktató hajtogató párokat alakított meg és a bemutatás, magyarázat után gyakoroltatta a hajtogatás fogásait. Ezek a foglalkozások a főiskola udvarán zajlottak, rossz idő esetén, szükségmegoldásként a Művelődési Otthon nagy auláját használták a szakaszok. A tanárok nemcsak a pontos és szabályos gyakorlásra ügyeltek, hanem mindvégig tudatosították az ejtőernyővel való munkák felelősségteljes végrehajtását, hiszen a felületesség súlyos következményekkel járhat. A kellő számú gyakorlás után minden hallgató képes volt a rendszeresített has- és hátternyő normaidőre történő, szabályos hajtogatására, és készen állt a hajtogató vizsga letételére.

A főiskolai előkészületek utolsó állomását az ejtőernyős földi felkészítés jelentette. Az ejtőernyős gyakorló pályán a foglalkozás mindig a biztonsági rendszabályok megtanulásával kezdődött, majd a hallgatók gyakorolták az ejtőernyők irányítását, forgó egyensúlyfejlesztő gyakorlatok után a gépelhagyás és a földet érés fogásait sulykolták. A kezdeti években az ugrás előtti vizsgákat Szolnokon tették le a hallgatók, ott adtak számot a tudásukról a néphadsereg összevont ejtőernyős táborában.

A földi felkészítés befejezése után a mélységi tanárok vezetésével Szolnokon folytatta a szakasz a felkészülést a felderítő zászlóalj által szervezett összevont ejtőernyős táborban. Itt az első ugrást megelőző napon még egy előkészítő és rávezető foglalkozást vezetett le Furkó Kálmán, ami mindenkinek emlékezetes maradt, majd megkezdődött a másnapi ejtőernyős ugráshoz szükséges ejtőernyők hajtogatása.

A következő nap hajnalán, a reptéren gyülekeztek a tábor tagjai és a megfelelő előkészületek után elkezdődött az ugrás. Az első mélységi képzésben résztvevő tisztjelöltek 1987 májusában árvíz miatt Újszászon ugrottak először. Kezdetben minden hallgató bekötött ugrásokat hajtott végre, majd következtek a stabilizátoros ugrások. A mélységiek részére a főiskolai tematikák három tábort írtak elő: egy őszi és két tavaszi. A végrehajtott ugrások száma változóan bizonyult, kezdetben 15-20, de később 30-nál több ugrást teljesítettek a hallgatók, a megfogalmazott követelmények szerinti változatos formában. A kezdő, szoktató ugrások helikopterből történtek, egyszerű körülmények között és egyszerű követelmények alapján, majd ezt követték a fegyveres felszereléses ugrások, egyszerű és bonyolult terepre, nappal és éjszaka. Megfelelő ugrásszám teljesítése után általában a tábor végén sor kerülhetett az AN-26-os szállító repülőből történő ugrásokra is. Ezzel teljessé vált a mélységi szakirány harcászati felkészítése.

36. kép:
Földi felkészítés Szolnokon, hajtogatás és felszállás

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

A harcvezetői felkészítésen belül eltérő volt a harcjármű-technika. Ez elsősorban abból adódott, hogy a mélységi felderítő századok egy részénél rendszeresítették a PSZH-t. Ezért a tantárgy oktatása során és a harcjármű-vezetési gyakorlaton ezt az eszközt tanították az oktatók. Természetesen a mélységi ágazat hallgatói is kellő mértékben megismerték a BMP-1 harcjárművet.

A fegyverzettechnikát és a lökiképzést minden fegyverre vonatkozóan egyformán tanulták a hallgatók, de a mélységi tisztjelöltek órarendjében prioritást élvezett a PSZH fegyverzete és technikai eszközei. Nagy hangsúlyt kapott a mélységi alakulatoknál az ezekben az években rendszeresített távmérő, figyelő és éjjellátó eszközök alkalmazása, a gyalogsági fegyverek belövésének és használatának elsajátítása, valamint a mélységi felderítő csoport kötelék-lőgyakorlata. A hallgatók körében mindig nagy sikert aratott a szolnoki fedett lőtéren végrehajtott szituációs lövészet.

Az 5. félévtől a híradó kiképzés teljesen külön szerepelt a tematikákban. Az első témakörben a mélységi híradóanyagok és a mélységi híradás jellemzőit ismerték meg a hallgatók. Az oktatók megtanították a híradás szabályainak és az összeköttetés felvételének lehetőségeit, kiemelten az antennákkal való manőverezést. Ezután következtek a rádiók, amelyek a felderítő csoport belső és a külső híradását biztosították. Ezek kezelését, lehangolását, az esetleges hibák elhárítását mindenki profi módon elsajátította. A mélységi megismerték a Morse ABC-t és gyakorlatot szereztek a távíró üzemmódban való összeköttetés felvételéből.

Minden hallgató megtanulta a speciális mélységi rádió-eszközök tulajdonságait, kezelésük szabályait, a gyorsadó optimális használatát, az irányjeladó alkalmazását és vevőkészülékkel történő keresés fogásait. A tanárok nagy gondot fordítottak a felderítő jelentések tartalmának összeállítására, a rejtjelző eszközök pontos és helyes használatára. Az oktatók folyamatosan ráneveltek a hallgatókat az összeköttetés felvételének fontosságára, az érthető és rövid táviratok leadására és a csoport életképességének biztosítására.

A negyediketek a mélységi felderítő század híradását és híradó eszközeit tanulták, emellett fontos helyet foglalt el a felkészítésükben a rádióközpontok megismerése és alapvető kezelése. A hallgatók gyakorolták a híradó felkészítés mozzanatait, a hírváltás okmányainak kitöltését és vezetését. Nagy hangsúlyt kapott a rádióelektronikai harc szabályainak betartása.

A híradóismeret óráinak egy részét a főiskolán tartották a tanárok, hiszen a speciális híradó eszközök rendelkezésre álltak. A bemutatás, szemléltetés után az oktatás fő módszere a gyakorlás volt. Mindenkinek számtalanszor kellett a rádióállomásokat üzembe helyezni, kapcsolatot felvenni, jelentéseket összeállítani. A foglalkozások másik része csapatoknál, általában Szolnokon folyt, hiszen az alakulat rendelkezett speciális tanteremmel, R-118 központtal és minden más híradó eszközzel.

A hadtáp-ismeret során csak a mélységi ágazat programjában szerepelt a terepen található táplálékszerzés. Sok ábrával, képpel színesített előadás után, a tanultak egy részét a terepen is gyakorolták a hallgatók. Ezek a foglalkozások a túlélés lehetőségeinek a megismerését szolgálták.

Eltérő témákkal foglalkozott a két szakirány a műszaki kiképzés során. A mélységi ágazaton tanulók nagy óraszám-ban foglalkoztak a speciális robbantási feladatokkal, a gyújtás különböző lehetőségeivel, a rendszeresített távrobbantó készülék használatának gyakorlásával, és a meglepő aknák készítésével. A folyó felderítéskor kiemelt szerepet kapott a szükségátkelő eszközök összeállítása és ezek rejtett alkalmazása.

Ezeknek a tantárgyaknak a tananyaga a harcászati kiképzést támogatta. Ezért nagyon jó elképzelés volt, hogy a felderítő tanszék átvette az oktatásukat.

Az 5. félévben a tereptan foglalkozásokat is Csőke Pál százados és Horváth Sándor főhadnagy tartotta. Nagyon sok tájékoztató gyakorlat volt, közben a mozgás során betartották a harcászatban tanult szabályokat. Többször bonyolult viszonyok között oldották meg a hallgatók a feladatokat, néhányszor vázlat alapján mozogtak, de esetenként éjszaka, úton kívül kellett elérniük a kijelölt pontot.

A tanszék megtette a mélységi felderítő képzés kezdeti lépéseit. A hallgatók élvezték a kihívásokat, nagyon büszkén vették át a terepszínű gyakorlóruhát és tüzték ki a sapkájukra a „sast”, amelyek különleges szimbólummá váltak az iskolán. A csapatok meglelégedéssel fogadták a fiatal tiszteket.

3. 1. 6. A felvételi eljárás jellemzői és a tanórán kívüli feladatok

A felvételi eljárás összetevői ezekben az években alapvetően megegyeztek a több éve jól bevált gyakorlattal, azonban voltak változások is. 1983-tól nem a Zalka Máté Katonai Műszaki Főiskolán zajlott a felvételi, hanem a Sorozó Központok végezték az általános pszichológiai és pályaalakmassági vizsgálatot. Ezen kívül a felvételi időszakban a főiskolán írták a matematika és fizika, valamint a nyelvi írásbelit. Természetesen a természettudományi tárgyak sokkal nagyobb szerepet kaptak.

A felvételizők aránya úgy alakult, hogy a katonai kollégiumokból 40-43% jelentkezett, a felderítő szakra továbbra is 8-10-szeres túljelentkezést lehetett regisztrálni. A 70-80 pontos főiskola átlaghoz képest a felderítő szakra 100 pont fölötti eredménnyel lehetett bekerülni.

A felvett hallgatók felkészítése és nevelése egységes folyamat volt, annak ellenére, hogy az első évben nem a fegyvernemi századhoz kerültek. Ezt a főiskola vezetése a magas követelmények támasztásával és a sok módszertani foglalkozással érte el. A második évtől a felderítők az 1986/87-es tanévig a 4. kollégiumi épületben laktak, 3-4 ágyas szobákban. Ez az elhelyezés kényelmesnek bizonyult, de az emeletek helyiségeinek az elrendezése nem szolgálta a nevelési folyamatot.

A **napirend** továbbra is megfelelt az előző évek gyakorlatának, azonban főleg a reggeli időszakot a tanszék sokkal szigorúbban ellenőrizte. A tanszékvezető-helyettes minden napra vezényelt egy konzulens tanárt, aki reggel az ébresztő előtt már a századnál tevékenykedett és ellenőrzött, ha szükségessé vált a helytelen végrehajtás esetén beavatkozott. A reggeli tornán zenére, egyszerre lépve futottak a hallgatók, központilag vezényelt gyakorlatokat végeztek. Az öltözetet nagyon pontosan előírták. Ez ugyan évszakonként változott, de a tisztjelöltek mindig fáztak.

A folyosón rendszeres sorakozókkal mozgatta a század vezetése a hallgatókat, külön feladatot kapott a gyakorló parancsnoki állomány. Az udvaron csak alakzatban, az előírt öltözetben közlekedtek az alegységek, és a foglalkozásokon is betartották a feszes katonás magaviseletet és a szolgálai érintkezés szabályait. Néhány hónap alatt a hallgatók döntő többsége katonás, fegyelmezett, alapvetően rendszerető lett.

A délutáni napirend annyiban változott, hogy megnőtt az önképzésre fordított órák száma. A hallgatók a körleten kívül tanulhattak a könyvtárban, szakkabinetben vagy konzultációkon. Emellett fontos volt a század életében a századgyűlés, a szakaszok pedig osztályfőnöki órán vettek részt. Mindkét rendezvényt havonta egyszer tartották az előljárók. A közösség ereje nagyon jó nevelő hatással bírt ezeken a gyűléseken is. A délutáni alaki foglalkozások fegyelemre neveltek és fejlesztették a parancsnoki képességeket.

A tanulmányi fegyelem javítása érdekében az elégtelen osztályzatokat és azok javítását az osztálykönyvben külön lapokon kellett vezetni. A szakaszparancsnok-helyettes – aki mindig az adott szakasz állományából került ki – naponta informálta az osztályfőnököt és a századparancsnokot a szerzett osztályzatokról. A parancsnok – Németh alezredes – pedig rendre „nyomatékosan” felhívta a gyengén tanuló hallgatók figyelmét a javítás fontosságára. Ellenkező esetben ugyanis nem hagyhatta el a főiskolát, aki 2-3 elégtelennel rendelkezett. A délutáni önképzés idején a tanszék tisztjei rendszeresen lementek a századhoz és segítettek az esetleges oktatási vagy nevelési problémák megoldásában.

Az egyéni **képességek fejlesztését** jól szolgálták az alsóbb évfolyamnál vezetett foglalkozások és az évfolyamszintnek megfelelő szolgálatok. Mindkét tevékenység osztályzata bekerült az osztálykönyvbe és beleszámított az adott képzési terület átlagába. A század és a tanszék vezetése nagy gondot fordított a szolgálati szabályzat, a napirend, valamint a napi életet szabályozó különböző intézkedések, parancsok maradéktalan betartására és betartatására, hiszen ebből államvizsgázni is kellett és természetesen avatás után ez vált a fiatal tiszt egyik legfontosabb értékmérőjévé. A

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

tanárok személyes példamutatással, követelménytámasztással és a motiváció fenntartásával éltek. Németh alezredek ezen kívül a szabadságot kérő hallgatókkal kitöltetett egy általa összeállított tesztlapot a szabályzatokból, és aki nem érte el a megfelelő eredményt, az „helyben járt”, azaz nem mehetett haza. A hallgatók sokat forgatták a szabályzatokat, de az a néhány hallgató, aki több fegyelmezetlenséget követett el, ilyen kérdéseket kapott: „A temetési menetnél hány lépésre megy a koszorúvivő a menettől?” Vagy, „Hány Celsius foknak kell lenni a csapatfogdában?” – persze szinte senki sem tudta. Ha morgolódtak a vizsgázók, jött a századparancsnoktól a reakció: „Eltársak, benne van a szabályzatban? Benne. Tehát nem készültek.”

Az oktatás és nevelés hatékonyságát szolgálta a félévenként rendezett oktatók értekezlete és a század nevelői értekezlet. Mindkét fórumon az információcsere, az egységes követelménytámasztás és a közös segítségnyújtás volt a fő téma. Ezekben az években vált gyakorlattá az osztályfőnök által összehívott szülői értekezlet, amelyen az általános tájékoztatás mellett a hozzátartozók megnézhatték a hallgatók élet- és munkakörülményeit. Ehhez hasonló hatású volt az évente rendezett tanszéknapi, amelyre a század tagjai meghívhatták a hozzátartozókat, barátokat és mindenki részt vehetett az összes bemutatón, tanszéki rendezvényen.

37. kép:
Századgyűlés az Ifjúsági klubban, felszólal a tanszékvezető

A 80-as évek közepén, bár továbbra is tartott a szigorú fegyelem és rendtartás, a hallgatói fórumok hatására az iskola vezetése engedélyezte a civil ruha viselését az eltávozáson. A kezdeti időszakban sok probléma született, mert a hallgatók a laktanya környékén öltöztek át. Ezt sajnos a Pannónia telepi lakosok egy része pénzszerzésre használta. Rövid idő után engedélyezték a polgári ruha laktanyában történő tárolását.

A hallgatók a főiskolán töltött időszak alatt nagyon sok új ismeretre tettek szert és magatartásuk, véleményük, jellembeli tulajdonságaik is jó irányba változtak. A tanszék kiemelten figyelt a pozitív személyiségjegyek kialakítására, mert ezek fontossága a felderítési feladatok jellemzőiből és végrehajtásuk sajátos körülményeiből következett. Hasonló jelentőséggel bírt a jó parancsnoki tulajdonságok kialakítása is. Mindezek párosultak a jó szellemi, testi és fizikai képességekkel.

3. 1. 7. Az oktatás feltételeinek kialakítás és fejlesztése

Az új képzési rendszerhez természetesen fejleszteni kellett a tanszék oktatási bázisát. Kezdetben a H tanterem épületben egy, rövid idő után a D épületben még egy **tantermet** kapott a tanszék. A H-206-os kabinet a technikai szakcsoport alárendeltségébe került és megkezdtek a berendezést. 3-4 vitrines szekrényt, tablótartókat, tablósorokat és fali tablókat helyeztek el a tanteremben. A tanárok úgy állították össze az oktatási segédanyagokat, hogy a fegyverzettechnika és a rendszertan oktatásához meglegyenek az alapfeltételek. A két új tanterem ideiglenesen megoldotta a tanszék oktatási gondjait, de a járműves órákat csak egy másik tanszékhez tartozó kabinetben lehetett megtartani. A 80-as évek első felében egy sor új felderítő berendezést állítottak rendszerbe, ezek közül az egyik legfontosabb a BRM-1K parancsnoki felderítő harcjármű volt. (Magyarországra összesen 12 darab érkezett, alapvetően a felderítő zászlóaljok kapták.) Természetesen a főiskola is kapott egyet. Az 1985/86-os tanév folyamán bővült az oktatási bázisok sora, mert a tanszék kapott **egy tanműhelyt** a 43. épületben és a hamarosan megérkező harcjármű ebbe a helyiségbe került. A felderítők jól emlékeznek az eszközre, hiszen egy sor speciális felderítő berendezés és egyéb műszer került a BRM-1K-ba. Alapvetően a felderítő szakasz (önálló felderítő járó) parancsnoki járműve volt. Az addig hagyományos felderítő műszereket (MI-8-as, vagy 6x30-as távcső, 39/49M tájoló) messze felülmúló eszközparkkal rendelkezett: beépített lézertáv mérő (1 D8), földi mozgócél felderítő lokátor (PSZNR-5), navigációs berendezés, rádiótechnikai felderítő műszer, saját áramforrás (aggregátor), hordozható rádió, passzív éjjellátó készülék, rejtjelző berendezés, elektromos aknakutató berendezés segítette a kezelőszemélyzet munkáját.

38. kép:
BRM-1K foglalkozás Csobánkán

A harcjármű berendezéseinek és eszközeinek oktatása ebben a műhelyben folyt. A jármű mellett asztalok és tanulópadok sorakoztak, a hallgatók itt tudtak jegyzetelni. Emellett több tablósor és más oktatástechnikai eszköz segítette a tanár munkáját. Természetesen a harcjárművet rendszeresen használták a terepfoglalkozásokon is, itt a hallgatók kipróbálhatták a tanteremben tanultakat.

Nagy változást hozott az oktatás feltételeinek javításában az 1986/87-es tanévben az „I” **tanépület** átadása, mert itt új tantermeket és irodákat kapott a tanszék. Ebben az épületben berendeztek egy harcjármű-technika tantermet, egy csapat- és egy mélységi felderítő kabinetet. Erki őrnagy vezetésével két speciális terepasztal készült, amelyek segítették a felderítők oktatását. Mindkét tanterem rendelkezett az összes, főiskolán lévő, korszerű oktatás-technikai eszközzel, ezen kívül csapat- és mélységi felderítő tablósor került a falakra. A mélységi kabinetben helyezték el a speciális híradó eszközöket, ejtőernyőket, a speciális robbantás oktatásához szükséges makettek. A másik kabinetben megtalálhatók

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

voltak a tanult hadseregek fontosabb harcjárműveinek makettjei és más berendezések, amelyek elősegítették a hatékony oktatást.

A mélységi képzés gyakorlati oktatásához a tanszék a főiskola segítségével két fontos objektumot hozott létre. Az iskola külső, Duna-parti részén elkészült az **ejtőernyős gyakorlópálya**. A külön bekerített objektum biztosította a földi felkészítés legfontosabb gyakorlati fogásainak elsajátítását. Néhány hónapos dokumentumváltás után kapott a tanszék többféle gyakorló ejtőernyőt és a hajtogatáshoz szükséges anyagokat, ezen kívül egy a helikopterek fogadásához rendszerezített leszálló készletet. A gyakorlótéren a mélységi oktatók a foglalkozások során kiépítettek egy „bázist” és egy rejtett figyelőt, amelyek egyrészt a gyakorlati foglalkozások megtartására, másrészt mint objektumként bemutatásra szolgáltak. Mindkét objektum rövid karbantartás után bármikor használható volt.

Csobánkán a főiskola továbbfejlesztette a harci ösvényt, amelyen a hegyi kiképzés és a vegyvédelmi kiképzés néhány mozzanatát lehetett gyakorolni. A főiskola rekonstrukciójának harmadik ütemében a gyakorlótér bázisán elkészültek a fűthető faházak, valamint bővültek a harcjárművek előkészítését és javítását végző bázisok.

39. kép:
A csobánkai téli szállás kívül és belül

A tanszék a század raktáraiban helyezte el azokat a felderítő eszközöket, amelyeket a csoportfőnökség utalt ki a tisztképzéshez. Így a hallgatók önképzés során, délután bármikor hozzáférhettek az optikai eszközökhöz, távmérőkhöz, éjszakai figyelőműszerekhez. Természetesen nemcsak az eszközök kezelését gyakorolták, hanem rendszeres volt az eszközök karbantartása, a legfelsőbb szintű technikai kiszolgálása is.

A tanszék nagy gondot fordított a csapatoknál rendszeresített okmányok megismerésére, azok vezetésének elsajátítására. A harcászati tantárgyak is igényelték okmánymintákat, de a technikai eszközökkel és a napi élet irányításával összefüggő feladatok végzése, okmányolása azok sokszorosát követelte. Ezért minden tiszt hozott a csapatoktól harcászati okmányokat, a technikai kiszolgálások rögzítésére szolgáló dokumentumokat és a század kiképzését, napi életét szabályozó okmánymintákat. Ezek folyamatos frissítése feltétlenül szükséges volt a képzés során az aktuális változások bemutatásához.

A századparancsnoki képzés a felderítő szakon továbbra is egészen sajátos kidolgozó munkát követelt a tanszék kollektívájától, mivel a felderítő alegységparancsnok az egység vagy magasabbegység szervezetében oldja meg a feladatait. A kidolgozott helyzetek egyre tökéletesebbek lettek és a számuk is szaporodott.

A nyolcvanas években alapvetően megváltozott a felderítő csapatoknál a célok helyének meghatározására szolgáló eszközpark, és a korszerű eszközökkel, valamint berendezésekkel sokkal könnyebbé vált a pontosság követelményeinek teljesítése. A tapasztaltabb felderítők (akik 1983-85-ig kapták meg a hadnagyi csillagot) emlékeznek még arra, hogy a tereptani kiképzés és a harcászati foglalkozások fontos részét képezte a célok helyének pontos meghatározása. A különböző felderítő utasítások erre konkrét méter értékeket rögzítettek. A követelmény teljesítésére egy távcső és egy tájoló állt rendelkezésre, valamint a 70-es évek végétől egy viszonylag pontos koordinátamérő. Minden tiszt törekedett a

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

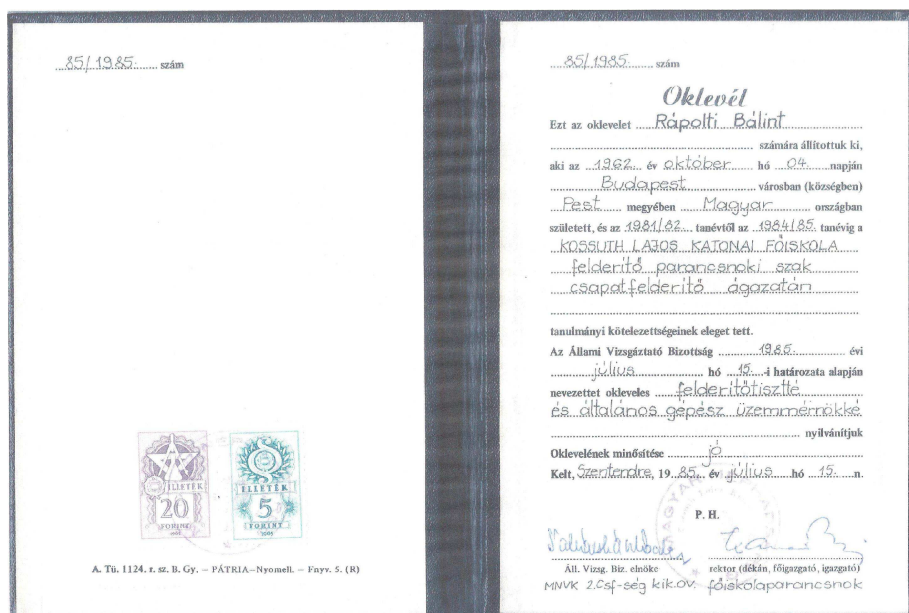
Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

sok hibalehetőség kiküszöbölésére és nagy hangsúlyt fektetett a mérések pontos elvégzésére. A gyakorlatok bizonyítótákká a felderítő tisztképzés e területen elért eredményeit.

Az 1981-87 között folytatott felderítő tisztképzés folyamatosan fejlődött, az utolsó években valóban kiteljesedett és megfelelt a felderítő szolgálat elvárásainak. Ebben az időszakban a Zaják András alezredes által irányított szaktanszék elismertté és eredményessé vált a főiskolán. A végzett tisztek döntő többsége megállta helyét az első tiszti beosztásban, rövid időn belül magasabb beosztásba került és magasabb rendfokozatot érdemelt ki. Ezekben az években **4 szakasz, 82 hallgató** hagyta el a főiskola padjait. Ebből a felderítő képzés történetének első két „mélységi” osztálya **18 fővel, mint mélységi felderítő tiszt** végzett. A néphadsereg szükséglete miatt 1987-ben két évfolyamot avatott a tanszék. A felderítő tiszti beosztások magas feltöltöttsége miatt viszont túlképzés keletkezett, ezért Polgár vezérőrnagy a közel 50 fő egy részének rádiófelderítő beosztást ajánlott fel és a fiatal tisztek közül sokan intenzív német vagy angol nyelvtanfolyamra kerültek.

Összesen **hároman értek el kitüntetéses oklevelet** és főhadnagyi rendfokozatot. Az ebben az időszakban avatottak közül többen lettek tábornokok, komoly beosztásokat töltöttek be a magasabbegységeknél és néhányan teljesítették a tudományos fokozat követelményeit. Sajnos, a mérnöki diplomával járó reáلتantárgyak elsajátítása több, egyébként jó képességű felderítőnek jelentett komoly akadályt, ezért néhányan idő előtt elhagyták a főiskolát. A mérnöki diploma egy másik fontos és negatív jelenséget hozott felszínre, mégpedig azt, hogy a végzett tisztek közül viszonylag nagy számban a tiszti fogadalom aláírása előtt kérték a tartalékkállományba helyezésüket. A diploma segítségével a polgári életben gyorsan jó álláshoz jutottak. Sajnos a végzős felderítő osztályokban is voltak ilyen zászlósok.

A négyéves képzés 1987-ben fejeződött be és ismét új korszak kezdődött tisztképzés és a tanszék történetében.

40. kép:
Az üzemmérnöki diploma

3. 2. A HÁROMÉVES FELDERÍTŐ TISZTKÉPZÉS (1986-1993)

1986-ban a néphadseregben jelentkező tiszthiány miatt úgy döntött a felső vezetés, hogy az alapfokú tisztképzés idejét négy évről három évre csökkenti. Az ekkor már működő Tanintézeti Csoportfőnökség úgy vezényelte le az átalakulást, hogy rövid átmenet után 1987-ben két évfolyamot avattak a főiskolán.

3. 2. 1. Az átalakítás sajátosságai, a képzés felépítése, szakaszai

Az 1984-ben bevonult évfolyam az első évet az Általános Katonai Tanszéken, a második évfolyamot a Csapatfelderítő Szaktanszéken végezte. 1986 derekán sürgős intézkedés érkezett a főiskolára és a tanszékre, amely meghatározta, hogy: a következő év szeptemberében induló harmadéves osztálynak egy év alatt kell elsajátítani a hátralévő két év anyagát. Ezt a tanszék egy átmeneti tematikával oldotta meg. A napi óraszám 7-8 órára növekedett, csökkent a gyakorló csapatszolgálatra szánt idő és növekedett a kiképzési napok száma. Elmaradt a több éve rendszeresen betervezett mezőgazdasági munka. Emellett az egyes tárgykörökre szánt óraszámok is változtak. A tanárok igyekeztek növelni a képzés hatékonyságát. Több esetben a harmadik és negyedik évfolyam a szakiránynak megfelelően közösen vett részt a foglalkozásokon. Így rövid idő alatt megtörtént az átállás, és 1987-ben a mérnökképzés alapkoncepcióját meghagyva új, a kornak jobban megfelelő felderítő tanterv és tantárgyprogram született. A dokumentumot Polgár vezérőrnagy hagyta jóvá. Az első lényeges változás a polgári diploma megnevezésében és tartalmában jelentkezett. Az előző években tapasztalt nagyszámú lemorzsolódás egyik okának a polgári életben jól konvertálható üzemmérnöki diplomát jelölte meg a katonai felső vezetés. Ezért ezt módosítva, **1987-től harcjármű üzemeltető üzemmérnököket** képeztek a felderítő tanszéken is. A változások további tartalma sokkal részletesebben és szakosítva határozta meg a felderítő tisztképzést. 1986-ban módosították a tanulmányi és vizsgaszabályzatot, amelyben az egyik lényeges változásként megjelent a záróvizsga, ami több félév tananyagát mérte fel. A harmadévesek végül eljutottak az államvizsgáig, ahol nem vallottak szégyent és rövid beilleszkedés után erősítették a felderítő rendszert.

A képzés struktúrája nem változott, csupán az egyes részcélokhoz rendelt idő lett rövidebb, ezért a tanári kar a hatékonyabb oktatásra törekedett. A bevonulás után 90 óra sorkatonai alapkiképzés folyt, ezt részben az Általános Katonai Tanszék tanárai, részben a szakaszok mellé vezényelt osztályfőnökök tartották. Természetesen a konkrét parancsnoki beosztásokban a magasabb évfolyamon tanuló hallgatók szerepeltek.

Az általános katonai alapozás az első félévben történt, ezután volt lehetőség a szakválasztásra, majd a második félévben a szakra való felkészítés folyt. Ebben az évben minden hallgató B kategóriás jogosítványt szerezhethet, megismerte a katonai rend és a hadsereg általános törvényeit, a rajparancsnoki feladatok ellátásának alapjait. A két félév 18-18 hetet és 1080 órát foglalt magában.

A harmadik félév 90 órás gyakorló csapatszolgálattal kezdődött, alapkiképzésen, rajparancsnoki beosztásban. A félév további részében folyt a harcjármű parancsnoki és a felderítő rajparancsnoki felkészítés. Ennek belső tartalma továbbra is a kezelőszemélyzetből képezhető felderítő szervek tevékenységének begyakorlása és a felderítőszerv parancsnoki munkájának elsajátítása volt.

A szakirány kettéválasztása a második évben történt. A 4.-5. félévben a szakirányú felderítő szervek tevékenységét tanulták meg hallgatók, majd a parancsnoki munkát, végül a 6. félév a felderítő század és a századparancsnok feladataira koncentrált. Az utolsó évben minden hallgatónak szakdolgozatot kellett készítenie az előírt szaktantárgyak valamelyikéből, és a végzősök az államvizsga-bizottság előtt védték meg a dolgozatukat. Az államvizsgák száma háromra csökkent, így politikai tárgyakból, technikai ismeretekből és harcászatról tettek vizsgát a hallgatók.

A félévek célkitűzései mellett az 5. 6. félévben egy, illetve három hét gyakorló csapatszolgálatot írt elő a tantárgyprogram. A félévek óraszámja egységesen 540 óra volt, összesen 3240 óra szolgált a tiszti felkészítésre. Bár közel 300 órával csökkent az óramennyiség az előző évekhez képest, azonban a tananyag racionálisabb összeállítása nagyjából pótolta a hiányzó órákat.

3. 2. 2. A tananyag tartalma és oktatásának módszerei

1987 után némileg változott a képzésben résztvevő szakaszok szerkezete. Több évfolyamnál külön osztályfőnök foglalkozott a szakirányok szakaszaival, de ettől függetlenül a képzés többsége közösen folyt.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

A tantárgyprogram tantárgyi felosztása szakított az előző évek hagyományaival, a tantárgyakat témájuk szerint csoportosította. Az első a **politikai és társadalomtudományi** tantárgyak csoportja, amelyhez 6 tantárgy tartozott és továbbra is a tudományos szocializmus államvizsgával zárult. Az alaptantárgyakat, a testnevelést és az idegen nyelvet folyamatosan oktatták és ez utóbbi záróvizsgával fejeződött be.

Az **általános katonai tárgyak** közé tartozott a gépjármű kiképzés és zömmel kevés óraszámú fegyvernemi ismereteket. A tantárgycsoportra 490 óra, az összóraszám 15%-a jutott. A **természettudományi ismeretek** a harcjármű üzemeltető üzemelnöki képzés tananyagát tartalmazták és továbbra is alapot adtak a technikai jellegű szaktantárgyakhoz. Nagyon fontos változás a számítástechnikai ismeretek megjelenése a tantárgyak között. Témája elsősorban a személyi számítógép ismeretére és a BASIC programozás alapjaira terjedt ki.

A **szaktantárgyak** 1400 órát, az összóraszám 45%-át tették ki, amelynek közel 70%-a gyakorlat, vagy csapatoknál tervezett foglalkozásként szerepelt az órateremben.

Ismét megjelent a **két technikai** tantárgy, tananyaguk és oktatási formáik megegyeztek az előző évek gyakorlatával. Bár az órák döntő többsége közösen zajlott, a tanárok igyekeztek a gyakorlásokat, a számonkéréseket és a vezetési gyakorlatokat úgy megszervezni, hogy a csapatfelderítőknél a BMP-1, a mélységi ágazatnál a PSZH dominált. A két tárgyból a hallgatóknak félévente egyéni feladatokat kellett kidolgozni és meghatározott időre leadni. Ezek között szerepelt a karbantartó nap, vagy a vezetési gyakorlat levezetési tervének teljes kidolgozása, vagy a technikai szemle munkafolyamatainak leírása. Mindkét tárgy a harmadik év végén közös komplex technikai államvizsgával zárult.

Az 1987-es tantárgyprogramban szerepelt először a **felderítőeszköz-ismeret** tantárgy. Ennek oktatási célja az aktuálisan rendszeresített felderítő eszközök és berendezések megismerése, kezelésének, alkalmazásának elsajátítása, technikai kiszolgálásuk megszervezése és ellenőrzése volt. A két ágazatnak külön képzést kapott. A csapatfelderítő szakirány az órák többségében a 80-as évek közepén rendszerbe kerülő BRM-1K parancsnoki felderítő harcjármű különböző berendezéseivel foglalkozott, míg a mélységiek, bár ismereteket kaptak a másik ágazat kézi eszközeiből (MRP-4 rádiótechnikai felderítő eszköz, KT-83 lézertáv mérő, PSZNR-5 földi mozgócél felderítő lokátor stb.), az órák 70%-án a mélységi híradás eszközeinek használatát tanulták. A tantárgy ismeretanyagának elsajátítási szintjét a bizottság a technikai államvizsgán mérte fel.

A **lőképzés** megegyezett a négyéves kiképzési időszak tananyagával, de kimaradt a hegyi lövészet és a lögyakorlatokon jobban elkülönültek a támadó és védő harcászati szituációban végzett lövészetek. Itt is érvényesült az ágazati súlypontképzés a harcjárműves lögyakorlatoknál. A végzősök a hatodik félév végén úgy szigorlatoztak, hogy a komplex vizsga a lőtéren zajlott.

A fő integráló és a szakmát megalapozó tantárgy a **harcászat** volt. Ezekben az években összesen 510 órát lehetett tervezni, ez közel 10%-kal kevesebbnek bizonyult az előző évekhez képest. Erki őrnagy javaslatára ezt a problémát a tanszék úgy oldotta meg, hogy több gyakorlati foglalkozást összevontan tervezett, napi 6 órával számolva, azonban a kihelyezéseken a gyakorlásra fordított óraszám elérte a napi 10 órát is. A tananyag tartalma és a belső struktúrája nem változott, a foglalkozásokon alkalmazott módszerek tárháza bővült. Az utolsó félévben a tárgykörök közé bekerült a felderítő osztag tevékenységének megszervezése és vezetése. A szakcsoportvezető továbbra is félévente 2-3 kihelyezést tervezett Csobánkára. A foglalkozásokon a hallgatók vagy a kiépített faházakban laktak, vagy a teljes kihelyezett állományt sátrakban helyezték el.

Ezeket a foglalkozásokat igyekeztek a tanárok szívesen, érdekesen oktatni, így a hallgatók motivációja is növekedett. Sokszor alkalmazták az alcsoportok egymás elleni felderítését. Sokkal érdekesebb volt a megindulási helyen az átjutás helyének felderítése, ha az ott gyakorló gépesített lövész osztály ellen irányult. Az ellenséges tüzéséget a tüzér tanulócsoporthoz, a mélységben folyó biztosítási feladatokat, a műszaki munkákat a határőr és a műszaki hallgatók „játsozták”. Ezekben a foglalkozásokon a tanárok nagyon jó ellenőrzési és értékelési lehetőségekhez jutottak. A mozzanat végén csak konzultálni kellett az adott fegyvernem foglalkozásvezetőjével, és a felderítő tanár pontos adatokhoz jutott a

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

jelzett objektum helyéről, tevékenységéről, a felderítő hallgatók rejtett munkájáról. Ezek a kihelyezések hasznosak voltak, a nehézségek ellenére is szívesen vettek részt rajtuk a hallgatók.

A tantermi foglalkozásokon egyre gyakrabban alkalmaztak a tanárok egyszerű számítógép programokat. Jól használható volt a tanterekben elhelyezett korszerű terepasztal és a filctollal írható vizuál tábla, amely szinte mindenféle harcászati foglalkozás típuson szerepelt.

A mélységi felderítő ágazat harcászati órái teljesen külön zajlottak. Az elméleti foglalkozások a tanteremben folytak, a gyakorlati fogásokat és a parancsnoki munkát a terepasztalon, a KHGYB-n és a terepen sajátították el a hallgatók. A tantárgy tartalma megegyezett az előző években oktatott anyaggal. Az óraszám 340 óra volt, ami közel 40%-kal kevesebbnek bizonyult, mint a négyéves képzés idején, igaz, az ejtőernyős kiképzés külön tantárgyként szerepelt.

A terepfoglalkozások hatékonysága folyamatosan nőtt, az újonnan a tanszékre kerülő tisztek egyre jobban megismerték a helyi körülményeket, a gyakorlótér és a Szentendre környéki terep adottságait. A tanárok a gyalogos alkalmazás mellett használták a PSZH-val történő feladat végrehajtást is. A tantárgyprogram előírásai szerint a mélységi felderítő csoport és századparancsnoki feladatok helyzetbeállításai hasonlóak voltak, ezért több évfolyam együttműködésben oldotta meg a feladatát.

Mindkét ágazat szakaszai továbbra is részt vettek hegyi, téli és vízi táborban. A vízi táborokat ezekben az években az egri felderítő zászlóaljjal együtt a Tiszán tartotta a negyedik félévben az oktató tanár. Lényeges újdonságot tartalmazott a program, mert mindkét ágazat végzőseinek a záró gyakorlatát a csapatokkal együtt kellett tervezni és végrehajtani. Minden év végére valamennyi hallgató a tantárgyprogramban rögzített egyéni feladatot dolgozott ki. A második félévben elkészítették a raj tüzvázlatát és a jelzések rendjét, a negyedikben a szakasz tüzvázlata mellé a körlet berendezéséhez szükséges műszaki munkák tervét, míg a végzés előtt a felderítő osztagparancsnok munkatérképét dolgozták ki. Minden feladat értékelése beleszámított az év végi osztályzatba. A tantárgy természetesen komplex államvizsgálóval zárult, amelyet a főiskolán tanteremben, másrészt a gyakorlótéren tartott a tanszék. Ezen a vizsgán kellett a hallgatóknak megvédeniük a szakdolgozatot.

A szaktantárgyakhoz tartozott még a tüzér, a műszaki, a légvédelmi ismeret és a rádióelektronikai harc. Ezek tartalma nem változott és a számonkérés a harcászat tantárgy vizsgáin történt. Fontos tárgy volt az **idegenhadsereg-ismeret**. Ennek során a felderítők megtanulták a barna, a meggypiros, és a narancssárga haderő ruházati formáit, jelzéseit, eszközeinek felismerési jeleit. Az oktatás során a tanszék nagy hangsúlyt fektetett a különböző kötelékek harcrendi felépítésére, az egyes harcrendi elemek jellemzőire és azok felismerési jeleinek megtanítására. A századparancsnoki képzés miatt fontossá vált az ellenség tevékenységének értékelése. Ezért a tantárgyat oktató tanárok sok módszert kísérleteztek ki.

A tanszék a szemléltetés gazdagítása érdekében egyre több diaképet készített: a harceszközökről, harcjárművekről többféle felvétel került a gyűjteménybe a közeli, jól felismerhető képtől egészen az álcázott, 20-30%-nyira láthatóig. Ezen kívül a harcász szakcsoport szisztematikusan gyűjtötte a különböző harc helyzetekben megjelenő eszközöket. A tanszéken a 80-as évek végére 2000-2200 darab, kategóriákba rendezett diakép segítette a szemléltetést. Sok, válogatott és tematikusan összerakott videó állt a tanárok rendelkezésére.

A harcrendi elemek tevékenységének és felismerésének oktatásához a magyarázatot kombinált szemléltetés tette érthetőbbé, az írásvetítőn lévő egyezményes jelek tartalma megjelent a diavetítőn vagy a TV készüléken, így a fiatal tisztjelöltek könnyebben megértették a vázlatok jelentését, az általuk ábrázolt vonalak és jelek valóságos helyzetét. A célt mindig úgy fogalmazta meg a tanár, hogy „Eltársak, akkor látják tisztán a vázlatok tartalmát, ha a menetoszlop lerajzolása közben hallják a lánctalpak csikorgását.”

A manőverek és a harctevékenységek dinamikáját mozgó számítógépes ábrák tették érthetőbbé. Ezeket a programokat többségében a tanszék tanárai készítették. Egyezményes jelek és a hangok segítségével láthatóvá vált a besorolás, a körletek elhagyása, a szétbontakozás és a támadás. Így a hallgatók viszonylag könnyen megértették a harc folya-

matát, belső összefüggéseit. Az ellenség tevékenységének felismerését, a törvényszerűségek megértését sok térképes gyakorlati foglalkozás segítette. A gyakorlások újszerű sajátossága volt, hogy a hallgatók a felderítő csoportparancsnok szerepében dolgoztak, tehát a harcászat és az idegenhadserg-ismeret tananyagát össze kellett kapcsolni. A foglalkozások előtt a hallgatók összeragasztották a térképet, rögzítették az alaphelyzetet, tanulmányozták a kiinduló adatokat. A foglalkozásokon a konkrét helyzetbeállítás után a tisztjelöltek láttak egy rövid videó részletet, ezt mindenki értékelte, rögzítette a térképen, összeállította a felderítő parancsnok jelentését és megfogalmazta a harcrendi elem várható tevékenységét. Egy kijelölt hallgató jelentette a döntését, az osztály a tanár vezetésével megvitatta a hallottakat, végül elhangzott az értékelés. A foglalkozás végére kialakult a térképen az ellenséges zászlóalj és a dandár teljes harcrendje. Ezzel a módszerrel feltárhatók és könnyebben megérthetők voltak a harc belső törvényszerűségei. A tantárgy tananyaga a harcászat vizsgáin szerepelt egyik részkérdésként.

A **csapatkiképzés módszertana** során a hallgatók megtanulták a kiképzés-nevelés elméleti, gyakorlati fogásait. A foglalkozás vezetését a harmadik és a hatodik félévben lehetett gyakorolni. A csapatfelderítőknek 210, a mélységi felderítőknek 170 órájuk volt.

A mélységi ágazat külön tantárgyaként jelent meg az **ejtőernyős kiképzés**. Az egész tanszék nagy várakozással tekintett a tantárgy elé. Ezekben az években három ejtőernyős tábor szerepelt a tantárgyprogramban, a negyedik félévben 20, az ötödikben 20, a végzés előtt pedig 30 ugrást kellett teljesíteni. Az ugrások követelményei (pl. magasság, nehézségi fok) konkrétan szerepeltek a dokumentumban. A képzés végén a tisztjelöltek teljesítették a II. osztályú ejtőernyős vizsga követelményeit.

A tiszti felkészítésre kevesebb óra jutott, mint az előző években, de az oktatás hatékonyságának növelésével, jobb szervezéssel megfelelően képzett felderítő tisztek kerültek ki az alma materből.

3. 2. 3. A felderítő tanszék állománya és munkája

Az 1987-ben kiadott főiskolai állománytáblában a tanszék neve – a képzés profiljához illeszkedve – **Felderítő Szaktanszék**re változott, ezen kívül megjelent a mérnök-helyettesi beosztás, valamint két szakcsoportvezetői státusz. A mérnök-helyettes tervezte, szervezte és irányította a hallgatók technikai és lökiképzését, kapcsolatot tartott a főiskolaparancsnok fegyverzettechnikai és oktatási helyettesével, egyeztetette az oktatás tartalmát és módszerét a Természettudományi és Technikai Alapozó Tanszékkel. A szakcsoportvezetői beosztás a két ágazat képzésének irányítására születt.

Ezekben az években került a tanszékre Lopocsi István mérnök őrnagy, aki rövid idő után megkapta a mérnök-helyettesi megbízást. A harcjármű technika oktatásával Rózsa István századost bízták meg. 1987-ben több helyen is megváltozott a tanszék összetétele. Távozott Kerekes Péter és Herman István százados, valamint Görög Ferenc őrnagy. Pavlovszki György alezredes a törzsszotályra került. Horváth Sándor százados a századtól felkerült a tanszékre, helyére Szombathelyről Holndonner Hermann főhadnagy érkezett és lett a századparancsnok helyettese. Őt hamarosan Kovács László főhadnagy váltotta. Az új állománytáblában létrehozott lökiképzés tanári helyet Volosz Gábor főhadnagy töltötte be. A vezetésben a tanszékvezető-helyettesi beosztást Erki Kázmér őrnagy, a csapatfelderítő szakcsoportvezetői feladatot Füzési Ottó őrnagy látta el. 1987-ben kiteljesedett a tanszék szervezete a mélységi ágazat területén, mert a szakcsoportvezetői beosztásba a főiskolára került Madács János százados Szolnokról. Ezen kívül a polgári dolgozói státuszok egy kabinetkezelői hellyel bővültek. 1989-ben Kerekes László százados a gépesített lövész tanszékről került a felderítőkhöz.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

41. kép:
Erki Kázmér ejtőernyős táborban

1988-ban Németh Mihály alezredes elérte az 55. életévét és nyugdíjba vonult. A búcsúztatásán részt vett a század teljes állománya, a tanszék minden tanára és Kazai Barna vezérőrnagy. A főiskola parancsnoka megköszönte Németh alezredes 13 éves századparancsnoki munkáját. A volt hallgatók döntő többsége azóta is tisztelettel és szeretettel beszél Misi bácsiról. Az új századparancsnok Kovács László lett, helyettesének a csapatbeosztásból a főiskolára kerülő Papp László főhadnagyot nevezték ki.

A tanszék munkarendje annyiban változott, hogy a tanszékvezető-helyettes vezetői értekezleten meghallgatta a képzésről tett jelentéseket és megszabta a következő két hét feladatait. A szakcsoportvezetők a képzés tervezését, irányítását, ellenőrzését végezték, természetesen a megszabott számú órákat megtartották. Fontos szerepük volt a módszertani munka tökéletesítésében, a két szakirány dokumentumainak kidolgozásában és a félévi tanrend tervezésében. A mélységi felderítő szakcsoportvezető különös gonddal tervezte és szervezte az ejtőernyős kiképzést, hiszen annak fontos jogi és pénzügyi vonzata volt. Az éves jármű és bázisigénylés a mélységi szakcsoportnál kiegészült a helikopter üzemóra betervezésével.

A tanszék dokumentumai, kidolgozandó okmányai nem sokat változtak, csupán néhány új terv született. Ezekben az években különös gonddal készültek az államvizsga levezetési tervek, amelyeket első lépésben a Kiképzési Osztály ellenőrzött, ezt követően a szakmai előljáró hagyott jóvá. A tanárok továbbra is aktívan vettek részt az oktatói segédanyagok készítésében. A jegyzetírás mellett több videofilm és számítógép program készült. A tanszék többször eredményesen szerepelt a főiskola által rendezett oktatástechnikai kiállításon. A tanárok folyamatosan kísérleteztek a számítógép hatékony alkalmazása érdekében. Készítettek önkonzultációs és vizsgaprogramot, gyakoroltató programot és többször alkalmaztak szemléltető eszközként személyi számítógépet.

A tanszék a 80-as évek végére összeszokottan, jó légkörben és eredményesen dolgozott. Az állomány döntő többsége rendelkezett a beosztásához szükséges végzettséggel, aki pedig nem, az szerepelt a beiskolázási tervben. Optimális maradt a tanárok életkor szerinti megoszlása, a fiatalon érkezett tisztek közül sokan kiválóan végezték az iskolát, kellő csapattapasztalattal rendelkeztek. Az iskola vezetése elismerte a tanszék tevékenységét, a szakmai előljáró a személyes tapasztalatok és a csapatoktól begyűjtött információk alapján folyamatosan jó minősítést adott.

1987-ben megjelent a honvédelmi miniszter 46/1987-es utasítása, amely intézkedett az oktatói fokozatok bevezetésére a katonai felsőoktatási intézményekben. Az utasítás 4-5 éves tanítási gyakorlatot, kiváló oktató-nevelő munkát, a tudományos életben való jártasságot és nyelvismeretet írt elő. Ezeknek a követelményeknek eleget téve főiskolai docensi címet kapott 1987-ben Görögh Ferenc, majd 1989-ben Füzési Ottó.

A csapatokkal és a szakmai előljárával való együttműködés az előző időszakhoz képest bővült, mert növekedett a csapatoknál rendezett foglalkozások és gyakorlatok száma, több vizsgát a felderítő zászlóaljok szerveztek. A mélységi tisztképzés sokkal aktívabb lett, többszintű kapcsolattartást igényelt a csoportfőnökséggel és főleg a szolnoki felderítő zászlóaljjal.

Ebben az időszakban többen vettek részt különböző továbbképzéseken. 1986-ban Szabó Ferenc őrnagy háromhetes BRM-1K tanfolyamon vett részt Győrben, Füzési Ottó alapfokú számítógép-kezelői vizsgát tett, Komjáti Árpád és Füzési Ottó munka melletti nyelvtanfolyamra járt a főiskolára, 1988 tavaszán Kovács László és Pavlovszki György négyhónapos magashegyi tanfolyamon volt Ukrajnában. Utóbbiak itt megszerezték az alpesi felkészítéshez szükséges ismereteket és jártasságokat.

3. 2. 4. Az oktatási feltételek változása

A tanszék az I. tantermi épület átadása után a D épületben **új kabinetet** alakított ki az idegenhadsereg-ismeret oktatására. A tanterem berendezésében és felszerelésében nagy segítséget nyújtott az egri módszertani központ. A falakra új tablósorok kerültek, beszerelték az OG-03-as kollektív oktató és visszacsatoló gépet, a tanári asztalba beépítettek egy videomagnót és egy Commodore 128-as számítógépet, amelyek a falra szerelt televízió készülékhez csatlakoztak.

Az I. épület tantermeit a tanszék folyamatosan korszerűsítette. Modern berendezések kerültek az osztálytermekbe, mindenhol lehetőség nyílt a videomagnó, a TV episzkóp, a számítógép gyors üzembe helyezésére. Egy sorozat harc-eszköz-makett biztosította a terepasztalon a helyzetek valósághű ábrázolását. A harc- és tűzvezetési foglalkozások hatékonyságát nagyban növelte a 80-as években vásárolt vizuál tábla, amelyre vetíteni, rajzolni, mágneses jeleket elhelyezni egyformán lehetett. Természetesen más tananyag szemléltetését is lehetővé tette ez az új eszköz

42. kép:
A D-210-es kabinet bemutatása a hozzátartozóknak

A 80-as évek második felében a csobánkai gyakorlótéren a tanszék kiépített egy **felderítő század körletet** és egy felderítő zászlóaljparancsnoki harcálláspontot. A műszaki tanszék hallgatói kiobbantották a létesítmények alapját képező

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI OTTÓ

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

gödrök helyét. Ezután a felderítő hallgatók a bázismunka idején folyamatosan tökéletesítették a körletet. Így kiépültek a fedezékek, óvóhelyek, tüzelőállások, parancsnoki figyelőhelyek és más objektumok. Az összeköttetés létesítésére távbeszélő vezetékek szolgáltak. Ez a terület kettős funkciót látott el, mert itt gyakoroltak a hallgatók, másrészt a tanárok bemutatták a körlet felépítésének és biztosításának egy célszerű változatát. Így a fiatal tisztek képet kaptak a terep rendezésének a lehetőségeiről és a csapatbeosztásban könnyebben eligazodtak a gyakorlótéren. Végre a felderítő képzéshez is készült Csobánkán objektum.

Az évtized végére a megépült raktárépületekben a felderítők kaptak egy hosszú épületrészt, amely egyrészt az ejtőernyős anyagok és a mélységi képzéshez szükséges eszközök tárolására szolgált, emellett rossz idő esetén itt, fedett helyen lehetett gyakorolni az ejtőernyők hajtogatását.

43. kép:
A felderítő század kiépített körlete

Az 1987/88-as tanévtől a század visszakerült a 3. kollégiumi épületbe, ahol az elhelyezés mellett a tanszék anyagai, műszerei is helyet kaptak. Az alegység szintjén az ifjúsági klubot, a raktárakat úgy alakította ki a parancsnok, hogy a század körletben folyó foglalkozásokhoz minden feltétel a tanárok rendelkezésére állt.

A tanszék a hároméves képzés során is megállta a helyét. Teljes lendülettel folyt a két ágazat képzése, az oktatás feltételei és körülményei megfelelőek voltak.

44. kép:
A felderítők körletét a külföldi vendégek is megszemléltek. Balra Kazai vezérőrnagy

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

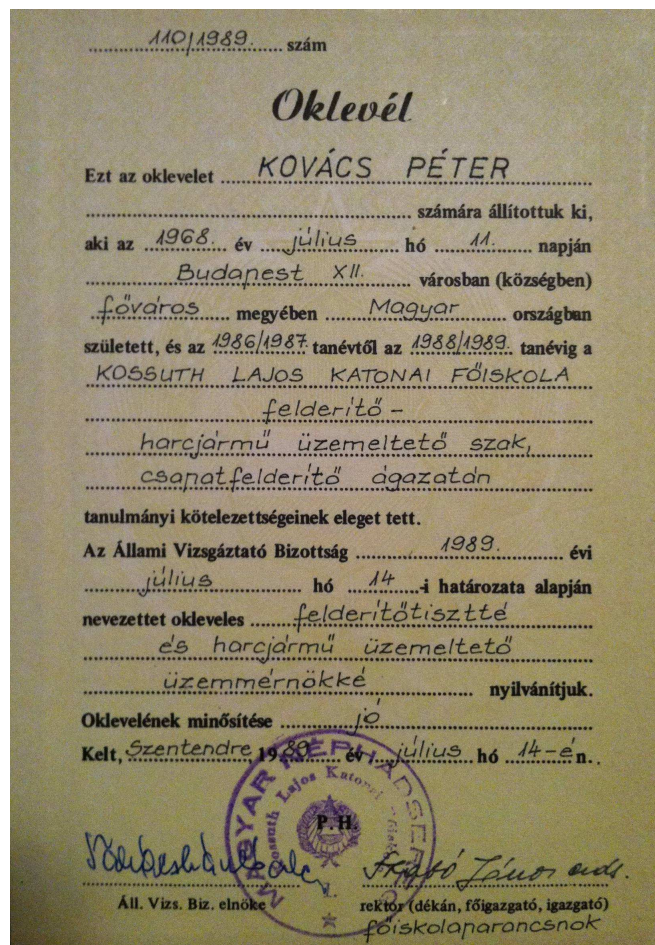
Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

Továbbra is jó képességű, széles látókörű, pozitív emberi és parancsnoki tulajdonságokkal rendelkező tisztek hagyták el a főiskola padjait. 1993-ig **9 szakaszban 88 felderítő tisztt (ebből 28 mélységi felderítő) végzett**, közülük **ketten lettek főhadnagyk**, de a többségük rövid idő után magasabb rendfokozatba került. A fiatal hadnagyk döntő többsége az avatás után sikeresen elvégezte az intenzív nyelvtanfolyamot.

A tanszék munkájának egyik legnagyobb elismerése a 1980-90-es évtized fordulóján vált kézzelfoghatóvá. A felderítő tisztek közül többen jól beszélték az angol nyelvet, már a kezdetekkor bekerültek az ENSZ nemzetközi ellenőrző csoportjaiba. A misszió után ellátogattak a főiskolára és találkoztak a régi tanáraikkal. Ennek során büszkeséggel mesélték, hogy a 4-5 nemzet katonáiból összeállított járőr azért érte el időben és épségben a kijelölt támaszpontot, mert egyedül a magyar tisztt értett a tájékozódáshoz és tudta, hogyan kell aknásiított menetvonalon mozogni. A terepen lévő harceszközök felismerésére és helyének megállapítására mindig a magyarokat hívták segítségül. Az amerikai tiszti járőr órákon keresztül a logisztikára várt, amikor a magyar tisztt néhány perces javítás után ismét működőképessé tette a járművet.

A későbbiek során is mindig meglepéssel nyilatkoztak a parancsnokok a felderítő tisztek szakmai felkészültségéről.

Ezek a tények és történetek joggal tették büszkévé a felderítő tanszék teljes tanári állományát.

48. kép:
Oklevél a felderítő- harcjármű üzemeltető – üzemtechnológiai szak elvégzéséről.

4. FELDERÍTŐ TISZTKÉPZÉS A MAGYAR HONVÉDSÉG SZÁMÁRA 1991-1997

1990-ben a rendszerváltás gyökeresen átalakította a hadsereget, prioritást kapott a létszámleépítés és leszerelés, valamint a korábbi koncepcióktól alapjaiban eltérő ország-védelem. Ennek következtében csökkent a felderítő tiszti beosztások száma, ami a főiskolai képzésre is hatott. A hadseregben új értékek jelentek meg, ezzel átértékelődött a korábbi tiszti műveltség, és egy új értelmiségi szerepkör követelménye fogalmazódott meg a jövő tisztjeivel szemben. Változtak a honvédelmi alapelvek, új doktrinális tételek születtek a felderítő erők alkalmazására is. Növekedett a hadsereg nemzetközi szerepvállalása, mindez azt eredményezte, hogy új képzési célokat és követelményeket kellett teljesíteni a főiskolai oktatásban. Változott a szakmai előjáró helye, szerepe a hadsereg struktúrájában. Ezekben az években a csoportfőnökség hadművelési és harcászati felderítő főnöke Németh Sándor ezredes lett, majd őt váltotta Szalai István ezredes, 1991-ben pedig Takács László ezredes látta el ezt a beosztást.

4. 1. A SZAKTANSZÉK FELÉPÍTÉSE ÉS TEVÉKENYSÉGE

1990-ben teljesen átalakult a főiskola szervezete és az egyes szervezeti egységek felépítése. A hadseregben végbement változások miatt a katonai felső vezetés úgy döntött, hogy megszünteti a tartalékos tiszti és a hivatásos tiszthelyettesek képzésével foglalkozó kiképző bázisokat és ezeket a katonai főiskolákra telepíti. Így nagyságrendekkel növekedett az iskola létszáma. Létrejött a főiskola parancsnok alárendeltségében a **Tagozatparancsnokság**, megszűntek a politikai és szociálpolitikai beosztások és szervek, a pártpolitika kivonult a főiskoláról. A tanszékek a kiképzési helyettes, a szak-tanszékek a parancsnok alárendeltségébe kerültek. A parancsnok anyagi-technikai oktatási helyettese felelt a mérnök-képzésért.

A tagozatparancsnok Szirony György ezredes lett, – aki előtte 1987-től az Általános Katonai Tanszék vezetője volt – alárendeltségébe kerültek a tiszti hallgatók, valamint az újonnan alakult tiszthelyettesi és tartalékos parancsnoki századok. Ennek következtében a tagozatra hárultak a tanórán kívüli nevelési feladatok és a hallgatók ellátásával kapcsolatos problémák.

A felderítő tanszék állománya is módosult, az 1989/90-es tanévben távozott Kerekes László százados, helyére a Zalka Máté Katonai Műszaki Főiskoláról Lipták Béla alezredes került. Horváth Sándor őrnagyot felvették az akadémiára, helyére Szombathelyről Nagy György főhadnagy jött.

1991-ben a tanszék vezetésének összetételében is változások történtek. Nyáron Komjáti Árpád ezredes nyugdíjba vonult és augusztus elsején a felderítő főnökségről **Bánki Imre alezredes** került a tanszékvezetői székbe. Rövid egyeztetés és pontosítás után kialakult a vezetés, a helyettes Erki Kázmér őrnagy, a mérnök-helyettes Lopocsi István őrnagy, a két szakcsoportvezető Füzési Ottó és Madács János lett. Ebben az évben nyugdíjba vonult Csőke Pál őrnagy. Rövid ideig a tanszékre került mélyiségi oktatónak Rózsa András százados, majd őt követte Molnár Attila főhadnagy, aki Szombathelyről érkezett, és előtte nagy tapasztalatokat szerzett a felderítő szervek felkészítésében és vezetésében, a délszláv háború idején elrendelt határbiztosítási feladatok végrehajtása során. A csapatfelderítő szakcsoport és a technikai szakcsoport nem változott, a lökiképzést oktató Volosz Gábor százados leszerelt és Kovács László százados került helyére. Rövid idő után a tanszék vezetésének 1992-ben sikerült még egy lökiképzési oktatóhelyet létesítenie, erre Rápolti Bálint főhadnagy került fel Győrből, csapatbeosztásból.

A század vezetése a tagozat állományába történő integrálódásakor megváltozott és többször átalakult, ezekben az években Jagadics Zoltán, Szolnoki Károly és Kovács Péter dolgozott ezekben a beosztásokban.

A tanszékvezető új munkastílust vezetett be, a feladatokat részben személyesen, az egyéni képességek maximális figyelembevételével adta ki, részben a helyetteseken keresztül vezette a tanszéket. Nagy lendületet diktált, de minden feltételt biztosított és a tanszék munkáját negatívan befolyásoló külső tényezők hatását igyekezett minimálisra csökkenteni. Bízott a beosztottakban, őszinte, jó légkört teremtett. A közösség alakításában elsősorban a sportot és a rendsze-

DR. FÜZESI Ottó

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

res testmozgást ösztönözte. Személyesen vezette télen a sí kiképzést, példamutatóan küzdött a nála fiatalabbakkal a délutáni futballmeccseken, együtt ugrott a hallgatókkal az ejtőernyős kiképzés során.

A tanszék meglévő dokumentumai, tervei és okmányai alapvetően nem változtak, bár a 90-es évek elején a HKSZ rendszer átalakítása miatt a teljes tanári kar szinte az éjszakákat is felhasználva átdolgozta a tiszti, tiszthelyettesi és a tartalékos parancsnoki HKSZ képzés terveit. Emellett nagy munkát igényelt a tiszthelyettesek és a tartalékos parancsnokok tematikáinak kidolgozása. Mindkét dokumentum-csoportot a hadműveleti-harcászati felderítő főnökök hagyta jóvá. Nagy leterheltséget jelentett az osztályfőnöki munka, hiszen minden felderítő szakon tanuló osztálynak a tanszék adta ezt a beosztást.

49. kép:
Bánki Imre nemcsak a tenispályán mutatott példát

Némileg átalakult a tanrend tervezésének folyamata. A főiskola számítógépen készítette el a havi órarendet, de ehhez módosítani kellett a tematikák óraszámait. Továbbra is a szakcsoportvezetők tervezték az oktatási folyamatot. A tanrend elkészítéséhez kiadott formanyomtatványt töltöttek ki, amelyen szerepelt a foglalkozások helye, ideje, vezetője és a járműigény. A foglalkozások kapcsolódását és ütemezését külön hálóterven dolgozták ki a tervezők.

1991 tavaszán nagy horderejű feladatot kapott a tanszék. A szakmai előljáró a csapatfelderítő tiszti parancsnokká képzésének a folyamatát kívánta bemutatni egy kb. 30 perces filmen. A harcászati tanárok kialakították a video anyag fő kérdéseit, azok tartalmát és összeállították az anyagszükségletet, valamint a gép- illetve harcjármű igénylést. A forgatókönyvet Füzesi őrnagy és Holndonner százados dolgozták ki, amelyben részletesen szerepelt a felvételek tartalma, helye, anyagszükséglete. Ennek alapján a főiskolai hallgatók a főiskola bázisán mutatták be a tantermek, szakkabinetek oktatási lehetőségeit, az oktatástechnikai eszközöket, a szimulátorok alkalmazását majd ezek után a csobánkai gyakorlótéren folytatódott a terepfoglalkozások felvételei. Az utómunkálatokhoz a szerzők megírták az anyag szövegkönyvét és szeptemberre elkészült a film. Az előljáró minden tekintetben magasra értékelte a tanszék munkáját.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

50. kép:
A filmforgatás egyik mozzanata Csobánkán

A tanárok a főiskola és a szakmai előljáró által szervezett továbbképzéseken nemcsak passzív szemlélőként, hanem aktív szereplőként is tevékenykedtek. 1991 őszén a HVK KFH³⁹ vezető intézkedésére Győrben egy nagyszabású idegenhadereg-ismereti módszertani foglalkozás-sorozatot rendezett a hadműveleti-harcászati felderítő főnök. Erre azért volt szükség, mert a honvédségben átalakult ennek a tantárgynak a tananyaga és a módszertani követelménye. Ezek egységesítése érdekében került sor az összes felderítő alakulat képviselői előtt a bemutatóra. Ennek az egyik foglalkozását a KLKF Felderítő Szaktanszék tisztjei tervezték meg, készítették a szemléltető anyagot és segédeszközöket. A bemutatót a tanszék idegenhadereg-ismeret oktatója, Füzési Ottó tartotta, mindenki meglepedésére.

A tanszék egyre több számítógép-programot készített. 1994-ben a főiskola módszertani értekezletén a tanszék néhány oktatója bemutatta a vezető állománynak a tanszéken használt oktató- és nyilvántartó programok jellemzőit, elkészítésük folyamatát, alkalmazásuk lehetőségeit. A bemutató végén több kérdésre kellett válaszolni, mert sok résztvevőt érdekelt az oktatás korszerűsítése.

A tanszékvezető maximálisan támogatta a tanárok továbbképzését, beiskolázását. Ezek a lehetőségek sok területen nyitottak utat a tiszteknek. Az egyik kimondottan felderítő továbbképzési terület az ejtőernyős ugrások végrehajtása. A hallgatók ejtőernyőzésének engedélyezését követően a tanári kar, megfelelő felkészítés után, önkéntes alapon részt vehetett az ugráson. Többen éltek ezzel a lehetőséggel. Molnár Attila főhadnagy pedig Szlovéniában elvégzett egy hegyi vezetői tanfolyamot.

A másik nagy terület, amelyen sajnos komoly lemaradás volt, a nyelvképzés. Bár a tanszék több éve szorgalmazta, hogy a főiskola tanári karának szüksége van nyelvismeretre, az előljáró különböző okokra hivatkozva elzárkózott a beiskolázástól. A 80-as évek végén néhányan elkezdték a munka melletti nyelvtanfolyamokat és sikeresen levizsgáztak, de csak orosz nyelvből. A 90-es években viszont már szinte évente ment egy-egy tiszt intenzív angol vagy német kurzusra, és volt, aki a kétéves munka melletti tanfolyamot választotta. Szerencsére 5-6 év után a tanszéken szinte minden tiszt rendelkezett nyelvvizsgával, ami a tanári fokozatok odaítélésekor fontos feltétel volt.

A Katonai Főiskolai Közlemények a kezdeti céloknak megfelelő formában utoljára az 1987/88-as tanévben jelentek meg. A rendszerváltás után a Kossuth Katonai Főiskola próbálkozott valamilyen iskolai folyóiratot kiadni, de ez az elgondolás nem járt sikerrel. Később a felderítő szaktanszékvezető a beosztottjai támogatásával kezdeményezte a Főiskola Tanácsban egy iskolai tudományos folyóirat elindítását. Néhány hónapos előkészítő munka után, az 1994/95-ös tanévre

³⁹ Honvéd Vezérkar, Katonai Felderítő Hivatal

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI OTTÓ

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

megalakult a szerkesztő bizottság, amelynek a vezetője Bánki Imre ezredes lett, aki sokat tett a folyóirat elindításáért, a feltételek megteremtéséért. A tagok nagy lendülettel láttak munkához és rövid idő után megszületett a Főiskolai Közlemények első száma, amelyet 1995-ben adott ki a Kossuth Lajos Katonai Főiskola. Ez a kiadvány fórumot adott az iskola tanárainak, az előljáró szervek és más főiskolák dolgozóinak a tudományos publikáláshoz, a személyes vélemények kinyilvánításához.

Ezekben az években az iskolai végzettség terén is sokat erősödött a tanszék. Folyamatosan, egymás után fejezték be a fiatalok a törzstiszti tanfolyamot és az azt követő haderőnemi képzést. Többen polgári egyetemre jártak és szereztek különböző diplomákat. Általában évente egy tiszt végezte el a főiskolán folyó mérnök-tanári szakot, vagy a műegyetemen fejlesztette képességeit. Bánki Imre ezredes és Füzési Ottó alezredes sikeresen megvédte a szakmai témájú egyetemi doktori értekezését.

A tanszék létszáma ezekben az években érte el a maximumát, és a vezetők, a tisztek, a tiszthelyettesek és a polgári dolgozók odaadóan, nagy akarással és szakértelemmel tették a dolgukat. A baráti légkör, a segítőkész kollegiális magatartás nagyon jó eredményeket biztosított a szaktanszékek közötti rangsorban.

45. kép:
Baráti tanszékértekezlet Anna-völgyben. Balról: Holndonner Hermann, Lipták Béla, Kovács László, Madács János, Bánki Imre, Nagy György, háttal Erki Kázmér

4. 2. A KÉPZÉS SZERKEZETE, SZAKASZAI

A képzés legfontosabb újdonsága az volt, hogy a különböző törvényi előírások alapján 1991-től visszaállt a 4 éves tiszti felkészítés. A minisztérium által kiadott alapidokumentum megfogalmazta a célrendszert, amely sok újat tartalmazott. „... olyan hivatásos tisztek képzése akik... hazájukat szerető, mély hivatástudattal, erkölcsi tartással bíró... értelmiségi szakemberek, akik képesek az alegységeiket békében és háborúban vezetni, ismerik a rájuk bízott haditechnikát...”⁴⁰ A kiadvány a tiszti és szakmai elvárásokat hasonló tartalommal fogalmazta meg, mint a 80-as évek tantervei. Bizonyos módosítások történtek a másoddiploma megszerzésében is, hiszen a hadsereg igénye és a tisztikar véleménye alapján szükségessé vált a tanári képesítés visszaállítása. Ennek megfelelően az 1991-ben kiadott tanterv előírta: „A katonai képesítés **felderítő szakon csapatfelderítő és mélységi felderítő ágazati** legyen, a betölthető beosztás századparancsnok. A polgári képesítés pedig **üzemmérnök-tanár**, a szakiránya: járműgépész.”⁴¹

⁴⁰ A képesítés megszerzésének feltételei a főiskolákon Bp. 1991.

⁴¹ A Kossuth Lajos Katonai Főiskola Tanterve Szentendre 1991.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

A tantervnek felderítő szakra vonatkozó előírásai (Szalai István ezredes hagyta jóvá) a következőket tartalmazták: „a felderítő tiszt legyen képes a felderítő szervek vezetésére, az eszközök kezelésére, az alegység napi életének irányítására.”⁴² A tanterv általános szabályokat is rögzített a felderítő szakon tanulók számára:

- vegyenek részt 120 órás alapkiképzésen és,
- szerezzék meg a B és C típusú jogosítványt és oszlopparancsnoki teendők ellátásához szükséges igazolványt,
- a rendszeresített harcjárművön szerezzenek osztályba soroló vizsgát,
- hajtsák végre az előírt lögyakorlatokat,
- a harmadik félévben vegyenek részt a 120 órás alapkiképzésen, rajparancsnoki beosztásban,
- teljesítsenek 4 hónap gyakorló csapatszolgálatot és 1 hónap tanítási gyakorlatot,
- szerezzék meg a szükséges összefegyvernemi és szakmai ismereteket,
- a 6. félévben válasszanak szakdolgozat témát és a kész szakdolgozatot a 8. félévben a gyakorló csapatszolgálat előtt adják le.

A tantervben rögzítette az előjáró a négyéves képzés időtényezőit, ami megadta a félévek oktatási tartalmát. A bevonulás szeptemberben volt és az egyhónapos alapkiképzés ünnepélyes eskütétellel zárult.

Minden tanévben, januárban és júliusban vizsgaidőszakot volt, augusztusban pedig szabadságra mentek a hallgatók. Az első tanévben októbertől júniusig alapozó felkészítés folyt.

A második év első hónapja gyakorló csapatszolgálatot telt, majd a tanévet természettudományos, pedagógiai alaposra és szakonkénti differenciált katonai felkészítésre tervezte az előjáró.

A harmadik tanév feladata a technikai és harcászati ágazati felkészítés volt, míg a tanterv az utolsó tanév céljának a korábbi ismeretek integrálását és az ágazati felkészítés befejezését írta elő.

A képzésre heti 32 tanórát és 2 óra fakultációt lehetett tervezni, így félévenként 580-590 óra jutott, ami azt jelenti, hogy az összóraszám 4700 óra volt. A tanévek során 25 vizsgát teljesítettek a hallgatók és három témakörben komplex és összevont államvizsga kellett a diploma kiadásához.

Tanév	Páratlan félév		Január	Páros félév		VII. VIII. hónap
1.	Alapkiképzés	Alapozó felkészítés	Vizsgaidőszak	Alapozó felkészítés		Vizsgaidőszak, szabadság
2.	Term. tud. pedagógiai és szakonkénti általános katonai felkészítés kezelőszemélyzet oktatása			Term. tud. pedagógiai, differenciált katonai és felderítő rajparancsnoki felkészítés		
3.	Alapozó tárgyak, haditechnikai eszközök rendszertana, alaptípusok oktatása. A felderítő szakasz vezetésének a megalapozás			Haditechnikai eszközök oktatása a felderítő szakasz és a szakaszparancsnok tevékenysége. Ágazati felkészítés	4-6 hét gyakorló csapatszolgálat. 4 hét tanítási gyakorlat	
4.	A korábbi években tanultak integrálása, ágazati haditechnikai eszközök üzemeltetésére, a felderítő szakasz és század harci alkalmazásra való felkészítés. Ágazati felkészítés			A korábbi években tanultak integrálása, a felderítő századparancsnoki felkészítés, felderítő törzsben folyó munka Ágazati felkészítés	Szakdolgozat leadása, 6 hét gyakorló csapat-szolgálat	

4. táblázat:

A mérnök-tanár és felderítő parancsnoki képzés felépítése

⁴² uo.

4. 3. A KÉPZÉS TARTALMA ÉS MÓDSZEREI

A 90-es éveket a folyamatos változás jellemezte. Az új tanterv alapján megszületett a 4 éves időszakra vonatkozó tantárgyprogram, ami meghatározta a felderítő képzés tartalmát, ezt a dokumentumot 1993-ban Takács László ezredes, hadműveleti–harcászati felderítő főnök egyetértésével az iskolaparancsnok hagyta jóvá. Ebben szerepelt az Óra és vizsgaterv, valamint az egyes tantárgyak oktatásának célja, tárgykörei és féléves bontásban az óraszámok. Lényeges újdonságként jelentkezett, hogy szinte minden tantárgy leírása a vizsgakövetelményekkel és egyéni feladatmegoldásokkal zárult. Így próbálta a tanári kar önálló munkára ösztönözni a hallgatókat.

A képzés a főiskolán 1991-ben indult, azonban a felderítő főnökség a csapatok helyzetét és a várható tendenciákat figyelembe véve nem indított első éves osztályt. Az 1992-ben bevonuló hallgatók kezdettől a felderítő osztályfőnök irányítása mellett tanultak, de a hallgatói szakasz az általános ismereteket a tagozat alárendeltségében sajátította el.

A dokumentumban a tantárgyak csoportosítása illeszkedett a tanterv előírásaihoz. Az első csoport az értelmiségi felkészítés volt, amellyel 1000 órában foglalkoztak a hallgatók, ez a teljes óraszám 21%-át ölelte fel. A csoportban valóban az általános ismereteket adó tantárgyak szerepeltek, amelyek döntően eltértek az előző évtizedek tantárgyaitól. Megmaradt a filozófia, a hadtörténelem, a szociológia, azonban a tartalmuk eltért a szocialista társadalomtudomány pártos tudományfelfogásától. Új tárgyként jelent meg a katonai gazdálkodás, a hadijog, és a tisztí értérend. Ezek a tárgyak valóban a tiszt értelmiségi szerepét erősítették. Az idegen nyelvre minden eddiginél több órát lehetett tervezni, azonban a nyelvvizsga nem volt követelmény.

A szakmai törzsanyag az összóraszám 26%-át foglalta le. Ebbe a csoportba a pedagógia részterületei és az üzemmérnök képzés tantárgyai tartoztak. Mindkét terület a katonai hivatás ismereteit alapozta meg. Lényegesen változott az informatika óraszámja és tartalma. Megjelent az asztali számítógép, a hallgatók tanultak programozási alapismereteket, megismerték az operációs rendszereket és a szövegszerkesztést. Külön tárgykörben szerepelt a DOS lényege és a számítógépes hálózat alapjai, ami végső soron az internet elődjének minősült.

A következő tantárgycsoport a differenciált szakmai törzsanyag volt, amely elsősorban a végzett tiszt technikával kapcsolatos ismereteit tartalmazta. Az óraszám a teljes tanulmányi időszak 21%-a volt. Egy sor új tantárgy szerepelt, a képzésben emellett az oktatás filozófiája is megváltozott. Nem egy vagy néhány konkrét harcjárművet vagy fegyvert tanítottak a tanárok, hanem járműrendszereket, fegyverszerkezeteket, azok jellemzőit, működését, kiszolgáltatását. Így a hallgatók általános képet kaptak a motorokról, erőátviteli rendszerekről stb., és ezeket adaptálták a rendszeresített, konkrét eszközökre.

Az oktatók az órák elméleti részét tanteremben, kabinetben tartották, sok szemléltető eszközzel, számítással, diagrammal. A gyakorlati rész, ahol a hallgatók konkrét méréseket, ellenőrzéseket végeztek, a beállós tanteremben, vagy a műhelyben zajlott. Ezen kívül volt óra a telephelyen, a javító bázison, és a tanárok néhányszor szerveztek gyárlátogatásokat is.

A harcjármű-vezetés során az elmélet után mindenki 6 vezetési számot teljesített BMP-1 típusú gyalogsági harcjárművel és a tematika követelményként írta elő a III. osztályú vizsga letételét. A 90-es évek elejétől a mérnök-tanárok gyakran használták a beállós tanteremi épületbe telepített BMP vezetési szimulátor, amely sok vezetői képesség kialakításában segítette a hallgatókat.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

46. kép:
BMP-1 vízi vezetési gyakorlaton

Ebbe a tantárgycsoportba tartozott a felderítő eszközismeret tantárgy, tananyaga konkrét eszközöket tartalmazott, ami megegyezett a rendszerben lévő, az előző években már oktatott eszközökkel. A 6. félév újdonsága volt, hogy az ejtőernyős ismeret mindkét ágazatnál szerepelt. A 7. és 8. félév a csapatfelderítőknél a BRM-1K harcjármű technikai kiszolgálását, a mélységiéknél a belső és külső híradás eszközeit tárgyalta.

A tantárgycsoport további érdekessége az volt, hogy az összes tantárgy ismeretanyagának a felmérése egy közös technikai államvizsgán történt.

A negyedik tantárgycsoport a katonai tananyagot, a szakma szempontjából a legfontosabb tárgyakat tartalmazta. Ezek egyrészt a napi élet irányítói ismereteket, másrészt a felderítő tiszt számára szükséges szakmai ismereteket jelentették. A tantárgycsoport az összóraszám 31%-t tette ki.

Az általános katonai ismeretekhez tartozott az összes olyan tantárgy, amely a fiatal tisztnek a beosztás ellátásához kellett. A legtöbb órát a szabályzatismeretre fordították, de a hallgatók megismerték a parancsnokra, mint vezetőre vonatkozó jogi, személyügyi, pénzügyi, ügyviteli előírásokat, a hadsereg harckészültségének alapjait és a katonai szervezés szabályait. Külön szerepelt a katonaföldrajz és tereptan. Ez a tárgy foglalkozott az UTM⁴³ vetületi rendszerrel, tájékoztató gyakorlatokkal és Magyarország katonaföldrajzi értékelésével.

A lökiképzés az éppen aktuális lövészet szabályzat előírásait követte és minden hallgató részt vett támadó és védő jellegű lögyakorlaton. Ezen kívül a kapáslövés és a kötélék lögyakorlat szerepelt a tematikában. A felderítő főnökség a tanszéket bevonta a védelmi jellegű kötélék lögyakorlat kidolgozásába, amit a szaktanárok becsülettel elvégeztek. Külön tárgykört kapott fegyverek belövésének, beszabályozásának végrehajtása, és a lökiképzés oktatásának módszertana. A foglalkozásokon a tanár gyakran alkalmazott korszerű elektronikus és lézeres célzó berendezéseket és a BMP löszimulátorát. Az elsajátított ismeretek, jártasságok és készségek felmérésében az értékelés fontos részét képezte a gyakorlati foglalkozások témáihoz tartozó normafeladatok előírt követelmények szerinti teljesítése.

A következő tantárgy új megnevezést kapott, mégpedig az összefegyvernemi és szakharcászat nevet viselte. A tantárgy összóraszámja 370 óra volt, ami kevesebbnek bizonyult, mint korábban, de az integráló tantárgyakkal együtt bizto-

⁴³ Univerzális Transzverzális Merkátor (UTM) egy speciális a NATO országokban használt katonai hálórendszer a földi pozíció meghatározására

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

sította az új követelmények szerinti felkészítést. A tantárgy természetesen államvizsgával zárult. Az első évben a hallgatók megismerték a katonák általános feladatait és tevékenységét a harcmezőn, majd a támadás, és a védelem alapkérdéseit tanulmányozták. A terepfoglalkozásokon, az egyes harcos kiképzés módszerével begyakorolták lövészkatonák feladatait.

A második évben a tanszék a két ágazatnak közösen tartotta az órákat és némileg változott a tananyag struktúrája. Ebben a programban úgy állította össze az előljáró a tananyagot, hogy a felderítés egy-egy fontos mozzanata egy tárgykört képezett. Ezt a mozzanatot gyakorolták a hallgatók támadásban, védelemben vagy más helyzetben. A tanév során megtanulták a felderítési módok végrehajtásának elveit és szabályait. Ezután a raj, harcjármű-kezelőszemélyzet feladatai következtek különböző helyzetekben. Minden témánál kiemelt szerepet kapott a parancsnoki munka tartalma és az okmányok vezetése. Az ötödik félévben a hallgatók gyakorolták a harcjármű-kezelőszemélyzet irányítását bonyolult viszonyok között, és a programban ezen kívül komplex gyakorlat is szerepelt.

A harmadik tanév második félévétől különvált a két ágazat szakmai képzése. A hatodik félév a szakaszerejű felderítőszerv tevékenységével és kiemelten a parancsnok munkájával foglalkozott. A hetedik félévben folytatódott a szakaszparancsnoki képzés és előadások hangzottak el a különböző felderítő nemek jellemzőiről és a felderítés megszervezésének alapjairól. Egy gyakorlati foglalkozáson megismerték a végzősök a mélységi felderítő csoport működését. Ebben a félévben megkezdődött a századparancsnoki felkészítés. Új követelményként szerepelt a képzésben a dandár felderítő tiszti beosztás feladatainak megismerése, ezért a hallgatók részt vettek néhány ezzel kapcsolatos elméleti és gyakorlati foglalkozáson. Az utolsó időszakban, a század vezetésével összefüggő feladatok végrehajtásának tökéletesítése mellett, komplex gyakorlaton adtak számot a zászlósok a tudásukról. (1997-ben megszűnt a negyedévesek zászlósi rendfokozata).

A másik ágazattal párhuzamosan a hatodik félévtől a mélységi ágazat képzése az általános elvek elsajátításával és a mélységi felderítő csoport felkészítésének gyakorlatával foglalkozott. A következő időszakban a hallgatók megismerték a parancsnoki munka minden részletét, okmányát, kapcsolatrendszerét. Majd néhány óra után a gyakorlati foglalkozások sorozata következett, a mélységi felderítő csoport mélységbe való bejutásától, a működési körlet berendezésén keresztül a felderítési feladatok végrehajtásáig. Több gyakorlás volt a különleges objektumok felfedéséből.

A hetedik félévben megkezdődött a felderítés megszervezésének elsajátítása és a felkészítő tiszt feladatainak megismerése. A tanév végéig a századparancsnok szerepében dolgoztak a hallgatók. Természetesen a mélységi ágazat utolsó tárgyköre is a komplex gyakorlat volt.

A harcászat tantárgy oktatásának tartalma, módszerei, eszközei és helyszínei megegyeztek a többéves gyakorlat során kialakult összetevőkkel. Megjelentek természetesen újabb oktatás-technikai eszközök és módszerek is, ezeket a tanszék tanárai beépítették a jól bejáratott oktatási folyamatba.

A fegyvernemi ismereteket egyformán tanulta mindkét ágazat, a tantárgy alapvetően a szakcsapatok feladataival, eszközeivel foglalkozott. A számonkérés a harcászati vizsgákon történt, a tananyag a vizsgatétel egyik kérdéseként szerepelt.

Az idegenhadsereg-ismeretre valamivel több óra jutott, mint az előző években. Az oktatás tartalma és módszerei tökéletesedtek, nagy hangsúlyt kapott a gyakorlati foglalkozások sorozata. A tantárgy tananyaga alapvető változásokon ment keresztül ezekben az években, hiszen megszűnt a konkrét ellenségkép. A Magyar Honvédség egészére vonatkozóan az idegenhadsereg-ismeret tantárgy tartalmát a hadműveleti-harcászati felderítő főnök írta elő. Ezek szerint oktatni kellett a más országok haderejének eszközeit, szervezetét és harceljárásait. Ezt az intézkedés konkretizálta, a tantárgy tárgya: az európai és más meghatározó katonai nagyhatalmak, valamint a környező országok fegyveres erőinek legfontosabb jellemzői. A környező országok döntő többségében a fegyveres erők felépítése a szovjet mintát követte. A tanár együtt tanította a Milan és a Fagot páncéltörő rakétát, a Gvozgyikát és az M-109-es önjáró tarackot. A szlovák, a román, az ukrán stb. haderő fegyverzete szinte teljesen megegyezett a Magyar Honvédség eszközparkjával. Ezért a tantermi

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

foglalkozások után az iskola telephelyén folytatódott az oktatás. Így a felderítők a valóságban látták, kézzel foghatták azokat az eszközöket, amelyeket a diáképeken ismertek meg. Többször alkalmazott módszer volt, hogy a hallgatók felkészültek egy-egy páncéltörő ágyúból vagy tarackból és a társaiknak ők mutatták be az adott fegyvert a telephelyen. A tanszék nagyon sok videofelvételt gyűjtött a különböző kötelek alkalmazásából, de sok információval szolgált a délszláv háborúról felvett képsor is. Eleinte a tanároknak is furcsa érzés volt a kettősség, de nagy didaktikai hiba lett volna ennek a lehetőségnek az elmulasztása. A területvédelem bemutatására az oktatók az osztrák katonai elgondolásokat használták. A tantárgy a harcászati vizsgák egyik kérdésként szerepelt.

Új tantárgyként jelent meg a tematikákban a parancsnoki tevékenység gyakorlása. Az oktatás célja a kiképzés összetevőinek megismerése, a kiképzés megszervezése, vezetése, a napi élet irányítási módszereinek gyakorlása, a módszertani felkészültség tökéletesítése volt. A tanszék a tárgyköröket úgy tervezte meg, hogy a félévek óraszámát egy hetes képzési egységekre bontotta. Mivel az órák zömét csapatokhoz kellett tervezni, a hallgatók a katonák tábori kiképzésén vettek részt. Így ennek a tantárgynak a keretében zajlott a hegyi, vízi és a téli tábor, valamint az ejtőernyős kiképzés. Ezen kívül az általános és a szakkiképzés vezetése is tananyagként szerepelt a csapatoknál. A tanszék így pótolta a harcászból kiesett órákat.

A tantárgyprogram továbbra is tartalmazta az ejtőernyős kiképzést. Az oktatás a több éve bevált gyakorlat alapján folyt. A hallgatók változatlanul Szentendrén, a tanszék oktatóinak irányításával készültek fel az ugrásokra, a szolnoki alakulat bázisán szervezett táborban, az alakulat állományával együtt végezték az ugrások előtti közvetlen előkészületeket és 55 ugrást kellett teljesíteniük. Az ugrások végrehajtásának felépítése, és követelményrendszere megegyezett az előző évek gyakorlatával.

A 90-es években a tanszékvezető teljesen új lehetőséget próbált teremteni az ejtőernyős képzésben. A tanszék tisztjei tanulmányozták a főbb európai országok tisztképzését és megállapították, hogy sok helyen minden tisztjelöltnek előírás az ejtőernyős ugrás. Ezért a mélységi szakcsoport számvetéseket készített, hogy milyen személyi és pénzügyi vonzata van a felderítő hallgatók, majd más fegyvernemi hallgatók ejtőernyős kiképzésének, és bizonyos számú ejtőernyős ugrás végrehajtásának. A tervek azt mutatták, hogy a tanszék meg tudja oldani ezt a feladatot és nagyon pozitív hatása lesz a fiatal tisztjelöltek felkészítésére. Ennek figyelembe vételével a főiskola vezetése támogatta a tanszékvezető javaslatát és rövid idő után megszületett a döntés, amelynek értelmében minden felderítő tisztjelölt ugorhatott ejtőernyővel. Így 1991-től növekedett az ejtőernyős ugrásokat végrehajtók száma. „1991-ig csak azok a felderítő hallgatók hajtottak végre ejtőernyős kiképzést, akik mélységi felderítő beosztás betöltésére voltak tervezve. Ettől az évtől az ejtőernyős kiképzés végrehajtását minden felderítő hallgatónak kötelezően előírták, akinek volt orvosi alkalmassága. 1992-től kezdve egyéni kérelmek alapján más tanszékek hallgatói és oktatói is (műszaki, tűzér, harckocsizó, lövész) kaptak lehetőséget az ejtőernyős kiképzés végrehajtására. (Szervezők: Madács János alez. Nagy György alez.).”⁴⁴

473. kép: Ejtőernyős táborban a tanszék tisztjei. Balról: Nagy György, Horváth Sándor és Szolnoki Károly

⁴⁴ A magyar katonai ejtőernyőzés története <http://www.vorosmeteor.hu/szakirodalom/03/003-index.php>. 8. fejezet 1. p.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

A tisztképzés mellett a főiskola új szervezetében a szaktanszék feladata lett a felderítő tartalékos parancsnoki és a hivatásos tiszthelyettes képzés. Mindkét képzési forma több változatban szerepelt a tanszék oktatási palettáján. A tartalékos parancsnoki felkészítés négy-hat hónapig tartott, célja a felderítő szakaszparancsnoki képzés volt.

A tiszthelyettes képzés két éves időszakban parancsnoki beosztásokra készítette fel és érvényesült az ágazati képzés. A tanszék több esetben a háromféle oktatási csoporttal közös kihelyezéssel gyakoroltatta a felderítés fogásait.

A 90-es években a felderítők kiképzése több területen teljesen új módszerek alkalmazásával folyt. A mélységi felderítés feladatainak gyakorlásához és a tiszt felderítő járőr tevékenységének oktatásához többször igényelt a tanszék helikoptert, amelynek fogadása a főiskola területén vagy Csobánkán a gyakorlótéren történt. Ilyenkor a szükséges felkészítést követően a hallgatók gyakorolhatták a leszállóhely berendezését és a légi szállító eszköz fogadását. A foglalkozások során a helikopter előre tervezett menetvonalon repült, miközben a hallgatóknak a foglalkozásvezető irányítása mellett különböző felderítési és tájékozódási feladatokat kellett megoldani.

A Rezi hegyi kiképző bázis bezárásával a tanszék nehéz helyzetbe került, hiszen a korábbiakkal összhangban a felderítők kiképzésében továbbra is fontos volt az erdős-hegyes terepen történő tevékenységre való felkészítés és a különböző akadályok leküzdésének gyakoroltatása, ezért új lehetőségeket kellett keresni. Az előkészítő munka után a 90-es évektől Csobánkán folyt a hegyi kiképzés, a kötélpálya kiépítéséhez pedig a gyakorlótér biztosította az összes feltételt.

484. kép:
Hegyi kiképzés Csobánkán

Bővült a tanszékek közötti együttműködési gyakorlatok száma. A tüzér és lövész tanszékkel folytatott közös feladatmegoldás mellett ezekben az években a határőrök gyakorlatára is ráépült a felderítő hallgatók kiképzése. A két-három napos foglalkozáson mindig egy évfolyam vett részt, és természetesen ott tartózkodtak az oktató tanárok, valamint a tanszékek vezetői. A feladat mindkét fél számára rendkívül érdekesnek és értékesnek bizonyult. A határőr hallgatók egy meghatározott terepszakaszon gyakorolták a különböző technikai eszközökkel felszerelt alegységek által folytatott határellenőrzést és határzárást. A felderítők pedig, mint ellenséges diverziós erők ezen a terepszakaszon igyekeztek átjutni. A napali előkészítés után a sötétedés beálltával kezdődött a mozgás és igyekezett minden felderítő a kijelölt körletet elérni. A több éven keresztül végzett gyakorlatok során többségében a felderítők nyertek, akkor változott meg a helyzet, amikor a határőr tanszék „bevetette” az újonnan beszerzett hő-kamerás éjjellátó eszközöket.

A másik feladat során a felderítők egy meghatározott körletben az általuk kiválasztott és előkészített helyen bázist foglaltak és a saját képességeik szerint, valamint a tanárok segítségével, egyesével álcázták magukat. A határőr hallga-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

tók kereső-kutató csoportokat alkotva keresték a területükön rejtőzködő „határsértőket.” Szisztematikusan, fáradságot nem ismervé kutatták a felderítőket, átvizsgálták minden rejtőzködésre alkalmas helyet. A keresők mindent elkövettek, hogy megtalálják a rejtekhelyeket, de a másik fél is tapasztalt, képzett egyénekből állt. A felderítők maximálisan igyekeztek rejtve maradni, a legkisebb mozgást, hangot is mellőzték, mindent megtettek a sikerért, hiszen volt olyan hallgató, aki inkább több órán keresztül mozdulatlanul figyelt a rejtekhelyén, de nem adta fel magát. A gyakorlat végére annyira elgémberedett a lába, hogy csak segítséggel tudott lemászni a fáról.

Nagyon sok tapasztalatot és különleges élményeket szereztek a hallgatók és természetesen a tanárok is ezeken a valóban „éles” gyakorlatokon, amelyek nemcsak a szakmai felkészültséget növelték.

A két tanszék több esetben szervezett közös gyakorlatot. A határőrök gyakorolták az összefegyvernemi harcok kiképzés keretében a védelmet, a támadást, a tüzelőállások álcázását. Velük szemben a felderítő hallgatók figyellel és más felderítési módok alkalmazásával igyekeztek megállapítani az „ellenség” tűzfegyvereinek, járműveinek helyét. Ezeket vázlaton és térképen rögzítették, megállapították a felderített célok koordinátáit és jelentették a parancsnoknak. A gyakorlat végén lehetőség nyílt a felderített adatok és a valóságos harcállások összevetésére. Ez sokkal hasznosabb foglalkozás volt, mint a céltáblák elleni harc.

Évek óta egyhelyben toporgott a lehetőségek szűkülése miatt a hallgatók sí-kiképzése. A téli felkészítés többi részét az időjárás függvényében eredményesen teljesítette a tanszék. Bánki alezredek több irányban tett lépéseket a hallgatók sikeres kiképzése érdekében. A sífelszerelések beszerzése mellett a tanszék több helyről kapott pénzt a sibirleték kifizetésére, így a legfontosabb feltételek rendelkezésre álltak. Kezdetben Magyarországon a különböző sípályákon folyt a kiképzés, de utána több éven keresztül a felderítő szakaszok Szlovákiában vettek részt sí-táborban, a Liptószentmiklóson állomásozó tisztiiskola támogatásával.

Az év végi záró-gyakorlatot mindig nagy várakozás előzte meg. A tanszékvezető-helyettes által tervezett gyakorlatokon a hallgatók különböző irányokban mozogva 30-50 km-es gyalogos menetet hajtottak végre, közben különböző felderítési feladatok teljesítése után jutottak ki Csobánka térségébe. Itt új helyzetbeállítást követően a csapatfelderítők harcjárművel oldották meg a záró mozzanatokat a gyakorlótéren. A mélységi szakaszok gyalog tevékenykedtek tovább. Több gyakorlaton alkalmazta a tanszék azt a módszert, hogy a működő felderítő szervek a feladat végrehajtása során meghatározott körleteket értek el, ahol különböző feladatokat teljesítettek az ott lévő tiszt ellenőrzése mellett. Ezek között szerepelt a híradó eszközök lehangolása, célmeghatározás és jelentés, sebesült ellátás, rönkszállítás vagy a hegyi akadálypálya leküzdése. Ezzel a módszerrel változatosabbá és mérhetővé vált a hallgatók tevékenysége.

A tanszékvezető továbbra is szorgalmazta a fiatal végzett tisztek egyéves intenzív nyelvtanfolyamát.

4. 4. A TANÓRÁN KÍVÜLI NEVELÉS TERÜLETEI

1990-től, az új szervezeti struktúra megalakulásától a hallgatók nevelésének irányítói megkettőződtek és elkülönültek. Az egyik szervezet a tagozatparancsnokság volt, amely alá tartoztak a századok, a másik szervezetet pedig a tanszék tanári kollektívája alkotta. A korábbiaktól eltérően a két szervezeti egység jogilag egymástól függetlenül végezte a feladatait. A tagozat úgy alakult ki, hogy Kalocsán felszámolták a **hivatásos tiszthelyettes és tartalékos tiszti képzést** és a teljes állomány az anyagokkal együtt beköltözött a főiskolára. Ezzel párhuzamosan Egerben, a felderítő zászlóaljnál is 1991 augusztusában végzett az utolsó évfolyam. A tanszékek alárendeltségében lévő fegyvernemi századokat változatlan összetételben áthelyezték a tagozatparancsnokság alá, tehát az ismét negyedik felderítő század parancsnoka, helyettese és a felderítő évfolyamok is átkerültek az új szervezetbe. A tiszthelyettes és a tartalékos parancsnoki századok viszont egyes fegyverneműek voltak.

Az iskolaparancsnokság igyekezett egységes követelményrendszert kialakítani, módszertani foglalkozásokat, konzultációkat levezetni. A Felderítő Szaktanszék szinte az első pillanattól kezdve a jó együttműködésre és folyamatos napi kapcsolattartásra törekedett, amely az osztályfőnökök és a vezető szervek között valósult meg.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

A tagozat, bár új szervezet volt az iskolán, gyorsan kialakította és érvényesítette a hallgatókkal szemben támasztott egységes követelményrendszert. A tagozat állományába tartozó sok fiatal alegységparancsnok folyamatosan ellenőrizte a rendet, a fegyelmet, a katonás magatartást. Maximálisan megkövetelték a napirend, a különböző szabályzatok, az Öltözködési Utasítás betartását és igyekeztek ennek fontosságát tudatosítani a jövő parancsnokainak fejében. A hallgatók által adott szolgálatokat a tagozat szervezte, vezette, ellenőrizte és értékelte. Ügyesen kezelték a demokrácia hadseregben megjelenő új szervezeti kereteit és fórumait, mint például a diákönkormányzatot, amellyel mindig sikerült eredményes kompromisszumot kötniük.

A hallgatók napirendje, délutáni feladatai és az előírt kötıtségek együttesen fejlesztették a fiatalok pozitív emberi tulajdonságait, javították a parancsnoki szemléletet. A századparancsnok maximálisan törekedett a beosztottak igényeit kielégíteni, róluk minden körülmények között gondoskodni.

A tanszék az oktatás-nevelés egységének figyelembevételével egyengette a felderítő hallgatók útját. Emellett az osztályfőnökök a tanórán kívüli nevelésben is aktívan dolgoztak. Rendszeresen együtt sportoltak a hallgatókkal, közösen vettek részt a beosztottaikkal a szabadidős programokon, a színház és koncertlátogatáson. Ezekben az években gyakran voltak nívós rendezvények a Főiskola Művelődési Otthonában.

Természetesen jó néhány, a rendszerváltás utáni időekkel együtt járó, addig elképzelhetetlen esemény is segítette a hallgatók nevelését, akik aktívan részt vehettek a főiskola jelvényének kiválasztásában, és véleményt nyilváníthattak más, a közvéleményt érintő kutatási témák feldolgozásában. Növelte a fegyvernemi kötődést a Márton-napi rendezvénysorozat, amelyet minden felderítő sajátjának tekintett. Erre a napra tervezte a tanszék a tanszéknapot és a felderítő napi ünnepségeket. A hallgatók századzászlót készítettek, amelynek felvonása és bevonása az általuk szervezett külön rendezvényen történt. Ez is mutatta kötődésüket az iskola kereteihez, a katonai pályához és a fegyvernemhez.

Régi hagyományt élesztett fel 1992-ben a főiskola vezetése a Ludovika Akadémia mintájára rendezett 100 napos ünnepségsorozat megtartásával. Ennek egyik fénypontja volt a végzős évfolyamelső kiválasztása és a Kossuth Karddal való kitüntetése. Ez az egész főiskola állománya előtt történt, így hatékony motivációként szolgált az alsóbb évfolyamon tanulók számára.

49. kép:
A tanszéknapi bemutató és a század zászló

A Felderítő Szaktanszék **sok rendezvényt szervezett**, amelyek erősítették a tanári kar tagjai között a jó kapcsolatot, segítették a hallgatókkal való foglalkozást. Az egyik ilyen területté vált a sport. Rendszeresek voltak a futballmeccsek, különböző sportversenyek, sportlövő- és íjász bajnokságok. A tanszék gyakran tartott falmászó foglalkozásokat, versenyeket és bemutatókat, amelyeken hivatásos alpinisták mutatták be tudományukat. Ezek az órák nagyon jól szolgálták a hallgatók testi és szellemi felkészítését és mindig sikereket arattak mind a hallgatók körében, mind a tanárok között.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

Különleges nevelő hatással rendelkeztek a felderítő járőrversenyek. Ezeket mindig a tanszékvezető által kijelölt csoport tervezte és szervezte. Az alapelgondolás szerint a verseny tárgyát a kijelölt menetvonal leküzdése, az ellenőrző állomásokon pedig különböző felderítő fogások és módszerek alkalmazásával történő feladatok megoldása képezte. A főszervezők vegyes összetételű csapatokat alakítottak, a parancsnok negyedéves volt és minden alsóbb évfolyamból szerepeltek hallgatók. A csapatok vezetői felkérték egy-egy felderítő tisztet a csapatok aktív támogatására és a versenyen való részvételre.

Az egyes állomásokon szerepelt az álcázó festés, idegenhadsereg-ismeret kérdés, a tájékozódás, azimut menet, akadályok leküzdése, a terepen található emberi fogyasztásra alkalmas élelem gyűjtése, terepkutatás, lesállás és más feladatok. A szervezők körülbelül 3-4 km-es pályát jelöltek ki a csobánkai gyakorlótéren. A csapatok egymást követve teljesítették a távot. Végül eredményhirdetés, díjkiosztás és nagyon jó hangulatú késői ebéd zárta a napot.

A Márton-napokat továbbra is a tanszék tervezte, természetesen a teljes felderítő állomány részvételével. A különböző bemutatókat, versenyeket és sportrendezvényeket a hallgatók szervezték és a hozzátartozók büszkeséggel szemléltek fiaikat, barátaikat.

A 90-es években fontos jelképpé vált a felderítők zöld barett sapkája. Kezdetben megtűrt viselet volt, mert csak az ejtőernyősöknél rendszeresítették. A felderítő hallgatók ugrottak, így kötődtek a felderítő jelképhez. Saját maguk szerezték be a sapkát és büszkén viselték a főiskolán. Az évtized közepén általában a felderítő napon kapták meg a fiatal tisztjelöltek ezt a relikviát és a felsősök felderítővé fogadták őket.

1994-ben a tanszékvezető merész elhatározásra szánta el magát. A tanszéknapra egy Magyar Honvédség szintű **felderítőverseny** lebonyolítását tervezte meg. Az előkészületek irányítását Kovács századosra bízta. A hallgatókat nem lehetett bevonni, hiszen rájuk, mint versenyzőkre számított a tanszék.

Az előkészítés során először kialakult a 15-20 km-es menetvonal, majd a 9-10 állomás helye, ahová főleg a felderítő képzéssel kapcsolatos feladatokat terveztek, majd a főiskolára beérve lövészet és a tornateremben sportverseny zárta a pályát. A következő lépésben a tanszékvezető vezetésével a tanári állomány többször végigment a pályán, minden tiszt kapott egy-egy állomást, és megtervezte a feladatot, összeállította az anyagszükségletet, kidolgozta az értékelési mutatókat. Több ellenőrző ponton az Általános Katonai Tanszék tisztjei is segítettek.

Alapos munkát igényelt a csapatok elhelyezése, az étkezés, a szállítás biztosítása és a verseny helyszínének előkészítése. A tanszék időben elküldte a versenykiírást és a meghívókat. A versenyre eljött az összes felderítő zászlóalj csapata, a szakmai előljáró és az alakulatok parancsnokai vagy képviselői. A verseny 1994. november 11-én zajlott. A terveknek megfelelően a csapatok Csobánkáról elindultak és teljesítették az állomásokon beállított feladatokat. Sajnos, az évszaknak megfelelő időjárás uralkodott a verseny térségében, egy idő után felhőszakadászerű esővel fűszerezve.

Ez a körülmény – „bár a rossz idő a felderítő barátja” tartja a mondás – nagyon megnehezítette a versenyzők dolgát. A csapatok bőrig ázva, holtfáradtan értek a főiskola tornatermébe az utolsó versenyszámhoz. Rövid pihenőt követően a teljes állomány díszében vett részt és az eredményhirdetés után már nevetve emlegették a nap nehézségeit. A tanároknak jó érzés volt látni a sorállományú csapatok élén a fiatal hadnagyokat, akik néhány éve még az iskolán készültek a felderítő hivatásra.

506. kép:
A járóverseny győztes csapata

A díszbédén a szakmai előjáró ígéretet tett a verseny folytatására és valóban, a későbbiekben rendezett nemzetközi Márton-napi felderítő verseny gyökerei a Kossuth Lajos Katonai Főiskola Felderítő Szaktanszékétől erednek.

A hallgatók nevelésében, motiválásában nagy segítséget jelentett és kiemelkedő tanulmányi munkára ösztönözte a legjobbakat az angliai Királyi Katonai Akadémia felajánlása, miszerint évente egy főiskolai hallgató elvégezhetette a sandhursti katonai iskolát. A felderítők közül három hallgató is büszkélkedhet ezzel a végzettséggel. A 90-es évek közepétől több alkalommal ment a hallgatók kisebb-nagyobb csoportja külföldi katonaiskolák programjaira, gyakorlatokra, vagy speciális felkészítő foglalkozásokra, tanfolyamokra. Ezek a lehetőségek növelték a hallgatók önbizalmát, gyakorolhatták megszerzett idegen nyelvi ismereteiket, és bepillanthattak más országok hadseregeinek az életébe.

A főiskola új szervezeti keretei között is sikerült jól képzett, pozitív emberi tulajdonságokkal felvértezett tiszteket kibocsátani.

4. 5. AZ OKTATÁSI BÁZISOK ÉS A KIKÉPZÉSI FELTÉTELEK FEJLESZTÉSE

A tanszék – bár nőttek a kiképzési feladatok – a meglévő kabinetekkel és tantermekkel biztosította a tantermi foglalkozásokat. Nagy segítséget jelentett a tanároknak a kabinetkezelő munkája, mert az oktatás-technikai eszközök előkészítését, javíttatását és cseréjét lelkiismeretesen elvégezte. A mélységi tanteremben sikerült az eszközöket korszerűbbekre lecserélni, ami növelte a felkészítés hatékonyságát.

A lehetőségek kihasználásával az iskola kapott egy sor **új szimulátort**, amelyek a felderítő képzést is támogatták. A XI. számú épületbe telepítettek egy BMP harcjármű vezetői szimulátort, amely segítette a hallgatók felkészítését. A gyakorló a vezető ülés beállításától kezdve gyakorolhatta az ellenőrzéseket, a motorindítást, a beállításokat és a különböző feladatokat. A foglalkozásvezetővel fejhallgatón keresztül tartotta a kapcsolatot és parancsra kezdte meg a „mozgást”. A valóságot nagyon megközelítő szituációban tudta működtetni az erőátviteli szerveket, a kormányt. Folyamatosan rádión keresztül kapta az instrukciókat. A gyakorlás végére a tanár a rendszer által rögzített paraméterek ellenőrzésével adta meg az értékelést. A szimulátoron folytatott munka jól előkészítette a harcjármű vezetési gyakorlatokat, mert már az első vezetési szám kezdetén mindenki otthonosan mozgott a vezetőülésben. Hasonló funkciót látott el a BMP toronyba épített lövszimulátor. A hallgatók valóságos toronyban foglaltak helyet, a kezelőszerveket ugyanúgy használták, mint a lövészetek során, számítógép segítségével látták a terepet, a célokat, a szálkeresztet és információkat kaptak a löviszonyokról.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

A fegyver és a lőszer kiválasztása után céloztak és tüzeltek. A foglalkozásvezető a saját monitorán látta a végrehajtást, a hibákat és a tüzelés eredményét, ezek segítségével értékelte a hallgató munkáját. Nemcsak a mérnöki képesítés megszerzését támogatták a korszerű eszközök, hanem a harcvezetői felkészítést is egyre több szimulátor segítette.

A Kiképzési Osztály az előjáró HM szervvel közösen telepítette a HVSZ⁴⁵-90 elnevezésű, számítógépes hálózatból álló tűzvezetési szimulátort. A rendszer a D épületben kapott helyet, 6 munkahelyből és a tanári vezérlőpultból állt. Működése során a hallgatók rádióösszeköttetésben voltak egymással, raj, szakasz és század szintű beosztásokban dolgoztak. A monitoron először láthatóvá vált a terep és a saját alegység tüzelőállása. A parancsnoki munka elvégzése után megjelentek az ellenséges eszközök és a kijelölt parancsnoknak tűzfeladatokat és tűzparancsokat kiadva kellett megsemmisíteni a támadó járműveket, közben a rendszer folyamatosan figyelte a lőszer mennyiséget, a menetsebességeket, a parancsok tartalmát. Véletlen generálással jelezte a találatokat és a rossz becsapódási pontokat. Ennek figyelembevételével kellett a parancsnoknak a helyesbítéseket elvégezni. Nagyon sokat segített az eszköz a tűz megszervezésének elsajátításában és a hatékony tűzvezetés begyakorlásában.

517. kép:
A HVSZ-91 harcászati szimulátor munkahelyei és a képernyő

A legkorszerűbb eszköz a 90-es években a HVSZ-91 harcvezetői szimulátor volt. Ez a berendezés támogatta a parancsnok elhatározásának kidolgozását, a harc- és tűzvezetést, a logisztikai kiszolgálást. A kidolgozott program egyrészt statikus, másrészt dinamikus részből állt. A rendszer képes volt a raj-, szakasz-, század- és a zászlóaljparancsnok harcvezetését gyakoroltatni, de lehetőség volt az összes munkahelyen azonos beosztásban dolgozni. Külön munkahelyen szerepelt az ellenséget irányító személy.

A rendszer a felderítő szak egyik legfontosabb számítógépes segédeszközzé vált, mégpedig azért, mert maximálisan közelített a helyzetmegítélés, tereptanulmányozás tartalmához, a későbbiekben a harcterület felderítő előkészítése megnevezésű, NATO-ban használatos munkafolyamat objektív végrehajtásához. A tanárok nagyszerű eszközt kaptak kézhez a 90-es években. A foglalkozások előtt a hallgatók megkapták a harcfeladatot és a kiinduló adatokat. Ezek alapján a térképen megszületett az elhatározásuk. Ha a tanár az elhatározást a hely és idő figyelembevételével a menetvonalak kijelölésére, különböző tereppontok elfoglalására, adott terepszakaszok megfigyelésére, az ott levő erők és eszközök tüzzel való megsemmisítésére, valamint az álcázottság lehetőségeire bontotta, akkor ezeket az összetevőket a számítógép pillanatok alatt és objektíven értékelte. Ezt használták ki a foglalkozásvezetők. A hallgató a térképen – az elhatározás részeként – kijelölte a menetvonalat és számításai szerint az A-B közötti távolság 40 perc alatt leküzdhető

⁴⁵ Harcvezetői szimulátor

volt. A tanár a hallgatóval a számítógépen elvégeztette a menetvonal értékelését és néhány másodperc alatt megjelent a képernyőn a járhatóság és az időszükséglet. Így minden tervezett menetvonal jellemzőit pillanatok alatt objektíven értékelt a szimulátor. Még összetettebb ellenőrzést végzett a számítógép a figyelőörs helyének kijelölése után. A hallgató bejelölte az általa tervezett figyelőhelyet, a szimulátor rövid idő után kirajzolta az adott pontról látható területeket, megadta, hogy a figyelőhely mennyi idő alatt érhető el. Mindenki ellenőrizhette a számvetései és az elhatározása helyességét. Ezen kívül az álcázottságot, a műszaki munkák időszükségletét, az időjárás hatásait lehetett vizsgálni. Tehát az elhatározást így támogatta a HVSZ-91 statikus programja. Ehhez a rendszer geodéziai adataira és a betáplált erők, eszközök mennyiségi és minőségi mutatóira volt szükség.

A dinamikus rész a statikus elemek felhasználásával lejátszotta a mozgásokra és a tűzvezetésre vonatkozó parancsokat és intézkedéseket. A harc dinamikája során szinte teljesen valóság-hű manőverek jelentek meg a gépen. Például, ha a hallgató repeszgránátokkal tüzelt a harckocsira, kilőhette a teljes lőszer mennyiséget, semmilyen eredményt nem ért el. Vagy a kezelőszemélyzet harcjárműre való szállásához annyi idő kellett, mint a normatáblázat „megfelelő” eredménye, és amíg az idő nem telt le, a jármű harcképtelen volt. Persze voltak a rendszernek – főleg a felderítő szervek esetében – hátrányos tulajdonságai, de ezeket folyamatos fejlesztéssel igyekezett javítani a kidolgozó.

Ezekben az években több **oktatást segítő eszközt** sikerült a tanszék vezetésének is beszereznie. Az egyik ilyen sok utánajárást, engedélyezést és pénzügyi támogatást igénylő létesítmény a tornateremben a mászó fal megépítése volt. A Magyar Hegymászó Szövetség illetékeseinek segítségével tervezték meg a fal beépítésének anyagi és technikai szükségletét. A mászó fal, nemcsak a felderítő hallgatók felkészítését szolgálta, hanem a teljes főiskolai állomány kiképzését és speciális sportolási lehetőségét biztosította. A megfelelő biztonsági rendszabályok betartása mellett szinte naponta gyakoroltak a szakaszok a tornateremben, de több osztálynak a kiképzési programjában is szerepelt a falmászás.

Az iskolán a Testnevelési és Sporttanszék rendelkezett sífelszereléssel, amely legalább 20 éves fix kötésű lécekből állt. Sícipőnek a rendszeresített bakancs szolgált. Ezekkel az eszközökkel csak nagy nehézségek árán volt tanítható a síelés. Ezért a tanszékvezető sok ajánlatot begyűjtve, megtervezte a lécek és a síbakancsok beszerzésének optimális módját. Természetesen nem a legújabb, legkorszerűbb márkás felszereléseket, de a célnak tökéletesen megfelelő, kezdetben 10-15 készletet vásárolt az iskola, sőt még síruhákat is kaptak a hallgatók. A készletek folyamatos fejlesztése és bővítése nagyon jól szolgálta a hallgatók sí kiképzését, sőt a többi tanszék is profitált a sportanyagok korszerűsítéséből.

A Rezi mellett lévő tábor bezárása után új lehetőségeket kellett keresni a hallgatók hegyi kiképzéséhez. Erki őrnagy összeállította a hegyi felszerelések listáját, a tanszékvezető pedig nagy erőket mozgósított az új korszerű anyagok beszerzése érdekében. A különböző szolgálati jegyek és igénylések segítségével az első ütemben a legszükségesebb eszközöket, jó néhány felszerelési tárgyat sikerült beszerezni a honvédség központi kiképzési raktárából és a különböző helyekről, így kapott a tanszék beülőt, mellkötést, többféle kötelet, karabinereket, és más eszközöket. Később csákányok, szirtszegek, mászó gépek, ereszkedő nyolcasok is rendelkezésre álltak. Néhány felszerelési tárgyat szakboltban kellett megvásárolni, aminek a pénzügyi hátterét mindig nehéz volt előteremteni, de a hiányzó eszközöket sikerült pótolni és rövid idő után minden készen állt a hegyi kiképzéshez. Az összes eszköz tárolását, karbantartását a tanszék végezte. A helyszínt könnyű volt megtalálni, mert Csobánka mellett van az Országos Hegymászó Szövetség egyik gyakorló pályája.

58. kép:
Hegyi kiképzés Csobánkán

Itt rövid pontosítás után eredményesen folyt a hegyi kiképzés, hiszen két tiszt is rendelkezett a megfelelő szakképesítéssel.

A kiképzési eszközökön kívül a tanszék munkafeltételei is korszerűsödtek. Több modern eszköz segítette és minőségileg javította a rajzoló munkáját. Az elektromos írógép helyett a tanszék az elsők között rendelkezett Robotron szövegszerkesztővel, amely nemcsak takarékosabb, de gyorsabb és pontosabb gépirói munkát biztosított.

A 90-es évek közepén a tanszék kapott három AT-286-os számítógépet, ezzel megnőtt az igény a különböző tanfolyamok elvégzésére, hiszen mindenki szerette volna maximálisan kihasználni a komputer adta lehetőségeket.

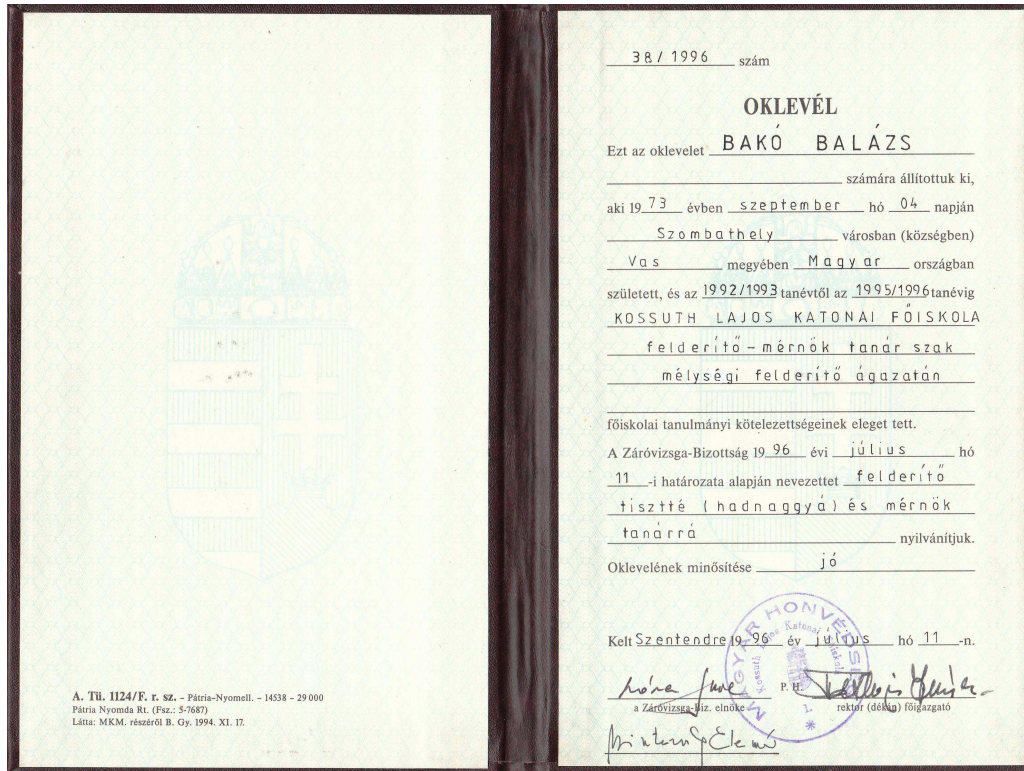
Ez az időszak 1996-ig tartott és minden területen sikeresnek bizonyult. A tanszék a tiszti, tiszthelyettesi és a tartalékos parancsnoki képzést eredményesen teljesítette. A tanári kar összetétele fokozatosan változott, és a tapasztalt, több évtizede a főiskolán tanító, de csak a negyvenes éveik közepén járó oktatók munkáját, véleményalkotását nagyon jól kiegészítették a felderítő zászlóaljaktól érkező huszonéves tisztek. A komoly munka mellett Szabó Ferenc és Rápolti Bálint gyakori humoros megjegyzéseivel jó hangulat uralkodott a parancsnoki épület 4. emeletén. Természetesen ehhez kellett a tanszék vezetésének a hozzáértő és agilis vezetési stílusa. Fontos volt az újonnan érkezett tanszékvezető gyors beilleszkedése. Vezetői magatartása, szakértelme, emberi tulajdonságai és a tanszék jó menedzselése elismerést váltott ki a beosztottakból és a főiskola vezetői karából. A tanszék állománya, valamint a hallgatók is elismerték és maximálisan támogatták Bánki Imre ezredest.

A tanszék nemcsak létszámában gyarapodott, folyamatosan javult a végzett munka színvonala is, az új anyagok, eszközök és objektumok hatékonyan támogatták az oktatást. Komoly eredménynek bizonyult, és a tanszék elismerését mutatta, hogy ebben az időszakban főiskolai docens lett Dr. Bánki Imre, Lopocsi István, Erki Kázmér, Lipták Béla, később Madács János.

Az 1991-98 közötti képzési időszakban, **3 szakaszban 43 hallgató** végzett, közülük **23-an mélységi felderítő tiszti** oklevelet kaptak. **Egy végzős főhadnagy**, lett és egy fő, mint az évfolyam legjobbjá, megkapta a Kossuth Kardot. A végzett hallgatók döntő többsége nyelvizsgát tett és néhány év alatt magasabb beosztásba került, később eredményesen dolgozott a külszolgálatokban. Többen ezredek lettek, és a felderítő szolgálatnál magas beosztásokat láttak el, de szinte minden hallgató szakmai felkészültsége, motiváltsága, a feladatokhoz való pozitív hozzáállása elismerést váltott ki a csapatoknál a kollégákban és a parancsnokokban.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI OTTÓ

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

59. kép:
Az első mérnök-tanár felderítő tiszti diploma

4. 6. A FŐISKOLA SZERVEZETI ÁTALAKÍTÁSA

1996-tól ismét új helyzet állt elő a főiskolai képzésben és a tanszék életében. 1993-tól folyamatossá vált a katonai felsőoktatás vizsgálata, többféle reformelgondolás született. Ezek közül kiemelkedett a végzettséget igazoló diploma tartalma és megnevezése, valamint az intézményrendszer átalakítása. Végül 1997-re a főiskola a különböző törvények és miniszteri rendeletek alapján kidolgozta az egyszakos tisztképzést.

4. 6. 1. A képzés célja, tartalma, módszerei

Az előző évekhez képest az 1990-es évek közepén kidolgozott négyéves időszak végén a kiadott diploma a „katonai vezető” képesítést jelölte meg. Tehát nem volt másoddiploma, de megmaradtak a szakok és a szakirányok. Az iskola vezetése a tanszék oktatási profiljából kivette a fegyvernemi ismereteket, az általános katonai tantárgyakat.

A képzés célja illeszkedett a kor követelményeihez, amely szerint a tiszt katonai vezető, aki képes az alegységét irányítani, megfelelő képességekkel rendelkezik, és a katonai szakértelmiség tagja. A dokumentum világosan megfogalmazta a tiszt helyét, szerepét a katonai hierarchiában.

A tanterv a felderítő szakirány számára meghatározta a cél- és követelményrendszert. Ennek alapján a négy év nemcsak alegység-parancsnoki, hanem a törzsekben a felderítő tiszti beosztások ellátására is alkalmassá tette a katonai vezetőt. A követelmények között sok speciális előírás szerepelt: „ismerje a felderítés alegységszintű gyakorlatát, az ellenség objektumait és a felderítési adatokkal való munkafolyamatot, legyen képes a felderítő szervek tevékenységének

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

vezetésére és rendelkezzen két nyelvből nyelvvizsgával, közelharc vizsgával, alapfokú katonai tanfolyammal és ejtőernyős vizsgával, mélységi ágazaton ejtőernyős oktatói fokozattal.⁴⁶

A négyéves képzés időtényezői alapján a dokumentum félévénként 15 hét szorgalmi időszakot, 3405 órát és 4-5 hét vizsgaidőszakot írt elő. Újdonságként jelentkezett, hogy a tantárgyak féléves óraszámai illeszkedtek a 15 hetes oktatási időhöz.

Az oktatás szerkezete 180 óra alapkiképzéssel kezdődött, majd az első félévben alapképzést kaptak a hallgatók, amibe beletartozott az általános katonai ismeretek, az egyéni fegyverismeret, jogi és ügyviteli ismeretek. Ennek az időszaknak a feladata volt még a B és C típusú jogosítvány megszerzése.

A második blokk három féléve alatt társadalom- és természettudományi, valamint katonai szakalapozó ismereteket tanultak a hallgatók. Fontos tantárgy volt a rendszerelmélet és a kiképzői ismeretek. Így felkészültek a hallgatók az 5. félév csapatgyakorlatára és a szakirány választásra.

A harmadik időszak a szakirányhoz tartozó katonai szakmai és harcvezetői tantárgyakat foglalta magába, ezen kívül a tisztjelöltek félévénként gyakorló csapatszolgálaton vettek részt és tovább folyt a tisztii értelmiségi felkészítés. A képzés célját és tartalmát tükrözve először kellett záróvizsgát (államvizsgát) tenni vezetés- és szervezés elméletből valamint harcvezetésből, továbbra is záróvizsga tárgy maradt a harcászat és a lökiképzés.

A felderítő tisztek felkészítése teljesen megváltozott az előző évek oktatási struktúrájához képest. Az első két tanévben, főleg az összefegyvernemi ismereteket, a Gépesített Lövész Szaktanszék tanárai, a többi tárgyat a betanító tanszékek oktatták. A Felderítő Szaktanszék csak az 5. félévben kezdte meg a szakmai felkészítést, ami szigorúan csak a szaktárgyak oktatására korlátozódott, ezáltal drasztikusan lecsökkent a tanárok óraterhelése.

A tantárgyak tanulmányi területekre osztva jelentek meg az Óra és vizsgatervben. Az első nagy csoport a **társadalom- és természettudományi** felkészítésbe tartozott. A tárgyak általában 1-3 féléven keresztül oktatták, tartalmuk illeszkedett a kor elvárásaihoz. Természetesen a korábbiaknál sokkal nagyobb óraszámban folyt a hadtörténelem és a jogi ismeretek oktatása. A reáltárgyak is ebbe a csoportba tartoztak, bővült az informatika óraszámja és a hallgatók intenzíven tanulták a korszerű Windows és a Microsoft Office programokat, valamint a számítógépes hálózatokat.

A következő tanulmányi terület a **szakmai alapozó tárgyakat**, azokból is elsősorban a pedagógiai, valamint a hadtudományi alaptárgyakat, továbbá a vezetés-szervezésemélet tantárgyait tartalmazta. A tantárgyak tananyaga és oktatási módszerei megegyeztek az előző évek gyakorlatával.

A legfontosabb tanulmányi terület a **szakirányú felkészítés** volt. Ebben a csoportban sokat változott a tantárgyak megnevezése és belső tartalma. A Felderítő Szaktanszék ezeket a tárgyakat oktatta. Két teljesen új tárgy került a felkészítési terület tantárgyai közé, mégpedig a harcvezetés és a speciális felkészítés. Erre a két tárgyra azért volt szükség, mert a harcászatra tervezhető óraszám alaposan lecsökkent és a két tantárgy témái valamennyire kiegészítették a hiányos harcászati tárgyköröket.

A szakmai tárgyak felépítése, a tárgykörök sorrendje és egymásra épülése megegyezett a többéves, jól bevált gyakorlattal. Jól segítette a tananyag rögzítését a fakultációra tervezhető, több mint 100 óra.

A szakirányon belül megmaradt az ágazati képzés és a csapatok igényei alapján a bennlévő felderítő szakasz állományát a tanszék szétosztotta és az ágazatoknak megfelelően célirányosan készítette fel a tervezett első tisztii beosztásra.

A képzés során a szakmai órákon tanultakat továbbra is a csapatgyakorlatokon próbálhatták ki a hallgatók. Erre a szakfelkészítésre szánt 3 szemeszterben 4-4 hét, 7. félévben pedig 2 hét volt tervezve.

⁴⁶Általános tanterv a hadtudományi kar katonai vezetői szak számára Szentendre 1997. 6. p.

4. 6. 2. A főiskola és a tanszék átalakulása

A katonai oktatás, ezen belül elsősorban a felsőoktatás szervezete folyamatosan a vizsgálatok és viták tárgyát képezte. Ebben nagy szerepe volt a NATO csatlakozással kapcsolatos elgondolásoknak. Ezekből azt a következtetést vonta le a katonai vezetés, hogy a nyugati országokban, a hadsereg szervezetében a tiszthelyettesek képzettsége, helye és szerepe alapvetően eltér a Magyar Honvédség gyakorlatától. A végső konklúzió az volt, hogy ki kell alakítani egy korszerű tiszthelyettes képző intézményt a megfelelő jogi és anyagi háttérrel.

A másik tényező, amely a főiskola sorsát befolyásolta, az 1993-as felsőoktatási törvény, amely szerint egyetem csak az alapképzést folytató intézmény lehet. Mindehhez társult a honvédelmi kiadások és a hadsereg tiszti szükségletének drasztikus csökkentése. A vizsgálat eredményeként 1996 szeptemberében a szentendrei bázison megalakul az önálló tiszthelyettes iskola. Ezzel együtt a tisztképző intézményt összevonták a ZMNE-vel, annak főiskolai karaként működött tovább. Ezekkel a változásokkal együtt indult az egyszakos képzés.

A főiskola szervezete is döntően átalakult. Megszűnt a Tagozat, a tiszti fegyvernemi századok az újonnan megalakult Kollégium alárendeltségébe kerültek. A Kollégium vezetése a 4. épületbe költözött, a tiszthelyettes szakképző iskola maradt az 1. épületben. Decemberben Szirony György ezredes nyugdíjba vonult és a Kollégium vezetője Deák István alezredes lett. Kidolgozták a szervezési és működési szabályzatot, amely igyekezett összeegyeztetni a katonás fegyelemre nevelést a kor demokratikus előírásaival, a kollégiumi rendtartással. A különböző törvények és utasítások alapján a főiskola teljes anyagi készlete, járműparkja átkerült a tiszthelyettes iskola alárendeltségébe, a tisztképző intézmény ellátás és kiszolgálás szempontjából tiszthelyettes iskolához utalt alakulattá vált.

A tanszék életében döntő változás állt be, mert 1996 augusztusában Dr. Bánki Imre ezredes elköszönt a tanszéktől és nyugdíjba vonult. Az akkori szabályzók szerint pályázat útján a főiskola tanács döntése alapján **Dr. Füzési Ottó** alezredes került a tanszékvezetői székbe. A főiskola új helyzete, a tanári óraszámok drasztikus csökkenése miatt az új szervezet kialakításakor Rózsa István őrnagy átkerült a tiszthelyettes iskolára, a rendőrség állományába kérte magát Rápolti Bálint százados és leszerelt Kovács László százados.

A tanszék folyamatosan dolgozta ki az új képzéshez szükséges dokumentumokat, folytatta az oktató-nevelő munkát, de állandó feszültség volt a bizonytalan helyzet és a sűrűn felröppenő, átalakulást sejtető hírek miatt.

1997. szeptember 1-én ismét változott a tisztképző intézmény státusa, mert megszűnt a Kossuth Lajos Katonai Főiskola, még egyetemi karként sem működött, hanem beolvadt az egyetem Hadtudományi Karába. A párhuzamos szerveket összevonták, a hadtudományi kar új vezetést kapott és a teljes állománynak pályáznia kellett az állománytáblában lévő helyekre.

Az új helyzet a tanszék számára azt eredményezte, hogy a ZMNE Felderítő Tanszéke egyesült a szentendrei szervezettel. Így került a tanszékre Dr. Drótos Béla ezredes és Vasas László őrnagy. A többiek távoztak az egyetemi tanszékről. 1997 őszén megtörtént a két szervezet konkrét egyesülése és a tanszék a két bázison végezte a hallgatók felkészítését.

Szentendrén tovább folyt az új helyek keresése. A bizonytalan helyzet mindenkit aggasztott. Ezekben a hónapokban Erki Kázmér alezredes, Horváth Sándor őrnagy, majd 1998-ban Molnár Attila százados bekerült a vezérkar Felderítő Osztályára, Lipták Béla és Szabó Ferenc alezredes nyugdíjba vonult. A budapesti telephelyről szintén kérte nyugdíjazását Dr. Drótos Béla ezredes.

Megkezdődött a pályázatok elbírálása, a tanszéken levő státusokra Dr. Füzési Ottó, Madács János, Holndonner Hermann, Nagy György, Lopocsi István, Vasas László került és a későbbiekben a tanszékre érkezett Fábíán János és Kerecsi Norbert.

A meglévő tanszék már, egyetemi tanszékként folytatta a felderítő hallgatók felkészítését, az egyetemi osztályokban a szaktantárgyak oktatását. Az új szervezet a továbbiakban többször átalakult, a személyek változtak, de napjainkban is

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

folyik az alapfokú felderítő tisztképzést amely megőrizte a Kossuth Lajos Katonai Főiskola Felderítő Szaktanszékének, szellemiségét és oktatási hagyományát.

60. kép:

Akik még a KLKF-n kezdtek és a Hadtudományi Kar által kiállított oklevelet kapták.

BEFEJEZÉS

1967-től 1997-ig 30 év telt el. A Csapatfelderítő (Felderítő) Szaktanszék teljesítette hivatását. Minden időszakban maximálisan törekedett a legjobb felderítő tiszteket kibocsátani, akik, szakmailag, emberileg és felkészültségük alapján több évtizeden keresztül képesek voltak megfelelni a velük szemben támasztott követelményeknek. A tanárok folyamatosan oktatták a felderítő szakma csínját-bínját és nagy energiákat mozgósítva igyekeztek időt, fáradságot nem kímélve kialakítani a hallgatókban a helyes parancsnoki és pozitív emberi tulajdonságokat.

A tanszék életében voltak hullámvölgyek, nehéz időszakok, de a 30 év nagy részében a szervezet jó közösséget alkotva, baráti, kollegiális légkörben tette a dolgát. A felderítő szolgálat különböző beosztásainak betöltésére az iskola mindenkor magasan képzett tiszteket bocsátott ki. A felderítő tisztek többsége folyamatosan emelkedett a ranglétrán, egyre magasabb beosztásokban dolgozott és az általuk elért sikerek bizonyították a tanáraik, a tanszék eredményes munkáját. Ezek a tisztek hivatásos pályájuk során magukkal vitték a szentendrei Alma Mater légkörét.

Az első időszakban az útkeresés és az ETI hagyományainak felhasználása képezte a tanszék fő feladatát. A megalkakuláskor 4 fő alkotta a tanszék állományát, majd az évfolyamoknak megfelelően növekedett a létszám. Sok áthelyezés vezetőváltás mellett lassan kialakult a tanszék optimális összetétele. 1975-től döntő változások álltak be a tanszék életében. Új szervezet alakult, új tanárok és új vezető került az iskolára. A felkészítés egyre magasabb szinten folyt. Ebben az időszakban mindenképpen **Zaják András alezredes** munkája és vezetési stílusa hatott a legjobban. A 80-as

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

években a homogén csak felderítő tisztekből álló szervezetbe mérnök-tisztek is bekerültek sőt speciális mélységi felderítő képzettségű oktatók is csatlakoztak a közösséghez. Megszilárdult a tanszék és a század helyzete, egyre gördülékenyebb munka folyt. A tanszék létszáma meghaladta a 10-12 főt. Mindenki tudta a dolgát az oktatásban a tervezésben a főiskola napi életében.

A Felderítő Szaktanszék a 90-es években is sikeresen teljesítette a feladatát. **Bánki Imre ezredes** új lendületet hozott az iskolára, ötletei, meglátásai és tevékenysége jól illeszkedett a rendszerváltás által kialakult helyzethez a tanári kar követte őt a munkában. Bár a század nem tartozott a tanszék alárendeltségébe, ebben az időszakban érte el a tanszék a maximális létszámot, hiszen nagyon sok hallgatói csoport tanult a szentendrei bázison. Jól megoldották a tanárok az új képzési struktúra bevezetését és az oktatás színvonalának megtartását.

A 90-es évek utolsó harmadában a főiskola szerepének csökkenésével a tanszék létszáma és oktatási keretei negatív irányban változtak, majd beleolvadt az egyetem szervezetébe.

A felderítő szakmai képzés az első évtől az iskola megszűnéséig azonos struktúrában folyt. Kezdetben minden hallgató megismerkedett a felderítés alapelveivel, törvényszerűségeivel elsajátította a gyakorlati fogásokat. Ezután a raj-, szakasz- és a századparancsnoki felkészítés folyt. A felderítő ismeretekkel párhuzamosan megtanulták a tisztjelöltek az összes saját fegyvernemhez tartozó eszköz alkalmazását. Természetesen az évek során az egyes képzési időszakok belső tartalma és prioritása a kor követelményeinek megfelelően változott. 1984-ig a szakmai ismereteket nagyon jól támogatták a pedagógiai diploma megszerzéséhez tartozó tantárgyak.

1981-ben bevezetett üzemmérnöki diploma megszerzése nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. Bár a tananyag felépítése és megszerkesztése messze megelőzte a korát, de a parancsnoki szakon végzett fiatal tisztek nem tudták a technikai eszközök kiszolgálását a csapatoknál tökéletesíteni, ugyanakkor oktató-módszertani ismereteik hiányosak voltak. A felderítő szakmát magas szinten művelték a felderítő technikai eszközöket jól alkalmazták ezért beosztásukban megállták a helyüket. Sajnos sok negatívumot hozott a hároméves képzés.

A mérnök-tanár diploma igyekezett az előző rendszerek pozitív tulajdonságait egyesíteni. A felderítő képzés főleg a speciális felkészítés (ejtőernyős kiképzés, hegyi- vízi tábor) nagyon hasznosnak és eredményesnek bizonyult a rendszerváltás után, emellett nagy előnyre tettek szert a fiatal tisztek között a felderítők a nyugati nyelvtudással.

A képzés az első időben még az ETI-től örökölt kezdetleges eszközökkel folyt. Nagy nehézséget okozott a szentendrei bázis átalakításakor és a Zách utcai objektumban a kiképzés elhelyezés anyagellátás. Nemcsak a laktanya szűkös mérete hanem a gyakorlóterek távolsága is sok problémát okozott.

A szentendrei iskola átadása után új időszámítás kezdődött hiszen a KLKF Közép-Európa legmodernebb főiskolája lett. Ez megmutatkozott a tantermek, kabinetek felszereltségében az korszerű elhelyezésben és a szinte tökéletes kiszolgálásban. Újonnan épített gyakorlótér és elektromos lőtér várta a hallgatókat emellett vezetési pálya, akadálypálya, folyópart is a rendelkezésre állt. A főiskola felszereltsége a 80-as években folyamatosan korszerűsödött kiképzési és fegyverzettechnikai eszközei harcjárművei kellő számban álltak a hallgatók rendelkezésére. Sajnos a rendszerváltás után a pénzhiány és az új struktúra sok nehézséget és súrlódást okozott, majd a főiskola megszűnéséhez vezetett.

A 30 év alatt 31 szakaszban 459 felderítő tiszt végzett, 15-en érték el a kiváló diplomát és a vele járó főhadnagyi rendfokozatot. 69-en lettek mélységi felderítő tisztek.

A tanszéken 38 tiszt, 1 tiszthelyettes szolgált, 8 tanszékvezető, 4 felderítő századparancsnok dolgozott, 4 alegységparancsnok a tagozat állományában nevelte a felderítőket. Összesen 7 tiszt töltötte be a századparancsnok-helyettesi beosztást, 5 szolgálatvezető biztosította a hallgatók ellátását, 15 polgári dolgozó segítette a tanszék munkáját.

A Felderítő Tanszék a Kossuth Lajos Katonai Főiskola megalakulásától az iskola megszűnéséig működött és mindig a céllal dolgozott, hogy magasan képzett felderítő tisztek szolgáljanak a hadseregben.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Összkövetelmények a Kossuth Lajos Katonai Főiskola növendékeinek kiképzéséhez Honvédelmi Minisztérium MN Kiképzési Főcsoportfőnökség (1967)
2. Kossuth Lajos Katonai Főiskola tanterve a gépkocsizó-lövész, felderítő, páncélos, tüzér, BM, műszaki útépítő és műszaki gépész szakok számára Honvédelmi Minisztérium MN Tiszti és Tiszthelyettesi Kiképzési Csoportfőnökség (1973)
3. Tantárgyprogramok a gépesített lövész, felderítő, páncélos, tüzér, műszaki és BM szakok számára Magyar Néphadsereg Kossuth Lajos Katonai Főiskola (1974)
4. A Magyar Néphadsereg katonai főiskoláinak tanterve honvédelmi miniszterhelyettes MN kiképzési főfelügyelő (1981)
5. Tanterv és tantárgyprogram a felderítő - harcjármű üzemeltető szak számára Magyar Néphadsereg Kossuth Lajos Katonai Főiskola (1987)
6. A Kossuth Lajos Katonai Főiskola tanterve Magyar Honvédség Kossuth Lajos Katonai Főiskola (1991)
7. Tantárgyprogramok a felderítő-üzemmérnök tanár ágazat számára: 3-4. évfolyam Magyar Honvédség Kossuth Lajos Katonai Főiskola (1993)
8. A katonai főiskolák általános szervezeti és működési szabályzata honvédelmi miniszterhelyettes MN kiképzési főfelügyelő (1982)
9. A Kossuth Lajos Katonai Főiskola tanulmányi és vizsgaszabályzata Kossuth Lajos Katonai Főiskola (1993)
10. Katonai főiskolák szakonkénti kiképzési folyamattervei kidolgozásának elvei, követelményei és módszerei Magyar Néphadsereg Tiszti és Tiszthelyettesi Kiképzési Csoportfőnökség (1980)
11. Módszertani útmutató a katonai főiskolai hallgatók csapatgyakoroltatásának megszervezésére és végrehajtására MN Tiszti és Tiszthelyettesi Kiképzési Csoportfőnökség (1981)
12. A Magyar Néphadsereg katonai főiskoláinak tantervi irányelvei Honvédelmi Minisztérium (1987)
13. A Kossuth Lajos Katonai Főiskola története 1947-1984 / [összeáll. Babos István] (1984)
14. Az oktatás-technikai (multimediális) eszközrendszer felhasználásának tapasztalatai, az oktatómunka hatékonyságának feladatai: Magyar Néphadsereg Kossuth Lajos Katonai Főiskola (1974)
15. Korszerű eszközök az oktatásban Kossuth Lajos Katonai Főiskola Neveléstudományi Tanszék (1979)
16. Osztályfőnöki kézikönyv a katonai főiskolai hallgatók osztályfőnökei részére Kilián György Repülő Műszaki Főiskola, 1984
17. A tiszti alapképzés története 1947-1990 1992. 194. sz. 71-79. p. Závodny L.
18. A tiszti, tisztképzés és a jövő 1991. 180. sz. 201-219. p. Eszényi József (szerző)
19. A katonai felsőoktatás reformja - 1993 HM Oktatási és Tudományos Főosztály (1993)
20. A felsőfokú tiszti- és katonai vezetőképzés új rendszere (1996) Szilárd István; Hadtudományi tájékoztató (1992-2004) 1996. 3. sz. 105-122. p.
21. Módszertani útmutató a Magyar Néphadsereg katonai főiskoláinak oktató munkájához Honvédelmi Minisztérium MN Tiszti- és Tiszthelyettesi Kiképzési Csoportfőnökség (1972)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. FÜZESI Ottó

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

22. A magyar tisztképzés történelmi hagyományai / Perjés Géza ; [A külföldi tisztképzés jellemzői] / [Fülöp László] ; [A főiskolai szintű tisztképzés hazai tapasztalatai] / [Mosoni József] ; [A tiszti továbbképzés helyzete] / [Kormos László]. (1992)
23. A Kossuth Lajos Katonai Főiskola multi-média rendszere és a KLKF kombinált harcvezetői gyakorló berendezése rövid leírása: kandidátusi értekezés, Zádory Sándor; Magyar Néphadsereg Kossuth Lajos Katonai Főiskola (1976)
24. Új elemek a harcvezetővé képzés módszertanában a Kossuth Lajos Katonai Főiskolán: kandidátusi értekezés Danyi István ; Magyar Néphadsereg Kossuth Lajos Katonai Főiskola (1986)
25. A hazai felsőfokú tisztképzés elemzése, korszerűsítésének főbb lehetőségei: Egyetemi doktori értekezés ; Závodny László (1990)
26. A főiskolai határőr tisztképzés helyzete, korszerűsítésének feladatai, lehetőségei: egyetemi doktori értekezés ; Virányi Gergely (1991)
27. A fegyvernemi és szakcsapat ismeretek integrálásának megvalósítása a gépesített lövésztiszti felkészítésben az összefegyvernemi cél elérése érdekében a Kossuth Lajos Katonai Főiskolán: Kandidátusi értekezés Ronkovic József (1995)
28. Folyamatos változásban a tisztképzés / Berkes Pál Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények: 6. évfolyam 2. szám 2002.
29. Az Egyesített Tiszti Iskola története, 1957-1967, I-II kötet tanulmány Bp.2005 [a tanulmányt összeáll.: Oroszi Antal]
30. Gondolatok a tisztképzés történetéről /írta: Gonda András Bp. MH Oktatási és Kulturális Anyagellátó Központ 1992
31. A magyar katonai tisztképzés és tanintézetei, 1945-1996 / Bp. 2009. Oroszi Antal könyvanalitika
32. A magyar katonai vezető és tisztképzés története Tanulmánygyűjtemény Bp.: HM Oktatási és Tudományszervező Főosztály. 1996
33. Katonai Főiskolai Közlemények tudományos módszertani folyóirat (1977-1985)
34. Tisztképzés katonai folyóirat (1968-1971) Szentendre Kossuth Lajos Katonai Főiskola
35. Magyarország a XX. században I. KÖTET Politika és társadalom, hadtörténet, Babits Kiadó 1996-2000
[WWW://mek.niif.hu/02100/02185/html/index.html](http://mek.niif.hu/02100/02185/html/index.html)
36. A csapatfelderítés fejlődése és helyzete az 1945-85-ös években jegyzet Budapest, 2001. Polgár Ervin nyá. vezérőrnagy
<http://www.vorosmeteor.hu/szakirodalom/03/01polgar.pdf>
37. A tiszti hallgatók ejtőernyős kiképzése Szentendrén (Nagy György alez.) A magyar katonai ejtőernyőzés története 8. fejezet
<http://www.vorosmeteor.hu/szakirodalom/03/003-index.php>

**APPROACHES TO EFFECTS-BASED OPERATIONS:
A RETROSPECTIVE ANALYSIS OF ADDRESSING CAUSALITY IN WAR**

**A HATÁSALAPÚ HADVISELÉS MEGKÖZELÍTÉSEI: A HÁBORÚ OKSÁGI ÖSSZEFÜGGÉSEI
VIZSGÁLATÁNAK VISSZATEKINTŐ ELEMZÉSE
(VAGY: A HÁBORÚ OKSÁGI ÖSSZEFÜGGÉSEINEK VIZSGÁLATA VISSZATEKINTŐ
ELEMZÉSSSEL)**

A közelmúltban a hatásalapú műveletek/műveletek hatásalapú megközelítése (EBO/EBAO) koncepció intenzív párbeszéd tárgya volt a nemzetközi tudományos katonai körökben. A katonai műveletek tervezése, szervezése és végrehajtása számára keretet biztosító elgondolásként, élénk visszhangot kiváltva, jelentős ellentmondást generált a kutatók között. Az eredmény ismert: a koncepciót néhány éve elvetették és minden további elméleti kidolgozó munkát megszüntettek. Ennek megfelelően a cikk egy kirándulás az elgondolás történetébe, különösen annak az ezredforduló körüli aranykorába, hogy a háború természetére vonatkozó oksági összefüggések feltételezéseit megértsük. Értelemszerűen a szerző ötletei és következtetései kizárólag a vizsgált korszakra vonatkoznak és nem foglalkoznak jelenlegi megközelítésekkel.

In the recent past the concept of Effect-Based Operations/Effects-Based Approach to Operations (EBO/EBAO) was subject to an intensive discussion in the international military scientific circles. As a theoretical concept dealing with the planning, preparation and conduct of military operations, EBO/EBAO attracted significant attention and caused a great deal of controversy among scholars. The result now is known: the concept was abolished several years ago resulting in the termination of any further theoretical development. Thus the article is a sort of excursion into the history of the concept, especially during its heydays around the turn of the millennium in order to understand the assumptions regarding the nature of causality in war. Consequently, the author's ideas and conclusions are indebted just to this time period and are neither commented nor compared with current approaches.

INTRODUCTION

„Because he's got to have men of courage, that's why. If he knew how to plan a proper campaign what would he be needing men of courage for? Ordinary ones would do. It's always the same; whenever there's a load of special virtues around it means something stinks.”

Mother Courage (Bertolt Brecht)

The term *effects-based operations* first appeared shortly after the 1991 war against Iraq in which the American-led coalition forces achieved a victory that surprised even the most optimistic analysts. Over time the term became a buzzword in the military lexicon and synonymous with Western, especially American, technological superiority. Terms such as *effects-based thinking*, *effects-based targeting*, *effects-based approach*, *effects-based planning*, *effects-based*

HADTU DOMÁNYI SZEMLE

DR. Zoltán JOBBÁGY

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

execution and effects-based assessment were born.¹ Armed forces outside NATO also started to move towards this direction as the Israel Defence Force chief of staff, General Moshe Ya'alon emphasised in an interview: according to him, force transformation issues must focus less on force and power, but more on effect.²

Once there was an abundance of publications on the EBO/EBAO. The author introduces seven significant and influential publications representing different approaches. Every publication, regardless its logical and theoretical merit, is assigned equal weight. The aim of the author is to detail the assumptions regarding cause-and-effect relationships in military operations and the reasons why the concept was abandoned only after some years.³ The documents include papers written by an American Air Force general (USAF), the Research and Development Corporation (RAND), the Institute for Defense Analysis (IDA), the United States Joint Forces Command (USJFCOM), the Command and Control Research Program (CCRP), the Air Combat Command (ACC) and the Air University College of Aerospace Doctrine, Research and Education (AU CADRE).

UNITED STATES AIR FORCE

General Deptula from USAF regards the successful air campaign of the 1991 Gulf War as the birthplace of effects-based operations. However, the concept as such is not original for him as excellent military commanders have always known superior alternatives to attrition. For him effects-based operations stand for a methodology that capitalises on the causal relationship between action and outcome.⁴ Technological superiority in the form of stealth technology and precision guided munitions makes it possible to attack more separate targets at once than ever before in history. Consequently, effects-based operations fully exploit the temporal and spatial dimensions at every level of war.⁵

Control across the breadth and depth of the entire theatre eradicates the enemy's strategic freedom. Control makes it possible to attain security objectives without destruction or visible disruption. For this the enemy must be understood as a system-of-systems in which essentials such as leadership, population, industries, transportation, and military forces are affected to achieve system ineffectiveness.⁶ This requires a high rate of attack that deprives the enemy the ability to adapt or find alternatives. Precision capability decreases the amount of resources needed to suppress enemy air defences, and makes possible to focus on effects. Thus stealth and precision contribute to the ability to achieve control over parts of the enemy's systems, which leads to paralysis during a specific period. The result is harmony between the efficiency of hitting individual targets and the effectiveness to achieve campaign objectives. This enormous leverage makes the traditional concept of war, focusing on destruction and exhaustion, useless. Important is a deductive top-down approach in which strategy is decomposed into specific objectives down to specific tasks at the tactical level. This methodology makes it possible to directly relate lowest-level tasks to highest-level objectives.⁷

¹ ACT identified three objective areas with one focusing on achieving coherent effects. Goals include command for effective engagement, effects-based operations, and aspects such as effective engagement and joint manoeuvre effects. See Allied Command Transformation: Integrated Project Teams, 7 September 2004, pp. 1-2.

²HUGHES, Robin: Interview, Lieutenant General Moshe Ya'alon, Israel Defence Force Chief of Staff, Jane's Defence Weekly, 17 November 2004, p. 34.

³ Officially the British prefer the expression strategic effect of air power. Ministry of Defence: British Air Power Doctrine, AP 3000, Third Edition, Her Majesty's Stationary Office, 1999, pp. 2.6.1-1.6.10; HO, Joshua: The Advent of a New Way of War: Theory and Practice of Effects-Based Operations, Institute of Defence and Strategic Studies, Singapore, December 2003, pp. 5-10.

⁴DEPTULA, David A. (Brig. Gen.): Effects-Based Operations: Change in the Nature of Warfare, Aerospace Education Foundation, Defense and Airpower Series, 1995, p. iii; A Dialogue on Analyzing Effects Based Operations (EBO), led by Dr. Jacqueline Henningsen, SES, MORS Fellow of the Society, Director Air Force Studies & Analyses Agency, [cit. 2003-03-31]. Available from: www.mors.org/publications/phalanx/mar02/Lead2.htm; DEPTULA, David A. (Maj. Gen.): Effects-Based Operations: A US Perspective, World Defence Systems, The Royal United Services Institute, Volume 6, Number 2, August 2003, p. 37.

⁵DEPTULA, David A. (Brig. Gen.): Firing For Effects, Air Force Magazine, Volume 84, Number 4, April 2001, [cit. 2003-03-21]. Available from: www.afa.org/magazine/April2001/0401effects_print.htm.

⁶DEPTULA, DAVID A. ref. 5, p. 37; DEPTULA: Air Force Transformation, Past, Present, and Future, Aerospace Power Journal, Fall 2001, [cit. 2003-04-02]. Available from: www.airpower.maxwell.af.mil/airchronicles/api/api01/fal01/phifal01.htm.

⁷DEPTULADavid A., ref. 4 (1995), pp. 3-6, 7-10; DEPTULA, David A., ref 4. (2003), pp. 39-40.

HADTU DOMÁNYI SZEMLE

DR. Zoltán JOBBÁGY

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

For Deptula thinking in systemic effects is superior to individual target destruction as it shifts the focus from annexing territory towards controlling behaviour. Effects-based operations stand for a coercive concept that requires the coordinated application of all elements of national power in order to force enemy compliance. Applied properly it becomes possible to expand the strategic options, avoid attrition-oriented encounters, and to achieve integrated, specific operational and strategic effects.⁸ A former student of the Air University Jay M. Kreighbaum expanded on Deptula's ideas and developed a detailed taxonomy based on the order of effects, their dimension of time, their intention and their relation to the levels of war.⁹

RESEARCH AND DEVELOPMENT CORPORATION

Paul K. Davis from RAND emphasised that effects-based operations are not new, as successful commanders of the past, have also striven for objectives and related effects. For him the origins of the concept root in the revolt of the war-fighting community against two interrelated failures.¹⁰ The first is the poor force employment strategies of past wars, which focused on servicing targets. The war against Iraq was the first major war in which joint fires resulted in decisive effectiveness on enemy systems. Thus origins of effects-based operations can be found as much in the work of air power theorists as in the modern U.S. manoeuvre theory of the 1980's. The second failure comes from poor standard models and analytical tools, which do not accord with battlefield reality. As inappropriately structured conceptions they rest on an inadequate mechanistic view of warfare, and ignore important soft factors such as will and cohesion.¹¹

According to him effects-based operations require a much broader approach and a more realistic analytical toolset. The concept does not focus ultimately on traditional considerations as it emphasises the collapsing of the will and unit cohesion, and defeating enemy strategy. Enablers are qualities such as speed, agility, parallel warfare, decisiveness, and shock and awe. Regarding the promises of effects-based operations he is more cautious than Deptula as he does not exclude the traditional aspects of warfare such as attrition, destruction and occupation. Although the valid essence of effects-based operations is the systemic view and the focus on desired effects, a certain amount of attrition and annihilation, and the occupation of territory cannot be ruled out entirely. Consequently, he states that some of the most decisive military operations might still be personal and up-close experiences. Effects-based operations have physical and behavioural aspects, but further distinctions can be based on networking, the character of the target system, timescale and the levels of the conflict.¹²

Whereas physical aspects include the disruption of enemy manoeuvre, damaging enemy assets and killing enemy personnel, behavioural aspects aim at demoralising fighting capability, slowing down enemy actions, confusing and deceiving enemy commanders and influencing the decision-making process. The high-goals of effects-based operations focus on the cognitive domain, the decision-making process of political and military key personnel, or an entire population. Nevertheless, a strong re-calibration in terms of common sense is important. For him activities in war form a complex adaptive system, which often behaves in unpredictable ways. Thus cause-and-effect relationships are influenced by numerous internal and external factors for which there is never a single discernible variable on hand. Davis' definition of effects-based operations emphasises the importance of probability as such operations are "conceived and planned in a systems framework that considers the full range of direct, indirect, and cascading effects, which may – with different degrees of probability – be achieved by the application of military, diplomatic, psychological and economic

⁸DEPTULADavid A., ref. 4 (1995), pp. 15-16.

⁹KREIGHBAUM, Jay M. (Maj.): Force Application Planning: A System-and-Effects-Based Approach, School of Advanced Air Power Studies, Air University, June 1998, pp. 74-78.

¹⁰DAVIS, Paul K.: Effects Based Operations (EBO): A Grand Challenge for the Analytical Community, RAND MR-1477, 2001, pp. 1-3.

¹¹DAVIS, Paul K., ref. 10, pp. 4-8.

¹²DAVIS, Paul K., ref. 10, pp. 11-18.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. Zoltán JOBBÁGY

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

instruments.”¹³ To become fully effects-based requires changes in the current mindset for which new theories and methods are needed, together with a new empirical base in order to improve existing analysis and modelling tools.¹⁴

INSTITUTE FOR DEFENCE ANALYSES

For Gleeson et. al. from IDA, effects-based operations produce desired futures with a focus on the entire continuum and not just the conflict itself. Unlike Davis, who highlights the probability aspect of the concept they state that a more comprehensive approach might result in a better set of achievable goals.¹⁵ For them the concept rests on the overwhelming amount of data provided by advanced information, surveillance and reconnaissance technology. It means winning both war and peace, in which the emphasis is on higher order effects and complex adaptive systems. Effects-based operations make it possible to focus on operations more coherently, by exploiting the potential of new technologies and capabilities such as stealth, precision munitions and information operations.¹⁶

Desired futures mean assessment and adaptation at every level of warfare, and the involvement of all elements of national power. Thus effects-based operations explicitly and comprehensively link actions with outcomes at all levels of a conflict as it is possible to learn how to work with uncertainty, ambiguity and risk. There is a clear linkage between strategic outcomes, desired effects and tactical actions, in which military actions must be consistent with, and complementary to the stated political, diplomatic and economic goals. A successful co-operation and co-ordination across all elements of national power direct the focus from the traditional attrition-oriented warfare, and enable a more efficient and focused employment of force. Effects-based operations stand for a continuous process similar to the classical *observe-orient-decide-act loop* as outlined by Boyd, but the concept's strategic focus makes the loop broader and deeper in terms of effects and time. It is a mixture that comes from precision engagement, dominant manoeuvre, and information operations in which all elements of friendly national power address all elements of the enemy's national power.¹⁷

Gleeson et. al. state that becoming effects-based is extraordinarily difficult and requires hard thinking, capable commanders throughout history have always tried to implement effects-based campaigns. Success depends on understanding what the enemy values together with his beliefs and cultural motives. An important requirement is to shed the practices of mirror imaging and the projection of our culture, values and perspectives onto the enemy who always acts in unexpected ways. Effects-based operations also mean that military forces will probably be tasked in a supporting role to other agencies and will be only one element of a national-level effects-based approach. However, even perfect effects-based operations will not yield peace, allow conflicts without any drop of blood, or guarantee that wars will be won quickly and easily. The concept, however, can offer campaigns with greater coherence in which victory is achieved faster and cheaper in terms of money and men.¹⁸

They state that the assessment and importance of effects can change over time as new trends emerge and various indirect effects occur. Actions that result in planned and desired effects at a particular time can result in different effects later. Whereas some effects can work well together and create synergy, others interfere and negate each other's impact. Planning for effects should be guided by the effort to synchronise the timing of effects with actions. This makes it

¹³ Quotation in DAVIS, Paul K., ref. 10, p. 26.

¹⁴ DAVIS, Paul K., ref. 10, pp. 7, 21-28, 79.

¹⁵ GLEESON, Dennis J. and LINDE, Gwen (Col.) and MCGRATH, Kathleen and MURPHY, Adrienne J. and MURRAY, Williamson and O'LEARY, Tom and RESNICK, Joel B.: New Perspectives on Effects-Based Operations: Annotated Briefing, Institute for Defense Analyses, Joint Advance Warfighting Program, June 2001, p. 2.

¹⁶ GLEESON, Dennis J. et. al., ref 15., pp. 2-5.

¹⁷ GLEESON, Dennis J. et. al., ref 15., pp. 6-11; OSINGA, Frans: Science, Strategy and War, The Strategic Theory of John Boyd, Eburon Academic Publishers, 2005, pp. 268-279.

¹⁸ GLEESON, Dennis J. et. al., ref 15., pp. 13-15, 24, 36-39.

HADTU DOMÁNYI SZEMLE

DR. Zoltán JOBBÁGY

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

possible to put pressure on the enemy's decision-making process to make his decisions and actions irrelevant. However, even with the most careful planning uncertainties of any kind will still remain.¹⁹

UNITED STATES JOINT FORCE COMMAND J9

Members of the USJFCOM J9, Concepts Department regard effects-based operations as an enabler for the concept of rapid decisive operations with far reaching consequences for the conduct of war.²⁰ They generalise effects-based operations and state that the concept covers the entire spectrum of operations including all levels of war, and require the application of all instruments of national power involving political-military relationships, and various interagency activities. The concept provides a comprehensive insight into enemy capabilities, environment characteristics, and our own strengths and weaknesses.²¹ Effects-based operations can be defined as "a process for obtaining a desired strategic outcome or "effect" on the enemy through the synergistic and cumulative application of the full range of military and non-military capabilities at all levels of conflict."²²

The definition emphasises, similar to Gleeson et. al., the ability to facilitate desired effects through all available capabilities, assessment of the outcomes and the requirement for rapid adaptation through continuous and iterative planning and execution cycles. The required comprehensive knowledge comes from networked and interrelated expert teams that conduct a systems analysis of the enemy. Desired effects are stated in the commander's intent, which focuses on the cohesion and behaviour of the enemy by causally linking tactical actions to desired strategic objectives. Effects-based operations mean that the full range of capabilities is applied in order to threaten, render useless or destroy things the enemy values most. Technological innovations and analysis tools make it possible to exploit causal linkages between effects and objectives.²³

Effects can be seen as the results of actions that support objectives through causal linkages. Effects-based operations not only provide the institutionalised process of planning and assessment, but acknowledge that a single action can produce more than one effect. Effects-based operations rest on a cohesive picture that includes information on political, military, economic, social, information and infrastructure factors. The concept requires the study of the enemy as a complex adaptive system with the aim to identify key links and nodes to get a better grip on his war-making and war-fighting ability. This system-of-systems analysis determines the courses of action in order to bring the enemy's behaviour towards the desired end state. Consequently, the focus is on pressure points to constrain and canalise enemy actions.²⁴

The historical focus in military operations was on direct, first-order effects. Effects-based operations mean that the focus has moved towards follow-on effects and other potential consequences. The concept relates all tactical actions to the overall desired outcome in which effects are traceable back to higher order strategy. Victory in war depends largely on the assessment of actions in order to determine to what extent desired effects have been achieved.²⁵ Effects-based operations require an understanding of the full spectrum of capabilities that the instruments of national power offer with the aim to modify enemy behaviour. It is important to target the will and perception of the enemy together with the capability of his military forces.²⁶

¹⁹ GLEESON, Dennis J. et. al., ref 15., pp. 21-22.

²⁰ USJFCOM J9: A Concept Framework for Effects-Based Operations, White Paper Version 1.0, as of 18. 10. 2001a, p. i.

²¹ USJFCOM J9, ref. 20, pp. 1-4.

²² Quotation in USJFCOM J9: A Concept for Rapid Decisive Operations, Whitepaper Version 2.0, as of 22. 08. 2001b, p. 6. USJFCOM J9, ref. 20, pp. 5-8.

²⁴ USJFCOM J9, ref. 20, pp. 8-11, 12-17.

²⁵ USJFCOM J9, ref. 20, pp. 18-22.

²⁶ USJFCOM J9, ref. 20, pp. 23-25, 32-37.

COMMAND AND CONTROL RESEARCH PROGRAM

Edward A. Smith from CCRP examines the relationship between effects-based operations and network-centric warfare.²⁷ The latter indicates military operations conducted in a previously unreachable region of the information domain. The result of this network-centric warfare is a new type of information advantage characterized by significantly improved capabilities for sharing and accessing information. It is widely assumed that network-centric warfare dramatically increases combat power on the tactical and operational levels of war. According to Smith, in an abstract sense network-centric warfare focuses on achieving effects on the enemy. Through the combination of both concepts war-fighting effects can be achieved at a higher operational tempo, which locks-out adversary courses of action. However, this is not entirely new since good generals, admirals and statesmen have successfully applied military force to shape the behaviour of both friends and foes.²⁸

Effects-based operations represent the ability to alter the enemy's thinking and behaviour through political, economic and military actions. The concept stands for coercion by forcing the enemy to take a certain course of action. Through effects-based operations, it is possible to see military operations as a cohesive political, economic and military effort. Unlike attrition-oriented campaigns that aim at degrading the physical capability of the enemy, effects-based operations aim at achieving psychological effects in the cognitive domain. The goal is to influence the enemy's behaviour to the extent that he does not want to continue with his resistance. Although achieving physical effects will remain a factor in effects-based operations, the true focus is on achieving psychological effects in which destruction is not the central factor or is to be avoided.²⁹

Interactions between stimulus and response motivate the enemy towards a particular behaviour. The easiest way to do this is to destroy certain capabilities through physical actions. Successful effects-based operations rest on a superior knowledge of the enemy and the situation in order to influence the decision-making process. The aim is to disrupt his observe-orient-decide-act loop, which limits the ability to take coherent actions.³⁰ Consequently, destruction is only important in terms of its impact on the enemy's will and psychology, but not on his physical capabilities. Effects-based operations together with network-centric warfare make possible to create a condition in which the enemy re-observes, re-orientes and re-decides continually with the result that he cannot act coherently or cannot act at all.³¹

Thus effects-based operations rest on the ability to create situations in which a relatively small application of force results in disproportionate and decisive impacts on the enemy. Operating beyond the enemy's edge of chaos may cause a state of despair in which further resistance appears to be futile.³² The concept stands for an asymmetric contest in which the forces involved are dissimilar in character and the respective courses of actions are different. Consequently, a network-centric force employed in effects-based operations can act as a complex adaptive system with the ability to mass superior effects on the will of the enemy. The result is not only an improvement in combat efficiency, but also an increase in effects-based efficiency.³³

²⁷SMITH, Edward A.: Effects Based Operations, Applying Network Centric Warfare in Peace, Crisis, and War, CCRP Publication Series, 2002, p. 1-12.

²⁸GARTSKA, John J.: Network Centric Warfare: An Overview of Emerging Theory, Joint Staff Directorate for C4 Systems, [cit. 2006-05-30]. Available from: <http://www.mors.org/publications/phalanx/dec00/feature.htm>; SMITH, pp. 1-2.

²⁹SMITH, Edward A. ref. 27, pp. 103-108.

³⁰SMITH, Edward A. ref. 27, pp. 108-116.

³¹SMITH, Edward A. ref. 27, pp. 117-133.

³²SMITH, Edward A. ref. 27, pp. 134-141.

³³SMITH, Edward A. ref. 27, pp. 145-152.

AIR COMBAT COMMAND

According to members of ACC effects-based operations are not new as the concept has always been applied throughout history with various degrees of success.³⁴ However, even today it is only sporadically discussed in military doctrines and there is no methodology available for a systematic application. Consequently, it is not yet clear how effects and mechanisms relate to objectives and strategy.³⁵ The see the concept an evolutionary step that takes *objectives-based planning* and the *strategy-to-task* approach further. Although effects-based operations examine the conditions and causal linkages between actions and objectives, it is not the action itself that is important, but the causal linkages that determine whether or not a desired effect is achieved. Thus, the focus is on follow-on effects, and not on the probability of achieving the desired result as no action creates only one outcome.³⁶

Target destruction is still important, but only to the extent the destruction contributes to the achievement of various functional, systemic and psychological effects. An effects-based methodology might also mitigate negative collateral outcomes and other unwanted consequences. Although the fog and friction of war cannot be eliminated, a thorough examination of the causal linkages can improve the probability of success. Effects-based operations stand for a much broader approach than sheer military application. The requirement is to link all elements of national power explicitly and comprehensively across the full spectrum of activities. Victory in war comes from the harmony between the effects desired, the consequences of actions, and the means necessary for an assessment of the effects in question. The concept stands less for a conquest based on attrition and annihilation, but more for controlling the enemy's operational level systems and capabilities to limit his options at each level of war. This way it becomes possible to better integrate all elements of national power and exploit the advantage provided by modern technology. The result is less cost in resources and a transformation, which extends far beyond military operations. Although compliance through brute force remains an option to effects-based operations, operations of the 21st century should attempt to influence decisions and change behaviour with measures being systemic and psychological, rather than physical.³⁷

Complex interactions with the enemy and rapidly changing conditions require a continuous adaptation enabled by an interagency and multidisciplinary approach. A methodology to successfully apply effects-based operations can come from existing joint publications. The emphasis is on tightness in terms of planning, execution, and analysis that flows down from the national strategic to the tactical level. Enemies represent adaptive human organisations in which the challenge is to out-think and out-adapt adversaries. Effects-based operations replace the simple application of military force with the application of all elements of national power in an integrated and focused manner.³⁸

AIR UNIVERSITY CADRE

According to Mann et. al. from AU CADRE effects-based operations neither focus on conquest nor represent the displacement of current forms of warfare.³⁹ The concept can be seen as a refinement of the objectives-based methodology and the strategy-to-task approach. It allows planners to better examine conditions in terms of causality, in order to define the relationship between actions and objectives. Through the application of all elements of national power

³⁴ AIR COMBAT COMMAND: Effects-Based Operations, White Paper, May 2002, p. 1-2.

³⁵ AIR COMBAT COMMAND, ref. 34, p. 4.1

³⁶ AIR COMBAT COMMAND, ref. 34, pp. 1-9.

³⁷ AIR COMBAT COMMAND, ref. 34, pp. 10-17.

³⁸ AIR COMBAT COMMAND, ref. 34, pp. 18-26.

³⁹ MANN, Edward (Col., Ret.) and ENDERSBY, G. (Lt. Col., Ret.) and SEARLE, Tom: Thinking Effects, Effects-Based Methodology for Joint Operations, College for Aerospace Doctrine, Research and Education, Air University, Maxwell AFB, CADRE Papers No. 15, October 2002, p. 1; MANN, Edward (Col., Ret.) and ENDERSBY, G. (Lt. Col., Ret.) SEARLE, Tom: Dominant Effects: Effects-Based Joint Operations, Aerospace Power Journal, Fall 2001, [cit. 2002-09-27]. Available from: www.airpower.maxwell.af.mil/airchronicles/apj/apj01/vorfal01.html.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. Zoltán JOBBÁGY

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

across the full spectrum of a conflict, effects-based operations explicitly and comprehensively link strategic and operational objectives with tactical actions in a continuous and iterative fashion. Consequently, the focus is on desired effects that help achieve assigned objectives, which indicates a refocus from destruction.⁴⁰ Effects-based operations span across the full spectrum of political, military and humanitarian engagements. As a systematic approach, effects-based operations focus on outputs instead of inputs by emphasising national goals, and not capabilities or prerequisites of individual services and organisations.⁴¹

The concept is a new paradigm, according to which military actions are an extension of politics and diplomacy. In other words, military efficiency is often sacrificed for political concerns. The U.S. Air Force has always attempted to do effects-based operations, but only piecemeal without recording or codifying the lessons learned through its experiences. In effects-based operations, the destruction of targets is just means to achieve ends since physical destruction is only one desired effect within a wide spectrum. The emphasis is on the output through the application of both lethal and non-lethal means at the tactical level, which result in pre-determined direct and indirect effects at the operational and strategic levels. Due to their dual nature effects ripple and cascade through the enemy system as the effect of any given action may induce further changes. Virtually no part of the enemy system is truly isolated and the cumulative and cascading character of effects means that it becomes increasingly difficult to predict and measure higher-order effects.⁴²

In the framework of effects-based operations traditional approaches such as attrition and annihilation are specific types of outcomes, which might be useful only in some cases, as the real goal is to achieve high-level psychological effects. Effects-based operations can be defined as "actions taken against enemy systems designed to achieve specific effects that contribute directly to desired military and political outcomes."⁴³ The definition emphasises the importance of conditions and causal linkages through which actions lead to stated objectives. Effects-based operations always mean further asking and accepting unexpected effects in which the emphasis is on the ability to deal with complex interactions, adaptation to changing conditions, and turning initial shortcomings into an advantage. Unfortunately, despite deep roots and the power of effects-based operations, the military has never really attempted to institutionalize a thought process that is needed to ensure adherence to effects-based principles.⁴⁴

CONCLUSION

Any sober theory of warfare must take into account that waging war is an act that has always been more than linking ends with means in a simple deductive fashion, by detecting obvious causality at the strategic level in the form of desired or decisive effects. Most approaches reflected a mindset consisting of deductive reductionism and causal laws. The underlying assumption was that war displays order and equilibrium, the possibility for rational choice, and the ability to steer and control events. Although war can be described in general terms using causal relationships, effects that go beyond the immediate spatial and temporal levels cannot be predicted with any accuracy. It is possible to only predict things that are local to us both in space and time. Therefore we must be satisfied with understanding certain general features in terms of correlation, rather than trying to find a mechanism that links causes with effects directly.

Information superiority and technological sophistication are at the very heart of every document on EBO/EBAO. However, these can best be seen as enabler, but not as ultimate leverage. Consequently the assumed advantages of effects-based operations can often mean no advantage at all. War is full with emerging opportunities that can only help explain qualitative behaviour, but never accurately predict futures in terms of desired effects. Nevertheless a first glance the concept of EBO/EBAO appears to be weighty both in scope and insight as it draws on a diverse array of ideas in

⁴⁰MANN, Edward (Col., Ret.) et. al., ref. 39 (2002), pp. 1-3; MANN, Edward (Col., Ret.) et. al., ref. 39 (2001).

⁴¹MANN, Edward (Col., Ret.) et. al., ref. 39 (2002), pp. 4-6; MANN, Edward (Col., Ret.) et. al., ref. 39 (2001).

⁴²MANN, Edward (Col., Ret.) et. al., ref. 39 (2002), pp. 25-34.

⁴³Quotation in MANN, Edward (Col., Ret.) et. al., ref. 39 (2001).

⁴⁴MANN, Edward (Col., Ret.) et. al., ref. 39 (2002), pp. 42-55; MANN, Edward (Col., Ret.) et. al., ref. 39 (2001).

HADTUDOMÁNYI SZEMLE**DR. Zoltán JOBBÁGY****Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám**

order to generate hypotheses about success in war. It is very difficult however, to deliver arguments for why certain factors should be regarded as more important than others. Even deductive thinking and analytical rationality do not make possible to distinguish sufficiently among various alternatives and cannot explain the preference for certain selected factors.

Most documents on EBO/EBAO read like an accumulation of disparate and scattered statements lacking a true theoretical basis. The central argument is nothing more than simple and uncritical descriptions of positive findings. Rigidity and blind adherence to predefined objectives can result in mounting costs both in terms of money and men. An exclusive focus on the strategic level only narrows exploitable tactical options. They address international security problems in quantitative and technological terms wrapped in an empty concept and by doing this they deliver a simplification of war. In sum, there were many reasons to become sceptical regarding the practical utility of effects-based operations, which explains why the concept is not in the discussion anymore.

The completion of the article was supported by TÁMOP-4.2.1.B-11/2/KMR-2011-0001 „Critical Infrastructure Defence Research” project.

VALÓS IDEJŰ ADATFELDOLGOZÁS LEHETŐSÉGEI A HADSEREGEKBEN I.**THE OPPORTUNITIES OF REAL-TIME DATA PROCESSING IN THE ARMIES. I.**

Napjaink egyik fontos kérdése, hogy a különböző szintű vezetők milyen gyorsan tudnak döntést hozni egy-egy meghatározó kérdésben. Gyors és jó döntéseket csak a rendelkezésre álló információk (adatok) hatékony felhasználásával tudunk hozni. Az élet minden területén, de különösen az üzleti életben a gyors döntések meghozatalát a valós idejű információk megszerzése és feldolgozása teszi lehetővé. Ennek a valós idejű adatfeldolgozásnak a lehetőségeit vizsgálja ez a publikáció is, figyelembe véve a katonai alkalmazás lehetőségét is.

One of the important questions of our times, how the leaders with a different level can come to a decision about a determining question how quickly. Fast and good decisions informations standing for the provision only (data) we can with his efficient use to bring for. On all of the areas of the life, but the acquisition of the real-time informations and his processing make the making of the fast decisions possible in the business life especially. This publication examines the opportunities of this real-time data processing, taking the opportunity of the military application into consideration.

BEVEZETÉS

A különböző szintű vállalati vezetők (ide sorolva a katonai alakulatok parancsnokait is) csak megfelelő naprakész információk (adatok) segítségével tudják feladataikat végrehajtani, a szervezeteiket irányítani. Az információk tömege kell ahhoz, hogy a humán erőforrások és a pénzügyi erőforrások a leghatékonyabban kerüljenek hozzárendelésre a feladatokhoz. A hatékonyság elérésének, a hozzárendelt adatok biztosításának lehetőségei egyre szélesebb körben állnak rendelkezésre. Ezeknek a lehetőségeknek a vizsgálata képezi ennek a publikációnak a tárgyát is, kiemelten kezelve a katonai alkalmazás lehetőségét. Ugyanakkor ez a cikk csak a lehetőségeket elemzi. A cikk második része majd konkrét, működő rendszereket vizsgál és így segíti az átfogó kép kialakítását.

A VALÓS IDEJŰ (REAL-TIME) INFORMÁCIÓ VIZSGÁLATA [1]

Az informatikai rendszerek fejlesztésében a real-time információk és feldolgozásának kulcsszerepe lehet, mivel csak így képesek a vállalatok aktuális információk és statisztikák szerint elemezni a vásárlási trendeket, lereagálni a folyamatosan változó piac igényeit. Tekintsük át a vállalati tevékenységekhez és a különböző katonai műveletekhez rendelkezésre álló lehetőségeket és vizsgáljuk meg, hogy húzható-e párhuzam a két féle tevékenység között a valós időben rendelkezésre álló információk szempontjából.

A vállalatok esetében a két legfontosabb kérdés a gyorsaság és a hatékonyság kérdése. A döntések meghozatalához rendelkezésre álló idő csökkentése csak a támogató informatikai eszközök fejlesztése révén lehetséges, ezért ez új kihívást jelent az IT-piac résztvevőinek. A katonai feladatok hatékonysága, ellentétben a vállalatokkal, elsősorban nem gazdasági, pénzügyi kérdés. Ugyanakkor az optimalizált adatfeldolgozás a katonai műveletek során ugyanúgy növelheti a hatékonyságot, amely kihatással lesz (növelheti) a katonák túlélési esélyeire. A gazdasági életben a „real-time vállalkozás” fogalma nem veszített aktualitásából, hiszen a gazdasági válság ma is ugyanazon kihívások elé állítja, mint tíz évvel ezelőtt. A nyereség növelése és a költségek csökkentése válságtól független vezetői feladatok, de a jelenlegi helyzet új módszerek kidolgozását igényli a megvalósítás elősegítéséhez. Ezek a feladatok minden vezetőnek adottak, és eredményes megvalósításukhoz számos problémás tényezőt szem előtt kell tartaniuk.

A versenyképesség megóvása az információszerzés utáni azonnali adatelemzéssel és reflektálással lehetséges. Azonban ez a cégek körében csak részben megoldott a feladat, mivel a cégek jelentős része képes aktuális, real time adatokat beszerezni, ám az anyag átfogó elemzéséhez még nincsenek meg a megfelelő eszközeik.

A valós idejű adatfeldolgozás feladata úgy tűnik komplett szakmai gárdát igényel a cégektől, mert a gyorsaság és az információk összegyűjtése, terjesztése önmagában megoldható, viszont az ezen alapuló döntéshozatal szakértelmet igényel. A real-time adatfeldolgozás szabályainak minden területre történő kiterjesztése azonban ugyancsak hiba lehet. A vállalatok esetében minden folyamathoz nem szükségesek a valós idejű adatok, ezért meg kell tanulni szelektálni! A katonai műveletek esetében a párhuzam egyértelmű. A szelektálás szükséges, de a friss adatok megszerzése és beépítése a parancsnoki döntésekbe elengedhetetlen.

A vállalatoknak tehát döntést kell hozniuk, mire szeretnének nagyobb figyelmet fordítani. Taktikájuk megválasztásánál segítséget kaphatnak a vásárlóktól és így stratégiai döntéshozattal a piaci változásokhoz alkalmazkodhatnak. Ennek egyik eszköze lehet a BI-rendszer (egy későbbi részben részletesebben kifejtésre kerül), amely például prediktív analitikai módszerekkel döntéshozatali segítséget nyújthat. Ez a módszer természetesen nem alkalmazható a katonai műveletekben. A parancsnokokat nem csak egyszemélyi felelősség terheli a döntéseik meghozatala során, de jóval kisebb az a kör is, akik segíthetnek tanácsaikkal, észrevételeikkel a döntéshozatalban. Szélsőségebb esetekben a végrehajtóktól (lényegében ők a vásárlók) semmilyen visszajelzés sem érkezik.

A legfontosabb feladat, hogy az egyre bővülő adatmennyiségből hatékonyan válasszuk ki a releváns adatokat. (Ebben a feladatban a hagyományos BI-rendszerek¹ kevésbé használhatók.) A vállalatok számára információ az, aminek üzleti haszna van, szerintük az általánosan használt elemzés vagy riportkészítés nem elégséges a döntéshozatalnál, hanem ahhoz kimondottan erre a feladatra fejlesztett üzleti intelligencia (BI) és strukturált adattömeg szükséges.

Szakemberek szerint a real-time adatfeldolgozás csak akkor megvalósítható, ha az elemzőkészítés és az adatfeldolgozás automatizált, mert ez az óriási mennyiségű adat már túl nagy ahhoz, hogy emberek kezeljék, ezért cél az üzleti folyamatok egyre kiterjedtebb önállósítása.

Fontos azonban megjegyezni, hogy az átgondolatlan automatizálásból károk is keletkezhetnek, ezért érdemes már a fejlesztési stratégia felvázolásánál azzal számolni, hogy mi szabályozható mesterségesen és mely feladatkörökhöz érdemes beosztottat alkalmazni. Egy már működő általános példát kiragadva kijelenthetjük, hogy egy piaci területen az árképzést már jó ideje hiába végzi egy e célra írt program, mert ez a feladat elvégezhető algoritmusok segítségével, a döntéshozatalt a vezetőség semmiképpen nem bízhatja számítógépekre. (Ugyanakkor a valós idejű adatfeldolgozásból származó eredmények szimulációi segíthetnek a döntéshozatalban.)

Mi jelentheti a megoldást, mi lehet a jövő? A valós idejű adatfeldolgozás több formában is megvalósulhat. Ezek közül a formák közül először nézzük meg a „felhő-szolgáltatást” vagy „felhő megoldást” (cloud computing), mint lehetőséget.

A FELHŐSZOLGÁLTATÁS LEHETŐSÉGEI

A felhőszolgáltatás, felhő-szoftver, mint fogalom, már évek óta létezik az informatikában, mégis talán csak az utóbbi években kezdett elterjedni elsősorban az üzleti alkalmazásokat használó cégek körében. Ha egy mondatban akarjuk megfogalmazni, hogy mi a felhőszolgáltatás lényege, akkor azt mondhatjuk, a felhőszolgáltatás nem más, mint az erőforrások és pénzeszközök hatékony elosztása. Ha ezt a legegyszerűbb megfogalmazást helyezzük rá a katonai tevékenységekre, akkor az erőforrások hatékony elosztása prioritást élvez. Ezzel a szolgáltatással áthidalhatóvá válik annak a lehetőségnek a hiánya, hogy egy cégnek nincs lehetősége költséges szerverek és egyéb kiszolgáló eszközök beszerzésére, tapasztalt rendszermérnökök alkalmazására.

¹ Business Intelligence

A pénzügyi költségek csökkentésére a megoldás a felhő szolgáltatás igénybevétele lehet, mert ebben az esetben a megvásárolt, vagy bérelt szoftver az általunk üzemeltetett szerveren fut, így gyakorlatilag teljes mértékben költségként elszámolható szolgáltatást kap, ezzel megtakarítja a drága szerverek vásárlását, üzemeltetési költségét, a rendszermérnökök bér és járulék költségeit.

A felhőszolgáltatás igénybevétele történhet akár a szoftver megvásárlásával, akár bérelt konstrukcióban történő kialakítással, mindkét esetben lehetőség van a testesztelésre, illetve a partner meglévő informatikai rendszereihez történő kapcsolódást lehetővé tevő interfészek kialakítására. (Felhőszolgáltatás elérhető egyedi szoftverfejlesztési projektek esetén is.)

A felhő alapú megoldások minden bizonnyal arról kapták a nevüket, hogy az informatikai szolgáltatások a felhasználók számára érzékelhetetlen vagy kevéssé érzékelhető HW infrastruktúrából, a felhőből jönnek. Ezért az „Internetről jövő” szolgáltatásokat, az „ott kint” futtatott szoftvereket, megoldásokat „cloud computing” vagy „felhő megoldásoknak” hívjuk. Nagyon leegyszerűsítve, a felhő alapú szolgáltatás az, ha a szolgáltatást a saját gépünkön vesszük igénybe (lokálisan), de a szolgáltatás nyújtásáért felelős infrastruktúra nem szervezetben belül működik, a szerverek nem helyben üzemelnek. Sőt a szerverek nem is a mi tulajdonunkban vannak, sok esetben nem is tudjuk, hogy pontosan hol helyezkedik el, viszont pontosan tudhatjuk, hogy mit nyújtanak, milyen rendelkezésre állással, biztonsággal és természetesen mennyiért.

A Cloud Computing tehát professzionális szolgáltatásokat nyújt („as a Service”, magyarul szolgáltatásként, rövidítéssel: aaS). A felhő alapú szolgáltatásokat ezek szerint bonthatjuk különböző szintekre:

- legalsó szint: Iaas – Infrastructure as a Service, vagyis infrastruktúra nyújtása szolgáltatásként. Ez gyakorlatilag csak erőforrás bérlését jelenti, vagyis meghatározott mennyiségű processzor, memória és tárhely használatát egy felhő szolgáltatónál, szoftver nélkül.
- középső szint: Paas – Platform as a Service, vagyis fejlesztési platformok nyújtása szolgáltatásként. A platformszolgáltatás igénybevételével a felhasználó általában valamilyen fejlesztői környezetet bérel a cloud szolgáltatótól.
- felső szint: SaaS – Software as a Service, vagyis szoftver nyújtása szolgáltatásként. Ez a legegyszerűbb felhő alapú szolgáltatás, olyan szoftverek bérlését biztosítja a felhasználók számára, amiket nem kell telepíteni, használatukhoz elegendő egy web böngésző. A többit a felhő szolgáltatóra bízhatja.

Attól függően, hogy a felhő alapú megoldásokat kínáló szolgáltató milyen módszerrel osztja szét az erőforrásait a felhasználók között, hogy teljes platformot kínál-e, esetleg csupán egy adott szoftvert, vagy csak tárhelyet, három típusú felhőt különböztethetünk meg:

- privát felhőt;
- publikus felhőt;
- számítási felhőt.

A privát felhő esetén a szolgáltatást nyújtó erőforrások kizárólag a részünkre vannak dedikálva, nem kell osztoznunk azok teljesítményén másokkal. A privát felhő tehát egy olyan szolgáltatás, mely képes részben, vagy egészben kielégíteni bármely szervezet (amely katonai szervezet is lehet) informatikai erőforrás igényét. A privát felhő szolgáltatását igénybe véve ügyfeleinknek nem kell saját adatközpontot és saját számítási felhőt kialakítaniuk, a számítási felhőtől elvárt funkcionalitást beruházás nélkül, a legmagasabb színvonalon, szolgáltatásként vehetik igénybe, 24 órás szakértői felügyelettel.

A NIST² (Amerikai Nemzeti Szabványügyi Hivatal) szerint a számítási felhők öt lényeges tulajdonsággal rendelkeznek (A „lényeges tulajdonság” azt jelenti, hogy legyen a végén bármilyen a konkrét szolgáltatás, ezekkel a tulajdonsá-

² National Institute of Standards and Technology

gokkal valószínűleg mindenképp jellemezhető lesz. Akkor is, ha helyben alakítunk ki valamit, és akkor is, ha másoktól vesszük igénybe.): [2]

- önkiszolgálást biztosítanak (követelnek);³
- széles hálózati hozzáférés;⁴
- az erőforrások széles köre (erőforrás készletek);⁵
- teljes rugalmasság biztosítása;⁶
- mérhető szolgáltatások.⁷

A továbbiakban tekintsük át a felhő-alkalmazásoknak azokat a tulajdonságait, amelyek a katonai alkalmazás lehetősége mellett szólnak.

Az adatok a felhőben egyszerre mindig és mindenhol hozzáférhetők, ugyanakkor egyszerre vannak minden eddiginél jobban védve is. Ez megnyilvánul az egyes szolgáltatásokhoz kapcsolódóan minden be- és kilépés, művelet rendszer általi regisztrálásában, ezért semmilyen adat, vagy hozzáférés nem marad ellenőrizetlenül. Mindezek mellett az egyes adatok automatikusan többszörösen vannak archiválva, melynek köszönhetően a felhőben nem ismerik az elvesztett adat, fájlok, e-mailek fogalmát.

A felhőben tárolt adatok olyan katonai védett objektumhoz hasonlító szerverparkokban vannak, melyekhez szinte lehetetlen fizikailag hozzáférni. A maximális biztonság érdekében a felhőben tárolt adatainkat többi ilyen szerverparkban van archiválva, hogy egy-egy esetleges hálózati, vagy hardver probléma esetén a másodperc töredéke alatt átvegye az egyik gép helyét a másik, és ebből mi, mint felhasználók soha, semmit ne érezzünk.

Miután szinte egyáltalán nem hozzáférhetők a hardverek, amiken az adataink vannak, illetve azokat sok esetben professzionális csapat felügyeli, így az is kizárt, hogy egy-egy nem kellően megalapozott döntés következtében leálljon, vagy szüneteljen bármilyen szolgáltatás a jövőben. (A katonai feladatok tekintetében emberek élete függhet a folyamatos rendelkezésre állástól.)

Azzal, hogy minden, mindenhol elérhető magával hozza azt is, hogy meg kell teremteni annak a lehetőségét, hogy központilag szabályozhassuk az egyes eszközállomány hozzáférési jogosultságait. A feladatok végrehajtása során illetéktelen kezekbe került eszközök nem okozhatják az adatai feletti rendelkezésünk elvesztését.

Az eszközökön túl az egyes alkalmazásokon keresztül, illetve azokon belüli jogosultságkezelés is kulcsfontosságú lehet egy katonai alakulatnál illetve katonai feladatnál. A felhőben mind szolgáltatás, mind pedig azokon belüli egyedi szinteken szabályozható az, hogy melyik valamilyen szintű parancsnok illetve végrehajtó mihez férhet hozzá, módosíthat, törölhet stb.

AZ ÜZLETI INTELLIGENCIA RENDSZEREK LEHETŐSÉGEI [3]

A következő lehetőséget az információk még hatékonyabb felhasználására az üzleti intelligencia rendszerek jelenthetik. A kérdés az, hogy mi az üzleti intelligencia, miért vezetnek be a vállalatok üzleti intelligencia rendszereket és mire használják őket, mit jelent az üzleti intelligencia az üzleti felhasználóknak és mit jelent az informatikának, milyen komponensekből áll egy üzleti intelligencia rendszer és milyen technológiák, szoftverek és rendszerek tartoznak az üzleti intelligencia gyűjtőfogalmába. Mindezeket a kérdéseket kell vizsgálni a katonai alkalmazás tekintetében is.

Az üzleti intelligencia, mint fogalom széleskörű elterjedésére még sokat kellett várni az 1958-as vízió, az 1989-es definíció után. Az üzleti intelligencia csak a 90-es évek végén épült be az informatikai szállítók és a szervezetek szókincs-

3 Eredeti szöveg: On-demand self service

4 Eredeti szöveg: Broad network access

5 Eredeti szöveg: Resource pool

6 Eredeti szöveg: Rapid elasticity

7 Eredeti szöveg: Measured Service

be. Elterjedése előtt hazánkban főleg döntéstámogató rendszereknek⁸ neveztük a ma üzleti intelligencia rendszereknek hívott rendszereket, vagy használtuk a vezetői információs rendszer⁹, az OLAP¹⁰, az adattárház és az adatbányászat szakszavakat az átfogó üzleti intelligencia kifejezés helyett.

Az üzleti intelligencia az üzleti felhasználók számára csak egy eszköz, amely segítségével hatékonyabban tudják végezni munkájukat. Ez az eszköz azonban az informatikusok számára technológiák és szoftverek egész sora. Egy rendszer, amit meg kell tervezni, el kell készíteni és utána üzemeltetni is kell. A következőben azt fogjuk megvizsgálni, hogy mit jelent az üzleti intelligencia az informatikusok, fejlesztők számára. Milyen szoftverekből áll, milyen technológiai lábakon nyugszik, milyen komponensek szükségesek egy üzleti intelligencia rendszer felépítéséhez.

Először is le kell szögeznünk, hogy az üzleti intelligencia hagyományos értelemben nem egy szoftver. Nem egy Word vagy egy Excel, amelyet csak telepíteni kell, de nem is egy vállalatirányítási rendszer amit fel kell paraméterezni és utána élesbe lehet állítani. Egy üzleti intelligencia rendszer kiépítéséhez általában több szoftverre is szükségünk lesz. Jellemzően kell egy adatbázis-kezelő, ahol az elemzéshez szükséges adatokat tárolni fogjuk, kell egy adatbetöltő, amellyel fel tudjuk tölteni üzleti intelligencia rendszert, és kell egy megjelenítő felület is, amin keresztül lekérdezhajjuk a BI rendszer adatait, módosíthatjuk annak modelljeit. (Ezek a szoftverek külön-külön független gyártóktól is beszerezhetők, de ma már a nagy gyártók mindegyike (Microsoft, ORACLE, IBM, SAP, SAS) rendelkezik a vállalat üzleti intelligencia igényét teljes egészében kielégíteni képes, integrált szoftvercsomaggal.)

Ahogy üzleti intelligencia szoftver nincs, úgy üzleti intelligencia technológia sem létezik. Egy üzleti intelligencia rendszer összeállításához jellemzően technológiák egész hadát kell mozgósítanunk. A The Data Warehousing Institute ezen üzleti intelligencia technológiákat csoportosította az alapján, hogy mekkora a komplexitásuk és mekkora a potenciális üzleti értékteremtő képességük. Eszerint megkülönböztetünk: [4]

- Riportkészítő technológiákat, amelyek arra adnak választ, hogy mi történt. (Ide tartoznak a lekérdező, riportkészítő és kereső üzleti intelligencia technológiák.)
- Elemző technológiákat, melyek a miért kérdésre adnak választ. (Ide tartoznak az OLAP és az adatvizualizációs technológiák.)
- Monitorozó technológiákat, amelyek a Mi történik most? kérdésre adnak választ. (Ide tartoznak a teljesítmény menedzsment eszközök, az irányítópult (dashboard) és a mutatószámrendszer (Scorecard) technológiák.)
- És az előrejelző technológiákat, melyek a Mi történhetne? kérdésekre adják meg a választ. (Ebbe a kategóriába az előrejelző és adatbányász technológiák tartoznak.)

A szoftvervilág és a webes alkalmazások üzleti modelljeinek fejlődésével párhuzamosan a klasszikus „kiválasztom a nekem legjobban megfelelő üzleti intelligencia szoftvereket, majd tanácsadókkal kifejlesztetem az üzleti intelligencia rendszert” modell mellett az üzleti intelligencia eszközök piacán is teret nyertek előredobozolt, hosztolt, bérelhető, használat függvényében árazott konstrukciók is.

Egy másik forma a kihelyezett üzleti intelligencia modell, amelynek lényege, hogy az üzleti intelligencia rendszer nem a vállalat számítógépein, hanem egy távoli gépen fut és a vállalat csak bérlí az üzleti intelligencia rendszert, vagy használata után, használatával arányos mértékben fizet. Ezen üzleti intelligencia rendszerek legnagyobb előnye tehát, hogy nincs, vagy nincs jelentős beruházási költségük, és a vállalat igényei szerint skálázhatóak fölfelé és lefelé egyaránt. A kihelyezett üzleti intelligencia rendszerek kihelyezett adattárházak adataiból táplálkoznak. Ennek következményeként a vállalat működési adatainak az üzleti intelligencia rendszer számára szükséges részét az interneten keresztül fel kell tölteni a kihelyezett adattárházba. Ez még idegennek tűnik a legtöbb vezetőnek, hiszen a vállalat féltve őrzött adatva-

8 DSS= Decision Support System

9 MIS=Management Information System

10 OLAP=Online Analytical Processing

gyonát az interneten keresztül fel kell tölteni egy idegen gépen futó adatbázisba. (Ez a kérdés a katonai vezetőkben még erőteljesebben felvetődik.)

Egy másik lehetőség a dobozos üzleti intelligencia rendszer, amely egy konkrét célra épített, jellemzően konkrétan meghatározott forrásokból táplálkozó üzleti intelligencia rendszer. Ezen üzleti intelligencia rendszerek jellemzően egy-egy vállalatirányítási (ERP) rendszerhez készülnek és vagy a vállalatirányítási rendszer gyártója vagy egy vele szoros kapcsolatban álló üzleti intelligencia szállító partner fejleszti. A dobozos üzleti intelligencia eszközök legnagyobb előnye, hogy nagyon gyors bevezetést tesznek lehetővé megkímélve a vállalatot a lassú és sokszor fájdalmas tanulástól.

A memóriaárok drasztikus csökkenése és a technológia fejlődése azonban újra felélesztette az üzleti felhasználók által épített önkiszolgáló üzleti intelligencia rendszereket. Ma már 10-20 millió sor könnyen elfér egy átlagos személyi számítógépek memóriájában és az új memória alapú adatbáziskezelők, a hatékony tömörítő eljárások és a táblák közti összefüggéseket automatikusan feltáró algoritmusok lehetővé teszik, hogy az üzleti felhasználók könnyen össze tudjanak illeszteni különböző forrásból származó adatokat, és saját adatbázisokat készítsenek belőlük elemzéseik támogatására. Mindezt az informatika támogatása nélkül, önkiszolgáló módon.

Összefoglalva azt mondhatjuk, hogy az üzleti intelligencia tehát egy gyűjtőfogalom. Az üzleti intelligencia definícióba tartozó technológiák pedig a következők:

- adattárházak;
- OLAP (többdimenziós (multidimensional) adatbázis kezelők);
- üzleti tervező (Planning) előrejelző (Forecasting) és konszolidáló alkalmazások;
- riportkészítő (Reporting) alkalmazások;
- irányítópultok (Dashboard) mutatószám (Scorecard) rendszerek;
- teljesítmény monitorozó (Performance Monitoring) eszközök;
- adat, szöveg és hangbányászat (Data Mining, Text Mining és Voice Mining)
- adatvizualizáció (Data visualization).

Az üzleti intelligencia, mint gyűjtőfogalom magába foglalja a döntéstámogató rendszereket (Decision Support system – DSS), a vezetői információs rendszereket (Management Information System – MIS) és a felsővezetői információs rendszereket (Executive Information System – EIS) is.

Ezen rendszerek, technológiák és fogalmak egytől-egyig beleférnek az üzleti intelligencia gyűjtőfogalmába, tehát egytől-egyig nevezhetjük őket üzleti intelligencia rendszernek.

A BIG DATA LEHETŐSÉGEI

Egyes nézetek szerint a real-time adatfeldolgozásban csak másodlagos szerepet játszik a Business Intelligence, helyette a valós idejű big data azonnali strukturálása és elemzése az érdekes. A nagy adat az egyre változatosabb és részletesebb adattömeg tárolását, feldolgozását, elemzését jelenti. A szakemberek szerint már most adott jó néhány lehetőség, amelyekkel eredményes adatelemzést végezhetünk. (Ilyen például az előbbieken tárgyalt felhő kínálta lehetőségek.) Ugyanakkor a szakemberek elismerik azt is, hogy a felhasználókat az innovációban anyagi félelmek korlátozzák, sokan arról beszélnek, hogy nem térülne meg a relatíve drága beruházás.

Az adattömeg feldolgozása új technológiát igényel, vagyis a big data megszelídítéséhez új számítógépekre lesz szükség. A webanalízissel és üzleti intelligenciával foglalkozó szakemberek párhuzamként az asszociatív memória struktúráját hozták fel. Nevezetesen, ha meglátunk egy ismerőst, az agyunk nem egy adatbázisban kezd keresni, hanem rögtön felismeri az illetőt, ehhez hasonlóan azonnali kapcsolással működnek majd a jövő számítógépei.

A big data egyediségének csak egy komponense a méret, legalább ennyire fontos típusának sokfélesége, ugyanis a big data adatdarabkákból áll. A szakértők szerint három terület (adattárolási profil, az integrált marketingmenedzsment rendszer és az adatelemző megoldás) elválaszthatatlan egymástól. Ez a fajta real-time adatfeldolgozás alapfeltétele

lehet a versenyben maradásnak, mivel csak így képesek a vállalatok aktuális információk és statisztikák szerint elemezni a vásárlási trendeket, lereagálni a folyamatosan változó piac igényeit. (Az elemzők állítják, hogy a big data lesz az IT-piac kitörési pontja, amelyet az is bizonyít, hogy ma már a rendszerbevezetések majdnem fele a marketing területén valósul meg.)

Még nem körvonalazódott, hogy hosszú távon milyen hatással lesznek a modern elemzési paradigmák a hagyományos üzleti intelligenciára és webanalitikára, a monolitikus adattárolási platformok ideje azonban letelni látszik. Az üzleti intelligencia minden bizonnyal hatékonyan segíthetne a döntéshozatalban, ha kiegészítenék egymást a big datával vagy más információ-feldolgozó rendszerekkel. Az óriási mennyiségű strukturálatlan anyag egy merőben új adattárolási módszerért kiált. Talán itt kínálkozik leginkább a felhőalapú IT alternatívája arra, hogy egy központilag menedzselte, bárholnan elérhető virtuális névrendszert alakítsanak ki.

ÖSSZEFOGLALÁS, KÖVETKEZTETÉSEK

Napjaink egyik fontos kérdése, hogy a különböző szintű vezetők milyen gyorsan tudnak döntést hozni egy-egy meghatározó kérdésben ma már számos lehetőség áll rendelkezésre. A valós idejű adatfeldolgozásnak, amely a megoldás lehet, a lehetőségeit vizsgálta ez a publikáció is, figyelembe véve a katonai alkalmazás lehetőségét is. A párhuzam a vállalati vezetők és a különböző szintű katonai parancsnokok között egyértelmű. Minden szintű vezetőnek az információk tömege kell ahhoz, hogy a humán erőforrások és a pénzügyi erőforrások a leghatékonyabban kerüljenek hozzárendelésre a feladatokhoz. A fő különbséget a területek hangsúlyossága jelenti. A hatékonyság elérésének, a hozzárendelt adatok biztosításának lehetőségei egyre szélesebb körben állnak rendelkezésre. Ezeknek a lehetőségeknek a vizsgálata képezte ennek a publikációnak a tárgyát is, amely cikk kiegészülve a második résszel, amely konkrét megvalósulásokat tárgyal, elősegítheti ebben a tárgyban egy átfogó kép kialakítását.

Kulcsszavak: Informatika, információs társadalom, információ, adat

Keywords: Informatics, information society, information, data

FELHASZNÁLT IRODALOM

[1] <http://techcorner.hu/computerworld/a-valos-ideju-informacio-vizsgalata.html>, 2012.11.16.

[2] www.nist.gov, 2012.11.16.

[3] Steve WILLIAMS, Nancy WILLIAMS: The Profit Impact of Business Intelligence. -2007. ISBN-13: 978-0-12-372499-1

[4] WWW.TDWI.org, 2012.11.16.

VALÓS IDEJŰ ADATFELDOLGOZÁS LEHETŐSÉGEI A HADSEREGEKBEN II.**THE OPPORTUNITIES OF REAL-TIME DATA PROCESSING IN THE ARMIES II.**

Napjaink egyik fontos kérdése, hogy a különböző szintű vezetők milyen gyorsan tudnak döntést hozni egy-egy meghatározó kérdésben. Gyors és jó döntéseket csak a rendelkezésre álló információk (adatok) hatékony felhasználásával tudunk hozni. Az élet minden területén, de különösen az üzleti életben a gyors döntések meghozatalát a valós idejű információk megszerzése és feldolgozása teszi lehetővé. Ennek a valós idejű adatfeldolgozásnak a lehetőségeit vizsgálta ennek a publikációnak az első része is, figyelembe véve a katonai alkalmazás lehetőségét is. Ebben a második részben bemutatunk egy-két konkrét lehetőséget, amelyek közül választhatnak a hadseregek, és egy-két olyan már rendszeresített alkalmazást is, amelyet már használnak a különböző szintű vezetők.

One of the important questions of our times, how the leaders with a different level can come to a decision about a determining question how quickly. Fast and good decisions informations standing for the provision only (data) we can with his efficient use to bring for. On all of the areas of the life, but the acquisition of the real-time informations and his processing make the making of the fast decisions possible in the business life especially. The first part of this publication examined the opportunities of this real-time data processing, taking the opportunity of the military application into consideration. We present one or two actual opportunities in this second part, from among which the armies may make a choice, and one or two applications systematized so already, which the leaders with a different level use already. The first part of this publication examined the opportunities of this real-time data processing, taking the opportunity of the military application into consideration. We present one or two actual opportunities in this second part, from among which the armies may make a choice, and one or two applications systematized so already, which the leaders with a different level use already.

BEVEZETÉS

Ahogy az első részben már bemutatásra került a különböző szintű vállalati vezetők (ide sorolva a katonai alakulatok parancsnokait is) csak megfelelő naprakész információk (adatok) segítségével tudják feladataikat végrehajtani, a szervezeteiket irányítani. Bizonyítást nyert, hogy az információk tömege kell ahhoz, hogy a humán erőforrások és a pénzügyi erőforrások a leghatékonyabban kerüljenek hozzárendelésre a feladatokhoz. A hatékonyság elérésének, a hozzárendelt adatok biztosításának lehetőségei egyre szélesebb körben állnak rendelkezésre. Ezeknek a lehetőségeknek a vizsgálatát hajtottuk végre az első részben, kiemelten kezelve a katonai alkalmazás lehetőségét. Ugyanakkor, ahogyan azt jeleztem, az első rész csak a lehetőségeket elemezte. Ez a második rész hivatott arra, hogy konkrét, működő rendszereket mutasson be, így segítve az átfogó kép kialakítását.

A VALÓS IDEJŰ INFORMÁCIÓ SZEREPE A HADSEREGEKBEN

Kezdjük egy bizonyítékkal, amely alátámasztja, hogy a hadseregeknek felismerték a számítási felhő használatának szükségességét. Az amerikai hadsereg kutatási, fejlesztési és mérnöki kommunikációs elektronika központja a

CERDEC¹ volt a házigazdája az Industry Day rendezvénynek, amelynek elsődleges célja az volt, hogy tájékoztassák a potenciális fejlesztési partnereket a hadsereg fejlesztési terveiről a számítási felhő alkalmazásának témájában. A CERDEC Intelligence and Information Warfare Directory Tactical Cloud Integrational Laboratory (I2WD TCIL)² feladata, hogy megteremtse a kapcsolatot a nem katonai fejlesztőkkel. Ennek oka, hogy a CERDEC I2WD TCIL program menedzser irodája (PM DCGS-A)³ meghatározta, hogy létre kell hozni az úgynevezett működési felhőt a meghatározott helyszíneken.

Ez a felhő lesz hivatott arra, hogy támogassa a hadsereg adatgyűjtési és hírszerző tevékenységeit a műveleti területeken. Ennek érdekében a hadsereg illetékes szakemberei kérték különböző ipari vállalkozatokat, az egyetemeket és az egyéb kormányzati szervezeteket, hogy nyújtsanak be különböző pályázatokat a témához kapcsolódóan. Kiemelték a témák közül a platform- és erőforrás-elosztás és optimalizálási algoritmusok létrehozását, a prediktív elemző eszközöket, a nyelvi fordító szolgáltatásokat és az állókép és grafikus feldolgozási képességek fejlesztését. Hadsereg illetékesei felvetették a lehetőségét annak is, hogy hozzanak létre egy közös infrastruktúrát, amely támogatja a multi-hírszerzési adatok tárolását és kezelést és biztosít egy számítási keretet az elemzések végrehajtásához. A hadsereg részéről a TCIL-t választották együttműködő szervezetnek és megbízták a további koordináció végrehajtásával is.

Ez a kezdeményezés az amerikai hadsereg részéről egyértelműen bizonyítja, hogy az illetékesek felismerték a számítási felhőben rejlő lehetőségeket. Ugyanakkor látják a meglévő hiányosságokat is és gyors, jelentős lépéseket kívánnak tenni felhő-technológia hadseregekben történő alkalmazásának területén. [1]

LEHETŐSÉGEK, JÖVŐKÉP

Először nézzünk meg egy olyan megoldást, amelyet az SAP fejlesztett a partnereivel közösen. Ez egy HANA⁴ névre hallgató célberendezés, amely jelentős lehet az üzleti intelligencia-alkalmazások között nem más, mint egy valós idejű adatelemző gép. Ennek a valós idejű analitikai megoldásnak tesztelését az SAP végrehajtotta és az eredmények alapján megkezdte a forgalmazását is.

A HANA az SAP által felvásárolt Sybase in-memory adattárolási technológiára, valamint szervergyártó partnerek hardverére épül. Az in-memory koncepció lényege, hogy az adatok nem egy klasszikus adatbázis-kezelőben találhatóak, hanem a memóriában, ahol nagyságrendekkel gyorsabban lehet elérni őket, de a párhuzamosság szintje is megemelkedik. Az In-Memory Computing tehát olyan technológia, ami lehetővé teszi valós idejű adatok tömeges mennyiségének a szerver memóriájában történő feldolgozását, ezzel az analízisekből és tranzakciókból azonnali eredményt nyújt.

A HANA alapja a Business Analytics Engine szoftver, amely jól illeszkedik az elemzésekhez, mert oszlopokba szervezve tárolja az adatokat, vagyis egy táblázat oszlopainak adatai következnek egymás. Így könnyebb egynemű adatokkal matematikai vagy algoritmikus műveleteket végezni, mint például az összesítés, átlagolás, sorba rendezés, szűrés. A szoftver kereső-elemző és adatmodellező eszközökkel is rendelkezik az adatok átfésüléséhez.

Az SAP azt ígéri, platformfüggetlen megközelítést alkalmaz, és más gyártók szoftvereivel is együttműködik. A HANA, állítja a német szoftveróriás, gond nélkül beilleszthető a meglévő infrastruktúrába, feltérképezi a vállalati hálón található adatforrásokat, és áttölti magának. Az adatok származhatnak adattárházból, OLAP rendszerből, relációs adatbázisból, szöveges, XML dokumentumokból, vagy a webről.

Lényeges kérdés, hogy a szoftverréteg futtatásához milyen teljesítményű hardver eszközök szükségesek. A hardvert a vezető szervergyártók biztosítják az SAP-nak. Jelenlegi bevezetésben a HP és az IBM vesz részt a fejlesztésben, amelyek nyolcfoglalatos Xeon rendszereikkel 64 nagy teljesítményű processzormagot, 128 utasításszálat, valamint rend-

1 CERDEC = US. Army Communications-Electronics Research, Development and Engineering Center

2 Hírszerző és információs hadviselés igazgatóság taktikai-felhő integrációs laboratórium

3 Program Management Distributed Common Ground System-Army

4 High-Performance Analytics Appliance

re 2 és 2,5 terabájt memóriakapacitást tudnak biztosítani a villámgyors elemzésekhez. Az effektív kapacitás növelésére az in-memory motor hatékony, transzparens tömörítő algoritmust alkalmaz memória foglálás minimalizálása érdekében, így akár több száz terabájtnyi adaton is végezhető villámgyors elemzések.

A valós adatokon alapuló lekérdezések és elemzések mellett a HANA villámgyors számítási motorjára alapozva a cégvezetők szinte azonnali szimulációkat hajthatnak végre. Az SAP jelenleg az Intel Nehalem-EX architektúrájához optimalizálja a szoftvert, és szimuláció szerint ezeknél a rendszereknél is sokkal tovább, több szerverre és akár ezer magig hatékonyan skálázódik. A HANA inkább kiegészíti, semmint felváltja az SAP NetWeaver Business Warehouse Accelerator-t és Business Objects Explorer-t, állítja a cég, amelyek szintén alkalmaznak in-memory technológiát. A HANA sokkal nagyobb adattömegben dolgozik, és közel valós időben, tipikusan mindössze néhány tizedmásodperces késleltetéssel replikálja azokat a forrásokból, akár OLTP rendszerekből is működés közben. [2]

A már hivatkozott SAP tulajdonú Sybase bemutatta IQ adatbázisának legújabb verzióját az SAP által tulajdonolt Sybase. Az IQ 15.3 küldetése, hogy akár több ezer egyidejű felhasználóig skálázódva mindenki számára biztosítsa a hozzáférést a felhalmozott információkhoz, hogy egy szervezetben mindig a legjobb döntések születhessenek. Az alkalmazás a nagyvállalati adattárházakat célozza, de mint ilyen már területeken is használható lehet. A továbbra is oszlop-alapú tárolást megvalósító adatbázis legfontosabb újdonsága a PlexQ grid, amely révén adattárház vagy üzleti intelligencia feladatok esetén több ezer párhuzamos felhasználóig és lekérdezésig skálázható a rendszer.

A Sybase szerint az üzleti analitikában rejlő lehetőségeket akkor tudják teljesen kiaknázni a vállalatok, ha minden dolgozó hozzáfér a valós idejű adatokhoz és az elemzést az alapfolyamatok részévé lehet tenni. A katonai alkalmazás során természetesen lecsökken azoknak a köre, akik elemzéseket hajthatnak végre. Alapvetően a különböző szintű parancsnoki állomány azonban hasznosíthatja lehetőségeket. Ezt is figyelembe véve a Sybase új adatbázisát úgy fejlesztette, hogy lehetővé tegye minél több párhuzamos felhasználó kiszolgálását, sok lekérdezés futtatását.

Az IQ 15.3 PlexQ egy masszívan párhuzamos (MPP) architektúrára épül, a Sybase szerint ezzel sikerült legyőzni a skálázódási korlátokat. A PlexQ elosztott lekérdezési platform azonban meglepő módon nem "shared nothing", hanem "shared everything" megközelítésű, a Sybase szerint adattárház és üzleti analitikai felhasználás esetén ennek előnye, hogy lehetővé teszi a lekérdezések párhuzamos futtatását anélkül, hogy a grid valamely elemét, a szervereket vagy a SAN-t túlterhelné. Amennyiben a lekérdezést optimalizáló Sybase IQ Optimizer az elemzés során arra jut, hogy a lekérdezés túlterhelne egy csomópontot, megpróbálja párhuzamosítani és több node-ra osztani.

Annak érdekében, hogy a szervezeti egységek dedikált erőforrásokkal rendelkezhessenek, a gridet alkotó szerverek logikai csoportokba rendezhetők - a vállalatok afféle önkiszolgáló adatraktárakat építhetnek ki a különféle részlegeik számára. Az adatbázis a legtöbb népszerű vagy feltörekvő nyelven megszólítható API-kon keresztül, valamint Web Services interfésszel is rendelkezik, amelyen át egyszerűen integrálható bármilyen szoftverbe. [3]

KATONAI ALKALMAZÁSOK

A katonai alkalmazások közül tekintsünk meg olyat, amely a katonai feladatok végrehajtása során az egyik legfontosabb területtel a személyi állomány megóvásával foglalkozik. Az amerikai hadseregben az United States Army Medical Research and Materiel Command (USAMRMC) irányítja azokat a kutatásokat, amelyek a hadszíntereken hordozható eszközökkel foglalkoznak. A parancsnokság munkatársai magasan képzett tudósok, program menedzserek, logisztikusok, a szerződés-kötéseket támogató szakértők és támogató személyzet. Összességében mintegy 6000 katonai, polgári, és a kivitelező személyzetet rendeltek a szervezethez, hogy támogassa a parancsnokság és alárendelt egységek munkáját. A tiszték, legénységi katonák és civilek, akik közül sokan az egyik legjobban megbecsült és hozzáértő szakemberek a saját területén, biztosítják a szakértelmet orvosi, tudományos és műszaki területeken.

A parancsnokság irányításával a TEMPUS- Pro [4] egy fejlett kompakt telemedicina rendszert fejlesztett ki, amelynek segítségével támogathatók a hadszíntéren harcoló csapatok. A kifejlesztett egység biztosítja az adatokat az orvosok

számára a harcmezőn történő sebesült-ellátás elősegítésére. A TEMPUS-Pro egyesít három eszközt egyetlen kézi modulban, amely lehetővé teszi az azonnali kommunikációt más egységekkel, lehetővé teszi a hozzáférést az előzetes ellenőrzési kórházi beteg vitális és a telemetriai adatokhoz, és lehetővé teszi utasítások kiadást is a tapasztalt egészségügyi szolgáltatóktól, a kevésbé tapasztalt harci orvosok számára. Az egység valós idejű audio és videó képességgel rendelkezik, amely rendkívül hasznos lehet az ellátás során. Fontos szempont az is, hogy a TEMPUS-Pro fenn tudja tartani betegadatokat [azaz a létfontosságú statisztikák] a közeli betegellátó pontokig történő szállításon keresztül egészen a kórházi szobáig. Ily módon a beteg egészségügyi adatai is vele marad, bármerre is megy - ami nagyon fontos.

A TEMPUS-Pro rendszer kulcseleme az új technológia. Úgy tervezték, hogy könnyű, mobil és strapabíró legyen. A TEMPUS-Pro célja, hogy kihasználja a kommunikációs taktikai rádiós hálózatok támogatását, az internet protokoll alapú átvitelt, hogy képes legyen jeleket küldeni digitálisan is a minősített és nem minősített rendszerek irányába. Ez a szempont a közvetlen digitális átvitel az, ami meghatározó előnye a TEMPUS-Pro-nak az elődeihez képest. Ezzel az új egységgel, személyi adatokat vihetünk át egyik készülékről a másikra a földről, hogy a helikopteres kórházi szállításkor is rendelkezésre álljanak a beteg egészségügyi adatai az öt szállító személyzetnek. A páciens létfontosságú iratait ki lehet cserélni a különböző vezeték nélküli rendszereken és végül be lehet helyezni egy állandó orvosi rekordot. Ezzel a biztonságos digitális rendszer biztosítja, hogy az adatok nem veszhetnek el és nem szenvedhetnek csorbát.

Fő cél, hogy szeretnék tudni előre a kórházi adatokat, még mielőtt a beteg odaér. A betegadatok tárolása fontos, de nem feltétlenül szükséges, hogy az orvosok az adatokat saját számítógépeiken tárolják az adatokat. Erre lehet megoldás a felhő-technológia, amellyel biztosítják az állóképeket és élő videókat is a sérülésekről, melyek elengedhetetlenek az orvosok számára. A TEMPUS-Pro segítségével az orvosok gyorsan értékelni tudják a súlyos sérüléseket, így a valós idejű képek, valamint az élő és a telemetrikus adatok valós idejű használatával tapasztalt sebészek távoli utasítások kiadásával is segíthetik kollégáikat.

A humán erőforrások megóvásának egy másik eszköze lehet, ha valós-idejű információkkal rendelkezünk a katonai műveletek helyszíneiről. Ennek megfelelően a katonai hírszerzésnek az elsők között használnia kell a felhő-technológiát, illetve a big data-t. Ezt is figyelembe véve a High Performance Technologies Inc. (HPTi) [5] cég arra összpontosít, hogy a technológiai kihívásoknak eleget téve az amerikai szövetségi kormány támogatásával tervezzen és megvalósítson egy olyan a privát felhőt, amely közvetíti a legújabb hírszerzési információkat közel valós időben az Afganisztánban állomásozó amerikai csapatoknak. A program kidolgozása akkor kezdődött, amikor az amerikai hadsereg úgy döntött, hogy egy privát felhő is teljes mértékben eleget tehet azoknak a követelményeknek, amelyek alapján végrehajthatóak az elemzések, adatfeldolgozások stb. A HPTi cég által létrehozott privát felhő tesztelése után a hadsereg úgy vélte, hogy a privát felhő képes kezelni petabájt méretű adatokat is és képes lesz kezelni a növekvő adatmennyiségeket is.

Általában a hadsereg inkább nyílt forráskódú alkalmazásokat használ, így biztosítva a rugalmasságot és a gyorsaságot, valamint, hogy elkerüljék a függőséget a nagy gyártóktól. HPTi vállalta, hogy készít egy integrált megoldást, beleértve a szoftver stack-t is, amely kezeli az utat az algoritmusoknak és biztosítja az összes adatot. A szoftver stack-kben nyílt forráskódú Hadoop⁵ (Az Apache Hadoop szoftver könyvtár olyan keretrendszer, amely lehetővé teszi az elosztott feldolgozást a nagy adathalmazok esetén.) a fájlrendszer és MapReduce-t (A MapReduce egy olyan programozási modell, amelyet nagy adathalmazok feldolgozására használnak.). A szerződés értelmében a HPTi is biztosítja a hadsereg számára a magán-felhő támogatását.

ÖSSZEFOGLALÁS, KÖVETKEZTETÉSEK

A cikk első részében bemutatásra került a különböző szintű vállalati vezetők (ide sorolva a katonai alakulatok parancsnokait is) csak megfelelő naprakész információk (adatok) segítségével tudják feladataikat végrehajtani, a szervezeteiket

5 Apache nyílt forráskódú szoftver

irányítani. Bizonyítást nyert, hogy az információk tömege kell ahhoz, hogy a humán erőforrások és a pénzügyi erőforrások a leghatékonyabban kerüljenek hozzárendelésre a feladatokhoz. A hatékonyság elérésének, a hozzárendelt adatok biztosításának lehetőségei egyre szélesebb körben állnak rendelkezésre. Ezen lehetőségek vizsgálatának végrehajtása után a második részben konkrét, működő rendszereket mutattunk be, így segítve az átfogó kép kialakítását. Egy teljesen átfogó kép megalkotásához természetesen nem elegendők az itt leírt tények. Azonban végső következtetésként már e két cikk alapján is megerősíthető, hogy a jövő a felhő-technológia, a BI és a Big Data lesz a vezető szerepben az élet számos területén így a hadseregekben is.

Kulcsszavak: Informatika, információs társadalom, információ, adat

Keywords: Informatics, information society, information, data

FELHASZNÁLT IRODALOM

[1] WWW.cerdec.army.mil, 2012.11.22.

[2] WWW.sap.com, 2012.11.22.

[3] WWW.sybase.com, 2012.11.22.

[4] WWW.rdtltd.com, 2012.11.22.

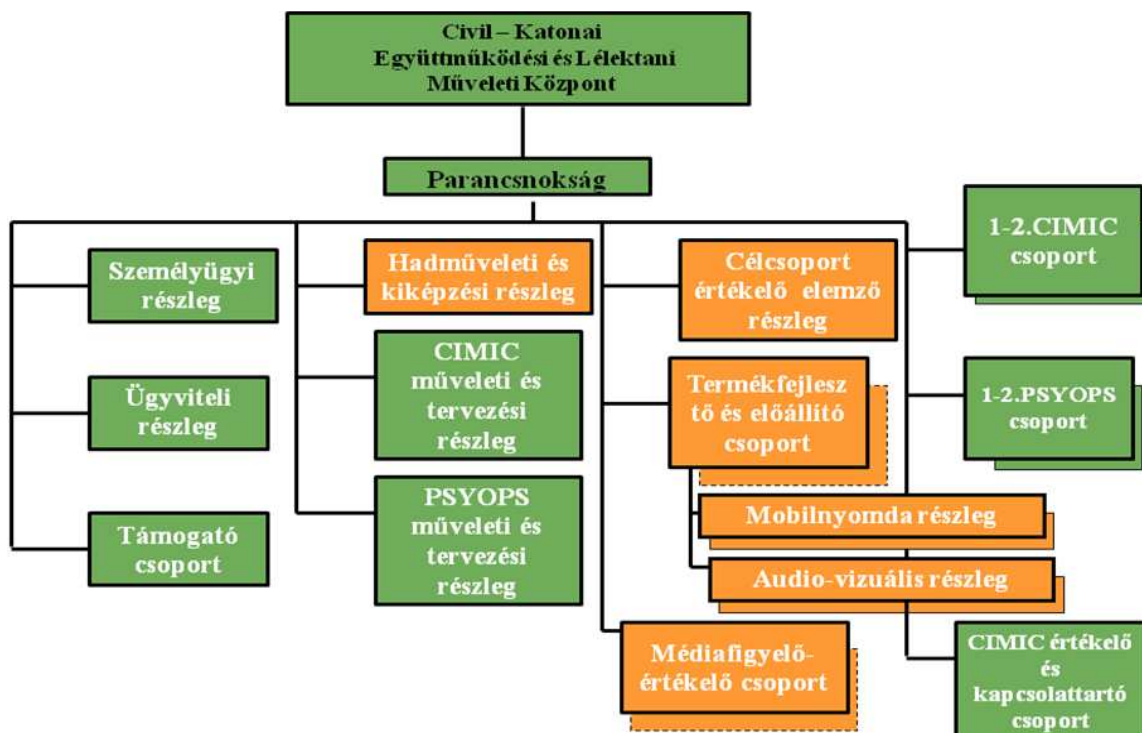
[5] WWW.hpti.com, 2012.11.26.

A CIVIL- KATONAI EGYÜTTMŰKÖDÉS JELENE A BÉKETÁMOGATÓ MŰVELETEK ALAKULÁSÁNAK TÜKRÉBEN

Jelen tanulmány a békeműveletek keretén belül megjelenő civil-katonai együttműködési képességet vizsgálja. A CIMIC jelentősége a hidegháborút követően korunkat jellemző alacsony intenzitású konfliktusok megelőzésében, rendezésében nőtt meg, melynek hatására a Magyar Honvédség is beintegrálta szervezetébe. Missziós szerepvállalásunk során szerzett gyakorlati tapasztalatok a CIMIC képesség további fejlesztését alapozta meg hazánkban. A dolgozat célja, hogy bemutassa a CIMIC szerepét, jelentőségét a katonai szervezetben.

A Magyar Honvédség a CIMIC képesség beemelésével megnövelte alkalmazási lehetőségeit és hatékonyságát a kollektív védelmi és válságkezelő műveletek tekintetében. 2000-ben tette meg felajánlását e képesség felállításáról, a haderőfejlesztési célkitűzések (FG 2000) ¹ keretén belül. Ettől az évtől kezdődtek meg a törzsi elemek kialakításának háttér munkálatai, melynek eredményeként 2003. július 1-én zászlóalj jogállású szervezatként megalakult a Magyar Honvédség Civil-katonai Együttműködési Központ (MH CKEK). A központ életében jelentős változást jelentett, hogy feladatrendszere lélektani műveletek végrehajtásával bővült, mellyel elnevezése Civil-katonai Együttműködési és Lélektani Művelési Központra változott 2004. július 1-jével.

Azóta négy fő tevékenység köré csoportosulnak feladatai: felkészítés, kapcsolattartás, elemzés-értékelés és végrehajtás.

1. ábra: MH CKELMK szervezeti felépítése

(Készítette: Bokros Tünde Ibolya, Forrás: MH CKELMK)

¹ Haderőfejlesztési Célkitűzések (Force Goals – FG)

Struktúrájában a törzsi elemek felállítását az alegység létrehozása és a funkcionális szakértők kijelölése követte. A magyar nemzeti kontingens főként határon túli alkalmazásra lett tervezve. Nemzeti felajánlásként a CJTF² részét képezheti, mely esetben feladatát a NATO Déli CIMIC Csoport határozza meg.

A CIMIC háttérét a Magyar Honvédség Összhaderőnemi Civil-katonai Együttműködési Doktrínája képezi, mely a NATO CIMIC Doktrína és a CIMIC Funkcionális Tervezési Útmutató (Funkcional Planning Guide, FPG) alapján került kidolgozásra.

A CIMIC elméleti háttérének alapját számos szabályozó alkotja: stratégiai szinten az elméleti bázist az V. cikkelyen kívül eső válságreagáló műveletek NATO irányelvei,³ és a Polgári-katonai együttműködés NATO katonai irányelvei.⁴ Utóbbi a CIMIC alapjául szolgáló hivatalos szabályozók koordinációjához szükséges katonai irányelveket tartalmazza.⁵ Itt van előírva, hogy a NATO tagországoknak létre kell hozniuk saját nemzeti CIMIC képességeiket a CIMIC Doktrína alapján, a Haderő Tervezési folyamatban előírtak szerint.⁶

Minden stratégiai szintű CIMIC feladatot az Észak Atlanti Tanács útmutatásai alapján kell végrehajtani. Az ehhez kapcsolódó tevékenységek tervezését és végrehajtását a NATO Katonai Hatóságok⁷ felügyelik, a saját műveletei területen belül.

Műveleti szinten két dokumentum a meghatározó. Az egyik a Polgári-katonai együttműködés doktrínája,⁸ amely NATO és nem NATO vezetésű hadműveletek esetében is alkalmazható, a másik az AJP-01 (B) Összhaderőnemi Doktrína 20. fejezete. Az AJP-09-hez kapcsolódik az FPG, valamint a TTP⁹ dokumentumok.

A taktikai szint szabályozóit a Tactical Standard Operating Procedures¹⁰ és a Tactical Signal Operating Instruction¹¹ alkotják, melyek a Főparancsnokság közvetlen utasításai alapján készülnek.

A CIVIL-KATONAI EGYÜTTMŰKÖDÉS DEFINÍCIÓI ÉS JELLEMZŐI

Az AJP-09 és az AJP-01 (B)¹² 20. fejezetének bevezetője egyaránt utal az 1999-es NATO Stratégiai Konceptióra, mely a nemzetközi biztonság magasabb fokú fenyegetettségének felismerésén és a szövetségen kívül való szerepvállalás elhatározásának eredményeként jött létre. Felismerték, hogy a „Szövetséges Erők és a működési területükön található polgári környezet (mind a kormányzati és a nem-kormányzati) közötti kölcsönhatás döntő fontosságú a műveletek sikerének szempontjából.”¹³ A koncepcióban először fogalmazták meg hivatalosan a civil-katonai együttműködés szükségességét a NATO vezetésű katonai műveletekben. Minthogy a polgári hatóságoknak is egyre inkább szüksége van a katonai erőforrásokra, és a katonai műveleteknek a civil támogatásra, a civil-katonai kapcsolatok kiépítése kölcsönös együttműködést igényel.¹⁴

A CIMIC harctámogató tevékenység, mely alapján feladata a végrehajtó erők támogatása a parancsnok rendelkezésére álló erővel és eszközökkel a harcfelelőtel sikeres végrehajtása végett. Az MH CKELMK parancsnokát, Szilágyi Csaba ezredes urat az interjú során megkértem ismertesse, ő hogyan értelmezi a CIMIC definícióját. Három fő feladatot határozott meg: a támogatást, a lakossággal való kapcsolattartás elősegítését, és a civil környezet támogatását. A pa-

² Combined Joint Task Force = Vegyes összetételű összhaderőnemi alkalmi harci kötelék

³ MC 327/2

⁴ MC 411/1

⁵ MC 411/1 A polgári-katonai együttműködés NATO katonai irányelvei, 2001, 3. rész, 13.

⁶ MC 411/1, 2001, 3. rész, 14. e.

⁷ NATO Military Authorities (NMAs)

⁸ A továbbiakban: AJP-09

⁹ Tactics, Technics and Procedures – TTP (Taktikák, Technikák és Eljárások)

¹⁰ Taktikai szintű Szabványműveleti Előírások (TAC SOP)

¹¹ Taktikai szintű Jelzések Használati Útmutatója (TAC SOI)

¹² NATO Összhaderőnemi Doktrína, Allied Joint Doctrine

¹³ NATO The Alliance's Strategic Concept, 1999. ápr. 24. 60.

¹⁴ Támogatás a logisztika, a kommunikáció, az orvosi támogatás és a közügyek területén várható.

rancsnok párhuzamot vont ez utóbbi és a haderő támogatása közé, kiemelve, hogy a CIMIC ez irányú tevékenysége nem cél nélküli.

NATO dokumentumokban az alábbi definíciókat találjuk.

Az AJP-09 CIMIC meghatározása szerint: „A NATO parancsnok és a polgári lakosság – beleértve a nemzeti és helyi hatóságokat, nemzetközi, nemzeti és nem kormányzati¹⁵ szervezeteket és ügynökségeket – közötti együttműködés és koordináció a feladat érdekében.”¹⁶

Ugyanezt fogalmazza meg a CIMIC NATO katonai irányelv: „Koordináció és együttműködés a küldetés érdekében, a NATO parancsnok és a polgári szereplők között, beleértve a terület lakosságát és a helyi hatóságokat, továbbá a nemzetközi, nemzeti és nem kormányzati szervezeteket és ügynökségeket.”¹⁷

A CIMIC tevékenység parancsnoki felelősség, melyet mindkét definíció tükröz. A parancsnoknak olyan CIMIC képességre van szüksége, mely rendelkezik működési területének minden forrásával, valamint olyan feltételeket kell megteremtenie, melyek lehetővé teszik az erők majdani kivonásának igazolását és megvalósítását.¹⁸ A CIMIC egyik funkciója tehát a parancsnok segítése a katonai feladat végrehajtásában, melyet az AJP-09 doktrína az erők támogatásának nevez.¹⁹ Teszi mindezt azért, mert a polgári környezet támogatásának elnyerése feltétele a művelet sikerességének, lévén, hogy számos polgári erőforrástól, illetve információforrástól függhetnek a kirendelt erők. (Polgári környezet alatt a civil intézményeket, a polgári hatóságokat és a lakosságot értjük.) A következő funkció a civil-katonai összeköttetés, mely a műveleti tervezés-végrehajtás támogatásához szükséges koordináció biztosítását jelenti. Tulajdonképpen minden funkciónak ez az alapja; e nélkül más feladatok nem lennének megvalósíthatók. „A NATO által politikai szinten kialakított összeköttetések a siker előfeltételei.”²⁰ – olvasható a dokumentumban. A polgári szervezetekkel és hatóságokkal való együttműködést az ún. „nyilvánossági politika” segíti elő. Így szerezhetők meg a civilek, a kormányzati- és nem kormányzati szervezetek értékes támogatása is, melyet már a kitelepülés előtt célszerű megkezdeni. Az utolsó funkciót a polgári környezet támogatása foglalja magába. Ez a terület olyan feladatok végrehajtását jelenti, melyeket a helyi polgári hatóságok és ügynökségek képtelenek végrehajtani, ezért katonai erőforrások felhasználására van szükségük, a megfelelő működés elérése érdekében.

Alkalmazását tekintve a CIMIC az Egyesített Erők Parancsnoka tervének része, és alapvetően az átfogó stratégiával közreműködve támogatja a stabil és fenntartható végállapot elérését.²¹

A CIMIC célja a hosszú távú rendezés megvalósításához szükséges feltételek megteremtése. Ennek érdekében végzi feladatát a szakállomány, melyeket az AJP-09 hét pontban állapít meg:

- kapcsolattartás a civil testületekkel;
- a civil testületek bevonása az integrált tervezésbe a műveletek előtt és alatt, mind műveleti, mind stratégiai szinten;
- a civil környezet folyamatos értékelése;
- a katonai erők polgári szférával való kapcsolatának felügyelete;
- a polgári feladatok folyamatos átadásának biztosítása a megfelelő helyi hatóságoknak;
- más törzsi elemekkel való együttműködés;
- a parancsnok támogatása, tanácsadás.²²

¹⁵ A továbbiakban: NGO = Non- governmental organisation

¹⁶ NATO Polgári-katonai együttműködés, CIMIC doktrína, AJP-09, 2000, I. fejt. 102.

¹⁷ MC 411/1 A polgári-katonai együttműködés NATO katonai irányelvei, 2001, 2. rész, 4.

¹⁸ A CIMIC alapjai, MH Civil- katonai Együttműködési és Lélektani Központ kiadványa, 2005, 5.4

¹⁹ AJP-09, 2000, I. fejt. 106.

²⁰ AJP-09, 2000, I. fejt. 106.

²¹ AJP-09, 2000, I. fejt. 103.

²² AJP-09, 2000, I. fejt. 105.

A feladatok változhatnak, bővíhetnek aszerint, hogy a CIMIC az V. cikkely szerinti kollektív védelmi vagy a nem V. cikkely alá tartozó műveletek esetén kerül alkalmazásra, ugyanis mindkét esetben megjelenő képességről van szó.

A CIMIC a konfliktus teljes spektrumában meghatározó képesség, melyet az összhaderőnemi műveleti területet²³ képező teljes civil szféra felmérésére, felmerülő szükségleteinek és képességeinek megállapítására alakítottak ki. Célja egy stabil környezet kialakítása, melyben a misszió teljesítése már ideálisnak mondható. E munka mögött áll egy támogató háttér, a civil hatóságok, melyek a biztonság megteremtésében működnek közreműködőként. A hatóságokkal és a lakossággal kialakított jó kapcsolat további előnyök megszerzését irányozza elő, mely előnyökhöz való hozzáférést a műveletre potenciálisan veszélyt jelentő ellenséges elemeknek, csoportoknak nem tesz lehetővé.

A következőkben a nem V. cikkely szerinti válságreagáló műveletekben történő CIMIC tevékenységek kerülnek bemutatásra.²⁴

CIMIC A VÁLSÁGREAGÁLÓ MŰVELETEKBEN

Az említett műveletek egy komplex konfliktusos helyzetet feltételeznek, melyet akár a gyenge államszervezet, a biztonság csökkenése, a tömeges migráció vagy a polgárok életkörülményeinek romlása, és számos más negatív hatást kiváltó körülmény is okozhat. Egy hasonló problémákkal terhes környezetben a CIMIC részleg jelenléte kulcsfontosságú feltétele a művelet zökkenőmentes lebonyolításának. A CIMIC tevékenységére két összetevő van hatással: a növekvő felelősség, és a polgári és katonai célok harmonizálása. Előbbi a NATO Stratégiai Konceptiójában rögzített, a közösség békéjét veszélyeztető fenyegetések ellen való fellépés növekvő felelősségre utal. A válságreagáló műveletek nagy volumenéből következik, hogy minden esetben egy nemzetközi közösséget képviselő hatóság szükséges annak lebonyolítására. A központi koordináció mellett regionális, szubregionális szervezetek, kormányok, nemzetek feletti szervezetek és nem kormányzati segítségnyújtók is megjelennek.²⁵

A polgári és katonai célok harmonizálása azért központi tényező, mert a teljes műveleti sikeresség a katonai és politikai célok együttes megvalósulása esetén jön létre. A műveleti területen található polgári szervezetek tevékenységének összehangolása a katonai célokkal alapvető fontosságú, hiszen a művelet befejezése, az erők kivonása a polgári környezetet meghatározó folyamatoktól erősen behatárolt. E feladatok három különböző csoportba sorolhatók, a műveletek egyes szakaszainak megfelelően:

A MŰVELETEK ELŐTTI STÁDIUM

A művelet megkezdése előtt a CIMIC törzs feladata, hogy felkészítse a szövetséges csapatokat az ÖHT civil vonatkozású tényezőire. A fő Hadműveleti Terv részeként a CIMIC Támogató Tervet készítik el, melyhez felderítési adatokat és elemzéseket használnak fel. Az értékelés nyolc területre terjed ki:

- 1) politikai és kulturális történelem;
- 2) az ország és helyi kormányzat állapota;
- 3) közigazgatás és szolgáltatások;
- 4) gazdaság;
- 5) a civil lakosság szükségletei;
- 6) lakossági mozgalmak;
- 7) a nemzet és nem-kormányzati szervezetek jelenléte, mandátuma, képességei és szándékai;
- 8) média.

²³ Továbbiakban: ÖHT

²⁴ AJP-09, 2000, 311.

²⁵ AJP-09, 2000, 312. b.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

BOKROS Tünde Ibolya

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

Ez az időszak a törzsi feladatokkal kezdődik meg, tehát már a hadműveleti tervezés fázisától.²⁶ A CIMIC csoport végzi a tervezést, elemzést, az oktatást és a kiképzést, valamint a tanácsadást. Az MH CKELMK feladatai között szerepel a saját szakembereink külföldi szolgálatra való felkészítésén és folyamatos fejlesztésén túl, az alacsony készenléti csoportok, funkcionális szakértők képzése, valamint a misszióba készülők kontingensek felkészítése. A központ által prezentált felkészítés tematikájáról Soucz Ferenc századost – aki maga már három alkalommal szolgált Afganisztánban – kérdeztem. „Minden egyes katona, aki misszióba megy, kap kulturális tudatosságból felkészítést, hogy el tudja igazodni a műveleti területen, tudja, mit szabad és mi az, ami kerülendő, hogyan kommunikáljon az emberekkel. A kulcsbeosztást betöltők tekintetében nagyon fontos a megfelelő tárgyalástechnika elsajátítása, kezdve a megszólítástól a gesztikulációtól. A kulcsbeosztásúak képzése egyébként a BTKK-ban²⁷ történik, oda hívnak meg minket, mint előadókat. A szakmai felkészítésen pedig esetünkben szigorúan meghatározzuk, hogy kinek mi lesz a feladata. A kötelékképzés részeként a célunk az, hogy a géppuskás is tudja, hogy mi az a CIMIC, mik a legfontosabb tudnivalók a műveleti területen.”

A beszélgetésünk alatt kiderült, különös hangsúlyt fektetnek a tárgyalástechnikára, a kulturális tudatosságra és a szabályzatok ismertetésére. Utóbbi azért is különösen jelentős, mert a projektek végrehajtásához rendelkezésre álló fejlesztési pénzek felhasználása ÖHP intézkedések alapján kell, hogy történjenek.

A CIMIC felkészítések nemzetközileg egységesnek tekinthetők, országonként előfordulhatnak kisebb eltérések. Nemzetközi együttműködések révén a képességek fejleszthetők. A magyar központ kétoldalú együttműködések alapján van kapcsolatban Szerbiával, Lengyelországgal és, bár kisebb mértékben, Romániával. A kapcsolatok a közép-kelet-európai és más nemzetekkel a Multinational CIMIC Group-on keresztül valósulnak meg. Évente megrendezésre kerül a CIMIC Parancsnoki Konferencia (Commanders Conference, COCC), amelyen a magyarok is részt vesznek. Így biztosítják a központ folyamatos fejlődését és felzárkózását az új kihívásokhoz. A központ rendelkezésére álló információit nem csak a felkészítések alkalmával hasznosítják: kézikönyvek és a missziót népszerűsítő kiadványok elkészítésében is közreműködnek.

A HADMŰVELETI IDŐSZAK FELADATAI

A műveletek alatti stádiumot az afganisztáni misszió során végzett CIMIC feladatok alapján mutatom be. Ahhoz, hogy jobban megértsük a CIMIC szerepét és feladatrendszerét, szükséges részletesebben áttekinteni a PRT (Provincial Reconstruction Team, Tartományi Újjáépítési Csoport) struktúráját és főbb feladatait. Az Afganisztán területét lefedő öt (plusz a kabuli parancsnokság) regionális parancsnokság alárendeltségében 27 PRT²⁸ működik, melyek feladata, hogy a felelősségi körzetükbe tartozó tartományokat segítse a fejlesztés tekintetében, megteremtse az ehhez szükséges biztonsági feltételeket, valamint javítson az élet- és munkakörülményeken. Minderre azért van szükség, hogy általa az országban megjelenő katonákra ne újabb megszállóként, hanem alapvetően segítő erőként tekintsenek, akik szándéka egy élhetőbb jövő megteremtése.

Magyarország Kormányának döntése alapján²⁹ 2006. október 1-én megalakult az MH Tartományi Újjáépítési Csoport, amely a Baghlan tartománybeli Camp Pannónia táborba települt, Pol-e Khomriban. Az MH PRT PEK³⁰ az ISAF Északi Regionális Parancsnokság (Regional Command North, RC N) műveleti alárendeltségében teljesít szolgálatot; felügyelve egy 21.112 km²-es területet.

²⁶ A CIMIC részvételét a döntéshozatali rendszerben lásd: 5. sz. melléklet, 60-63. p.

²⁷ Béketámogató Kiképző Központ

²⁸ Az adatok 2011. febr. 12-iek. in. http://afghanistan.usaid.gov/en/partnerships/partners_provincial_reconstruction_teams, Letöltve: 2012-10-20

²⁹ Lásd: 2115/2006. (VI. 29.) Kormány határozat

³⁰ Magyar Honvédség Tartományi Újjáépítési Csoport – Pol-e Khomri

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

BOKROS Tünde Ibolya

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

2. ábra: A magyar felelősségi terület

(Szerkesztette: Bokros Tünde Ibolya a World Food Programme térképe alapján)

Forrás: <http://www.foodsecurityatlas.org/afg/country/provincial-Profile/Baghlan> és MH CKELMK)

2012. szeptember 25-től a PRT 13. váltása tevékenyedik Baghlanban, Sipos Antal ezredes vezetése alatt. A szolgálatot teljesítő katonák létszáma 2012-es adatok szerint 107 fő.³¹ Feladatuk széles spektrumot fed le, melyek három főbb célt szolgálnak: egyrészt a biztonságot, másrészt a fejlesztéseket, harmadrészt a központi kormányzat befolyásának elősegítését.

A PRT-k között különbségek jelentkeznek a tekintetben, hogy melyikre helyezik a nagyobb hangsúlyt; összességében a biztonsági szektor reformjának folyamatában töltenek be feladatokat. Természetesen nagy hangsúly helyeződik az újjáépítésre, a humanitárius segítségnyújtásra is, melyhez pénzügyi alapot kormányzati források és egyéb alternatív források biztosítanak.³²

A munkához szervesen hozzákapcsolódik az afgán ügynökségekkel és a műveleti területen található egyéb nemzetközi szervezetekkel, valamint az Afganisztánban jelenlévő magyar NGO-kal (Baptista Szeretetszolgálat, Magyar Református Szeretetszolgálat, Magyar Ökumenikus Segélyszervezet) való együttműködés és kapcsolatépítés. A PRT fejlesztési prioritásai az oktatás, az egészségügy és az infrastruktúra területeire terjednek ki. Ezek a projektek a PRT alapító okiratában foglaltaknak megfelelően segítik a kormányzat működését, az emberi jogok érvényesülését, a nők helyzetének javítását.

³¹ 2012. 10. 24-i adatok alapján, Honvédelmi Minisztérium, Magyar Honvédség Műveleti és Doktrinális Központ, Korlátozottan elérhető: <https://www.parbeszed.hm.gov.hu/CookieAuth.dll?GetLogon?curl=Z2F&reason=0&formdir=11>

³² Ide tartozik az amerikai USAID (United States Agency for International Development), a CERP (Commander's Emergency Response Program), valamint két német támogatási alap; a KwF (Kärntner Wirtschaftsförderungs Fonds) és a BMZ (Bundesministerium für wirtschaftliche Zusammenarbeit und Entwicklung).

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

BOKROS Tünde Ibolya

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

A PRT PEK ezred jogállású, ideiglenesen létrehozott katonai szervezet, amely az MH Összhaderőnemi Parancsnokság (ÖHP) parancsnokának alárendeltségébe tartozik. Szervezeti struktúrájában az S-9 részleg³³ belül helyezkednek el a CIMIC és PSYOPS (Psychological Operations, Lélektani műveletek) képességek és az LT-k (Liaison Team, összekötő csoportok). A feladatok a következőképpen oszlanak meg közöttük: CIMIC feladat az elemzések és értékelések készítése, melyek a kontingens fejlesztési feladatainak alapját adják, melyek lehetnek közép, illetve hosszú távú projektek. E tevékenységek során figyelembe veszik az ENSZ millenniumi céljait, az afgán nemzeti fejlesztési és ezen belül a tartományi fejlesztési terv előírásait.³⁴ Támogatják a civil szakértőket, bevonják a munkába az Vidékfejlesztési Minisztériumot, az USAID-et (United States Agency for International Development, az Egyesült Államok Nemzetközi Fejlesztési Hivatala) és a NOK-ot (Nemzetközi Oktatási Központ). Kapcsolatot alakítanak ki az afgán kormányzati szervezetekkel, törzsi és vallási vezetőkkel. Feladatuk még az általános és katonai információszerzés, a terület értékelése és adatbázisok létrehozása, fejlesztése. Az LT ezt a munkát szervesen kiegészíti; lényegében ők végzik a tárgyalásokat a táboron belül és a helyszínen, tehát az ő feladatuk a kapcsolattartás. Ezekon túlmenően demonstrálják a magyar, illetve NATO jelenlétet folyamatos járóőrözések formájában. A PSYOPS ez utóbbi feladatba kapcsolódik be, ezen kívül a médiával és a társadalom tájékoztatásával foglalkozik.

Alapvető CIMIC feladat a nemzetközi szervezetekkel és NGO-kal való együttműködés is, bár az interoperabilitásra való hajlandóság csekélynek mondható. Sok NGO éppen a biztonságukat féltve nem kíván kapcsolatot létesíteni a katonákkal, mert úgy gondolják, ellenszenvet váltana ki az afgánokból. Másik okuk a kapcsolat hanyagolására, hogy tartanak a túlzott katonai befolyástól. Ennek ellenére vannak együttműködésre hajlandó partnerek. Az Ökomenikus Segélyszervezettel például igen jó viszonyt sikerült kialakítani, akikkel közös projektet is létrehoztak már. Bevált módszer, hogy vezető ügynökségeket jelölnek ki a nemzetközi és nem-kormányzati szervezetekkel történő kapcsolat hatékonyabbá tételének érdekében. Ezek az ügynökségek aztán a CIMIC-el együtt fogják elvégezni a beérkező nemzetközi szervezetek (amennyiben van ilyen), az ideiglenes kormányzó testületek és a NATO erők felelősségi területeinek koordinációját. Ilyen vezető szervezet például az UNAMA.³⁵ Az együttműködéssel kapcsolatos tapasztalatokat Hetzmann Diána százados osztotta meg velem, aki 2010-2011 telén teljesített szolgálatot Afganisztánban: „Az UNAMA-val szinte napi szintű volt a kapcsolat, rendszeresen jártak a táborba is. A USAID-el olyan jó volt az együttműködés, hogy az ő tervezett projektjeiket (az arra való jelentkezést) a mi LT-jeinken keresztül gondolták propagálni, illetve ha nekünk volt szükségünk valamilyen információra és ők esetleg rendelkeztek vele, akkor megadták nekünk.” A műveletek koordinációját tehát nehezíti, hogy a kisebb NGO-kat kevésbé lehet megszólítani.

A magyar kontingens fejlesztéseire jellemző, hogy főként alacsony költségvetésűek és gyors hatású projektekre korlátozódnak: generátorok üzembe helyezése, sátrak, védőfalak felállítása, iskolai eszközök biztosítása, stb.

2006 óta folytatott tevékenységük során számos középtávú, strukturális projektet is megvalósítottak. Iskolákat építettek-, újjátottak fel, orvosi rendelőket hoztak létre, hidakat, vízierőműveket állítottak a tartományban élők szolgálatába, több mint negyven kutat fúrtak, ezzel is javítva a helyi lakosság életkörülményein. Ezekkel a projekkel a helyiek igényeit rövid idő alatt orvosolni lehet, ami hozzájárulhat a kontingens pozitív megítéléséhez. Erre ráhúzható az úgynevezett „win the hearts and minds” filozófia, vagyis, ha a szíveket megnyerjük, azzal elmélet is sikerülni fog. A CIMIK tisztek feladata, elsősorban a civilekkel való kapcsolattartás, mely kétirányúan működött Afganisztánban. „Volt olyan, hogy a helyiek jöttek el hozzánk a táborba, effektíve ők keresték fel az ISAF-et. Ilyenkor az S-9 részleg volt az, aki kiment a tárgyalást lebonyolítani.” A tárgyalások a PRT táboron kívül, a biztonsági zónán belül elhelyezett CIMIC- házban zajlanak, itt fogad-

³³ Zászlóalj szintű képességet jelöl.

³⁴ Katonasuli: <http://www.katonasuli.hu/cikk/333/mh-tartomanyi-ujjaepitesi-csoport-%28mh-prt%29>
2011.02.17. Letöltve: 2012-10-21

³⁵ United Nations Assistance Mission in Afghanistan, Egyesült Nemzetek Afganisztáni Segítségnyújtó Missziója

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

BOKROS Tünde Ibolya

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

ják az embereket.³⁶ A százados elmondta, jelenlétük már megszokott az ott élők számára, „akik eljöttek, azok már tudták, hogy a CIMIC-et keresik, teljesen „képben voltak”...” A magyar katonákról kialakult kép nagyon pozitív az afgánok szemében, „ami kritikaként megfogalmazódik a magyarok felé, az inkább a forráshiány.” Arra is figyelemmel kell lenni a projektek tervezésekor, hogy megfelelő arányú legyen a fejlesztés, az adományok elosztása az egyes járásközök között. Ezt Afganisztán vallási, etnikai megosztottsága teszi szükségessé, nehogy az aránytalan elosztás felerősítse az etnikai konfrontációt.³⁷

Az MH CKELMK parancsnoka a projektekkel kapcsolatban azt fejtette ki, hogy azok is tevékenységük részét képezik, ám inkább szükséges rosszként lehet rá tekinteni: „hátulütője, hogy a CIMIC-eseket azonnal azzal fogják azonosítani, hogy lehet segíelyeket kérni.” A segítségnyújtó szervezetek gyakran nem akarnak, vagy a csökkenő biztonsági helyzet miatt nem tudnak jelen lenni a műveleti területen, ezért azok feladatai is gyakran a CIMIC részlegre hárulnak. Ennek keretében humanitárius akciókra, vagy kárpótlási feladatokra is sor kerülhet. Például a 2011. december 24-i bányarobbanás³⁸ során az afgán kormányzati szervek kérésére a magyar PRT CIMIC és PSYOPS részlege humanitárius feladatokat látott el. A szerencsétlenségben elhunytak családjai számára gyorssegélyt osztottak ki, továbbá a helyi kórház részére kötszerekből, orvosi műszerekből álló csomagokat. A feladatot a PRT gyorsreagálású alegysége, a CIMIC-PSYOPS (S-9) területileg illetékes összekötő csoportjával együtt hajtotta végre. Ezen keresztül megvalósulni látszik a CIMIC két alaprendeltetése is: egyrészt a GO-kal³⁹ szoros együttműködés és kapcsolat, másrészt a civil környezet támogatása.

Hasonlóan azonnali beavatkozást igénylő feladatot jelentenek a természeti katasztrófák is. Afganisztánban a téli időszak beköszönte és a téli időszak utáni árvíz okozza a legtöbb problémát. Az ezekre való felkészülés is a CIMIC csoportra hárul. Az ázsiai országban a földrengések is gyakoriak; a szeizmikus aktivitás az északkeleti részen a legmagasabb. Itt évente 3-5 alkalommal mozdul meg a föld. 2008-ban például a magyar felelősségi területen, Baghlan tartományban, történt egy nagyobb erősségű, a Richter-skála szerint 5,9-es földrengés.⁴⁰ Ez az úgynevezett MAHE (Katonai Segítségnyújtás a Humanitárius veszélyhelyzetekben, Military Assistance in Humanitarian Emergencies) körébe tartozó feladatok közé illeszthető. Közös szövetségi katonai erőforrások is kitelepülhetnek az Észak-Atlanti Tanács döntése alapján. Az V. cikkely vagy nem V. cikkely szerinti műveletek során humanitárius veszélyhelyzet kezelésére is sor kerülhet. Sürgős reagálást megkívánó helyzetekben nem az ENSZ és a fogadó nemzet teszi meg a szükséges lépéseket, hanem a Szövetséges Erők. E feladatokat a NAC által jóváhagyott OPLAN⁴¹ szerint látják el, felhasználva az erre elkülönített katonai erőforrásokat.

Tehát összegezve a műveletek alatti stádiumban kezdődik meg a szorosabb együttműködés a polgári hatóságokkal és fontosabb szervezetekkel; folyamatos értékelések készülnek a helyi lakosság szükségleteiről, az újonnan megjelenő és a műveleti területről távozó, valamint a jelen lévő szervezetekről.

A feladatok átadásával és felfüggesztésével kapcsolatos terveket is ebben az időszakban készítik el. Az erők fokozatos kivonása járulékos feladatokhoz kötődnek, melyek a polgári feladatok teljes átadása köré csoportosulnak.

³⁶ A CIMIC rendszer hatékonyságát növelik a CIMIC központok (vagy CIMIC-ház), melyeket minden parancsnoksági szinten létrehozhatnak. Ez egy olyan kontaktpont, ahol a katonaszemélyek és a polgári szervezetek képviselői, valamint a helyi lakosok találkozhatnak, kölcsönösen kifejtethetik álláspontjukat, vagy segítséget igényelhetnek. Ezekben a létesítményekben keresztül folyik a kapcsolattartás a műveleti területen. A központok működtetése már a kezdetekben olyan kapcsolódási pontot jelent, ahova bizalommal fordulnak az érintett személyek, megteremtve a kellő mértékű információáramlást. in. AJP-09, 2005, 5. fejelet, 503.

³⁷ Afganisztán lakossága 99%-ban muzulmán hitű, melyből 84% szunnita és 15% síita. Lakosságát afgán (pastun), tadzsik, üzbég, hazara, csarajmak, türkmén, továbbá kisebb türk (kírgiz, karakalpak, qizil-bas stb.), iráni (ormuri, paracsi) és a pastunokkal rokon keletiráni (mundzsani, wakhi, sugnani, iszkashimi, jazgulami, roshani, wartang) népcsoportok alkotják. in. Baghlan tartomány CIMIC kézikönyve, MH ÖHP, 2010, 29. és 31. p.

³⁸ Nahrin járás chenaraki szénbányájában metángáz okozta fulladás következtében vesztette életét tizenegy bányász. Honvédelem.hu: <http://www.honvedelem.hu/cikk/29651> Letöltve: 2012-10-24

³⁹ Kormányzati szervezetek = Government Organisation

⁴⁰ Baghlan tartomány CIMIC kézikönyve, MH ÖHP, 2010, 23. p.

⁴¹ Operation Plan (Műveleti Terv)

Minden tevékenység alapja a folyamatos értékelés. Ezeket a későbbiekben fel lehet használni akár újabb műveleti terv megalkotásakor, akár külszolgálatra készülő katonák felkészítése során. Továbbá ezek alapján a misszió sikerességének mértéke is megállapíthatóvá válik.

AZ ÁTMENETI IDŐSZAK

Ahogy a terület lassan stabilizálódik, az átmeneti stádium feladatai kerülnek végrehajtásra. A polgári hatóságokat fel kell készíteni az önálló működésre; átadásra kerülnek mindazon polgári feladatok, melyeket a katonai erők ideiglenesen átvettek, vagy felügyeltek. Ahogy a működési terület egyre szűkül, a katonai erők száma folyamatos csökkenésnek indul. A CIMIC állománya is beszünteti minden tevékenységét, amelyek az instabil környezetben kialakult hiányosságok betöltését szolgálták. Afganisztán esetében éppen ez az utolsó fázis van folyamatban, ám információk hiányában ennek alakulásáról jelen dolgozatban nem tudok kitérni.

A CIMIC támogató szerepe alapvető és szükséges feltétele a hatékony békeműveleteknek. A műveletek tervezésének folyamatától, a műveleti területen végzett munkáig alkalmazzák képességeiket. Az előbb ismertetett alapján elfogadhatjuk, hogy feladataik az adott viszonyoknak megfelelően, az aktuális környezeti feltételeihez alakulnak. Ebből következik, hogy tevékenységi körük bővízhet, változhat, vagy akár le is redukálódhat. A CIMIC-re úgy is tekinthetünk, mint egy folyamatosan változó, rugalmas, mégis állandó rendszer, amely – a haderő viszonylatából szemlélve –, a háttérben működve tölti be támogató funkcióját.

A CIMIC JÖVŐJE

A civil-katonai együttműködés körében végrehajtható feladatokról azt is fontos megállapítani, hogy nem csak külhoni békeműveletek esetében lehet rájuk igény, hanem határon belül is.

A Magyar Honvédség Összhaderőnemi CIMIC Doktrína⁴² előszavában olvasható, hogy alkalmazására ország ellen indított fegyveres támadás elhárítása, továbbá katasztrófák következményeinek felszámolása során is szükség lehet, a katasztrófavédelmi szervezetekkel együttműködve. A doktrína tehát az országvédelemmel kapcsolatos CIMIC feladatokat vonatkoztatja a határon túli alkalmazáshoz. Ennek ellenére a honi célú feladatok és lehetőségek kevésbé vannak kidolgozva, pedig azok relevanciáját a 2011-es kolontári vörösiszap katasztrófa is példázza. Erről számolt be Szilágyi Csaba ezredes, amikor a honi területen megvalósuló CIMIC feladatokról kérdeztem: „Megkerestük és megtaláltuk azokat a feladatokat a CIMIC és PSYOPS területén, amelyek országvédelem vagy katasztrófavédelem kialakulásánál szóba jöhetnek. Ezek, úgy gondolom a közeljövőben működni is fognak; sőt, a vörösiszap katasztrófát követően, annak felszámolásában részt vevő alakulatok mellett már megjelentek.”

Képességeiket tekintve a központ szakemberei olyan adatforrásokkal rendelkeznek, olyan tudás birtokában vannak, melyek alkalmasak egy adott térség elemzésére. Felmérhetik a biztonságra potenciálisan veszélyt jelentő tényezőket, a társadalmi viszonyokat, a települések között húzóódó esetleges konfliktusok forrását.

Humanitárius segítségnyújtás keretén belül végrehajtható feladatok (katasztrófa elhárítás, a nem harcoló személyek kimenekítése, a humanitárius és a civil lakosságnak történő segítségnyújtás, a nemzeti segítségnyújtás és a lakóhelyük elhagyására kényszerült civil személyekről történő gondoskodás)⁴³ végzéséhez szükséges erők, eszközök a honvédségben rendelkezésre állnak, műveleti kidolgozásuk és beintegrálása a képességek közé pedig 2010-ben megkezdődött. A Civil-katonai Lélektani és Műveleti Központ megújulása tehát folyamatban van;⁴⁴ szakembereinek tapasztalatai, képességei számos tekintetben alkalmazhatók a szövetségben belül, külföldön és hazánkban egyaránt.

⁴² MH ÖHP CIMIC Doktrína, Magyar Honvédelmi Minisztérium, Honvéd Vezérkar, Hadműveleti és Kiképzési Csoportfőnökség kiadványa, 2004, 7. p.

⁴³ MH ÖHP CIMIC Doktrína, Magyar Honvédelmi Minisztérium, Honvéd Vezérkar, Hadműveleti és Kiképzési Csoportfőnökség kiadványa, 2004, 29. p. 337.

⁴⁴ További bővülés várható a központ feladatrendszerében, az információs műveletek tekintetében, melyhez a szakembergárda még kialakítás alatt áll.

AZ EXECUTIVE OUTCOMES TEVÉKENYSÉGE SIERRA LEONÉBAN

Tanulmányom célja egy katonai magánvállalat [PMC – Private Military Company], az Executive Outcomes [EO] bemutatása, különös tekintettel a cég Sierra Leone-i polgárháborúban való részvételére. Az utóbbi években számos botrány kapcsán kerültek a sajtó figyelmének kereszttüzébe az ilyen típusú vállalatok. Tevékenységük miatt – joggal vagy igazságtalanul – sok kritikát kaptak és kapnak a mai napig a helyi vagy nyugati közvélemény részéről, a média pedig – pejoratív módon – gyakorta zsoldosként utal rájuk és alkalmazottaikat is csak pénzért harcoló fegyvereseknek tartja. Az kétségtelen, hogy szoros összefüggés van a zsoldosság és a katonai magánvállalkozók között, de a két fogalom közti határ egyértelműen meghúzható. A magánvállalatok és a zsoldosok között az a legfőbb különbség, hogy a magánvállalatok csakis legitim állami szereplők számára nyújtanak szolgáltatásokat, míg a zsoldosoknál nincs ilyen megkötés.¹ A zsoldost a pénzen kívül nem motiválja semmi, így akár illegitim, nem állami szereplők számára is szolgálatot teljesíthet.

Az elmúlt évtizedben, elsősorban az iraki és afganisztáni háborúk kapcsán, főként a Blackwater, az MPRI, a Halliburton vagy a Kellogg, Brown & Root szerepeltek a napi híradásokban. A „szakma” alapjait lefektető vállalat, az Executive Outcomes azonban alig ismert a szélesebb közvélemény, vagy akár szűkebb szakma számára. A cég a kilencvenes években működött, fő tevékenységi területe Afrika volt.

Mik is azok a katonai magánvállalatok? Olyan bejegyzett, profitorientált, magánkézben lévő vállalatok, melyek szerződéses alapon katonai jellegű szolgáltatásokat nyújtanak elsősorban államok és nemzetközi szervezetek számára. Tehát „egy magánvállalat, amely – nyereségességi alapon – olyan szolgáltatásokat nyújt, amelyeket korábban a nemzeti hadseregek láttak el, beleértve a katonai kiképzést, hírszerzést, logisztikát, támadóharcot, illetve a konfliktuszónán belüli őrzésvédelmet is.”^{2,3} A katonai magánvállalatok lényege, hogy olyan feladatok ellátására jogosultak, amelyek alapvetően az állam hatáskörébe tartoznak, ám a felhatalmazott személyek katonák vagy rendőrök helyett polgári, civil alkalmazottak.

SIERRA LEONE-I KONFLIKTUS

Sierra Leone Afrika nyugati partján helyezkedik el, szomszédos Libériával és Guineával. Területe 71740 km², lakossága 1991-ben 4,3 millió fő volt. Az ország híres gazdag gyémántbányáiról, de jelentős bauxit és titánium tartalékokkal is rendelkezik. Mindezek ellenére a mai napig nagyon magas az éhezők száma, és az egészségügyi állapotok lesújtóak. A CIA adatai alapján a lakosság 70,1%-a még ma is nincstelen.⁴ Sierra Leone élhetőség szempontjából az utolsó helyeken végzett az ENSZ HDR⁵ jelentésében, pedig ásványkincsei Afrika egyik leggazdagabb országává tehetnék.

Az Egyesült Királyság 1961-es kivonulása után az ország nem tudta stabilizálni politikai berendezkedését. 1971-ben sorozatos puccskísérletek után Siaka Stevens ragadta magához a hatalmat, aki az ország államformáját névlegesen „köztársaságban” határozta meg. 14 évig volt elnök, ez alatt vaskézrel vezette az országot. 80 évesen mondott le 1985-ben, utódját Joseph Momoh tábornokot is ő nevezte ki. Momoh megpróbálkozott a többpártrendszer bevezetésével, illetve kísérletet tett egy működőképes demokrácia kialakítására, de sikerült az ország stabilizációjára, leginkább a mér-

¹ Dr. Lattmann Tamás nemzetközi jogász segített a fogalmak tisztázásában. Eljárás alatt álló doktori disszertációjában egy egész fejezet szentel ennek a kérdéskörnek. A szerző engedélyével betekintést nyerhettem munkájába.

² VARGA Krisztián: A katonai szolgáltatóipar, elérhető: http://www.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/2005/4/2005_4_27.html (2012.10.10.)

³ Fred SCHREIER – Marina Caparini: *Privatising Security: Law Practice and Governance of Private Military and Security Companies*. Genf: DCAF, 2005. 18. o. (Fordította Varga Krisztián.)

⁴ CIA World Factbook, Sierra Leone, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sl.html> (2012.10.12.)

⁵ Human Development Report – Emberi fejlettségi jelentés. Sierra Leone HDI (Human Development Index avagy Emberi fejlettségi mutató) értéke átlagosan 0,336, ha az 1980 és 2011 közötti időszakot vizsgáljuk, ezzel az ország 187-ből a 180. helyen végzett. Összehasonlításként Magyarország értéke 0,816 amivel a 38. helyen szerepel. Az adatbázis elérhető: <http://hdr.undp.org/en/data/trends/> 2012. okt. 26

KOVÁCS Gergely

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

téktelen korrupció miatt. Mindeközben a poszt-szovjet államokból addig sosem látott fegyverexport indult meg a hideg-háború végének következményeként.⁶ Az egyik leghíresebb „kiürítés” 1990-ben, a volt NDK (Német Demokratikus Köztársaság) területén volt. „Rakéta fegyverzetű hadihajót 200 000 dollárért, míg gépkarabélyt már 60 dollárért is lehetett venni.” A helyzet Afrikában is hasonló volt, ott egy felújított T-55-ös harckocsi 40 000 dollárba került.⁷ (Ez ma hozzávetőleg 10 millió Ft, egy jobb autó ára.) Ez tette lehetővé, hogy rengeteg fegyver került „rossz kezekbe” (terroristákhoz, hadurakhoz vagy paramilitáris szervezetekhez), ami hozzájárult a helyi konfliktusok eskalálásához.

Az 1990-es évek elején Sierra Leonében kűszöbön állt egy polgárháború. Megszerveződött a RUF [Revolutionary United Front], a Forradalmi Egyesült Front. A háború akkor kezdődött, amikor a szomszédos libériai konfliktusok miatt a „Nyugat-Afrikai Államok Gazdasági Közössége” regionális szervezet Sierra Leone fővárosába, Freetown-ba telepített egy bázist a fegyveres ECOMOG⁸ alkalmazásával. Emiatt a szomszédos libériai lázadó parancsnok Charles Taylor felvette a kapcsolatot a RUF kormányellenes vezetőjével, a „patrióta” Foday Sankohkal és 1991-ben kirobbant a polgárháború.⁹ Taylor így lefoglalta az ECOMOG-ot és az ásványi nyersanyagokban gazdag területek fölötti irányítás átvételére is lehetősége adódott. Sankoh karizmatikus figura volt, hazafias beszédei megnyerték a nyomorúságban élő fiatalokat a RUF számára. Az „idegen kizsákmányolás” megszüntetését elsősorban a gyémántbányák megszerzésével kívánta megoldani. A megszerzett drágakövekkel pedig tovább finanszírozhatták a hadicselekményeket. Innen ered a „véres gyémánt” kifejezés.¹⁰ A RUF térnyerését nagyban elősegítette, hogy az állami hadsereg csupán jelképes volt, mert a politikai vezetés tartott egy katonai hatalomátvételtől. A kormány így képtelen volt szembeszállni a Taylor által pénzzel és fegyverrel támogatott lázadókkal, akik brutális kegyetlenséggel öltek meg bárkit, aki az útjukba került és városról városra haladva vették át az irányítást.¹¹

A reménytelennek tűnő helyzetben a hadsereg, Valentine Strasser százados vezetésével végül megszervezte a „Nemzeti Ideiglenes Kormányzótanácsot” [NPRC – National Provisional Ruling Council], átvette a politikai irányítást az országban és szükségállapotot rendelt el. Azonban Kormányzótanács fő célja is csupán a gyémántbányák fölötti ellenőrzés megszerzése volt. A kormány részéről több kétségbeesett kísérlet történt annak érdekében, hogy valamilyen használható erőt állítsanak szembe az egyre sikeresebb RUF csapataival szemben. A politikai vezetés az évek óta elhanyagolt hadseregben nem bízva nyugati nagyhatalmaktól kért segítséget. Az Egyesült Államok 1993-as szomáliai kudarca, főleg annak belpolitikai következményei¹² azonban óvatosságra intette a nyugati országokat.¹³ Az ENSZ kapacitás híján nem volt képes megfelelő szinten kezelni a konfliktust, ezért az ECOMOG kezébe adta az irányítást, amelynek azonban csupán 9 000 rosszul felszerelt nigériai katona állt rendelkezésére.¹⁴ A kormány ekkor, 1995 májusában fordult a Dél-afrikai székhelyű Executive Outcomes-hoz.

AZ EXECUTIVE OUTCOMES

Az Executive Outcomes a katonai erőt biztosító vállalatok mintapéldánya volt. Az ilyen jellegű vállalatok alkalmazottai katonai tanácsadás és kiképzés mellett közvetlenül is részt vehettek egy adott konfliktusban. A megrendelőik általában

⁶ Készült egy remek film erről a témáról Nicolas Cage főszereplésével, Lord of War címmel (2005)

⁷ Peter W. SINGER: Corporate Warriors; The Rise of the Privatized Military Industry. Ithaca, NY: Cornell University Press, 2003.p.53-54.

⁸ Az ECOMOG - Economic Community of West African States Monitoring Group – vagyis a Nyugat-afrikai államok gazdasági közösség felügyelő csoportja, magyarán fegyveres ereje. (Mint a NATO-nak a KFOR)

⁹ DEZSŐ András – Sierra Leone – Megcsonkítva, Index elérhető: <http://konfliktus.index.hu/megcsonkítva.htm> (2012.10. 23.)

¹⁰ Véres gyémántok alatt olyan gyémántokra értünk, amelyek azért kerültek – illegális úton – kereskedelmi forgalomba, hogy azon lázadó csoportok fegyvereket vegyenek.

¹¹ SINGER p 110-112.

¹² Ez volt az ún. Szomália szindróma, a „Vietnám szindróma” újbóli megjelenése. A média által közvetített adások hatására a közvélemény szembesült a vietnámi háború szörnyűségeivel és követelte a háború befejezését. Szomália esetében is megfigyelhető volt ez a jelenség.

¹³ NÉNYEI Judit Békefenntartók zrt.? in. Kül-Világ – a nemzetközi kapcsolatok folyóirata VI. évfolyam 2009/4. szám 21. oldal elérhető www.kul-vilag.hu/2009/04/nyei.pdf (2012. 10. 15.)

¹⁴ SINGER, i.m. p 60

KOVÁCS Gergely

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

nem rendelkeztek a szükséges katonai képességekkel, vagy azonnali katonai beavatkozást igényeltek,¹⁵ ezért haderejük kiegészítéseként, vagy akár helyettesítéseként is működhettek az ehhez hasonló cégek.¹⁶ Jellemzően olyan harmadik világbeli államokban kerültek alkalmazásra, ahol a belső konfliktusok polgárháborúhoz vezettek. A cég közvetlenül a Sierra Leone-i megbízás előtt az angolai kormány helyzetét stabilizálta. Tevékenységi területe ezek mellett kiterjedt Ugandára, Botswanára, Zambiára, Etiópiára, Namíbiára, Lesothóra és Dél-Afrikára is.¹⁷

Az Executive Outcomes-t Eeben Barlow alapította, aki korábban a dél-afrikai különleges erőknél, a South African Defence Forces-nál [SADF], azon belül a hírhedt 32. „Bivaly” zászlóaljnál szolgált. (Ezen alakulat feladatai közé tartozott a környező államokkal közös határok mentén kialakuló konfliktusok rendezése, illetve a lázadók felkutatása és likvidálása.) Dél-Afrikában is rendszerváltás ment végbe a '90-es években. Az apartheid rendszer¹⁸ szétesésével több – addig aktívan működő és komoly harci tapasztalattal rendelkező – különleges alakulatot feloszlattak.¹⁹ Ezek közé tartozott a „Felderítő Kommandó”, vagy a 32. zászlóalj is. Barlow felfedezte a biztonsági piacban rejlő új lehetőségeket, és megalapította cégét. A hirtelen kialakult munkaerő felesleget könnyedén ki tudta használni: a feloszlott alakulatok tagjai közül válogatta ki munkatársait és alkalmazottait. Ez több szempontból is hasznosnak bizonyult, hiszen a már fennálló hierarchia, a hasonló kiképzés, az összeszokottság, a missziós tapasztalatok nagyon sokat számítottak. Barlow állítása szerint több mint 500 katonai tanácsadó és 3000 magasan képzett, korábban különleges erőknél szolgáló katona áll rendelkezésére.²⁰ A cég jó politikai kapcsolatai révén²¹ igen sok megbízást kapott és több multinacionális vállalattal állt szoros kapcsolatban.²² Az EO általában költséghatékony módon orosz fegyvereket alkalmazott, mert a hidegháború alatt keletkezett szovjet túltermelés miatt olcsón és könnyedén hozzájuthattak a megbízhatónak tartott eszközökhöz. Barlow egy igazi „modern Wallenstein”-ként egyszerre volt remek stratégia, innovatív hadseregszervező és üzletember.

AZ EO SAJÁT HONLAPJÁN A KÖVETKEZŐKÉPPEN JELLEMEZTE MUNKAMENETÉT:²³

Az EO konzultál a megbízóval, majd körvonalazza a problémát. Begyűjti a szükséges információt a megfelelő eljárások és eszközök kiválasztásához. Válaszolja a megoldási lehetőségeket és a szolgáltatás költségeit. Ha a megbízó elfogadja az EO javaslatát, akkor a cég nekilát az eszközök beszerzéséhez és felkészítéséhez, majd kezeli az adott problémát. Professzionális és bizalmas szolgáltatásait legitím kormányoknak nyújtja, a béke, az integritás és a biztonság jegyében.

TÖBBEK KÖZÖTT A KÖVETKEZŐ KULCSFONTOSAGÚ SZOLGÁLTATÁSOK NYÚJTÁSÁRA KÉPES:

- Hadműveleti és harcászati szintű katonai támogatás nyújtása.
- Kifinomult katonai kiképzési rendszerek földi, légi és vízi hadviseléshez.
- Békefenntartási vagy kikényszerítési szolgáltatások.
- Fegyverválasztási tanácsadás (és eszközök beszerzése) katonai erőknél.
- Paramilitáris szolgáltatások.
- Professzionális katonai tanácsadás.

¹⁵ VARGA i.m.

¹⁶ SINGER *Corporate Warriors*, p 94.

¹⁷ Global Security: Executive Outcomes, elérhető: http://www.globalsecurity.org/military/world/para/executive_outcomes.htm (2012.10.20.)

¹⁸ Az apartheid rendszer Dél-Afrikában 1948-1994 között fennálló faji megkülönböztetésen alapuló rendszer volt, amit a betelepült, főként brit és holland lakosság hozott létre a létszámfölényben lévő fekete lakosság szegregálására végett. (1911-ben az ország 6 millió lakosából 4 millió volt fekete.) Erről bővebben itt: http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/az_apartheid_del_afrikaban/ (2012. 10. 21.)

¹⁹ Anthony C. LOBAIDO – Executive Outcomes, WND 1998. elérhető <http://www.wnd.com/1998/08/3290/> (2012.10.20.)

²⁰ A. C. LOBAIDO, i.m.

²¹ Elsősorban az Egyesült Királyságról van szó, Dél-Afrikában az új politikai vezetés nem támogatta ezeknek a cégeknek a működését.

²² SINGER 101.

²³ Az EO honlapja már régen megszűnt, de ha az internetes archívumban az 1998-ban fellelhető oldalra keresünk, akkor még megtalálhatjuk.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

KOVÁCS Gergely

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

Az Executive Outcomes Sierra Leone esetében is mérlegelt és 15 millió dollárban állapította meg a RUF visszaverésének és a politikai vezetés stabilizációjának az árát, amit a Strasser vezetésű kormány el is fogadott.²⁴ Először 180 EO alkalmazottat szerződtettek az egy éves misszióra, majd ezt később meghosszabbították és a személyi állományt is növelték. Így az EO 21 hónapig tartózkodott Sierra Leonében, nagyjából 300 főt alkalmazva, ami összesen 35 millió dollárba került az államnak.²⁵ Ez az összeg az éves védelmi költségvetés egyharmada volt.²⁶ Ebből az összegből az EO az összes gazdaságilag fontos területet visszafoglalta és stabilizálta a kormány pozícióját. 1996-ban a stabilitás első jeleként többpárti választásokat tartottak az országban, és Julius Bio tábornok lett az új kormányfő. A RUF októberben megszegte a békéről szóló megállapodást, ezért az EO ellentámadásba lendült, és megsemmisítette a RUF főhadiszállását az ország délkeleti részében.²⁷ Az újabb béke megállapodás már mindkét oldal fegyveres erejének leépítését magába foglalta, így az EO tevékenysége is véget ért Sierra Leonében. A misszió egyértelmű sikerrel zárult. Egy hét alatt kiszorították a lázadókat, egy hónapon belül átvették a Kono körzetben lévő gyémántbányák felett az irányítást, és három hónap alatt minden létfonosságú területet visszafoglaltak.²⁸ Mindössze 20 embert veszítettek (a baleseteket és a betegségeket beleértve), míg a RUF erői több száz halottal, sebesülttel és több mint ezer dezertőrrel csökkentek.

Az EO jól felszerelt, tapasztalt, összeszokott csapatai az irreguláris hadviselés²⁹ elemeit is bevetették a harcok során, de sokszor nyílt ütközetekre kényszerítették a RUF embereit. A bevetéseken óriási előnyt jelentett az EO egyik testvércége az Ibis Air a támogatása, amely orosz Mi-24 (Hind) harci helikoptereket és csapásmérő vadászgépeket vetett be a konfliktusban. Az EO emberei gyakorta együtt dolgoztak az ECOMOG-gal, illetve a helyi erők toborzásában és kiképzésében is részt vettek, így jött létre a Kamajor milícia is. A másik nagyon fontos tényező a sikerek szempontjából a hírszerzés eredményessége volt. Részletes adatokat gyűjtöttek a lázadók tevékenységéről, pl. egy Skymaster Cessna repülőgép vagy a helyi lakosság segítségének igénybevételével.³⁰ Az adatok alapján pontosan fel tudták mérni, hogy hol lehet érzékeny csapást mérni a lázadó erőkre, és ezeket utána az ECOMOG Alpha Jet típusú könnyű csapásmérő repülőgépeinek a segítségével végre is hajtották.³¹ A gyengén képzett és széttagolt, gyakran gyerekkatonákat alkalmazó RUF nem tudta kezelni a helyzetet, ezért gyors visszavonulásra és tárgyalásra kényszerült.

A sikernek azonban volt egy „árnyékos” oldala is. A kormány a havi 1,8 millió dollárba rúgó költségeket az első 8 hónapban egyáltalán nem tudta fizetni. (Az első 15,7 millió részletet 1996-ban fizették ki.) Az EO mindezek ellenére folytatta a tevékenységét, amelynek okára csak később derült fény.³² Az adósság kiegyenlítése fejében az országban megjelent a Branch Energy nevezetű gyémánt-kitermelő vállalat, amely 25 évre kitermelési koncessziót³³ szerzett az egész Kono területre. A cégről aztán kiderült, hogy ugyanúgy a „Strategic Resources Corporation”³⁴ tagja, mint az EO, vagy a

²⁴ SINGER p. 112.

²⁵ i.m. p. 112.

²⁶ A Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI) vagyis a „Stockholmi Nemzetközi Béke Kutató Intézetének felmérése alapján <http://www.indexmundi.com/facts/sierra-leone/military-expenditure> (2012.10.20.)

²⁷ SINGER p. 114.

²⁸ Ian SMILLIE, Lansana GBERIE, Ralph HAZLETON: *Heart of the Matter, Sierra Leone, Diamonds & Human Security*, Partnership Africa Canada, 2000. január, p. 59. elérhető: http://www.pacweb.org/Documents/diamonds_KP/heart_of_the_matter-full-2000-01-eng.pdf (2012.10.23)

²⁹ Az irreguláris hadviselés a 19. században megjelent és azóta fejlődő hadikultúra. Indirekt hadviselési forma. Fő célja az ellenség kifárasztása. Tipikus elemei a rajtaütés, rejtőzködés, a csapdák állítása, a zavarkeltés. Legnagyobb alakjai: Arabiaia Lawrence, Mao Ce-Tung, a vietnámi Giap tábornok vagy Che Guevara.

³⁰ Tom COOPER & Court CHICK: *Sierra Leone 1990-2002*, ACIG journal, elérhető: http://www.acig.org/artman/publish/printer_462.shtml (2012.10.20.)

³¹ SINGER p. 116.

³² Mark SHAW: „The Middleman”: War Supply Networks in Sierra Leone and Angola. Clingendael, Netherlands Institute of International Affairs, 2003 p. 41-42. elérhető: http://www.clingendael.nl/publications/2003/20030300_cru_working_paper_10.pdf, (2012-10-23.)

³³ A koncesszió egy pályázat útján elnyerhető sajátos engedélyezés melynek alapján az állam valamely tevékenységének jogát (ez esetben a bányászati jogot) úgy engedi át, hogy a jogosultnak részleges piaci monopóliumot biztosít.

³⁴ Az SRC honlapja: <http://www.sri-hq.com> elérhető: 2012. okt. 10

KOVÁCS Gergely

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

már említett Ibis Air.³⁵ A kitermelést, biztonságát és a légi szállítást sem más, mint az EO biztosította, az Ibis Air közreműködésével.³⁶ A legszembetűnőbb kapcsolat a vállalatok között, hogy a Branch Energy közre játszott az EO és a Strasser kormányzat közötti megállapodás létrehozásában is.³⁷ Problémaként jelentkezett továbbá, hogy a cég kivonulása után az általuk kiképzett civil milíciák, pl. a Kamajorok³⁸ is fosztogatásokba keveredtek.

Ezek a visszasságok voltak a fő okai annak, hogy az EO és a katonai magánvállalatok sok negatív kritikát kaptak, hiszen így felmerül annak a lehetősége, hogy a hasonló cégek a továbbiakban könnyedén visszaélhetnek a háborúk szempontjából esetlegesen döntő szerepükkel, vagyis az államok kiszolgáltatottságával. Az Executive Outcomes-nak akár érdeke lehetett volna egy elhúzódó konfliktus fenntartása, hogy a tehetetlen állam ellenőrzésének hiányát kihasználva „kifoszthassák” a bányákat, azonban vállalt feladatát gyors és professzionális módon látta el. Egy jól működő állami hadsereg megfelelő szintű kiképzése éveket is igénybe vehetett volna és a kiképzésre alkalmas személyzet és eszközár is hiányzott. Megfigyelhető, hogy milyen sokat számított az, hogy az EO rövid időn belül a kormány rendelkezésére tudott állni. Ez a katonai magánvállalatok egyik legnagyobb előnye. A cég egyértelműen megakadályozta, hogy az ország egy elhúzódó háborúba bonyolódjon, aminek beláthatatlan következményei lehettek volna a polgári lakosságra, az infrastruktúrára, vagy a gazdaságra nézve.³⁹ Sajnálatos módon az EO kivonulása után pontosan az történt, amit a szakértők megjósoltak: egy katonai puccs után az indulatok ismét elszabadultak, és a gyakorlatban is megmutatkoztak az elhúzódó háborúk borzalmai, de ahhoz az EO-nak már nem volt köze.

1999-ben az Executive Outcomes megszűnt létezni. A vállalat soha sem tudta magáról lemosni az apartheid rendszerrel kapcsolatos múltját és az új dél-afrikai kormányzat sem nézte jó szemmel tevékenységét. El tudom képzelni, hogy ennek hátterével kapcsolatban is párhuzamot vonhatunk Wallenstein-nel, aki megerősödésével tehernek és potenciális veszélyforrásnak bizonyult az uralkodó szemében. Elképzelhető, hogy Executive Outcomes hasonló gondolatokat ébresztett a dél-afrikai demokratikus vezetésben, ugyanis 1998-ban létrejött egy rendelkezés, a „Regulation of Foreign Military Assistance Act”⁴⁰, amely – kissé felületesen – lényegében zsoldosként jelölte meg az EO alkalmazottait és ellehetlenítette a cég legális működését.

A HÁBORÚ VÉGE

Bár az EO 1997-ben kivonult az országból és az egészen 2002-ig tartó háborúban nem vett részt, úgy gondolom, hogy érdemes néhány szót ejteni erről az időszakról is.

A béke nem tartott sokáig, ugyanis a RUF szövetségzett a „Fegyveres Erők Forradalmi Tanácsával” [AFRC – Armed Forces Revolutionary Council] és államcsínyt hajtott végre. Ekkor már az ENSZ is felfigyelt az eseményekre és 1997 májusában fegyverembargót rendelt el. Megtiltotta a katonai eszközök valamint az üzemanyag importját, illetve az AFRC tagjainak tilos volt elhagyniuk az országot.⁴¹ Első körben a 10 000 fővel kibővített ECOMOG-ra bízta a rendelet betartását.

1997-ben a Sierra Leone-i kormány az Egyesült Királyságban bejegyzett Sandline International segítségéhez fordult. A Sandline tevékenysége, illetve az, ahogy feladatait ellátta nagyban hasonlított az EO-hoz, ami nem is meglepő, hiszen

³⁵ GIBER Máttyás – A gyémánt szerepe a Sierra-Leone-i polgárháborúban: in Kül-Világ – a nemzetközi kapcsolatok folyóirata III. évfolyam 2006/3-4. szám p. 104-105. elérhető: www.kul-vilag.hu/2006/0304/giber.pdf (2012.10.20.)

³⁶ GIBER p. 104.

³⁷ uo.

³⁸ Itt megjegyzem, hogy híradások szerint most újrászerveződnek a Kamajorok, hogy az elkövetkező 2012-es választásokon támogathassák valamelyik pártot. A cikk szerint valószínűsíthetően a legtöbb pénzt ígérő párt mellett foglalnak majd állást. A cikk elérhető: <http://allafrica.com/stories/201110250697.html> letöltés ideje: (2012. 10. 24.)

³⁹ Hosszú távon azért nem tudta megakadályozni, mert a cég kivonult a térségből.

⁴⁰ Az „Idegen hadseregek alkalmazására vonatkozó korlátozások. A dokumentum letölthető: <http://www.info.gov.za/view/DownloadFileAction?id=70672> (2012. okt. 25.)

⁴¹ COOPER, i.m.

ez a cég is a Strategic Resources Corporation tulajdonát képezte.^{42 43} Az általuk frissen kiképzett helyi milícia a Civil Védelmi Erők (Civilian Defense Forces – CDF) és az ECOMOG segítségével felszabadították Freetown-t. Az ENSZ elítélte az Egyesült Királyság tevékenységét, mert megsértették a fegyverembargót, amikor a Sandline fegyvereket szállított az országba. Ez a brit külpolitika válságához vezetett. Végül az ENSZ létrehozta az UNAMSIL-t (United Nations Mission in Sierra Leone) és 1 milliárd USD-ban határozta meg a misszió költségvetési keretét.⁴⁴ 1999-ben egy 6 000 fős kontingenst telepítettek az országba.⁴⁵ Ez a létszám később 18 000 főre bővült. Az UNAMSIL feladata volt a kormány támogatása és a segélycsomagok célba juttatása. 2000-ben 500 ENSZ békefenntartót ejtettek foglyul a RUF és az AFRC erői, ekkor már brit beavatkozásra is sor került. A fegyveres harcok végül egészen 2002-ig elnyúltak,⁴⁶ így bekövetkezett az az elhúzódozó konfliktus, amitől az EO működése alatt is tartottak, és ami végül legkevesebb 50-70 000 polgári áldozathoz vezetett.

FORRÁSJEGYZÉK:

SINGER, Peter W.: *Corporate Warriors; The Rise of the Privatized Military Industry*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 2003.

ISENBERG, David: *Shadow force*, Praeger Security International, Westport, Connecticut, London, 2009.

BURK, James: *Gondolatok a hidegháború végéről*, in. Civil-katonai kapcsolatok a tudományok határán, szerk. MOLNÁR Ferenc, TÁLAS Péter, Zrínyi Kiadó Budapest, 2006.

MOSKOS, Charles C.: *A posztmodern haderő felé: Az Egyesült Államok, mint paradigma*, in. Civil-katonai kapcsolatok a tudományok határán, szerk. MOLNÁR Ferenc, TÁLAS Péter, Zrínyi Kiadó Budapest, 2006.

Sierra Leone, *Environment, Conflict and Peacebuilding Assessment*, Technikal Report, UNEP 2010.

Larry J. Woods and Colonel Timothy R. Reese: *Military Interventions in Sierra Leone: Lessons From a Failed State*, The Long War Series Occasional Paper 28

Nemzetközi biztonság, Fogalmak A-tól Z-ig, szerk.: GÄRTNER, Heinz, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2005.

CSETE Zsolt: *A katonai magánvállalatok alkalmazásának gyakorlata, különös tekintettel az Egyesült Államokra*, ZMNE Szakdolgozat, 2011.

HEGEDŰS Péter, SZABÓ Zoltán: *Zsoldosok*, Interpressmagazin. elérhető:

<http://www.interpressmagazin.hu/index.php?page=archivum&cid=291> (2012. 10. 20.)

Eeben Barlow saját blogja: <http://eebenbarlowsmilitaryandsecurityblog.blogspot.hu/> (2012. 10. 20.)

A katonai magánvállalatokat vállalkozói szempontból bemutató blog: <http://feraljundi.com/> (2012.10.26)

Államok és államkudarcok a globalizálódó világban, Szerk.: MARTON Péter, Teleki László Intézet Külpolitikai Tanulmányok Központja, elérhető: http://www.kulugyiintezet.hu/doc/files/Projektek/Allamkudarc/TLI_KTK_Allamokesallamkudarcok.pdf (2012. 10. 21.)

⁴² SINGER, p. 113.

⁴³ Egyesek szerint ez egészen konkrétan az EO volt, csupán átnevezte magát és átköltözött az Egyesült Királyságba ahol semmilyen rendelet nem tiltotta a működését. Barlow egyébként is jó kapcsolatokat ápol a brit politikai vezetéssel, így ennek lehet valóságalapja.

⁴⁴ NÉNYEI, i.m.

⁴⁵ SMILLIE, i.m. p.6.

⁴⁶ SINGER p. 114-115

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

KOVÁCS Gergely

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

- The United States Army in Somalia in 1992-1994.* elérhető: <http://www.history.army.mil/brochures/Somalia/Somalia.htm#p26> elérhető (2012. 10. 22.)
- NÉNYEI Judit Békefenntartók zrt.? in. *Kül-Világ – a nemzetközi kapcsolatok folyóirata* VI. évfolyam 2009/4. szám 21. oldal elérhető www.kul-vilag.hu/2009/04/nenyei.pdf
- Egyesült Nemzetek Szervezete, Biztonsági Tanács honlapja, elérhető: <http://www.un.org/en/sc/> (2012.10.26.)
- Jody Ray BENNETT: *Somalia jumps on private security bandwagon*, 2009 nov. Security Watch, elérhető: <http://www.isn.ethz.ch/isn/Security-Watch/Articles/Detail/?id=109808> (2012. 10. 22.)
- VARGA Krisztián: *Katonai szolgáltatóipar*, elérhető: http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2005/4/2005_4_27.html (2012 10. 10.)
- S. ZAMPAERLLI: *Contractors on the Battlefield: What have we signed up for? Air War College Repot*, 1999. március, elérhető: www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA369491 (2012.10.25.)
- LINDER Bálint: *Háború Gebinge - Interjú Varga Krisztiánnal*, elérhető: http://magyararancs.hu/belpol/haboru_gebinbe_-_katonai_maganvallalatok_-_hosszu_alvallalkozoi_lanc_-_varga_krisztian_politologus_az_elte_ajtk_politikatudomanyi_intezetenek_eloadoja-71828
- VARGA Krisztián: *Katonai biztonsági magánvállalatok amerikai alkalmazása Irakban, in. Nemzet és Biztonság, 2009.* elérhető: www.nemzetesbiztonsag.hu/letoltes.php?letolt=235 (2012.10.10.)
- Fred SCHREIER – Marina Caparini: *Privatising Security: Law Practice and Governance of Private Military and Security Companies.* Genf: DCAF, 2005. (Fordította Varga Krisztián.)
- KARÁCSONY Veronika: *A biztonság privatizálása, Nemzet és biztonság* 2008. január, www.nemzetesbiztonsag.hu/letoltes.php?letolt=6, (2012.10.11.)
- ECOMOG, elérhető: <http://www.iss.co.za/pubs/monographs/no44/ecomog.html> (2012.10.27.)
- UNAMSIL misszió honlapja, elérhető: <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unamsil/> (2012.10.26.)
- Executive Outcomes, elérhető: <http://web.archive.org/web/19980703122319/http://www.eo.com/miserv/miserv2.html> (2012.10.27.)
- Sandline International, elérhető: <http://www.sandline.com/site/> (2012.10.27.)
- Global Security: Executive Outcomes, elérhető: http://www.globalsecurity.org/military/world/para/executive_outcomes.htm (2012.10.20.)
- Blackwater honlapja, elérhető: <http://blackwaterusa.com/>
- KBR honlapja: <http://www.kbr.com/>
- CIA World Factbook, *Sierra Leone*, elérhető: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sl.html> (2012.10.12.)
- Human Development Report – Regional and National Trends in the Human Development Index 1980-2011 elérhető: <http://hdr.undp.org/en/data/trends/> 2012. okt. 26
- DEZSŐ András: *Sierra Leone – Megcsonkítva*, Index elérhető: <http://konfliktus.index.hu/megcsonkítva.htm> (2012.10. 23.)
- BÜR Gábor: *Az apartheid Dél-afrikában*, elérhető: http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/az_apartheid_del_afrikaban/ (2012.10.27.)
- Anthony C. LOBAIDO: Executive Outcomes, WND 1998. elérhető <http://www.wnd.com/1998/08/3290/> (2012.10.20.)

HADTUJOMÁNYI SZEMLE

KOVÁCS Gergely

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

Sierra Leone - military expenditure, elérhető: <http://www.indexmundi.com/facts/sierra-leone/military-expenditure> (2012.10.20.)

Ian SMILLIE, Lansana GBERIE, Ralph HAZLETON: *Heart of the Matter, Sierra Leone, Diamonds & Human Security*, Partnership Africa Canada, 2000. január, elérhető: http://www.pacweb.org/Documents/diamonds_KP/heart_of_the_matter-full-2000-01-eng.pdf (2012.10.23)

Tom COOPER & Court CHICK: *Sierra Leone 1990-2002*, ACIG journal, elérhető: http://www.acig.org/artman/publish/printer_462.shtml (2012.10.20.)

Mark SHAW: „The Middleman”: *War Supply Networks in Sierra Leone and Angola*. Clingendael, Netherlands Institute of International Affairs, 2003.. elérhető: http://www.clingendael.nl/publications/2003/20030300_cru_working_paper_10.pdf, (2012-10-23.)

GIBER Mátyás: *A gyémánt szerepe a Sierra-Leone-i polgárháborúban*: in. Kül-Világ – a nemzetközi kapcsolatok folyóirata III. évfolyam 2006/3-4. szám elérhető: www.kul-vilag.hu/2006/0304/giber.pdf (2012.10.20.)

MASSAQUOI, Mohamed, Sierra Leone: Kamajors Regroup, Argue Over Le 20 Million, elérhető: <http://allafrica.com/stories/201110250697.html> letöltés ideje: (2012. 10. 24.)

NÉNYEI Judit: Civilek a harcmezőn elérhető: <http://www.kulugyiintezet.hu/doc/files/rendezvenyek/2009/2009-04-16/eloadas.pdf> (2012.10.23)

David ISENBERG: *A Fistful of Contractors: The Case for a Pragmatic Assessment of Private Military Companies in Iraq* Research Report 2004.4 September 2004. elérhető: <http://www.scribd.com/doc/9572460/46/Vinnell-US> (2012.10.20.)

KATONA Béla - *Privatizált háborúk: Katonai és biztonsági magánvállalatok tevékenysége háborús területeken* 2011, elérhető: http://193.224.76.4/download/konyvtar/digitgy/publikacio/katona_bela02.pdf (2012.10.23.)

Sierra Leone, *Captain Strasser is ousted from office*, elérhető: http://freespace.virgin.net/ambrose.ganda/Vol2_1.htm (2012.10.27.)

Sierra Leone, elérhető: http://www.acig.org/artman/publish/printer_462.shtml (2012.10.26.)

HUTCHFUL, Eboe: *The ECOMOG Experience with Peacekeeping in West Africa*, elérhető: <http://www.iss.co.za/pubs/monographs/No36/ECOMOG.html> (2012.10.27.)

YEOMAN, Barry: *Soldiers of Good Fortune*, elérhető: <http://www.motherjones.com/politics/2003/05/soldiers-good-fortune> (2012.10.27.)

CIA: *The World Factbook*, elérhető: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sl.html> (2012.10.27.)

Anthony C. LOBAIDO: *Executive Outcomes, A new kind of army for privatized global warfare*, <http://www.wnd.com/1998/08/3290/> (2012.10.27.)

RUSSIA IN THE ARCTIC

The Arctic was forgotten from geopolitical point of view by the end of the 20th century, but it has become the centre of interest due to the global climate change and the mineral resources discovered there in the first decades of the 21st century. Shipping lines opened by the melting ice caps, Arctic oil and gas potential and other minerals open a new chapter in the history of the region. As I indicated at the beginning of my study I will only examine a few aspects to outline Russia's situation in the Arctic.

INTRODUCTION

The Arctic was forgotten from geopolitical point of view by the end of the 20th century, but it has become the centre of interest due to the global climate change and the mineral resources discovered there in the first decades of the 21st century., Shipping lines opened by the melting ice caps, Arctic oil and gas potential and other minerals open a new chapter in the history of the region. The effects of climate change are shown faster and in several more forms in this region than anywhere else in the world. These effects significantly reshape the region's geopolitical picture. Given the receding ice the new opportunities and new security threats and challenges are shown.

However, previous prediction about unprecedented trade flows and new shipping lines turned out to be overly optimistic. Likewise, prediction about military conflicts in the region, proved usually overstated. The increased interest in the region has led to intensive political processes among the Arctic states. Thanks to this political process Russia and Norway signed an agreement to solve their territorial dispute.

Changes in the Arctic's natural environment caused by global climate change have led to a significant change in the strategic environment. The Arctic security environment is analyzed with focus on economic, jurisdictional, political processes.

The Russian Federation deserves extra attention, because it's a key player in the High-North. One of the reasons is that Russia is a determined Arctic player with high ambitions and great potential for development. Another reason is that Russian strategic thinking and security and defense policy are determined by the Arctic region. It is for these reasons that I chose this topic. I highlighted some areas and many important aspects of Arctic policy of Russia.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

MÁRTON Andrea

 Budapest, 2012.
 5. évfolyam 2. szám

1.) MAP: RUSSIAN FEDERATION¹

The Russian Federation is the largest country in the world. The middle of the country is almost 4000 km far away from the sea. Grassy steppes, taiga and treeless, marshy tundra are all present on its territory. The world's deepest lake and the highest mountain of Europe is also found there. The country has varied climate conditions due to various vegetation zones. However, the area north of 60 degrees latitude is covered with ice and snow in the greater part of the year. Less than 1% of the population of the country lives in this area.² This is the coldest part of the country with the average temperature below freezing. Lakes in the tundra and marshes are continuously fed by rivers flowing into the Arctic Oceans. It is located above the permafrost mineral-poor soil covered by moss, lichens and dwarf trees and lichens. The vast taiga can be found in the southern area with a vegetation of mainly coniferous trees, pine and cedar species. Towards the interior of the country this typical Russian landscape is only interrupted by large mountain ranges in some places. A relatively modest zone for agricultural production is located in the southernmost area of the country. However, this area is hit by drought with only brief periods of rainfall.

¹ Resources: <http://novaonline.nvcc.edu/eli/evans/HIS241/Notes/Geography/Geography.html> letöltési idő: 2012-08-19 15:15

² ACIA report: Impacts of Arming Arctic Assessment <http://amap.no/acia/> 2012-03-14 22:42

IMPACTS OF THE CLIMATE CHANGE

Russia is not a main contributor to the climate change but it cannot remove itself from its impacts. The Federal Institute of Meteorology and Environment (Roshydromet)' report³ states that the global warming-induced climate change affects Russia more than the average. The report notes that the average temperature of the country increased by 1,29C° in the period between 1907-2006 as opposed the IPCC issued⁴ 0,74C° average temperature. In addition the report states that the average temperature increase was 1,33C° in this period. The results of the experiment show that the annual maximum and minimum daily temperatures have increased, while the difference between them decreased. The results also showed that the daily minimum temperature increased faster than the annual maximum. The biggest difference experienced in the change of temperature fluctuations occurred in the cold season. However, the usual a number of frost days decreased mainly in Siberia and the Arctic territories. The distribution and amount of rainfall data showed significant differences. According to the report the annual rainfall has increased in Russia, however, the spring rainfall vary widely in west and north-east Siberia and the country's European regions. The winter precipitation decreased in north-eastern Siberia. The satellite measurement showed that the numbers of snow covered days have decreased significantly in the last decades. The snow depth decreased in the some regions of Russia, such as Chukchi. The main reason for decrease in precipitation is the increase of temperatures. However, it was found that in those regions where the precipitation increased and snow covered days were unchanged or slightly increased the snow depth increased by 20 cm.

Significant changes can be observed in the Russian Arctic region. The impacts of climate change are the most dramatic in the Arctic region. It is roughly twice as fast as the global average. The temperature increased by between 0,7C°-4C° in the recent decades in different parts of the Arctic region.⁵ Winter is gradually becoming warmer, while the short Arctic summers become unbearably hot for the fragile ecosystem. Spring arrives 2-3 weeks earlier bringing rain and frost alternately. The ice of rivers melts or partially melts in late April. Over the past 30 years the average snow season was two weeks shorter. The Arctic ice decline appears unstoppable. In the 1970s Arctic ice was 7,5 million km² while in 2007 it was 4,3 million km². Research data show that impacts of climate change cannot be addressed at the same time however, we must strive to establish that long-term negative impacts can be reduced. It is important for Russia that it can reduce the dramatic effects of the climate change in the Arctic areas of the country. The country's scientist researchers and meteorologists constantly monitor changes in the region. The Federal Institute of Meteorology and Environment's report⁶ says that impacts of the global climate change in the Arctic are not strictly comparable with those of other regions. It is proved by the fact that although the global temperature increased by 0,7C°-0,8C° in the troposphere, the level of it was twice in the Arctic. The rate of warming has been 4-5 times faster than in the 1940s.

As I have already written in my previous study the Arctic region's ecosystem is highly vulnerable. Russia has faced similar environmental problems as the Scandinavian countries.

³ Federal Service for Hydrometeorology and Environmental Monitoring: Assessment Report on Climate Change and Its Consequences in Russian Federation http://climate2008.igce.ru/v2008/pdf/resume_ob_eng.pdf letöltési idő: 2012-07-12 9:02

⁴ Technical summary: climate change 2001: impacts, adaptation, and vulnerability, in Climate Change 2001: Impacts, Adaptation, and Vulnerability. Contribution of Working Group II to the Third Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change. <http://www.ipcc.ch/pdf/climate-changes-2001/synthesis-syr/english/wg2-technical-summary.pdf> letöltési idő: 2011-10-09 10:42

⁵ IPCC report: Climate Change 2007: Synthesis Report, http://www.ipcc.ch/pdf/assessment-report/ar4/syr/ar4_syr.pdf letöltési idő: 2011-10-09 10:45

⁶ Federal Service for Hydrometeorology and Environmental Monitoring: Assessment Report on Climate Change and Its Consequences in Russian Federation http://climate2008.igce.ru/v2008/pdf/resume_ob_eng.pdf letöltési idő: 2012-07-12 9:02

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

MÁRTON Andrea

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

These are:

DECLINING SEA ICE:

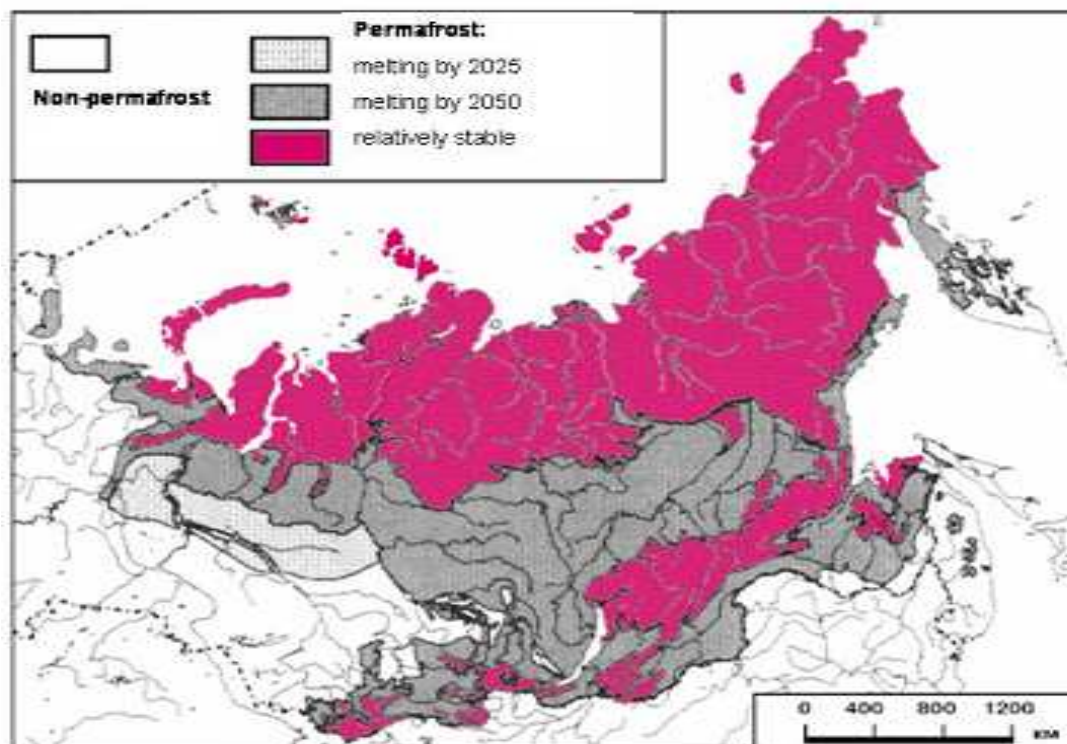
Shrinkage of the Arctic sea ice is observed in the Siberian seas (Laptev, Kara, Chukchi). The 200.000 km² of sea ice area is decreased in the warmest period of the 20th century.⁷ The retreat of ice sheet and the decreased centuries-old layer of ice show the negative effects of climate change.

THE SEA-LEVEL RISE:

Sea-level rise is unavoidable in the future. It will be caused by melting ice sheets and glaciers. Forecasts say that the increase of the level of fresh water in the Arctic sea decreases salinity. The shrinkage of salinity could significantly change the fragile marine ecosystem which will affect the life and the economic prospect of indigenous communities living in the coastal zone and the Arctic. Currently available data shows that the average sea level growth will be 0,2m to 0,59m compared to the current level.

MELTING PERMAFROST:

1.) GRAPH: PERMAFROST ZONES IN RUSSIAN FEDERATION⁸

⁷ ACIA report: Impacts of Arming Arctic Assessment <http://amap.no/acia/> 2012-03-14 22:42

⁸ Resource: <http://geocurrents.info/place/russia-ukraine-and-caucasus/siberia/global-warming-and-siberia-blessing-or-curse> letöltési idő: 2012-07-12 9:56

The Siberian areas of Russia are severely affected by the melting of the permafrost. As can be seen in the graph about 60% of the country is located in the permafrost zone. The present data show that melting permafrost causes less serious damages in the European than in the Siberian part of the country. Increase of Russian Arctic area's temperature melted the layers (underground pocket) which store significant underground water. These areas grew by 14-80% in Siberia.⁹ The melting permafrost soils increased the risk of slipping considerably. The soil slippage and other soil degradation caused great damage to the building infrastructure in the permafrost zones. Over the past decades the melting permafrost posed particular risk to the Russian oil and gas sector. 30% of proved oil and 60% of gas reserves of the country and the majority of pipelines are in Siberia. The other infrastructures (roads, railways, airports etc.) are also significantly jeopardized by it.

COASTAL ZONE EROSION:

In general, the high winds, seas storms and extreme hydro meteorological phenomena enhance the erosion of the coastal areas.¹⁰

THE FRAGILE ECOSYSTEM¹¹:

The report issued by Nordic Council says that the climate change will adversely affect the ability of survival of native species. 14 species have been described in the report whose behavior indicates the environmental status of the region accurately. The seasons change and the rising temperature level does not favor the Arctic flora and fauna. Impacts of climate change can be observed in the behavior of polar bears and walruses. The retreat of sea ice reduces the amount of animal food and the survival ability because of the greater distances they have to swim in open water without rest. This can be especially fatal to young animals. The specific habitat conditions' change also means that these animals have to find new alternative sources of food to survive. They have already found the walruses as their new loot. Another source of food can be found in the villages and smaller landfills. The walruses are suffering from the consequences of climate change too. Many of them are forced to land where - because of the shock caused by human traffic - they trampled each other to death.

Animals and flora living here do not have time to adapt to the climate change which can also lead to the extinction of some species.

THE ARCTIC IN THE RUSSIAN STRATEGIC THINKING

During the Cold War era the biggest two powers, the Soviet Union and the United States stationed significant naval forces in the region. Early warning systems scanned movements of submarines equipped with nuclear warheads. Land-based and maritime military exercises in Norway - the only NATO member among Nordic countries in the region that bordered the Soviet Union - provided good opportunities to observe the enemy. The region faces more and more challenges because of the geopolitical changes that took place in the 1990s: primarily the disintegration of the Soviet Union and the birth of the Russian Federation.- interests of the Russian Federation can reboot great-power rivalry; secondly, the competition for the oil and natural gas reserves and the exploitation of renewable energy resources; thirdly the competition for the use of new supply routes and the fishing rights in the north seas; and last but not least conflicts between indigenous peoples as a result of global warming and the combined effects all of these factors.

⁹ Kokorin A.O.- Karelin D.V- Stetsenko A.V.(ed.): The impact of climate change on the Russian Arctic: analysis and paths to solving problem WWF-Russia Moscow, 2008 http://www.wwf.ru/resources/publ/book/eng/308_2012-08-12 22:21

¹⁰ Arctic Climate Impact Assessment: Executive Summary (2005), <http://amap.no/acia/> letöltési idő: 2011-06-02 20:23

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

MÁRTON Andrea

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

The region of the Arctic is of military strategic importance. During the Cold War era there were a number of naval bases in the region. The largest of these, which is still operating at full capacity is the Northern Fleet base in the Kola Peninsula. The current fleet stationed there is greater than the combined fleet power of all countries in the region. The Northern Fleet has the Russian Federation's largest strategic submarine unit.

During the Cold War air and sea conflicts were common between the superpowers but because of their mutual strategic interests in the region armed conflicts did not broke out.

In the first decade of the 21st century the search for hydrocarbon reserves and renewable energy sources gained in importance. The search showed that approximately 30% of the world's oil and gas reserves from the seabed are in the Arctic region. The race for these resources can result in military crises.

In 2008 the Arctic policy of the Russian Federation was adopted by President Medvedev. In 2009 the strategy¹¹ and the English-language version of its main priorities was issued. The document sets out the overall aims of the Russian Federation and its main priorities and identifies a schedule for implementation of the strategy and methods. The Russian Federation's strategy limits the country's northern region of the geological mapping for Norway, USA, Canada and Denmark.

The characteristics of the policy are:

- Extreme climatic conditions
- Industrial and economic growth
- Low population density
- The distance and economic dependence of southern distribution centers
- Low sustainability of ecological system

The Arctic will turn up in the section "National Interests of the Russia Federation in Arctic" of the strategy for the first time as a strategic resources base, which offers solutions for economic and social issues.

Its main areas are:

- Social and economic development: expansion of the resource base
- Military security: maintenance of favorable operative regime in the Russian Arctic zone
- Environmental security : preservation and maintenance of the Arctic environment
- Information technologies and communication
- Science and technology
- International cooperation: maintenance of bilateral and multilateral cooperation of Russia with the sub-Arctic states

Based on the above mentioned areas the strategy sets out the key priorities and identifies the problems to be solved as well.

Its main priorities are:

- 1) Carrying out an active interaction of Russia with the sub-Arctic states with a view of delimitation of maritime areas on the base of norms of international law, taking into account Russia's interests
- 2) Building-up on efforts to create a uniform Arctic search and rescue regime and joint preparedness
- 3) Strengthening of bilateral relationship within the framework of regional organizations for example: Arctic Council and Barents Euro Arctic Region Council.
- 4) Assistance in the organization, management and effective use of new transportation routes in the Arctic

¹¹ Russia's Arctic Strategy: http://www.scrf.gov.ru/documents/98.html#** 2012-07-14 22:13

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

MÁRTON Andrea

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

- 5) Activation of the participation of Russian official agencies and public organization in work of international Arctic forum
- 6) Delimitation of maritime spaces in the Arctic Ocean and maintenance of a mutually advantageous presence of Russia in the Spitsbergen archipelago
- 7) Improvement to state management of the social and economic development of the Arctic through increased support for scientific research
- 8) Improvement of the quality of life of the indigenous people and their economic activities in the Arctic environment
- 9) Development of the Arctic resources base through improved technological capabilities
- 10) Modernization and development of the infrastructure of the Arctic transport system and fisheries in the Russian Arctic

Russia – as is apparent from the priorities of the strategy – wants to continue to be a key player in the region. As I indicated at the beginning of the study the situation of Russia in the Arctic will be highlighted from certain aspects only.

MILITARY POINT OF VIEW

The Arctic has a very special importance in the Russian defense strategy given the facts that significant economic industries and infrastructures have been settled in this area since 1950s and the Northern Fleet has its base here too which is part of the Russian nuclear deterrence.

After the geopolitical and geostrategic appreciation of the region Russia adopted a new maritime doctrine¹² in 2004. The doctrine states that competition for the world's renewable water resources and reserves will be the most important direction of the development of the civilization in the third millennium that the main maritime powers will lead in collaboration or in struggle with each other Russia is one of the leading maritime powers taking into account its geographical and geophysical characteristics and its place and role in the regional and the overall international relations. Furthermore, for Russia the sea transport plays an important role especially in regions where shipping is the only transport sector and the only way to conduct foreign trade. The maritime transport will continue to be vital to the Far East and the northern areas. For the purpose of ensuring this Russia has to increase the participation of the Russian shipping companies in trade and transit transport, modernize the merchant navy fleet, develop the domestic plants concerned, preserve the pioneering and leading role in nuclear powered icebreaker building in the World, develop the coastal port and navigation infrastructure.

The exploitation of raw materials of the world's oceans is essential to Russia for widening its raw material basis and keeping its economic and food independence. In interest of enhancing its inventories of raw materials and its strategic reserves of raw materials Russia has to explore the raw material reserves of its continental shelf.

The elimination of the threats of Russia and its allies in the world's seas and the enforcement of the Russian national interests are based on the maintenance of the Russian Navy's power. The Navy must be capable of stopping military force attacking the country, ensuring the country's sovereignty, protecting the country's economic zone and the continental shelf. It should maintain Russian naval presence in the world's seas and take part in military and peacekeeping operations with respect to the interests of the country.

In accordance with the Maritime Doctrine and the Arctic strategy the protection of the country's Arctic positions turns up in the Navy Policy¹³ too. The document points out that the Navy should ensure the rights of Russia in the Arctic region,

¹² Russian Federation Maritime Doktrine <http://www.scrf.gov.ru/documents/34.html> 2012-07-12 22:55

¹³ Bases of the politics of the Russian Federation in Naval Activities

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

MÁRTON Andrea

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

as well as guarantee the free activities for it in the Black and Caspian seas and continental shelf. The document states that the Azov Sea should be declared as an inland sea of Russia and Ukraine and the Russian Navy should secure unimpeded crossing regarding the bays and straits. The document also states that the legal background of the foreign stationing of the naval forces and of the Black Sea Fleet's international legal status as well as enforcing of the Russian interests in connection with the country's territorial seas, exclusive economic zones, and continental shelf should be ensured. As is apparent from the documents the stakes in the region appreciated from the geostrategic point of view are enormously high because at the moment the Russian Navy can only access the Atlantic Ocean across the territory of NATO members. It generates an ongoing tension between Russia and NATO countries.

This is one of the reasons why the Russian fleet wants to increase the strategic protection of Barentsburg and Russian fishermen. Russian military ambitions have been emphasized by high profile naval exercises aimed at ensuring Russia's presence in key operational areas of the world's oceans. After the end of 2007 with the military exercises in the North Atlantic, the Mediterranean, the Indian Ocean and elsewhere Russia wanted to demonstrate that it was able to conduct major military operations and had the means to defend its national interests.¹⁴ To this end Russia held a military exercise near the Spitsbergen in the summer of 2008. The strategic plan is that these exercises should be regular. The Northern Fleet has also increased its activity in the region. The strategic bombers flew over the area first since the end of the Cold War. The flight provoked negative echoes from the coastal countries. Meanwhile the Ministry of Defense announced that there is a new special force to support Russia's Arctic policy. The increased military activity has reinforced the message that Russia remains a formidable military power, able to hold in check what is seen as an American geopolitical offensive.¹⁵

The island of Svalbard in the Arctic region is the only one of strategic significance from the military point of view. Svalbard is perceived in Russia as a crucial role player concerning the country's position in the Arctic. There is a widespread conviction in Russia that Norway's Svalbard policy is aimed at "driving Russia away" from the archipelago and adjacent waters.¹⁶ Norway's Svalbard policy has for a long time been perceived by Russia as 'unfair' and 'doubtful' from a legal perspective. Russians have claimed that behind it are hidden strategic agendas connected to Western security interests. Moreover it claims that the Norwegian anti-Russian policy is covered by Norwegian economic and environmental investment companies.

The Convention on Svalbard¹⁷ signed in Paris 1920 declared the area of Svalbard an overseas part of the Kingdom of Norway. Article IX of the Convention prohibits Norway to establish a military base in the island. The same article also states that Norway may not engage in any war activities on the island. Article X of the Convention says that Russia can join the treaty under the same conditions. Norway within the meaning of the Convention itself the challenge of Svalbard island military significance beyond.

There is one additional aspect that the armed forces and more precisely the Northern Fleet could be used in defense of Russia's economic interests. Together with the increased regional and international focus on existing and potential energy resources in the region, there has been a move towards an intensification of Russian military presence in the Arctic.

¹⁴ Zysk K: Russia and High –North: security and Defence Perspectives in Holtsmark S.G.-Smith-Windsor B.A (ed): Security prospects in the High North: geostrategic thaw or freeze? Rome, May 2009

¹⁵ Zysk K: Russia and High –North: security and Defence Perspectives in Holtsmark S.G.-Smith-Windsor B.A (ed): Security prospects in the High North: geostrategic thaw or freeze? Rome, May 2009

¹⁶ Sorokina N: V strategicheskikh interesakh Rossi laroslav Butakov, Moskva-Oslo arkticheskiy spor, Russkaya Tsivilizatsiya, www.rustrana.ru 09-08-2012

¹⁷ Convention on Svalbard : <http://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/01/1-11/svalbard-treaty.xml> 02-01-2012 19:02

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

MÁRTON Andrea

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

The possibility of the occurrence of high or low intensity conflicts in the region is determined by the climate change caused by global warming. The crisis is clearly due to the carbon-hydrogen stocks of marine resources and the possession and acquisition of control over the shipping lanes. Åtland writes in his study¹⁸: The security defined by states is different from the security defined by different sectors and interest groups. It often occurs that a social group gives voice to security needs because of its ongoing project. However, these are not the same security needs as those of a state which are based on the political and military requirements of that state. While the security defined by a state means an acceptable stability in a county or a region, the energy security could mean something else for the industry players and for a variety of safety and environmental non-governmental organizations (NGOs).

SUMMARY

This paper is not a comprehensive analysis of the security policy of Russia in the Arctic. I highlighted issues that I consider important from the point of view of climate change. In the first part of the study I presented Russia's environmental problems and emphasized the issues of melting permafrost and biodiversity. The second part of the study deals with the Arctic focused on the important elements of the Russian security strategy that defines Russia's security and military interests in the Arctic region. Of course, there are a number of security related problems in the region that could have been elaborated. Due to space limitations I did not mention any issues between countries associated with the subject in which Russia is not a protagonist.

Keywords: Russian Federation, Arctic policy, Climate change, Navy, Maritime Doctrine

REFERENCES

- 1) ACIA report: Impacts of Arming Arctic Assessment <http://amap.no/acia/> 2012-03-14 22:42
- 2) Arctic Climate Impact Assessment: Executive Summary (2005), <http://amap.no/acia/> letöltési idő: 2011-06-02 20:23
- 3) Åtland K: Security Implications of Climate Change in the Arctic <http://rapporteur.ffi.no/rapporteur/2010/01097.pdf> 2011-10-02 15:37
- 4) Convention on Svalbard: <http://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/01/1-11/svalbard-treaty.xml> 02-01-2012
- 5) Federal Service for Hydrometeorology and Environmental Monitoring: Assessment Report on Climate Change and Its Consequences in Russian Federation http://climate2008.igce.ru/v2008/pdf/resume_ob_eng.pdf letöltési idő: 2012-07-12 9:02
- 6) IPCC report: Technical summary: climate change 2001: impacts, adaptation, and vulnerability, in Climate Change 2001: Impacts, Adaptation, and Vulnerability. Contribution of Working Group II to the Third Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change. <http://www.ipcc.ch/pdf/climate-changes-2001/synthesis-syr/english/wg2-technical-summary.pdf> letöltési idő: 2011-10-09 10:42
- 7) IPCC report: Climate Change 2007: Synthesis Report, http://www.ipcc.ch/pdf/assessment-report/ar4/syr/ar4_syr.pdf letöltési idő: 2011-10-09 10:45
- 8) Kokorin A.O.- Karelin D.V- Stetsenko A.V.(ed.): The impact of climate change on the Russian Arctic: analysis and paths to solving problem WWF-Russia Moscow, 2008 <http://www.wwf.ru/resources/publ/book/eng/308> 2012-08-12 22:21

¹⁸ Åtland K: Security Implications of Climate Change in the Arctic <http://rapporteur.ffi.no/rapporteur/2010/01097.pdf> 2011-10-02 15:37

HADTUDOMÁNYI SZEMLE**MÁRTON Andrea****Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám**

- 9) Resource: <http://geocurrents.info/place/russia-ukraine-and-caucasus/siberia/global-warming-and-siberia-blessing-or-curse>
letöltési idő: 2012-07-12 9:56
- 10) Resource: <http://novaonline.nvcc.edu/eli/evans/HIS241/Notes/Geography/Geography.html> letöltési idő: 2012-08-19 15:15
- 11) Russia's Arctic Strategy: http://www.scrf.gov.ru/documents/98.html#** 2012-07-14 22:13
- 12) Russian Federation Maritime Doktrine <http://www.scrf.gov.ru/documents/34.html> 2012-07-12 22:55
- 13) Sorokina N: V strategischeskikh interesakh Rossi Iaroslav Butakov, Moskva-Oslo arkticheeskii spor, Ruskaia Tsivilizatsia, www. rustrana.ru 09-08-2012
- 14) Zysk K: Russia and High –North: security and Defence Perspectives in Holtsmark S.G.-Smith-Windsor B.A (ed): Security prospects int he High North: geostrategic thaw or freeze? Rome, May 2009

GLOOMY EXPECTATIONS – ANALYSIS ON THE SHORT-TERM FUTURE OF EUROPEAN DEFENCE CAPABILITIES

“Precaution is better than cure.”
Johann Wolfgang von Goethe

FOREWORD

Defence establishments all across Europe have to face a strengthening pressure from the public for cutting their budgets. As the financial crisis drought the monetary ocean – however virtual it was – scarcely given and decreasing resources began to meet with increasing demand. Under the tense rivalry between the players of the public sectors for more money, defence sector seems to be losing.

This trend will cause serious problems and defects in establishing the future’s military capabilities while slightly affecting today’s armies as well. At the same time, it should only be considered as an effect, a natural result of the causality between the changing economic environment and the financing of defence sectors. The real cause lies almost certainly in structural problems. The aim of this article is to identify symptoms and components of the structures which show slight or severe malfunctions and to analyse their nature. One can hardly summarize the whole spectrum of problems, taking their given complexity, but revealing certain symptoms may offer some solutions and experience for inventing new innovative ways for solving the crisis of the European defence capabilities.

FOUR REASONS FOR THE FURTHER DECLINE OF EUROPEAN DEFENCE CAPABILITIES

After the collapse of the bilateral world order, the defence sector had to redefine its role in Europe. With the most demanding threat gone, it found itself in an odd situation where the threat-based defence establishment has become unfounded. Numerous ways were tested before the capability-based planning emerged from the group of other solutions and later on proved to be at least as durable as its predecessor.

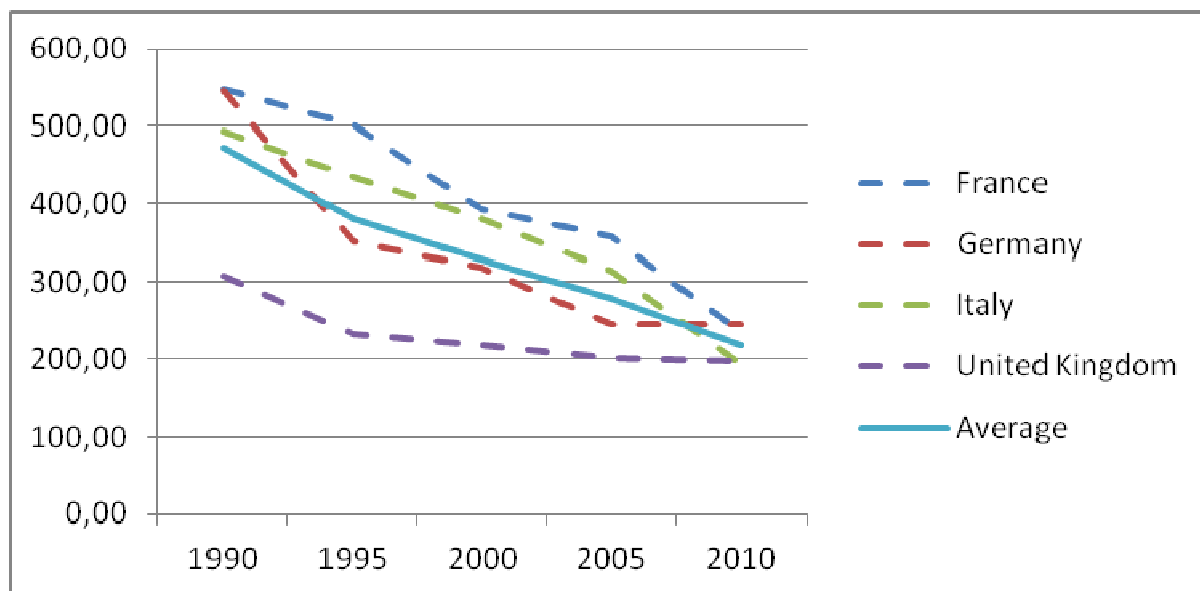
Two decades have passed since then and European armies have become smaller, lighter, more deployable, more interoperable and above all, cheaper. Capability-based concepts prevailed but simultaneously failed to reinvent genuine roles and functions for armies. With the absence of evident threats in the neighbourhood of Europe defence is still without a crystal-clear purpose and in my opinion it is one of the main reasons for the constantly decreasing defence expenditures in real terms. Also there are indications suggesting that European defence capabilities will further decline at the end of the long road.

Four separate patterns can be identified which help assess the current and future situation of the defence sectors in Europe.

First, the continuous transformation of the last 22 years have cut down ‘high-end’ capabilities almost entirely and left Europe dependent on US capabilities more than ever. European armies remain formidable and the best of them are still amongst the most capable ones in the world, but the ever-growing pressure to extract more money from the defence sector seems to cripple even the strongest of them on the long run.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Gergely NÉMETH

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. számFigure 1: Change in personnel strength since 1990¹

Second, the involvement in the Iraq and Afghanistan war cost a lot, consuming vital financial, human and material resources. These missions were principally financed from military budget, resulting in a new burden on the armies. As of June 2010, European NATO members contributed 41,000 troops in addition to the 96,000 US soldiers.² This is as high as 2%³ of the total European NATO strength on every 6 month period.

Third, the inaccurate structure of armies and the 'long peace' damaged the healthy distribution of resources between personnel, maintenance and development costs. Currently, most of the developed armies have to spend more than 50% of their budget⁴ merely on personnel costs, draining essential resources from other areas of defence.

¹Estimations based on Financial and Economic Data relating to NATO Defence. Accessible at: http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2011_03/20110309_PR_CP_2011_027.pdf. Retrieved 24th May 2012.

²Belasco, Amy: The cost of Iraq, Afghanistan and Other Global War on Terror Operations since 9/11, p. 13. Congressional Research Service Reports, in: <http://www.fas.org/sqp/crs/natsec/RL33110.pdf>. In: 24/05/2012.

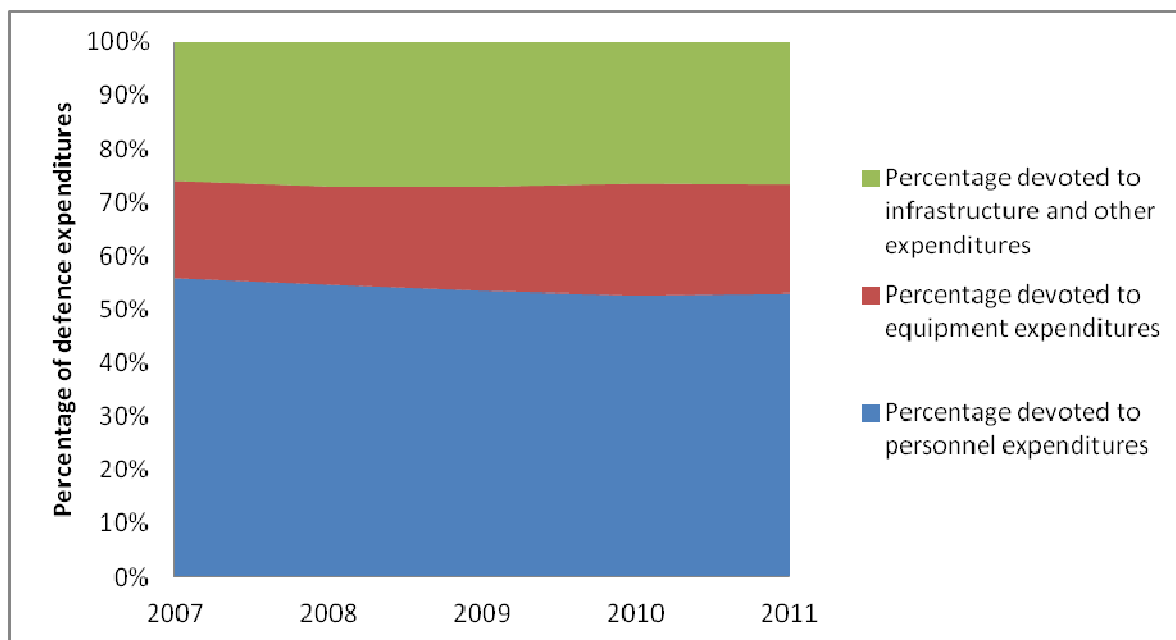
³The European NATO Allies cumulative Personnel Strength was 2,096 Million in 2010.

Source: Financial and Economic Data relating to NATO Defence. In: http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2011_03/20110309_PR_CP_2011_027.pdf. In: 24/05/2012.

⁴Bassford, Matt et al: Strengths and Weaknesses of the Netherlands Armed Forces. A Strategic Survey, p. 31. In: http://www.rand.org/pubs/technical_reports/2010/RAND_TR690.pdf

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Gergely NÉMETH

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. számFigure 2: The average structure of defence expenditures (European NATO Allies)⁵

Finally, the European sovereign debt crisis seems to be a historical blow for defence, as it is accelerating the aforementioned extraction of resources from this sector. Most of the defence budgets are to be suffering further cuts, while their commitments in Afghanistan, the need for reinforcing the lost material, the replacement of the obsolete weapon systems and the cost of future tasks related preparations would demand significantly more financial resources. Moreover, non-combatting elements of European armies are equipped with numerous weapon systems which are reaching or have already exceeded their useful and effective lifecycle but there are no financial funds for their replacement.

Currently Europe is facing several grave crises, grave crises amidst which the future of the defence sector has to be decided on. Recent trends show that given the current level of financial support European military capabilities would probably decline further which could revive a debate on the role and mission of the European armies resulting maybe even more serious questions in the near future. The aim of this study is to provide a broad picture on how the major security providers in Europe are conducting defence cuts and some hints on what losses it will result. .

THE WAY WE ARE HEADING - DEFENCE CUTS AND THEIR CONSEQUENCES

According to the NATO database⁶ the European NATO members spent roughly EUR 216 bn⁷ in 2010 and EUR 211 bn in 2011. This is as much as 1.7% of the GDP in 2010 which dropped slightly in 2011.⁸ Taking the ten years' trend into account, European NATO Allies' military expenditures declined from a 1.9% GDP share basis in 2000 to an estimated 1.7% by 2010.

⁵Estimations based on: Financial and Economic Data relating to NATO Defence.

⁶Financial and Economic Data relating to NATO Defence. In:

http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2011_03/20110309_PR_CP_2011_027.pdf. Downloaded: 24/05/2012.

⁷Dollar-euro exchange rate in 2010 constant prices is 1,326. Based on: <http://www.neded.org/files/international/exchange.pdf>. Downloaded: 12/05/2012.

⁸Financial and Economic Data relating to NATO Defence.

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

Gergely NÉMETH

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

Although the volatile decline of the defence spending slowed down by the end of the period of 2007-2010, it seems that a revival of defence cuts is yet on the doorstep. As for the short-term future, according to Strategic Defence and Security Review, UK will have to spare EUR 5.1 bn until 2014,⁹ but shadow defence secretary Jim Murphey states that cuts of more like 40 billion is necessary.¹⁰ In the meanwhile Germany is acting the same way: defence spending is planned to be cut by EUR8.4 billion between 2010 and 2014.¹¹, also should be mentioned that France is planning to save EUR 3.5 billion during the same period.¹² Taking into account the possible Italian measures the major security providers in Europe will cut an estimated EUR 18-20 billion until 2014, which is more than the annual defence budget of Turkey.

Reduced budgets will be possibly insufficient for maintaining existing capabilities on the present level. By the estimation of former US defence secretary Robert Gates, maintenance requires 2-3% annual increase of the defence budget¹³ while Professor Kirkpatrick argues with a 10%¹⁴ average increase in equipment procurement. These numbers suggest that reduced defence expenditures will certainly result in a further cut in the defence structure.

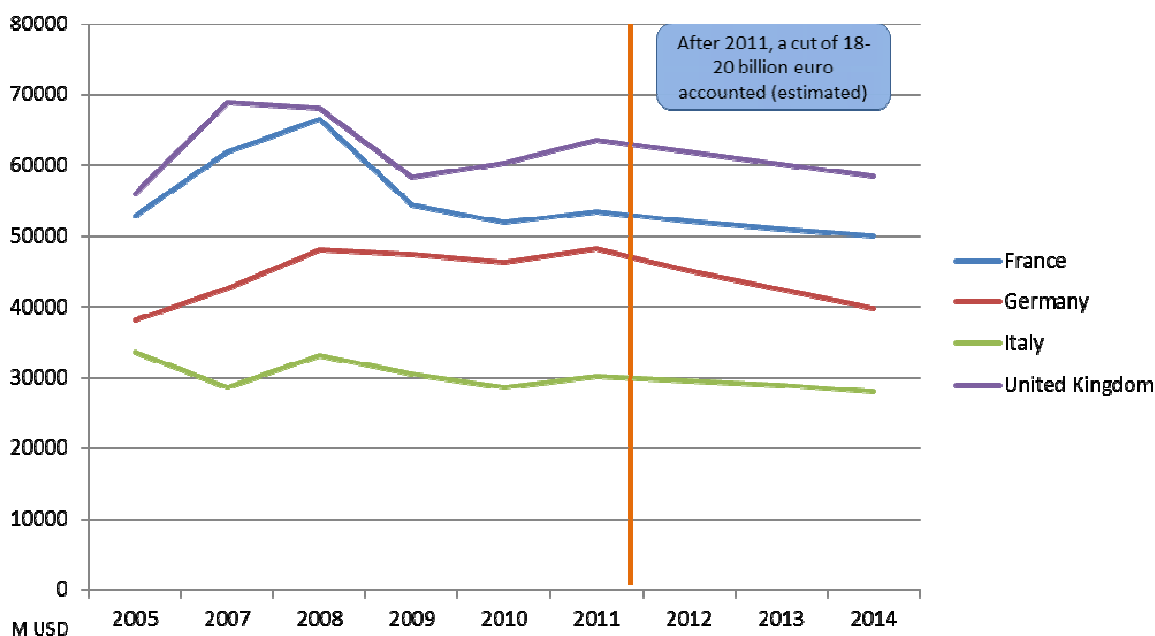

Figure 3: Actual and planned defence expenditure (prices in 2005 constantdollar)

Taken into account the high political ambition of using military forces for crisis response and peace support operations the decline of defence spending seems to raise serious risks in the near future.

Unfortunately, despite the emerging risks, defence cuts can be seen – from political point of view - as a reasonable solution for mitigating financial problems under the pressure of the European sovereign debt crisis. Amongst others

⁹Securing Britain in an Age of Uncertainty: The Strategic Defence and Security Review. In: http://www.direct.gov.uk/prod_consum_dg/groups/dg_digitalassets/@dg/@en/documents/digitalasset/dg_191634.pdf?CID=PDF&PLA=furl&CRE=sdsr. Downloaded: 12/05/2012.

¹⁰Norton-Taylor, Richard: Britainsignals more cuts. The Guardian. In: <http://www.guardian.co.uk/global/defence-and-security-blog/2012/jan/09/army-military-defence>. Downloaded: 12/05/2012.

¹¹Benitez, Jorge: Impact of German Defence Cuts on Force Structure and Procurement Decisions. In: <http://www.acus.org/natosource/impact-german-defence-cuts-force-structure-and-procurement-decisions>. Downloaded: 12/05/2012.

¹²Mölling, Christian: The Impact of the Financial Crisis on European Defence, p. 12. EU Documents and Publications. In: <http://www.isn.ethz.ch/isn/Digital-Library/Publications/Detail/?id=131035>. Downloaded: 12/05/2012.

¹³Defence spending in times of austerities. In: <http://www.economist.com/node/16886851>. Downloaded: 12/05/2012.

¹⁴Kirkpatrick, David: Rising costs, falling budgets and their implications for defence policy. Economic Affairs, December 1997, p. 10–14

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Gergely NÉMETH

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

Frank Barney argues that with a financial setback on the doorstep, defence savings would offer a considerable stimulus to the economy.¹⁵ Barney's argument sounds rational considering the fact that present security environment suggests no major, conventional threat in short term. Albeit there are other military-related threats and challenges, like terrorism, migration and the problem of failed states, these tend to stay under a certain level of risk, and the present military capabilities should be sufficient for handling most of the perceived scenarios – even if some amendment from internal forces could be necessary.

Nevertheless the problem is not the current situation. As for the existing expeditionary capabilities, Europe is still only one step – although a great one - behind the US, and ahead of most of its potential rivals. Major European armies have the capabilities to plan, initiate, conduct and maintain expeditionary operations even in great distances which constitute the basis of an outstanding projective deterrence capability. This can be only matched by the USA and maybe Russia and China. The collective EU spendings was equivalent to the combined defence budgets of the eight next biggest spenders.¹⁶

The reduction in defence spending therefore does not seriously affect the current balance of capabilities but it does affect future capabilities. "Bonsai armies" will be formed with severely lacking organic capabilities.¹⁷ Current and ongoing reductions in defence budgets are hindering the replacement of weapon systems lost or consumed in Afghanistan, and in addition, the upgrade of existing weapon systems and the acquisition of new ones. These should be all fundamental to prepare armies for the requirements of the 21st century battlefield and to enhance their availability, readiness and deployment.

Future capabilities are essentially planned for providing a useful toolbox in order to successfully handle every assumed or identified challenge in the distant future. And the distant future has an utmost attribute, namely: it is highly uncertain. As a matter of fact future assumptions have become increasingly questionable.¹⁸

As there is no "silver bullet" for planning, every scenario assessed is uncertain in its probability, scale and outcome. More like a guess-shot in the dark. For this reason military planners have to plan a complex toolbox, able to handle almost every presumptive scenario. And establishing these capabilities would cost a lot of money.

Every planning phase starts with the assessment of future challenges and with the identification of possible scenarios. At the end of this phase planners usually come up with something horribly expensive as they want to cover all of the identified threats and challenges with capabilities of which the majority have to be developed from a relatively low baseline. Therefore every capability development plan is getting more costly by the second, third and etc. year of the planning period.

Additionally, realized developments tend to stay under the required level which will cast surplus needs on the long term. This will result in an exponentially increasing budget request on the long term.

¹⁵Barney, Frank: Howtosavetheglobeconomy: Cutspending. Foreign Policy, Feb 2012. In:

http://www.foreignpolicy.com/articles/2012/01/03/4_cut_defense_spending. Downloaded: 12/05/2012.

¹⁶Howorth, Jolyon: Strategy and theImportance of DefenceCooperationamong EU MemberStates, p. 3. Security Policy Brief. No. 12, September 2010. In: http://www.egmontinstitute.be/papers/10/sec-gov/SPB-12_Howorth-defence-cooperation.pdf.Downloaded: 12/05/2012.

¹⁷Mölling, Christian: Europe withoutDefence, p. 3. SWP Comments 38. November 2011. In: http://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/comments/2011C38_mlg_ks.pdf. Downloaded: 12/05/2012.

¹⁸Spiegeleire, Stephan de: Strong int he 21st Century. The Hague Center forStrategicStudies. July 2010. No.4. p. 7. In: <http://www.hcss.nl/reports/strong-in-the-21st-century/11/>

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Gergely NÉMETH

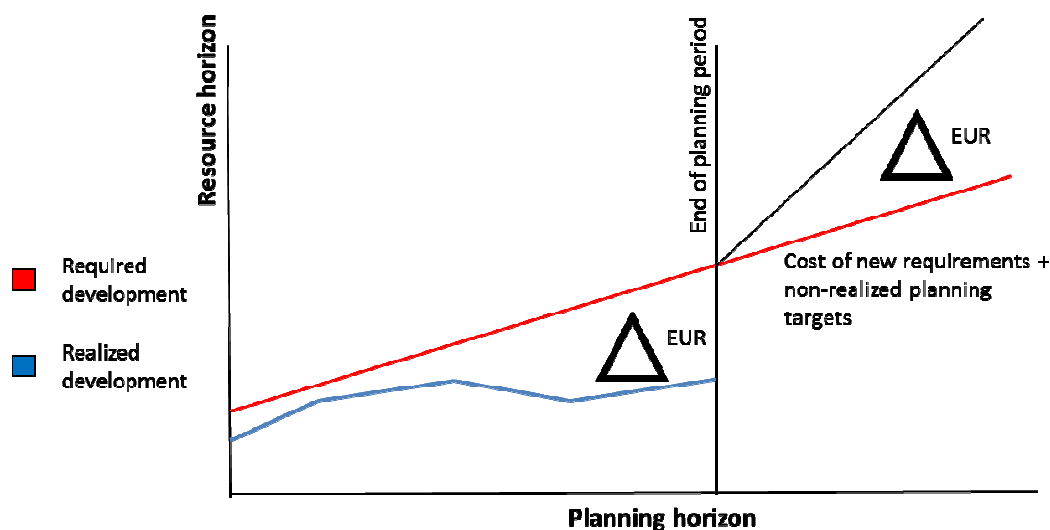
Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

Figure 4: The nature of future planning

The usual method for avoiding the increasing budget requests is the reassessment (and practically the cut) of the capability ambitions. Sometimes it is called transformation or defence review followed by monetary constraints.

Examplng the above, assuming that projected defence budget are reduced, development plans should be revised and future objective would be cut first. If this occurred, the army would have to go with its existing capabilities while essential developments could be vanished due to the insufficient funds.

This process is leading toward an aging army structure, equipped with obsolete weapons, which is also pressing the budget from the maintenance side as the aging weapon systems will sooner or later reach their maintenance-peak. The extended reliance on aging weapon systems will affect training just as well as the morale of the personnel.

To sum up, on the one hand defence cuts can be regarded useful in the short-term and can channel money into the central budget without harming serious interests of the voters – acting as a “low-cost” fiscal stimulus. However, these are also very dangerous tools of saving money as they are hindering the preparation for future challenges and by the unfortunate attribute of the future challenges, (namely they are uncertain), the effects of defence cuts are hardly predictable. Presumably the way of defence cuts will be paved with hidden bombs and time will explode them.

HOW IT SHOULD BE DONE - OPTIMAL LANE FOR DEFENCE SPENDING

Before analyzing the reductions in defence by major security providers, the assessment of an optimal budget spending volume is necessary. My estimation is based on NATO benchmarks.

According to the NATO benchmark, defence budget should represent a 2% share of the GDP, and 20% of the defence budget should be devoted to development¹⁹ in order to maintain the existing and to develop the required capabilities.

¹⁹Strengths and Weaknesses of the Netherlands Armed Forces – A Strategic Survey, p. 29. RAND Publications.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Gergely NÉMETH

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

The 2/20 ratio can only be held on the long term if the defence budget is increasing nominally. There are several underlying reasons. Different factors like inflation, the rising costs in personnel spending (salaries, additional incentives, growth in personnel), the maintenance costs and the costs growth of weapon systems will “eat up” the budget without nominal increase. The rising demand (money needs to spent) against an unchanged supply (money granted) will result in a structure sufficiently transformed in order to survive with the scarcely given resources.

Therefore the 20% ambition can be only a goal for the first year of the development plan. Focusing only on acquisition programs, during the next year (base year+1), inflation would cause an additional 2.7%²⁰ cost growth, and a further 5% average annual increase²¹²²would appear. Moreover, for the whole lifecycle, acquisition programs tend to cost 26% more than initially planned²³but this fact will be excluded from the equity. To summarize, an average of 7.7% increase would occur in acquisition cost each year.

Let's take the example of an imaginary country planning to replace its AIFVs with a new system with a total acquisition cost of EUR 1 bn. In this case planners would have to incorporate the projected rise in prices, an expectable annual EUR 77 m increase resulting in a EUR 385 m additional cost projected to a five year period, which is roughly a 39% increment. And this is not even on the top of the list.

According to GAO²⁴, total acquisition cost of the Apache BlockIIIA have increased by 48.3% since 2006.²⁵ C-130 Avionics Modernization Program increased by 50.1%,²⁶ CH-53K Heavy Lift Replacement Program by 35.5%,²⁷ while the acquisition of Stryker Family Vehicles reached a 47.4% growth of costs in five years – albeit the latter one with some increase in quantities.

Based on my rough estimations, an average 20% growth in acquisition costs included in a five year development plan would result in a gradual 2% projected increase in the defence budget for each year. And this is only development, not to mention the cost of infrastructural development, general R&D activities and rising personnel costs. As cited earlier, Robert Gates said, that maintaining existing capabilities costs 2% more annually, which gives us a requirement of an additional 4% annual increase above the optimal budget structure.

Instead of closing to the above presented ratio, European NATO countries spend only an average of 13.5% for equipment related expenditures (comprising the majority of the overall development expenditures, excluding only general R&D costs) in 2011.²⁸Average personnel costs for European NATO Allies is as high as 61.8%.²⁹ The remaining 24.7% is spent for infrastructure, maintenance and other expenditures.

In: http://www.rand.org/pubs/technical_reports/2010/RAND_TR690.pdf. Downloaded: 12/05/2012.

²⁰Eurostat. HICP InflationRate.In:

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&language=en&pcode=tsieb060&tableSelection=1&footnotes=yes&labeling=labels&plugin=1>. Downloaded: 12/05/2012.

²¹United StatesGovernmentAccountability Office: DefenceAquisitions – Assesment of SelectedWeaponPrograms, p. 177. In: <http://www.gao.gov/assets/590/589695.pdf>. Downloaded: 12/05/2012.

²²Accordingto GAO (United StatesGovernmentAccountability Office) totalacquisitioncosts of Major DefenceAcquisitionProgramsincreasedwith an average of 5% between 2010-2011 and showed an average of 17% increasebetween 2006-2011.

²³Cancian, Mark F. (Col.): CostGrowth: Perception and Reality, p. 6.

In: http://www.dau.mil/pubscats/PubsCats/AR%20Journal/arj55/Cancian_55.pdf. Downloaded: 12/05/2012.

²⁴United StatesGovernmentAccountability Office.

²⁵DefenceAquisitions – Assesment of SelectedWeaponPrograms, p. 51.

²⁶DefenceAquisitions – Assesment of SelectedWeaponPrograms, p. 67.

²⁷DefenceAquisitions – Assesment of SelectedWeaponPrograms, p. 69.

²⁸Financial and Economic Data relatingto NATO Defence.

²⁹Financial and Economic Data relatingto NATO Defence.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Gergely NÉMETH

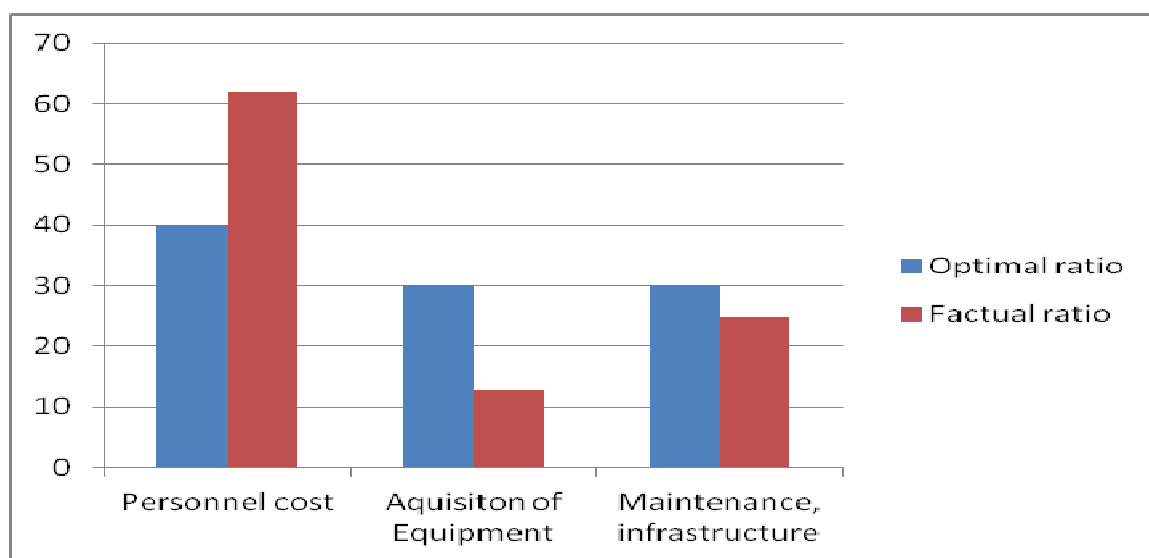
 Budapest, 2012.
 5. évfolyam 2. szám

Figure 5: Optimal and factual ratio for defence budget (European NATO Allies)

In order to re-establish the optimal balance in favour of the acquisition, an imaginary country with a EUR 10 bn defence budget should increase its budget with an initial EUR 0.75 bn (a 7.5% increase) or channel the same amount of money from other parts of the defence chapter. Following it should add an additional 7.7% increase to the budget every year only to cover increasing expenses assuming a continuous modernization.

For our 'imaginary' country this would result in a defence budget as high as EUR 14.46 bn by the fifth year, effecting a 45% increase in five years. This would suffice for a continuous replacement of aging weapon systems, equipping the army with state of art equipment and cover necessary training costs.

The probability of such increment in the near future is very low: As a consequence of the extended absence of any increment a gradually increasing gap will evolve between 'real-world' spending and optimal spending (see Figure 5). This rolling gap will finally result in periodical transformation processes when the force structure will be adapted to the realities.

BAD BARGAINS - TRADING THE PRESENT FOR THE FUTURE

At the beginning of the new decade, signs of the global financial drought could be traced everywhere. The good utilization of the scarcely provided financial resources is more important than ever, therefore every area which is financed by the central budget has to prove its worthiness in order to take its share.

Under these circumstances, defence is obviously struggling to demonstrate its importance as at the moment no major threat can be detected on the horizon. The future is a very different story, though, which can easily cast threats and challenges bigger than what we are able to imagine and react to, nowadays. The future is a very different story though; it can easily cast threats and challenges bigger than what we could imagine and react to at present.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Gergely NÉMETH

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

Still, future remains uncertain, therefore hardly assessable and easy to debate with. It provides the false comfort for decision makers that they need only to deal with the issues of the present while future problems can be dealt with later on. Recent developments have shown that politicians are eager to extract resources from defence budget and are not really concerned about the later consequences.

Ironically for the defence sector, it is not able to defend its interest on the base of military reasons, since it cannot assess a 100% precise future, therefore its reasons remain soft.

In the meanwhile, force capabilities are not developing and the necessary resources are vanishing. Even on the short term, Europe will lose sufficient capabilities and with them, its ability to react and deter threats.

BIBLIOGRAPHY

- Barney, Frank: Howtosavetheglobeconomy: Cutspending. Foreign Policy, Feb 2012.
http://www.foreignpolicy.com/articles/2012/01/03/4_cut_defense_spending.
- Bassford, Matt et al: Strengths and Weaknesses of the Netherlands Armed Forces. A Strategic Survey.
http://www.rand.org/pubs/technical_reports/2010/RAND_TR690.pdf.
- Belasco, Amy: The cost of Iraq, Afghanistan and Other Global War on Terror Operations since 9/11.
<http://www.fas.org/sqp/crs/natsec/RL33110.pdf>.
- Benitez, Jorge: Impact of German Defence Cuts on Force Structure and Procurement Decisions.
<http://www.acus.org/natosource/impact-german-defence-cuts-force-structure-and-procurement-decisions>
- Cancian, Mark F. (Col.): Cost Growth: Perception and Reality.
http://www.dau.mil/pubscats/PubsCats/AR%20Journal/arj55/Cancian_55.pdf.
- David, Kirkpatrick, Rising costs, falling budgets and their implications for defence policy. *Economic Affairs*, December 1997
- Defence spending in times of austerities. <http://www.economist.com/node/16886851>
- Financial and Economic Data relating to NATO Defence.
http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2011_03/20110309_PR_CP_2011_027.pdf
- Howorth, Jolyon: Strategy and theImportance of DefenceCooperationamong EU MemberStates. Security Policy Brief. No. 12, September 2010.http://www.egmontinstitute.be/papers/10/sec-gov/SPB-12_Howorth-defence-cooperation.pdf.
- Mölling, Christian: Europe without Defence. SWP Comments 38. November 2011. http://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/comments/2011C38_mlg_ks.pdf.
- Mölling, Christian: The Impact of the Financial Crisison European Defence. EU Documents and Publications.
<http://www.isn.ethz.ch/isn/Digital-Library/Publications/Detail?id=131035>.
- Norton-Taylor, Richard: Britain signals more cuts. The Guardian. <http://www.guardian.co.uk/global/defence-and-security-blog/2012/jan/09/army-military-defence>
- United States Government Accountability Office: DefenceAquisitions – Assesment of Selected Weapon Programs.
<http://www.gao.gov/assets/590/589695.pdf>.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE**Gergely NÉMETH****Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám**

Securing Britain in an Age of Uncertainty: The Strategic Defence and Security Review.

http://www.direct.gov.uk/prod_consum_dg/groups/dg_digitalassets/@dg/@en/documents/digitalasset/dg_191634.pdf?CID=P&DF&PLA=furl&CRE=sdsr

Spiegeleire, Stephan de: Strong in the 21st Century. The Hague Center for Strategic Studies. July 2010. No.4.

<http://www.hcss.nl/reports/strong-in-the-21st-century/11/>.

OTHER SOURCES

<http://www.neded.org/files/international/exchange.pdf>

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&language=en&pcode=tsieb060&tableSelection=1&footnotes=yes&labeling=labels&plugin=1>

VÁLASZTÁSOK SZERBIÁBAN

Az idei év májusa Szerbiában a választások nagyüzemét hozta. Meg kellett újítani a köztársasági elnök személyét; a belgrádi parlament képviselőinek a mandátumát; Vajdaság tartomány képviselőházát és nem utolsósorban a tartományi községi önkormányzatokat.

Szerbia nincs jó helyzetben. Aggasztó gazdasági hírek érkeznek a szomszédos államból. A nyugellátásban részesülők száma már-már megközelítette és elhagyta a munkaviszonyban lévők, tehát a dolgozók számát. A vajdasági Hét nap folyóirat számszerű adatai szerint 1 689 124 fő van nyugdíjban és kap ellátást, míg a munkában lévők száma 1 734 000.¹ A különböző szakszervezetek tájékoztatása szerint több mint félmillióra tehető azon munkavállalók száma, aki késve kapják meg fizetésüket. Előfordul, hogy a kifizetések több hónapot is csúsznak. Így állhat elő az a helyzet, hogy több nyugdíjat kell kifizetni, mint munkabért. Az állami deficit eléri a bruttó társadalmi össztermék 50%-át és, ha gyors változás nem következik be a gazdaságpolitikában — márpedig a választások, koalíciós tárgyalások, kormányalakítás nem gyorsan megoldódó problémák — akkor elérheti az 55%-ot is. Ebben az esetben tovább csökkenne az életszínvonal, veszítene értékéből a hazai fizetőeszköz, a dinár és megugrana az infláció. A szerbiai Fiskális Tanács javaslatai szerint be kell fagyasztani a nyugdíjak és az állami alkalmazottak illetményét, az általános fogyasztási adót 18-ról 22%-ra kell emelni (az alacsonyabb értékűt 8-ról 10%-ra) és csökkenteni kell a béreket terhelő járulékokat. A nyugdíjrendszer is átalakításra szorul: ki kell egyenlíteni a nők és férfiak közötti nyugdíjkorhatárt, de csak szakaszosan; nominálisan be kell fagyasztani addig, amíg a gazdaság ki tudja termelni a nyugdíjak értékét. A bérekre szánt közkiadások aránytalanul magasak, a GDP 12,6%-át teszik ki, miközben az Európai Unióhoz csatlakozott új tagállamokban ez az arány 10,1%. Ennek az a magyarázata, hogy a közszféra bérei mintegy 39%-kal magasabbak a piaci szereplők béreinél.

Tehát az új kormányának a megalakulása után rövidesen súlyos döntéseket kell hozni a gazdaság rendbetétele ügyében. Csökkenteni kell a költségvetés deficitét, az eladósodottságot alacsonyabb szinten kell stabilizálnia.

Az elnökválasztás második fordulójába az előző ciklus elnöke Boris Tadic (Demokrata Párt) és Tomislav Nikolics (Szerb Haladó Párt) kerültek. A volt államfő nem tudta megismételni győzelmét. Így Tomislav Nikolics személyében új köztársasági elnöke lesz Szerbiának. Az elnök beiktatása az új parlament alakuló ülésén volt május 31-én. Nikolics arra tett esküt, hogy megőrzi Szerbia területi egységét, nem mond le Koszovóról. Érvényesíti az emberi és kisebbségi jogokat az állam területén és mindent megtesz, hogy Szerbia teljes körű tagjává váljon az Európai Uniónak. A megválasztott elnök lemondott pártvezetői megbízatásáról, mondván minden szerb elnöke szeretne lenni. A Szerb Haladó Párt vezetésével ideiglenesen Aleksandar Vucicsot bízták meg.² Az elnök kormányalakítási tárgyalásokra június 4-ig adott időt, akkor várja megbeszélésre a Szerb Haladó Párt és a Demokrata Párt tárgyalódelegációit.

A. Vucics kijelentette, pártja kész a kormányalakításra és meg is kezdte a koalíciós tárgyalásokat a Szerb Szocialista Párttal, de az még nem nyilatkozott, mert tárgyal a Demokrata Párttal. Ugyanakkor Boris Tadic a DP elnöke is tárgyalásokat folytatott leendő partnereivel, így többek között Cedomir Jovanoviccsal, a Liberális Demokrata Párt elnökével.

A szerb parlament egykamarás parlament, 250 képviselővel. A választás egyfordulós, listás rendszerű. Az egész ország egy körzetnek számít, hasonlóan, mint hazánkban az EU parlamenti választásokon. Az indulás jogát akkor szerzi meg egy párt, ha legalább 10 000 támogató aláírást összegyűjt a választópolgároktól. A leadott érvényes szavazatokból a d'Hont módszer alapján számolják a megszerzett mandátumokat, a bekerülési küszöb 5%. Fontos szabály még, ha egy párt a választásokon nem tud legalább 1%-os támogatást szerezni, akkor vissza kell fizetnie a költségvetésnek a kampánytámogatást. Május 6-án több mint 6 millió 770 000 választót vártak az urnákhoz. A választásokon 17 párt, vagy pártszövetség indult.

¹ www.hetnap.rs/6406 2012.06.07.

² www.hetnap.rs/6393 2012.06.07.

HADTUJOMÁNYI SZEMLE

DR. BERÉTI László

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

- 1) Választás A Jobb Élet Mellett — listavezető Boris Tadic
Demokrata Párt; Szerbia Szociáldemokrata Pártja; Szerbia Kereszténydemokrata Pártja; Vajdasági Szociáldemokrata Liga; Vajdasági Horvátok Demokratikus Szövetsége; Zöldek pártokból álló lista.
- 2) Szerb Radikális Párt — listavezető Vojislav Seselj (háborús bűnök miatt nemzetközi bíróság előtt áll)
- 3) Szerbia Egyesült Régiói — listavezető Mladan Dinkic
G17 Plusz; Együtt Sumadiáért; Néppárt; Vajdasági Párt közös listája.
- 4) Fordulat — listavezető Cedomir Jovanovic
Liberális Demokrata Párt; Gazdag Szerbia; Szandzsáki Demokrata Párt; Szerb Megújódási Mozgalom; Szerbiai Bolgárok Pártja; Szociáldemokrata Unió; Vajdasági Párt; Zöld Ökológiai Párt listája.
- 5) Vigyük Előre Szerbiát — listavezető Tomislav Nikolic
Szerb Haladó Párt; Bosnyák Néppárt; Macedón Néppárt; Parasztpárt; Roma Párt; Szerb Kis és Közepes Vállalatok és Vállalkozók Szövetsége; Szerbia Ereje Mozgalom; Szerbia Gazdasági Megújítása; Szerbiai Menekültek Szövetsége; Szocialisták Mozgalma; Új Szerbia; Vlach Egységmozgalom közös listája.
- 6) Szerbiai Demokrata Párt — listavezető Vojislav Kostunica
- 7) SPS-PUPS-JS — listavezető Ivica Dacic
Szerbiai Szocialista Párt (SPS); Egységes Szerbia (JS); Szerbiai Egyesült Nyugdíjasok Pártja (PUPS) listája.
- 8) Dveri-Szerbia életéért Dveri Szerb Szábor Egyesület
- 9) Vajdasági Magyar Szövetség — listavezető Pásztor István
- 10) Reformpárt — listavezető Milán Visnjic
- 11) Szandzsáki Demokratikus Akciópárt — listavezető Szulejmán Ugljanin
- 12) Munkások és Parasztok Mozgalma — listavezető Zoran Dragisic
- 13) Szociáldemokrata Szövetség — listavezető Nebojsza Lekovic
- 14) Mindannyian Együtt koalíció — listavezető
Emir Elfics Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége; Magyar Polgári Szövetség; Bosnyákok Demokratikus Közössége; Horvátok Demokratikus Közössége; Szlovák Párt közös listája.
- 15) Presevó-völgyi Albánok Koalíciója
- 16) Montenegrói Párt — listavezető Nenad Stevovic
- 17) Kommunista Párt — listavezető Joska Broz.

A választásokon 3 millió 910 312 polgár adta le a szavazatát, ez a jogosultak 57,76%-a. Érdekes tény, hogy az érvénytelen szavazatok száma 170 995 volt, ami 4,37%, vagyis majdnem egy párt bekerülési küszöbértéke.

Az eredmény a legfontosabb szereplők szemszögéből a következőképp alakult:

<i>Lista</i>	<i>Arány</i>	<i>Mandátum</i>
Vigyük Előre Szerbiát	25,16%	73
Választás A Jobb Élet Mellett	23,09%	67
SPS-PUPS-JS	15,18%	44
Szerbiai Demokrata Párt	7,32%	21
Fordulat	6,83%	20
Szerbia Egyesült Régiói	5,77%	16

HADTUZOMÁNYI SZEMLE

DR. BERÉTI László

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

<i>Lista</i>	<i>Arány</i>	<i>Mandátum</i>
Vajdasági Magyar Szövetség	1,83% ³	5
Szandzsáki Demokratikus Akciópárt	0,74%	2
Mindannyian Együtt	0,67%	1
Egyéb		1 ⁴

Az eredményeket elemezve megállapíthatjuk, hogy a kormányon lévő Demokrata Párt 35 mandátumot veszített a négy évvel korábbi választásokhoz képest. 102 képviselői helyből 67-et tudott megőrizni. A választások nyertese — ha csak hat mandátummal is — a Vignyűk Előre Szerbiát formáció, amelynek fő erejét az előző ciklus ellenzéki pártja, a Szerb Haladó Párt adja. Igazából nehezen mérhető támogatottsága, hiszen 2012-ben közös listán indultak, ezért nem pontosan mérhető mely párt mennyi szavazattal részesült a lista eredményéből. Kétségtelenül a választások legnagyobb vesztese a Szerb Radikális Párt, amely az előző négy év 78 mandátumából mindegyiket elveszítette (nem érte el az 5%-os küszöböt, csak 4,83%-ot) és nem lesz ott az új parlament üléstermében. Helyzetét szinte lehetetlenné tette, hogy vezetője V. Seselj épp a nemzetközi törvényszék előtt áll. A SPS-PUPS-JS lista 24 hellyel tudta növelni parlamenti részvételét 20-ról 44-re. Előzmények nélküli a Szerbia Egyesült Régiói közös lista, mely 16 képviselőt küldhet a törvényhozásba úgy, hogy korábban ilyen formáció nem volt. A magyar érdekképviselet, a Vajdasági Magyar szövetség 4-ről 5-re tudta növelni parlamenti részvételét, ami számokban kifejezve 68 323 szavazatot, 1,83%-ot jelent.⁵

Pásztor István, a VMSZ elnöke és listavezetője a választások végén sajtótájékoztatón értékelte a Szövetség eredményeit.⁶ Ebben kiemelte, a VMSZ közel hetven-ezer szavazatot kapott a parlamenti választásokon, 1996 óta ilyen jelentős eredményt nem tudott produkálni, még úgy sem, hogy közös listán indult más szervezetekkel. Az elnökválasztással kapcsolatban megerősítette azt a tényt, hogy a VMSZ B. Tadicot támogatta és meglepetve értesült Nikolics győzelméről, de a szervezet tiszteletben tarja a választók akaratát. A VMSZ a köztársasági parlamentben 5 képviselővel fog rendelkezni, amely önálló frakcióban fog dolgozni. Része kíván lenni a többséget alkotó koalíciónak, amelynek a legjelentősebb ereje a Demokrata Párt. Nem céljuk személyesen részt venni a kormány munkájában, de a VMSZ által megfogalmazott célkitűzések, a párt választási programjának legfontosabb elemei legyenek részei a kormány programjának. Tehát a Szövetség sikeresen zárta a parlamenti választásokat.

A Vajdaság tartomány törvényhozásának eredményeivel kapcsolatban Pásztor kiemelte, az első és a második fordulóban is 4-4 mandátumot szerzett a VMSZ⁷. Ezzel az eredménnyel megőrizték az előző ciklusban megszerzett nyolc helyüket, igaz növelni sem tudták. Továbbra is — úgy, mint az előző négyéves ciklusban — részei lesznek a tartományt kormányzó erőknél. Végezetül értékelte a helyhatósági választásokat is, melyeket sikeresnek ítélt és előrevetítette, hogy helyhatóságok szintjén is folytatják a Demokrata Párttal az együttműködést.

2010. június 6-án tartották Szerbiában a nemzeti tanácsi választásokat.⁸ A Magyar Nemzeti Tanács elnöke, dr. Korhecz Tamás sajtótájékoztatón értékelte a két év eredményeit.⁹ Kiemelte, a Tanács június 30-án tartandó ülésén tárgyalja meg az elmúlt két év munkáját, beszámolnak a pénzügyekről, a támogatások helyzetéről és számot adnak a nemzeti tanácsi választásokat megnyert Magyar Összefogás választási ígéreteinek teljesítéséről.

³ A kisebbségi pártok számára nincs bekerülési küszöb. Számukra a kisebbségi névjegyzékben szereplők száma és az általuk leadott szavazatok arányában osztják ki a mandátumokat.

⁴ www.politika.rs/rubrike/tema-dana 2012.május 9.

⁵ Uo.

⁶ www.hetnap.rs/uj/index_6379 2012.06.07.

⁷ A tartományi képviselőház 120 képviselőjét vegyes, kétfordulós módszer alapján választják. 60 képviselőt un. részarányos rendszer szerint, 60 képviselőt pedig a többségi rendszer szerint. A Vajdaságban 1 735 000 a szavazásra jogosultak száma.

⁸ A tanácsi választások eredményéről lásd: Beréti László: Autonomy is being taken. Autómia születik Hadtudományi Szemle on-line 3.évf. 4. szám 2010.

⁹ www.vajma.info/cikk/vajdasag_13622 2012. 06.07.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. BERÉTI László

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

A szerbiai szkupstina (parlament) 2009-ben megteremtette a legitim feltételeket a magyar személyi (perszonális) autonómia megteremtéséhez. A határon túli magyar nemzeti kisebbségek közül éppen a hányatott sorsú vajdasági magyarság érthette el kisebbségi sorsának rendeződését. E küzdelem élharcosa az a Vajdasági Magyar Szövetség volt, amely megalakulása óta¹⁰ következetes szívósággal harcolt a hőn áhított célért. A szkupstina által elfogadott törvény nagyban támaszkodott a Magyar Koalíció közösen elfogadott és támogatott autonómia-tervezetére, lényegében annak jogi normába öntése. Fontos megjegyezni azt, hogy a törvény nem csak a magyar kisebbség, hanem a Vajdaság tizen-négy etnikai kisebbségének problémáit képes és kész kezelni és illeszkedik Szerbia jogrendjébe. A Magyar Koalíció önmagában ezt nem tudta volna kivívni — mint ahogy eddig nem is tudta — ehhez természetesen kellett a belgrádi politikai élet reprezentánsainak kompromisszumkészsége és nyitottsága is. A puding próbája az elfogyasztás, vagyis az autonómia is a gyakorlat próbáján áll, vagy bukik. „A döntő tényező a többség és a kisebbség érdekei, vágyai és céljai. Nincs sok értelme több vagy más természetű jogot biztosítani a kisebbség számára, mint amit az magának kíván. Egy mindkét fél (és különösen a gyengébb pozícióban lévő kisebbség) számára méltányos kompromisszum jobb, mint egy, rövid távon a kisebbség számára előnyös, de a jövőbeni konfliktusoknak és saját végső bukásának lehetőségét magában hordozó megoldás.”¹¹ A jogszabály a tartományi költségvetésből, a helyi önkormányzatok költségvetéseiből és adományokból engedélyezi megteremteni a nemzeti tanácsok pénzügyi támogatását. Sőt a köztársasági költségvetésben évente konkretizálni kell a nemzeti tanácsok által felhasználható összeget. Brunner-Küpper tanulmánya¹² a létező autonómiák példája alapján leszögezi: „Valamennyi hatalomhoz, amellyel egy autonómiát felruháznak, társulnia kell egy megfelelő pénzügyi háttérnek is, hogy az autonómia testület rendelkezzen a gazdaságpolitikája érvényesítéséhez szükséges eszközökkel.”

Korhecz kiemelte azt, hogy a MNT két éves munkájára az volt a jellemző, hogy a magyar közösséget érintő problémákat a gyökerüknél, szakmai alapokra helyezve kezdték el megoldani. Ebből a szempontból az MNT munkája úttörő jellegű volt az elszakadás 92 éve óta. Az elnök tájékoztatása szerint a Tanács munkájának sikerét leginkább a megfogalmazott öt stratégia fémjelzi. Ezek a magyar közösség számára legfontosabb területeket ölelték fel: oktatásfejlesztés, kulturális, média, nyelvhasználat és civil területek. A stratégiák kialakításában a magyarság körében végzett kutatásokra, felmérésekre támaszkodott a Tanács. A Tanács soron következő ülésén megtárgyalják a beszámolókat és határoznak azokról. Az elfogadott határozatokat szerb és angol nyelven is elérhetővé teszik.

A Magyar Nemzeti Tanács tehát tevőlegesen, lépésről-lépésre építi a vajdasági magyarság önkormányzatát. A felhatalmazása négy évre szól, a félidős értékelés lehetőséget ad a számvetésre és a további feladatok pontosítására.

Kulcsszavak: választás, Szerbia, Magyar Nemzeti Tanács, kisebbségi autonómia, Vajdasági Magyar Szövetség

IRODALOM

1. Beréti László: Autonomy is being taken. Autonómia születik. *Hadtudományi Szemle on-line* 2011. 3.évf. 4. szám 2010.
2. Georg Brunner-Herbert Küpper: Európai autonómia-megoldások. A kisebbségi önkormányzatok autonómia-modelljeinek tipológiája *Magyar Kisebbség*, Kolozsvár 2004./1-2. szám
3. www.hetnap.rs
4. www.vajma.info
5. www.politika.rs/rubrike/tema-dana
6. www.magyarso.com

¹⁰ A VMSZ 1994. június 18-án Zentán alakult meg.

¹¹ Georg Brunner-Herbert Küpper: Európai autonómia-megoldások. A kisebbségi önkormányzatok autonómia-modelljeinek tipológiája. *Magyar Kisebbség*, Kolozsvár 2004./1-2. szám 492. old.

¹² uo. 480. old.

DR. Lajos HÜLVELY– DR. Péter KORONVÁRY

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

SOME THOUGHTS ON 21ST CENTURY CHALLENGES OF MANAGEMENT EDUCATION AND PRACTICE

Effective organisations of the New Era have to build on professionals who are capable of working autonomously and are also allowed to do so. Traditional institutions face with the challenge of facilitating their efforts without losing sight of the common objectives. This article reviews some of the employee and managerial characteristics that may make the difference between success and failure.

Az új korszak szervezetei, ha sikeresek akarnak maradni, egyre inkább az önálló munkára is képes szakemberekre támaszkodnak. A hagyományos intézményeknek ehhez változnia kell, ami jelentős kihívásokat jelent. Ez a cikk néhány olyan alkalmazotti és vezetői tulajdonságot vizsgál, amelynek megléte vagy hiánya sorsdöntő lehet a modern szervezetek további fejlődésében.

Every morning when getting up and rubbing the sleep out of our eyes, we switch on the radio, the TV and our laptop only to find ourselves in a frighteningly fluid, dynamic, more and more hectically changing, quasi-chaotic world. We live our lives in an environment of rapid technological change, scientific development, national and international challenges, political turbulence, terrorism and wars, economic crisis, collapse of values and institutions, radical reorganisation of governmental systems as well as business markets and educational institutions, ever-growing turbulences in the philosophical, academic, professional and common cultural spheres. We are the witnesses of social restructuring at all levels and aspects.

In such an environment the National University of Public Services is to develop present and future members of the defence force, the catastrophe management organisations, the police force and those of various central and local governmental and political bodies. The political decision has been made, the merger is accomplished, the restructurization has been executed. Due to the challenges, developments and tendencies in the higher education sector, other universities and colleges will face similarly radical changes in the coming years. There is no way back – we have to collect our courage and face the future.

The question arises: has enough been done to ensure future success? Shall we be able to maintain and improve the services we offer to the nation? Will the reorganised institutions be flexible and adaptive enough not only to survive, but also to offer the education that next generations of students will require and request? How should we continue the reform so that we can offer them the knowledge, experience and skills they will need in a 21st-century Hungary, in a 21st-century world? No matter what area this or that higher-education institution is operating at, these questions are relevant for all of us. Management and organisation behaviour studies, however, give us an aiding hand to clear some of the cornerstones of this complexity of problems and, we hope, it also helps us giving some answers¹. This article will try and pinpoint some of them.

The world to research, the knowledge to collect and give over, the networks to utilise for communication and success, the technologies and methods of understanding and analysis, all seem to grow in complexity hour by hour, day by day. If the aim and objective of higher education is to communicate all this (and much more) to the future generations, we shall need educators who can grow up to the task and follow, in their area of interest, the ever-growing jungle of data,

¹ Research on managerial roles in a changing world go back to the 1970s and continue till today. See for example Mintzberg (1975), Kurke and Aldrich (1983), or Drucker (1993).

HADTUJOMÁNYI SZEMLE

DR. Lajos HÜLVELY– DR. Péter KORONVÁRY

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

information and knowledge. They may also add to it, systematise it, and certainly they'll have to make it digestible for students. Openness for new ideas, views and information, flexibility of thinking, readiness to try and use new tools, methods, tactic and technologies, quick and systematic thinking, an eager interest in novelties will be essential. The educator cannot follow the Roman way and, like Cincinnatus, return to the plough tail, and after holding their classes start acting as somebody else. If quality is to be maintained, they have to follow the day-to-day developments in their area of interest, read the new books, articles, and other publications. Due to the sheer number of pages, to be constantly in picture even in a very specialised branch of a discipline is hard work. To do so you need time, a good working knowledge of English and probably also some other language or languages, and access to the literature. None of them is readily at avail these days. Without the active cooperation of research and education teams, the professional help of "back-office" specialists and whole branches of services (secretarial and administrative staff, libraries, printers, IT specialists, technicians, just to name a few), and proper financing making information sources available no scholar, no researcher, no educator, none of the front people of the research and education industry can exist today. If we want to provide students with the most up-to-date information, as well as to teach them the tits and bits of modern research, they should be motivated to take part in this work. Not as free workforce, not as a new kind of slaves or clientèle, but as young colleagues who, given the necessary preparation, attention and mentoring, can add considerable value to the end result of the common efforts. Such groups, teams and projects may serve as the core of "schools" arising around this or that professor, consisting of their present and past disciples. A university where there are no such groups may not do their jobs right.

Researchers and educators, however, are usually not easy people. Those who have new and original ideas, those, who are able to generate thinking around themselves, those who can translate such light-hearted fantasies into practical, "profit-making" thoughts, those who can put ideas into design, or fantasies into plans, and those who know how to put all these into action and effect execution are difficult to get together in a team, and it is even more difficult to keep them together long enough to reach results. Control may demotivate them. None of the internally motivated, self-actualising professionals will easily tolerate traditional autocratic management, the reinforcement of aimless bureaucracy, or ill-used power in the hands of a mediocre, talentless individual. If we change the character of Hamlet in the Shakespearean play for Rambo, it will destroy the plot. If the commander of a penitentiary company is put at the head of a university department, he will kill all meaningful effort for development. Professional education management on the operative levels have a crucial role in the facilitation of self-motivated, aware, empowered educators. None of the real-life Lt. Mausers² can do the job – however, they can harm a lot.

In order to identify what type of leadership skills and management techniques should be adopted at a 21st century higher-educational, military, or practically any other type of institution, we have to bear in mind the effect of leadership skills to the individual. It is a well-known fact in human resources development as well as in education and pedagogy that followers' personality development and behaviour is influenced by the behaviour of the manager. The more determining, the more authoritarian, the more autocratic leadership style is exercised, the less chance employees will get to act like mature, adult, responsible individuals. Can modern institutions of the 21st century work – or even exist – if their co-workers are immature, irresponsible, and childish?

But let's give a closer look to what qualities one would expect employees to possess in the post-modern era. What does management and organisation behaviour theory say about the followers of successful organisations? Our *Table 1* summarises the most important qualities.

2 A character in the series *Police Academy* (1984), directed by Hugh Wilson.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. Lajos HÜLVÉLY– DR. Péter KORONVÁRY

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

Employee characteristics required for organisational success			
Characteristics:		Explanation:	Some related leadership styles and OB ³ solutions:
Development	ability	<i>Physical, psychological and mental capability for the job, which is further developed in the course of the theoretical and practical training of the employee. On the basis of these capacities, their relevant experience gained at a certain range of positions, the individuals may develop a professional attitude to their job, achievement-orientation, etc.</i>	directive supportive participative delegating + facilitating HR development mentoring teamwork empowerment professional power decentralisation
	training: general professional specialised		
	experience		
	professionalism		
self-actualisation	<i>The fact that personal inquisitiveness and achievement-orientation pre-eminently defines motivation makes the individual less sensitive toward external motivation rewards. To be more exact, certain organisational rewards may lose their appeal while others become "hygiene factors" (causing dissatisfaction when missing but failing to satisfy when present).</i>	facilitating decentralisation intrinsically satisfying tasks cross-border teams more and more borderless units and/or organisation project organisation	
high level of internal motivation			
relative indifference toward organisation rewards			
resentment of direct managerial control and authoritative intervention	<i>Only professional supervision or monitoring and cooperation exercised by representative professional individuals and/or bodies are likely to be accepted. Also the participation in such bodies is furthered. Professional decision-making and controlling by the management is in many cases limited or even made impossible by a shortage of professional expertise or even by conceptual inability.</i>	knowledge management frequent feedback meritocracy managerially independent reward system	
higher need for space and autonomy	<i>Based on the above, employees need higher levels of privacy both physically and mentally to provide quality work. This involves not only the work environment but also the right to take decisions and the direct access to the use of necessary organisational resources.</i>	facilitation spatial distance from the manager specialist teams flexitime, flexplace self-management empowerment	
accountability	<i>Autonomy furthers the acceptance of responsibility and the readiness to decide. This also involves making use of the right to try and make mistakes, that furthers organisational opportunities to make use of employee innovativeness and creativity.</i>	self-control innovation management creative management, managing creatives change management	
decisiveness			
innovation creativity adaptability			
higher level of risk tolerance	<i>Internal motivation strengthened by autonomy, participation in group and/or organisational decision-making and decisiveness may result in the employees' enhanced readiness to make allowances for the sake of the organisation, accept or even welcome change, etc.</i>	organisational development ethical management	

Table 1: Supported employee characteristics at achievement-oriented organisations

The rock-bottom foundation of organisational success in all areas is the front line. Their recruitment, selection, training, development, indoctrination of new colleagues as well as the maintenance and further development of social, societal and professional know-how of the core employees is an intrinsic part of the on-going human resources management efforts of modern organisations. The use of directive leadership styles have proven to be useful in extreme situations only: when starting the indoctrination and preparation process of completely unknown, ignorant, unknowledgeable and/or

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. Lajos HÜLVELY– DR. Péter KORONVÁRY

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

unmotivated people, or in case of urgency, crises, catastrophes, etc. Otherwise classical autocratic management may be ineffective, even harmful.

The whole logic of human resources development builds on a process where managers are unavoidably enforced to use various leadership styles – in each and every situation that one which matches the needs and expectations of the subordinate. *Any other influencing factor* (organisational culture, managerial self-definition, task characteristics, etc.) *is but secondary*. Those organisations who forget about this rule will sooner or later may have to face a situation where knowledge workers (and also knowledgeable ones) will leave them. As in each and every organisation, irrespective of the sector in which they operate, it is such people who should form the hard core, we can imagine what may result from such a development. If we take it in the extreme, we shall be fantasizing about, for example, universities where certain middle managers cannot properly read and write, where new textbooks copy the contents of old ones, where middle management has no idea about employee rights, where educators cannot use modern tools of communication, where educational support services will be unable to effectively execute their functions, where modern knowledge, new information and research opportunities are shut off from students and teachers alike, where bureaucracy is growing, no one is actually expected to do their real job, where heads do not think, where people are enforced to limit their communications to those within the command line, etc. Such an absurd situation, of course, can only be a mental model, it cannot come to existence in reality – if it would, it should abort. No society has the resources to maintain truly meaningless and unreasonable inefficiency, especially not under the circumstances of scarcity that so powerfully characterise – even determine! – our age.

The employee qualities of modern, successful organisations are, of course, no absolute values but relative ones. They are influenced by a number of other factors as well, such as the types of organisational culture and structure, sector specialities, or activity types. Evidently the management of a military organisation or that of a hospital will always be more autocratic than that of a creative agency or a university. Also, the more risky the execution of an action is, the more autocratic its management can be. On the whole, however, no mid-20th century-styled employee or organisation can easily survive in the new era. Contemporary trained workers such as turners or millers are, compared to their mid-20th-century counterparts, highly trained specialists – we could say they are the knowledge workers⁴ of their industry. The same transition is taking place in each and every sphere. No modern and effective agriculture is possible without the peasant's turning into an agricultural engineer and entrepreneur; no modern army can build on the sheer mass of its soldiers on the 21st century battlefields, therefore also the soldier will have to become a multi-functional, highly-trained specialist; administrative staffs have to acquire office skills that have yet been non-existent a hundred years ago.

Also educators have to learn new skills, human as well as technological. The rapidity of technological change as well as the ever-so-fast aggregation of newer and newer information and knowledge of whatever discipline we teach, not to mention the restructurisation of the content of literacy new generations of students enter our institutions with, or the widening gap between the value patterns of generation cultures of the educators and the educated request us to continually improve ourselves not only in our own territories of knowledge but also in things we are practically illiterate at. *Docendo discimus*⁵, we ourselves learn new things and re-learn old ones as we are teaching, and the teachers of the educator are in some cases the students. Such an interaction in the classroom would have been hardly imaginable a century ago, but now, in the second decade of the 21st century, no modern degree programme can exist without it. Those educators, who cannot manage their classes so that they can make the most of the new dynamics of teaching

4 About the importance of highly trained workers in industry, see e.g.: Sayer, N. J. and Williams, B. *Lean for Dummies* (Wiley, 2007) and other books on lean management.

5 "By teaching we learn." Seneca, L. A. *Epistulae morales* I, 7, 8

most probably fail to give the best possible support for their students to develop. No wonder that quality-oriented universities seek to give proper help for their educators to acquire the necessary skills and know-how.

Whatever the type of our 21st century organisation, whatever it does, one of its responsibilities is to get its employees through certain phases of personal *and* professional development to ensure they are able and willing to do their work autonomously. Managers – officers, unit and department heads, whatever title they have – have to be trained to further this development. Management development, an integral part of human resources management, may offer useful advice how to build people and organisations that support these processes. It is not the aim of this article to give an overview of modern techniques to build, develop and maintain the necessary employee and management skills and know-how – for our purposes it is enough right now to emphasise that any organisational development process that does not pay attention to such processes will necessarily lead to risking organisational effectiveness.

The third column of our *Table 1* lists some of the organisational behaviour theories and models that provide managers with the necessary knowledge about such responsibilities of theirs and a managerial toolkit to make use of. None of these theories and models may miss from modern management education, public administration programmes or military officer trainings. Organisational behaviour units of universities and colleges are not only responsible for including them in their educational programme, but also to offer educational management of their institutions advice and support in their effort for building professional organisations ready and capable of facing 21st-century challenges. No military officer, no educational leader, no public officer of any kind can successfully operate without having sufficient theoretical and practical education in matters of modern team management, change management, organisational theory and development, knowledge management, risk and crisis management, or ethical management. Cultural barriers hindering the application of the concepts and tools involved have to be systematically brought down so that we may go on in this direction. If we do not succeed, we will have no chance to build a modern economy, public administration system or national defence.

Keywords: management, organisation, change, autonomy, professionalism, human resources development, management development

LITERATURE

- Beardwell, I., Holden, L. *Human Resource Management: A Contemporary Perspective* (Prentice Hall, 1997)
- Blake, R., Mouton, J. "How to Choose a Leadership Style" *Training and Development Journal* (February 1986) pp. 39-46
- Drucker, P. *Managing for the Future: The 1990s and Beyond* (Plume Books, 1993)
- Drucker, P. "Managing Oneself" *HBR* (March-April 1999) pp. 65-74
- Drucker, P. *The Effective Executive* (HarperCollins, 2002)
- Goleman, D. "Leadership That Gets Results" *HBR* 78, Nr. 2000, pp. 78-90
- Goleman, D. *Emotional Intelligence* (Bantam Books, 1995)
- Hersey, P., Blanchard, K. *Management of Organizational Behavior: Utilizing Human Resources* 5th ed. (Prentice Hall, 1988)
- Huczynski, A., Buchanan, D. *Organizational Behaviour* (Prentice Hall, 1991)
- Klatt, B., Hiebert, M. *The Encyclopedia of Leadership* (McGraw-Hill, 2001)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. Lajos HÜLVELY– DR. Péter KORONVÁRY

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

Kotter, J. *The Leadership Factor* (Simon and Schuster, 1987)

Kreitner, R., Kinicki, A. *Organizational Behavior* (Irwin, 1992)

Kurke, L. B., Aldrich, H. E. "Mintzberg Was Right!: A Replication and Extension of *The Nature of Managerial Work*" *Management Today* (August 1983) pp. 975-984

Lewis, P. S., Goodman, S. H., Fandt, P. M., Michlitsch, J. F. *Management; Challenges for Tomorrow's Leaders* (Thomson South-Western, 2007)

Mintzberg, H. "The Manager's Job: Folklore and Fact" *HBR* (July-August 1975) 53, pp. 49-61

Mullins, L. J. *Management and Organisational Behaviour* (Pitman, 1994)

Stogdill, R. *Handbook of Leadership* (Free Press, 1974)

Tannenbaum, R., Schmidt, W. "How to Choose a Leadership Pattern" *HBR* (March/April 1958) pp. 95-101

Thomas, N. (ed.) *The John Adair Handbook of Management and Leadership* (Thorogood, 2004)

A SIKER 26 NAPJA – ZRÍNYI MIKLÓS 1664-ES TÉLI HADJÁRATA

ELŐZMÉNYEK

A 17. század második felében, Magyarország területén szünni nem akaró harc folyt a Habsburg Birodalom és az Oszmán-Török Birodalom között. Ezeknek a harcoknak a legnagyobb vesztese, véleményem szerint, az Erdélyi fejedelemség volt.

1655-ben X. Károly Gusztáv svéd király megtámadta Lengyelországot. Ezzel megkezdődött az Északi háború, amely megmozgatta Európa nagyhatalmait, köztük a Habsburg Birodalmat és az Oszmán birodalmat is. Ezek mellett, II. Rákóczi György, erdélyi fejedelem is megindult serege élén Lengyelországba, célja pedig a lengyel korona megszerzése volt. Ezt azonban a két nagyhatalom nem nézhette tétlenül: A hatalmi egyensúly megtartása érdekében nem engedték Erdély megerősödését. Ezért a két hatalom között megegyezés született, ami arról szólt, hogy a Porta, szabad kezet kap Erdély „megregulázásával” kapcsolatban. Ennek következtében, török és tatár hadak dúlták fel Erdélyt, és a Porta, távollétében megfosztotta Rákóczit fejedelmi címétől. Helyére Rhédey Ferencet állították. Rákóczi azonban nem adta fel a küzdelmet a fejedelmi címért, de minden próbálkozása kudarcba fulladt, mígnem 1660-ban a szászfenesi csatában elesett.

Ezek után a Porta, Erdély fejedelmévé Kemény Jánost emelte. Kemény azonban szakított a Portával és I. Lipót császár oltalmát kérte. A büntetésére szervezett török hadjárat elől Magyarország területére menekült. Kemény helyére a Porta I. Apafi Mihályt nevezte ki. A Kemény segítségére érkező császári hadak, Montecuccoli vezényletével, azonban csata nélkül cserbenhagyták őt, aki mégis megütközött Apafinak és az őt támogató törököknek Kucsuk Mehmed jenői bég vezette seregével és Segesvár mellett, Nagyszőlősnél, 1662. január 23-án elesett a csatában. A Porta végül azzal zárta le az erdélyi válságot, hogy fejedelmmé emelte Apafit. Véleményem szerint ezt a döntést is a hatalmi egyensúly fenntartása érdekében hozta meg a Porta. Hiszen Apafi hamarabb kiszolgált a törököt mind az elődei, ugyanis nem akart egy újabb veszedelmet hozni Erdélyre. Fejedelmek „jöttek-mentek” az utóbbi pár évben, a fejedelemség erőforrásai a seregek áthaladásai miatt kimerültek, így Apafi nem tehetett mást, mint hogy kiszolgálja a Portát. Erdély bukása Európa szerte nagy visszhangot keltett. Azonban, ha jobban megnézzük, nem is kell olyan messzire menni, amikor azt vizsgáljuk mennyire meghökkentette Európát az erdélyi események.

1. számú kép: I. Apafi Mihály Erdélyi fejedelem¹

¹ Bertényi Iván-Diószegi István-Horváth Jenő-Kalmár János-Szabó Péter: Királyok könyve. Officina Nova, Budapest, 1993,

A királyi Magyarország számos magyar főura, egyre komolyabban kezdett gondolkodni azon, hogy elfordulnak Bécs-től és a török behódolás után önálló államként szerveződnek újjá. Ez az esemény eddig páratlan volt a magyar történelemben: a három felé szabdaltságot néhány befolyásos embere kész önként a birodalommal szövetséget kötni, amellyel a magyarság már évszázadok óta válllvetve küzd.

Hódolás gondolatát az *Opinio Dominorum Consiliariorum Hungarorum* (magyarul: A magyar tanácsurak véleménye, továbbiakban: *Opinio*) című iratban fogalmazták meg a főurak. Az irat igen részletesen tér ki a nemesek hódolási szándékáról: „Minthogy még remény sincs arra, hogy a maradék országgrészt meg lehessen védelmezni a törökkel szemben, mi más marad hátra, mint az, hogy az önkéntes és saját akaratból történő meghódolásról tartsanak megbeszéléseket.² Ilyen, és ehhez hasonló részletek olvashatók az iratban. A főurak annyira komolyan tartották a hódolás gondolatát, hogy már a magyarság létét tartották veszélyben: ”Hát vajon nem jobb-e ezt a feltételt elfogadni, semmint nyomorúságos és iszonyatos öldöklésben meghalni és elpusztulni?”³ Nem lehet tudni, hogy a hódolni kívánó nemesek mennyire gondolták komolyan ezt az ötletet. Ezek az íráskövek önmagukért beszélnek, de úgy gondolom, ez még akár egy kis trükk is lehetett, annak érdekében, hogy Bécs cselekedjen valamit a törökkel szemben.

Az *Opinio*-ban azonban egy másik tábor is állást foglal. Számos magyar főméltóság ebben az iratban fejtette ki ötleteit egy átfogó törökellenes háború esetén, amelyeket be is nyújtottak Bécsben 1661-ben. Az *Opinio* ezen része több egyidejű hadművelet kezdeményezéséről ír, Erdélytől egészen Szlavóniáig. A fő csapásirány, azonban meglepő módon nem a Duna mentén alakulna ki, hanem a Drávánál. Ez a gondolat Zrínyitől származott. Véleményem szerint Zrínyi több okból választotta ezt a területet. A Magyarországon lezajló hadjáratok nagy része a Duna mentén folyt le, vagy valamilyen módon kapcsolódott a Dunához. Az ok nagyon egyszerű: a víz mellett lévő számos település könnyű megoldást nyújtott a nagy számú seregek ellátására és a Dunán könnyedén lehet közlekedni a folyami hajókkal. Igaz abban az időben az emberek nem sűrűn ittak vizet, de a sereggel mozgó számtalan állat számára így nem kellett messzire menni vízért, ami szintén jelentős szempont. Végül az egyik legnyomósabb érv a Dunai hadjáratok mellett, Buda volt. A nagy lakosságú város és a hatalmas vár, értékes logisztikai és vezetési pont volt a Hódoltság területén, és a legrövidebb út Budára, a Duna mentén vezet. Ezzel szemben Zrínyi, aki valószínűleg felismerte a helyzetet, úgy gondolta, hogy ha egy olyan területen támad, amely nem minősül „tipikus” hadjárat területnek a török részéről, nagy előnyre tehet szert. A másik ok, ami miatt Zrínyi ezt a területet választhatta az, hogy a hadvezér gyakorlatilag otthoni környezetben harcolhatott. Földbirtokának nagy mennyisége ezen a területen volt, így optimális logisztikai háttérrel rendelkezett, és jól ismerhette a környező terep adottságait is.

Mindent összevetve: az irat az Erdélyben történt tragikus események következtében jött létre, célja, pedig egy európai szintű összefogás létrehozása a török kiűzése érdekében. Az *Opinio*-ban a főurak a török elleni fegyveres harcot találták az egyetlen lehetőséget annak érdekében, hogy rangban egyenlő társaik behódoljanak a Portának. Azonban a török elleni harcra való buzdítás, nem minősült egyszerű feladatnak. Bécs a Nyugat-Európában lévő harcai miatt, nem szándékozott belekezdeni egy kétfrontos háborúba, így igyekezett minél tovább fenntartani az ingatag békét a törökkel. Így míg a Habsburgok érdeke, európai pozíciójának megtartása a magyar főuraké a túlélés.

1.1 A SZEMBENÁLLÓ FELEK KÜLPOLITIKAI HELYZETE

Feltétlenül szükségesnek tartom, a háború küszöbén álló nagyhatalmak külpolitikai helyzetének ismertetését, ugyanis ha jobban megvizsgáljuk a kor politikáját, azt látjuk, hogy Zrínyi hadjáratát egy hatalmas külpolitikai játszma is meg-

² *Opinio Dominorum Consiliariorum Hungarorum*

³ *Opinio Dominorum Consiliariorum Hungarorum*

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

KALÓCZKAI Tibor

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

előzte. Annak ellenére, hogy a Habsburg-birodalmat akkoriban a békepárti politikusok és államférfiak vezették, a Porta diplomatái minden bizonnyal megérezhették, hogy a békét preferáló vezetők hatalma fogytán van. Továbbá, valószínűleg hozzájuk is eljuthatott a törökellenes hadjárat ötlete. Így a viszony a két nagyhatalom között az 1660-as évek első felében ismét pattanásig feszült.

A Habsburg-dinasztia ezzel sajátos helyzetbe került: A törökkel a háborút nem tudta elkerülni, melyre teljesen felkészületlen volt, ugyanis a béke megőrzésére törekedett, hogy erőt nyugaton vessen be. Európa úgy értékelte, hogy ez a török elleni összefogás nagy pillanata, azonban a Habsburgok hozzáállása nem volt megfelelő. Ennek ellenére, az európai közhangulat miatt nem térhettek ki a háború elől. A kormánzatnak meglehetősen nagy gondot okozott, hogy az eddigi politikáját törökellenes háborús politikává változtassa át, amelynek az volt a kockázata, hogy ebben Franciaország is részt vesz, mely a dinasztia érdekeit esetleg veszélyeztetheti. A bécsi politikai csoportok között a vélemények erőteljesen megoszlottak, s egyik csoport sem tudott a másik fölé kerekedni.

A Porta kapva kapott az alkalmon: Különböző forrásokból hallották, hogy egyes magyar nemesek átállnának, a birodalom oldalára. A szultán már évek óta békekövetekkel altatja Bécsset, annak jeléül, hogy nem tervez háborút. Bécs pedig a Nyugat-európai problémáival van elfoglalva mind katonailag mind politikailag, és a császárt, egy török elleni háborúra ösztökéli Európa többi hatalmai. Minden adva volt egy preventív háború megkezdéséhez. IV. Mehmed szultán így elhatározta, hogy a következő évben megindítja a háborút.

Köprülü Ahmed mindenképp háborút akart a Habsburgokkal, amit Bécsben nem éreztek meg. Az új nagyvezír terve az volt, hogy meghódítja a Királyi Magyarországot, amelyet első lépésnek szán a Bécs elfoglalását célzó hadjáratra. A háború ürügye, a bán által épített Zrínyi-Újvár volt, ami a porta szerint fenyegette a hódoltság délnyugati területeit. A törökök az erdélyi segédcsapatokkal Esztergomnál keltek át a Dunán és Érsekújvár felé indultak. A vár őrsége, Forgách Ádám vezetésével megpróbált rajtaütni az oszmánokon augusztus 6-án, de megsemmisítették őket. A meggyengült őrség mellett a falak is elég gyengék voltak. Érsekújvár szeptember 25-én megadta magát Ahmed nagyvezírnek. Érsekújvár eleste fokozta a rémületet a Felvidéken. A törököknek sikerült részt ütniük a Nyitra-Komárom-Érsekújvár-Győr védvonalon, amely Bécs védelmét képezte. Azonban lassan beköszöntött az október, ezzel véget ért a háborús időszak, így a felek visszavonultak téli szállásaikba.

2. számú kép: Érsekújvár ostroma⁴

1663 végére több évnyi diplomáciai próbálkozás után, Regensburgban, a nyugati országok elérték azt, hogy ténylegesen tegyenek intézkedéseket a török ellen. Számba vették a szövetségekötés feltételeit, a támadó háború kidolgozását, a hadállításokat, a seregek megfelelő ellátását és egy sikeres haditerv kidolgozásának reális esélyeit. A magyar politiku-

⁴ <http://tudasbazis.sulinet.hu/hu/tarsadalomtudomanyok/tortenelem/magyar-tortenelmi-terkeptar/kepgyujtemeny/ersekujvar-ostroma>

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

KALÓCZKAI Tibor

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

sok ennek következtében felvették a kapcsolatot a Rajnai Szövetség vezetőivel, és felvetették nekik terveiket a támadó hadjáratról.

A kapcsolatfelvétel következtében, a szövetség magáévá teszi a magyarok terveit, amely a Dráva menti támadásról szól. Tervüket 1663 őszén a *Vortrag, dass man nicht defensive sondern offensive mit dem Türcken kriegem soll* című iratban mutatták be.⁵ A Regensburgi birodalmi gyűlésen a Habsburg-dinasztia eleinte pénzsegélyt próbált elérni, amiből sereget állít, s annak parancsnokságát az udvarhoz hű Montecuccolira bízta majd.

Véleményem szerint a dinasztia a pénzsegélyt azért preferálta a katonai segély helyett, mert ezzel anyagi gondjait is enyhíteni tudta volna, vagyis a felajánlott pénzt nem arra költötte volna, amire adták. Nyilvánvaló, hogy ezt a birodalmi gyűlés tagjai is tudták, így a német fejedelmek a katonai segélyhez ragaszkodtak.

Végül kettős megoldás született. Kisebb mennyiségű pénzösszeg érkezett a dinasztiahoz és jelentős katonai segélyt kaptak. A katonai segély összetétele igen vegyes volt. Érkeztek egységek a német birodalmi hadból, egyes német fejedelmek seregeiből, a Rajnai Szövetség hadából és érkeztek francia egységek is.⁶ A Rajnai Szövetség seregének vezetője, Wolfgang Julius von Hohenlohe generális volt, aki a hadjárat egyik főszereplőjévé nőtte ki magát.

3. számú kép: Wolfgang Julius von Hohenlohe generális⁷

Ilyen körülmények között kezdett lassan körvonalazódni a téli hadjárat terve. Láthatjuk, milyen nagy méretű politikai előkészületek előzték meg a hadi vállalkozást. A Habsburg-dinasztia igyekezett bármi áron megőrizni a békét a törökkel, még annak ellenére is, hogy a Porta jelentős területeket foglalt el az év folyamán. Azonban a német fejedelmek és az egyre erősödő magyar felső vezetés nyomása egyre inkább arra kényszerítette Bécsset, hogy akarata ellenére pártfogolja a háborút. Ehhez az európai hatalmak igyekeztek megadni a szükséges feltételeket. Bécs ódzkodását a háborútól mi sem mutatja jobban, mint az, hogy az udvar még 1663 novemberében elutasította Zrínyinek és a Rajnai Szövetségnek azt a javaslatát, hogy télen kezdjék meg a hadjáratot. Véleményem szerint Bécs azért igyekezett az utolsó pillanatig elhúzni a határozott állásfoglalást, mert abban reménykedett, hogy a tél folyamán, amikor a hadmozdulatok szünetelnek,

⁵ Perjés Géza: Zrínyi és az 1663-64-es nagy török háború

⁶ Perjés Géza: Zrínyi Miklós és kora

⁷ Borovszky Samu: Magyarország Vármegyéi, városai: Vasvármegye, 1898.

meg tudnak egyezni a törökkel, így elkerülhető a háború. Azonban nem ez történt, hanem a dinasztia végül erős külső nyomásra a háború mellett döntött.

1. A HADJÁRAT MENETE

Az eszéki hadjárat lefolyásáról a legpontosabb magyar nyelvű leírás Esterházy Pál, *Mars Hungaricus* című műve. Esterházy abban az időben amellet, hogy udvari tanácsos, majd főudvarmester lett, a bán elkötelezett híve volt, aki végig elkísérte Zrínyit a hadjárat folyamán. A másik fontos mű az történetekkel kapcsolatban a *Rövid és igaz beszámoló* című német nyelvű irat, amelyet Graz-ban nyomtattak ki 1664-ben. Sajnos ez az irat nem áll rendelkezésemre kutatásom során így csak a kor szakértő történészeinek elemzéséből tudom felhasználni ezt az iratot.

Mielőtt elkezdeném részletesen bemutatni a téli hadjáratot, úgy gondolom egy fontos kérdést érdemes tisztázni: miért olyan fontos, hogy téli tervezte Zrínyi a hadjáratot? Az emberekben az a tévhit él, hogy a török hadjáratok azért tartottak áprilistól október végéig, mert a török katona alkalmatlan a téli hadviselésre, ugyanis ezek a harcosok a mediterrán időjáráshoz vannak hozzászokva. Ez nem teljesen igaz. Kétségtelen tény, hogy a nem megszokott klíma valamilyen szinten befolyásolja az katona képességeit, de ez nem jelenti azt, hogy teljesen alkalmatlan a harcra. A kor általános hadviselési szokása volt Európa szerte, hogy a csapatok télen visszahúzódtak téli szállásaikra. Úgy gondolom ez azért alakulhatott ki, mert abban az időben a csapatok téli logisztikai ellátása gyakorlatilag lehetetlen volt. A különféle települések, amelyeken áthaladtak a csapatok, nem tudták kielégíteni a seregek igényeit. Zrínyi nagy valószínűséggel számolt ezzel a tényezővel, és az *Az török áfium ellen való orvosság* című művében, 1661-ben, ezért fejtette ki azt, hogy egy sikeres török elleni csapást télen a legcélszerűbb indítani, ugyanis ekkor nagy mélységbe hatolhatnak be számottevő ellenállás nélkül.

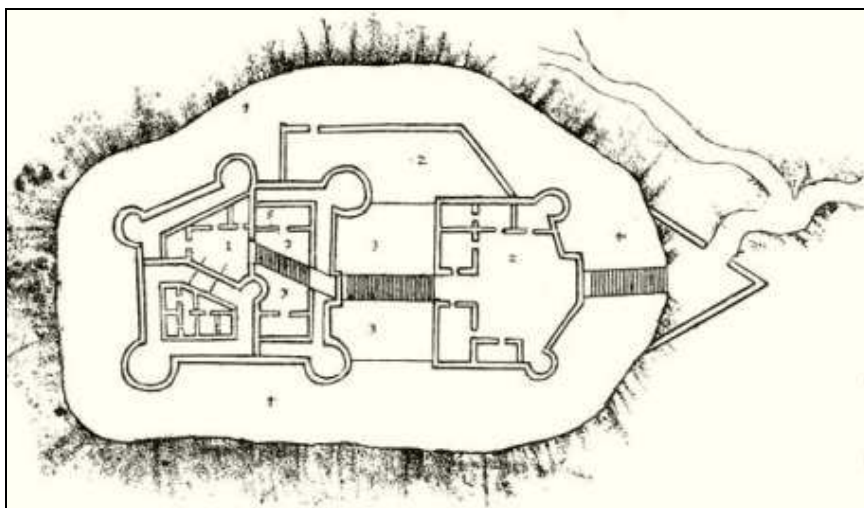
Munkámat a hadjárat lefolyásának részletezésével folytatom. 1663 decemberében járunk. Zrínyi aktív kapcsolatban áll az öt segítő magyar nemesekkel, illetve a szövetséges erők parancsnokaival. Hohenlohe csapatai 1664. január 20-án érkeztek Zrínyi-Újvárhoz, ahol találkozott Zrínyi csapataival. A magyar főuraktól a hadjárat során Esterházy Pál, Batthyány Kristóf, és Draskovich János voltak azok, akik nagyobb méretű sereggel érkeztek. A több nemzetiségű sereg január 21-én Berzencén gyűlt össze, ahol az első török kézen lévő vár állt. Véleményem szerint Zrínyi azért választotta gyülekező helynek ezt a helyet, mert nem rendelkezett stratégiai fontossággal, így gyakorlatilag az utolsó pillanatig rejtve tarthatta terveit a török elől. A szövetséges sereg később 12 tábori ágyúval és egy mozsárral egészült ki, így a sereg összeállítás a következő volt⁸.

„Magyarok” (Batthyány, Esterházy, és más főurak hadai)	8 000 fő
Zrínyi „katonái és a horvátok”	5 000 fő
A Rajnai szövetség csapatai	10 000 fő
A császári és bajor csapatok	3 000 fő
Összesen	26 000 fő

A szövetséges sereg ilyen erővel kezdte meg első erőpróbáját, Berzence várának elfoglalását. A vár nem minősült jelentősebb erősségnek, bástyái fából készültek és földdel döngölték őket, hogy masszívabb legyen a szerkezet. Az erősséget három napon át ostromzár alatt tartotta a szövetséges sereg, egészen addig, amíg megérkeztek az ágyúk. Erre Zrínyi a tettek mezejére lépett: általános támadást tervezett indítani, azonban a rohamot a török nem várta meg. A várvédők az első roham közeledtére megadták magukat, és másnap reggel átadták a várat Zrínyinek. 400 fegyveres

⁸ Esterházy Pál: *Mars Hungaricus*

török és 100 tatár hagyta el a várat, amelyben 5 ágyú és 1 mozsár maradt vissza. Berzence elfoglalásában az volt a különleges, hogy ez volt az első írásos bizonyíték arra, hogy a tatárokat nem csupán portyázásra, hanem végvári szolgálatra is befogta a Porta. A bán, miután nagy mennyiségű katonát hátra hagyott az erősségben, tovább haladt Babócsa felé.

4. számú kép: Esterházy Pálnak a Mars Hungaricushoz készített tollrajzai: Berzence⁹

Január 24-én a sereg Babócsa alá ért. A szövetségesek ostromzárral vették körül a várat, amely szerkezetileg nem volt erősebb a Berzencei várnál. Falai fából voltak, azonban három oldalról a Rinnya folyó és a belőle keletkezett mocsár vette körül. Esterházy elmondása szerint kisebb lövöldözés után a vár kapitánya, felajánlotta a vár megadását annak fejében, hogy a védőknek nem esik bántódása.¹⁰ A vár 1.083 főből álló őrsége fegyvereinek visszahagyásával eltávozott. Ezt követően Zrínyi a vár őrségét a berzencei védőkkel együtt átküldte a Dráva túloldalára. Babócsa után Barcs vára következett, azonban a védők a sereg közeledtének hírére elmenekült a várból, így a bán egy üres várat foglalt el. A védők néhány ágyút hátrahagyva hagyták el az erősséget. Zrínyi, nem akart ezen a helyen katonákat hagyni, azonban azt sem akarta, hogy egyes szétszéledt török egységek újra birtokukba vegyék a várat. Ezért úgy döntött, hogy felégeti a barcsi erősséget.

Véleményem szerint a bán azért döntött így, mert az előbbi két várral ellentétben Barcs nem rendelkezett olyan jelentőséggel a térség védelmében, mint Babócsa vagy Berzence. Erre a vár alaprajzából következtetek, amely egy kisméretű, nem nagy jelentőségű várat sugall. Miután felégették Barcsot, a sereg következő állomása egy István nevű település volt, amely Szigetvártól néhány száz méterre feküdt. Szigetvár abban az időben a környék egyik legjelentősebb török erőssége volt.

⁹ <http://mek.oszk.hu/05600/05649/html/04.htm>

¹⁰ Esterházy Pál: Mars Hungaricus

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

KALÓCZKAI Tibor

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám5. számú kép: Esterházy Pálnak a Mars Hungaricushoz készített tollrajzai: Barcs¹¹

Falait az 1566-os ostrom óta megerősítették, továbbá jelentős helyőrséggel is rendelkezett. Egy ilyen erősség ostroma télen rossz döntés lett volna, ugyanis a támadók ellátása-mivel többnyire a várnál táboroznak – rövid időn belül problémássá válik, mert a környék forrásai hamar kiürülnek. Továbbá a sereg nem rendelkezett nagyobb ostromra alkalmas ágyúval sem, így egy átfogóbb támadás kivitelezhetetlen lett volna.

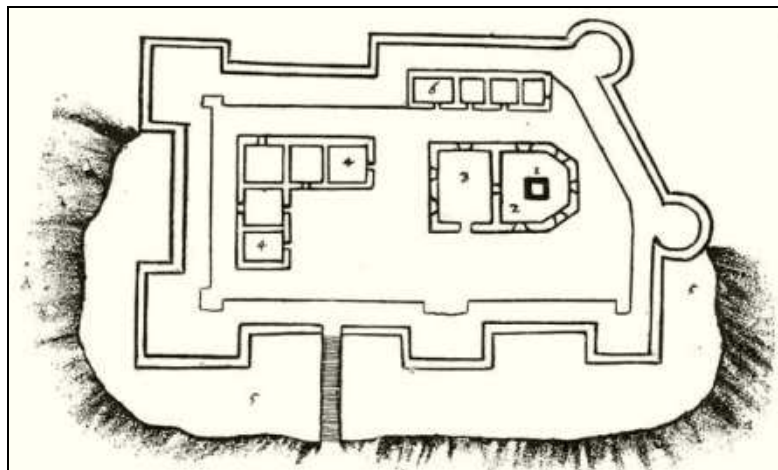
Maga Esterházy is részletesen ír a várról: „Öt, kőből épült bástyával ellátott, alaposan megerősített várnak”¹² mondja, amely teljes egészében belemerül a mocsárba. Zrínyi valószínűleg számolt ezzel, így csupán ágyúival zaklatta Szigetvár védőit, akik már komoly előkészületeket tettek egy esetleges ostromra. A sereg ekkor kettévált. A sereg derékhada Szigetvárnál maradt, míg egy egység Turbék várának bevételére küldték. A vár, Szigettől nyugatra feküdt, és „spirituális” jellege nagyobb volt, mint védelmi jellege: ez a vár őrizte I. Szulejmán szultán belső szerveit, aki Szigetvár 1566-os ostroma alatt hunyt el.

Itt azonban egy érdekes tény kerül napvilágra: a török történetírás szerint, Szulejmán, egy a várból kilőtt ágyúgolyó által halt meg 1566-ban. Ez egy olyan megállapítás, amely szemben áll a történelemórán hallottakkal, ugyanis a tankönyvek szerint a már agg és betegeskedő szultán, betegségébe halt bele, nyugodt viszonyok között, és ezt titkolták az ostromlók vezérei.

E kis kitérő után folytatnám Turbék ostromát. A támadó sereg egyetlen rohammal bevette a várat, ugyanis nem nagy helyőrség védte Szulejmán földi maradványait. Ezt követően. A sereg feldúlta az egész várat, azonban Zrínyi megtiltotta a szultáni sír megbontását, és kifosztását. Ezzel a hadvezér újabb tanúvallomást tett emberségéről, és példát mutatott arról, hogy az ellenséget minden esetben tisztelni kell.

¹¹ <http://antiquity.ac.uk/projgall/gal329/>

¹² Esterházy Pál: Mars Hungaricus

6. számú kép: Esterházy Pálnak a Mars Hungaricushoz készített tollrajzi: Turbék¹³

Zrínyi, mivel tudta, hogy nem rendelkezik megfelelő ostromszközökkel, elvonult Szigetvár alól, hiszen ha itt maradt volna, csupán seregének erejét tékozolta volna el feleslegesen, amire még nagy szükség volt. Így miután elhagyták Szigetet, Pécs városa felé közeledett a sereg, és január 27-re körbevették a várost.

Pécs-et a török már több mint 120 éve birtokában tartotta. Így nem csoda, hogy a Porta saját kényelmi igénye szerint rendezte be a várost az évtizedek során. Nagyon jó példa erre az, hogy korabeli források szerint 16 mecset volt a hajdan püspöki székhelyen. Igen nagy kiterjedésű városnak tartották, becslések szerint Pécs abban az időben 6-7000 házzal rendelkezett.

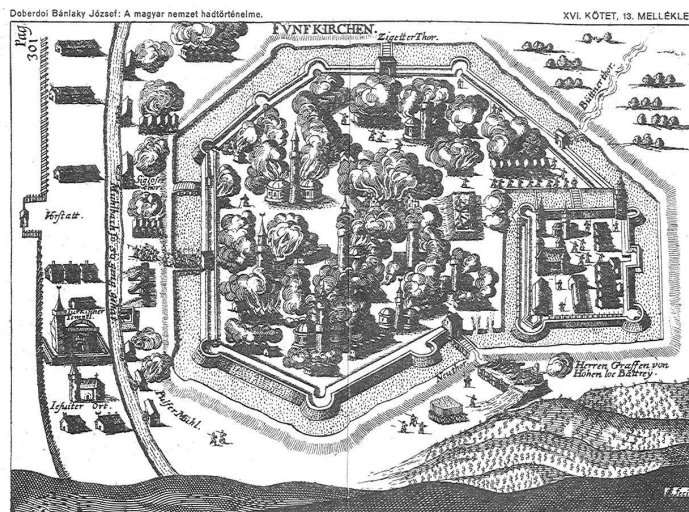
Zrínyi az ostromot egy lendületes támadással kezdte, amely során a német csapatok könnyű szerrel bevették a külvárost, ugyanis a török a védelmet a belső városban erősítette meg. A szövetségesek jelentős hadizsákmányra tettek szert és ezzel be is fejeződött Pécs ostromának első napja. Másnap a sereg általános támadást indított a belső város ellen. A hadjárat eddigi legvéresebb harcában ahol mindkét fél komoly veszteségeket szenvedett, a török végül meghátrált és a várba vonult vissza. Ezt követően ismét hatalmas hadizsákmány ütötte a katonák markát, ugyanis megkezdődött a belső város kifosztása. Ennek ellenére a sereg még így is ellátási gondokkal küszködött. Esterházy így ír erről: „De bámulatos, hogy ekkora bőség mellett mily nagy volt a táborban a kényszerínség, ugyanis míg dúskáltak a gabonában, nem volt elegendő malmuk, s ezért a sereg nyomasztó kenyérhiányban szenvedett.”¹⁴ A nemes továbbá arról is ír, hogy a katonák a nagy nélkülözések után olyan nagy mértékben lerészegedtek a hatalmas mennyiségű bortól, hogy ha csak pár napra is, de teljesen alkalmatlanok voltak a harc folytatására. Ez azonban csak az idegen katonákra volt jellemző: Zrínyi fegyelmet követelt katonáitól, ezzel újabb példát mutatva arról, milyen egy jó katonai vezető.

¹³ <http://mek.oszk.hu/05600/05649/html/04.htm>

¹⁴ Esterházy Pál: Mars Hungaricus

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

KALÓCZKAI Tibor

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám7. számú kép: Pécs ostroma Bubics Zsigmond kassai püspök korabeli képén.¹⁵

Ezt követően Zrínyinek döntenie kellett: Tisztában volt azzal, hogy serege nem rendelkezik ostromra alkalmas ágyúkkal. Ebből kifolyólag az ostrom valószínűleg el fog húzódni. Mit tegyen? Hagyjon fel az ostrommal, és haladjon tovább egyre mélyebbre a hódoltság területére, vagy maradjon Pécs alatt, és egész seregét őrlje fel egy elhúzódó ostromban? Mind a két opció mellett számos érv, és ellenérv szólt. Ha a vár alatt marad és elfoglalja, Európa ujjongani fog, ugyanis Zrínyi egy nagyobb erősség elfoglalásával bebizonyítja, hogy most jött el az ideje annak, hogy felszabadítsák Magyarországot. Esetleg Európa nagyhatalmai újabb segítséget küldenek ennek érdekében. Továbbá ha elfoglalja Pécs, a Habsburg-dinasztia is konkrétan tudna foglalni a törökkel kapcsolatos politikájában. De mivel a sereg nem rendelkezik megfelelő eszközökkel egy hatékony ostrom végrehajtására, igencsak elhúzódhat az ostrom, és egy ilyen élelmezési gondokkal küszködő sereg akár fel is őrlődhet a járványok, éhség és a hideg hatására. Azonban ha elvonul a vár alól, bizonyos szinten kockázatot vállalna, ugyanis két nagyobb erősséggel (Szigetvár, Pécs) a háta mögött nem tudna olyan magabiztosan haladni tovább a hódoltság mélységébe. Emellett, ha tovább hatol be a hódoltság területére, egy nagyobb mélységben nyomul előre ismeretlen területre. Nem tudhatja, milyen erők vannak vele szemben, és bár télvíz idején nincs nagy csapatmozgás, egy bizonyos esélye mindig megvan annak, hogy egy nagyobb sereggel kell szembenéznie. A sereg már több mint egy hete dúlja a hódoltságot, így minden bizonnyal ez a hír eljutott valamelyik beglerbéghez¹⁶ is. Így a beglerbég vagy tovább adta az információt Köprülü nagyvezír irányába, vagy személyesen kezdi mozgósítani rendelkezésre álló erőit a szövetségesek feltartóztatására.

Zrínyi nagy valószínűséggel alaposan végiggondolta ezeket az alternatívákat, és kettős döntést hozott: Míg Hohenlohe parancsnoksága alatt a gyalogosok Pécs alatt maradnak az ágyúkkal, és folytatják az ostromot, addig Zrínyi személyes parancsnoksága alatt ötezer lovasával megindult Eszék felé. Útjuk közben, észlelték, hogy kétezer tatár és török tölti az éjszakát egy Szalánta nevű faluban, akikre rá akartak rontani. Azonban a Siklósi vár védői ágyúikkal figyelmeztették társaikat, így az akciót nem sikerült végrehajtani. Zrínyi már egy üres faluba érkezett, így csak annyit tehetett,

¹⁵ József Bánlaky (doberdói): A magyar nemzet hadtörténelme Athenaeum, 1928

¹⁶ Az Oszmán-török birodalomban lévő közigazgatási egységek, a vilajetek polgári és katonai vezetője.

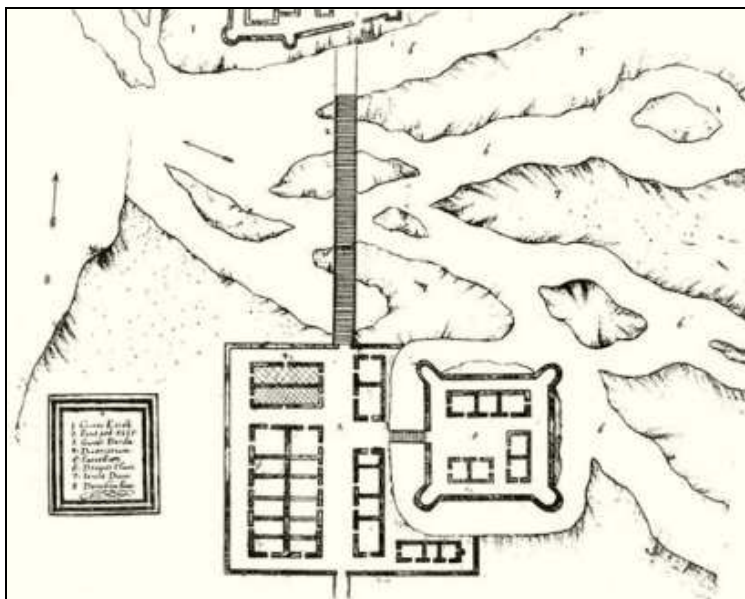
HADTUDOMÁNYI SZEMLE

KALÓCZKAI Tibor

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

hogyan az éjszakában felgyújtotta a falut. Véleményem szerint Zrínyi azért döntött így, hogy az esetleg a faluban bujdosó ellenséget „kifüstölje” a házakból, illetve hogy rövid távon megoldást találjon a katonái élelmezésére.

Január 31-én a csapat megérkezett úti céljukhoz, az eszéki hídra. A hidat egy kis török palánkvár, Dárda védte, amit a lovascsapat gyorsan elfoglalt, a védőket pedig egytől-egyig megölték. Így Zrínyi birtokba vehette azt a hidat, amely a Porta dél-nyugat magyarországi műveleteinek stratégiai fontosságú hídjá volt, ugyanis ez a híd kötötte össze Magyarországot a Szerémséggel. A török évtizedeken keresztül ezen a hídon haladt át, hogy rabolja, fosztogassa az országot.

8. számú kép: Az eszéki hidat védő török palánkvár, Dárda¹⁷

Február elsején a lovascsapat rálephetett a hídra. Esterházy nagyon pontos leírást ír a gigantikus építményről. „Tizenkét láb széles volt, s amint magam kimértem, nyolcezer-háromszázharmincöt láb hosszú, oly remekül megalkotva, hogy még egy véletlenül leejtett aprópénz sem került volna a híd alá, mivel nem sajnálva a fáradságot, hajszálnyi hasadék nélkül illesztették össze a gerendákat.”¹⁸

A híd valóban nagyszerű felépítmény volt. Összehasonlítva a különféle nemzetiségű utazók, és Esterházy írásait, arra a következtetésre lehet jutni, hogy a híd megközelítőleg 8 km hosszúságú volt. Az utánpótlást ezen keresztül szállították a hódoltsági területek várórségeinek és a harcoló török seregeknek. A hírhoz egy negyven hajóból álló hajóhíd is csatlakozott, amely a Dráva mocsarain és mellékágain is átvitelt. A híd azonban amennyire hatalmas építmény volt olyan gyorsan is lett a lángok martaléka. A két napig tartó szakadatlan munkában teljes egészében betérítették náddal, majd meggyújtották azt. Így semmisült meg a hódoltság legfontosabb hídjá.

Mondanom sem kell, ez a cselekedet mennyire befolyásolta a Porta hadmozdulatait ezen a területen. Köprülü nagyvezírnek újabb hidat kellett csináltatnia, ami ez év nyarán lelassította seregének tempóját. A hadjárat azonban ezzel még nem fejeződött be. Jóllehet, Eszék volt a hadi vállalkozásnak az a pontja, amely a legmélyebben volt a hódoltság terüle-

¹⁷ <http://mek.oszk.hu/05600/05649/html/04.htm>

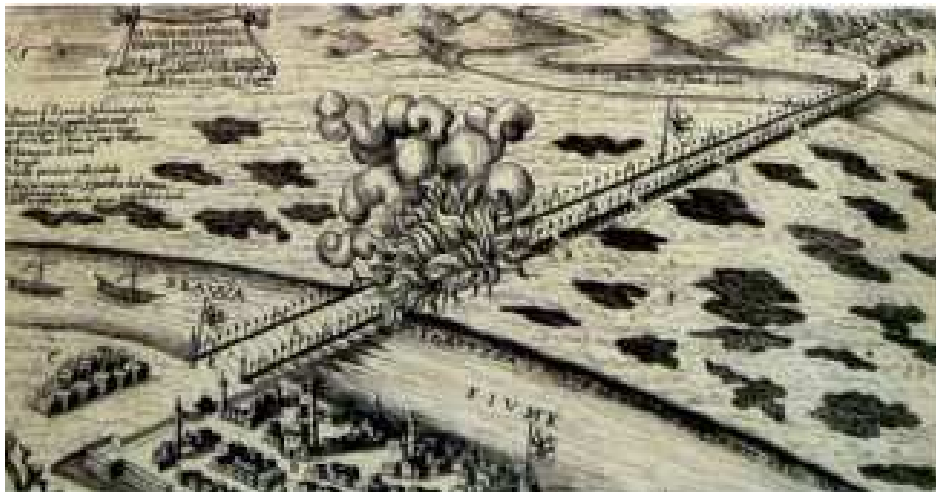
¹⁸ Esterházy Pál: Mars Hungaricus

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

KALÓCZKAI Tibor

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

tén, Zrínyi tovább folytatta a terület pusztítását. A hídtól elvonulva a lovascsapat még elfoglalta és felgyújtotta Baranya várát, majd sietett vissza Pécs alá, ahol folytatódott az ostrom Hohenlohe vezérlete alatt.

9. számú kép: Zrínyi csapatai felégetik az észéki hidat, Rézmetszet, 1664¹⁹

Azonban Pécsen nem úgy folytak a dolgok, ahogy azt Zrínyi elképzelte. Február 5-e volt és a szövetségesek sok gyalogost elvesztettek a harcok, a hideg és a betegségek hatására. A morál a támadóknál igencsak megcsappant, sok tiszt úgy gondolta be kell szüntetni az ostromot. Zrínyi is Hohenlohe között ekkor történt meg az első nagyobb vita. A vita pedig az ostrom folytatásáról szólt.

Mikor Zrínyi visszatért, Puchard császári strázsamester, közölte vele, hogy csapatában sok a beteg és a sebesült, így az ostrom felfüggesztését javasolta a bánnak. Hohenlohe véleménye nem egyezett Zrínyiével, mondván, hogy már egy ostromakna is készen áll egy általános támadásra. Azonban a császári és a bajor csapatok tisztjei, ráébresztették Zrínyit arra, hogy az ostromot ilyen állapotok között képtelenség folytatni, ugyanis az embereket a nagy hideg olyan mértékben sanyargatja, hogy nem tudnak harcolni. Azon a télen a források szerint ugyanis különösen kemény tél volt, és úgy gondolom ez a kemény tél is az oka a hadjárat eddigi sikerének. Azonban addig, amíg a tél miatt nagy sikert aratott a szövetséges sereg, Pécs alatt pont a farkasordító hideg miatt nem képesek befejezni az ostromot. Ez a paradox helyzet alakult ki Pécsen. Végül Zrínyinek sikerült meggyőzni Hohenlohe-t, hogy hagyjanak fel az ostrommal, és azt egy „alkalmasabb időben” elfoglalják.

A források között azonban ellentmondást vehetünk észre. Esterházy írása szerint ugyanis a két vezér között éles vitára került sor, a német *Rövid és igaz beszámoló* szerint azonban meg sem említ olyat, hogy a két katonai vezető között bármilyen vita keletkezett volna. A mai napig nem lehet pontosan tudni, hogy melyik forrás felel meg a valóságnak, azonban az biztos, hogy Hohenlohe ettől fogva több alkalommal is Zrínyi ellen szavazott a haditanácsban a majdani Kanizsa ostrománál.

Ezt követően a sereg felgyújtotta a várost és február 6-án elvonult a vár alól. Útjukat a már elfoglalt Babócsa irányába vették, azonban egy csapatot Hohenlohe vezérletével elküldött Segesd elfoglalására, amit könnyedén elfoglalt a

¹⁹ PÁLFFY GÉZA- Romlás és megújulás; Kossuth Kiadó 2009

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

KALÓCZKAI Tibor

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

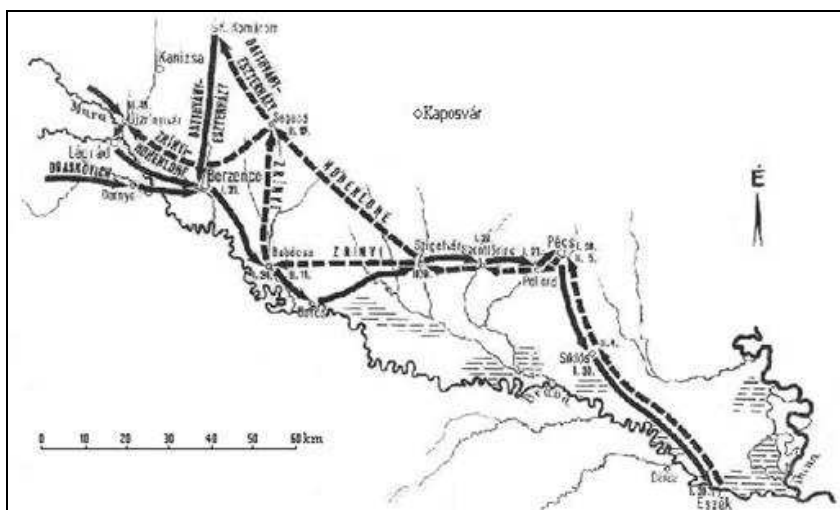
sereg. Segesden a hadak széteszlottak és a parancsnokok téli szállásra vezették egységeiket. Ezzel az észéki hadjárat befejeződött.

Láthatjuk, milyen kalandos úton ment végig a szövetséges sereg alig egy hónap alatt. A nagy hideg és a különféle nehézségek ellenére a sereg derekasan helytállt az esetek legnagyobb többségében. Az egyetlen probléma a sereg teljesítményével az volt, hogy képtelenek voltak eredményes ostromot kivitelezni abban az esetben, ha az ellenség komolyabb erősségbe vonult. Azonban a sereg dinamizmusa valamilyen szinten képes volt kompenzálni ezt a problémát.

2. A HADJÁRAT EREDMÉNYEI

A hadjárat hatalmas eredményeket ért el, nem csak hazai, hanem európai mércéhez képest is. A hadi vállalkozás mindent összevetve 26 napig tartott. Ezen 26 nap alatt Zrínyi seregével 460-490 km-t tett meg az ellenséges területen. A sereg 20 napon keresztül menetelt, a további hat nap folyamán pedig harcolt, vagy pedig olyan nehéz feladatot végzett, mint a nád gyűjtése a híd felégetéséhez, mindezt pedig nagy hidegben végezték a katonák. A gyalogos katonák napi teljesítménye 20-23 km volt, ami a mai viszonylatban is eléri az erőltetett menet 5km/h-s szintjét, és mindezt úgy, hogy máhás lovak nem voltak nagy számmal a seregben, így a felszerelést maguknak kellett vinniük a harcosoknak. A lovaság teljesítménye napi 60-70 km volt. Itt azonban felmerül egy probléma: mégpedig az, hogy miképpen tudta megoldani Zrínyi a több ezer ló (pontosabban 12 000-15 000) ellátását.

Mint tudjuk, a hadjárat télen folyt le, így a növényzet meglehetősen gyér volt, így arra, hogy a lovak friss fűvön vagy lekaszált szénán éljenek, meglehetősen kevés volt. A források alapján, ennyi lónak, naponta 240-280 mázsa zabra vagy 600-1400 mázsa szénára volt szükség. Ekkora mennyiséget 80-170 szekeret igényelt volna, és még csak napi viszonylatban számolunk! Ez 26 napra kivetítve, 2100-4400 szekeret jelent, aminek szállításához újabb 6000-1000 lóra lett volna szükség. Így arra a következtetésre lehet jutni, hogy ez a logisztikai megoldás kivitelezése lehetetlen volt. Azonban felmerül a kérdés: Hogy oldotta meg a bán ezt a problémát? Erre a kérdésre a későbbiekben próbálok választ adni.

10. számú kép: A hadjárat útvonala térképen²⁰

²⁰ <http://jupiter.elte.hu/ortilosujzrinyivar/mezeidavidzrinyiujvar.htm>

Ezen adatok rendszerezését szükségesnek tartom, ugyanis Zrínyit az egyetemes hadtörténelem nem ismeri el kellő képp. Az egyetemes hadtörténelem ugyanis Henry de la Tour d'Auvergne, Vicomte de Turenne-t, (továbbiakban Turenne) állítják a „téli hadjáratok atyjának”. Turenne azzal érdemelte ki ezt a címet, hogy 1674 telén hadjáratot indított, Elzász területére, és bár ő is kiemelkedő teljesítményt nyújtott, Turenne „csupán” 250 km-t nyomult előre, ami jelentősen elmarad Zrínyi teljesítményétől. Így a francia hadvezér több szempontból is elmarad a bán eredményeitől. Először is azért, mert Zrínyi tíz évvel megelőzte a francia vezért, a téli hadjárat ötletével kapcsolatban. Továbbá, az eszéki hadjárat teljesítmény szempontjából is felülmúlja az elzászi hadjáratot, méghozzá úgy, hogy Zrínyinek nagyobb ellátási gondokat kellett megoldania, mint Turenne-nak, ugyanis a nyugat-európai Elzász tartomány minden bizonnyal gazdagabb terület volt, mint Baranya és Somogy vármegyék. Így nyugodtan ki lehet jelenteni azt, hogy Zrínyi tíz évvel korábban nyújtott teljesítményét Turenne nem tudta felülmúlni. Sajnálatos módon mégis Turenne-t illetik meg nagyobb elismeréssel az egyetemes hadtörténelem szakértői.

Azt azonban nem lehet mondani, hogy korábban nem ismerték el a hadjárat eredményeit. Egész Európa ujjongással, és elismeréssel fordult a bánhoz. Lipót császár a következőket írta: „Sietek e soraimmal bizonyosságát adni különös örömmnek. Az Ön okos és merész vállalkozásából a keresztény név föltámadását látom.[...] Ez a diadalmas előrenyomulása hanyatló Magyarországnak erős támasztékot ad.”²¹ Lipótnak nem is jöhetett volna jobbkor a hadjárat, ezzel ugyanis egy időre lecsillapította a birodalmi gyűlés háborúpárti képviselőit. Még maga VII. Sándor pápa is kifejezte örömét: „Úgy látszik, hogy egy ember ereje önt félelmet az ottomán birodalomba, reménységet és lelket a föld keresztény népeibe.”²² XIV. Lajos elismerése jeléül 10 000 aranyat küldött a bánnak, ami hatalmas vagyon volt abban az időben, ugyanis a francia gazdaság akkor Európa egyik legjobbjá volt. A spanyol király pedig a kor legnagyobb kitüntetését, az aranygyapjas rendet adományozta neki. Ezek mellett számtalan kisebb jutalmat kapott, továbbá egyházi körmenetek, röpiratok hirdették a bán dicsőségét.

Azonban a legnagyobb eredményt azzal érte el a hadjárat, hogy Segesd elfoglalásával Kanizsa teljesen be lett kerítve, így lehetőség nyílt egy nagyobb török vár elfoglalására. Nagyobb török erő a Drávaig ekkor már nem volt, csupán Pécsent és Szigetváron, ezek az erők azonban nem mertek fellépni támadólag a szövetséges erők ellen, így minden adott volt ahhoz, hogy a körülményekhez képest nyugodtan megkezdjenek egy hosszabb ostromot.

A hadtörténészek között számos vita folyt arról, hogy a hadjárat célja volt-e megfelelő körülmények megteremtése Kanizsa ostromára vagy a hadjárat sikerességének hatására határozta-e el magát Zrínyi az ostromra. A bánban ugyanis már a hadjárat előtt, 1660-ban is megfordult az ostrom gondolata, de az ingatag békét preferáló bécsi udvar visszarendelte őt a vár alá. Azonban Zrínyi, memoárjaiban meg sem említette, hogy el szeretné foglalni a várost. Az ostrom gondolatát először február 11-én, az Udvari Haditanácshoz intézett levelében említette, abból kiindulva, hogy Segesd elfoglalásával Kanizsát bekerítették. De egészen eddig Zrínyi nem gondolt Kanizsára, mint fő célpontra.

Véleményem szerint Zrínyi tudta, hogy Kanizsa komoly erősség a területen. 1600 óta vilajet központ volt, így komoly katonai erővel rendelkezett, emellett erős vár hírében is állt. Zrínyi mivel tudta, hogy serege nem rendelkezik azokkal a képességekkel, amivel egy sikeres ostromot végre tudna hajtani, nem foglalkozott Kanizsával. Mikor azonban a hadvezér látta az eszéki hadjárat sikerét, benne is felmerült az ötlet, hogy tavasszal nagy esély van egy sikeres ostrom végrehajtására.

²¹ I. Lipót levele Zrínyi Miklósnak

²² VII. Sándor pápa levele Zrínyi Miklósnak

3. A HADJÁRAT ÉRTÉKELÉSE

Mindent összevetve: a hadjárat korának egyik legnagyobb hadi vállalkozásának bizonyult. Nagy eredményeket ért el nemcsak hazai, hanem európai viszonylatban is. Munkám további részében azokat a kérdéseket vizsgálom meg, amelyek eddig még nem fejtetem ki.

Az első fontos kérdés, ami még nem került megválaszolásra: mi célja volt a hadjáratnak? Érdekes, hogy erre az alapvető kérdésre is igen nehezen tudunk csak válaszolni. Ugyanis a magyar nemességnek, eddigi ismereteim alapján nem volt egyöntetű, hosszú távú elképzelése, hogy mit akarnak elérni a hadjáratral. A török végleges kiűzése igencsak hiú ábrándnak bizonyult, hiszen még Zrínyi sem írt erről, ezért úgy gondolom a hadjáratban minden fél a saját célját látta a hadi vállalkozásban. Zrínyi célja véleményem szerint a Habsburg-dinasztia és Európa hatalmainak nagyobb támogatásának elnyerése volt egy átfogóbb törökellenes hadjáratra, és nem pedig a bán önnön becsvágya, amit Raimondo Montecuccoli levelében megírt. "[...] Szükséges hogy hiúságát legyezzessék, különben semmire sem lesz hajlandó"²³ Ezért úgy gondolom a később megért kanizsai ostrom ötlete az előbbi „stratégiai” célhoz képest másodlagos volt.

A magyar nemesség célja a hadjáratral az volt, hogy a nemességet felrzza a török elleni harcra, egyre több támogatót gyűjtsenek ez elkövetkezendő harcokra. Ebben az időben a magyar nemesség krémje úgy gondolta, hogy a török igát ideje lerázni, ehhez azonban nagyobb összefogás szükséges. És ha nem is ebben a hadjáratban, de az elkövetkezendő hadmozdulatok során elérhető a szabadság. Az udvar kénytelen-kelletlen lett résztvevője a hadjáratnak, ugyanis az európai hatalmak, a birodalmi gyűlés, és a dinasztia háborúpárti képviselőit muszáj volt lecsillapítani azzal, hogy megmutassák: a dinasztia szívében viseli a magyarországi helyzetet. És végül itt van a Rajnai Szövetség is, amelynek kettős célja volt a hadjáratral: úgy gondolom a török elleni sikeres fellépés másodrangú cél volt a szövetség számára, ugyanis a nagy területi távolság miatt a török jelenlét nem zavarta számottevően a nyugat-európai szövetség tevékenységét. A szövetség fő célja a hadjáratral az volt, hogy csökkentse a dinasztia befolyását a birodalmi gyűlésen belül, így a szövetség jobban tud érvényesülni a Habsburgokkal szemben. Így azt láthatjuk, hogy a Rajnai Szövetség és a dinasztia egy hatalmas külpolitikai sakkjátszmában néztek farkasszemét egymással, a sakktabla néhány mezeje, pedig Somogy és Baranya vármegye volt. Így láthatjuk, hogy a hadjárat során mindenki igyekezett saját céljait elérni. Egy közös cél azonban mégis volt mindegyik félnél, attól függetlenül mennyire tartotta ezt fontosnak: egy sikeres fellépés a török ellen.

A hadjárat következő problémáját, már korábban részletesebben leírtam, de nem adtam rá választ. Mégpedig arra, hogyan volt képes Zrínyi ellátni seregét élelemmel és a lovakat szénával. A lovak szénaellátásának problémáját már korábban hosszasan taglaltam, de úgy gondolom az emberek élelmiszer ellátása sem volt jobb helyzetben, ugyanis Esterházy említette, hogy bár Pécssett jelentős mennyiségű lisztre és más élelmiszere tettek szert, nem tudták kihasználni az ebből származó előnyt, mert a katonák olyan gyorsan eltékozták a forrásokat, hogy csakhamar nehézkessé vált az ellátás. De mégis, hogy tudta megoldani a bán egy ilyen nagy létszámú haderő ellátását? Véleményem szerint a következőképpen történt: mint tudjuk, Zrínyi a Magyar Királyság az egyik, ha nem a leggazdagabb főura volt. Ebből kifolyólag a sereg egy részének ellátását saját vagyonából finanszírozta. Továbbá, a Rajnai Szövetség is minden bizonynyal kisebb mértékben biztosíthatta a sereg ellátását és akár még a Habsburg-dinasztia is nyújthatott ilyen típusú támogatást. Egyszóval a hadjárat minden jelentősebb képviselője kismértékű logisztikai támogatást biztosított a seregnek. Természetesen ezen tényezők mellé jön még a csapatok fosztogatása, amely kiegészítette az ellátást. Ilyen módon, rövid távon még télvíz idején is megoldható a csapatok ellátása, bár azt ki kell kötni, hogy így sem bővelkedtek a katonák és a lovak az élelemben, többen ugyanis pont az éhezés miatt betegedtek le és haltak meg.

²³ Perjés Géza: A „metodizmus” és a Zrínyi-Montecuccoli vita

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

KALÓCZKAI Tibor

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

A következő probléma az, sem a *Mars Hungaricus* sem a *Rövid és igaz beszámoló* nem ír arról, hogy mennyi ember esett el a szövetséges seregből. Nézzünk utána ennek a dolognak: a sereg a hadjárat kezdetén 26 000 főt számlált. Nagyobb veszteséget a sereg csak Pécs ostroma során szenvedhetett a kisebb erősségek ostromakor a veszteség még a száz főt sem érte el. Abból kiindulva, hogy Kanizsa ostromát 1664 áprilisában egy megközelítőleg 20 000 fős sereg kezdte ostromolni, arra lehetne következtetni, hogy a szövetséges sereg vesztesége 6 000 fő volt. Ez azonban túlságosan nagy szám. Számolnunk kell azzal is, amit Esterházy is megjegyzett visszaemlékezéseiben, hogy Zrínyi minden apró várat a katonasággal szükségesen megerősített. Így arra lehet következtetni, hogy a sereg vesztesége a 26 nap alatt 3000 főre tehető, amelynek nagy része Pécs ostroma során halt meg, a harcok a hideg, az ellátási gondok, és az ebből következő betegségek hatására. A maradék 3 000 fő számára a hadjárat véget ért azzal, hogy várvédelemre rendelték őket.

A következő kérdés a hadjárattal kapcsolatban a Zrínyi-Hohenlohe vita. Ezzel kapcsolatban a forrásoknál ellentmondást találunk. Esterházy ugyanis hosszasan írja a két vezér közötti elmérgesedett kapcsolatot, amit a Pécs ostromának folytatásáról szóló vita keltett. A *Rövid és igaz beszámoló* azonban meg sem említi, hogy nézeteltérés lett volna a két katonai vezető között. Azonban több forrás is Esterházy visszaemlékezését támasztja alá.

11. számú kép: A Dél-Dunántúl térképe Zrínyi 1663-64-ben vívott harcainak ábrázolásával²⁴

Induljunk ki Esterházy forrásából, vagyis a két vezér között megtörtént az összetűzés. Mennyire befolyásolta ez a körülmény a hadmozdulatokat?

Mivel a vita Pécs ostrománál történt az Eszéki híd felégetése után, a hadjáratra nem volt olyan nagy befolyással a nézeteltérés. Ennek az az oka, hogy miután a sereg elvonult a város alól, Zrínyinek már nem voltak komolyabb célkitűzései, a sereget a Magyar Királyság területe felé irányította. Az azonban már sokkal érdekesebb, hogy miután a csapatok elvonultak téli szállásaikra, a két vezér közötti konfliktus nem enyhült. Erre abból lehet következtetni, hogy Kanizsa

²⁴ <http://www.culturis.com/kepek/adatlap/13284>

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

KALÓCZKAI Tibor

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

ostrománál Hohenlohe, – Esterházy memoárjai szerint – minden alkalommal Zrínyi tervei ellen foglalt állást. Ennyire mások lettek volna az elképzeléseik a kor hadviselésével kapcsolatban? Ez nem valószínű, hiszen az Eszéki hadjárat során, szinte végig minden olajozottan működött. Így arra lehet következtetni, hogy Hohenlohe két hónappal a hadjárat befejezése után is neheztelt Zrínyire. És mivel a hadi tanácskozásokon a két vezető nem tudott megegyezni, ez jelentős mértékben hátráltatta a szövetséges sereget Kanizsa ostrománál. Úgy gondolom ez is az egyik oka annak, hogy az ostrom kudarcra fejeződött be.

Mindent összevetve: a hadjárat céljait tekintve igencsak sokrétűnek nevezhető, ugyanis szinte mindegyik résztvevő fél különböző okokból képviseltette magát a hadjáraton. A dinasztia azért, hogy lecsillapítsák a birodalom háborúpárti képviselőit, a magyar nemesség zsákmányszerzés és a török elleni harcra való felbuzdítás céljából. A Rajnai Szövetség a dinasztia nyugat-európai befolyásának csökkentéséért, Zrínyi pedig a nemzetközi összefogás és a nemesség felbuzdításáért rántott kardot, amely később kiegészült Kanizsa ostromával.

A Habsburg-dinasztiának a hadjáratral sikerült elérnie célját, ugyanis ezzel a haditettel olyan mértékben csillapította le a birodalmi gyűlés és az udvar háborúpárti képviselőit, ami lehetővé tette még azt is, hogy a győzelemmel záruló Szentgotthárdi csata után egy hátrányos békét kössön a törökkel. A Rajnai Szövetségnek úgy gondolom nem sikerült elérnie fő célkitűzését. A dinasztiának ugyanis az 1664-ben bekövetkezett események után is nagy súlya volt a birodalmi gyűléseken, továbbá a magyar nemesség kitarott a Habsburgok mellett, nem fordultak el tőlük. A magyar nemességnek úgy gondolom sikerült elérnie célját, ugyanis a hadjárat után egyre több magyar nemes érzett affinitást a török elleni sikeres harccal kapcsolatban. Végül: Zrínyi elérte azt, hogy Európa nagyhatalmai felfigyeljenek a Baranyában törtétekre, ezért úgy gondolom, hogy az eszéki hadjárat volt a török elleni összefogás első állomása, amelyet az 1686-os események előzményének lehet tekinteni.

A hadjárat hatalmas eredményeket ért el. Egy hibája azonban volt a hadjáratnak: mégpedig az, hogy eredményei kérészerűek voltak, ugyanis Köprülü Ahmed ez év tavaszán visszafoglalta a szövetséges kézen lévő erősségeket, amikor Zrínyi-Újvár felé vette az irányt. Ezek az erősségek pedig még a Szentgotthárdi fényes győzelem után sem lettek újra keresztény kézen, ugyanis a „szégyenletes” Vasvári békében a békére áhítozó bécsi udvar átengedte ezeket a területeket a töröknek.

12. számú kép: Zrínyi Miklós portréja²⁵

²⁵ <http://www.patriotaeuropa.hu/?p=6563>

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Esterházy Pál: *Mars Hungaricus* Zrínyi Katonai Kiadó, 1989
2. Perjés Géza: *Zrínyi Miklós és kora*, Osiris kiadó Bp, 2002
3. Veszprémy László – Király Béla: *A magyar hadtörténelem évszázadai* Bp, 2003
4. Pach Zsigmond Pál: *Magyarország története 1526-1686*, 1-2. kötet, Akadémiai kiadó Bp, 1965
5. R. Várkonyi Ágnes: *Török világ és magyar külpolitika*, Magvető Kiadó, 1975
6. Somkúti Bálint: *Az 1663-1664. évi nagy török háború*
7. Perjés Géza: *A metodizmus és a Zrínyi-Montecuccoli vita*, Zrínyi kiadó, Bp, 2005
8. Pálffy Géza: *Romlás és megújulás*; Kossuth Kiadó 2009
9. Doberdói Bánlaky József: *A magyar nemzet hadtörténelme* Athenaeum, 1928
10. Bertényi Iván-Diószegi István-Horváth Jenő-Kalmár János-Szabó Péter: *Királyok könyve*, Officina Nova, Budapest, 1993
11. Borovszky Samu: *Magyarország vármegyéi és városai: Vas vármegye*
12. R. Várkonyi Ágnes: *Megújulások kora*. Magyar Könyvklub, Budapest, 2001
13. Zrínyi Miklós: *Az török áfium ellen való orvosság*, Magvető Könyvkiadó, Bp, 1981

INTERNETES ANYAGOK

1. <http://tudasbazis.sulinet.hu/hu/tarsadalomtudomanyok/tortenelem/magyar-tortenelmi-terkeptar/kepgyujtemeny/ersekujvar-ostroma>
2. <http://mek.oszk.hu/05600/05649/html/04.htm>
3. <http://antiquity.ac.uk/projgall/gal329/>
4. <http://jupiter.elte.hu/ortilosujzrinnyivar/mezeidavidzrinnyiuivar.htm>
5. <http://www.culturis.com/kepek/adatlap/13284>
6. <http://www.patriotaeuropa.hu/?p=6563>

**WHAT HAS BEEN AVAILABLE FOR ONLINE READING
ABOUT MIGRATION OF PEOPLE BELONGING TO ROMA MINORITY
OVER THE LAST FEW YEARS?**

Publikációmban a roma migrációval kapcsolatos internetes híryananyagokról fogalmaztam meg gondolatokat. Az elmúlt évtizedben az írott sajtón, a televíziós vagy rádiós műsorokon túl már az internetről is hírek, információk tömege tárul elénk. A hírek egy-egy eseményt többször más szemszögből mutatnak be, eltérő véleményt levonva a fenti témában.

A roma migráció kérdésével a magyar sajtó nem vagy alig foglalkozik, az online sajtóbeli megjelenítésben is a rövid, semleges híradások dominálnak, az írások szerzőit és a híradások forrásait megjelölő, tényfeltáró interjúkkal, riportokkal szemben.

A sokszor szenzáció hajhász, felületes híradások időről- időre vitákat váltanak ki, az eltérő véleményű nyilatkozatokból viszont nem derül ki pontosan, hogy a romákat illető általános problémák mekkora mértékűek.

Áttekintve a roma kivándorlás előzményeit, okait és folyamatát az olvasó az elmúlt évek távlatában ismerhet meg gondolatokat e mindennapjainkat is érintő eseménysorozatot és annak hatásait illetően.

In recent decades a mass of news items and information has been unfolding before us not only through the written press, television or radio programmes, but also through the Internet. Media's coverage of certain events usually reflects differing points of view giving different opinions on the same subject.

Hundreds of news items related to Roma migration have already come out, but regarding the previous decade, this number cannot be considered really high. It can even be stated that the Hungarian press does not or hardly ever deals with Roma emigration. Besides, in any online press display about Roma migration, the short, neutral news coverage dominates as against the newsreports which indicate their authors and sources or fact-finding interviews and reports.

These news items, however, are not published on a regular basis: some periods of time abounding in articles are followed by terms of months when the press related to Roma migration is in complete silence. The question of migration and emigration typically arises again and again apropos of internal affairs when the Roma people are also directly involved.

Let us remember an incident in August 1999 when three young men from Csákvár appeared at the wooden houses of some Roma families housed temporarily in Zámoly and one of them died in the course of a fight with the Roma. Then, the wooden houses were set on fire by some unidentified people so the Roma families moved to Budapest into a house owned by the National Roma Self-Government, where they were later attacked by two men. Later on, someone broke the windows and painted swastika on the house in Csór where the Roma families had moved after the incident. Meanwhile, Dezső Csete the mayor of the settlement of Csór expressed his view that the increased rate of theft and robbery in their village was attributable to the people from Zámoly.

For fear of similar atrocities, these Roma refused to return to their village, and they wanted to be paid twenty million forints as compensation for their houses and further three million forints per family for their "three years of suffering". They were even ready to emigrate to Canada if their request was not fulfilled. [1]

In connection with the case the next quotation appeared in "Népszabadság": "the National Roma Self-Government refuses to be blackmailed by the Zámoly Roma". [2]

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. János SZENDREI – Csaba TÓTH

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

Peter Harrach, social and family affairs minister of the time put it like that at an ecumenical meeting: *"Some people go abroad to discredit the nation and demand not only compensation but they make false statements about the country and the government although they have done less for themselves than their country has done for them. Yet, they make excessive demands with menaces. If it can happen even with widespread appreciation, there must be something wrong with moral standards.* [3]

After the statement above, the minister was heavily offended and certain Roma organizations urged him to resign.

The government, however, stood up for the minister and taking his standpoint into consideration, in 2000 the State spent 4.8 milliard HUF on the Roma from the taxpayers' money in order to help their social integration. It is also well-known that education and work may mean the path that leads to Roma's upward mobility, and in Hungary everyone has the opportunity to follow this path irrespectively of their birth and social background.

Following this case there were several news reports about Roma families that had emigrated to Canada and since it did not live up to their expectations, they returned to Hungary and as a result many of them became homeless. [4]

The Zámoly Roma, however, travelled to Strasbourg in summer of 2000 and applied for refugee status in France and filed a case against Hungary at the European Court of Human Rights.

As the impact of the case, the amount of press matter related to Roma migration (mostly to the Zámoly case) has multiplied compared to its prior quantity. So, the previous statement about the passivity of press is not really relevant. The Roma claim they have been escaping from racism, and according to the human rights defenders the emigration process is justified.

The increased press interest in this affair was explicable not only by its value of precedent, but also by the fact that protecting human rights was even then very important with regard to the international image of Hungary, which was just approaching the finishing line in its EU-accession. "... I also firmly repudiate the statement of the petitioners which claims that the government is not able and even not willing to stop the persecution of the Roma. This claim is not only prejudicial to the reputation of the government, but it is also able to discredit our country," Csaba Hende said on the part of the government. [5]

After the Zámoly Roma affair the number of Roma emigrating to Canada doubled and several Roma communities living in rural areas, 'quiet' so far, also began to consider the idea of leaving the country. [6]

Families planning to emigrate from Körmend asked the local self-government to pay for their journey. The mayor of Körmend, however, declared that the town had no money for this cause, not to mention the fact that the families involved had not paid the rent for their accommodation properly. Meanwhile, some local entrepreneurs collected signatures for a petition in order to call on the town council to take control over the gypsies' behaviour. According to the petition, a few families that pursue a criminal way of life deter tourists from visiting the town. [7]

The Zámoly Roma affair inspired the whole public life in Hungarian politics and even the broader public opinion was expressed. The "Zámolyers" were often identified with all the Hungarian gypsies and there appeared some Internet news comments claiming: "Most of the Roma are usually criminals, that is why they are not accepted by the general opinion." [8]

Before the Zámoly Roma journey the Roma migration was usually mentioned just as a side-issue of some internal affairs, since then, however, the topic has been mentioned in the media in correlation with the general situation of the Roma.

The incident occurring in autumn of 2006 - when more than 200 people applied for asylum in Sweden within a month - triggered a considerable press interest. After hearing rumours of good job offers and large sums of financial support in

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. János SZENDREI – Csaba TÓTH

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

Sweden, some Roma families travelled to the northern country, mostly from the Hungarian counties Baranya and Tolna, to seek their fortune there.

Certain people urged them to travel, others tried to restrain them from the journey. According to a report of the Origo news portal, one of the latter was the Swedish Embassy in Budapest, which was trying to divert the Roma from their intention in a paid advertisement. The advertisement made it absolutely clear: *"There is no officially supported possibility of employment-related immigration to Sweden."* Hungary had already been the member of the European Union by this time, so its citizens could not apply for refugee status in the Union. [9]

The Hungarian News Agency (MTI) was informed that the people arriving in Malmö had expected buses or cars to pick them up from the airport, but it turned out differently.

Since the Roma did not speak the language, they asked the foreign and Hungarian journalists waiting for them to help. According to the local correspondent for MTI, there were some tumultuous scenes and total chaos in the hours after the arrival. The Roma were informed about the possibilities and regulations in the immigration office, then they received 300-400 Swedish crowns (about 10 thousand forints then) per family as emergency aid. [10]

Another contributor to Origo news portal reported on a Swedish official who had been dealing with migration affairs for several years, and yet he was deeply astonished by the mass influx of the Roma from a country of the European Union. By that time the Swedish State had already been dealing with the Hungarian affair to a distinct degree. The deputy mayor of Malmö, Kent Anderson said that the Roma who would not be able to certify that they could maintain themselves without the support of the Swedish State might expect to be deported from the country.

After the consideration of their applications for asylum and work permit, the originally self-assured Roma felt disappointed and said they "had misinterpreted the news from Sweden", so they decided to leave for home very soon. For days on end the Swedish media also published articles about the Roma families coming from Hungary, but later they dropped the subject. [11]

"Those eight people from the "home-comers" who I still keep in touch with, have confessed they had expected something different, something better in Sweden", said József Kovács, the president of the Roma Minority Self-Government in Mohács.

Kovács gave an account of the situation of the Roma from Mohács who had tried to escape from their extreme poverty. They understood, however, that they had chosen a bad time period for job seeking. Despite this realization, each of them was resolute to travel somewhere else abroad to seek their fortune. [12]

Since the elimination of the obligatory visa system in March of 2008, six thousand two hundred of our compatriots have applied for asylum in Canada, including those nearly one thousand applications which were submitted in the first quarter of the previous year. The Canadian authorities have accepted only two percent of the latter ones - that is 22 altogether from the 1181 requests.

The Canadian government monitored the situation and worried about the increasing number of the applications for asylum from Hungary. That is why in spring of 2012 Ottawa was ready to introduce a refugee reform which was supposed to speed up the refugee claim process, so that the applicants could not spend years in the country waiting for the final decision collecting social security benefits during the long-lasting procedure.

As for the possibility of the accidental visa system recovery, Jack Branswell, the press officer of the Citizenship and Immigration Canada (CIC) office confirmed the prior standpoint of his country expressing that Canada regularly revises its visa policy. "We are fully aware that our system can be abused and we are going to take steps to stop it," Branswell said.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. János SZENDREI – Csaba TÓTH

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

In 2009 Canada introduced visa requirements against the Czech Republic because of the Roma refugees escaping to Canada. It led then to a diplomatic scandal between the two countries.

Because of the increasing number of the asylum seekers, Canada is still holding out the prospect of the re-imposition of the visa requirements against Hungary, but it has not been ordered so far.

In the opinion of the director of the Roma Community Center in Canada, the migration flow could not be soothed by imposing visa requirements against Hungary, because some neo-nazis systematically prepare for violent actions against the Roma in "training camps". The asylum seekers often refer to the fact that they were persecuted in their country by "skinheads" and "nazis". After the Hungarian Roma murders and the Gyöngyöspata affair, the number of refugees to Canada has definitely increased.

"Here we are free. In Hungary we always felt a certain tension in the streets and at our workplaces", says a middle-aged Roma man, who worked as the only Roma employee for a nappy-making factory in Hungary and now lives in Toronto on his disability benefit of 2,500 Canadian dollar (537,000 Hungarian forints). [13]

The Roma arriving in Canada do not mind illegality either. The Canadian border guards report that hundreds of Roma have opted out of the refugee programme and decided to disappear in the country without a trace. [14]

The local media reported some news about punitive proceedings against several Hungarian Roma people who were charged with criminal gang involvement and conspiracy to commit human trafficking. Furthermore, several of them falsely claimed social benefits.

In connection with these cases some vitriolic comments were expressed by the Canadian authorities. *"Disgusting, stunning and shocking! The public needs to be aware that some Hungarian Roma criminals have been able to live in our city scamming the generous Canadian welfare system",* said one of the attorneys in court and he insisted on sending a message to Hungary: *"We do not want any of your criminals!",* he said. [15]

According to the information received by the Budapest Roma Press Center (RSK), however, the new Hungarian Roma migration flow in January of 2012 indicated characteristics which significantly differed from the previous ones. In recent months, mostly marketable skilled tradespeople and people with language knowledge left the country to get a job abroad, just because they had not been able to find employment in their own country.

The new migrants asked for certificates of their Roma origin at the minority self-governments just because their fellows from abroad had informed them about the fact that the Canadians being aware of the situation of the Hungarian Roma would be ready to employ them more easily than before. This is an unanimous opinion of the Hungarian minority leaders who were canvassed by the RSK (Roma Press Centre).

The Roma Press Centre interviewed a Roma man from Kőbánya about the subject, and he described his situation as follows: *"I am skilled in three trades, but they do not want me. Being unemployed, I have not been able to meet my mortgage payments so the bank has terminated our credit contract and initiated a distraint procedure against us."* He also explained that he was going to move abroad together with his family, because his family with their two children might be evicted from their home any day. He hoped, however, his skills would be in demand in other countries. [16]

In the future, virtually just the emigrants with intention to get a job will have the chance to obtain a residence permit for a longer stay in Canada, because in June of 2012 the House of Commons passed a bill, which was soon before the Senate and stated that it was within the competence of the Canadian government to compile a list of safe countries. This means that the applications submitted by asylum-seeking citizens arriving from safe countries, for example from the member states of the European Union – also from Hungary – will be judged much faster. The asylum seekers will not be allowed to stay in Canada - not even during the time for consideration – and they have no right to appeal against the decree.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. János SZENDREI – Csaba TÓTH

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

On the pages of the Toronto Sun the immigration lawyer Richard Kurland explained that the Hungarian Roma refugees would not need to travel to Canada in order to find a job, because they could legally do so in any European Union country. Expectedly, in the second half of the year Canada will send home everyone who, in their judgement, has illegally applied for a refugee status. [17]

In recent years nearly four thousand Hungarian Roma people have arrived in the Canadian province of Ontario and as a group of 150 they make up the largest ethnic group in the local school.

In the view of the principal David Finkelstein the integration of the gypsies arriving in Canada is "in progress", but he has also pointed out that -because of the language obstacles - teachers are not able to prevent children from developing cliques.

Paul St. Clair, the executive director of the local Roma Community Centre thinks: *"The Hungarian Roma children do not understand what the school system wants from them and it typically takes a year for Roma parents as well to realize that education is the only way their children will advance in the city."*

The Canadian school made up a special curriculum for the 10th-graders, whose knowledge level, however, was only like that of the 4th-6th grade students. Some of the children simply neglected their teachers, they did not do their homework and played truant for days on end. It is also hard to convince parents that their children would benefit from school. A 14-year-old girl, for example, does not attend school just because her father thinks she is old enough to get married.

The leader of the school remedial programme said that six months after school had started, there was less absence and the children performed better at school, though they had sizeable gaps in their education. [18]

Beyond education and socialization, however, the local Roma Community Centre does even more: they take on conflict resolution since the Roma's neighbours have been upset as these people make more noise than it is acceptable, because they like to party. [19]

It is worth mentioning that the Canadian conflict resolution, communication and cooperation is not unique to the province of Ontario, it is much more a part of a state or community "problem-solving" project.

As after the turn of the millennium more and more Roma have attempted to immigrate from the regions of Central Europe to Canada, the Canadian Government - in cooperation with the Royal Canadian Mounted Police and financed by the Canadian Development Institute - has worked out a minority affairs programme covering also Hungary by adapting the so-called CAPRA model applied in the country for decades.

The essence of the CAPRA model is that the lowest stage is empowered with licences to involve individuals, institutions in a particular community problem solving. This way, the people concerned will define the problems to be solved on their own, so everything will pivot around the communication between the "Partners", that is to say, between the parties involved.

A necessary condition of applying this model is certain infrastructure that supports the work and, during the preparation for the mutual communication, it is indispensable to contact the representatives of the local police, the self-government, the public education and health care organizations and the parties concerned – in the present case – the representatives of the Roma organizations.

Adaptation of CAPRA model to handling the Hungarian cases such as improving the communication and cooperation between the Hungarian Gypsies and the majority society has not been successful so far.

The continuous flow of Roma immigrants from Hungary seems to be unstoppable. There is a noticeable duality in the statements made by the associates of interest groups of the Roma. There are people who caution the Roma against immigration trying to dissuade them from planning to leave. Others do prepare for further journeys and - raising

contributions - they insist that the refugees need only to "list the insults that they have suffered in a well-documented way" and when they are already abroad, they need to pronounce only *one* word: "refugee".

A number of persons use the phenomenon of migration as a tool to draw attention to the general situation of the Roma, such as discrimination, poor social circumstances and unemployment. [20]

The articles on this issue tend to provoke arguments from time to time. Several Internet comments qualify the Roma recommending mostly radical solution to the problem and some of them even use abusive language. Some news stories are often sensational and superficial. The diverse opinions formulated in different statements do not exactly reflect the depth of the general problems concerning the Roma.

In connection with problem-handling we usually hear about the billions that the governments have spent on the Roma integration, about the minority law and about the efforts that the governments have made in recent decades to ease the difficulties that the Roma face. The politicians in their speeches continuously blame the presentday and previous parties for the Roma problem.

On the part of the majority society, which is also dissatisfied with their own standard of living, several condemnatory, stigmatizing statements are still being issued without asking and getting acquainted with the people personally involved - as it often happens in any kind of problem-solving process.

Kulcsszavak: roma, migráció, kivándorlás, Kanada, problémakezelés

FOOTNOTES AND BIBLIOGRAPHY

- [1] [3] [4] [6] [8] [20] www.romacentrum.hu/dokumentok/roma-migracio (2012.10.25.)
- [2] MTI (2000): *A zámolyi romák Kanadába vágynak.* <http://www.origo.hu/itthon/20000525azamolyi.html> (2012.10.25.)
- [5] A Mozgó Világ internetes változata (2000): *A zámolyi romák a jobboldali sajtóban.* Mozgó világ. 26. évf., 12. szám. <http://epa.oszk.hu/01300/01326/00012/dec3.htm> (2012.10.25.)
- [7] Bognár Katalin (2000): *A roma migráció kronológiája a magyarországi sajtó alapján.* Mozgó világ. 26. évf. 10. sz. 78-91. old. <http://menedek.hosting1.deja.hu/files/docs/romamigracio/11.pdf> (2012.10.25.)
- [9] Tibay Gábor (2006): *Újabb romák érkeztek Malmöbe.* <http://www.sonline.hu/orszag-vilag/kulfold/ujabb-romak-erkeztek-malmobe-57384> (2012.10.25.)
- [10] MTI (2006): *Újabb baranyai romák érkeztek Malmöbe.* <http://www.origo.hu/itthon/20061119ujabb.html> (2012.10.25.)
- [11] MTI (2006): *Kitoloncolhatják Svédországból a romákat.* <http://www.origo.hu/itthon/20061121kitoloncolhataik.html> (2012.10.25.)
- [12] Origo (2006): *Csalódottak a Svédországba utazott romák.* <http://www.origo.hu/itthon/20061120hazatertek.html> (2012.10.25.)
- [13] [19] Népszabadság Online (2010): *Kanadáig kíséri a rasszismus a magyar romákat.* http://nol.hu/archivum/kanadaig_kiseri_a_rasszismus_a_magyar_romakat (2012.10.25.)
- [14] Népszabadság Online (2011): *Kanadai sajtó: magyar romák töltik meg az országot.* http://nol.hu/kulfold/mi_toltjuk_meg_romakkal_kanadat (2012.10.25.)
- [15] Romnet (2012): *Kanada üzent: „Nem kérünk a magyar bűnözőkből!”.* http://www.romnet.hu/hirek/2012/01/23/kanada_uzent_8222nem_kerunk_a_magyar_bunozokbol8221 (2012.10.25.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. János SZENDREI – Csaba TÓTH

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

- [16] H.L. (2009): *Cigány kivándorlás Kanadába: mi szívjuk meg.* <http://www.168ora.hu/itthon/cigany-kivandorlas-kanadaba-mi-szivjuk-meg-44685.html> (2012.10.25.)
- [17] Kanada világa (2011): *Magyarországi roma invázió! Betelik a pohár?* <http://canadaquebecmontreal.network.hu/blog/kanada-vilaga-hirei/magyarorszagi-roma-invazio-betelik-a-pohar> (2012.10.25.)
- [18] 168 óra online (2010): *Itt nem vernek meg azért, mert roma vagyok.* <http://www.168ora.hu/globusz/itt-nem-vernek-meg-azert-mert-roma-vagyok-50591.html> (2012.10.25.)

ZRÍNYI-ÚJVÁR (ZRÍNYI-ÚJVÁR TÖRTÉNETE, HATÁSA, A KORSZAK VIZSGÁLATA)

„Hogy én vagyok a török szándékainak a célpontja, nem tartom gyalázatosnak, sőt a legnagyobb dicsőségnek veszem, hogy egy összehasonlíthatatlanul erősebb ország és hatalom ilyen sokra becsül. Remélem nemes lovaghoz és katonához illő ellenállásra talál bennem, és ha erőben és embereink számában nem is egyenlő velem, de bátorságban és harci kedvben nem vagyok alább való nála.”... Majd büszkén írja: „Hogy a török azt mondja, hogy nem lehet béke ott, ahol én vagyok, azt elhiszem.”

(Zrínyi levele egyik bizalmasának, olasz fordítás)

1. A KOR HATÁSA

1.1. BEVEZETÉS

Ezúton szeretném megköszönni mindazoknak a segítségét, akik munkám során tudásomat bővítették, formálták és bátorítottak annak érdekében, hogy minél sikeresebb, pontosabb, és érdekesebb tudományos munkát tudjak elkészíteni. Elsősorban konzulensem, Dr. Kaló József tanár úr segítségét szeretném megköszönni, aki ötletekkel, forrásokkal és hasznos tanácsokkal látott el, valamint segítségemre volt a dolgozatom helyesírásának javításában is. Másodsorban Dr. Németh András okleveles mérnök százados úrnak, aki segítséget adott a témát illetően, illetve elindította bennem a vágyat, hogy megírjam ezt a dolgozatomat. Külön köszönet illeti Dr. habil Négyesi Lajos mérnök alezredes urat, aki nem csak irányt mutatott nekem a téma sikeres megírásához, de az Újvár rekonstrukciójáról és felfedezéseiről egy interjú keretein belül személyes tapasztalatait és élményeit osztotta meg velem. Ezen kívül alkalmam volt részt venni egy, a várral kapcsolatos előadásán is, valamint egy terep bejárás során saját szememmel is láthattam az említett területet, amely sokban megkönnyítette a további munkámat. Továbbá köszönet illeti Dr. Hausner Gábor alezredes urat, aki segítséget nyújtott nekem az erődítés technikák megismerésében. Végül, köszönöm Hausner Szilvának, akitől sok új, hasznos információt szereztem a nyári táborokkal kapcsolatban.

Pályamunkámban egy számomra nagyon érdekfeszítő, és különleges kifejtést fogok leírni Zrínyi-Újvár történetéről, és hatásáról. Máig is tisztázatlan dolgokra fogok rávilágítani a vár történelméből, és saját belátásom szerint állást foglalni

TEREMY Dávid

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

valamelyik elmélet mellett. Hatását vizsgálva nem csak a XVII. századot említem meg, hanem a XXI. századra is kitekin-
tek. A vár hatásai előtt egy korszak vizsgálatot írok majd le, s a várnak a történetét. Az erődítményt részben hadmérnöki
szemmel vizsgálva is szeretném megtekinteni, de leginkább stratégiai fontosságára fogok rávilágítani. Választásom azért
esett éppen erre a pályázatra, mert Zrínyi Miklós egy számomra meghatározó alak, aki példaképként él az emlékeze-
temben. Tisztelem benne, hogy ő egy polihisztor volt. Jeleskedett az írói-költői munkákban, mindemellett remek politikus
és kitűnő hadvezér volt. Az idegen nyelvek terén is nagyon kiemelkedő egyéniség, mivel 6 különböző nyelvet anyanyelvi
szinten beszélt. Már szinte családi örökségnek is tekinthetjük a Zrínyi családban azt, hogy harcolt a törökkel. S fő célja
az volt, hogy egész Magyarországról kiűzze teljesen a törököket. Véleményem szerint fontos dolog, hogy ne feledjük el
azokat az embereket, akik életüket és vérüket adták azért az országért, amelyben mi élünk. Nem hagyhatjuk azt, hogy
emlékük és hőstetteik a feledés homályába merüljenek. Emiatt fontos számomra ez a dolgozat, s habár művemben nem
emberek életét jellemzem, hanem Zrínyi Miklós életének fő művét, az Újvárát, valamint a XVII. század korát, de ezektől
függetlenül, közben a költő életének a fontosabb eseményeit is beleszőttem a munkámba. Figyelemre méltó az is, hogy
egy olyan vár, amely évszázadokkal ezelőtt teljesen elpusztult, mennyire fel tudja kelteni azoknak az embereknek az
érdeklődését, akik szeretik a magyarság történelmét. S bár művem helyenként nagyon szubjektív megítélésű, a bizonyí-
tott tényeket objektíven próbáltam megítélni.

1.2. ZRÍNYI MIKLÓS ÉLETRAJZA

1. Zrínyi Miklós (1620-1664)

„Sors bona, nihil aliud” (Jó szerencse, semmi más.) Zrínyi Miklós a magyar
barokk kiemelkedő alakja, 1620. május 1-jén született, hogy hol, azt pontos-
san nem lehet tudni, egyesek szerint Csáktornyan, mások szerint pedig a
horvátországi Zrínyi birtokon, Ozaly várában. Kiemelkedő hadvezér és politi-
kus volt, s ezek mellett költőként is megállta a helyét, viszont az utóbb emlí-
tettel, csak akkor tudott foglalkozni, amikor a törökkel való csatározások
szüneteltek. Édesanyja, Széchy Magdolna nagyon korán elhunyt, s így a két
fiú, Miklós, és Péter¹ az apára maradt, de 1626-ban Zrínyi György is elhalá-
lozott. Az apa, végrendeletében Ferdinánd királyra bízta fiai neveltetését, így
a király lett a gyermekek gyámja, aki neveltetésüket Pázmány Péterre², és
egy gyámi tanácsra bízta. A két fiú taníttatása
nem volt sem folyamatos, sem kielégítő,
amiatt, mert nem szerettek iskolába járni.
Zrínyi iskolás évei alatt egyszer fordult elő,
hogy élvezettel csinált meg valamit, amikor is
beszédet mondott a királyról, melyben nem
kegyes tulajdonságait emelte ki, hanem katonai

Poppel Éva

eredményeit. S bár sikereket aratott mind tanárai, mind diáktársai körében ezzel a be-
széddel, továbbra sem érdekelt az iskola. Láthatjuk tehát, hogy mindazt a tudást, amely
őt korának legolvasottabb és legműveltebb emberévé tette, nem az iskolai tanulmányai-
nak köszönhette. Egyéniségének, szemléletének fejlődésében, és kialakításában Bat-

¹ Zrínyi (IV.) Péter (1621-1671) horvát bán, Zrínyi György fia, és a költő Zrínyi Miklós testvére.

² Panaszai Pázmány Péter (Nagyvárad, 1570. október 4. – Pozsony, 1637. március 19.) esztergomi érsek, bíboros, a magyarországi
ellenreformáció vezető alakja, író.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

TEREMY Dávid

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

thyány Ferenc felesége, Poppel Éva³ volt nagyon meghatározó személy. A németújvári udvarban nagyon sok pozitív hatás érte Zrínyit, értelmi és tudatvilágának kialakulása szempontjából. Poppel Éva anyja helyett anyja volt az ifjú költőnek, aki két nagyon fontos erényt kapott a nőtől: az egyik a magyar kultúra tisztelete és szeretete, a másik pedig a vallási türelme volt. Zrínyi 6 nyelven tudott beszélni, és 8 nyelven olvasni, s emellett nagyon jó improvizáló képességgel bírt. Zrínyi művészetére nagyon nagy hatással volt Balassi Bálint költészete: Poppel Évától kapta meg Balassi verseinek teljes kéziratos kötetét is. Az ifjúra nagy hatással volt még az 1636-ban történt itáliai, tanulmányi utazása, amely alatt megfigyelhette mennyire elmaradott Magyarország a nyugati országokhoz képest. A megvilágosodás rossz érzéssel töltötte el, ugyanakkor célt adott számára, és ösztönzőleg hatott rá, hogy Magyarország is elérje ezt a szintet. Az utazásról hazatérve Csáktornyan telepedett le, ahol hatalmas könyvtárat létesített. Könyvtárában fellelhető volt a kor összes erődítéssel foglalkozó könyve, ezen kívül sok harcászattal, költészettel, és a korának világával foglalkozó könyvek is megtalálhatóak voltak benne. A polihisztort szerették katonái, mert olyan hadvezér volt, aki pontos parancsokat határozott meg számukra, emberségesen kezelte őket, és mindannyiszor amikor motiválatlanak látta embereit, felbuzdította őket, és megerősítette szívüket a harcra. Zrínyi stratégiai tekintetben összehasonlíthatatlanul jobb volt nyugati társainál, a magyar harcmód teljesen más volt, mint a nyugatiaknál, mert amíg ők a zártan felálló és nagy tömegekben, módszeresen harcoltak, addig a magyar harcmodor inkább a gyorsaságot és a leleményességet használta fel, s ebben Zrínyi ki tudott teljesedni. Leleményességét és hatalmas műveltségi tudását leginkább a folyamatos végvári harcokban tudta hasznosítani. Mint ahogyan már említettem, Zrínyi küldetésének tekintette azt, hogy kiűzze a törököket a Királyi Magyarország területéről, s ennek érdekében mindent megtett. Ezt leginkább abban a cselekedetében láthatjuk, hogy az udvar hivatalos engedélye nélkül is megépíttette várát, Kakonyapusztán. Majd amikor vára (Zrínyi Újvár) és a Muraköz védelemre szorultak 1664-ben, minden pénzét és ismertségét bevetette annak érdekében, hogy sikerüljön megvédeni azokat. De miután mindenét feláldozva sem sikerült megmentenie várát és a törökök a földdel egyenlővé tették azt, a bátor, hazaszerető hős szíve teljesen összetört, és magába roskadt.

Majd 1664. november 18-án, egy vadászat során halt meg, amelyen több horvát és magyar földbirtokossal együtt vett részt a Kursaneczi erdőben.

Zrínyi halálának ábrázolása

³ Cseh-német származású, buzgó lutheránus nagyszony, Batthyány Ferenc felesége.

TEREMY Dávid

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

1.3. A MEZŐGAZDASÁG HELYZETE, FEJLETTSÉGE ÉS KULTÚRÁJA A XVI-XVII. SZÁZADBAN

Az Ottomán megszállás idejében a Királyi Magyarország mezőgazdasági helyzete rettentően siralmas volt. Hasonlóan a magyarországi helyzethez, a többi országban is elkeserítőek voltak az adatok és a tények, amelyek a mezőgazdaságot mutatják be számunkra. Csak a jobban működő országoknak volt jó arányú termelése, s ilyen volt például Ausztria, Franciaország, a Német Birodalom és Törökország is, de mindezek felett a legjobb termelési aránya Hollandiának volt a korban. A „nagyhatalmakon” kívül viszont, Magyarországon az agrártermelés még békés időszakokban is csak alig érte el a kielégítő állapotot, melyben legnagyobb részt az Isteni jó akarattól való időjárás játszott szerepet, de fontos tényező volt az is, hogy a vetés technikák nem voltak még akkor megfelelőek. Fontos hangsúlyoznunk azt, hogy Zrínyi hívő ember volt, katolikus hitre nevelkedett, melyet apja halála után a király által kinevezett gyámja, Pázmány is tovább éltetett benne, akár csak öccsében, Zrínyi Péterben. De mégsem a katolikus hite miatt fontos ezt megemlítenünk, hanem azért, mert Poppel Éva által megismerkedett a protestáns hittel is nagyon közelről. Köszönhetően annak, hogy Batthyány Ferenc, Poppel férjének udvara a korban egy ún. „protestáns fellegvár” volt. Valószínű ennek tudhatjuk be Zrínyi vallástürelmét is. Aki a protestáns és katolikus vitákat nem szította, hanem inkább enyhíteni próbálta, emiatt sok protestáns követőre és szövetségesre talált, ilyen volt például Rákóczy György⁴, Erdélyi fejedelem is.

I. Rákóczy György

Ezek a szövetségesek pedig támogatták és hűségesek voltak hozzá. S ha levelezését olvassuk, akkor is sokszor láthatjuk az Isteni segítségre vágyó írásmódot, és azt, hogy egy-egy sikeres hadjárat, vagy fosztogatás után magasztosan dicséri a Teremtőt. Az Isteni jóakarattól, az időjárástól pedig valóban nagyon sok múlott ezekben az időkben, az országban, mivel ha rossz, esős idő volt, vagy túl száraz talált lenni az időszak, amelyben a gabonának, és a szálaskorpa termésnek meg kellett volna érnie, akkor a termés nagyon minimális volt, sőt, bizonyos esetekben előfordult az is, hogy kevesebb volt a termés, mint az elvetett termés. S ha beleszámoljuk azt az időt, melyet a jobbágyság (parasztság) a földre fordított, azt láthatjuk, hogy feleslegesen dolgoztak, de mást tenni nem tudván ezt kellett végrehajtaniuk, ez volt a kötelességük. De térjünk vissza most a mezőgazdasághoz, mert ez a fő témánk. Az agrártechnika nagyon alacsony színvonalú volt és emiatt, ha az időjárás jó is volt a terményekre, még akkor sem volt biztos az, hogy jó lesz a termés is. Ezt bizonyítja az a tény, hogy akkoriban Magyarország lakosságának legalább a 80%-a a mezőgazdasággal kellett, hogy foglalkozzon. S láthatjuk, hogy a politizálásra, tanulásra, polgárisodásra és a tisztségek betöltésére kevesebb, mint

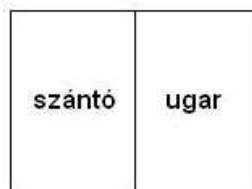
⁴ Rákóczi György: erdélyi fejedelem 1630-tól haláláig. Uralkodása alatt Erdély gazdaságilag és politikailag is megerősödött. Sokat tett egyháza, a református egyház és az iskoláztatás felvirágoztatása érdekében és szemben.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

TEREMY Dávid

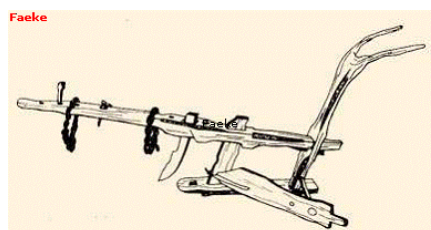
Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

20% ember maradt az országban. A korra jellemző volt, hogy a mai modern gazdálkodással szemben, amikor gyengébb termelési viszonyok között is 8-10 szemet hoz a vetemény, addig, akkoriban átlagosan 1 szemterményből 3, vagy 4 új szem termett meg csak. Ha már 5 szemet hozott a termés, az jó évnek számított. A leírtakon felül nagyban befolyásolta a termés minőségét és mennyiségét az is, hogy a korszak elején még a kétnyomásos földművelés volt elterjedt Magyarországon, melynek a lényege az, hogy a birtokolt föld egyik felében vetemény van, s a másik fele pedig úgynevezett ugar (műveletlen területnek) volt meghagyva, melyen az állatok, főleg a lovak, és tehének élelmezését oldották meg. S emiatt a termelés típus miatt sem az állatok számára, sem az emberek számára nem volt elég a termelés a rosszabb években, de még a jobbokban is csak akkor, ha azt megfelelően osztották be.

kétnyomásos gazdálkodás

Egyrészt az élelemhiány, másrészt a folyamatos harcok az emberek között dögvész kialakulását eredményezték, ami a népesség számának igen jelentős méretű csökkenéséhez vezetett a miatt, mert az idősebbek szervezete már nem bírta ki az éhínséget, a születendő gyermekek pedig nagy számban haláloztak el különböző betegségek és az éhség miatt egyaránt. Az embereken kívül, az állatokat is megviselte a rossz termés, ők gyengültek le és erőtlenedtek el leginkább. Ebből következik az is, hogy a következő években felületesen tudták csak ezekkel a szerencsétlen jószágokkal megművelni a földet, mert nem voltak elég erősek ahhoz, hogy kibírják a rendes terhelést. Ezen felül az eszközök sem voltak a megfelelő erősségűek és minőségűek, mivel akkoriban főként fából készültek ezek a dolgok is, ilyen volt a faeke is, amely közelébe sem érhetett, a még vidéken ma is használt fémekéknek. Korunkra kifejlődött a mezőgazdaság annyira, hogy ma már nem csak ekével művelik a földet, hanem azt még ősszel felszántják, majd boronáltatják, ahol tudják, ott ősszel és tavasszal is, ahol nem, ott inkább tavasszal, hogy frissüljön kicsit a föld teteje.

Faeke a XVII.-XVIII századból

Az is sokat számít, hogy manapság különböző vegyszerekkel permetezik meg a növényeket, a növényi megbetegedések és a bogarak ellen. A termőföldet pedig trágyázással teszik a gazdálkodók termékenyebbé, vagy pétisóval, esetleg műtrágyával, viszont akkoriban nem volt annyi állati melléktermék, hogy ezt mindenhol megtehessék. Már említettem a kétnyomásos földművelést, amelyet a kor elején használtak, ebből később kialakult a háromnyomásos földművelés, amely rövidesen kezdett nálunk is elterjedni. Ennek a földművelés típusnak az volt a lényege, hogy a már említett földbirtokot (földterületet) 3 egyenlő részre osztották, 1. részébe tavaszi terményt, 2. részébe őszi terményt vetettek és a fennmaradó 3. rész volt az ugar, s ezeket a földeket körforgásszerűen cseréltették minden évben. Ennek segítségével, a föld minden 3. évben kapta meg ugyan azt a „terhelést”, és így időnként tudott frissülni.

ugar
őszi gabona
tavaszi gabona

háromnyomásos gazdálkodás

Ezzel a technikával ráadásul a parasztek és a földbirtokosok is jóval több terményt tudtak begyűjteni, láthatjuk tehát, hogy ez a fajta földművelés nem csak a földnek tett jót, hanem az emberek számára is jobb volt. Mint láthatjuk, a paraszteknek nem volt könnyű dolguk még béke időszakban sem, de ez kifejezetten igaz volt a háborúk időszakára, amikor nem csak önmagukat és a földbirtokosukat kellett ellátniuk, hanem a Magyarországon tartózkodó összes katonát, legyenek azok külföldiek vagy honbéliek.

1.4. A PARASZTSÁG HELYZETE, TERHEI A TÖRÖK MEGSZÁLLÁS IDEJÉN

Mint ahogyan már munkámban említettem, egész Magyarország közül a legnyomorúságosabb és legrosszabb élete a parasztságnak volt, főleg azoknak, akik a török által megszállt területekhez közel éltek, a végvár rendszerek közelében, vagy olyan utak mentén, amelyek fontosak voltak a katonaságnak a meneteik lebonyolítása végett. A jobbágyság alkotta azt a réteget, amelyből lényegében az összes mezőgazdasági munkás kikerült, láthatjuk tehát, hogy Magyarországnak a 80%-át jobbágyság alkotta, ami hatalmas arány, s így nem csoda az sem, hogy már akkor kialakult az a helyzet, ami a mai napig uralkodik itt. Ez nem más, mint a nyugathoz képest való elmaradottság, mind technikai, mind szellemi szempontok alapján. Elszomorító az a tény is, hogy még ilyen arányok mellett sem öltött megfelelő méreteket a termelés, arra nézve, hogy rendszeresen el tudja látni a hazát élelemmel. Ez azt jelentette, hogy amikor jó évük volt a jobbágyságnak akkor tudtak talán üzletet kötni a megmaradt terményükből, s kis pénzhez jutni ennek segítségével. De legtöbb esetben, főleg az időjárás miatt nem mondhatták azt az emberek, hogy jó évet zártak. Magyarországon hiányzott a polgári réteg, vagy legalább is nagyon kis számban voltak jelen. Mindezen felül a mesteremberek sem képviseltették magukat nagy számban, úgy mond monopolizmus alakulhatott ki, mely igen csak megemelte az áruk árát. Bár ezekre az árukra főleg a katonáskodó embereknek volt szükségük fegyvereik és felszerelésük megvásárlásához, de mégis hatott a szegényebb rétegekre is. Mindezek alapján nem is csoda, hogy nincsenek ebben az időben, nagy számban képzőművészeink, történészeink, és nagyon kevés a művelt ember is, mert attól, hogy nemeseink voltak, az nem feltételezte azt, hogy művelt is legyen. De ellenpéldával is tudok szolgálni. Voltak oly kiemelkedő alakok, mint például főhősünk, a költő, politikus, és hadvezér Zrínyi Miklós, vagy egyéb nagyhatalmú méltóságok, például Esterházy Pál⁵ nádor vagy Nádasdy Ferenc⁶.

⁵ Esterházy Pál: magyar gróf és birodalmi herceg, Magyarország nádora. Egyben költő és zeneszerző is volt. Tevékenyen részt vett a török elleni harcokban, különösen az 1663–64-es török háborúban, majd a török kiűzésénél.

⁶ Nádasdy Ferenc: nádasi és fogarasföldi gróf, főnemes, Nádasdy Pál és Révay Judit fia. Nevét apai nagyapja, Nádasdy II. Ferenc után kapta.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

TEREMY Dávid

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

Esterházy Pál

Nádasdy Ferenc

Hozzá kell tennünk azt is, hogy a kor életszínvonala a jobbágyokra nézve rosszabb volt a mai legrosszabb börtönhöz képest is. Házaik azon felül, hogy bűdösek és gusztustalanok voltak, gyakran szorultak javításra is. S persze a higiénia sem volt jelen, mert az emberek a földre, az utcára öntötték ki szemeiteket is, ebből következően rengeteg patkány volt a falvakban, de még a városokban is, amelyekről tudjuk, hogy nagyon jó betegség hordozók. Étrendjük sem volt oly teljes és kielégítő, mint a ma élő embereké. Az orvostudománynak hála ma már tudjuk azt, hogy oda kell figyelniük a változatos, helyes táplálkozásra, de akkoriban sem lehetőségük, sem affinitásuk nem volt erre a paraszti sorban nevelkedőknek. Alig volt lehetőségük húst enni és a zöldségeket is hanyagolták, egy dolog volt, amihez leginkább hozzá jutottak, s ez a kenyér volt. Láthatjuk tehát azt, hogy nemhogy a napi vitamin szükségletük nem volt meg az embereknek, de egyenesen vitaminhiánnyal küszködtek, s így érthető a sok megbetegedés is. De a vitamin hiánya észre vehető a fizikumában is az embernek, az immunrendszerének működésében, sőt még a mentális képességeiben is. De a jobbágyok életszínvonalát jelentősen rontotta az is, hogy a végvári katonák nem kapták meg zsoldjaikat, s emiatt, hogy ne pusztuljanak éhen, fosztogatták a paraszti réteget. Mint már említettem Magyarország agrárkultúrája és mezőgazdasági fejlettsége még békeidőben is alig tudta fenntartani a XVII. században itt élőket. S az igaz, hogy az Ottomán Birodalom és Ausztria között béke volt és nem voltak nagyobb hadi megmozdulások, viszont a végváraknál és környékükön folyamatosak voltak a csatározások, melyek még tél idejében sem álltak meg. A korban nagy bajokkal járt a logisztika is, mivel az még nagyon kezdetleges volt nálunk, élelmet csak nehéz szekereken tudtak szállítani, melyek nagyon lassúak voltak még nyáron, jó időjárási körülmények között is, de télen pedig még rosszabbá váltak az utak, ezáltal nehezebben, vagy egyáltalán nem tudták az ételszállítók megközelíteni a várakat, raktárakat. S mindezekhez, ha azt is hozzá vesszük, hogy a katonák mivel zsoldjukat nem kapták meg, és nem tudtak ételt venni, rá voltak kényszerítve arra, hogy a sanyarú életű parasztságot még inkább megnyomorgassák. Éppen emiatt nagyon sok, és durva kimenetelű konfliktus alakult ki a katonák és a jobbágyok között. Esetenként volt olyanra is példa, hogy a katonák meg szerették volna vásárolni a terményt, de mivel a jobbágyok már nem bíztak meg bennük vasvillákkal, és kaszákkal üldözték el őket, és alkalmanként fegyveres konfliktusok is kialakultak a két fél között. De ebből nagyon jól látszik az is, hogy a katonáknak is nehéz dolguk volt, folyamatos harcokat vívni, éhezve, kimerülten és elkeseredetten. Ezekbe az emberekbe csak Zrínyi tudott életet és lelket rázni, egy-egy sikeres fosztogatással. Ebből is láthatjuk azt, hogy a kor kegyetlen volt a Magyarországon élő emberekkel, de hála a Teremtőnek, aki Zrínyit és a más említett értelmiségieket gondoskodó szeretetében vette, mindig találtak megoldást arra, hogyan is vághatnak oda a töröknek, vagy hogyan és hol kell ellenállniuk a török betörés ellen. Mint

már említettem az éhezés, a mocskos környezet, és a hullák el nem takarítása végett nagyon sok betegség alakult ki, melyek közül a legveszélyesebb a dögvész, azaz a pestis volt. Az emberek nagyon tartottak a dögvésztől, mert ahol megjelent, addig, amíg minden élő el nem pusztított addig jelen volt. Így történhetett meg az is, hogy ahol a pestis felütötte a fejét egész falvak, néptelenedtek el, menekülve a biztos halál elől. Az akkori alacsony népesség számot ez a betegség még inkább megtizedelte. Ráadásul nem csak a végvár rendszerhez közel élők tapasztalták meg a dögvészt, hanem nagyvárosok is, mint Pécs. Egyes emberek szerint a már említett patkányok okozhatták a széles körben elterjedő fertőzést, s így ez a betegség nem halt el, hanem vissza-visszatérve pusztította az országban a lakosságot. Meg kell viszont említenem a törökök által elfoglalt területen élő magyarokat is. Azokon a területeken, amelyeken a török fennhatóság érződött, valamivel jobban éltek ugyan az emberek, de szenvedtek az „elnyomás alatt”. A törökök logisztikája nagyon kidolgozott és jó volt, ezért az általuk elfoglalt területen a török és tatár csapatok nem fosztogatták a magyarokat. Ebből fakadóan, láthatjuk majd később, hogy sok falu és megye is gondolkodott azon, hogy behódol a törököknek, mert így nem fogják őket a végváriak fosztogatni, csak a pénzbeli adót és terményadót kell beadniuk évente. Észrevehetjük tehát, hogy országunkban a katonák fosztogatásai annyira súlyosbodtak ez időben, hogy a szegény nép már fel-feladta néha a küzdelmet.

1.5. RAKTÁRHADÁSZAT

A raktárhadászat, már az ókorban is jelen volt, akkoriban azokat a tiszteket nevezték így, akik a seregek étellel való ellátásáról és elszállásolásáról, illetve a készletek elraktározásáról gondoskodtak. Legnagyobb szerepét viszont a későbbi időkben, a XVII-XVIII. század körül töltötte be. Nagyon nagy hangsúlyt fektettek a török uralom idején is a logisztikai ellátás, eme a fajtájára. A raktárhadászatnak az volt a lényege, hogy a hadsereg, amely menetet hajtott végre, csak kis mennyiségben szállított magával élelmet és vizet, amely csak 1-2 napig volt elegendő számukra, és ezért ezek beszerzését előre felépített raktárakból oldották meg. Fontos kikötés volt viszont az, hogy a hadsereg a hozzá legközelebb eső raktártól általában 5, maximum 6-7 napi gyalogmenetre távolodhatott el, mert csak így volt lehetséges az ellátása. Ebből láthatjuk, hogyha egy seregnek menetet kellett végrehajtania, mert háborúba indultak, akkor azt csak úgy teheték meg, hogy raktár legyen a közelükben. Ebből kifolyólag a hadvezéreknek nagyon pontosan meg kellett tervezniük a hadseregük ellátását, és a menet útvonalát is. Nagyon könnyen lehetett egy jól kidolgozott haditervet elrontani azzal, ha a logisztikával nem foglalkozott eleget a hadvezér. Azért volt szükség a raktárhadászatra, mert az egyre nagyobb számban megjelenő hadseregeket a kor agrártermelése már nem bírta elviselni és már nem lehetett a helyszínen beszerezni az élelmet a katonák számára. Ebben nagy szerepet játszott az is, hogy a magyar katonák nagy része helyhez volt kötve, mivel végvárakban harcoltak. A termény viszont nem termett napok alatt újra. Mindezekon felül a raktárhadászat nem megfelelő alkalmazása sok bonyodalmat és elégedetlenséget okozhatott, amely nagyon jól jellemzi a korban Magyarországon a logisztikáját. A probléma abból adódott, hogy a végvárakhoz nem tudtak kellő mennyiségben és kellő gyorsasággal élelemutánpótlást szállítani. Ez – mint korábban már említettem – a katonák éhezéséhez vezetett, akik túlélésük érdekében fosztogatni kényszerültek.

1.6. ZRÍNYI - MONTECUCCOLI ELLENTÉT METODIZMUS ↔ ANTIMETODIZMUS

Sok történész és a hadtudomány iránt vonzódó ember fantáziáját mozgatja meg a címben lévő téma. Hogy miért is? Erre a kérdésre a válasz talán az, hogy: azért mert érdekes a téma, a feltevés és mindenki szemszögéből más derül ki róla, mindenkinek más a véleménye. Az én nézetem azon alapszik, hogy a két ember közötti legfőbb ellentét nem a metodizmus-antimetodizmus ellentétből szövődik, hanem más okok miatt. Ezt a kijelentésemet leginkább arra alapozom, hogy semmilyen írásos emlékből nem találunk a metodizmusra, mint fogalomra tekintve egyetlen egy pontos leírást sem. Ezen felül, nem is létezhetett, mivel Montecuccoli publikációi, melyekre a metodizmust alapozzák, jóval Zrínyi halála

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

TEREMY Dávid

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

la után jelentek meg. Ebből láthatjuk azt, hogy a költő hadvezér Zrínyi nem képviselhette az antimetodizmust, mivel nem alakult ki addig, amíg az élők sorát gyarapította. Véleményem szerint a két hazafias hadvezér közötti konfliktus leginkább a Habsburgok nemtörődöm politikája miatt alakulhatott ki. Itt gondolok, Montecuccoli⁷ sikertelen hadjáratára, amely miatt ő a magyarokat okolta. Ezt persze Zrínyi nem tűrhette el, és válaszolt a feltevésre egy röpirattal, amelyben nyíltan Montecuccolit támadta, de mindannyian tudjuk, hogy a fő célpont a császár és a Haditanács volt.

Raimondo Montecuccoli

Ezen felül sokat számíthatott az is, hogy Zrínyi briliáns problémamegoldó képességének segítségével hadjáratai és portyázásai által még nagyobb hírnévre tett szert, ezt pedig csak tetézte sikeres téli hadjárata, amely után különleges elismerésekben részesült: „XIV. Lajos 10.000 arannyal ajándékozta meg, a spanyol király⁸ pedig a korban a legnagyobb kitüntetést jelentő aranygyapjas rendet küldte el neki. De ezen kívül még számtalan kitüntetés, ajándék, valamint szerencsekívánat érte és templomi körmenetek, egyházi szónoklatok, újságok és röpiratok hirdették dicsőségét. Neve egy csapásra ismerté vált Európában.” Valamint I. Lipót⁹ császár levélben dicsérte és ismerte el érdemeit, és a pápai is kifejezte szerencse kívánalmát számára. Mindezeket olvasva kiderülhet mindenki számára, hogy kettejük között Zrínyi volt a jobb, és ezt Montecuccoli is érezhette, mely miatt a költőben ellenséget látott, nem pedig szövetségest. Zrínyinek és Rákóczi Györgynek a színtalpak mögött volt egy közös tervük, miszerint megsegítik egymást, és egyesítik a Magyar Királyságot és Erdélyt. Majd az egyesítés után közös erővel, egy irányítás alatt foglalják vissza a magyar területeket. De Rákóczi György a törökök engedélye nélkül a svédekkel szövetkezve megtámadta hódító szándékkal Lengyelországot. A fejedelem, mozgósítva minden haderejét a támadásra, védtelenül hagyta Erdélyt és a törökök ezt kihasználva nagy pusztításokat és fosztogatásokat hajtottak végre. Eközben Rákócziék is sikertelenek maradtak Lengyelországban, így amikor visszatért Erdélybe, vert hadával csak a pusztulást látta, így láthatjuk, hogy a közös terv a homályba merült. Ezután Zrínyi jobb híján az osztrákokkal való egyesülést látta üdvöztetőnek Magyarország szempontjából, ezért kicsit változtatott az udvarral való viselkedésén. Azonban ez a szerencsétlenség egy újabb konfliktust alakított ki a két hadvezér között. A törökök új fejedelmet akartak ültetni az Erdélyi trónra, amely címért Kemény János¹⁰ is hadba szállt. Kemény az uralkodótól kért segítséget, amelyet I. Lipót meg is adott neki.

⁷ Raimondo Montecuccoli: gróf, olasz származású császári hadvezér. Neve Magyarországon az 1664-es szentgotthárdi csatával összefüggésben a legismertebb.

⁸ Ekkor a Habsburg házból származó IV. Nagy Fülöp uralkodott a spanyol trónon

⁹ I. Lipót (Leopold): Habsburg-házból származó uralkodó. 1655–1705 között magyar király, 1656–1705 között cseh király, 1657–1705 között (VI. Lipót néven) Ausztria uralkodó főhercege, 1657–1705 között I. Lipót néven német király, 1657–1705 között német-római császár.

¹⁰ Magyargyerőmonostori Kemény János: 1661. január 1-jén választották erdélyi fejedelemmé, majd 1662. január 23-án elesett a nagyszőlősi csatában

Kemény János erdélyi fejedelem

Az elgondolásuk az volt, hogy míg Kemény Erdély területén tevékenykedik, hogy ő kapja meg a hatalmat, addig Montecuccoli az osztrák had nagy részével Erdély és a Magyar Királyság közötti törökök által elfoglalt területeket támadja meg, mely miatt a törökök inkább rájuk fognak oda figyelni. A felvonulás meg is történt, de támadásra nem került sor, mely miatt leginkább a kor ellátási problémái és az udvar hanyagsága okolható. Az egészben pedig a konfliktus az volt, hogy Montecuccolit támadták amiatt, hogy seregének nagy részét elvesztette ebben a hadjáratban úgy, hogy nem is harcolt. Persze Montecuccoli próbált védekezni, és a magyarságot okolta amiatt, hogy nem tudták a hadát ellátni élelemmel. Montecuccoli írására, persze Zrínyi válaszolt nyilvános levélben, és a sértések miatt, melyet az olasz a magyarokra mondott, a levél is támadó szándékú volt, annak ellenére, hogy mind Zrínyi, mind a kor nehézségeit ismerő emberek tudták azt, hogy a sikertelen hadjárat, nem az olasz hadvezér hibája volt.

1.7. ZRÍNYI - ÚJVÁR RÖVID TÖRTÉNETE

1661-ben Zrínyi Miklós, nem törődve a Habsburgok és a császár döntésével, egy nagyon kockázatos, de egyben hasznos döntést hozott, amely Muraköz védelme szempontjából igazán előnyös és fontos volt. Ez a döntése nem volt más, mint hogy a Mura partján, törökök által birtokolt területen várat építtetett, ezt a várat ma Zrínyi-Újvárnak nevezik. A vár építtetésére a hadvezér nem kapott engedélyt a királytól, sőt próbálták lebeszélni, utasítani arra, hogy hagyjon fel az ilyesfajta törekvéseivel, de a hatás elmaradt. A vár megépülésének stratégiai fontosságát Zrínyi két távolabbi és hét közelebbi indokkal támasztotta alá, amikor az udvar intette a vár építésének abbahagyására:

- I. A hely kítűnő fekvése.
- II. A török is szemet vetett a dombra, és meg kellett előzniük őket.
 1. A védelmi vonal egyik fontos szakaszát, Légrádot az a veszély fenyegette, hogy a Dráva elmossa.
 2. A vár átveheti Légrád feladatát, mivel csak ágyúlovénysüre van tőle.
 3. A vár lehetővé teszi a rendelkezésekre álló erők jobb felhasználását, mivel 9 őrhelyből 6-ot feleslegessé tesz, így nem jár költség többlettel, ha a katonákat oda vezénylik.
 4. Ha a törökök portyára indulnak, visszafelé könnyen elvážhatják az útjukat.
 5. Ha kítör a háború, a vár ideális bármilyen támadás indítására
 6. A vár veszélyezteteti Kanizsa hátsó összeköttetéseit (ezt még maga Montecuccoli is elismerte).

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

TEREMY Dávid

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

7. „A vár a király érdekeit szolgálja elsősorban, és a felsorolt okok „elkeszítenek minden jó keresztyént, aki védi a hazát és hűséges szolgálja a császárnak””.¹¹

Ezekkel az indokokkal adta tudomására a császárnak, hogy a vár építését nem hagyja abba. Zrínyi Újvára viszont nem csak a Habsburgok szemét szúrta, hanem a törököknek sem tetszett, s ezt a Habsburgok felé is közölték, és több támadási kísérlettel Zrínyi felé is. A törökök már a vár építése közben többször megtámadták a várat, de mindannyiszor hiába. A Habsburgok félték attól, hogy a török a vár építése miatt megszegi a békeszerződést, és újra támadást kezdeményez Bécs felé. De itt fontos megemlítenünk azt, hogy a császár nem vette figyelembe Magyarország helyzetét, miszerint a végvárakban soha nem álltak meg a harcok és emiatt itt nem beszélhetünk arról, hogy újra konfliktusba keveredhetnének, mert folyamatosak voltak a fosztogatások és az összetűzések. Ezt látva pedig nyíltan mondhatom, hogy Zrínyinek teljes mértékig igaza volt a vár építésének fontosságát illetően. Fontos hangsúlyoznunk azt is, hogy a várat egy domb tetejére építette, ahonnan jól beláthatóak voltak mind a magyar végvárak, mind azok a szakaszok, amelyeket a törökök hadműveleteikhez, támadásaikhoz használtak volna fel. A vár elhelyezésével csak egyetlen probléma akadt, amely csak később lett nyilvánvaló, s ez a probléma az volt, hogy a sáncokkal szemben 2-300 méterrel beljebb a törökök által uralt terület felé volt egy 2-3 méterrel magasabb domb, amelyről ostrom idején könnyen be lehetett lőni a kis alapterületű várba.

A vár által kihasznált természetes védművek, bal oldalt a sánc(makett)

A vár építése 1661-ben kezdődött el, Kaponyapusztán. A vár alapterülete körülbelül 50 m x 50 m volt, ebből láthatjuk azt, hogy egy kisméretű várról beszélünk, de méretével ellentétben – már rámutattam arra –, hogy stratégiaileg nagyon is fontos szerepet töltött be. Zrínyi megfelelő helyet választott vára számára, melyet nem, mint bán épített, hanem egyszerű magánszemélyként saját pénzén, saját jobbágyságait munkába vezényelve és a vár biztonságát jelentő katonákat is ő fizette. Könnyű volt a védelmezése, mivel északról és nyugatról a Mura folyó védte, Keletről egy mesterségesen, Zrínyi által épített nagyméretű halastó, délről pedig száraz árkot ásított jobbágyaival a hadvezér. Ez azt jelentette, hogy a törökök, csak dél felől tudtak támadni, de itt is csak korlátozott számban, mivel a támadási sáv megközelítőleg 250 m volt, ellenben a védő sáv már csak 60 m széles, így a törökök nem tudták kihasználni hatalmas számbeli fölényüket. A várat komolyabb ostrom nem érte 1664-ig, amikor is Kanizsa várának foglalását fel kellett adnia az ostromlóknak, azaz a rajnai szövetség csapatainak, az egyesített császári-, bajor- és magyar-horvát csapatoknak. A vár elfoglalásának sikerte-

¹¹ idézet: Hausner Gábor és Padányi József: Zrínyi-Újvár emlékezete (2012), 143-144.o

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

TEREMY Dávid

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

lenségében leginkább a bécsi politikusok és a császár hezitálásának a következményeit láthatjuk. S bár az egyesített csapatok a végsőig harcoltak, akkor, amikor június 1-jén hírt kaptak arról, hogy 10-15 km távolságra tőlük egy 60.000 fős török hadsereg található, egy gyors haditanács után a vezérek beszüntették a támadást és sok felszerelést hátrahagyva, hatalmas fejetlenséggel vonultak el Kanizsa alól. Majd a csapatok a Mura magyarországi oldalán, nagyjából Zrínyi–Újvárral szemben újraszerveződtek. Ekkor pont kapóra jött a Habsburgoknak Zrínyi–Újvára, mert amíg a törökök azzal foglalatostkodtak, hogy azt a földdel tegyék egyenlővé, addig a keresztyén seregeknek van elég idejük arra, hogy újraszerveződjenek. De Bécs álláspontja nem változott és szemükben a vár még ekkor sem ért sokat, és emiatt nem igyekeztek felmenteni a várat, és a várban maradtakat, sőt még látszatát sem keltették annak, hogy ilyen szándékuk esetlegesen is lenne. A várat ekkor nagyjából 1.400 fő védhette, ellenben legalább 40-50.000 török ostromolta. A védők bíztak abban, hogy ha Montecuccoli megérkezik, lesz lehetőségük kitörni és ezzel egyidejűleg felmenteni a várat, de az időközben főparancsnokká vált hadvezér nem törődött a vár sorsával, őt csak az érdekelte, hogy összegyűljön az egyesített sereg, és megvédjék Bécset a támadástól, ha a török tovább akar haladni. Esterházy leírása alapján történt egy kirohanás június 15-én, de nem értek el nagyobb eredményeket ezzel. Viszont teljesen nyíltan kimondhatjuk azt, hogy Montecuccoli végignézte ölbe tett kézzel azt, hogy a törökök elpusztítsák a Zrínyi–Újvárat, amely 1664. június 30-án el is foglaltak, majd egy heti ott tartózkodás után lerombolták azt és teljesen használhatatlanná tették. A későbbi Habsburg-török békében pedig, az egyik legfőbb kritériumként szerepelt az, hogy a várat nem építhetik újjá.

A törökök ostromszélessége, szemben a magyar sánc szélességgel (makett)

2. ZRÍNYI-ÚJVÁR TÖRTÉNETE

2.1. ZRÍNYI-ÚJVÁR LÉTREJÖTTE

A költő, s hadvezér Zrínyi Miklós által építtetett, Újvár nevet viselő erődítmény a Mura törökök által kézben tartott partszakaszán, egy domb tetején épült meg. A vártól nem messze, a XVI. században még egy Kakonya nevezetű falu állt, mindaddig, míg azt a törökök a földdel nem tették egyenlővé. Zrínyi 1661. június 14-én szállta meg katonáival a területet, arra hivatkozva, hogy ez a hely lehet a Muraköz legfőbb védőbástyája és hogy már a törökök is kinézték maguknak ezt a helyet, és nem lehetett hagyni azt, hogy ők tartsák kezükben eme remek magaslatot. Ezt a két indokot, csak kiragadtam azok közül, melyeket már említettem korábban. A hadvezér legfontosabb indoka viszont az volt, hogy ő nem a törökö-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

TEREMY Dávid

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

kén, hanem saját földjén épített erődöt, 10 lépésnyire a Murától, és egy ágyúlövésnyire Légrádtól. Indoka arra épült, hogy ez a terület a Zrínyi család tulajdonát képezi a Kecski család halála után, mivel az említett család a szigetvári hős hűbérese volt. Zrínyi azon cselekedete, hogy várat épít a Mura túlsó partján, látszólag nagy felfordulást, és hatalmas fejfájást okozott az uralkodónak, és a Belső-Ausztriai Haditanácsnak is.

Az uralkodó „nyilvános” levélben szólította fel Zrínyit arra, hogy erre nem kapott engedélyt és ez veszélybe sodorhatja a békét a törökkel. Viszont I. Lipót levele végén nem parancsolta meg Zrínyinek azt, hogy rombolja le a várat és hagyjon fel építésével, csak véleménye kinyilvánítása után befejezéseként írja azt, hogy cselekedjen saját lelkiismerete által. Ebben láthatjuk, titokban a bécsiek is tudták, hogy stratégiaiilag sokat ér az a terület, amelyen Zrínyi a várat elkezdte építtetni, de nyilván nem ismerhették ezt el, mert akkor a törökkel való békét kockáztatták volna. Mi sem mutatja jobban feltevésem helyességét annál, hogy a várat Guislain Segers d'Iddeghem von Wassenhoven¹², Belső-Ausztria főhadmérnöke, egy németalföldi hadmérnök tervezte és építette. Mindemellett Zrínyi levelezésében is találunk erre bizonyítékot: „Ha a mérnök urat tovább nem bocsátják rendelkezésemre, visszaküldöm Excellenciátoknak, és folytatom a munkát, ahogyan az Isten sugalmazta nekem.” S mivel Wassenhoven továbbra is a várban tartózkodott és segédkezett az erődítés építésében, kiderülhet számunkra, hogy titokban ezen a szinten támogatta az udvar Zrínyit.

A vár sáncozása észak felé(makett)

¹² Wassenhoven Belső- Ausztria fő hadmérnöke volt, aki németalföldről származott. Magyarországon leghíresebb építménye a Zrínyi Újvár volt.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

TEREMY Dávid

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

Bár azt nem tudjuk pontosan, hogy Wassenhoven mennyi ideig tartózkodott a vár területén, az bizonyos, hogy Michael Possanner¹³, a főépítész helyettese a munkálatok végéig ott volt, mert 1661 szeptemberében jelentést tett az udvarnak a munkálatok befejezésével kapcsolatban. A vár földrajzi elhelyezése nagyon sokat vitatott dolog volt, a Haditanács és Montecuccoli támadták, míg Esterházy és Zrínyi mindannyiszor védte és megfelelőnek tartotta a vár elhelyezkedését. A legnagyobb támadó felületet használta ki Montecuccoli, még pedig azt, hogy a várat körülvevő magaslatok miatt könnyen tűz alá lehet vonni az erődítményt. Ezt többször is kifogásolta, de kifogásai a magyaroknál süket fülekre talált. Ezen felül kifogásolta a vár sáncozását is, mivel északi irányból, a Mura felőli oldalon teljesen nyitott volt és a sánc két oldalt csak a Muráig futott le. Arra hivatkozott, hogy az ellenség könnyen és csendben tudja ebből az irányból megtámadni a várat, ami ellen a védők nem tehetnek semmit. De ebben a védők segítségére volt a Mura és annak gyors sodrása. A várnak az alakját, felépítettségét is támadta, sőt még Wassenhovent is hanyagsággal vádolta. Tehát a méltán híres hadvezér ott támadta szóban a Zrínyi-Újvárat, ahol csak tudta, s ez alapján teljes meggyőződéssel mondhatjuk azt, hogy Montecuccolinak, aki tökéletes katonaként, minden felülről érkező parancsot vakon és teljes hittel teljesített, szálla volt a szemében ez az erődítmény. A vár, hasonlóan a kanizsaihoz fából épült erődítmény volt. De ennek a várnak véleményem szerint nagy erőssége volt az, hogy a sáncolása élő fák köré lett építve, s egy-egy fa bele is lett építve a sáncba, ami miatt az egész sáncfal erősebbé, és szilárdabbá vált. A vár fala, úgynevezett tömés fal volt, ami erős fából készült, s ezt még földdel töltötték meg. A törökök számára áthatolhatatlannak tűnt az erődítmény fala, se rés nem volt rajta, se egy gyengének tűnő pont. Evlia Cselebi¹⁴ így emlékezik meg a várról: „Minden bástya a sündiszó tuskéihez hasonlóan báljemez ágyúkkal van díszítve, fedett útjai elrendezve, ilyen egy darabból való vár ez, sehol nem látszik rajta egy porszemnyi rés sem: új, vashoz hasonlatos vár ez. Árka színültig tele van a Dráva folyó vizével, annyira, hogy egy gálya is elférne rajta.” A vár biztonsága érdekében, Kanizsa irányában a vár előtt, úgy nevezett ravelint, azaz pajzsgátat építettek ki. Ez egy külső védőmű volt, amely a bástyákat összekötő falat (kurtina) védelmezte az ellenség ágyútűzétől. A vár nagyjából 50 m x 50 m-es nagyságú volt, feltevések szerint 4 bástyája volt és az egész várfalon összesen 7 ágyúnak volt kialakított helye. A várat ónémetalföldi erődítési stílusban építette Wassenhover. A németalföldi erődítés az itáliai módszerek alapjait használta fel, ugyanúgy, mint a korban a legtöbb erődítési rendszer. Ezt a fajta erődítés típusát Freitag nevéhez köthetjük és kialakulására a spanyol-németalföldi háború miatt volt szükség, mivel a régi várakat gyorsan kellett felújítani és modernizálni. Az úgy nevezett ónémetalföldi erődítést a XVI-XVII. század környékén használták. Fontos volt, hogy ez az erődítési rendszer, gyors és olcsó megoldást kínált olyan helyi adottsággal rendelkező terepeken, ahol lehetőség volt vízakadályok felhasználására és földtöltések alkalmazására. Ennél az erődítés típusnál a falak már jóval alacsonyabbakká váltak és az volt inkább a fontos, hogy vastag legyen, és jól bírja az ostromgépek támadásait. Ezt úgy érték el, hogy a fából készült sánc mögött földhányást emeltek, amely rugalmasabbá tette a sáncot, így jól ellenállt a becsapódó ágyúgolyóknak. A legfontosabb védőművé a széles, de sekélyes vízárk vált. A vár védelmének szempontjából fontos előre lépés történt, mivel megjelent az úgy nevezett fausse braie (árk és főfal között fekvő terület,

Az Újvár fala közelről (makett)

rajta egy porszemnyi rés sem: új, vashoz hasonlatos vár ez. Árka színültig tele van a Dráva folyó vizével, annyira, hogy egy gálya is elférne rajta.” A vár biztonsága érdekében, Kanizsa irányában a vár előtt, úgy nevezett ravelint, azaz pajzsgátat építettek ki. Ez egy külső védőmű volt, amely a bástyákat összekötő falat (kurtina) védelmezte az ellenség ágyútűzétől. A vár nagyjából 50 m x 50 m-es nagyságú volt, feltevések szerint 4 bástyája volt és az egész várfalon összesen 7 ágyúnak volt kialakított helye. A várat ónémetalföldi erődítési stílusban építette Wassenhover. A németalföldi erődítés az itáliai módszerek alapjait használta fel, ugyanúgy, mint a korban a legtöbb erődítési rendszer. Ezt a fajta erődítés típusát Freitag nevéhez köthetjük és kialakulására a spanyol-németalföldi háború miatt volt szükség, mivel a régi várakat gyorsan kellett felújítani és modernizálni. Az úgy nevezett ónémetalföldi erődítést a XVI-XVII. század környékén használták. Fontos volt, hogy ez az erődítési rendszer, gyors és olcsó megoldást kínált olyan helyi adottsággal rendelkező terepeken, ahol lehetőség volt vízakadályok felhasználására és földtöltések alkalmazására. Ennél az erődítés típusnál a falak már jóval alacsonyabbakká váltak és az volt inkább a fontos, hogy vastag legyen, és jól bírja az ostromgépek támadásait. Ezt úgy érték el, hogy a fából készült sánc mögött földhányást emeltek, amely rugalmasabbá tette a sáncot, így jól ellenállt a becsapódó ágyúgolyóknak. A legfontosabb védőművé a széles, de sekélyes vízárk vált. A vár védelmének szempontjából fontos előre lépés történt, mivel megjelent az úgy nevezett fausse braie (árk és főfal között fekvő terület,

rajta egy porszemnyi rés sem: új, vashoz hasonlatos vár ez. Árka színültig tele van a Dráva folyó vizével, annyira, hogy egy

gálya is elférne rajta.” A vár biztonsága érdekében, Kanizsa irányában a vár előtt, úgy nevezett ravelint, azaz pajzsgátat építettek ki. Ez egy külső védőmű volt, amely a bástyákat összekötő falat (kurtina) védelmezte az ellenség ágyútűzétől. A vár nagyjából 50 m x 50 m-es nagyságú volt, feltevések szerint 4 bástyája volt és az egész várfalon összesen 7 ágyúnak volt kialakított helye. A várat ónémetalföldi erődítési stílusban építette Wassenhover. A németalföldi erődítés az itáliai módszerek alapjait használta fel, ugyanúgy, mint a korban a legtöbb erődítési rendszer. Ezt a fajta erődítés típusát Freitag nevéhez köthetjük és kialakulására a spanyol-németalföldi háború miatt volt szükség, mivel a régi várakat gyorsan kellett felújítani és modernizálni. Az úgy nevezett ónémetalföldi erődítést a XVI-XVII. század környékén használták. Fontos volt, hogy ez az erődítési rendszer, gyors és olcsó megoldást kínált olyan helyi adottsággal rendelkező terepeken, ahol lehetőség volt vízakadályok felhasználására és földtöltések alkalmazására. Ennél az erődítés típusnál a falak már jóval alacsonyabbakká váltak és az volt inkább a fontos, hogy vastag legyen, és jól bírja az ostromgépek támadásait. Ezt úgy érték el, hogy a fából készült sánc mögött földhányást emeltek, amely rugalmasabbá tette a sáncot, így jól ellenállt a becsapódó ágyúgolyóknak. A legfontosabb védőművé a széles, de sekélyes vízárk vált. A vár védelmének szempontjából fontos előre lépés történt, mivel megjelent az úgy nevezett fausse braie (árk és főfal között fekvő terület,

¹³ Possanner: Belső-Ausztria hadmérnöke, 1661-ben Wassenhoven segédépítészként kapta meg a Zrínyi Újvár felépítéséhez.

¹⁴ Evlia Cselebi (törökül: Evliya Çelebi); (1611-1684/87) török világutazó, történetíró. Sok forrás maradt fent tőle, amelyet az Újvár kutatásához fel lehetett használni.

TEREMY Dávid

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

melyből védték az árkot) és a félhold alakú ravelin (pajzsgát, egy külső védőmű) is. Pozitív tulajdonsága az erődítés technikának, hogy az összpontosítható tüzere igen jelentősnek mondható, a védvonalak hossza miatt. Az ónémetalföldi erődítésre rendszer jellegzetessége volt az, hogy a ravelinen és fausse braie-en kívül további nagy területű védőműveket is alkalmazott. Azonban, mint minden erődítés típusnak, ennek is vannak hátrányai. Ilyen hátrányok például, hogy ezek a nagy területű védőművek nehezen védhetőek voltak és ha az ellenség elfoglalta őket, könnyen befészkelődtek oda, ezen kívül a fausse braie remek támpont lehet a végső rohamhoz és a ravelin is kicsinek bizonyult ahhoz, hogy a bástyákat összekötő falat teljes mértékben levédje. A vár építését a törökök többször is megpróbálták megghiúsítani. Több támadást intéztek, a még fel nem épített erődítmény ellen. Félték a vártól, és ebben nem csak a vár elhelyezkedése, stratégiai szerepe volt lényeges, hanem a vár tulajdonosa, Zrínyi Miklós is. Az Újvár Kanizsával szemben épült meg és ez által a töröknek lekorlátozódott a hatalma, mivel ebből a várból könnyen meg tudták támadni a portyázásról hazatartó törököket, vagy esetenként még a portyázás megkezdése előtt útjukat állhathák. S a törökök ismerték már annyira Zrínyit, hogy biztos nem csak védekezésre fogja kihasználni várát, hanem portyákat fog indítani a török hódoltság ellen. De támadásaik minduntalan kudarcba fulladtak, hála Zrínyi nagyszerű elméjének, és katonaságának.

Evlia Cselebit ábrázoló festmény

2.2. TÉLI HADJÁRAT

A költő Zrínyi azóta, hogy kezébe vette a Muraköz irányítását, folytonos harcot vívott a törökkel. Életének nem volt egyetlen nyugodt perce sem, mert a végvári harcokat még a nagy békék idejére sem szűntek meg, folyamatos védelmet kellett biztosítani a Magyarországra betörő török portyázások ellen, főleg a Muraköz védelmével. Ezek mellett, Zrínyi nem volt rest támadó portyák szervezésére, amellyel a török területeken szerzett zsákmányokat. Ezek a tervezett támadások nagy sikereket arattak. Emiatt nem is kell csodálkoznunk azon, hogy ha egy magyar harcos Zrínyi neve hallatán új erőre kapott és bátran csatába vonult, míg ha egy török hallotta meg ezt a nevet, azon félelem és gyávaság lett úrrá. Zrínyi sok kisebb portyázást is szervezett, melyek sikereket arattak és 1663-ra egyre erősödött benne egy döntő szándékú támadás terve, amely vagy az ő vesztét fogja okozni, vagy a törökök kiűzetését. Ez a hadjárat volt, az úgynevezett „Téli hadjárat”. A hadjárat fontos alapja volt a pénzsegélyek megigénylése. De sok nyugati állam nem bízott az osztrák kormányban és emiatt nem pénzbeli segílyt nyújtott, hanem katonai segílyt, azaz katonákat küldött harcolni a törökökkel szemben. Ennek voltak jó és rossz következményei is: jó hatás volt az, hogy nem kellett zsoldosokat bérelnie az udvarnak, viszont így az eddig is nehézkesen működő élelmiszer ellátásban, még rosszabb viszonyok kezdtek el uralkodni. Ráadá-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

TEREMY Dávid

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

sul ez a katonai segély is több részből tevődött össze: a német birodalmi hadból, egyes német fejedelmek seregeiből, a Rajnai Szövetség hadseregéből, és Franciaország csapataiból. Ez a sokrétűség pedig gondot okozott olyan szempontból, hogy az összegyűlt hadsereg nem volt egyforma, és nem lehetett teljesen egymáshoz „szinkronizálni” emiatt azokat. De a német birodalmi segélyt, csak a birodalmi gyűlés szavazhatta meg, amely Regensburgban ült össze. I Lipót, hogy meggyorsítsa az eseményeket, személyesen is megjelent a gyűlésen, de mivel féltő volt, hogy a német rendek nem bíznak benne és azt hiszik, hogy a segélyt nem egy hadjáratra akarja költeni, ezért kényszerűségből elfogadta az addig már kétszer visszautasított hadjárat tervét.

I. Lipót

Bádeni Lipót őrgrof

Ezzel a húzással, persze meggyőzte a német rendeket arról, hogy ő is támadást akar indítani a törökök ellen, így a rendek kb. 25.000 katonát szavaztak meg segélyként, akiket Bádeni Lipót őrgrof¹⁵ vezetett. A hadjárat célja az volt, hogy a Muraköz védelme megerősítésének céljából elfoglalják Kanizsa várát, ehhez viszont a legkönnyebb út, úgy vezetett, hogy először a körülötte lévő kis várakat foglalják el, majd csak azután kezdék meg az ostromot Kanizsa ellen. Erről a hatalmas vállalkozásról először Zrínyi írt 1663. december 30-ai keltezéssel Esterházy Pálnak, melyben kérte őt, hogy hite és hazaszeretete alapján tartsa készenlétben annyi emberét amennyit gondol, mert egy nagyszabású terv van kibontakozóban. A részleteket levélben nem írta le Esterházynak, de kérte, hogy Batthyány Kristóffal¹⁶ találkozáskor tudja meg a részleteket tervéről. Zrínyi nem csak Esterházyt és Batthyányt kereste fel, hanem a környék összes birtokosát buzdította ugyanerre, sőt azt kérte tőlük, hogy más barátjuknak, szomszéd birtokosoknak is szóljanak, hogy menjenek segítségére. Zrínyi írását olvasva viszont találunk benne egy nagyon nagy furcsaságot, ez a furcsaság pedig az, hogy Zrínyi a levelében nem utasította a többi birtokost, hanem kérte őket. Nem arról van szó, hogy valamely felsőbb hatalommal rendelkező ember parancsokat adott, hanem egyazon szinten álló felek tárgyaltak és kértek egymástól. Persze azt is meg kell említenünk, hogy Zrínyi a birtokosok hazaszeretetére hivatkozott és arra, hogy nagy lehetőség van ebben a hadjáratban arra, hogy megkezdjék a törökök kiűzését az országból. Természetesen a hadvezér itt sem felejtkezett meg arról, hogy megírja birtokos társainak azt, hogy ügyeljenek a titoktartás fontosságára. Az előzőekben már említettem, hogy a német rendek parancsnoka Bádeni Lipót őrgrof volt, de fontosnak tartom a többi parancsnok megemlékését

¹⁵ Lipót Vilmos Bádeni őrgrof németül: Leopold Wilhelm von Baden-Baden, Baden-Baden őrgrofja, császári feldmarsall. Részt vett a körmenői és a szentgotthárdi csatákban.

¹⁶ Batthyány Ádám fia, tekintélyes főúr. Dunántúli főkapitány volt, Moson, Sopron, Győr, Komárom, Veszprém, Vas és Zala rendi katonaságának legfőbb parancsnoka volt.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

TEREMY Dávid

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

is. A Rajnai Szövetség csapatainak parancsnoka Hohenlohe gróf¹⁷ volt, a francia csapatokat pedig Coligny gróf¹⁸ vezette. Az említetteken felül a magyar birtokosok saját csapataikat vezették, Zrínyi pedig a horvátokat és saját katonáit irányította.

Hohenlohe gróf

Coligny gróf

A támadás tervét, a két főparancsnok, Hohenlohe és Zrínyi, 1663. december 12-én beszélte meg Csáktornyan. A csapatok találkozási helye Berzence volt és a következő rendben történt: Esterházy Pál és Batthyány Kristóf Szentgróton egyesítették csapatait, onnan Kiskomáromon keresztül érkeztek 1664. január 21-ére Berzencére, ugyanezen a napon ért ide Draskovich János a horvátországi csapatokkal. Hohenlohe csapatai 20-án érkeztek Zrínyi-Újvár alá, ahonnan másnap Zrínyivel együtt ők is Berzencére vonultak.

Batthyány Kristóf Dunántúli
főkapitány

¹⁷ Wolfgang Julius von Hohenlohe, német hadvezér és az észak-német Hohenlohe-Neuenstein grófja, mely családjának névadója is egyben. A téli hadjárat során a Rajnai Szövetség csapatainak parancsnoka.

¹⁸ Jean de Coligny-Saligny francia hadvezér és gróf, Condé hercege. XIV. Lajos francia király 1664-ben kb. 6000 fős sereg élén Itáliából küldte Magyarországra küldte, a I. Lipót megsegítésére a törökök ellen, részben a pápa felszólítására.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

TEREMY Dávid

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

Láthatjuk tehát, hogy pontos volt a szervezés, mivel a csapatok érkezése ugyanarra a napra datálható. A sereg összlétszáma Esterházy adatai szerint összesen 26.000 fő volt ekkor. A Berzencei vár, egy magas dombon, erdővel és síksággal körülvett, fából készült, kerek bástyájú erődítmény volt, melynek várárka a sereg otlétekor be volt fagyva. Viszont a törökök, hogy nehezségek az ostromlók dolgát, a jeget feltörték, ezért a támadók vesszőből font rácsokat és létrákat helyeztek az árokra. De még mielőtt a szabályos ostrom megkezdődhetett volna, a törökök kapitulációt kértek és Zrínyi egyik parancsnokával szerettek volna tárgyalni, „Kis Farkassal”¹⁹, mert ő értette a török nyelvet. Végül is a tárgyaláson Zrínyivel állapodtak meg a törökök és körülbelül 837 személy vonult ki a várból. Volt ebben valami különlegesség, még hozzá az, hogy 100 tatár is tartózkodott a várból és közismert volt, hogy a törökök tatárokat nem helyeznek vár szolgálatba. Ebben az időben gondosan oda figyeltek arra, hogy a szabad vonulásra vonatkozó „szabályokat”, feltételeket gondosan megtartsák. Pontos emiatt volt kínos az a helyzet, amikor a köztudottan kegyetlen, fegyvertelen tatárokat, irántuk érzett haragból rárontottak a hajdú csapatok, s belőlük 3-at megöltek. Zrínyi és a többi tiszt fegyverrel rontott a támadó hajdúkra, s azok közül néhányat megölve tudták csak lecsitítani a zúgolódó népet. Berzencén öt kisebb, 5-6 fontos, és egy nagyobb, 15 fontos ágyút, valamint egy mozsarat zsákmányolt a had, majd őrségben hátrahagytak 400 magyar és német katonát, s január 24-én tovább indultak Babócsa vára felé. Babócsa vára a Rinnya folyó mentén húzódott, megtámadni keletről és délről nem lehetett a folyó és a mocsaras területek miatt, de nyugatról és északról emelkedők vették körül, ahonnan könnyen szét lehetett zúzni a hasznavehetetlen, öreg fából épült erődítményt. Az ostrom területét Hohenlohe és Zrínyi együtt szemléltek meg, de mire kidolgozták az ostrom tervét, a vár védői kapitulációt ajánlottak a hatalmas sereg láttán. A várból 1.072 török kapitulált, s az erődítmény elfoglalásával a keresztyén had 16 ágyút zsákmányolt, de ami ennél fontosabb volt, Esterházy leírása szerint bőven volt ott mindenféle gabona, amely egy kis időre megsegítette a sereg ellátását. Innen, január 26-án vonultak tovább Barcs felé. A vár védői viszont a sereg érkezését meg sem várva, elmenekültek onnan, az erődítményt üresen hagyva. Itt a zsákmány csak nyolc kisebb ágyú volt, mely úgy mond ajándék volt a sereg számára. Ezután a sereg Szigetvár felé vette az irányt, de ostromágyúkkal nem rendelkezvén, csak körbe kerítették azt. A bent lévő őrség viszont félve az ostromtól, teljes harcalkészületben várta a sereget. A sereg itt tartózkodásakor egy kisebb csapat feldúlta Türbéket²⁰, majd január 27-én az egész keresztyén had Pécs felé indult tovább, a biztonságos elvonulást pedig a német lovasság fedezte Zrínyiék mögött. A menet végén, este a fő had Pellérdén letáborozott, s a táborától kb. 5-6 km-re Zrínyi és csapatai látták el az őrszolgálatot. Másnap Zrínyi már Pécs kapuja alatt várta be a had többi részét, akiket Hohenlohe vezetett. Kevés előkészület után, a külső várost sikerült az első ostromra bevenniük, köszönhetően annak, hogy a török parancsnok kevés erőt hagyott ott. Igaz, hogy a kis úrméretű tüzérség miatt, rendes tüzérségi tüzet nem tudtak leadni, de Zrínyi kiolthatatlan tudásvágyát itt is láthatjuk, amikor valószínűleg saját kérésére beosztatta magát a Layen ezredes és Waldeck gróf²¹ által irányított tüzérséghez, hogy az ostromnak e mesterségét is meg tudja tapasztalni. Sajnálatos módon viszont a városnak hatalmas borkészlete volt, amelyet a meggyötört katonák egyből megtámadtak és mértéktelenül fogyasztottak. Az egyetlen parancsnok, aki fegyelmet tudott még így is tartani csapataiban, az Zrínyi volt. De neki is csak úgy sikerült ez, hogy keményen megfenyegette a magyarokat. A másik sajnálatos dolog az volt, hogy a bőség zavarában a katonák 30.000 ember egy évi gabona adagját is tönkre tették. Zrínyi január 30-án gyalogságát hátrahagyva, csak magyar lovasságával és a német lovasság felével elindult Eszék felé. Attól 20 km-re, Szalántára érkezve, azt az információt kapta, hogy 1.500-2.000 török és tatár készül megszállni ott, ezért Zrínyi azt a döntést hozta, hogy a későbbi problémák megelőzése végett megöli azokat. A törökök viszont megneszelték ezt és a keresztyén lovasság üresen találta a községet. A biztonság kedvéért azonban

¹⁹ „Kis Forgách”: Zrínyi egyik legjobb tisztje, fontos parancsnok, köztudottan érte és beszélte a török nyelvet.

²⁰ A XVI. századi Szigetvári ostromnál meghalt Szulejmán belső szerveinek temetkezési helye.

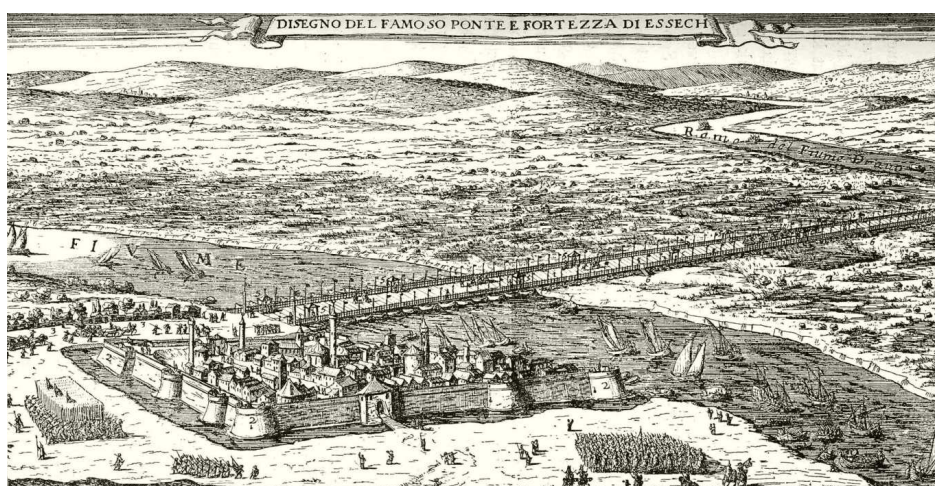
²¹ A két személyről pontosabb adatokat nem találtam, csak a családjaikról.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

TEREMY Dávid

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

elégették a települést, majd egy közeli erdőben vertek táborot. Zrínyi és a lovasság február 1-jén ért az eszéki hídra²², melyről mind Esterházy, mind Evlia Cselebi egyértelműen csodálattal írt. Több forrás áll ma már rendelkezésünkre, méretét, szélességét illetően, de biztosat ezek változatossága miatt nem tudunk még ma sem a hídról. Annyi tűnik bizonyosnak, hogy a híd megépítését tökéletes pontossággal hajtották végre, óriási mérete és építésének módja is mutatta azt, hogy mennyire fontos volt ez a híd a törökök számára. A híd két részből állt: a Drávát áthidaló hajóhídból és a mo-csarakat, valamint a három mellékágot áthidaló fahídból. A kor technikai adottságaival és ismereteivel a hidat felrobbantani nem lehetett, mert Zrínyiék nem tudtak annyi lőport magukkal szállítani, ami ehhez elegendő lenne. Ezért más megoldást kellett keresniük.

Az Eszéki híd, és a város

Zrínyiék szerencséjére a Dráva teljesen be volt fagyva és így nyugodtan járálhattak a jégen, valamint szinte kifogyhatatlanul sok nádat találtak, mellyel beborították az egész hidat, valamint a híd alját is. Amikor ezt megtették, meggyújtották a nádat és két teljes napon át kellett hosszú és fáradságos munkát végezniük ahhoz, hogy a híd hamuvá és porrá égjen el. A híd rombolását befejezve, február 4-én indult vissza a lovassággal Zrínyi, Pécs várához. Amikor a költő megérkezett a várhoz, Hohenlohe és közöttük nagy vita alakult ki a körül, hogy folytassák-e a vár ostromát, vagy inkább a kemény hideg miatt vonuljanak vissza. Zrínyi a nagy hidegre való tekintet miatt azt mondta, hogy vissza kell vonulniuk, de Hohenlohe arra hivatkozva, hogy már az akna is kész van és minden kész a rohamra, nem hagyhatják abba a támadást. Hohenlohe alparancsnokaival, Zrínyi pedig a többi parancsnokkal tanácskozott. Végül is, azzal az indokkal sikerült Zrínyinek meggyőznie Hohenlohet, hogy alkalmasabb időben könnyen el tudják majd foglalni a várat. Hohenlohe, embe-reivel együtt belenyugodott abba, hogy vissza kell vonulniuk és ezzel elvonult az egész had a vár alól. A döntés megszületése után, február 6-án napfelkelte előtt 1 órával elindultak a csapatok vissza, Szigetvár felé, de még az elindulás előtt kényszerítették a lakosságot arra, hogy velük menjenek, a várost pedig felégették. Három nap múlva értek Szigetvár alá, ahol a törökökkel kisebb összecsapásokat vívtak, majd a sereg két részre vált, egyik része Segesdre ment, másik része pedig Babócsára menetelt Zrínyi vezetésével. Február 11-én Zrínyi beszámolót ír a Hadi Tanácsnak, melyben leírja, azt, hogy ha Segesdet is sikerülne elfoglalniuk, Kanizsa teljesen körbe lenne kerítve. Leírja viszont azokat a problémákat, amik miatt nem tudják megostromolni Kanizsát. A problémák közül a legfontosabbaknak, a hiányzó ostromfegyvereket,

²² Az eszéki híd mintegy nyolc kilométer hosszan átívelő fahíd volt a Dráva folyón, Eszék mellett. A törökök építették a 16. században. 1578-ban, első pusztulása után, a törökök újraépítették, de ezúttal egy állandó hidat építettek masszív tölgyfagerendákból, nagy teherbírással.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

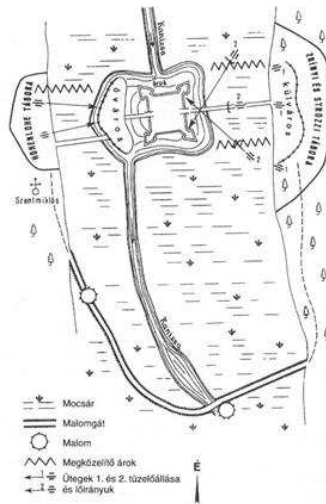
TEREMY Dávid

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

és a hadsereg alacsony létszámát tartja. Mindezek mellett azt is leírja, hogy saját pénzén, újabb 500 katonát szeretne felfogadni, de a Hadi Tanácstól is kér segítséget, méghozzá 400 muskétást, valamint ágyúkat. Míg Zrínyi Babócsán tartózkodott, Segesd is kapitulált. A kapitulációról két külön forrás áll a rendelkezésünkre, de mindkettő eltérően adja meg a történéseket, ezért egyértelmű információink nincsenek. Zrínyi vállalkozása nagy sikereket aratott egész Európa szerte, dicséretet kapott a pápától, I. Lipót császártól, továbbá megajándékozta őt XIV. Lajos és a spanyol király is. Ezen kívül számtalan kitüntetést kapott és egész Európa szerte újságok és röpiratok hirdették a dicsőségét. Segesd kapitulálása után kiteljesedett a kör, amely bekerítette Kanizsát, így I. Lipóthoz címzett február 19-én datált levelével együtt Wassenhoven főhadmérnököt küldte el Zrínyi, hogy az személyesen mondja el az uralkodónak, a Kanizsa bevételére kidolgozott tervet. Zrínyi már ekkor tudta azt, hogy az udvar biztosan határozatlan lesz és a remek alkalmat, amelyet csak gyors reagálással lehet megragadni, az udvar veszni fogja hagyni hanyagsága miatt. I. Lipót csak március 18-án döntötte el, hogy Kanizsát, a lehetőségekhez mérten minél hamarabb meg kell ostromolni, de a hír Zrínyihez csak 28-án ért oda. Március 29-én a parancsnokok tárgyalásán előtérbe került az ostrom kérdése, de ekkor már a parancsnokok érezték, hogy nem hagyományos ostrommal kell bevenniük a várat, mert a sok késlekedés miatt arra már nincs idő, s ha 2-3 héten belül nem sikerül elfoglalniuk azt, akkor nem lesz sikeres az ostrom. A tárgyaláson pedig szó esett a parancsnoklás kérdéséről is, amely Hohenlohe és Zrínyi vitája miatt került előtérbe. Hamar látszott az, hogy egyiket sem lehet a másik felé helyezni, s emiatt két egyenrangú fél mellé még egy harmadik is csatlakozott Strozzi tábornok²³ személyében. Így nem egyszemélyes döntés született, hanem kollektív, amelynek azonban voltak hátrányai, mint pl. az, hogy ha a két fél teljesen nem ért egyet a dologban, akkor kompromisszumot kell kötni, de ez a kompromisszum viszont sokszor csak félmegoldás az adott problémával, és ez azt jelenti, hogy a dolgok állása rosszabbá vált, ahelyett, hogy jobb megoldást találtak volna a problémára. Az ostromra ekkor már csak kb. 20.600 fő állt rendelkezésre és Zrínyi, amikor megkapta I. Lipót parancsát, április 8-ára tűzte ki az ostrom kezdetét. Közben hatalmas problémák adódtak a táborban, mivel a csapatok nem akartak összegyülekezni és ebben a kérdésben leginkább a németekkel volt baja Zrínyinek, mert akkora zűrzavar volt közöttük, amelyet átlátni lehetetlenség volt. Zrínyi erről jelentést is küldött az uralkodónak, de levele még meg sem érkezhetett, amikor április 25-én megérkezett Strozzi tábornok, aki azt a parancsot hozta, hogy Kanizsát feltétlenül meg kell szállniuk. Ezt hallván Zrínyi, április 27-ében állapította meg az ostrom kezdetét. Zrínyi még április 19-én, a holtidőt kihasználva a főparancsnokokkal Kanizsa alá lovagolt, hogy szemre vételezze a környéket, majd a látottak alapján 21-én meg állapodtak a támadás tervében is. A kanizsai vár egy nehezen ostromolható erődítmény volt, mivel az egész, egy ingovány közepében feküdt és az északi-déli irányok felől túl széles volt akármilyen támadás végre hajtására is, így nyugati és keleti irányokból kellett ostromolni a várat. Ebben viszont az volt a nagy nehézség, hogy a két oldal között, csak egy malomgáton keresztül volt összeköttetés, amely kb. 15-18 km hosszú volt. Mindezek mellett a nyugati oldalról nem magát a főerődítményt, hanem csak az óvárost lehetett támadni. Zrínyi már ekkor sejtette azt, hogy nem lehet sikeres a támadás a sok feleslegesen eltöltött holtidő miatt, de az uralkodó fegyvereit nem lehetett megbecsteleníteni azzal, hogy visszavonják a támadást.

²³ Strozzi tábornok: altábornagy, az osztrák csapatok fővezére a Téli hadjárat során.

TEREMY Dávid

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

Kanizsa 1994-es ostromának vázlatja

Viszont, április 27-én, amikor a hadsereg újra összegyűlt az Újvárbán, kiderült az, hogy a szükséges ostromfelszerelések még nem érkeztek meg, de Zrínyi ígéretet kapott az udvari kamara egyik képviselőjétől arra, hogy napokon belül megérkezik a szükséges felszerelés, ezért 28-án elindult Kanizsa alá. Hohenlohe nyugatról, Zrínyi és Strozzi pedig kelet felől rendezkedett be a támadásra, de az ostromfelszerelések csak május 3-ára érkeztek meg és emiatt csak 4-én kezdődhetett meg a tüzérségi tevékenység. Az ostrom kezdetén nagyon jól haladtak az ostromlók, május 6-ára az ágyúk már csak 300 m-re voltak a várfaltól és a megközelítő árok pedig 60-70 m-re, tehát mind az udvar, mind a parancsnokok pozitívan álltak a dolgokhoz, és már azt fontolgatták, hogy 5-6 nap elteltével rohamot is indíthatnak a vár ellen. De a kezdeti sikereket folyamatos sikertelenség követte, a Grazból kapott anyagok hibásnak bizonyultak, az ágyúk elkezdtek kisülni, szétrepedezni és pont, amikor legnagyobb szükség lett volna rájuk, akkor nem lehetett velük lőni. Eközben pedig ezeket a hibákat felismerve a védekező törökök egyre merészebbek lettek, és egyre több kitörést hajtottak végre, például a május 23-ai kitörésen sikerült nekik felgyújtani Hohenlohe táborát, és a megközelítő műveket is szétrombolták ugyanitt. Mindeközben egyre zavaróbbá vált az is, hogy közeledett a török felmentő sereg, amely május 22-én már Szigetvárnál volt, majd 4 nappal később 26-án a felderítő lovasság 40.000 főből álló sereget jelentett, akik Szigetvár alatt táboroznak. Mindezek ellenére a parancsnokok úgy döntöttek a haditanácsban, hogy az ostromot folytatni kell. Folytatták mindaddig, míg 29-én Babócsa, majd 30-án Berzence is elesett. Június 1-jén pedig már azt jelentették a felderítők, hogy 10-15 km közelségben táborozik a török hadsereg, amely kb. 60.000 főt számlál. A hír hallatára összeült a haditanács, és úgy döntöttek, hogy az ostromot abba kell hagyni, és vissza kell vonulni. Így kellett lezárulnia a nagyon szép kezdetű téli hadjáratnak, amely az udvar döntésképtelensége, és a rossz minőségű hadianyagok miatt vált annak a borzalomnak a kezdetévé, amely miatt Zrínyi Újvára elpusztult.

2.3. AZ ÚJVÁR OSTROMA

A balsikeresen zárult Kanizsai ostrom után, a császári csapatok sietősen és szinte már menekülve visszavonultak, a Mura túlsó partjára, maguk mögött hagyva sok ostromfelszerelést és tábori kelléket. Zrínyi javaslata az volt, hogy a hadsereg a Zrínyi-Újvár és Kanizsa közötti területen, az Újvárhoz közelebbi részen egyesüljön újra, mivel így ha hátrálniuk kell, akkor a vár védelmet nyújt számukra, egyébként pedig ők tudják óvni a várat és megakadályozni a törökök gyors előre nyomulását. De sajnos ez a terv nem sikerült, mert a többi hadvezér nem értett egyet Zrínyivel, ő maga pedig már nem

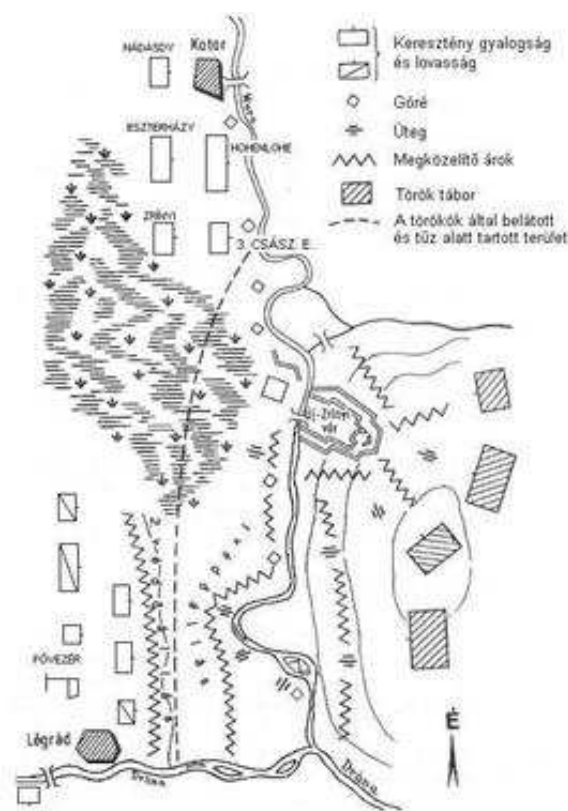
HADTUDOMÁNYI SZEMLE

TEREMY Dávid

Budapest, 2012.

5. évfolyam 2. szám

birtokolt akkora hatalmat, hogy saját gondolatai helyét tűzhesse ki gyülekező pontnak. Zrínyiről tudjuk azt, hogy nagyon fontosnak tartotta a felderítést, és azt, hogy legyenek besúgóí nem csak a végvárak környékén mindkét oldalt, hanem esetenként a törökök hadaiban, vagy a határtól messze, mélyen a török oldalra rekedt magyaroktól. A hadvezér szerint csatákban, és a harcokban ez döntő fontosságú, ezért ő a felderítést semmi esetre el nem hanyagolta. 1664. június 1-jén azt a hírt hozták számára, hogy nem messze tőlük, olyan 10-15 km-re egy 60.000 fős török had táborozik. A hír után egy gyors haditanácsot követően döntöttek úgy a főhadvezérek, hogy felhagynak az ostrommal, mely már kevés sikert kecsegtetett számukra, és visszavonulnak. A visszavonulásnál követték el a csapatok az egyik legfőbb hibát, amely az volt, hogy a sereg kis része a várba vonult vissza, nagyobbik része pedig átkelt a Mura folyón, s ott alakított ki védekező

Az Újvár ostromának vázlatja

állást. Zrínyi javaslatát pedig semmibe véve szabad prédaként, hátra hagyták azokat a magaslatokat, melyeknek pozitív hatásait a törökök nagy előnnyel kamatoztatták az ostrom során. A bécsi udvarban nagy fejtelenség ütötte fel a fejét, amikor megtudták az ostrom felhagyásának és a visszavonulásnak a hírét, és különösképpen legelőször az uralkodó kapott észhez, s azonnal hívatta Montecuccolit, akinek megparancsolta, hogy haladéktalanul menjen a Muraközbe és vegye át a főparancsnokságot. Az eddigiekben leírtakból már tudja kedves olvasó, hogy Montecuccoli semmibe nézte a várat, de a parancsot teljesítve átvette a csapatok irányítását, azonban a vár felmentésére irányuló támadásra engedélyt nem adott. Így máris magunk előtt láthatjuk a vár szomorú sorsát. De az udvar itt is hatalmas stratégiai hibát követett el: nem a Duna mentén helyezték el csak a csapatokat, hanem minden irányba a maguk védelme felé fordították azokat, emiatt sok kisebb csapat volt, ahelyett hogy kevés, de ütőképesebb had lett volna Montecuccoli kezében. A keresztyén had, feltehetően június 2-án kezdte el a visszavonulást, Légrád, és az Újvár felé. A visszavonulást egyesek rendezettnek, mások viszont kapkodónak, s

hanyagnak, rendezetlennek írják le. A nagyvezír, Köprülüzáde Fázil Ahmed pasa miután felmentette a Kanizsai várat az ostrom alól, csak 3 napot töltött ott, mely után elindult Zrínyi-Újvár ostromára. Eleinte Győr vagy Óvár várát akarták megostromolni, de aztán rájöttek arra, hogy ha nem támadják meg és nem rombolják le az Újvárat, akkor onnan könnyen elvágthatják mind az élelmiszer utánpótlásukat, mind a hódoltsági területekkel való kapcsolattartás lehetőségét. Tehát kedves olvasó, így kerülhetett sor arra, hogy egy nagyon jó lehetőségből – melyet az udvar határozatlansága miatt elvesztettünk –, egy hatalmas sikertelenség lett és a törökök megtámadták Zrínyi-Újvárát. Amikor a nagyvezír Kanizsáról elindult a haddal, az Újvártól másfél órányira tábort vert, s a futóárkok helyeit a szilahtárok csapatainak könnyűlovasaival ment el megtekinteni. De mivel a főcél Győr vagy Óvár vára lett volna, a nagyvezír az ostrom ágyúit és báljemez ágyúit is az észéki hídnál hagyta, s emiatt a Kanizsai várból magas parancsok értelmében hozattak el 7 ágyút, melyekkel a tüzérségi helyek kialakítása és berendezése után lőni kezdték az Újvár falait. A törökök viszont nem csak a frontális támadással próbálkoztak, cselhez is folyamodtak és a hatásos lerohanás miatt, egy hidat akartak építeni, melyen keresz-

TEREMY Dávid

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

tül a török sereg, a Mura folyón könnyen átjuthat. Ennek okával 3 tutajt készítettek, melyek aljára levegővel telefújt bőrtömlőket kötöttek, s levágott birkák bőrét, hogy a tutajok el ne süllyedjenek. Ezeket 1664. június 9-én, hétfő este bocsátották vízre és a Mura-folyó túlsó partjára eveztek. A feladatra összesen 600 fő volt kijelölve, 300 janicsár és szpáhi, 300 a pasa saját csapataiból. Ezt a cselekedetet, a vártól körülbelül egy órányira végezték, s a törökök terve az volt, hogy a 600 ember, itt állást foglal és tartja addig a magyarok támadását, míg a híd meg nem épül, melyen keresztül a többi török csapat is át tud kelni. Ez a terv viszont kudarcba fulladt, mivel a tutajokon csak körülbelül 50 ember tudott átjutni, s azok is csak úgy, hogy az átkelés második részében az egyik tutaj elsüllyedt, s a másikat pedig a Mura gyors folyása vitte el. Ezzel még így nem buktak volna le a törökök, de látva azt, hogy mi történt a tutajokkal, átkiáltottak egymásnak, hogy: „Mit álltok? Gyertek a túlpartra!”. A magyar védők pedig a kiabálásra lettek csak figyelmesek, s rájöttek a törökök terveire, így egyből tüzet nyitottak rájuk, s mivel Zrínyi azt hitte, hogy az egész török sereg átkelt a folyón, ő maga is oda sietett seregével ahhoz a helyhez ahol a muszlimok ásták befelé magukat a földbe, s védekeztek a magyarokkal szemben. De Strozzi tábornok vezetésével már hamarabb visszaverték a törököket, minthogy Zrínyi oda ért volna. Az átkelt 50 főből, csak 2 élte túl a támadást, de ők is csak azért, mert visszaúsztak a Mura túlsó partjára, saját csapataikhoz. A frontális támadás és a tüzérség egységes támadása 1664. június 10-én kezdődött meg, amikor a janicsárok futóárkokat foglaltak, és egyszerre kezdték lőni az Újvár falát puskákkal, s ágyúgolyókkal. De ugyanezen a napon, Zrínyi támadást indított terményt szállító muszlimok ellen és sok élelemmel megrakodva tért vissza a táborba. Az idő múlásával a törökök futóárkok segítségével egyre közelebb értek a várfalhoz, de a magyar védők sem voltak ez idő alatt tétlenek és ők pedig aknaárkokat ástak. Ezek célja elsősorban az ostromművek és a török sereg pusztítása volt. De a június 12-i aknarobbanások alkalmával nem csak az ostrom műveket sikerült megsérteniük a magyaroknak, hanem sok futóárkot is betemettek a robbantással, s ez kicsit megtörte a törökök eddigi haladásának ütemét. A magyarok látva, hogy ez bevált módszer, többször is szerették volna még használni, de a törökök árulások útján mindig megtudták az akna helyeit, s nem rohantak indítottak, hanem ellenakna ásásába kezdtek. S az árulások miatt a magyaroknak az aknába hordott lőport ki kellett szállítaniuk, vissza a lőporraktárba. Ezek után érkezett meg a táborba Montecuccoli, aki már ekkor 8 ezred élén vonult be, s amikor megérkezett a táborba, ott átvette a főparancsnokságot. Az ostrom 5. napján, június 14-én nagy örömhír érkezett a török táborba, megszületett a Szultán Musztafa nevű herceg, aki a gázi padisahnak²⁴ a gyermeke volt. A törökök pedig megtudva ezt az örömhírt, nagy lövöldözésbe kezdtek ágyúikkal és puskáikkal. A jó hírt hozó Muszáhib Júszuf agát megjutalmazták a jó hírért, s csak azután engedték útjára. De miközben a nagyvezír iratot írt a szultánhoz, egy a várból kilőtt ágyúgolyó eltalálta a nagyvezír sátrának oszlopát. Ezt a lövedéket pedig a követ elvitte a padisahnak, hogy láthassa azt.

Sparr altábornagy

²⁴ padisha: Legfőbb uralkodó a mohamedán népeknél, például török és perzsa szultán

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

TEREMY Dávid

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

A vár mögött, a Mura két partját egy híd kötötte össze, melyen a magyar csapatok megoldhatták azt, hogy napi rendszerességgel friss őröket állítsanak a várba. Leírások alapján, a vár őrségét körülbelül 1.200 fő adta, s még ugyanennyien voltak a vár mögött készenlétben, ha erősítésre lett volna szükségük a vár védőinek. Montecucoli megérkezte után pár nappal, június 18-án megérkezett Feldmarschall Sparr²⁵, egy dragonyos és egy horvát ezreddel, majd 19-én megérkezett a német lovasság és Nádasdy, valamint Batthyány Kristóf is több ezer magyar katona élén vonult be a táborba. Láthatjuk tehát, hogy a keresztyén csapatok pár nap alatt majdnem megduplázták a sereg létszámát, s felbátorodva ezen, június 22-ére egy nagy erejű kitörést akartak megvalósítani, melynek az volt a terve, hogy Zrínyi egy nagyobb csapattal elindul, s addig megy csapatával, míg a török tábor oldalával egy vonalba nem érnek. S egy előre meghatározott időpontban a vár védői frontálisan kitörnek a várból, s rárontanak a támadó törökökre, míg eközben Zrínyi oldalba támadja a muszlim tábor. Ez volt az egyetlen olyan támadás, amelyet Montecucoli a vár felmentése érdekében engedélyezett. A terv nagyon jónak tűnt, de 22-én az esőzések miatt el kellett halasztaniuk, majd 23-án pedig a tervvel fel kellett hagyniuk a magyar csapatoknak, mert egy szökevény árulása miatt a törökök megtudták a tervet, s az oldalakra is védőket helyeztek ki. Mindeközben a törökök folyamatosan nyomultak előre, s június 26-án már csak 15 lépésnyire voltak a vártól. De a vár, köszönhetően annak, hogy minden nap friss védőkkel volt telve, még mindig állt és „teljesítette” feladatát. Végül utolsóként, Zrínyi Péter is megérkezett a táborba egy dragonyos ezreddel, és több ezer végvári harcosal, mindösszesen körülbelül 6.000 emberrel. A keresztyén had ekkor már nem csak kényszerűségből vehette volna fel a török hadsereggel a harcot, de ismerjük Montecucolinak a várról alkotott véleményét és a többi hadvezér hozzáállását a vár védelmezéséhez, így hamar rájövünk arra, hogy Zrínyi már csak üres reményeket kergetett ekkor: „Ilyen körülmények között nyilvánvaló, hogy Zrínyi-Újvár Bécs és Montecucoli számításában csak, mint „elhanyagolható mennyiség” szerepel. Egyetlen hivatása, hogy időt biztosítson a „keresztyén hadak gyülekezéséhez, de magának a várnak önmagában semmi értéke nincs és érte egy katonát sem érdemes feláldozni.”²⁶ Június 27-én a törökök nagy erejű támadást indítottak a ravelin ellen, de ezt a támadást a védők még nagy áldozatok árán visszaverték. De Zrínyi az ezen a napon kelt levelében viszont az írta le, hogy a törökök elfoglalták azt, s a védők nem tudták felmenteni. Június 28-án Tasso alezredes²⁷ ír Montecucolinak, amelyben azt írja le, hogy a vár már tarthatatlan, az ellenség túl közel van a falakhoz és kérdezi a hadvezért, hogy mit cselekedjenek tovább. Másnap, 29-én pedig Montecucoli ír levelet az uralkodónak és ő is kifejti azt, hogy a várat tovább már nem lehet megtartani, mert a több hetes bombázások után a vár falai már nem bírják tovább. S mindezek között az is szerepet játszott, hogy az ellenség már olyan közel volt a vár falához, hogy ágyúkkal már nem tudták őket löni. Ez pedig két okból adódhatott, egyik ok az lehetett, hogy a már majd 3 hetes ostrom folyamán annyira szétlőtték a törökök a bástyákat, hogy nem lehetett irányba forgatni az ágyúkat, a másik ok pedig az, hogy az erődítmény rossz alakkal rendelkezett, és nem felelt meg a kor erődítési szabályainak. Június 30-án reggel Montecucoli és Sparr tábornokok megszemlézték a várat és úgy döntöttek, hogy a még bent lévő ágyúkat be kell vonni, és ki kell vinni az erődítményből, majd az ott maradt védőket is ki kell vinni, és feladni a várat. De a tábornokok még alig hagyták

²⁵ Otto Christoph von Sparr, báró, brandenburgi tábornagy, A 30 éves háború alatt a császári seregben harcolt, 1649. a brandenburgi választó fejedelem szolgálatába lépett és újjászervezte annak tüzérségét. 1656 júl. 30. ő döntötte el a varsói csatát a brandenburgiak és svédek javára. 1657-ben tábornagy lett, 1664. a szentgotthárdi csatában a brandenburgi segítő csapatot vezette.

²⁶ Idézet: Perjés Géza: Seregszemle (1999), 156.o

²⁷ Tasso alezredes volt a Montecucoli által kinevezett parancsnok a várbán.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

TEREMY Dávid

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

el a várat, a törökök berobbantották a délnyugati bástyát, melyen a robbantás következményeképpen egy ember nagyságú lyuk keletkezett, s a török csapatok, különösebb parancs nélkül, felbátorodva megrohamozták a várat és a bástyánál betörték, ott pedig a bent lévő kb. 800 keresztyént lekaszabolták, akik pedig menekültek a túlpartra, azokat üldözőbe vették. Az üldözött keresztyének a már a vár alá telepített aknákkal mit sem foglalkozva, fejesztve, mint barmok menekültek a muzulmánok elöl, melynek az lett a következménye, hogy a híd leszakadt a nagy terheléstől. S emiatt sok keresztyén harcos nem csak a várudvarban hullott el, hanem menekülés közben megfulladva, vagy a törökök által leadott lövések által, miközben a Mura túlpartján akartak a vízből kimászni. A nagyvezír eleinte el sem akarta hinni azt, hogy a török csapatok betörték a várba, mert nem adott még rohamra parancsot és legfrissebb tudása szerint még nem volt hely a várba való betörésre sem. Hitetlenkedése akkor kezdett alább hagyni, amikor a muzulmánok sorba vitték sátra elé az elesett keresztyének fejait és azokat, kiket rabszolgának hagytak meg. A várba kitűzték a betört törökök a nagyvezír zászlaját és amikor ezt Köprülüzáde Fázil Ahmed pasa meglátta, nagyörömmel tett szert, és mindazokat kik betörték, megajándékozta, s abból a janicsárból, aki elsőként rontott be a várba, és parancsnokot csinált belőle²⁸. Időközben Zrínyi, amikor tudatosult benne az, hogy váráért már semmit sem tehet, Csáktornyára utazott. A magyar harcosok pedig szinte megbénultak a tudattól, hogy nincs ott velük a költő hadvezér, s Montecuccoli látva a sereg demoralizálódását, Esterházyt küldte futárként Zrínyihez, hogy menjen vissza a táborba. Szegény Zrínyi, barátja, Esterházy sok gyözködése után visszaindult a táborba, de amikor megérkezett, egyben el is hunyt a hős, mivel látnia kellett azt, hogy élete műve a törökök kezére kerül. A törökök még egy teljes hétig voltak a várban, mely azért lehetett, mert nem tudták eldönteni, hogy újraépítsék-e a várat és megtartsák, vagy inkább lerombolják azt. Végül is, mint tudjuk a várat lerombolták, 1664. július 7-én. A védők által telepített aknákat használva tették a földdel egyenlővé a vár területét. A török sereg csak július 12-én indult vissza, Kanizsa felé, ahová visszavitték a 7 kölcsönkért báljemez ágyút, és ajándékba még azokat az ostrom és védő felszereléseket, ágyúkat, bombákat, melyeket a magyarok a várban hagytak.

2.4. JUHAKOL ←→MAGYAR SZABADSÁG SZIMBÓLUMA

Montecuccoli és Zrínyi között az eddig már említett egyet nem értékek közül számunkra a legfontosabb a vár kérdése, de azon belül is a vár szerepének a meghatározása. Ezt azért fontos megemlítenem, mert a két híres hadvezér között ez okozta a legtöbb konfliktust, amely szabad szemmel látható feszültségként jelentkezett kettőjük között. Tudjuk azt, hogy nem kedvelte a két személy egymást és ezt Zrínyi az uralkodónak is tudtára adta, ennek legjobb bizonyítéka „Zrínyi emlékirata I. Lipótnak” című levél, melyet 17 nappal az Újvár elfoglalása után küldött Zrínyi az uralkodónak, 1664. július 17-ei keltezéssel. A hős Zrínyinek nagy sérelme volt látni azt, hogy elpusztul az Újvára, melyet saját pénzén, saját parasztjaival építtetett és saját vérével hullajtotta megannyiszor azért, hogy a török ne tudja elpusztítani azt. Láthatjuk, hogy a vár sokat jelentett a hadvezérnek és nem hiába nevezte teljesen jogosan a saját várának. Marta belülről a fájdalom, ahogyan látta elpusztulni építményét, melyért rengeteg áldozatot hozott, mivel Zrínyi mindenét feláldozta annak érdekében, hogy a törökök ne tudják elpusztítani, de sajnos egyedül kevés volt hozzá Montecuccoli pedig nem biztosított sem segítséget, sem lehetőséget arra, hogy támadást indítson a vár felmentése

A Murán átívelő híd

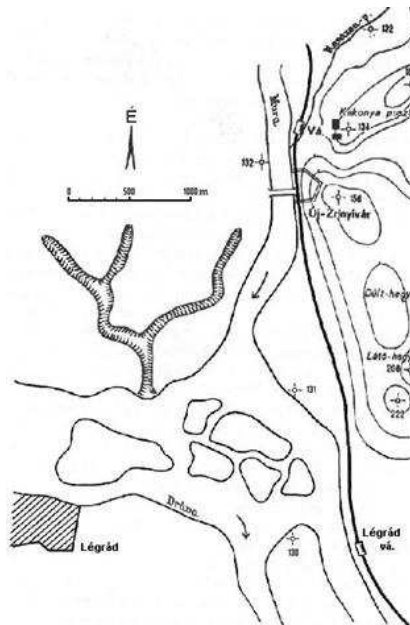
²⁸ Erzulum Kul Abbász nevezetű vitéz jutott be, akinek a pasa Erzurum bal oldali agaságát ajándékozta.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

TEREMY Dávid

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

érdekébe. Montecuccoli arra hivatkozott, hogy a törökök előnyös helyzete és számbeli fölénye miatt be kell várnia Strozzi tábornokot és a császári csapatokat. De Zrínyi legbelül a próbálkozások ellenére is tudta azt, hogy Montecuccoli, az általa csak juhakolnak nevezett vár érdekében legszívesebben egy embert sem „áldozott” volna fel addig sem. Montecuccoli véleménye a várról közel sem volt hízelgőnek mondható. Első perctől kezdve rosszállóan nézett rá és fejében kavargó homálytól nem látta a vár igazi értékeit sem. Zrínyinek viszont az Újvár egyet jelentett a magyar nép szabadságával, számára erődítménye nem csak egy katonákkal teli, harcra használható erősség volt, hanem nagyon fontos szimbólum is. Ezzel magyarázható az is, hogy amikor elesett az Újvár, akkor Zrínyi megtört, teljesen magába fordult és már többé nem volt önmaga, az pedig, hogy a várát a földdel tették egyenlővé, csak egy kegyelemdőfés volt a már lélekben halott polihisztor számára. Leginkább úgy tudnám ezt jellemezni, hogy Zrínyi nem a kursaneczi erdőben halt meg igazán, hanem már a vára elestekor. Az imént leírtak után kedves olvasó végre elértünk ahhoz a részhez, ahol már tudjuk azt, hogy mit jelentett főhősünk számára az erődítmény és azt is, hogy Montecuccolinak mi volt a véleménye róla. Most viszont saját véleményemet szeretném megosztani az olvasóval, a vitával kapcsolatban. Véleményem szerint nagyon fontos ez a téma, és nem csak amiatt, hogy a magyarok- vagy Zrínyi becsületén csorba ne essen, hanem azért is, mert egy konfliktus miatt nem lehet semmibe nézni egy olyan várat, amely hatalmas stratégiai előnyt biztosít a keresztény népeknek a muzulmánokkal szemben. Azt el kell ismernem, hogy az erődítmény, alapterületét és külsejét tekintve nem nevezhető várnak, mivel kis kiterjedésű volt, északi oldalán teljesen szabad és a falsánca sem volt kellően megerősítve földdel. De azt nem feledhetjük, hogy ebben a várban nagy lehetőségek rejtlettek, ezt bizonyítja az is, hogy a törökök mennyire tartották az épületek befejezésétől. Nem feledhetjük stratégiai fontosságát sem, mely miatt a törökök már kétszer is meggondolták azt, hogy portyázásra induljanak-e. Ennek két oka volt: első az, hogy a nehéz teherrel és fáradtan hazafelé siető törökök könnyű célpontot nyújtottak az itt tartózkodóknak; másodszer pedig a portyázások ideje alatt – amely általában 2-3 nap volt – könnyűszerrel feldúlhatták volna a magyar végváriak a törökök otthonait, s elhajthatták volna állataikat. De mindezek mellett nem hanyagolhatjuk el azt sem, hogy a várat magyar és horvát csapatok védték, akik azzal, hogy az Újvárban szolgáltak, családjukért, és hazájukért harcoltak, ami miatt sokkal keményebben, erősebben küzdöttek, és a végsőig, akár utolsó csepp vérükig készek voltak harcolni. Ellenben a törökkel, akik csak az elismerést és a hatalmat hajszolva támadtak Magyarországra. A törökök, Zrínyi rettentő híre miatt eleinte félték a támadástól és csak a parancs miatt kényszerűségből támadtak, de később, látva azt, hogy a magyar és egységes császári csapatok félvállról veszik a vár védelmét, nagyon felbátorodtak, és szinte frissült erővel ostromolták tovább az erődítményt. Persze erre azért kerülhetett sor, mert az irányítást Zrínyitől elvették, és a fő hangsúlyt az udvarra és Stájerországra helyezték át, elhanyagolva így a hadvezér számára sokat jelentő építményt. Véleményem szerint, munkám elolvasása után, az olvasó is közel kellő annyi információval fog rendelkezni, ahhoz, hogy saját véleményét alkothasson a vár fontosságáról, stratégiai szerepéről. S bár művem sok helyen szubjektív, a Zrínyi felé érzett tiszteletem miatt, én teljes szívemből, csak elismerni tudom Zrínyi munkáját, mind a vár építtetésével kapcsolatban, mind pedig cselekedeteinek ismeretében.

Az Újvár elhelyezkedése

3. AZ ÚJVÁR HATÁSA A 21. SZÁZADBAN

3.1. A HADSZÍNTÉR KUTATÁSÁNAK KEZDETE

Míg a XVII. században Zrínyi Újvára az európai érdeklődés középpontjában állt, addig a XVIII. századra már senkit nem foglalkoztatott ez a kérdés, az emberek szinte már azt is elfelejtették, hogy Őrtilos és Belezna között, Somogy és Zala megyék találkozásánál akár állt-e valaha vár. Emiatt aztán feledésbe merült pontos helye, szerepe és jelentősége is. Feltehetnénk a kérdést, hogy akkor kinek és miként jutott eszébe felkutatni ezt a várat? Ez kedves olvasó, egy nagyon jó kérdés, mivel a várra utaló jel Esterházy hagyatékából került elő, egy vázlatrajz képében. A témával pedig az akkor szakdolgozatát író Vándor László²⁹ foglalkozott, aki a vár helyét Esterházy vázlatrajzának és a jelenlegi terep egyezéseinek segítségével jelölte meg. Vándor a szakdolgozatát 1972-ben készítette el, s az azóta régészként dolgozó férfi, a mai napig részt vesz az Újvár régészeti felkutatásában.

Dr. Vándor László

²⁹ Dr. Vándor László régész, történész, műemlékvédelmi szakmérnök 1992-től a Zalai megyei múzeum igazgatója.

TEREMY Dávid

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

Elmondása szerint az 1970-es évek közepétől egészen a '90-es évek elejéig többször is visszatért régészként a helyszínre, hogy megfigyeléseket készítsen, jobban megismerje a környezetet, és a '90-es évekre már meg tudta határozni az erődítmény pontos helyét. De a több évszázadig feledésbe merült terület már nagyon sok átalakuláson ment keresztül napjainkig, ezért szemmel látható nyomai nincsenek annak, hogy egykor ott állt egy vár, mégpedig Zrínyi vára. A mélyreható kutatás reménységét csak a XX. század végén megjelent modern gépek segítségével biztosíthatott a kutatók számára. A technikai fejlettség hiánya mellett sokban befolyásolta a kutatások megkezdését, hogy a horvát határvonal közelsége miatt nagyon nehezen lehetett csak engedélyt kapni a terület kutatására. Főleg az előző indokok miatt, említésre méltó kutatás csak 2005-ben kezdődött meg, amikor is a budapesti Hadtörténeli Intézet és Múzeuma, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, és a Somogy- és Zala Megyei Múzeumok Igazgatóságainak együttműködésével megindult egy, az ostrom nyomainak feltárására irányuló program. A programban nem sánc- vagy épületromokat kerestek, hanem a föld közelében maradt ágyúgolyókat elsősorban, mert azok már kellő bizonyítékok lehetnek arra, hogy egykoron valóban ott állt a Zrínyi-Újvár. Arra a kérdésre, hogy egy ágyúgolyó miért számít ennyit ebben a kérdésben, arra Négyesi Lajos alezredes úr, számomra nagyon tetsző tömör és mindent elmondó mondatával válaszolék: „1 vár, 1 ostrom, 1 pusztulás!”. Láthatjuk tehát, miért jelent olyan sokat már egyetlen egy ágyúgolyó, vagy mozsárbomba is. A vár területéről, a 2005-2006-ban végzett műszeres vizsgálatok segítségével több pisztoly és puska ólomgolyó, valamint ágyúgolyók, és bombák töredékei kerültek elő. Ezekon kívül még félkész termékeket is talált a kutatócsoport a vár területén, valamint a szőlőültetvények között. Ezek a leletek átlagosan a talaj alatt 20 cm-re voltak, ezen a mélységen, az egyik fémkereső műszer, a GARRETT 2500-as még az 1 cm átmérőjű fémgolyót is jelzi, sőt annak nem csak méretét, de mélységét is mutatja. Amikor ez megtörtént, akkor kezdi el munkáját a GARRETT kereső feje, amellyel pontosítják a fémdarab helyét. Ha megtörtént az említett pontosítás, akkor kezdődik meg az ásás, ezt pedig érdemes úgy elkezdni, hogy a GARRETT pointer feje is beleférjen az üregbe, hogy továbbra is le tudják magukat ellenőrizni a kutatók, és ne kelljen hiába valóan dolgozniuk.

Garrett 2500-as fémkereső műszer

Ezzel a műszerrel való munkát párokban kell csinálni, tehát a műszeresnek van egy segítője, ha a műszer jelez valamit, akkor ez a segítő kezdi meg az ásást, majd színes, jól látható zászlóval megjelöli a lelet helyét is. Nap végén következik be a lelet begyűjtés és a leletek koordinátáinak megjelölése GPS segítségével. A már említett műszer a talaj-közeli fém tárgyakat jelzi csak be, de a talaj felső részében, művelt területeken általában csak kisebb méretű, puszkagolyók voltak megtalálhatóak elsősorban. Ellenben ezzel, a nem művelt, erdős területeken a talaj közelében maradhattak ágyúgolyók is. De még sem lehet csak azzal megelégedni, hogy a talaj felső részét megvizsgálják, és természetesen a kutatók is tovább mentek ennél. Mélyebben is megvizsgálták a területeket, ebben pedig a német fejlesztésű Lorenz Deepmax X6-os, és a magyar fejlesztésű ORION mélykereső segítette őket.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

TEREMY Dávid

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

Lorenz Deepmax X6-os nagyteljesítményű fémkereső műszer, melyet a kutatók használnak a nyári táborban.

A kutatások sikerét mi sem mutathatja meg számunkra annál jobban, minthogy a kutatók olyan nyomokat is találtak, amely egy, az Újvár előtt megépült erődítményhez tartoztak. Felvevések szerint ez az erődítmény a „Bolondos Kastély”, vagy „Kecskevár” nevezetű építmény volt, amit a már említett Kecskiek építettek. Ezt az erődítményt viszont Zrínyi szerint Szigetvár és Kanizsa eleste után elhagyták, és a költő ezt kihasználva bele építette erődítményébe azt. A kutatóknak nagy fejtörést okozott azonban egy 3 m mély és 20 m átmérőjű kráter, amely az erődítmény keleti oldala felől van. Ez a kráter, valószínűleg már az eddigiekben leírt aknarobbanás ránk maradt hagyatéka lehet. A kutatók számára nagy segítséget adtak a máig fenn maradt korabeli írások, amelyek közül az ágyúállások megtalálásához Evlia Cselebi, török történetíró forrása adta a legtöbb segítséget. Ez alapján tanulmányozva a területet, a kutatók megállapítottak 4 tüzérségi állást, melyek közül az egyik egy különleges helyzetű tüzérségi állás volt. (Ezt a későbbiek során kifejtem.) Mindezek mellett, tanulmányozva több kor térképét, látták azt, hogy a közeli erdős, fás részben nem volt olyan tevékenység, amely eltüntette volna a nyomokat, ezért elkezdtek az erdős terület lejtőjében vizsgálni. Ekkor viszont előkerültek az 1950 körül épített Jugoszlávia elleni határvédelmet biztosító erődítmények. Az egyik ilyen erődítmény kb. 150-200 m szélességben „rongálta meg” a talajt, amely miatt ebben a szélességben nem maradtak olyan leletek, amelyek felhasználhatóak lettek volna a kutatóknak. Viszont kicsit lejjebb, a lejtő alján több puskagolyót is találtak, amely valószínűleg onnan származhatott, hogy a védők támadást indítottak az ostromlók ágyúja ellen. Jelenleg itt tart az érintett térség hadszíntér kutatása, köszönhetően annak, hogy minden évben folynak újabb és újabb kutatások, de a közel jövőben újabb eredményekre számíthatunk.

Jugoszlávia ellen biztosító határvédelmi bunker

TEREMY Dávid

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

3.2. FELFEDEZÉSEK

A kutatók több évnyi munkájának köszönhetően, mára már több lelettel is büszkélkedhetünk, melyek biztosan az 1664. évi ostromból maradtak ránk. A kutatók az ásatások során legelőször cserépdarabokra találtak, miközben a sáncok, és az épületek elhelyezkedését szerették volna meghatározni. Ezek a cserépdarabok, cserépkályha maradványai. A kutatások során több típusú cserepet is találtak a kutatók, ilyenek voltak például, a griffes, az oroslános, a lovagos, és a növényi motívumokkal ábrázolt cserepek.

Az első muskétagolyó

Az első ágyúgolyó

Ezeket a leleteket, egymástól jól meg tudják különböztetni az előlapon szereplő minta alapján, és amúgy is különböző szobákban találtak rá ezekre a leletekre. A legfontosabb leletek mégis inkább a már sokat említett ólomgolyók és ágyúgolyók voltak, mert ezek alapján tudják meghatározni a kutatók mind az ágyúállások helyeit, mind a támadóárkok körülbelüli elhelyezkedéseit. Bár utóbbiban nagy segítséget jelent Jacob von Holst helyszínrajza is, aki rajzán feltünteti a támadóárkok helyeit, és számát is. Az egykori erődítménytől nem messze, feltételezhetően a törökök táborozási helye körül visszamaradt ránk több ólomrúd, valamint ólomdaraboló szekerce is. Ez nem okozott nagy meglepetést a kutatók között, mert már rég ismerjük a törökök ellátásával kapcsolatban azt, hogy a török hadnak ólomrudakat osztottak ki és abból egy szekerce segítségével kellett löszert csinálniuk fegyvereikhez. Ez viszont azt jelentette, hogy a törökök különböző kaliberű lövedékeket lőttek ki puskáikból. Az eddig előkerült leletek közül a legérdekesebb, a 2008-ban talált két fel nem robbant 26 cm átmérőjű mozsárbomba volt. A két mozsárbombát könnyen nézhették volna nagyobb méretű ágyúgolyónak is akár, de jól elkülöníthető volt a gyújtólyuk, mely miatt a kutatók egyből tudták, hogy mi is az, amit megtaláltak. A két mozsárbombát először röntgenesen szerették volna megvizsgálni, de erre nem volt lehetőségük, mivel a bombák falvastagsága közel 6 cm-es volt. Mint már említettem, a két mozsárbomba azonos átmérőjű volt, és éppen ezért okozott nagy meglepetést a vizsgálatok során az, hogy az egyik 6 kg-mal kevesebbet nyomott. Amikor a kutatók, hozzáértők segítségével felvágták a mozsárbombákat, nem ugyanaz a látvány tárult a szemük elé.

Az első megtalált, fel nem robbant mozsár bomba

TEREMY Dávid

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

A mozsárbombák belső elrendezése természetesen ugyanolyan volt, az egyetlen különbség csak abban nyilvánult meg, hogy az idők folyamán különböző hatások érvényesültek a két bomba löporát illetően. A kutatók vizsgálataik során repeszdarabkákat által meg tudták állapítani azt, hogy a védők fegyvertárában 16, 19, 25, 27, 30 és 35 mm átmérőjű, vastag és vékonyfalú repeszek voltak megtalálhatók. Ezeket a számokat úgy állapították meg, hogy a repeszdarabok íves falára forrasztó óndrótot hajtogattak, majd ezeknek lemérték a hosszát. A vizsgálatok során a feltárók 16 db repeszdarabot találtak fél méteres mélységben, s ezek a repeszek ugyanannak a lövedéknek a részei voltak. A lövedékdarabok, egy 30 cm átmérőjű bomba 30% át adták ki, s ha az előzőeket felvetítjük egy egész lövedékre, akkor a lövedék körülbelül 46-47 részre eshetett szét, és ezek a bombadarabok egyenként 1,2 g-osak lehettek. A leírtakból láthatjuk azt, hogy a kutatók nagyon sokféle mérést és feltárásmódot alkalmaztak addig, amíg sikerült ennyi leletet begyűjteniük, amely számukra sok fáradtsággal, és még több tanulóssal párosult amiatt, mert új dolgokat kellett megismerniük, és nem csak fizikailag, de szellemileg is fárasztaniuk kellett önmagukat a minél pontosabb, tökéletesebb rekonstrukció miatt. Ezért véleményem szerint minden ember, aki részt vett ezekben a munkálatokban, büszke lehet teljesítményére. Az előbb leírt felfedezéseken kívül nagyon fontos volt a kutatók munkájában az is, hogy meghatározzák a muszlim tűzéréség kialakított helyeit. A törökök a már korábban említett magasabb dombon, 4 tűzéréségi állást alakítottak ki, melyek közül az egyik kivételesen volt elhelyezve. Ez valószínűleg a lejtő szélén egy épített teraszon foglalt helyet, 2 ágyú személyében, melyek a hajóhídra néztek. Ezt a hajóhidat a törökök el is pusztították. Modern felfedezések alapján a törökök nyugodt tempóban, inkább a biztonságot előtérbe helyezve közelítették a vár felé, ez számokban azt jelenti, hogy átlagosan naponta 3 árkot ástak, és 5 métert haladtak előre. Itt fontos megemlítenünk azt, hogy míg a támadó szélesség 250 m nagyságú, addig a védőszélesség csak 60 m volt. Ez pedig a védőknek kedvezett, mert így a törökök nem tudták teljes mértékben kihasználni hatalmas számbeli fölényüket.

3.3. A NYÁRI KUTATÓTÁBOROK

Nagy szerencseként említhetem azt, hogy lehetőségem volt beszélgetni néhány olyan emberrel, akik részt vettek a kutatások valamelyikében, sőt, alkalmam nyílt Négyesi Lajos alezredes úrral is szót váltani a témáról, aki az eddigi összes évben aktívan részt vett a kutatásokban, s akinek sok hasznos információt köszönhetek a dolgozatommal kapcsolatban.

Dr. Négyesi Lajos, a megtalált, és kettévágott mozsárbombával

Ezeken a nyári táborokon végezték el a már többször említett sáncfeltárásokat, a leletek keresését, az épületek alapjainak meghatározását, és az összes kutatói, és régészeti feltárást, amelyeket dolgozatomban már említettem. A tábor vezetője, a kezdetektől fogva, az akkor még ezredesi rendfokozatban álló Dr. Padányi József volt, aki mára már dandártábornoki rendfokozattal rendelkezik. Minden évben sor kerül erre a táborra, amely 5 napos szokott lenni. Ilyenkor a táborban résztvevők, egész napos ellátást kapnak, azaz van reggelijük, ebédjük és vacsorájuk is. A táborból reggel 8-9

TEREMY Dávid

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

óra körül indulnak el a kutatások helyszínére, majd ebéd után van egy kis pihenőidejük, és délután 16-17 körül indulnak vissza a szállásra. Napközben mindig az előre meghatározott dolgokat kell végrehajtaniuk. A legelső alkalmakkor a kutatóárok ásása sok időt vett igénybe. A kutató-árkok, kb. fél méter mélységűek, és 10 m hosszúak, melyen 2-3 ember szokott dolgozni, s ezek segítségével próbálták megállapítani azt, hogy hogyan nézhetett ki a vár. Ezzel párhuzamosan folytak a fémkereső műszeres vizsgálatok is, melyekkel eleinte csak muskétagolyókat találtak. Majd az évek teltével, pályázatok segítségével sikerült modernebb fémkereső műszereket vásárolni, amelyekkel már ágyúgolyókat is találtak a kutató csoportok. A kutatások feladat szabását régészek irányítják, ők adják ki a végrehajtandó instrukciókat a résztvevők számára. A résztvevők száma általában 8 és 23 fő között szokott mozogni. A kezdetekkor a létszám növelésére, a

Munka közben a honvédtiszt jelöltek, a kutatótáborban

mindenkori 1. évfolyamosoknak volt lehetőségük önkéntes alapon kimenni és segíteni a kutatásokat. A kutatások során térképészek is bekapcsolódtak a munkába, akiknek az volt a feladatuk, hogy pontosan határozzák meg a vár múltbeli elhelyezkedését. Egy talajröntgen segítségével 3D-s modellt készítettek a kutatók, a vár alapterületéről, melynek az volt a lényege, hogy megtudják, hogy kell keresniük a várudvart. Azért volt fontos ennek a meghatározása, hogy a munkában résztvevők ne a sánc környékén keressék az épületeket. Hausner Szilvia³⁰ elmondása alapján ezek a nyári tanulmányutak nagyon jó hangulatban, és kellemesen szoktak eltelni. Véleménye szerint az első nap, még kicsit idegenkedő, mert nem ismerik egymást az emberek, de az egész napos munka után, az esti szalonasütögetés mellett

mindenki elkezd feloldódni, és emiatt az elkövetkezendő napok még jobb hangulatban telnek. Megtudtam tőle, hogy az elhelyezési szállása a kutatócsapat férfi tagjainak Belezna község általános iskolájában történik, míg a női tagok, az általános iskolától nem messze, egy tanári lakásban kaptak szállást eleinte, azonban az utóbbi években már az ő elszállásolásuk is az iskolában történt. Az ellátásról is a környező települések gondoskodnak, a kutató csoport számára, a kutatási helyszínre pedig kisbuszokkal szoktak kimenni. A kutatótábor minden évben szívesen várja, azokat az embereket, akik szeretnének a vár feltárással foglalkozni, vagy éppen csak egy érdekes dolgot szeretnének csinálni egy héten keresztül a nyári szünetük alatt.

3.4 A KAPCSOLATOK KIALAKULÁSA, ÉS A VÁR HATÁSA A FALVAKRA

A Zrínyi által 1661-ben építtetett Újvár nem csak a XVII. században kapott nagy szerepeket, hanem több évszázaddal pusztulása után, a XX. és XXI. századokban is. Az Újvár felkutatására irányuló vágyat Szakály Ferenc³¹ ébresztette fel 1996. február 2-án, amikor is a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, Akadémiai Napján beszédében megemlítette azt, hogy Zrínyinek volt egy vára, amelynek romjai a mai magyar-horvát határ magyarországi oldalán, Belezna és Őrtilos községek között helyezkedik el.

³⁰ Dr. Hausner Gábor alezredesnek, a HM HIM Hadtörténelmi Közlemények főszerkesztőjének lánya, aki már több éve részt vesz a kutató táborokon.

³¹ Szakály Ferenc: magyar történész, muzeológus, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja. Kutatási területe a magyarországi török hódoltság korszaka volt, elsősorban gazdaság-, társadalom- és politikátörténeti szemszögből. Jelentős helytörténeti munkássága is. 1991-től haláláig a Történelmi Szemle főszerkesztője volt.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

TEREMY Dávid

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

Szakály Ferenc

Ekkor a terület még feltáratlan volt, de annál inkább vonzó több ember számára. Az előadó kimondott szavai nyitott fülekre találtak az intézmény vezetőinél, akik hamarosan, május 18-án egy hivatalos találkozón vettek részt Beleznán, a község polgármesterével és más fontos katonai személyekkel. Majd a hivatalos megbeszélés után helyszín bejárás történt, amelyen részt vett Holló József vezérőrnagy, a nagykanizsai MH 14. Thury György gépesített Lövészdandár Előkészítő Törzs parancsnoka, valamint a nagykanizsai helytörténeti múzeum igazgatója is. A Beleznára látogatók, már ekkor megtapasztalhatták azt, hogy mennyire vendégszerető a falu, de azt is látták, hogy nagyon szűkösen élnek ott az emberek. A kezdeti kapcsolatok reményt adtak arra, hogy a falu fellendülhet a turizmus segítségével, ha valóban megtalálják a vár romjait. A szakértők véleménye szerint viszont, a kutatások megkezdése előtt a legfontosabb az, hogy megtisztítsák a területet, mert a növényzet megnőtt, és a bokrok elburjánzottak az évszázadok alatt, ezen kívül fontosnak tartották a vár kútjának megkeresését is, melybe Evlia Cselebi leírása szerint, a megölt keresztények hulláit dobták a törökök a vár elfoglalásakor. Az Újvár felkutatásának ötlete miatt, augusztus 12-14. között Beleznán egy újabb hivatalos konzultáció került megrendezésre, melyen már megjelent Murakeresztúr, és Alsódomború (Donja Dubrava), egy határon túli horvát falu polgármestere is, annak köszönhetően, hogy a Beleznai polgármester, felkereste az említett két falu vezetését, annak reményében, hogy kiterjesztheti a vár felkutatása iránt érdeklődők számát. A találkozó első napja Beleznán, a második pedig Horvátországban, Csáktornyan került megrendezésre, ahol felvetődött annak az ötlete, hogy évenkénti váltással Belezna és Alsódomború Zrínyi Napokat rendezhetne. Ezen ünnepség megvalósításának az érdekében még ugyanebben az évben, szeptember 27-én újabb találkozóra került sor Belezna községben. A konzultáción Holló József vezérőrnagy vezette le a megbeszélést, amelyen a már előző konferencián kötött elvi megállapodásokat kívánta megerősíteni, és célja volt, hogy még több szálon összefésülje a viszonyokat. Ezt egy kisebb határátkelőhely létrehozásával, valamint közös emlékhelyek építtetésével szeretne volna megoldani, a határ mindkét oldalán. A kialakult kapcsolat fennmaradását nagyon jól jellemzi az a tény, hogy a 2003. január 31-én megrendezett Egyetemi Napok állománygyűlésén részt vett magyar oldalról Pécsi József, Belezna polgármestere, horvát oldalról pedig Zvonimir Bartolic, aki ünnepi köszöntőt írt az egyetem polgárai felé. Ebben az évben volt először nyári kutatótábor, melyen a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem hallgatói vettek részt. A tanulmányi úton a fő feladat az volt, hogy a tervezett emlékműnek előkészítsék a terepet, a segítőknek fűvet kellett vágniuk, eltakarítaniuk a bozótokat az útból, feljavítani a várlépcsőt, és felhordani a szükséges alapanyagokat, felszereléseket az emlékmű elkészítéséhez. A munkálatok után, október 5-én avatták fel az emlékművet, az ünnepségen magyar, horvát és török részről is megjelentek a meghívottak és az érdeklődők. Mint ahogyan már leírtam korábban, a nyári kutatótábor minden évben megrendezésre került, melyeken az első években még a terep „megtakarításán” volt a hangsúly, mindaddig, amíg 2006-ban ténylegesen megkezdődtek a régészeti feltárások. Ugyancsak 2006-ban újabb konzultáció történt Beleznán, amelyen már Őrtilos, és Légrád képviselői is megjelentek. A

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

TEREMY Dávid

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

megbeszélésen a fő téma arról szólt, hogy a környező településeknek össze kell fogniuk annak érdekében, hogy fellen-
dítsék a térség idegenforgalmát. Ennek érdekében kezdeményezés született az Újvár területének védetté nyilvánítására,
és kincstári tulajdonba vételére.

Zrínyi-Újvárnál található emlékmű

Kutatóárok mélyítése

Majd a 2007-ben megrendezett kutatótábor egyik estjére kilátogatott Kunos Zoltánné, aki Órtilos polgármestere, és
ekkor került szóba egy olyan rendezvény, amely fellendítheti a környező települések turizmusát. Az ötlet azon alapult,
hogy minden évben a községek egy olyan rendezvényt tarthatnának, amelyen bemutatnák a XVII. századi várat, bemu-
tatók, és játékos vetélkedők formájában, természetesen a rendezvény minden évben máshol kerülne megrendezésre a
környező falvakban. Az esemény az „Új-Zrínyivár Várjáték és Kulturális Bemutató” nevet kapta.

Zrínyi újoncok avatása, az első Várjátékok alkalmával

Ez az ötlet az összes település tetszését, és ezért 2007. szeptember 30-án „Szándéknyilatkozat” névvel illetett egyezség
született, melyben közösen szabták meg a falvaknak és intézményeknek a teendőjüket a közeljövőre nézve. Ebben a
megállapodásban szerepelt az, hogy melyik évben hol tartják majd meg a már említett eseményt, valamint találhatunk
benne kikötéseket a volt Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem felé (ma már Nemzeti Közszolgálati Egyetem), a HM
Hadtörténeti Intézet és Múzeum felé, valamint a Somogy- és Zala Megyei Múzeumok Igazgatósága felé is. Az egyezség
megkötése óta, mind horvát, mind magyar részről mindenki betartja a rá kiszabott feladatokat, és a községek között már
nem csak érdekkapcsolat van, hanem baráti kapcsolatok alakultak ki, és a falvak vezetőségei eljárnak egymáshoz azok-
ra a rendezvényekre, melyekre meghívást kapnak a másiktól. A dolgozatomban leírtak alapján kedves olvasó, láthatjuk
azt, hogy a már sokat emlegetett Újvár, nemcsak a XVII. században volt fontos, hanem a mai napig is jelentős szerepe-
ket tölt be mind nemzetközi, mind magyarországi viszonylatban.

ÖSSZEGZÉS

Megítélésem szerint, munkám elkészítéséhez remek könyvek és források álltak rendelkezésre a Zrínyi-Újvár témában. A dolgozatomban szereplő vár, aktualitása miatt egy jól kifejtendő, érdekes téma, mellyel, ha igazán és lelkiismeretesen foglalkozunk, észrevesszük azt, hogy nagyon bonyolult és összetett is tud lenni. Kutatásom során elsődlegesen fontosnak tartottam azt, hogy annak érdekében, hogy a témát legjobban és legvilágosabban tudjam kifejtetni, először meg kell ismerkednem a korról és a kor adottságaival. Dolgozatomat három fő részre osztottam, melyekben először a XVII. század hatásait tárgyalom. Ezt a részt Zrínyi életrajzának ismertetésével kezdem, majd a kor mezőgazdaságát ismertetem, majd a parasztság helyzetéről és terheiről írtam le, amit fontosnak tartottam. Miután ezeket ismertettem, elérkezettnek éreztem az időt arra, hogy a raktárhadászatot is megismertessem a kedves olvasóval. Ezután pedig kitértem egy nagyon fontos dologra, a metodizmus-antimetodizmus kérdésre, és a Zrínyi és Montecuccoli között fellépő konfliktusra. Már leírtam ennél a résznél, hogy véleményem és kutatásom szerint ez nem lehetett valós konfliktus a két hadvezér között, ezért más lehetséges okokat vázoltam fel a konfliktusra. Miután ezt is ismertettem, a vár épüléséről és pusztulásáról adtam egy összefogó képet nagyvonalakban, és ide írtam le a vár építésének okait is, amelyet Zrínyi írt le. Miután végeztem ennek a résznek a megírásával, áttértem a fő témára, azaz a vár építésének és pusztulásának körülményeire. A témák ismertetése közben szubjektív véleményemet is leírtam. A vár keletkezésénél ismertettem a vár elhelyezkedését, felvázoltam a várról alkotott véleményeket és leírtam azt is, hogy ki hogyan viszonyult a vár megépítéséhez. Ezután a téli hadjáratot helyeztem előtérbe, leginkább a miatt, mert ebben a részben láthatjuk azt, hogy az Újvár mennyire fontos volt stratégiai szempontból, valamint ez a hadjárat vezet a vár pusztulásához is. Az altémában leírtam az eszéki híd lerombolásának történetét, valamint részletes leírást adtam egy-egy vár legyőzéséről. A végén Kanizsa ostromának történetét is leírtam. Ezután következett a vár pusztulásának elemzése, itt kiemelt fontossággal írtam Zrínyi érzéseiről. Ezt követi a Zrínyi-Montecuccoli vitának várral kapcsolatos elemzése, melyben helyet foglaltam Zrínyi pártján. Az utolsó részben a vár aktualitása miatt nagyon fontosnak tartottam azt, hogy elemezzem a vár hatását a XXI. századra nézve. Kezdeként legfontosabbnak azt tartottam, hogy a hadszíntérkutató munkát mutassam be, és leírjam azt, hogy hogyan került ismét előtérbe a vár. Ezt követően az eddig talált leletek történetét írtam le, és azt, hogy hogyan találták meg azokat. Ezek után fontosnak tartottam, hogy bemutassam a nyári kutatótáborokat, amelyeken történik az Újvár feltárása, és a leletanyagok megkeresése, és gyűjtése. Mindezek leírása után úgy gondoltam, hogy le kell írnom azt is, hogy a várkutatások milyen hatással voltak az egyetem és a vár környékén lévő községek kapcsolatának kialakulására. Aktualitást nézve pedig kiemelt szerepet adtam a nemzetközi kapcsolatok kialakulásának, és annak a bemutatására, hogy hogyan fogtak össze a dolgozatban már említett községek annak érdekében, hogy Zrínyi-Újvár ismét híres legyen, és sikerüljön visszahozni a vár régi dicsőségét. A dolgozatban leírtam mindazon észrevételeimet, és véleményemet, amelyeket sikerült összegyűjtenem a kutató munkám során. De amíg a dolgozatomat megírtam, észrevettem azt, hogy az Újvárral kapcsolatos információk egyre inkább érdekelnek, és emiatt nem szeretném befejezettnek tekinteni kutatásaimat, hanem tovább szeretném folytatni.

JAVASLATOK

Dolgozatomban megírása folyamán az elejétől a végéig fontosnak tartottam azt, hogy olyan legyen a kész mű, amely megállja helyét még akkor is, ha valaki szakértő olvassa azt. Ezért megpróbáltam kutatásaim során minél biztosabb és pontosabb információkat felkutatni. Ennek tudatában mindenkinek ajánlom dolgozatomban elolvasását, de elsősorban azoknak az embereknek, akik valamilyen szinten szeretnék többet megtudni a költő Zrínyi Miklósról. Ha valaki szereti tudni azt, hogy mi történik a jelen világban, annak is csak ajánlani tudom elolvasását, mivel ez a téma nem veszti el aktualitását az évente megrendezett kutatások miatt, melyek után mindig friss információval bővül a téma. Az újkorról, vagy Zrínyiről

HADTUJOMÁNYI SZEMLE

TEREMY Dávid

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

előadást készítőknél is javasolt a dolgozatom elolvasása, mert így könnyen bele tud merülni a kor adottságaiba, és könnyebben tudja majd felépíteni előadását. S annak köszönhetően, hogy sokrétű a dolgozatom, mindenki megtalálhatja a számára érdekes dolgokat.

IRODALOMJEGYZÉK

- http://www.belezna.hu/dokumentumok/hadtortenelmi_hadosveny.pdf
- Perjés Géza: Zrínyi Miklós és kora. Budapest, Osiris Kiadó, 2002
 - o hivatkozás: VI. RÉSZ: AZ 1661-1664.ÉVI RÖRÖK HÁBORÚ
XVIII. fejezet: „Még egy gondunknak kellene a munkán kívül lenni: emberül, vitézül, magyar szívvél, ellenségünknek kimondhatatlan kárával veszünk el...”: 365.o
- Perjés Géza: Zrínyi Miklós és kora. Budapest, Osiris Kiadó, 2002
- Perjés Géza: Seregszemle. Budapest, Balassi kiadó-Zrínyi Kiadó, 1999
- <http://www.magyaralmas.hu/napok/zrinyi>
 - o Zrínyi Miklós lovas képe: http://www.magyaralmas.hu/upload/jeles_napok/zrinyi_miklos.jpg
 - o Poppel Éva: http://www.npg.hu/images/jcollection/lobkovicz_poppel_eva.jpg
 - o Zrínyi halálának ábrázolása: <http://etyekifutok.hu/fut/wp-content/uploads/2011/10/zrinyi.jpg>
- Perjés Géza: Zrínyi Miklós és kora. Budapest, Osiris Kiadó, 2002
 - o I. Rákóczy György képe: http://www.restauratorkamara.hu/uploadimages/480/Rakoczi022_small.jpg
 - o http://www.ady-zala.sulinet.hu/tortenelem_vazlatok/6_osztaly/01_kozepkori_europa/nyomasos_gazdalkodas.JPG
 - o Faeke a XVII.-XVIII. századból: <http://vadkerti25.freeweb.hu/fotook/faeke.gif>
- Perjés Géza: Zrínyi Miklós és kora. Budapest, Osiris Kiadó, 2002
 - o Esterházy Pál képe:
http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/6/6b/Esterh%C3%A1zy_p%C3%A1l.jpg/220px-Esterh%C3%A1zy_p%C3%A1l.jpg
 - o Nádasdy Ferenc képe:
http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/6/6c/Block_N%C3%A1dasdy_1656.jpg/220px-Block_N%C3%A1dasdy_1656.jpg
- Perjés Géza: Zrínyi Miklós és kora. Budapest, Osiris Kiadó, 2002
- <http://hu.wikipedia.org/wiki/Logisztika>
- Perjés Géza: Zrínyi Miklós és kora. Budapest, Osiris Kiadó, 2002
 - o hivatkozás: VI. RÉSZ: AZ 1661-1664.ÉVI RÖRÖK HÁBORÚ
XIX. fejezet: AZ 1664. ÉVI HADJÁRAT; Az 1663-as hadjárat balsikereinek hatása a bécsi udvarra, lépések a külső segély elnyerése érdekében: 398.o
- Perjés Géza: Seregszemle. Budapest, Balassi kiadó-Zrínyi Kiadó, 1999
- Hausner Gábor és Padányi József: Zrínyi-Újvár emlékezete. Budapest, Argumentum, 2012
 - o Kemény János képe: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/c7/Johann_Kem%C3%A9ny_-_F%C3%BCrst_von_Sieben%C3%BCrgen.jpg
 - o Raimondo Montecuccoli képe: <http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/a/a2/Raimondo-montecuccoli.jpg/200px-Raimondo-montecuccoli.jpg>
- Perjés Géza: Zrínyi Miklós és kora. Budapest, Osiris Kiadó, 2002
- Hausner Gábor és Padányi József: Zrínyi-Újvár emlékezete. Budapest, Argumentum, 2012

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

TEREMY Dávid

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

- hivatkozás: Hausner Gábor és Padányi József: Zrínyi-Újvár emlékezete. Budapest, Argumentum, 2012; Keresztyén Források; Zrínyi Miklós az Udvari Haditanácsnak (Fordíts latinból): 143-144.o
- a vár védelmei: http://portal.zmne.hu/pic/zujvar/nagy_DSC_7872.JPG
- a törökök ostromszélessége-magyar sánc szélesség: <http://keptar.kapos.hu/11/m/262>
- Perjés Géza: Zrínyi Miklós és kora. Budapest, Osiris Kiadó, 2002
- Domokos György: Várépítézet és Várharcászat Európában a XVI–XVII. Században. Hadtörténeti Közlemények, Új folyam(XXXIII.), 1986
- Hausner Gábor és Padányi József: Zrínyi-Újvár emlékezete. Budapest, Argumentum, 2012
 - hivatkozás: Zrínyi Miklós az Udvari Haditanácsnak (fordítás latinból): 145.o
 - hivatkozás: Evlia cselebi: Utazások könyve –Részlet a VI. könyvből- (fordítás törökből): 170.o
 - Az Újvár a Mura túlpertjáról (rajz): http://jupiter.elte.hu/ortilosujzrinyivar/mezeidavidzrinyiuivar_elemei/image023.jpg
 - Az Újvár, és a ravelin: http://portal.zmne.hu/pic/zujvar/nagy_DSC_7937.JPG
 - Evlia Cselebi (festmény): http://upload.wikimedia.org/wikipedia/hu/thumb/b/b0/Evliya_%C3%87elebi.jpg/200px-Evliya_%C3%87elebi.jpg
 - Alacsonyabb, tömörebb falak: http://portal.zmne.hu/pic/zujvar/nagy_DSC_7903.JPG
- Perjés Géza: Zrínyi Miklós és kora. Budapest, Osiris Kiadó, 2002
- Perjés Géza: Seregszemle. Budapest, Balassi kiadó-Zrínyi Kiadó, 1999
- Hausner Gábor és Padányi József: Zrínyi-Újvár emlékezete. Budapest, Argumentum, 2012
 - I. Lipót képe: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/4/43/Benjamin_von_Block_001.jpg/181px-Benjamin_von_Block_001.jpg
 - Bádeni Lipót őgróf portréja:
http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/7/7d/Leopold_Wilhelm_prince_of_Baden.jpg/95px-Leopold_Wilhelm_prince_of_Baden.jpg
 - Batthyány Kristóf képe: http://www.npg.hu/images/jcollection/batthyany_kristof_i.jpg
 - Wolf von Hohenlohe portré:
http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/d/d3/Wolf_von_Hohenlohe_%28Vas%C3%A1rmege_k%C3%B6nyv_k%C3%A9pe%29.jpg/190px-Wolf_von_Hohenlohe_%28Vas%C3%A1rmege_k%C3%B6nyv_k%C3%A9pe%29.jpg
 - Coligny gróf arcképe: <http://www.bildarchivaustria.at/Bildarchiv/679/B7755737T7755742.jpg>
 - Kanizsa ostroma: http://jupiter.elte.hu/ortilosujzrinyivar/mezeidavidzrinyiuivar_elemei/image019.jpg
 - Az eszéki híd képe: http://mek.oszk.hu/09400/09477/html/images/banlaky-big_hadtortpic_1713.jpg
- Perjés Géza: Zrínyi Miklós és kora. Budapest, Osiris Kiadó, 2002
- Hausner Gábor és Padányi József: Zrínyi-Újvár emlékezete. Budapest, Argumentum, 2012
- Perjés Géza: Seregszemle. Budapest, Balassi kiadó-Zrínyi Kiadó, 1999
 - hivatkozás: Az 1664. évi hadjárat: 156.o
 - Sparr altábornagy: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/de/5/56/WP_Otto_Christoph_von_Sparr.jpg
 - A Murán átívelő híd: http://portal.zmne.hu/pic/zujvar/nagy_DSC_7912.JPG
 - Az Újvár ostromának vázlata: http://jupiter.elte.hu/ortilosujzrinyivar/mezeidavidzrinyiuivar_elemei/image021.jpg
- Perjés Géza: Zrínyi Miklós és kora. Budapest, Osiris Kiadó, 2002
- Perjés Géza: Seregszemle. Budapest, Balassi kiadó-Zrínyi Kiadó, 1999
- Hausner Gábor és Padányi József: Zrínyi-Újvár emlékezete. Budapest, Argumentum, 2012
- Hausner Gábor és Padányi József: Zrínyi-Újvár emlékezete. Budapest, Argumentum, 2012

- http://www.belezna.hu/dokumentumok/hadtortenelmi_hadosveny.pdf
 - Az Újvár elhelyezkedése: http://jupiter.elte.hu/ortilosujzrinyivar/mezeidavidzrinyiujvar_elemei/image004.jpg
 - Dr. Vándor László: <http://img6.hvg.hu/image.aspx?id=00f8e805-16a2-4a9b-9c24-475c975d6597&view=5bbe3b5d-44db-4eb9-a191-07058013e222>
 - GARRETT 2500-as fémkereső műszer:
http://www.prospectorspatch.com.au/eshop/product_images/f/975/garrett_gti_2500_new_md__37396_zoom.jpg
 - Lorenz Deepmax X6: http://www.honvedelem.hu/files/9/27172/ujvar_03_n.jpg
 - Jugoszlávia ellen biztosító határvédelmi bunker:
http://www.belezna.hu/dokumentumok/hadtortenelmi_hadosveny.pdf
- Hausner Gábor és Padányi József: Zrínyi-Újvár emlékezete. Budapest, Argumentum, 2012
- http://www.belezna.hu/dokumentumok/hadtortenelmi_hadosveny.pdf
 - az első muskétagyolyó; az első ágyúgolyó: http://www.belezna.hu/dokumentumok/hadtortenelmi_hadosveny.pdf
 - megtalált, fel nem robbant mozsár bomba: <http://mult-kor.hu/image/article/index/ujkor/bomba1.jpg>
- Dr. Négyesi Lajos, a megtalált, és kettévágott mozsárbombával:
http://www.honvedelem.hu/files/9/31479/zrinyivar_03n.jpg
- kutatótáboros kép: http://www.belezna.hu/dokumentumok/hadtortenelmi_hadosveny.pdf
- Hausner Gábor és Padányi József: Zrínyi-Újvár emlékezete. Budapest, Argumentum, 2012
 - kutató árkok mélyítése: http://www.belezna.hu/dokumentumok/hadtortenelmi_hadosveny.pdf
 - Zrínyi apródok: <http://img8.hvg.hu/image.aspx?id=9dc0bca0-ad36-4e9e-8cdc-a2312aeea9b8&view=5B626BB8-2231-43C1-A462-0A830276682A>
 - Zrínyi emlékmű: http://tortenelemportal.hu/wp-content/uploads/2010/05/ortilosi_emlekmu.jpg
 - Szakály Ferenc: <http://epa.oszk.hu/00700/00775/00014/szakaly.jpg>

A FÁS ÖKOSZISZTÉMÁK KATASZTRÓFAMEGELŐZŐ SZEREPE, AVAGY AZ ÁLTALUK MEGKÖTÖTT CO₂ PIACOSÍTÁSÁBAN REJLŐ HAZAI LEHETŐSÉGEK**DISASTER PREVENTION ROLE OF THE WOODLAND ECOSYSTEM, OR THE NATIONAL POSSIBILITIES OF THE MARKETISATION OF CARBON DIOXIDE OF THEM**

A pályamunka elején élesen rávilágítok a hazai erdősávok meglétének, illetve hiányának hatására az egyes természeti katasztrófák következményeinek aspektusából. Magyarország tekintetében 10-12 éves időintervallumban vizsgálom ezen erdősávok hiányával összekapcsolható, hazánkban előforduló katasztrófaeseményeket, következményerősítő hatásukat. Bebizonyítom, hogy az erdőségek/ erdősávok a természeti katasztrófák tekintetében aktív védelmi rendszert képezhetnek.

Ezt követően bemutatom ugyanezen védelmi képesség passzív oldalát is, mégpedig a legjelentősebb védelmi funkcion keresztül, azaz a fák CO₂ megkötő képességén át. Mint, hogy a szén-dioxid az egyik legjelentősebb üvegházgáz, mely az elsődleges klímaváltozás ütemgyorsító tényező is egyben, így felvetődik ezen erdőterületek által elnyelt jelentős károsanyag mennyiség piacositásának a lehetősége, a CO₂ kvótakereskedelmi rendszeren (ETS) belül megreformálva ezzel a Kiotói jegyzőkönyvben foglaltakat. Véleményem szerint hazánk mindenképpen profitálhatna, ha az erdőterületei által elnyelt éves szén-dioxid mennyiséget elszámoltathatná a kvótapiacon...

In the beginning of my essay I present the effect of the lack of the national forest belt and their exist from the view of the consequences of each natural disasters. I examine the disaster events, the reinforcing consequences of them which are connected with the lack of the national forest belt in Hungary in the last 10-12 years. I demonstrate that the wood and the forest belt create an active protection system because of the prevention of the natural disasters.

After that, I present the disadvantage of this protection, mainly concentrate to the most significant protection function, the binding ability of carbon dioxide of the trees. As the carbon dioxide is the most significant greenhouse gas and the primary climate changing rate accelerator factor, so comes to our view the possibility of marketisation of the significant quantity of the harmful substances by this forest area. It is included at the ETS, and it reforms the statements in the protocol of Kyoto which are connected with this. In my opinion Hungary would make a profit if the government counted all quantity of carbon dioxide what produced in a year and what are come from the wood.

„Veszélyesebbé váltunk a természetre,
Mint amilyen ő valaha is volt ránk nézve.”
(Hans Jonas)

AKTUALITÁS

Az erdészek, tudósok egy, az emberek számára még szokatlan felismerést tárnak elénk az erdők funkcionális sokféleségéről. Ugyanis az erdő fontos szerepet játszik a szén földi körforgásában, főleg a klímaváltozás befolyásolásában. Az új felismerés pedig abban rejlik, hogy ezekben a folyamatokban az erdőknek, illetve erdőgazdálkodásnak új szerepe lehet, mégpedig abból a szempontból, hogy hogyan lehet befolyásolni a szén földi körforgalmát az erdőgazdálkodással és ezen keresztül környezetünk egyik igen fontos összetevőjét, a klímát, felhasználva a fák CO₂-megkötés képességét.

Ezáltal, ha több szén-dioxid mennyiséget képesek megkötni a Magyarország területén elhelyezkedő fák, ezt a nemzetközi kvótapiacra értékesíthetné, így Magyarország mindenképpen profitálhatna, ha az éves szén-dioxid mennyiséget el tudná számoltatni. A magyar gazdaság jelentős bevételre tehetne szert, ha értékesítené fel nem használt kvótáit. Ugyanis egy nemzetközi összefogásnak köszönhetően létrejött a Kiotói jegyzőkönyv, amelyen belül kialakult egy úgynevezett kvótakereskedelmi rendszer (ETS).

“Az erdőben semmi sem öncélú.
Minden gyomnak, minden rovarnak,
minden madárnak megvan a maga
pontosan meghatározott szerepe.”
Szilvási Lajos

ERDŐK, ERDŐSÁVOK KATASZTRÓFAMEGELŐZŐ TULAJDONSÁGA

Az erdő egyik természeti kincsünk, amelynek nagyon sok pozitív hatása van. Ilyen például hogy hozzájárul a szélerózió csökkentéséhez, mérsékli a levegőszennyezést, javítja a vízháztartást és még sorolhatnám. Az ember azonban ezeket a pozitív tulajdonságokat figyelmen kívül hagyva pusztítja az erdőt. A világból számos példát sorolhatnánk az erdőirtások következményeként, ám hazánkban is akad példa jócskán. Például az árvizeknél fontos szerepet játszanak a fák, ugyanis a jól fejlett erdők a vízgyűjtő területek legfontosabb természeti tényezői. Csakhogy ha letermelik az erdőt, mindezek a kedvező hatások elmaradnak.{1}

Az elmúlt 10-12 éves intervallumban több természeti katasztrófát is átélt Magyarország. Az első ilyen a 2002-es augusztusi árvíz, amely a Duna vonalán több települést is érintett. Ennek az árvíznek esett áldozatul Győr és Budapest is.{2}

A második nagyobb volumenű a 2004-es árvíz Csákánydoroszlón és Körmenten.{3} 2006-os dunai árvíz szintén jelentős károkat okozott, mind a természetben mind pedig az emberek lakhelyein. A Gemenci erdőben szarvasok és vad-disznók több tízes nagyságrendben estek áldozatul a Dunának.{4} 2010-es tiszai árvíz is sok kárt okozott. A hirtelen jött 2010-es árvíz hóolvadásból és a külföldi vízgyűjtőjén leesett rengeteg csapadékból képződött.{5}

Habár az árvíz a legjellemzőbb természeti csapás, ami Magyarországon előfordulhat, mellette találkozhatunk még porviharokkal is, amely 2011. április 9-ei napon, sújtotta szinte az egész ország területét.{6}

A FUNKCIONÁLIS SOKFÉLESÉG EGY ÚJONNAN MEGISMERT ELEME A SZÉN-DIOXID

Az általános hiedelem szerint az erdők egyik legfontosabb szerepe a létünkhöz nélkülözhetetlen oxigéntermelés. Ez a hiedelem azonban alapvetően téves. Az erdő növényei termelnek oxigént ugyan, de annak nagy részét saját maguk számára, szinte azonnal felhasználják, a maradék nagy részét pedig az erdőben lezajló, a korábban képződött és elhalt szerves anyag lebontását előidéző folyamatok kötik le. A többi fel nem használt rész igen csekély a levegő oxigéntartalmához képest.

Hasonlóképpen az emberek légzése, illetve további emberi tevékenység oxigén-fogyasztó folyamatai a levegő oxigéntartalmának csak a töredékét fogyasztja el.

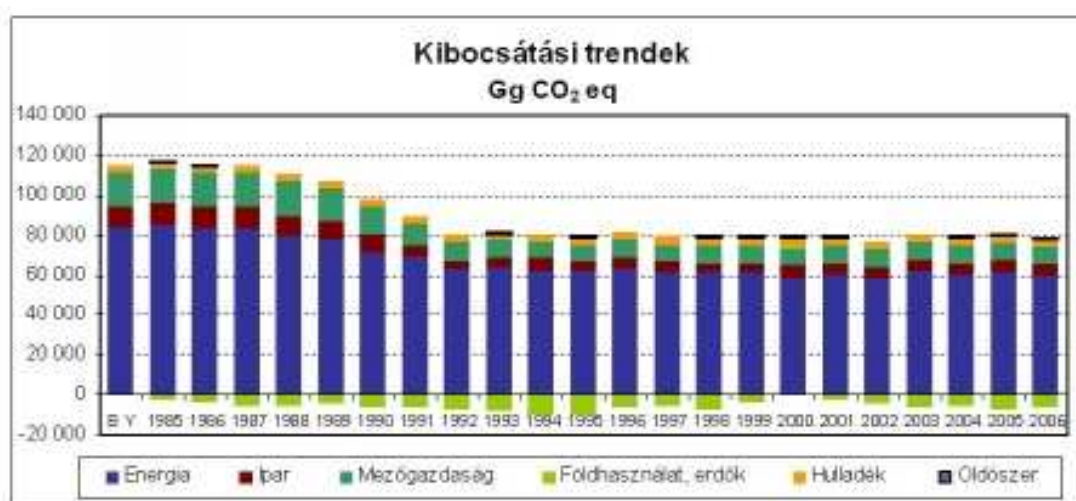
Az oxigén mellett sok egyéb gáz is megtalálható a légkörben, amelyekkel kapcsolatban az erdők számunkra ténylegesen kedvező, fontos szolgáltatásokat nyújtanak. Az emberi tevékenység következtében felszabaduló gázokra fontos odafigyelni, közülük is elsősorban a szén-dioxidra, mert ezek okozzák az üvegházhatást.

A szén ugyanis az élővilág számára kitüntetett fontosságú elem, s a fotoszintézis meghatározója a bioszférának.

A legnagyobb mennyiségben előforduló üvegházhatású gáz. Fosszilis tüzelőanyagok elégetésével kerül nagy mennyiségben a levegőbe.{7}

Az emberi tevékenységek a gázok természetes körforgását megzavarják és ez olyannyira meghatározó mértékű, hogy többek között a földi klímaváltozást eredményezi, amely napjainkban illetve a közeljövőben komoly problémákat fog előidézni. A 2000. évi davosi Világ gazdasági Fórum állam- és kormányfői a klímaváltozást az emberiség legnagyobb kihívásának nevezték az új évszázad elején.

A szénnek a földi folyamatokban azonban más, a klíma befolyásolásával kapcsolatos szerepe is van, s ezt csak nem olyan régóta ismertük fel. Szintén új keletű az a felismerés, hogy ezekben a folyamatokban az erdőknek, illetve az erdőgazdálkodásnak egy egészen új szerepe lehet.

1. ábra Üvegházhatású gázok kibocsátása 1990-2006

KIBOCSÁTÁS-CSÖKKENTÉS ÉS SZÉNLEKÖTÉS

Már több mint két évtizeddel ezelőtt felismerték annak szükségességét, hogy stabilizálni kell valamennyire a légkör összetételét, s ezzel elkerülhetővé válik a klíma számunkra kedvezőtlen megváltozása. A klímaváltozást, mint folyamatot elsősorban az emberi tevékenység környezetszennyező jellegének a csökkenésével lehet lassítani a folyamatot. Ezt azonban nehéz kivitelezni, mivel egyik fejlett ország sem hajlandó lemondani a jelenleg folytatott életszínvonalról, továbbá a gazdasági növekedés és az emberiség lélekszámának növekedése sem teszi ezt lehetővé. Így az egyetlen megoldás az lehet, ha teljesen új működési elvek szerint működő energiatermelő rendszereket és új, szén-dioxidot nem emittáló termelő technológiát tudnánk bevezetni. Erre van remény, mivel számos világcég végez ilyen jellegű technológiai fejlesztéseket, mégis ma azt a célt kell kitűzni, hogy minden lehetséges jelenlegi eszközzel próbáljuk csökkenteni az alkalmazott termelési folyamatok szén-dioxid kibocsátást, vagy növelni a szén elnyelését.

Az erdők fontos szerepet játszanak a szén földi körforgásában, és az itt betöltött szerepüknek ismeretében felmerül a kérdés – hogy nem lehet-e az erdőgazdálkodás megfelelő irányú fejlesztésével hatást gyakorolni a szénkörforgalomra? Kérdés az is, hogy milyen konkrét módszerekkel érhető el siker, s hogy e módszerekkel mekkora hatást lehet elérni.

A földi légkör jelenlegi összetétele döntő mértékben *biológiai folyamatok eredménye*, a földi élővilág fejlődésének következménye. A Föld keletkezése után fotoszintetizáló növényzet folyamatosan megkötötte a szén-dioxidot és ugyanekkor felszabadította az oxigént. Ennek remek bizonyítéka, hogy 300 évvel ezelőtt a levegő oxigénkoncentrációja igen

magas volt, és ezzel egyidejűleg a szén-dioxid jelentősen csökkent, amit nagy valószínűséggel a fák és más edényes szárazföldi növények megjelenése és elterjedése okozhatott.

Ma emberi behatásra ennek pont az ellenkezője történik. A megbontott egyensúlyi helyzetben lévő szénforgalomban azonban az erdők még mindig kiemelkedő szerepet játszanak.

Mérések és becslések szerint a szárazföldi biomaszra széntartalmának csaknem a háromnegyede van erdőkben lekötte.

Ez a szénmennyiség kevesebb, mint a levegőben lévő összes szén fele. A talaj különböző lebomlottsági fokú elhalt szerves anyag formájában tudja tárolni a szárazföldi biomaszra széntartalmának mintegy négyszeresét, a levegőben lévő szénnek pedig majdnem a háromszorosát. Ezt a három nagy széntároló közötti áramlást biológiai folyamatok hangoztatják össze. Érdekes, hogy a tengeri élőlények biomaszája az erdőkének 1%-a. Habár a tengerek méretükhöz képest sok szenet kötnek le, de sokat is bocsátanak ki, ezért nettó szénelnyelőként nem vehetőek számításba.

Éves szinten a legnagyobb szénforgalom a légkör és a szárazföld között zajlik le. Ez azonban nem azt jelenti, hogy azok az erdők, amelyeknek területe állandó, feltétlenül szénelnyelőként, illetve oxigén-felszabadítóként szerepelnek. Ha így lenne, a levegő oxigéntartalma igen nagy ütemben növekedne, de a megfigyelések ellentmondanak a feltevésnek. Ugyanis az erdők, már a korábbiak folyamán említve, nemcsak fotoszintézis, hanem oxigént fogyasztó és szén-dioxidot felszabadító légzési folyamatok is zajlanak. A kettő egyenlege azonban csak nagyon hosszú idő alatt növeli meg kismértékben a levegő oxigéntartalmát: a természetes erdők majdnem *szénegyensúlyban* vannak.

Az erdők szénelnyelők voltak földi léptékben és geológiai időtávlatokban, amelyre jó bizonyíték az, hogy ebből az elnyelésből adódik ugyanis az a szénmennyiség, amely – a jelenlegi biomaszán kívül – a talajban, továbbá a geológiai folyamatok által eltemetett, fosszilizálódott szerves anyagban halmozódott fel. Tehát a szárazföldi ökoszisztémák lassú szénelnyelők, természetes körülmények között. {8}

SZÉNELNYELÉS FOLYAMATA, SZÉNKÖRFORGÁS

A szén a körforgás során a levegőből először az élő fába, majd más ún. széntárolókba kerül, s ezekben különböző ideig és mennyiségben tartózkodik, majd újból visszakerül a levegőbe.

Az előbb említett széntárolók közül az egyik legfontosabb a biomaszra, melynek mintegy fele szénből tevődik össze. A faállomány föld feletti biomaszájának növekedését az ún. fatermési táblák segítségével becsülhetjük meg. Azonban a táblából kiolvasott fatérfogat-mennyiségeket megfelelő fasűrűség-adat alkalmazásával számíthatjuk át biomaszra-mennyiségekké. A földalatti biomaszra (a gyökerek) növekedését is megfelelő arányszámokkal becsülhetjük meg. A becslésbe azonban itt is csúszhat hiba. Ez a hiba részben abból adódhat, hogy a fák növekedése a klímaváltozás miatt megváltozott, amióta a fatermési táblák elkészültek.

Az élő növénytömeg mennyiségének csökkenésében a fakitermelések mellett egyéb más tényezők is közrejátszanak. Ilyen például a fák és fa részek (levelek, ágak) elpusztulása, amelyek az állományon belüli verseny miatti gyérülés; különféle károsítók és kórokozók, valamint erdőtűzek és szélöntések stb. okozzák. Itt a becslése, mérése ezeknek a folyamatoknak nehezebb, de megoldható. Figyelmet kell fordítani arra is, hogy e folyamatok eredményeként a lekötött szénnek csak egy része jut vissza közvetlenül a levegőbe, egy másik része más széntárolókba kerül.

Az erdőn belül a következő széntárolók léteznek még:

- avar: ami az elhalt kisebb ágakat, lehullott leveleket tartalmazza
- holt fa: ideértjük az elhalt álló és kidőlt fákat, az elhalt nagyobb ágakat és a nagyobb elhalt gyökereket
- talaj: beleértve a kisebb elhalt gyökereket. Mennyisége a növények elhullásával, a fakitermelési hulladékokkal növekszik, de ez a lebomlással, valamint a talajba való bemosódással csökken.

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

ANTAL Renáta

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

A humifikálódás növeli a talaj széntartalmát, míg a talajlégzés csökkenti. A talaj széntartalmát, erdő esetében, ami a biomasszában tárolt szén közel duplája, az emberi tevékenység is befolyásolhatja, mint például a fakitermelést, de különösen talaj-előkészítés esetén a talaj szerves anyagoknak lebomlása jelentősen felgyorsulhat, továbbá az erózió veszélye is megnőhet.

Másrészről a kitermelt fa javarésze kikerül az erdőből. Eme faanyag egy része rövid időn belül tüzelésre kerül (tűzifa), másik része, az iparfa, azonban rövidebb-hamarabb ideig őrzi a magába zárt szenet a különböző fatermékek formájában. A „fatermékek” alatt érthetjük a papírtól kezdve a templomok évszázados tetőzetéig mindent. Nemcsak az újonnan kitermelt famennyiség határozza meg a „fatermék” széntároló mindenkori nagyságát, hanem az is, hogy a jóval régebbi pl. évtizedekkel ezelőtt kitermelt fatermékekből mennyi szén jutott vissza a levegőbe korhadás vagy égetés révén. Habár az ország összes erdejére vonatkozó fatermékek szénkészlete nem kicsi, eme készlet széntartalmának változása viszonylag jelentéktelen.

Hogyan változik a talaj széntartalma az erdősítések hatására?

Többféle módon meg lehet közelíteni ezt a kérdést. Mindenképpen számításba kell venni azt, hogy ezek a területek nagyok és változatosak.

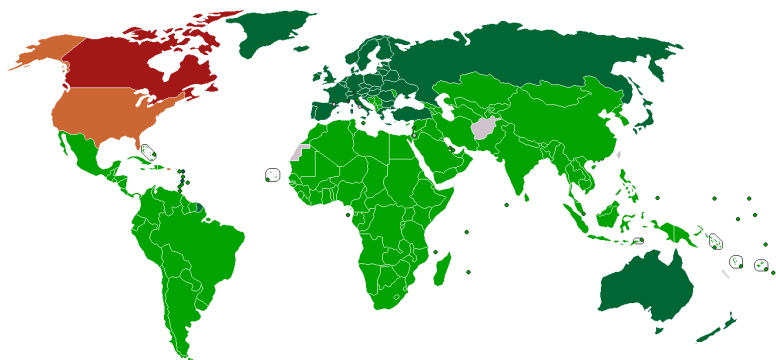
A következő megközelítés erdészek által lett kiválasztva.

A vizsgálat idején különböző korú, talajú és fafajú erdőtelepítéssel létrejött erdő talajának a széntartalmát mérték meg (60 cm mélységig), majd az adatokat kor szerint rendezték. Mivel a talaj széntartalma az említett tényezőkön kívül sok más egyéb tényezőtől is függ, ezért egy-egy korhoz tartozó átlagok mögött nagy szóródás vehető észre. Az átlagokból kirajzolódó trendek azonban beszédesekek. E trendeket meghatározták külön a legelőkre és külön a szántókra. Ezekben látták, hogy a szántóknál széntartalom-csökkenés nem figyelhető meg, míg a legelőknél azonban évtizedekig kisebb a talaj széntartalma, mint erdősítés előtt – ilyenkor tehát mondhatjuk, hogy a fák szénlekötése jó ideig csak a veszteséget pótolja, az egész erdőt tekintve szénlekötésről nem beszélhetünk.

Annak érdekében, hogy biztosak legyenek abban, hogy a szántóknál sincs veszteség az első évtizedekben sem, külön vizsgálatot folytattak az erdészek. Ennél csak a 20 évnél fiatalabb, Duna-Tisza közti, humuszos homok szántótalajokon telepített akácállományok talajából vettek mintákat, 30 cm mélységig (az akác köztudomásúan az erdősítések egyik meghatározó fafaja).

A mérések megerősítették, hogy nem lép fel szénveszteség a szántókon az erdősítés hatására.{9}

KIOTÓI JEGYZŐKÖNYV MERRE TOVÁBB?

2. ábra A Kiotói jegyzőkönyvet aláíró országok

A zölddel jelölt országok már ratifikálták, a barna színűek még nem tűzték napirendre a ratifikálást, a vörös színű (Kanada) visszalépett

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

ANTAL Renáta

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

Az egész világon egyértelművé vált, hogy az éghajlatváltozással szembeni küzdelem, csak globális összefogással lehet sikeres. Ezt az összefogást testesíti meg, az az *ENSZ Éghajlatváltozási Keretegyezmény (UNFCCC)*. 1992-ben az ENSZ egy nagyszabású konferenciát tartott *Rio De Janeiro-ban* a környezet állapotáról, a fenntartható fejlődésről, és itt meg is alapozta környezetvédelmi programját. {10}

A „riói folyamatban” a legtöbb figyelmet ez a Keretegyezmény kapta, amely a legmagasabb szintű keretet nyújtja és koordinálja a nemzetközi törekvéseket az éghajlat-politika terén. Az egyezményt 152 ország és az Európai Közösség írta alá. Magyarország csatlakozási szándékát, az Országgyűlés erősítette meg. Ma már ennek a Keretegyezménynek gyakorlatilag minden ENSZ-tagállam részese. A megállapodás fontosságát támasztja alá az a tény, hogy az elmúlt 100-150 évben – mindenekelőtt a fosszilis energiahordozók alkalmazása következtében – mintegy 25%-kal megnőtt a légköri szén-dioxid mennyisége, és a fokozódó üvegházhatás miatt megnőtt az éghajlatváltozás kockázata. Ezért ebben az egyezményben a fejlett ipari országok vállalták, hogy üvegházhatású gáz kibocsátásaik 2000-ben nem haladják meg az 1990-es szintet, valamint nyilvántartást vezetnek üvegházhatású gáz kibocsátásaikról.

A sürgős beavatkozás egyik lehetséges eszközeként, a keretegyezményhez csatolt *Kiotói Jegyzőkönyvet*, amely az emberi tevékenység által a légkörbe juttatott szén-dioxid-mennyiség világméretű csökkenését írja elő, 1997-ben 141 ország írta alá. Ebben 38 fejlett ipari ország vállalta átlagosan a kibocsátás 5,2%-os csökkentését, a 2008 és 2012 közötti időszakra. {11} {12}

MAGYARORSZÁG RÉSZVÉTELE A KIOTÓI JEGYZŐKÖNYVBEN

Magyarország, a jegyzőkönyvben meghatározott hat, az üvegházhatás kialakulásában szerepet játszó gázra vonatkozó 6%-os korlátozással csatlakozott. Ezeket a vállalt célokat, csak energiatakarékosági, energiahatékonysági intézkedésekkel, valamint az alternatív energiaforrások hasznosításának fokozásával lehet megvalósítani. A csökkenést az 1985-87-es bázisévek átlagához viszonyítva vállalta el. Azért ezt az időszakot választotta, mert vélelmezte, hogy a gazdaságnak a rendszerváltás utáni nagyarányú visszaesése és a lassan beinduló növekedése miatt az ország valószínűleg könnyebben tudja majd teljesíteni, mint sok fejlett ipari ország. A kötelezettség-teljesítés több mindentől is függ. Ilyen a költséghatékonyság, hogy mennyibe is kerül egy egységnyi szén lekötése, a módszert tartalmazó program megvalósíthatóságától és egyéb szociális és környezetvédelmi hatástól. Ekkor került középpontba az erdő, mivel egyrészt költség-takarékos másrészt könnyen kivitelezhető és nem utolsó sorban szinte a teljes csökkenést meg lehet valósítani vele. {12}

AZ EURÓPAI KVÓTAKERESKEDELEM

Az Európai Unió a Kiotói Jegyzőkönyvben az akkori 15 EU tagállamra vállalta, az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentését. Ahhoz, hogy a legalacsonyabb gazdasági teher mellett ezt tudja teljesíteni, megvalósított egy európai kibocsátás-kereskedelmi rendszert (EU-KKR). A 15 résztvevő ország ipari létesítményei évente meghatározott számú kibocsátási jogosultsággal (EUA-val) gazdálkodhatnak. Egy EUA 1 tonna CO₂ kibocsátásra jogosít; ezek az egységek hasonlóan viselkednek, mint a részvények, ugyanúgy napi áron cserélnek gazdát. A lényege ennek a kereskedelemnek abban rejlik, hogy ha egy létesítmény éves kibocsátása meghaladja a számára kiosztott kvótát, további egységeket kell vásárolnia a piacon, főleg esetén eladhat. Mivel, ha egy létesítmény például egy technológiai újítást hajt végre vagy (az energiaszektorban) tüzelőanyag-váltás útján csökkenteni tudja kibocsátásait, értékesíthető fölöslege képződik – ez az értékesített jogosultságok utáni bevétel ösztönzi a létesítményeket arra, hogy újabb és újabb kibocsátás-csökkentési projekteket kezdeményezzenek. {13}

MAGYARORSZÁG PIACI LEHETŐSÉGEI, SZÉN A FÁBAN

Ahhoz, hogy megvédjük az erdőket körültekintő tervezésre, a megvédhető szénmennyiség pontos meghatározására és folyamatos monitorozásra van szükség.

Ugyanis, ha egy erdőterületet sikerül is megmenteni, az nem jelenti azt, hogy ezáltal több szén nyelődik el, mert más erdőt kivághatnak és az erdők őrzésére befektetett energia kárba vész.

Magyarországon más országokhoz képest (Dél-Amerika, Ázsia, Afrika) kis mértékben vetődnek fel problémák az erdős területek kivágásánál.

Magyarországon szigorú törvényt hozott a kormány, és ez a törvény nem más, mint a 2009. évi XXXVII. törvény az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról.

Az erdők szénkészletei növelhetőek lehetnének a gazdasági erdők fakészletének célirányos kezelésével. Ehhez megfelelő fafaj kiválasztása szükséges. Továbbá a természetközeli erdőgazdálkodási módszerek alkalmazásával és kíméletes erdei technológiákkal is növelhető az állományok élőfakészlete, biomasszája. Ha csak néhány százalékkal is sikerülne az előbb említett módszerekkel növelni a szén lekötött mennyiségét minden erdőrészletben, akkor az összes erdőterületen összességében sok többletszenet lehetne kötésben tartani.

Sok elemzés, amely a szén földi körforgalmával foglalkozott, megmutatta, hogy az erdők talajának széntartalma általában igen nagy, a faállomány szénkészleténél sokkal nagyobb is lehet. A szén megkötésére nemcsak egy-egy terület erdősítésével és az ott folytatott hagyományos erdőgazdálkodással léteznek a legnagyobb lehetőségek hosszú távon. Ezzel az új módszerrel egyszeri alkalommal ugyan, de néhány évtizedig, vagy akár évszázadig is lehet kötni a szenet.

A szénlekötés legegyszerűbb és várhatóan legeredményesebb formája a fátlan területek beerdősítése. Becslések szerint az elkövetkezendő 30 évben kb. 773 ezer ha mezőgazdasági területen válik a termelés gazdaságtalanná és ezeknek a területeknek a zöme alkalmas erdősítésre, ezáltal az ország komoly szénlekötési lehetőségekkel rendelkezik. Az erdősítésekkel elérhető szénlekötés valamennyi más, erdőgazdasági módszerrel elérhető eredményt nagyságrendekkel meghaladja. Elméletileg a korábban említett 773 ezer hektárnyi terület erdősítése során 50 év alatt maximum mintegy 50 millió tonna szén köthető le.

A Kiotói jegyzőkönyvben meghatározott kibocsátáshoz képest még így is kevesebb a szén-dioxid kibocsátásunk.

Az emittált szén mennyiségét a magyar erdőkben jelenleg tárolt szén mennyiségével összevetve: az ország összes erdejében mintegy 350 millió tonna szén van lekötve. {18} Ezt a hatalmas szénmennyiséget kb. 17-18 év alatt juttatunk a levegőbe a fosszilis tüzelőanyagokkal. Körülbelül az országban 1,7 millió ha erdő van, ez azt is jelenti, hogy évente majdnem 100 ezer ha erdő teljes szénkészletét juttatjuk a levegőbe.

Még azt is meg kell vizsgálni, hogy a Kiotói Jegyzőkönyv előírásaihoz képest mekkorák az erdőgazdálkodás lehetőségei. A fentiekből kiemelve az 1985-87-es bázisidőszakot, ahol 27 millió tonna volt az ország szénemissziója, amelynek 6%-ával, 1,62 millió t-val kell kevesebbet kibocsátanunk 2008-2012 között. Jelenleg ennél jóval kisebb a kibocsátásunk.

Az is vizsgálandó, hogy milyen kihatása van annak, ha gyorsan növényfa fajokat, illetve ha őshonos, de valamivel lassabban növényfa fajokat ültetünk. Például ha akác helyett tölgyet telepítünk, akkor a megkötött szénmennyiség a szcenáriótól és az időtávától függően mintegy 9-25%-kal csökken.

Összegezve megállapítható, hogy az erdősítéssel jelentős mennyiségű szén köthető le, amelyeket Magyarország kvótákra tud átváltani. {14} {15}

MAGYARORSZÁG ÉS A KVÓTAKERESKEDELEM

Magyarország főleg az erdőgazdálkodásnak köszönhetően kvótákat, úgynevezett RMU-t (Removal Units) értékesíthet. A KSH adatai szerint a magyarországi erdőterület 1990 és 2011 között 13 százalékkal 19.217 négyzetkilométerre nőtt, így a Nemzeti Fejlesztési minisztérium adatai szerint akár 3,9 millió RMU-t is értékesíthet Magyarország.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

ANTAL Renáta

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

2,7 milliárd forintnyi bevételre tett szert 2011-ben a kiotói certifikátok értékesítéséből. 2012-ben további 1,6 milliárd forint bevételt hozhatnak az ilyen ügyletek. Ezeket a bevételeket államtitkár elmondása szerint környezetvédelmi és energiahatékonysági beruházásokra fordítja a kormány. A karbonpiaci portál számításai szerint Magyarország 2008 és 2010 között mintegy 38 milliárd forint bevételre tett szert azzal. 2012 végéig összesen mintegy 6-8- milliárd forint bevétel folyhat be a költségvetésbe, az úgynevezett EUA-típusú (EU Allowance) szén-dioxid kibocsátás-csökkentési egységek értékesítéseiből. {16} {17}

ÖSSZEGRÉS

Többek között célom volt bemutatni, hogy az erdőgazdálkodás korszerűsítésével és védésével mennyi káros, az üvegházhatásért felelős gáztól lehetne megtisztítani a légkört, továbbá csökkenteni a globális felmelegedést. Az erdészek által készített számításokat használtam fel, melyekből levontam a következtetésemet, miszerint jóval több a szén-dioxidból kivált szén lehetne megkötni Magyarország erdeivel, mint amennyi most jelen pillanatban lehetséges.

Azonban az erdőket érő különböző formájú légszennyezések és már kedvezőtlen környezeti hatások megelőzése, elkerülése nem csak az erdészeti ágazat ügye, hiszen ebben más szakterületeknek is van teendője.

A szakma jelen esetben csak annyit tehet, hogy folyamatosan és hitelesen tájékoztatja a társadalmat az erdők állapotáról és terhelhetőségéről. {18}

JAVASLATOK

Mindenképpen folytatni kellene azokat a pályázatokat, programokat, amelyek elősegítik az erdőtelepítést és annak fejlesztését, korszerűsítését. Továbbá a kvótakereskedelemből származó nyereséget zöld beruházásra kellene fordítani, amelyet a Kiotói Jegyzőkönyv is szabályszerűen előír. Magyarország fordítsa a több mint 30,5 milliárd forintnyi befolyt összeget klímavédelmi beruházási pályázat meghirdetésére és átadására a nyertes pályázatoknak. {18}

A Kiotói Jegyzőkönyv jövője kérdéses, ám én még is támogatnám azt, hogy továbbra is legyen valamilyen egyezmény, amely segítené a harcot a klímaváltozás ellen. Mivel ennek következményei nem elhanyagolhatóak, így bízom egy mihamarabbi közös megállapodásban.

BEFEJEZÉS

A Kiotói Jegyzőkönyv csak 2012-ig nyújt egyelőre megoldást a klímaváltozás ellen. Hogy merre tovább? Ezt talán egy hosszú konferencia vagy éppen tárgyalások sorozata után lehet véglegesen tudatni az emberekkel, hogy miben is állapodtak meg az ENSZ országai.

Egyik ilyen konferencia volt a 2011. november 28- és december 9. között megrendezett ENSZ Durban-i Környezetvédelmi Csúcstalálkozó.

3. ábra: A Durban-i csúcstalálkozó reklámszimbóluma

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

ANTAL Renáta

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

Az együttműködésben részt vevő 194 ENSZ-tagország közül 183 képviseltette magát a tizenkét napos tanácskozáson, amelynek, talán nem is meglepődve, a 2012 végén lejáró Kiotói Jegyzőkönyv megújítása állt a középpontba.

Célja egyebek mellett az volt, hogy a Jegyzőkönyvet ratifikáló országok 2013-tól ismét vállaljanak kötelezettséget az üvegházhatást okozó gázok kibocsátásának csökkentésére.

Ez azonban nehezebb, mint gondolnánk. Ugyanis a fejlődő és a fejlett államok érdekei összeütköznek, mert a fejlődő államok nem akarnak olyan klímavédelmi egyezséget, amely őket is arra kötelezné, hogy jelentősen fogják vissza üvegházgáz-kibocsátásukat. A fejlettek viszont nem vállalnak több csökkentést, amíg nem látszik az átfogó megállapodás.

Továbbá folyamatosan növekvő különbség van a klímakutatók és a klímavédelmi intézkedéseket kidolgozó, majd gyakorlatba ültető szakértők és politikusok között abban, hogy mennyivel kellene csökkenteni az emberiség üvegházgáz-kibocsátását, és milyen csökkentésben tudnak ténylegesen megállapodni a világ államai.

A probléma azonban ott van, hogy az ENSZ Éghajlat-változási Kormányközi Testülete (IPCC) szerint csak akkor kerülhetők el a klímaváltozás legrosszabb következményei, ha a Földön átlagosan nem lesz 2 Celsius-fokkal magasabb a felszíni hőmérséklet, mint amilyen az ipari forradalom előtt volt. Márpedig a világ államai az ehhez szükségesnek tartott kibocsátás-visszafogás mértékénél jóval kevesebbre mutatnak hajlandóságot.

Több országnak is van észrevétele a Jegyzőkönyvvel kapcsolatban. Az USA eleve nem részese a meglévő Jegyzőkönyvnek, és azt is lehet tudni, hogy nem vállal jelentős csökkentést 1990-hez képest.

2010-ben bejelentette Japán és Oroszország is, hogy egyikük sem hajlandó már újabb kötelezettségre a Kiotói Jegyzőkönyvhöz kapcsolódóan, csak az új átfogó megoldást tartja elfogadhatónak. Japán esetében közrejátszik a nem is olyan régen bekövetkezett fukusimai katasztrófa és ennek árnyékában atomerőművek helyett a továbbiakban jóval nagyobb szerepet kapnak a fosszilis tüzelőanyagok az energiatermelésben, tehát nem lennének képesek visszafogni például a szén-dioxid kibocsátást.

A konferencia másik nagy vitatémája az, hogy Kanada felmondaná a fejlett országokat üvegházgáz-kibocsátásának csökkentésére kötelező Kiotói Jegyzőkönyvet.

Csupán az EU és néhány ország mutat hajlandóságot arra, hogy a Kiotói Jegyzőkönyv is életben maradjon. {19}

Amíg eldöntik az államok további folytatást, addig erősödik a fejlődő és fejlett államok közötti kölcsönös függés, az éghajlatváltozás veszélye, a jövő energiaellátása és számos más ezekhez is hasonló kapcsolat a környezeti és gazdasági ügyben.

Kulcszavak: katasztrófamegelőzés, szén-dioxid kvótakereskedelem, fás ökoszisztéma, szén-dioxid lekötés

Keywords: carbon dioxide, ETS, disaster prevention

FELHASZNÁLT IRODALOM

{1} Kerényi Attila – Környezettan Mezőgazda Kiadó, 139-141. oldal

{2} <http://www.fcsm.hu/content/index.php/98>

{3} <http://www.origo.hu/itthon/20040627lakohazakat.html>

{4} http://www.vadaszmester.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=2191:a-gemenci-erdben-mar-vedekoznek&catid=35:napi-sajt&Itemid=92

{5} http://nol.hu/mozaik/a_negyven_evvel_ezelotti_arvizhez_hasonlit_a_mostani_tiszai_aradas

{6} <http://www.idokep.hu/hirek/porol-a-nagy-szel>

{7} <http://www.messer.hu/>

{8} Somogyi Zoltán – Erdő nélkül?, L'Harmattan Könyvkiadó, Budapest, 2001 181-199. oldal

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

ANTAL Renáta

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

- {9} Somogyi Zoltán – Erdő nélkül?, L'Harmattan Könyvkiadó, Budapest, 2001 200-207. oldal
- {10} http://www.enc.hu/1enciklopedia/fogalmi/korny/kiotoi_jegyzokonyv.htm
- {11} <http://klima.kvvm.hu/index.php?id=28>
- {12} http://www.scientia.hu/cv/2007/kyotoerdo_SZ.pdf
- {13} <http://www.hunep.eu/hu/tevekenysegeink/co2-kibocsatasi-kvota-kereskedelem>
- {14} Führer, E. 1995b. A klímaváltozás és a szénforgalom összefüggése az erdőgazdálkodásban. Biotechnológia és Környezetvédelem. 9.4:45-47
- {15} Somogyi Zoltán – Erdő nélkül?, L'Harmattan Könyvkiadó, Budapest, 2001 207-211. oldal
- {16} <http://nol.hu/gazdasag/cimkek/kv%C3%B3takereskedelem-sz%C3%A9ndioxid-kibocs%C3%A1t%C3%A1s>
- {17} http://hvg.hu/gazdasag/20110121_szen_dioxid_kvota_ertekesites
- {18} <http://www.zoldnet.hu/index.php?rssjon=331>
- {19} <http://www.felfokon.hu/meszaros-andras-blogja/2011/12/07/klimavaltozasi-konferencia>

DR. BOLGÁR Judit – CSOMÓS István

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

A RENDŐRSÉGI BEVETÉSI FELADATOK KÖVETELMÉNYEIHEZ KAPCSOLÓDÓ KIVÁLASZTÁSI ELJÁRÁSOK FEJLESZTÉSE, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL AZ EXTRÉM STRESSZ REAKCIÓKRA

A TÁMOP-4.2.1. B-11/2/KMR-2011-0001 számú „Kritikus infrastruktúra védelmi kutatások” című pályázat keretében, a „Civil-katonai partnerség” nevű szakmai alprogram részeként a „Viselkedés vészhelyzetben” nevű kiemelt kutatási terület keretében azokat a – közszolgálati feladatokat ellátó állományt érintő pszichés kockázatokat vizsgáljuk –, amelyek jelentős hatással lehetnek a feladat végrehajtás biztonságára.

A kutatás első részében kritikus infrastruktúrák védelme érdekében végrehajtandó rendőrségi bevetési feladatokban résztvevő állományt érő extrém stressz hatások feltérképezését és modellezését kíséreltük meg. Ezeket valamint outdoor tréning elemeket is tartalmazó modellgyakorlatok pszichofizikai paramétereinek detektálásával szándékoztunk felmérni. Azokat az objektív (mérhető, megfigyelhető) és szubjektív (egyénfüggő) jellemzőket vizsgáltuk, amelyek szükségszerű velejárói a veszélyhelyzeti intézkedési feladatoknak.

A kritikus infrastruktúrák védelméhez kapcsolódó rendőrségi bevetési feladatok jogszabályi hátterét, a rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény, és a terrorizmust elhárító szerv kijelöléséről és feladatai ellátásának részletes szabályairól szóló 295/2010. (XII. 22.) Korm. rendelet előírásai határozzák meg.

A kritikus infrastruktúrák védelmének jelentőségét hangsúlyozza az európai kritikus infrastruktúrák azonosításáról és kijelöléséről, valamint védelmük javítása szükségességének értékeléséről szóló 2008/114/EK tanácsi irányelv (a továbbiakban: irányelv) is. Az irányelv kidolgozásának folyamatában a kritikus infrastruktúrákat érintő terrortámadások tekintetében megfogalmazódott az európai megelőzés, a felkészültség és a reagálást javításának szükségessége, illetőleg az, hogy elsőbbséget kell adni a terrorizmusból eredő veszélyekkel szembeni küzdelemnek. E megközelítés értelmében a kritikus infrastruktúrák védelmével kapcsolatban figyelembe kell venni az ember által okozott technológiai veszélyeket és a természeti katasztrófákat is, azonban a terrorveszélynek kell elsőbbséget adni.

Az irányelv 2. cikkének fogalom meghatározása szerint „kritikus infrastruktúra”: *a tagállamokban található azon eszközök, rendszerek vagy ezek részei, amelyek elengedhetetlenek a létfontosságú társadalmi feladatok ellátásához, az egészségügyhöz, a biztonsághoz, az emberek gazdasági és szociális jólétéhez, valamint amelyek megzavarása vagy megsemmisítése e feladatok folyamatos ellátásának hiánya miatt jelentős következményekkel járna valamely tagállamban.*

Jelen szakmai elemzés középpontjában a rendőrségi humán erőforrások biztonsági követelményei közül, a kritikus infrastruktúrák hatékony védelmében döntő jelentőségű bevetési feladatkörök pszichikai követelményei, a pszichés kockázati következményeinek feltérképezése, a feladatvégzés hatékonyságát befolyásoló pszichés tényezők hatáselemzése, a pszichés kockázatok csökkentését elősegítő pszichológiai szűrővizsgálati rendszer fejlesztési lehetőségeinek bemutatása állnak.

Az „állampolgári jogok országgyűlési biztosának jelentése az AJB-1940/2011. számú ügyben” c. dokumentumban a rendvédelmi és honvédelmi szervek hivatásos állományával kapcsolatban az alábbi megállapítások olvashatók:¹

„.....1. A közelmúltban fejeztem be azt a hivataltól elrendelt vizsgálatomat, mely a hivatásos állomány egészségi alkalmassága felülvizsgálati eljárásokra terjedt ki. Hivatkozott vizsgálatomnak nem képezte részét a rendvédelem és a honvédelem hivatásos állományában veszélyhelyzeti feladatokra való alkalmazása során jelentkező pszichológiai nehézségekből adódó kockázatok kezelésének áttekintése, pedig a hivatásos állomány mentális egészségének kezelésére, megelőzésére, az állomány folyamatos gondozására különös gondot kell fordítani.

¹ forrás: www.obh.hu/allam/jelentes/201101940rtf (letöltés 2012. augusztus)

DR. BOLGÁR Judit – CSOMÓS István

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

A rendvédelmi és a honvédelmi állomány körében jelentkező, őket terhelő váratlan, kiszámíthatatlan feladatok és kihívások rendkívülien megnövelik fizikai és pszichikai igénybevételüket. Ezek hatására pedig az arra hajlamos személyi állomány körében nagy valószínűséggel nő az előre nem látható egészségkárosodás és azok előfordulásának kockázata. Végül e körülmények meghatározhatják nemcsak az állomány túlélőképességét, hanem akár a veszélyhelyzetben, akár normál körülmények között jelentkező feladataik teljesítését is.”

2. „Máig sem vált általánossá az a felismerés, hogy az emberi egészségromlás, elsősorban a korai, ún. idő előtti egészségromlás és halálozás szempontjából a krónikus stressz szerepe meghatározó. Míg az 1960-as években egészségi mutatóink jobbak voltak, mint Ausztriában, ma Magyarországon az érettségénél alacsonyabb végzettségű rétegekben minden második férfi nem éli meg a 65. évét, ez az arány Ausztriában és a magyar nők esetében is 80% felett van.

A korai egészségromlás az életminőség nagyfokú romlásának csak végső mutatója. Genetikai okok nem magyarázhatják ezeket a riasztó jelenségeket. Saját, a magyar népesség körében végzett, igen széleskörű keresztmetszeti és követéses vizsgálatok szerint a közös normák, értékrend hiányának, az anómiás lelkiállapotnak, a rivalizálásnak, a bizalom hiányának, az ellenségességnek igen fontos kóroki szerepe van a krónikus stressz hátterében. A középkorú népesség egészségromlása közvetlenül összefügg a munkahelyi stresszel, a munkahelyi bizonytalansággal és rossz légkörrel.

A vizsgálatok eredményei alapján a fogyasztói értékrend, a külső aspirációk egyértelműen jelentős lelki és élettani veszélyeztető faktorok, míg az élet értelmébe vetett hit, a belső aspirációk, az adaptív megbirkózási módok komoly védelmet nyújtanak a társadalmi változások által okozott krónikus stressz szemben”.

A jelentés további részeiben többek között ismerteti a közszerződési szféra azon, a hivatásos állomány feladatait érintő terheléseket, amelyek fokozott stresszt, kockázati tényezőt jelentenek a feladat eredményes végrehajtásában, valamint az optimális pszichofizikai állapot megőrzésében.

Ezen tevékenységek egyik kiemelt feladatköre a rendőrségi bevetési feladatok.

A RENDŐRSÉGI BEVETÉSI FELADATKÖRÖK PSZICHIKAI KÖVETELMÉNYEI

A hivatásos rendőri szolgálatra való egészségi, pszichikai, fizikai alkalmassági követelmények meghatározása, valamint az alkalmasság elbírálásának rendje tekintetében a részletes követelményeket az egyes rendvédelmi szervek hivatásos állományú tagjai egészségi, pszichikai és fizikai alkalmasságáról, közalkalmazottai és köztisztviselői munkaköri egészségi alkalmasságáról, a szolgálat-, illetve keresőképtelenség megállapításáról, valamint az egészségügyi alapellátásról szóló 57/2009. (X. 30.) IRM-ÖM-PTNM együttes rendelet (a továbbiakban: rendelet) tartalmazza.

A rendeletben megfogalmazott előírás szerint a speciális szolgálati beosztásba helyezés előtt – a bevetési feladatkörök is ebbe a csoportba tartoznak – alkalmasság vizsgálatot kell végezni. A vizsgálatok során el kell bírálni, hogy az érintett személy egészségi, pszichikai, fizikai szempontból a meghatározott alapkövetelmények és kompetenciakritériumok szerint alkalmas-e a betöltendő szolgálati beosztás, munkakör ellátására és egészségének előre látható károsodása nélkül alkalmas-e egyes, fokozott igénybevétellel, veszéllyel járó szolgálati feladatok, munkatevékenységek elvégzésére.

Az alkalmassági vizsgálatok keretében a pszichikai alkalmassági vizsgálatot az egészségi alkalmassági vizsgálattól elkülönítetten és azt megelőzően kell elvégezni.

A pszichikai alkalmassági vizsgálatot egységes, az adott rendvédelmi szerv pszichológiai szakirányító szerve által meghatározott és elfogadott vizsgálati módszerekkel, és alkalmassági szempontrendszer alapján kell végezni.

A vizsgálatok részletes szakmai módszereit és annak tartalmát a rendvédelmi pszichológiai tevékenység szakmai protokollja tartalmazza. A pszichikai alkalmasságot személyiségtesztek, intelligencia- és figyelemtesztek, műszeres vizsgálatok, kompetencia alapú vizsgáló eljárások és az exploráció komplex értékelése alapján, valamint – ha a vizsgálat személy pszichikai állapota indokolja – kiegészítő vizsgálatok elvégzésével a vizsgálatot végző pszichológus minősíti. Ha a pszichikai alkalmassági vizsgálat során a vizsgálatot végző pszichológus olyan rendellenességre utaló jelet tapasztal

DR. BOLGÁR Judit – CSOMÓS István

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

tal, amely a meghatározott vizsgálatok segítségével nem tisztázható, akkor további célzott vizsgálatot, illetve vizsgálatokat kell végezni.

A rendelet 6. melléklete alapján a pszichikai alkalmassági vizsgálat szempontrendszere meghatározza a valamennyi beosztási kategóriára vonatkozó következő alapkövetelményeket.

PSZICHÉS EGYENSÚLY

Az egyén olyan kiegyensúlyozott lelkiállapota, amikor harmóniában van saját magával és a környezetével, és ez a kiegyensúlyozottság a magánéleti életvezetésében és a munkahelyi feladatellátásában is jellemzi.

Kizáró okot képeznek a különböző pszichés egyensúlyvesztések és funkciózavarok.

DEVIANCIÁK HIÁNYA

A deviancia olyan magatartás, mely megszegi a közösség vagy társadalom nagy része által elfogadott normákat.

Kizáró okot képeznek a különböző devianciák, mint pl. bűncselekmények elkövetése, az alkoholizmus, a gyógyszerfüggőség, a kábítószer fogyasztás, az öngyilkossági kísérlet.

INTELLEKTUÁLIS KÉPESSÉGEK

Az intelligencia az egyén összetett, globális képessége arra, hogy célszerűen cselekedjen, racionálisan gondolkodjon és a környezetében hatékonyan működjön. Alapkövetelmény az iskolázottságnak és az életkornak megfelelő átlagos intelligenciaszint elérése.

FIGYELMI KÉPESSÉGEK

A figyelem meghatározott célra történő irányításának képességét, valamint a figyelem tartósságát jelenti. Arról a képességről van szó, hogy az egyén képes-e figyelmét hosszabb távon, a környezeti (zavaró) ingerek kiszűrésével egy adott feladatra összpontosítani.

Követelmény a közepes szintű teljesítmény.

PÁLYAMOTIVÁCIÓ

Elsősorban azon konkrét indítékok megléte, amelyek egy meghatározott pálya – szakma és munkakör – választására, illetve az abban való tartós helytállásra ösztönöznek valakit.

Ilyen indítékok hiánya kizáró ok a felvételi folyamatban.

A rendelet 7. melléklete alapján az alkalmassági kategóriák meghatározása a bevetési feladatköröket az ún. „S” kategóriába tartozónak sorolja, amelybe az személy tartozik, aki a munkaköre, beosztása ellátása során fokozott és tartós egészségi, fizikai és pszichológiai terheléseknek van kitéve. A szolgálati feladatok ellátása során a kockázatok összességében olyan mértékűek, hogy sérülés, súlyos sérülés, maradandó egészségkárosodás, munka- vagy szolgálati baleset/foglalkozási megbetegedés bekövetkezésének valószínűsége munkavégzés alatt magas.

A RENDŐRSÉGI BEVETÉSI FELADATKÖRÖK PSZICHIKAI VIZSGÁLATI MÓDSZEREI

A rendvédelmi pszichológiai tevékenység szakmai protokollja alapján a bevetési (felszámoló) munkaköri alkalmasság pszichológiai vizsgálati módszereinek kiválasztása során kiindulásként figyelembe kell venni a beosztás betöltése során ellátott munkaköri feladatokat, melyek a következők: terrorcselekmények, légi, vasúti, vízi, közúti, tömegközlekedési, vagy emberrablás bűncselekménye elkövetésének megszakítása. Az előzőeken túlmenően a kiemelt, súlyos bűncse-

DR. BOLGÁR Judit – CSOMÓS István

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

lekményeket elkövető fegyveres vagy felfegyverkezett személyek elfogása, illetve a speciális képzettségből adódó feladatok ellátása.

A felsorolt munkaköri feladatok megkövetelik a szakmai ismeretek készségi szintű önálló, gyors és hibátlan alkalmazását rendkívüli körülmények között is. Hangsúlyos tényező, hogy a beosztásból adódó feladatok ellátása jelentős kockázattal jár (baleseti, környezeti, kártételi stb.); hibázás esetén megghiúsul a szakszerű munkavégzés.

A KÖVETELMÉNYRENDSZER TELJESÍTÉSÉHEZ SZÜKSÉGES TULAJDONSÁGOK

1. Kognitív képességek	
Intellektuális hatékonyság	Figyelem koncentráltasága
Problémamegoldó képesség	Figyelem terjedelme
Megfelelő intelligencia	Figyelem megosztása
Helyzetfelismerő képesség	Monotónia tűrés
Lényegfelismerő képesség	Két kéz koordináció
Döntésképeség	Gyors reakcióképeség
2. Személyiség tulajdonságok	
Stressz-tűrő képeség	Alkalmazkodó képeség
Önkontroll	Érzelmi stabilitás-kiegyensúlyozottság
Felelősségvállalás	Együttműködő képeség
Önfejlesztés-tanulási készség	Kommunikációs készség
Szabálytudat	Teljesítménymotiváció

A RENDŐRSÉGI BEVETÉSI FELADATKÖRÖK PSZICHÉS KOCKÁZATI TÉNYEZŐI

A bevetési feladatköröket ellátó személyi állomány a műveleti feladatok végrehajtása alkalmával tartós egészségi, fizikai és pszichológiai terheléseknek van kitéve. A terrorcselekmények, légi, vasúti, vízi, közúti, tömegközlekedési vagy ember-
rablás bűncselekménye elkövetésének megszakítása, vagy a kiemelt, súlyos bűncselekményeket elkövető fegyveres,
vagy felfegyverkezett személyek elfogása során a kockázatok összességében olyan mértékűek, hogy a sérülés, súlyos
sérülés, maradandó egészségkárosodás, munka- vagy szolgálati baleset, foglalkozási megbetegedés bekövetkezésének
valószínűsége munkavégzés alatt magas szinten van jelen.

A STRESSZ, MINT PSZICHÉS KOCKÁZAT

A stressz kifejezést ma a legáltalánosabb értelemben használjuk: az ember és környezete közötti kölcsönhatás folyamataiban az újszerű, magatartási választ igénylő helyzeteket stresszhelyzetnek nevezhetjük. Szűkebb értelemben csak azok a helyzetek minősülnek stresszhelyzetnek, amelyeket aktivitással kontrollálhatatlannak, megoldhatatlannak minősítünk.

Selye János nevéhez fűződik a stressz koncepció leírása.² Selye János szerint nem specifikus károsító hatásokra a szervezet azonos módon, az általános adaptációs szindrómával reagál.

Ennek három szakasza: az alarm vagy vészreakció; az ellenállás fázisa; majd a kimerülés állapota.

Az első fázis nem csupán nem káros önmagában, hanem mind a fizikai, mind a pszichológiai fejlődés alapvető feltétele. A stressz, a kihívás tehát alapvető a fejlődéshez, ha folyamatosan képesek vagyunk megbirkózni a nehézségekkel. Ezért a megbirkózás, vagy megküzdés: „*coping*” a stressz ikerfogalma. A fentiekből nyilvánvaló, hogy a stressz akkor

² A témával kapcsolatos legismertebb művek: Selye J.:Életünk és a stressz (1978) Akadémia Kiadó; Selye J.:Stressz distressz nélkül Akadémia Kiadó 1976; Selye, H.:Stress in Health and Disease, (1976) Boston: Butterworth

DR. BOLGÁR Judit – CSOMÓS István

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

válik kórossá, ha nem vagyunk képesek megbirkózni az újszerű, veszélyeztető helyzettel, illetve a krónikus stressz, a kimerülés fázisa egyértelműen károsító hatású.

Mivel a stressz fogalmat a mindennapi életben is igen gyakran és különböző értelemben használják, fontos meghatározni a stressz fogalom három összetevőjét.

Ezek:

- a stresszorok, a veszélyeztető környezeti hatások,
- az élettani és pszichológiai stressz reakciók,
- az egyén pszichológiai, alkati, személyiség adottságai.

A stresszorokat leginkább azokkal az életeseményekkel vizsgálhatjuk, amelyek a legtöbb ember számára negatív következményekkel járnak. (A legismertebb életesemény skála a Rahe (1990) által összeállított életesemény kérdőív, amely egyrészt arra kérdez rá, hogy megtörtént-e az adott életesemény az elmúlt évben, majd arra, hogy mennyire volt érzelmileg megterhelő.)

Igen nagy egyéni különbségek mutathatóak ki a pszichológiai és élettani stressz reakciókban, vannak, akik igen intenzív vegetatív válaszmintát mutatnak, közben érzelmileg kevésbé élik át a stressz reakciót, de a fordítottja is gyakori.

A harmadik összetevő magyarázza azt, hogy ugyanaz az életesemény, stresszor az egyik ember számára elviselhetetlen, kontrollálhatatlan helyzet, míg a másik kifejezetten kellemesnek, kívánatosnak tartja. Ez a különbség a stressz elmélet legfontosabb orvosi kihívása, hiszen, miközben a stressz bizonyos esetekben a legsúlyosabb élettani következményekkel járhat, az orvosnak adott esetben, adott betegnél fel kell fedeznie, hogy miért és milyen helyzetek vezettek ezekhez a következményekhez.

STRESSZ HATÁSOK BEVETÉSI FELADATOK VÉGREHAJTÁSA SORÁN

A rendőri szolgálat legmagasabb szintű stressz keltő eseményeit jelenti a kényszerítő eszközök alkalmazása és a löfegyverhasználat, melynek körülményeit befolyásolja a jogszerűség, a kialakult helyzet jellemzői, a szakmai felkészültség, a kiképzettség, a pszichikai állapot és az intézkedés alá vont személy magatartása.

A kényszerítő eszközök és löfegyver használata lélektanilag olyan stresszkeltő esemény, amelynek az emberi szervezetre gyakorolt hatásai jelentősen befolyásolhatják a rendőri intézkedés eredményességét. A stresszhelyzetben jelentkező terhelések lehetnek fizikaiak vagy pszichológiaiak.

A fizikai stresszválaszok: a szívverés, a légzés, az izomfeszülés rövid távú változásai. A pszichológiai stresszválaszok megnyilvánulhatnak: érzelmi reakciókban szorongás, düh, depresszió formájában, a kognitív funkciók: a gondolkodás, az emlékezés, a problémamegoldás károsodásában.

Lényeges körülmény, hogy a kényszerítő eszköz, illetve a löfegyverhasználatra váratlan szituációban vagy előre felkészülten kerül-e sor a stresszhelyzetekben jelentkező terheléseket befolyásolja, hogy képesek vagyunk-e egy ilyen eseményt bejósolni és befolyásolni. Amennyiben erre lehetőség van, az jelentősen csökkenti a stressz negatív hatásait. Figyelembe kell venni az intézkedés alá vont személyek várható magatartási reakcióit a kényszerítő eszközök és a löfegyverhasználat során. Ilyen esetekben az intézkedés alá vont személyeknél is jelentkezhetnek a fizikai és pszichológiai stressz válaszok és működhet az ún. önszuggesztiós hatás (önbefolyásolás) is, amelynél ha nem létfontosságú szervezetről van szó, az ember képes tovább harcolni.

Az ember, akivel szemben kényszerítő eszközt alkalmaznak, vagy fegyvert használnak, átéli a frusztráció érzését azt, hogy megakadályozták, megghiúsították egy cselekvését. Nagyon sokszor ez az állapot az agresszív viselkedés előzménye, ezért mindig számítani kell az intézkedés alá vont személy ellenállására, mely a rendőr számára stressz keltő tényezőt jelent.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. BOLGÁR Judit – CSOMÓS István

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

A vészhelyzetben lévő emberben a vegetatív idegrendszeri hatásra jelentkezik Fight or flight reakció („Üss vagy fuss” válasz). Ezt a hatást a mellékvesevelő által termelt adrenalin hormon váltja ki. Egy esetleg az életéért küzdő ember szervezete felkészül egy hatalmas erőpróbára. Az ember ilyenkor olyan fizikai teljesítményekre lehet képes, amire normál állapotában sohasem, ennek következtében a fájdalom érzése is jelentősen csökken. A stressz fizikai és pszichológiai hatásai kockázati tényezőként jelennek meg a feladatok végrehajtása során.

A munkavédelemről szóló 1993. évi XCIII. törvény (a továbbiakban: Mvt.) 2008. január 1-jétől hatályos módosítása emeli be a munkavédelem törvényi szintű szabályozásába a pszichoszociális kockázati tényezők kezelésének munkáltatói feladatát, egyben meghatározva ezen tényező fogalmát is. A törvényi rendelkezés szerint pszichoszociális kockázatnak minősül a munkavállalót a munkahelyén érő azon hatások (konfliktusok, munkaszervezés, munkarend, foglalkoztatási jogviszony bizonytalansága stb.) összessége, amelyek befolyásolják az e hatásokra adott válaszreakcióit, illetőleg ezzel összefüggésben stressz, munkabaleset, lelki eredetű szervi (pszichoszomatikus) megbetegedés következhet be.

Az Mvt-ben meghatározott munkáltatói kötelezettség teljesítésének elősegítésére, a munkakörnyezeti kockázatok minőségi és mennyiségi értékelésének egységes végrehajtása érdekében a Rendőrség szerveinél a kockázatértékelés folyamatos végrehajtásáért és évenkénti felülvizsgálatáért, valamint ismételt elvégzéséért – a munkavédelmi szakemberek, alapellátó orvosok és pszichológusok útján – a munkáltatói jogkör gyakorlója a felelős. A munkavédelmi szakfeladatot ellátó személyek szakmai kontrollt gyakorolnak a kockázatértékelési folyamat során. A hivatásos állomány kockázati csoportjainak meghatározása a belügyminiszter irányítása alá tartozó egyes fegyveres szerveknél rendszeresített hivatásos beosztásokról és a betöltésükhöz szükséges követelményekről szóló 65/2011. (XII. 30.) BM rendeletben felsorolt beosztások alapján történik.

A munkakörök különböző kockázati csoportokba kerülnek besorolásra³, melyek közül a bevetési feladatkörök a 1. szintű 5 fokozatú (I-V.) kockázati kategóriát tekintve a legmagasabb szintű V. speciális kategóriába kerül. Ide tartoznak azon speciális rendőri feladatokat ellátó személyek, akik munkavégzésük során fokozott és tartós egészségi, fizikai és pszichés terheléseknek vannak kitéve.

VESZÉLYESSÉGI OSZTÁLYOK MEGHATÁROZÁSA, A KOCKÁZATÉRTÉKELÉSI SZEMPONTRENDSZER KÉRDÉSEIRE ADANDÓ LEHETSÉGES VÁLASZOK ALAPJÁN

A kockázatértékelés eredményeként a vizsgált kategórián belüli munkaköri csoportra vagy konkrét munkakörré az alábbi veszélyességi osztályokat lehet felállítani:

0	Nincs kockázat.
1	A kockázat összességében elenyésző, baleset/foglalkozási megbetegedés bekövetkezése nem valószínű.
2	A kockázat összességében kismértékű, baleset/foglalkozási megbetegedés bekövetkezésének esélye csekély.
3	A kockázat összességében mérsékelt, baleset/foglalkozási megbetegedés bekövetkezése valószínű.

1. ³ 35/2009. (OT 21.) ORFK utasítás a Rendőrség személyi állománya munkakörnyezeti kockázatértékelésének egységes végrehajtásáról

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. BOLGÁR Judit – CSOMÓS István

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

4	A kockázat összességében nagymértékű, a baleset/foglalkozási megbetegedés bekövetkezésének valószínűsége nagy.
5	A kockázat összességében olyan nagymértékű, hogy annak csökkentéséig a MUNKAVÉGZÉST MEG KELL TILTANI!!!

KOCKÁZATI TÉNYEZŐK MEGHATÁROZÁSA

A munkaköri csoportokat érő kockázatok felmérésének alapvető szempontrendszere, a nemzetközi és a hazai gyakorlatnak és irányelveknek megfelelően, a veszélyforrások kockázati tényezők szerinti csoportosítása, mely lehetővé teszi az egyes tényezők egymástól jól elkülönített formában való kezelését, elemzését és értékelését. A pszichés kockázati tényezők számbavétele az állomány visszajelzése alapján történik, mely során alábbi kockázati „tényezőket kell rangsorolniuk⁴:

BEVETÉSI FELADATKÖRÖK PSZICHÉS KOCKÁZATI TÉNYEZŐI:

Milyen mértékben igazak az adott munkaköri csoportban dolgozókra a következő állítások?

1. Nagy felelősséget kell viselniük emberekért.
2. Nagy felelősséget kell viselniük anyagi értékekért.
3. Veszélyes munkát végeznek.
5. Időkényszer alatt dolgoznak.
6. Monoton munkát végeznek (pl. rövid idejű, egyszerű feladatot sokszor ismételt).
7. Nehezen áttekinthető helyzetekben kell döntéseket hozniuk.
8. Új helyzetekben kell döntéseket hozniuk.
9. Hiányos információk alapján kell döntéseket hozniuk.
10. Egymásnak ellentmondó információk alapján kell döntéseket hozniuk.
11. Bonyolult szabályok, összefüggések, utasítások alapján kell döntéseket hozniuk.
12. Munkájukban kreatív megoldásokra van szükség.
13. Zavaró hatások, ingerek környezetében (pl. zaj, meleg) végzik munkájukat.
14. Különösen bonyolult szabályok, összefüggések, utasítások alapján kell végezniük munkájukat.
15. Munkájuk különböző munkaeszközök, technológiai folyamatok pontos ismeretét és alkalmazását igénylik.
16. Nem egyenletes a munkaterhelésük.
18. Munkakörükben gyakran foglalkoznak emberekkel.
19. Munkafeladataikból adódóan gyakran kerülnek konfliktusba emberekkel, pl. ügyfelekkel.
20. A munkájuk kezdeményezőkézséget igényel.
21. Jellemző a változó munkahelyen történő munkavégzés.
22. Jellemző a távoli munkahelyen történő munkavégzés.
23. Kevésbé tudják befolyásolni a munka folyamatát.
24. Tartanak attól, hogy fel kell adniuk munkájukat egészségügyi okokból.

⁴ A kockázatértékelési szempontrendszer állításaira, kérdéseire adandó lehetséges válaszok az:

1. egyáltalán nem igaz-tól a 4. határozottan igaz válaszig terjedhetnek. A magasabb érték nagyobb kockázatot jelent.

A bevetési feladatkörök esetében lényeges szerepe van a fizikai kockázatok felmérésének is, tekintettel arra, hogy a fizikai károsodás következménye gyakran a pszichés károsodás is.

BEVETÉSI FELADATKÖRÖK FIZIKAI KOCKÁZATI TÉNYEZŐI

RENDŐRSZAKMAI KOCKÁZATOK**1. Támadás eszközzel, intézkedés közben (tompá tárgyak, éles hegyes eszközök) dobás**

súlyosbító tényezők:

- a) előre nem látható a támadási szándék (bizonyosság hiánya)
- b) impulzus kontroll zavarok (agresszív megnyilvánulás) helytelen cselekedetek
- c) pánikzavar miatti helytelen cselekedetek

2. Támadás eszköz nélkül intézkedés közben

súlyosbító tényezők:

- a) előre nem látható a támadási szándék (bizonyosság hiánya)
- b) impulzus kontroll zavarok (agresszív megnyilvánulás) helytelen cselekedetek
- c) pánikzavar miatti helytelen cselekedetek

3. Kóros elmeállapotú személyekkel szembeni intézkedés, közbeni támadás

súlyosbító körülmény:

- a) előre nem látható a támadási szándék (bizonyosság hiánya)

LÓTT SÉRÜLÉS VESZÉLYE**4. Karbantartás, töltés ürítés**

súlyosbító tényező:

- a) szolgálat leadásakor a fáradtság

5. Idegen személy által

súlyosbító tényezők:

- a) váratlan és kiszámíthatatlan pillanatban következhet be,
- b) a lőfegyver fajtája, típusa, kalibere előre nem határozható meg, ismeretlen

KÖZÚTI KÖZLEKEDÉSI BALESET VESZÉLYE**6. Ütközés (környezetre visszavezethető közlekedési baleset)**

súlyosbító tényezők:

- a) más személy szabályellenes magatartása, cselekedete
- b) a közlekedési szabályok megsértése
- c) helytelen válaszreakció közlekedési vészhelyzetekben
- d) útfelület váratlan megváltozása
- e) gyors időjárás változás (szél, csapadék stb.)

DR. BOLGÁR Judit – CSOMÓS István

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

- f) műszaki meghibásodás
7. **Ütközés (gépjárművezető személyére visszavezethető közlekedési baleset)**
súlyosbító tényezők:
- b) előre nem jelezhető állapot
- c) figyelem elterelődése vezetés közben (rádiózás, társra figyelés)
8. **Ütés, ütődés, elütés (ellenőrzés, forgalomirányítás, helyszínelés)**
súlyosbító tényezők:
- a) más személy figyelmetlensége miatt következik be

(További kockázati tényező a munkavégzés és munkakörnyezet, valamint fizikai terhelés, de ezeket kutatásunk szempontjából kevésbé kezelhetőnek tartjuk, így felsorolásuktól eltekintünk.)

A bevetési feladatkörökre vonatkoztatva megállapítható, hogy a fokozott terheléssel járó pszichés és fizikai kockázatok mértéke – kiemelten a lött sérülés veszélyére és a nehezen áttekinthető helyzetekre – összességében nagymértékű, a baleset és a foglalkozási megbetegedés bekövetkezésének valószínűsége nagy.

A FELADATVÉGZÉS HATÉKONYSÁGÁT BEFOLYÁSOLÓ PSZICHÉS TÉNYEZŐK MODELLEZÉS LEHETŐSÉGÉNEK LEHETŐSÉGEI OUTDOOR TRÉNING ÉS TAKTIKAI FELADAT KERETÉBEN

Az *outdoor gyakorlatok* fő sajátossága, hogy az élmények nagy intenzitása miatt mód van a magatartás olyan mélységében is tapasztalatokat szerezni, melyek már a viselkedésváltozás és a fejlődés gyökereihez is eljutnak, és emiatt támogatják a résztvevők későbbi tanulási és fejlődési esélyeit.

Ilyenek pl. az önértékelés, a sikerorientáció, a nagyobb, realisabb önismeret, a társas kapcsolatok megfelelőbb kezelése: segítségnyújtás másoknak és segítség kérése másoktól, tolerancia, együttműködési készség fejlődése stb.

Az outdoor gyakorlatok legfontosabb erősségei az intenzív, mély és a magatartás egészére kiható tapasztalatok és pozitív változások.

Az outdoor tréningek a változáshoz szükséges alapkészségeket és motivációt fejlesztenek. Az outdoor feladatok végrehajtásakor a résztvevőkben tudattalanul is megjelennek a hétköznapi működésre jellemző magatartásminták. A gyakorlatok során szerzett tapasztalatok feldolgozása köti össze a tréning élményeit a foglalkozási működéssel.

Az outdoor tréningek egyik speciális fajtája a fegyveres erők számára tervezett úgynevezett taktikai képzés. (Ezek a gyakorlatok olyan más, a civil szférában dolgozó munkatársak számára is hasznosak, akiknek feladatuk végrehajtása együtt járhat fegyverhasználattal. Ilyenek a különböző vagyron- és személyvédelmi munkakörök, valamint azok, amelyek úgynevezett veszélyes üzemek őrzés-védelmével hozhatók kapcsolatba.)

A TAKTIKAI KÉPZÉS LÉNYEGI ELEMEI ÉS HELYSZÍNEI:

A taktikai tréninggyakorlatok illetve képzés – ismerve a várható tevékenység legkritikusabb elemeit – feltétlenül kell, hogy tartalmazzák azokat az elemeket, amelyek fokozott fizikai és/vagy pszichikai igénybevétellel járnak. A taktikai képzésnek jelentős szakirodalma van, és ezek mindegyikében feltétlenül szerepelnek az alábbi feladatok:

- speciális lögyakorlatok, amelyek rövid idejű döntést igényelnek;
- intézkedési helyzetek, amelyek váratlan helyzetre történő reakciót modelleznek;
- taktikai házban végrehajtandó fegyveres feladat;
- veszélyes közlekedési helyzetet szimuláló gépjármű vezetési feladat.

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

DR. BOLGÁR Judit – CSOMÓS István

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

Mindegyik feladat célja olyan extrém stressz terheléssel járó feladat megtapasztalása, a személyes megküzdési stratégiák megismerése az esetleges szükséges személyes korrekciók megtétele.

A modellfeladatokat kiképzett szakállomány vezetésével hajtják végre a résztvevők. Ezek során lehetőség van olyan megfigyelésre és mérésre, amelyek segítségével értékelhető a személyes stressz igénybevétel, illetve a személyes megküzdés, a pszichológiai immunrendszer jellemzői.

A rendőrségi bevetési feladatkörök ellátásának hatékonyságát befolyásoló pszichés tényezők vizsgálatára olyan lökiképzési és szituációs gyakorlatok biztosítanak lehetőséget, melyek a munkavégzés kritikus helyzetait modellezik.

Az outdoor tréning során terheléses feladathelyzetben történik a különböző pszichés tényezők vizsgálata. Olyan szituációk kidolgozása célszerű, amelyek megfelelően előrejelzik a kritikus infrastruktúrák védelmében végrehajtható bevetési feladatok várható pszichés terhelését. Ilyen helyzetek lehetnek a rendőri intézkedésnek aktívan ellenszegülő, támadó magatartású személyekkel szembeni intézkedések, melyek váratlanul alakulnak ki. A szituációs gyakorlatok értékelésénél az alábbi kompetencia követelmények teljesülése megbízhatóan előre jelezheti gyakorlati munkavégzés követelményeinek történő megfelelést.

	Követelmény
Szakszerű mozdulatok és testi erő, intenzív munkavégzés	A feladat végrehajtása során hosszabb időn keresztül az előírt felszerelésben stabil, magabiztos és összerendezett mozgással nagymértékű erőfeszítés kifejtése.
Felfogóképesség, logikus gondolkodás, lényeglátás	A kapott utasítások megértése és pontos alkalmazása. A feladatelemek közötti logikai összefüggések felismerése a feladat végrehajtása szempontjából fontos és lényegtelen információk és körülmények megkülönböztetése.
Helyzetfelismerés és határozottság	A váratlanul kialakult helyzetek helyes felismerése és értelmezése, magabiztos fellépés és cselekvés.
Figyelem koncentrálttság és megosztás, körültekintés-elővigyázatosság és emlékezőképesség	Fegyverhasználat közben hátrányos külső és belső hatások kizárása, szükséges ideig a megfelelő szinten tartott és megosztott figyelem a környezet eseményeinek folyamatos érzékelése és pontos felidézése, az ezeknek megfelelően alakított cselekvés. Körültekintően és elővigyázatosan végzett átvizsgálás közben a hátrányos külső és belső hatások kizárása, hosszan és állandó szinten tartott és megosztott a figyelem a környezet eseményeinek folyamatos érzékelése és azok pontosan felidézése és az ezeknek megfelelően alakított cselekvés.
Irányíthatóság, együttműködés és rugalmasság	A feladatot irányító utasításainak elfogadása és fegyelmezett követése, együttműködés a feladat végrehajtásában résztvevőkkel, alkalmazkodás a kialakult helyzethez.
Kommunikációs készség (tömör fogalmazás és testbeszéd)	Szakkifejezések rövid mondatokban, tömören a másik számára érthető megfogalmazása, a testbeszéd eszközeivel pontos jelzések továbbítása.
Kockázat és felelősségvállalás	Ésszerű kockázatvállalás bizonytalan körülmények között is, a személyes tevékenység fontosságának tudatossága, a feladat végrehajtása személyes áldozat árán is,
Döntésképeség, önállóság	A minimálisan szükséges idő felhasználását követően helyes döntés a szükséges kényszerítő eszköz alkalmazásáról és a szükséges rendőri intézkedés foga-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. BOLGÁR Judit – CSOMÓS István

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

	natosításáról.
	A minimálisan szükséges idő felhasználását követően helyes döntés a löfegyverhasználat szükségességéről.
	Átvizsgálás végrehajtása irányítás és ellenőrzés nélkül.
	Helyszínbiztosítás végrehajtása Irányítás és ellenőrzés nélkül.
Monotónia-tűrés	A feladatra való felkészülés végrehajtása a megfelelő figyelemmel, nyugodtsággal és kitartással.
Stressz tűrőképesség	A feladathoz, a személyekhez, vagy a körülményekhez köthető stresszhelyzetek elviselése, feszített munkatempó, fokozott elvárások és személyes feszültségek között is szélsőséges agresszió nélküli kiegyensúlyozott feladat ellátás.

A különböző gyakorlati feladatok „eredményeinek” rögzítése részben objektív, mérhető fiziológiai jellemzők (pl.: Pulzus folyamatos mérése) rögzítése, részben pszichológiai vizsgálati eljárások segítségével történik. A kapott kvalitatív és kvantitatív eredmények több szempontú statisztikai módszerrel történő elemzése adhat tájékoztatást az egyén- és feladatfüggő pszichés terhelési mutatókról, amelyek figyelembe vétele elengedhetetlen a feladatra történő személykiválasztás és felkészítés során.

A HONVÉDELMI OKTATÁS ÉS NEVELÉS

A honvédelmi oktatás reneszánszát éli hazánkban. A rendszerváltás után megszűnt a sorkatonaság intézménye, és a fiatalok többségének számára eltűnt a pozitív férfikép, a követendő férfiminta, a társadalomból. Akik egyszerűs családban élnek, vagy az édesapjuk két állásban dolgozik, nem látnak követendő mintát. Az értékrendjük, a világgal való kapcsolatuk, vagy akár a fegyelmezetségük is megkérdőjelezhető. A szakemberek számára nyilvánvalóvá vált, hogy az a legcélravezetőbb mind a társadalom, mind az egyén számára, ha visszahozzuk a köztudatba, a közoktatásba, az egykor nagy népszerűségnek örvendő honvédelmi oktatást. Az ötlet nem új keletű. A történetírók által legmarkánsabban megőrkített példa a spártai katonai iskola, ahol már kora gyermekkortól a haza védelmére készítették fel a fiatalokat. A nagy időbeli távolság ellenére, az alapelvek nagyrészt megegyeznek, az egyéni motivációkban azonban már számos eltérés mutatkozik. Az alapkoncepció minden történelmi kor és minden ország katonai nevelésében, képessé tenni az új generációt a haza védelmére, az esetleges külső támadásokkal szemben. A kiképzés pozitív hozadéka, hogy az oktatás során számos olyan tulajdonságot sajátítanak el a növendékek, amelyek a társadalom hasznos tagjává teszik őket. Az ókori Spártában két fő területen folyt az oktatás, a katonai ismeretek elsajátítása és a fizikai tréning állt a középpontban. A képzés minden fiatal számára kötelező volt, az egész állam egy katonai iskolához hasonlított. A fiúk hét éves koruktól kerültek a kiképző táborokba, ahol húsz éves korukig laktak. Puritán öltözetük, kemény fizikai kiképzésük, és az ehhez párosuló erkölcsi nevelés kemény katonává tette őket.¹ Azért fontos ezt megemlíteni, mert a spártai katonai nevelést, ha nem is teljes egészében, de iránymutatónak tekinti a legtöbb katonai iskola a világon. A legfontosabb, és azt gondolom, hogy ma is követendő példának tekinthetnénk, hogy bátorságra, törvénytiszteletre, az öregek megbecsülésére, kevés beszédre és határozott cselekvésre nevelték őket, erősítve jellemüket!

A köztudatban úgy él, és a korai történelmi források szerint is² a Spártában született, de a kiképzésre alkalmatlannak bizonyuló, vagyis gyenge fizikummal rendelkező csecsemőket ledobták a Taigetoszról. Szeretnék eloszlatni egy tévhitet! 2007 decemberében, görög régészek közzétettek egy nyilatkozatot, mely szerint a több évig tartó feltárás során, nem találtak csecsemő vagy gyermekcsontokat a Taigetosz hegy lábánál. Kizárólag felnőtteket, amely valószínűsíti, hogy hadifoglyokat vagy bűnösöket dobtak le onnan, újszülötteket nem.³ A történetből annyi igaz csupán, hogy a gyenge kisdedeket valóban nem tartották meg, azok a közeli falvakba kerültek, pásztorokhoz. Ezért volt lehetséges, hogy a spártai hadseregben csupa délceg, erős, harcedzett katona sorakozott. Ezt ma, ilyen módon már nem lehetne megvalósítani. Hasonló jellegű kiképzés, amely központosított és intézményes, talán csak a lovagkorban tűnik fel, de már nem kötelező jelleggel, nem minden fiatal számára, csupán a szerencsés kiválasztottaknak. Ez a kiképzés a katonai elit iskolák előfutárának tekinthető. Meg kell említeni a lovagi kultúra alapvető irányelveit, amelyek igen fontos alapot képeznek a modern kor katonai iskolái számára. Ma mégis a leglényegesebb elemek maradnak ki belőle. A hét lovagi készség, melyet minden lovagnak magas szinten kellett elsajátítani a következő volt: lovaglás, úszás, íjászat, kardforgatás, vadászat, sakkozás és versírás. Látható, hogy a test edzésén és a fegyverhasználat elsajátításán túl, stratégiai képességekkel és szellemi műveltséggel is felvértezték őket.⁴ Életük, hasonlóan a spártaiakhoz, életmódszerű, nem pedig iskolarendszerű felkészítésből állt. Talán ez jelentette a legnagyobb különbséget a jelenkori képzéssel szemben. Kiképzésük minősége, és hosszú távú hatásai kiemelkedőnek nevezhetők, megteremtve ezzel az európai katonai oktatás máig használatos kereteit. Ezen keretek természetesen átstrukturálódtak a hadászat fejlődése során, illetve országoként, korszakoként és hadsereg típusoként eltért a honvédelmi oktatás preferenciarendszere.

¹Martinkó József: Cögerek és katkósok. Petít Real könyvkiadó. Budapest, 1998. 8. oldal

²Spárta történelme: <http://crowland.uw.hu/images/sparta/tortenelem.html> 2012. május 7.

³Spárta és a gyerekdobálás: <http://www.urbanlegends.hu/2008/01/a-spartaiak-es-a-gyerekdobalas/>2012.05.07.

⁴Martinkó József: Cögerek és katkósok. Petít Real könyvkiadó. Budapest, 1998. 10. oldal

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

FALUDI Miklós

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

„A katonai középiskolák története mindössze 140 évre nyúlik vissza” – írja Martinkó József 1998-ban. Ez idő alatt 26 katonai középiskola nyílt meg Magyarország területén, ami nem kis teljesítmény. Közös jellemzőjük, hogy állami irányítás alatt működtek és a tiszti pályára készítették fel a növendékeket. 10-14 éves kor között az alreáliskolákban, 14-18 éves kor között pedig a főreáliskolákban.⁵ Első magyarországi tanintézetünk, a kőszegi „Hunyadi Mátyás” katonaiskola, mely nem csupán úttörő volt, de a lehető legtovább működött, majdnem száz éven át.⁶ Katonáink kiképzése nem tekint olyan múltra, mint a görögöké, de már a honfoglaló magyarok is hasonló kvalitásokkal rendelkeztek, s erőben, tenni akarásban, hősiességben ma is felvonnák a versenyt bármelyik alakulattal a világon. Kiképzésük még nem volt iskolarendszerű, életmódszerűen, az élet mindennapi velejárójaként tanulták meg a katonai élet fortélyait. Hazánk központi fekvése miatt, gyakran esett hódító hadseregek útjába, vagy jelentett célországot, megszerzendő terület. Magyarországnak mindig készen kellett állni a külső támadások visszaverésére, mégis csupán 1872-ben, a nyugati országoknál jóval később kezdődött meg az intézményes katonai felsőoktatás a Ludovika Akadémián.⁷ A képzés a kezdetektől jellemzően magas szinten folyt, amely elsősorban a tisztképzésre fektette a hangsúlyt, de nem sokban maradt el mögötte a hadapród- és altisztképzés sem. A mai magyar honvédelmi oktatás alapjait az elmúlt századokban fektették le a katonai tanintézetek megteremtésével. Mária Terézia idején, a korábbi hagyományokkal ellentétben, már nem csak a nemesek kerülhettek tiszti beosztásokba. A folyamatos háborúk miatt jelentősen megnövekedett a létszámigény, ezért szükségessé vált a tiszti és altiszti létszám növelése. Kőszeg után Sopronban, Pécsen és Nagyváradon szinte egy időben alakultak meg a monarchia katonai iskolái. Az iskolákat többször átszervezték, de a II. világháború végéig gyakorlatilag folyamatosan működtek.⁸ A mai értelemben vett honvédelmi oktatás, az általános iskolákban, ezekben az időkben még nem bontakozott ki. A gyerekek a cserkészmozgalom keretei között, önkéntes alapon tanulhattak olyan, elsősorban gyakorlati ismereteket, amelyek a mai honvédelmi oktatással szinkronizálnak. A cserkészmozgalom és a katonai oktatás is igen szoros kapcsolatban állt ezekben az évtizedekben. A gyakorlati kiképzés a cserkészképzéssel volt azonos. A cserkész tevékenység egyik köre a természethez, az egész élővilághoz való viszonyt határozta meg, másik köre pedig a követendő magatartásformákat, jellemvonásokat és a társadalomhoz való viszonyt.⁹ A cserkésztörvények betekintést nyújtanak a mozgalom alapelveibe:

A MAGYAR CSERKÉSZTÖRVÉNYEK:

1. A cserkész egyeneslelkű és feltétlenül igazat mond.
2. A cserkész híven teljesíti kötelességeit, amelyekkel Istennek, Hazájának és embertársainak tartozik.
3. A cserkész, ahol tud segít.
4. A cserkész minden cserkészt testvérének tekint.
5. A cserkész másokkal szemben gyöngéd, magával szemben szigorú.
6. A cserkész szereti a természetet, jó az állatokhoz és kíméli a növényeket.
7. A cserkész feljebbvalóinak jó lélekkel és készségesen engedelmeskedik.
8. A cserkész vidám és meggondolt.
9. A cserkész takarékos.
10. A cserkész testben és lélekben tiszta.¹⁰

⁵Martinkó József: Cögerek és katkósok. Petít Real könyvkiadó. Budapest, 1998. 5. oldal

⁶Ráskay-Szabó: A kőszegi „Hunyadi Mátyás” katonaiskola története. HM HIM Budapest 1995. 3. oldal

⁷Nagy-Vörös: A fegyvernemi tisztképzés története. ZMNE Budapest 2000. 11. oldal

⁸Ráskay-Szabó: A kőszegi „Hunyadi Mátyás” katonaiskola története. HM HIM Budapest 1995. 57. oldal

⁹Ráskay-Szabó: A kőszegi „Hunyadi Mátyás” katonaiskola története. HM HIM Budapest 1995. 159. oldal

¹⁰Bodnár Gábor: Cserkészkönyv. Püski kiadó, Zalaegerszeg, 1990. 7. oldal

A MAGYAR CSERKÉSZFOGADALOM

„Én, ... fogadom, hogy híven teljesítem kötelességeimet, amelyekkel Istennek, hazámnak és embertársaimnak tartozom. Minden lehetőt megteszek, hogy másokon segítek. Ismerem a cserkész törvényt és azt mindenkor megtartom.”

A MAGYAR KISCSEKÉSZTÖRVÉNYEK

1. A kiscserkész vezetőjére hallgat.
2. A kiscserkész uralkodik önmagán.

A MAGYAR KISCSEKÉSZÍGÉRET

„Én, ígérem, hogy Isten segítségével a jóra törekszem. Ismerem a kiscserkész törvényt és azt mindenkor megtartom.”¹¹

A cserkész törvényekből, a fogadalom és az ígélet szövegéből magyarázat nélkül is kiolvasható, hogy a mozgalom kiemelkedő jelentőséggel bírt a fiatalság lelki felemelkedésének elősegítésében. Mindezek a célok a háború közeledtével háttérbe kerültek, majd 1945 után más formában bukkantak fel ismét.

A világháború után jelentős változások következtek be a kisdobos- és úttörőmozgalmak elindításával. Ezek nyugodt szívvel nevezhetők honvédelmi oktatásnak, annak ellenére, hogy politikai indíttatás hívta életre őket. Ugyanakkor el lehet mondani, hogy a gyerekek jellemfejlődését, (hasonlóan a cserkészmozgalomhoz) nagymértékben segítette. A kisdobosok 6 pontja és az úttörők 12 pontja, ha lehántjuk róla az ideológiát, annyi és olyan pozitív erkölcsi mondanivalót hordoz, ami egyértelműen szinkronban áll a cserkész törvényekkel és talán csak a tízparancsolatban található meg. A probléma csak az, hogy emlékeim szerint azért igyekeztünk betartani minden előírást gyermekkorunkban, mert féltünk a közösségből való kirekesztéstől, nem pedig tiszta, belső indíttatásból. A tantervben szereplő „honvédelmi ismeretek” nem hagytak jelentős nyomokat bennünk, hiszen nem katonák, hanem az iskola pedagógusai tartották ezeket az órákat. A rendszerváltoztatásig az általános iskola után, a honvéd szakközépiskolák várták az elhivatott fiatalokat, majd a sokat vitatott sorkatonai szolgálat, amelynek pozitív és negatív oldaláról több értekezés és könyv látott napvilágot 1998 után. A kötelezővé tétel egyrészt biztosította a politikai vezetésnek, hogy mindenki részt vegyen az ideológiai átnevelésen, ugyanakkor a katonai nevelés pozitív hozadékaiból is részesült a legtöbb fiatal. „Férfivá értünk”, mondták katonatársaim a leszerelés napján. Valóban fiúk vonultak be, és férfiak tértek haza a családhoz. Mivel a honvédség sok esetben sietett a társadalom segítségére (például árvizeknél vagy sürgős mezőgazdasági betakarítási munkákban), nagyon jó viszony alakult ki a civil lakossággal. Az ideológiai háttér gyengülésével a katonai szakma presztízse folyamatosan gyengült, tiszthelyettes-képző bázisok szűntek meg, a hadsereg létszámát folyamatosan csökkentették, és a rendszerváltoztatás utáni években elsorvasztották. 2005-ben végleg felszámolásra került a sorkatonai szolgálat intézménye. Ez a folyamat érezhető őrült hagyott maga mögött. Sok-sok fiatal veszítette el azt a férfiképet, férfias viselkedésmintát, amit a katonatisztek, katonatársak jelentettek számukra. Azaz nem elveszítették, nem is találtak vele. Azokban a családokban ahol az anya neveli a gyerekeket, vagy az apa alig van otthon, ez a nevelési lépcső teljesen kimaradt. Ennek következtében, és a liberális eszmék beáramlásával (sokszor félreértelmezésével) a fiatalok elvesztették a kereteket. Nőtt a fegyelmezetlenség, a bűnözés, az erkölcsi normák háttérbe szorultak. Már 1993-tól lehetett szerződéses katonának jelentkezni bizonyos beosztásokra a Magyar Honvédségnél, 2004 után pedig kizárólag szerződéses katonák alkották a honvédség legénységi állományát, ez már szabadon választható szakma, és nem a nevelés eszköze volt. A gyermekvédelem térnyerésével az idejélmúlt fegyelmezési eszközöket kivették a pedagógusok kezéből, új módszerekkel pedig még nem rendelkeztek. Ezek gyakorlatilag ma is hiányoznak. Mindezen folyamatok oda vezettek, hogy a fiatalság egy jó része elindult a fegyelmezetlenség, a szétszórtság, a szenvedélybetegségek útján, s

¹¹Bodnár Gábor: Cserkészkönyv. Püski kiadó, Zalaegerszeg, 1990. 15. oldal

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

FALUDI Miklós

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

máig, évről-évre nő a fiatalok bünelkövetők száma. Nemzeti érdekké vált tehát a honvédelmi nevelés megújítása, ami azonban nem azonos a katonai életre való neveléssel. A Magyar Honvédség nagyszerű történelemmel, ezáltal gazdag tapasztalati bázissal rendelkezik, természetes folyamat tehát, ugyanakkor nagy szakmai munka és kihívás is, a honvédelmi oktatás újrateemtése, a hazai középfokú oktatásban. A sorkatonai szolgálat megszüntetése után, a honvédség presztízse emelkedni kezdett, ugyanakkor beszűkültek a honvédség és a civil lakosság közötti kommunikációs csatornák. Szükségessé vált a honvédség reformja, amelynek részét képezi a honvédelmi oktatás megújítása is. A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem (2012. január 1-je óta Nemzeti Közszerződés Egyetem) kidolgozta a honvédelmi ismeretek tantárgyat, majd ezt Veszprémben, a Pannon egyetemen 2007-ben, választható tárgyként el kezdték oktatni. A Katona Suli program 2009. április 16-án indult el, a Hadtörténelmi Intézet és Múzeumban megtartott pedagógiai konferencia megnyitásával.¹² Az internetes kapcsolattartás és a tapasztalatok megosztása érdekében létrehoztak a fejlesztők egy weboldalt, ezen felül az eredeti tankönyvet modernizálták, a fiatalok véleményének figyelembe vételével. A Kossuth Lajos Hadtudományi kar, jelentős segítséget nyújtott az indulásnál, s az egyetemen is újszerűnek számító távoktatási módszert alkalmazott az e-Learning rendszer használatával. Abszolút pozitív fogadtatásra talált a hallgatók körében az új tantárgy, amely jelentős részt töltött ki az oktatási hálón. Az első négy félév során 2 385 hallgató vette fel a honvédelmi ismereteket, s a tananyagot a tapasztalatok alapján egészen 2008 elejéig folyamatosan módosították.¹³ A folyamatos mérések tapasztalatai rendkívül pozitívak lettek, részben ennek köszönhető, hogy 2009-2010 szeptemberétől további városokban, Debrecenben, Győrben, Szentesen és Szolnokon is megkezdtek a honvédelmi ismeretek oktatását. Természetesen az első hullámban olyan központi városokban volt lehetőség bevezetni a honvédelmi oktatást, ahol laktanya vagy más katonai intézmény van a közelben. Azoknál a településeknél, ahol a közelben semmilyen katonai objektum nem található, problémát jelenthet az oktatás megszervezése, hiszen katonák tartják a foglalkozásokat.

A debreceni Gábor Dénes Elektronikai és Műszaki Szakközépiskola és Kollégium igazgatójával, Berkecz Gáborral személyesen is volt lehetőségem beszélgetni a honvédelmi oktatás tapasztalatairól. Elmondta, hogy már az első pillanattól igen nagy volt az érdeklődés a képzés iránt. Nem volt teljesen új a dolog, hiszen az MH 5. Bocskai István Lövészdandárral régóta ápolott jó kapcsolat folytán, tanfolyami keretek között, már évek óta tanultak a gyerekek honvédelmi ismereteket. A haza védelme, a fegyverek, a katonáskodás iránti érdeklődés, hányatott történelmünk folytán genetikailag belénk van kódolva. Ha ennek kontrollált, járható utat biztosítunk, akkor abból a társadalom és az egyén is profitálhat. Ha nem, akkor a fiatalok máshol fogják ezt keresni, ki tudja milyen erőszakos cselekményekben. Ugyanakkor azt is tudni kell, hogy ez nem toborzás, azaz aki elvégzi a középiskolát, szabadon eldöntheti, hogy katonai pályán akar-e továbbhaladni, vagy a tanult szakmájában, civilként érvényesül-e inkább – fogalmazta meg véleményét Berkecz Gábor igazgató úr. Vélhetően többen fogják a katonai pályát választani, mint akkor, amikor még nem volt honvédelmi oktatás. Ez természetes, hiszen sokakban a tanulás során nő meg az érdeklődés, érik meg az elhatározás, hogy tiszthelyettesi vagy tiszt pályára lépjen. Ugyanakkor az elsődleges cél nem ez, hanem újra elültetni a fiatalokban azokat a hagyományos érzéseket, értékeket, amelyek során egy értékes, produktív életutat járhatnak be, jobba téve a társadalmat is. A hazaszeretet, az identitástudat, a hagyománytisztelet, az erkölcs, a becsület vagy az idősek tisztelete nem idejétmúlt nagy szavak, hanem napjainkban nagyon is fontos, kiemelten keresendő, és újra megtalálható értékek! Hasonlóan fontos, az oktatás fizikai része is, hiszen a minimális óraszám mellett megtartott tornaórák mellett, ez az egyetlen mozgási lehetőség az iskolában. Éppen ezért különbözik ez a tantárgy minden másától, hiszen egyszerre van jelen a fizikai jellegű tréning, és az azt megalapozó elméleti oktatás.

¹² Magyar Ferenc: Az önkéntes tartalékos rendszer és a Katonasuli program Seregszemle 2010. 04. 02. 51. oldal

¹³ Vörös Miklós – Czank László: A honvédelmi alapismeretek tantárgy oktatásának tapasztalatai a Pannon egyetemen Honvédségi Szemle 2010. 01. 29.23. oldal

A Honvédségi Szemle¹⁴ és más katonai folyóiratok hasonlóan pozitív tapasztalatokról számoltak be az elmúlt években. Az iskolákban folyamatosan visszamérik az eredményeket és közzéteszik a KatonaSuli.hu oldalán, illetve a folyóiratok hasábjain. Mivel a honvédelmi oktatás nem kötelező, nagy népszerűségnek örvend. 2012 szeptemberétől kötelező tárgy lesz a közoktatásban, s mivel az emberek mindig tartanak a kötelező dolgoktól, várhatóan átmenetileg csökkenni fog a népszerűsége. Ez azonban megfizethető ár, ha cserébe minden fiatal, aki az új ismeretekre a legfogékonyabb korban van, részesedik ezekből a hagyományos értékekből. Természetesen nagyon fontos, hogy megtaláljuk a párhuzamokat akár az egykori spártai vagy lovagi elvek, és a ma nagyon is szükséges, tanítandó elvek között. Ha jól csináljuk, a gyerekek büszkék lesznek arra, hogy honvédelmi oktatásra járnak, és újra felébred bennük az a hazafiság, amit hosszú évtizedekkel ezelőtt elfelejtettünk.

A honvédelmi oktatás folyamatosan fejlődik és jelentős jövő áll előtte. A fiatalok egymástól kapják az információt. A legjobb reklám a kortárs befolyás. Ha a gyerekek egymásnak mondják, hogy ez jó, tűzön-vízen keresztül meg fogják csinálni. Éppen ezért nagyon fontos, hogy a kötelezővé tétel után ne engedjünk az oktatás minőségéből, ragaszkodni kell ahhoz, hogy ez továbbra is egy különlegesnek számító tanóra legyen, amely kiemelkedik a többi megszokott óra közül, és meghatározza a fiatalok magatartását, viselkedését, jellemét. Szükséges, hogy jól felkészül, elhivatott oktatók tartsák a foglalkozásokat, akik személyiségükkel követendő példát mutatnak minden pillanatban. A honvédelmi oktatás 2012-es kötelezővé tétele éppen ezért nagy próbatételt jelent majd, mert a szakmailag kompetens oktatói létszám kiállítása nehézségekbe fog ütközni.

Kiemelkedően fontosnak tartom, hogy ne adjunk okot arra, hogy a fiatalok csalódjanak! Minden olyan információt át kell adnunk a katonai pálya iránt érdeklődőknek, amely a nehézségekről szól! Többször találkoztam olyan szerződéses katonákkal, akik elmondják, hogy nem azt várták, amit végül kaptak. Mást hallottak, vagy nem kaptak részletes információkat. A honvédelmi oktatásban részt vevő gyerekeket aprólékosan tájékoztatni kell, teret engedve a kérdéseknek, hiszen ez közös munka, s mindenki érdeke, hogy gördülékenyen és eredményesen működjön.

A 2013 szeptemberében életbe lépő, új Nemzeti Alaptanterv a honvédelmi ismereteket már, mint alapvető tantárgyat említi, a pénzügyi ismeretek, a társas kapcsolati kultúra és médiatudatosság mellett. Ezeket már kötelező lesz tanítani minden iskolában, azt azonban szabadon eldöntheti minden intézmény, hogy önálló tárgyként vagy más tárgyba beépítve. Az új NAT már felkerült az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet honlapjára, ahol bárki részletesen áttekintheti.

FELHASZNÁLT IRODALOM

KÖNYVEK:

Bodnár Gábor: Cserkészkönyv I-III. Püski kiadó, Zalaegerszeg 1990.

Katonai alapismeretek Zrínyi kiadó Budapest 2010.

Lőrincz Kálmán: Menetben. HM HIM Budapest 2009.

Martinkó József: Cögerek és katókók. Petit Real könyvkiadó, Budapest 1998.

Martinkó József: Katonai középiskolák az ezeréves magyar iskola történetében. MH HSZK Budapest 1996.

Molnár Károly szerk.: Katonaetika. Zrínyi kiadó Budapest 1993.

Nagy László - Vörös Béla: A fegyvernemi tisztképzés története. HM HIM Budapest 2000.

¹⁴Horváth Béla: A középiskolai honvédelmi oktatás tapasztalatai Honvédségi Szemle 2010. 05. 29. 41. oldal

Nyíri Sándor: A honvédelmi nevelés új módszerei és eredményei az MH 5. Bocskai István lövészdandárnál Honvédségi Szemle 2011. 01. 29. 43. oldal

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

FALUDI Miklós

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

Holló József: Növendékek, hadapródok, hallgatók HM HIM Budapest 2009.

Ráskay Pál – Szabó Zoltán: A kőszegi „Hunyadi Mátyás” katonaiskola története HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Budapest 1995.

FOLYÓIRATCIKKEK:

Horváth Béla: A középiskolai honvédelmi oktatás tapasztalatai Honvédségi Szemle 2010. 05. 29. 64. évfolyam 3. szám 41. oldal

Magyar Ferenc: Az önkéntes tartalékos rendszer és a Katonasuli program (konferencia) Seregszemle 2010. 04. 02. VIII. évfolyam különszám. 51. oldal

Nyíri Sándor: A honvédelmi nevelés új módszerei és eredményei az MH 5. Bocskai István lövészdandárnál Honvédségi Szemle 2011. 01. 29. 65. évfolyam 1. szám 43. oldal

Vasas Joachim: A honvédelmi nevelés néhány kérdéséről Honvédségi Szemle 2009. 11. 29. 63. évfolyam 6. szám 39. oldal

Vörös Miklós – Czank László: A honvédelmi alapismeretek tantárgy oktatásának tapasztalatai a Pannon egyetemen Honvédségi Szemle 2010. 01. 29. 64. évfolyam 1. szám 23. oldal

WEBOLDALAK:

[Katonai oktatás és nevelés a szocializmus rendszerében \(2012.05.08.\): http://www.zmne.hu/Forum/05masodik/neveles.htm](http://www.zmne.hu/Forum/05masodik/neveles.htm)

[KatonaSuli \(2012.05.08.\): http://www.katonasuli.hu/](http://www.katonasuli.hu/)

Magyar hadtörténet (2012.05.08.): http://hu.wikipedia.org/wiki/Magyar_hadt%C3%B6rt%C3%A9net

OFI (2012.05.08.): <http://www.ofi.hu/hirek-aktualitasok>

A KATONAI ERÉNYEK A HONVÉDELMI OKTATÁSBAN

A katonai erények olyan fontos alapját képezik a katonai életnek, hogy nélkülük bármilyen elit is lenne egy alakulat, nem érne többet összeverődött futballszurkolóknál. A történelem során sokszor és sok helyen képeztek harcosokat, és azok a képzések, amelyek mintául szolgálnak a mai iskolák számára, kivétel nélkül erényes katonákat neveltek. Az egyik kedvenc témámra szeretnék utalni, s ez a spártai nevelés. Már az ókori Görögországban fontosnak tartották, hogy a katonákat ne csak testileg, fizikailag eddzék meg, hanem erkölcsi tartást is neveljenek beléjük. Ezek a katonák tisztában voltak vele, hogy mit jelent a fegyelem, a hazaszeretet, az engedelmisség, a bátorság vagy az idősek tisztelete.

Szakmai szempontból szintén kiváló példa a pozitív emberi tulajdonságok korai fejlesztésére, a lovagi nevelés. Hasonló tulajdonságok kialakítása volt a cél, mint az ókori Spártában, azonban az erkölcsi töltet jóval túlmutat az akkori elképzeléseken. A lelkiere, a kitartás, a mértékletesség, az önuralom mind jellemzően ismerős erény. A lovagiasság fogalmát pedig nem is kell magyarázni. Mindezeket megkoronázta a női nem feltétlen tisztelete. Ma is tiszteletreméltó tulajdonságok ezek, büszke lehet az a katonai, aki mindegyikkel rendelkezik, és spontán alkalmazza is őket. A spártai katonákkal szemben, a lovagok már világias műveltséget is szereztek, melynek a nyelvi képzés ugyanúgy részét képezte, mint a dal és a zenetanulás. Tekintsük át a lovagi erények egyik típusú összefoglalását:

- urának, gyengéknek, nőknek, özvegyeknek és árváknak védelme;
- a kereszténység védelme a hitetlenekkel szemben;
- testedzés szarvas, vaddisznó és farkas vadászattal, valamint a lovagi tornákon való részvétel;
- bátorság;
- bölcsesség;
- jóteknység, nagylelkűség;
- hűség;
- udvariasság;
- nemes beszéd;
- jólőtözöttség;
- igazságosság;
- bőkezűség;
- szerénység.

A fenti lista alapján elgondolkodtató, hogy hol vannak ma ezek az erények? Hol tanulhatja meg egy fiatal? Még ha érdeklődik is valaki ezek iránt, kihez fordulhat tanácsért? Igen fontos lenne a katonai erényeket külön órában való tanítása, hiszen ezek szinte már a köztudatból is eltűntek. Szükségessé vált egy reprezentatív kérdőíves felmérés a témában, amely vélhetően beigazolja a feltevéseket. Pontosan fel kell mérni, hogy a diákok milyen részletességgel ismerik a témát, mert feltételezhető, hogy többségük témaismerete igen sekélyes.

A legfontosabb erények Boda László szerint, melyek mindenképpen érdemesek arra, hogy a diákok megismerjék, és ezért a honvédelmi oktatás keretein belül, külön óraszámokban tanítsuk a következők:

- az önfegyelem;
- a lovagiasság;
- az igazságosság;
- a bátorság;
- a bajtársiasság;
- a hazafiság;
- az okos döntés;

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

FALUDI Miklós

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

— a katonai becsület.

A kérdőíves felmérés bonyolult folyamat, hiszen zárt kérdések esetén nem kapunk pontos képet a fiatalok gondolatairól, nyitott kérdésekkel dolgozó kérdőívénél pedig nehéz a feldolgozás, illetve nem lehet egyértelműen kategóriákba sorolni a válaszokat. Mégis azt gondolom, hogy megéri a fáradságot a nagyszámú kérdőív elemzése, hiszen így pontosan láthatóvá válik, hogy hol kell kitölteni a szellemi tudásban található réseket. A szellemi tudással való felvérteződés pedig előbb-utóbb tettekben fog megnyilvánulni, illetve majdan a saját gyerekek nevelésének egyik fontos alappillére lehet.

A statisztikák elemzése után minden bizonnyal arra a következtetésre jutunk, hogy szükséges a honvédelmi oktatás keretén belül, tanítani a katonai erényeket, hiszen a diákok többsége a hétköznapi, emberi erények fogalmával sincs tisztában. Ha egyiket-másikat alkalmazza is, nem tudatosan teszi, inkább spontán ráérezés, vagy mintakövetés áll a háttérben. A spontán ráérezés főleg azoknál működik, akik egyébként is hoztak otthonról valamilyen pozitív indítást, a mintakövetés pedig kimondottan a katonai oktatók személyiségének lenyomatából adódik. Nem baj az, sőt véleményem szerint szükséges, hogy konkrét ismeretekkel vértessük fel a fiatalokat ebben a témában. Miért fontos ez? A honvédelmi oktatás során nem katonákat képezünk. Az tény, hogy egy motivált, fegyelmezett és felkészült utánpótlási bázis jön létre az oktatás által, ugyanakkor, aki civil pályán folytatja tanulmányait, abból az egyénből is egy széles látókörű, hazáját szerető állampolgár válik. Éppen ezért van szükség arra, hogy ne csupán a katonák, hanem minden fiatal részletesen „kivesézve” megismerje ezeket az erényeket, amelyek az utóbbi évtizedekben elveszni látszanak, „kimennek a divatból”.

KÉRDŐÍVES FELMÉRÉS

Rá kell szánni az időt és az energiát, hogy minél több iskolában, elsősorban a honvédelmi oktatást folytató iskolákban, ideális esetben a lehető legtöbb iskolában megcsináljuk a kérdőívezt. Ugyanakkor, ha már rendelkezünk egy reprezentatív mintával, hosszú távú következtetéseket tudunk levonni a katonai erények oktatásának tartalmi megoszlásáról. A kérdéseket minden erénnyel kapcsolatosan külön fel kell tenni:

Gyerekek, gondoljátok át, hogy szerintetek mi az önfegyelem? Néhány mondatban írjátok le! Gondoljátok át, hogy szerintetek mi a bátorság? Írjátok rá példát! Írhattok konkrét példát is, de ki is találhattok olyan esetet, amiben valaki fegyelmezett, bátor vagy lovagias volt!

A kérdőívek elemzése után láthatóvá válik, hogy mely erények azok, amelyek már teljesen a feledés homályába vesztek, vagy teljesen ismeretlenek a gyerekek számára. Ezekre különös hangsúlyt kell fektetni. A tanítási órán egyesével lebontva át kell beszélni, hogy melyik erénynek mi a lényege, miért fontos, miért jó nekünk és másoknak? Gyakorlati példákat is lehet bemutatni vetítéssel, vagy akár szerepjáttékkal előadva, majd közösen megbeszélni, hogy melyik szituációban ki volt bátor, lovagias, fegyelmezett stb.

A katonai erények oktatása természetesen több más témakörbe is beágyazható, nagyon hasznos lehet az is, ha „rejtett tantervként” működik. Az oktató az adott témakör mellett, abba beépítve taníthatja erényekre és illemre a fiatalságot. Az önfegyelem majdnem minden katonai cselekmény részét képezi, de például az alaki felkészítés vagy a löelmélet kimondott alapja.

A lovagiasság egy szintén eltűnő, de azt gondolom a fiatalok számára izgalmas erény. A NATO hadseregekben nem szeretik a katonanők ilyen jellegű megkülönböztetését. Amerikában például amikor békefenntartó kiképzésen vettem részt, előre akartam engedni egy katonanőt az ajtóban, de nem fogadta el. Mindezek mellett azt gondolom, hogy nálunk ez a magatartásforma sosem fog meghonosodni. Az illetudó katonákban élnek azok a lovagi erények, amelyek semmilyen körülmények között nem engedik, hogy udvariatlanok legyenek egy hölgygel szemben, még akkor sem, ha az katoná.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

FALUDI Miklós

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

Az igazságosság kiemelten fontos katonai erény! Egy tiszthelyettesnek is, ha rajparancsnok, vannak beosztottai. A beosztottakkal szembeni szándékos igazságtalanság, a beosztással, hatalommal való visszaélés! A nem szándékos igazságtalanság kisebb hiba ugyan, de ugyanolyan káros. A hadijogi alapismeretek témakörében remekül áttekinthető.

Az okos döntés szintén a katonák által kedvelt vezetők egyik fő tulajdonsága, ugyanakkor többféle okos döntés létezik. Az általános harcászatra, a béketámogató műveletekben, de még a sérült katonák harctéri ellátásánál is igen fontos tulajdonság!

A bátorság szintén alapvető katonai erény! Bátorság kell a lövészetben, a harctéren, de egy sérült ellátásához is! Az ejtőernyősök, búvárok vagy pilóták szintén kiemelt képviselői e tulajdonságnak.

A bajtársiasság a túlélő gyakorlatok elengedhetetlen eleme, összetartás, csapatmunka nélkül nem működik. Természetesen a bátorság vagy az okos döntés képessége szintén szükséges, mint ahogy szinte mindegyik erényhez kapcsolható olyan eset, amely másik, vagy több másik katonai erény meglétét is igényli.

A hazafiság olyan erény, amelynek birtokában a katonák önfeláldozóan képesek megvédeni a hazájukat, akár önön életük árán is. A modern hadviselésben háttérbe került ugyan, de ide sorolhatjuk a nemzeti zászló, a Himnusz a Szózat illetve más nemzeti jelképek és értékek tiszteletét, megbecsülését, szükség esetén védelmét, az általános katonai ismeretek témakörében.

A katonai becsület és a becsület fogalma között nincs nagy különbség. Ez tulajdonképpen csak szemantikai kérdés. Aki becsületes, az mindig az, akár katona akár nem. Ugyanakkor a katonai alapismeretek bármely témaköréhez kapcsolható, hiszen a feladatok becsületes ellátása minden körülmények között, komoly kihívást jelenthet, elsősorban speciális körülmények között, rendkívüli helyzetekben.

Összegezve a fentiek az azt gondolom, hogy a gyerekeknek szüksége van arra, hogy megismerjék az egykor oly fontosnak tartott katonai erényeket, és ha megismerték, sokan majd fontosnak fogják tartani, és büszkének lesznek arra, hogy nem csupán ismerik, de a szerint is élnek. Vissza kell térnünk azokhoz az alapokhoz, amikor a magyar katona büszke volt arra, hogy katona, és magatartásával, kiállásával példát mutatott a civil emberek számára. Mindezek felül a magyar hazának is, most kiemelten szüksége van arra, hogy az új nemzedék felnövő fiataljai majd lelkiileg erős, büszke, de elsősorban erényes felnőttek legyenek. Ez a mi felelősségünk is.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

Katonai alapismeretek HM Zrínyi Nonprofit Kft. Budapest 2011.

Katona etika Zrínyi kiadó Budapest 1993.

Katonai középiskolák az ezeréves magyar iskola történetében MH Humán Szolgáltató Központ 1996.

http://caroberto.freeblog.hu/archives/2007/11/08/1_Lovagi_Kodex/

<http://magyar-irodalom.elte.hu/nevelestortenet/03.02.html>

A HARCOS RÉTEG IDEOLÓGIAI HÁTTERE JAPÁNBAN IDEOLOGICAL BACKGROUND OF WARRIORS IN JAPAN

A cikk bemutatja, hogy a Japán történelem során hogyan született meg a társadalom egy kiemelt szerepet betöltő rétege, a harcos (*bushi*) osztály.

Az írás részletezi a harcosok életfelfogását, és annak a harcművészeti kultúrának a kibontakozását, amelyet ma a világ úgy ismer, mint *budō*-kultúra.

Az írás kiemeli, hogy a buddhista világszemlélet és életfelfogás, amely a konfucianizmus és a *shintō* mellett a japán néplélek kialakításában a legnagyobb szerepet játszotta, intuitív vallásbölcseletként hatott, és hat mind a mai napig.

The paper describes how the *bushi* or warrior class, the prominent stratum of the Japanese society has been developed in the history of Japan.

The paper details the warriors' attitude to life and the development of the culture of martial arts that is known worldwide nowadays as the culture of *budō*.

The article highlighted the Buddhist perception of the world, which, besides Confucianism and *Shintō*, played the most significant role in the development of the Japanese soul, has had the intuitive religious wisdom up to our days.

Based on historical events we will examine the ideological background that through centuries nourished the belief of Japanese people in their emperor, in their victory and in being invincible.

HISTORICAL BACKGROUND

In Japan the social role of the *bushi*¹ started to form in the 8th century, but their influence, both in cultural and religious terms, had consolidated by the 10th century. The value of their role in history is unquestionable even in modern times. The word itself needs to be found in the verb "*saburau*", which means „to serve a master”. The order of *bushi* is still politically respected in Japan.

Their special role in history is underlined by the fact that they demanded ultimate respect from common people. If they met a *bushi*, they had to bow, with their eyes looking down. Basically the *bushi* had total control over common people, their lives and death, they had the right to execute anybody on the spot if they decided that the person's behaviour was not respectful enough. To throw life away and die is easy, however, to make no difference between life and death is difficult – this idea characterised their thinking. The ritual Japanese way of suicide, called *harakiri* by them, had been practised for a long time. It was even used as a method of pedagogy, like for example, the master of *Oda Nobugana*², who performed *harakiri* to convince his mentored student to give up his aggressive behaviour.

A soldier should not be afraid of getting wounded, in other words, it is more honourable to lose by being honest than by cheating. Losing honestly is not shameful. This kind of behaviour and thinking originates from the ideological base of *bushi* or samurai moral.

In the times of *Kamakura*, the time from 1192 to 1333, which was the first political reign of the samurai, warriors considered *budō*, as *tsuwamono-no-michi*³ to be upright, to keep belief was as important for them as to avoid disgrace.

¹ *bushi* – the leading group of the Japanese society in the Middle Ages, military elite, the meaning of the word is „warrior”

² *Oda Nobugana* (1534–1582) – a noble man from the Japanese war-time historical period, called *Sengoku Jidai*

³ *tsuwamono-no-michi* – path of the warrior knight

These highly respected principles, such as – Act a lot and do not speak much –, as well as being honest. In later times the previous warrior role of *bushi* diminished, however, their role as the reigning layer strengthened, where the path of the warrior knight, the so-called *shidō*, which is based on the moral of Confucius, the so-called *jin rin no michi*, was to be followed as the human responsibility in the world.

This ideological path shows principles of actions, practical ethical principles that showed how a *bushi* should live and die honourably. In reality, it is nothing else but the spirituality of *budō*, which opened for the followers of the path. This was the courageous, determined behaviour, the proud and self-respecting way of life and facing death.

During an era of peace between 1603 and 1868, the real warrior value of *budō* diminished. Actually, the creation of the technique was emphasized, and the *bushi* represented such spiritual values as preparation for death, the inheritance of their name and honour, and evidence of shame. In other words, the life path of *bushi* was required, sought and expressed in the light of the quality of the *budō* technique.⁴

The *Meiji* restoration in 1868 fully modernised the country – where The Middle Ages had lasted for a long time – and brought back emperorship, which was suppressed for nearly a thousand years.

It seemed that for a while Japan became untrue to all the heritage that the era of *Edo* meant and returned to an earlier tradition where God, the love of the motherland and religion reigned and they all represented the same notion and the idea that Japanese people were God's chosen ones. At the same time, the European way of life influenced everyday life more and more.

In 1876 an order issued by the emperor prohibited wearing swords (*Haitōrei*) for everybody, except for those serving in the military. By this a period in history was ended, because by this step – after the cessation of society classes in 1871 – the most important symbol of *bushi* as a class separation disappeared.

The sword of the *bushi* was not only a thing, it was mostly the symbol of its master's spirituality. It was not only the representation of defence and attack, but the possibility of finishing life honourably.

It was a general perception that the sword-smith included a piece of his own personality into the sword, and the smiths prayed long before they started their work. *Go rin no sho*⁵ itself, in the famous book by *Miyamoto Musashi* (1584-1645), a famous fencer, he mentioned not only the physical but the mental aspect of fighting with the sword. In his opinion, training of the mind is as important as training the body, and while practising, a kind of intuition developed. Fighting with a sword is a form of art of meeting life and death.

Bushi, as the warrior layer of the class society of the era, made up approximately 6 percent of the population. It had a kind of sense of belonging, which they later they tried to provide for further society layers to teach discipline.

THE TRADITION

It is easier to understand how Japanese people perceived the world if we get to know the specific system of ideals that appeared in the Middle ages in Japan. These ideals led Japanese people in their obedience to any ruling power, to the glory of *tennō*, the accepted death, as well as the thought that they are superior compared to other people. This specific ideology was comprised of many factors, which characterised the common way of thinking of that period of time, how people lived, their sense of responsibility, and what regulated the order and the functioning of the state.

The Confucian philosophy, morality formed the political and social system in Eastern Asia and it became the state philosophy in Japan. Confucius⁶ saw the path leading to both individual and sociological stability in moral teachings comprised by him. His teaching was based on the principle that in the present political system that the relationship

⁴ KIYOKAZU Maebayashi: Technika lélek és test a budó kultúrában. In. Budo Kulturális Fórum konferencia kiadvány, 2002. pp. 6-7.

⁵ *Go rin no sho* – the book of the five elements, a book by *Miyamoto Musashi* (1645)

⁶ Confucius (551–479 B.C.) – Chinese philosopher, was the first to establish a system of ideologies that combined the basic elements of Chinese thinking. Quite often he is considered to be a religion establisher, but it is a misconception. Basically he was a secular thinker, he was interested in individual and moral behaviour. His philosophy was present in the Chinese life and culture for more than 2 thousand years

between individuals and those in power is that of the superior and their subordinates. The relationship between the superior and those under him was exactly the same as the relationship in a family where the decisions of the head of the family were unquestionable. This was the reason that with modernisation the emperorship could enjoy a much more important function than its legally codified role. The emperor institutionalised the notion of the family state, and by this decision each individual of the society performed their duties mainly for the emperor. The most important rule in the relationship between people was that of the superior and his subordinate, being truthful, as well as declining the desire for personal benefits. In Japan this desire was considered a serious moral crime. The most important element of the Japanese variety of the Confucian world perception was that the members of society were separated into castes according to their professions, so the position of each person was judged according to his contribution to the maintenance and well-being of the society. According to the modern Confucian system of values, on the top of the hierarchy was the warrior.⁷

But let's have a look at the two main elements of the scale of values. The first one is *Shintō*⁸, which is considered to be that of state religion in Japan and it is a sophisticated form of respect of the ancestors. The other one is the education of *bushidō*, a system of moral, physical and cultural tasks of *bushi*, from their middle and *Edo*-period.

In 1935 in his book about the story of *Shintō*, *Kiyohara Sadao* wrote the following:

*"The emperor must be admired not only by the Japanese, he is not only the emperor of Japanese people. The emperor rules not only in Japan, he is the emperor of the entire mankind. Consequently, Japan exists not only for Japan, but for the whole world, and as the embodiment of heaven, he must rule the entire mankind."*⁹

According to the basic principles of *Shintō* religion, the Japanese emperor originates from *Amaterasu*, the goddess of the Sun, his power comes from God. These tenets were the basic ideology behind education, whose main aim was that loyalty and unconditional respect of *tennō* would characterise people's thinking. By considering *tennō* and its power coming from God it was natural that Japanese people as a nation are God's chosen ones and they have the task of leading other nations and that they would spread the emperor's power, as the only imaginable governmental ruling, to the people of Asia.

For a Japanese person, the two main social responsibilities are the family and the state, and they themselves and their loyalty to those is exemplifying. The undoubted idea that each Japanese person, from birth to death, belongs to these two unities, and only as their member can expect respect, however, as an individual, he or she is useless. This idea is the reason why people are ready for sacrifices and it inspires them to provide happiness of their families and their homeland, and if it is necessary they are ready to die for the honour of these two. All those self sacrificing and fanatic deeds that were observed by the world with fascination is nothing else but results of the sense of unity of the Japanese people, and the strength based on this unity. The love of the motherland in Japanese people is so strong because they view the state as a big family, and the emperor as the head of this family. Only the child who respected his parents and was obedient in his childhood can become a loyal citizen of the state and the emperor.¹⁰

Since in the era of *Edo* the real battle events were not of much importance, consequently the intellectual ingredients of the social role of certain warriors with outstanding abilities were emphasized.

In 1716 *Yamamoto Tsunetomo*¹¹ appeared the *Hagakure*.¹² This is the first detailed description of the ideological system of *bushidō*.

⁷ FERBER Katalin: A japán gazdasági és társadalmi modernizáció kérdéséhez. Bp.: Japanológiai körkép, ELTE Eötvös Kiadó, 2007. pp.356-370.

⁸ *Shintō* – or *kami no michi* (Way of the Gods) is the indigenous spirituality of Japan and the Japanese people.

⁹ KIRCHMANN, Hans: Hirohito, a Tennō „Japán utolsó császára”. Bp.: Gondolat, 1990. p.57.

¹⁰ MEZEY István: Az igazi Japán. Bp.: Magyar Nippon Társaság, 1939. p.51.

¹¹ *Yamamoto Tsunetomo* (1659-1719) – a *samurai*, the author of *Hagakure* (1716)

¹² *Hagakure* – meaning; hiding under trees

HADTUZOMÁNYI SZEMLE

András FÜLEKY

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

The *Hagakure* considers death and the ways of its importance as the most important thing, as well as people's mental attitude of its acceptance.

As it is emphasized in the book, if one has to choose between life and death, one must choose death without any hesitation. The aim, of course, is not senseless death but to reach that state of mind where a person loses the fear of death completely. In this extraordinary mental condition the impossibility to act, self-pity and all kinds of devotion ceases completely, those factors that are the main hindrances of the true inner freedom. Consequently, as a paradox, with the acceptance of death, the opportunity of respectful life opens up.

As it was stated earlier, in Japan for a real *samurai*, it is natural to die. Consequently, in *Hagakure* we often meet the explanation of the philosophy of death. To achieve the goal it is necessary to become clean and simple because this makes it possible to sacrifice our hearts and souls for the cause in the given second of time. The everyday sense of death helps as well because it stops self-admiration, and as a result, it gives space for true and altruistic desire to act.

The Buddhist perception of the world, which, besides Confucianism and *Shintō*, played the most significant role in the development of the Japanese soul, has had the intuitive religious wisdom up to our days.

The clear, stoic and self-assured Zen philosophy puts significant emphasis on the strength of the soul and discipline, and on the values of the warriors who need to pay all their attention only to the bitterness of the fights in battles. *Hagakure* implies that in the claws of death we need to get rid of all petty deliberations, self-admiration and doubts. Getting rid of all worldly thoughts leads to perfect calmness of the mind – teaches Zen.

Hagakure describes the ideal *bushi* as a respectful, serious, honest man, who is self-disciplined and strong minded. There are several stories about how somebody committed *seppuku* courageously. In peacetime, however, *Hagakure* seeks those brave *bushi* who are happy to face the biggest challenges and they possess strength that can influence others.

The perception of the book changed from time to time, due to the social expectations of the era and other factors. But there is no doubt that ideas concerning death, self-assurance, brave deeds, strong personality, greatly influenced the reader even after the first reading of the book.

Hagakure still lives for many and radiates fearless strength of life.¹³

*Kyūba no Michi*¹⁴ as well as the general cultural foundations from which the notion of *bushidō* was formed, identified not only the way of thinking of *bushi* in Japan, but that of common people. In the moral teachings of *bushidō* there is a mixture of the cleanness cult of *Shintō*, the simplicity of Buddhism and the pragmatic ethics of Confucianism. The idea became independently formed in the era of *Kamakura* and by the time of *Edo bakufu*¹⁵ it had become the governing ideology. The moral laws of *bushidō* as the leading military layer practically applied only for the soldiers, however, some elements, such as the Confucian moral teaching, reached other layers of the society through schools. It seems that due to this that while the European society, rocked in the Greek-Roman cradle seemed to be a society of law, on the other hand, the Japanese society was considered a moral one.¹⁶

*Nitobe Inazō*¹⁷ was the one who put into words the actual teachings which were known as *Bushidō*. The book appeared in 1900 in the English language, and it is an interesting fact that it was published in Japan in 1938, as a tool for ideological education.

Bushidō (the path of the warrior) is the compilation of regulations that need to be observed by the class of warriors while they lead their everyday lives or while they execute their responsibilities. These regulations were the basis for

¹³ TSUNETOMO Yamamoto: *Hagakure*, A samurájok kódexe. Bp.: Szenczár Kiadó, 2000. pp.11-30.

¹⁴ *Kyūba no Michi* – the road of the arrow and the horse, a battle skill

¹⁵ *bakufu* – *shōgun* government

¹⁶ KIGLICS István: Japán, múlt a holnapban. Bp.: Pszichoteam, 1989. pp.23-24.

¹⁷ *Nitobe Inazō* (1862-1933) – agronomist, educator, writer, politician in the *Meiji*- and *Taisho*-period

education, following them was compulsory. They were not formulated perfectly in earlier times, the warring centuries of history shaped them more and they lived in the society as real deeds and real laws.

As a source of *bushidō* it is essential to mention Buddhism, *Shintō* and Confucian ideas.

Buddhism nourishes the feeling of calm belief in fate, the silent acceptance of the unavoidable, the stoic self discipline in cases of danger of misfortune, and the ability to ignore life and the friendly attitude regarding death.

When the master of sword saw that his student absorbed all knowledge, he told him the following: "After this point my leadership is secondary to the teachings of Zen." And it is the truth, Zen means help, it is a human effort that aims to overcome the limitations of verbal expression with the meditative means of thinking.

Loyalty to the emperor and the religious respect, respect of the memory of ancestors gets to people through *Shintō*. It does not convey morals, it mainly emphasises the national conscience of individuals as well as the two main pillars of the Japanese people's emotional lives, such as love of the motherland and loyalty.

As far as formulation is concerned, the freely formulated moral teachings of Confucius were the source for *Bushidō*. The five areas of moral relationship, which were worked out very carefully are those of the master and the slave, father and son, husband and wife, older and younger siblings and that of friends.

Besides Confucius, it was Mencius¹⁸ who greatly influenced *Bushidō*. His strong, in many cases absolutely democratic theories showed great empathy. His works were often considered dangerous, even revolutionary regarding the existing society. However, his words lived deep in the hearts of *bushi*.

Works of Confucius and Mencius were basic literature for the young. However, these writings warned against the danger of too much theoretical work. They strongly argued that knowledge becomes real knowledge only in case when it builds into a person's thinking and reflects itself in the person's character. This is the real value of *bushidō*, as it was summarised by a Chinese philosopher "To know and to act is the same thing."¹⁹

Knowing the sources of *bushidō* we can briefly summarise its values, such as straight personality (*gishi*) and fairness (*giri*), braveness, stamina, courage, fearlessness and moral strength, good will and empathy, politeness, truthfulness and openness, honour, loyalty, self-discipline.

Japan is acknowledged in today's world mainly due to *bushi*. Though they closed themselves off from the masses, they established a moral standard for them and influenced them with personal examples, they emphasized practising morality itself as a value. Japanese intellect and morals directly or indirectly is the product of *bushidō* and as an irresistible force moves the nation and its individuals.²⁰

It is no surprise that Eastern mentality quite often turns to *bushi* and their code of honesty when looking for an ideal warrior. In many cases it is based on the romantic interpretation of that era of Japanese history. However, if we start from the words that formulate *bushidō*, it is a path leading to conflicts where victory and defeat await those who choose to step on it.

For *bushi* defeat was an unknown phenomenon. Their war skills were characterised by brutal determination. The leading idea, the most resourceful exploitation of possibilities was the destruction of the enemy. It did not matter if you got hurt in the process or if you experienced loss, the main aim was to achieve the set goal.

Bushi as the system of laws regulating the exceptional lifestyle and behaviour of the military and the noble, together with religious education are the strong basis of the modern emperor-led military, which founded discipline and determination. Consequently, the emperor's soldier, as well as the *bushi* of the Middle age had to be blindly obedient, fearlessly brave and responsible until his death.

¹⁸ Mencius (371-289 B.C.) - He was one of the most important figures of Confucian school. His philosophy was the continuation of Confucian thoughts. He believed in goodness of mankind.

¹⁹ NITOBÉ Inazō: *Bushidō*. Bp.: Budo Kiskönyvtár, 1998. pp.33-44.

²⁰ NITOBÉ Inazō: *Bushidō*. Bp.: Budo Kiskönyvtár, 1998. pp.162-171.

András FÜLEKY

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

According to *bushidō* theories those who were taken prisoner, shamed their name and their family. He has no more right to life, it is his duty to escape and wash off the shame with his blood. Having been taken prisoner was considered cowardly, and characterised as the greatest shame.

To summarise, this fanaticism based on religious, nationalistic and militaristic approaches moved deep into the mind of the Japanese society through many generations. This was the reason of their exceptionally vicious, treacherous methods of warfare. Burning with fanaticism they blindly followed all orders, they were able to withstand any hardship and suffering and to fight endlessly even in the most hopeless situations. "Fight till your last breath, maybe your last strike will kill the enemy". They acted so even when it was perfectly clear for them that the war was lost.

Kulcsszavak: budō, bushi, Hagakure, Bushidō, erkölcs, értékrend

Keywords: budō, bushi, Hagakure, Bushidō, morality, system of values

BIBLIOGRAPHY

FERBER Katalin: A japán gazdasági és társadalmi modernizáció kérdéséhez, Japanológiai körkép. Bp.: ELTE Eötvös Kiadó, 2007.

KIGLICS István: Japán, múlt a holnapban. Bp.: Pszichoteam, 1989.

KIRCHMANN, Hans: Hirohito, a Tennó „Japán utolsó császára”. Bp.: Gondolat, 1990.

KIYOKAZU Maebayashi: Technika lélek és test a budó kultúrában. In. Budo Kulturális Fórum konferencia kiadvány, 2002.

MEZEY István: Az igazi Japán. Bp.: Magyar Nippon Társaság, 1939.

NITOBÉ Inazō: Bushidō. Bp.: Budo Kiskönyvtár, 1998.

TSUNETOMO Yamamoto: Hagakure, A samurájok kódexe. Bp.: Szencsár Kiadó, 2000.

**A ZALAEGRSZEGI KÖZÉPISKOLAI HONVÉD KOLLÉGIUM TÖRTÉNETE (1985-1990) I.
KATONAI-HONVÉDELMI NEVELÉS A KÖZÉPISKOLÁKBAN**

A 2011. CXC. törvény a nemzeti köznevelésről bevezetőjében nagy hangsúlyt kapott a felnövekvő nemzedék hazafias nevelésének gondolata. Természetesen a diákok hazafias nevelését nemcsak ettől az időtől számítjuk. Irodalmunkból, történelmünkben is számos eseményt tudunk felsorolni, ami azt bizonyítja, hogy a magyar nemzet mindig is kiemelt figyelmet fordított a haza védelmére kész fiai nevelésére. A kifejezetten a katonai pályára felkészítő intézményes katonai iskoláztatásnak a kezdete kb. 150 évre nyúlik vissza, és történetét a bemutató tanulmányok három időszakra osztják (1856-1918), (1918-1945, 1945-1990). A jelen tanulmányban a még nem teljességgel feldolgozott harmadik időszakban (1945-1990) nevelést folytató, MN 7. számú (később Szalvay Mihály) Középfiskolai Honvéd Kollégium 1985-1990 közötti működéséről szólok. A 14-18 éves fiúk katonai foglalkozások és katonai életmód – napirend – keretében készültek a hivatásos tiszti pályára, miközben a középfiskolai tanulmányaikat a helyi középfiskolákban folytatták. Célom az, hogy ezen iskola rövid létének a bemutatásával is teljesebbé tegyem a neveléstörténetnek ezt a területét.

The introductory part of the No. 190 law of 2011 about National Public Education emphasis the need for educating the growing generation patriots. Patriotic education has not been present since then, it has a longer history. We may remember of several events from literature and history which prove that Hungarians have always paid attention to educate young men who would protect the country. The history of military schools for the purpose of training future soldiers dates back to the 1850s. In the historical researches these 150 years are usually divided into 3 periods (1856-1918), (1918-1945, 1945-1990). This study examines the last period (1945-1990) with the help of presenting MN No. 7 (later Szalvay Mihály) Secondary School Military Dormitory (1985-1990), where 14-18 years old boys were prepared to be later soldiers and had military lessons in the afternoons while they were studying in one of the local secondary schools in Zalaegerszeg.

A KUTATÁSRÓL

A köznevelési törvényben megfogalmazott hazafias nevelés megjelent a Nemzeti Alaptantervben is kiemelt nevelési célként, ezért nagy érdeklődéssel kezdtem el vizsgálódni, hogy mióta is kutatják a hazafias, honvédelmi nevelést.

Az internet által nyújtott lehetőségeket kihasználva jutottam el olyan könyvek, folyóiratok, doktori értekezések olvasásáig, amelyek meggyőzték arról, hogy feltétlenül érdemes és szükséges megírni azoknak az iskoláknak a történetét, amelyek akár nemzedékek, de akár csak néhány évfolyam hazafias nevelésében részt vettek. Így jött szóba lakóhelyem honvéd kollégiuma, amelynek létéről személyes tapasztalatom volt, működéséről pedig Martinkó József könyvének [1] néhány oldalán olvastam, s amelynek anyagait a Hadtörténeti Irattárban tanulmányoztam. Igyekeztem feltérképezni a megyei napilapban, egyéb sajtóorgánokban megjelent anyagokat is, de ilyeneket nem találtam.

A kutatást a továbbiakban folytatni kívánom, kiegészítem azokkal a – az interneten fellelhető megnyilvánulásokkal, valamint a személyes találkozásokon elmesélt – tapasztalatokkal, élményekkel, amelyeket a volt zalaegerszegi honvéd kollégisták, nevelők, munkatársak éltek meg tanulmányaik, munkájuk során.

KATONAI NEVELÉS 14-18 ÉVES KOROSZTÁLYBAN

A jelenkor történelmének viharos évszázadában többször vitatták a katonai középiskolák létjogosultságát. A katonai előképzés céljából, korai életkorban folytatott nevelésre és oktatásra alapított intézmények a hivatásos katonai pályát alapozzák meg, a nevelés területén próbált minden más formánál hatékonyabban. A viták a korai pályaválasztásról, a családtól való elszakadásról, a katonai nevelés módszerei személyiségre gyakorolt hatásáról és a képzés viszonylagos költségességéről folytak. Ennek eredményeképpen a honvéd kollégiumi rendszert 1992-ben, az ennek a továbbfejlesztésére alakult honvéd gimnáziumi rendszert 2003-ban végleg felszámolták (Eger és Győr).

2012-ben, hasonlóan az első modell alapján, katonai kollégium és civil középiskola formájában „újra feltámadt” a katonai középiskola. Debrecenben, a Gábor Dénes Elektronikai Műszaki Szakközépiskola és Kollégium honvédelmi tagozata néven folytatódik a 150 éves történet. Mindez azt bizonyítja, van helye a XXI. században a középiskolás korban folytatott katonai nevelésnek. *„A cél az, hogy a középiskolások olyan légkörben nőjenek fel, amelyben nagy szerepet kap a bajtársiasság, a hazaszeretet, a honvédelem iránti elkötelezettség, valamint bizonyos fokig megismerik a magyar honvédség életét, a küzdősportokat, a katonai eszközöket. A tantárgyakat ugyanazok a tanárok tanítják, mint eddig, de a működés olyan keretbe kerül, amelyben a honvédség értékrendje hangsúlyt kap. Az iskola egyébként egy területen, egy kerítésen belül van a honvédség egyik legnagyobb alakulatával, és a katonák eddig is részt vettek valamilyen szinten az oktatásban – például a testnevelési órák intenzívebbek voltak az átlagosnál –, most ez a szint feljebb kerül. A diákok valamennyien választani fogják a katonai alapismeretek közismereti érettségi tantárgyat, és ehhez nyújt segítséget a dandár személyi állománya.”* [2] Hogy ne történjen meg a későbbiekben, harmadszor is a katonai középiskola – mint a katonai pályára felkészítés egy sajátos formájának – felszámolása, ezért érdemes tanulmányozni a közel harminc évvel ezelőtt működött egyik katonai kollégium történetét.

A KOLLÉGIUM TÖRTÉNETE NAPLÓSZERŰEN

A csapat történetének papírra vetését 1990. június 15-én zárta le a kollégium igazgatóhelyettese. A MN 7. sz. KHK története 1984. november 1-től kezdődött és 1990. június 15-ével befejeződött, mindössze 6 évet foglal magában.

1984 a szervezet kialakításának éve volt. A Kormány Honvédelmi bizottsága 1983. szeptember 15-i ülésén jóváhagyta a középiskolai katonai kollégiumi hálózat teljes kiépítésével kapcsolatos elgondolást. Ennek megfelelően 1984. november 1-től kezdte meg munkáját a Zala Megyei Hadkiegészítési és Területvédelmi Parancsnokság szervezetében Koncz Árpád százados vezetésével az előkészítő törzs, hogy Zalaegerszegen létrejöjjön a kollégium. A törzs a munkáját a Tanintézeti Csoportfőnökség által megszabott feladatok alapján végezte. A munkafeltételeket a MN 4891 parancsnokság utasítására a helyőrségi művelődési otthon biztosította. Az előkészítő tevékenység sikeres végrehajtása alapján a kollégiumi munka 1985. május 1-jén indult meg. Megkezdődött az állománytáblában biztosított helyek feltöltése.

Az első, 1985-86. tanévben 1985. augusztus 15-én a 60 fős I. évfolyam elfoglalta helyét a kollégiumban. Augusztus 29-én, nevelőtestületi értekezleten Mészáros Tibor ezredes méltatta a tervszerűen végrehajtott előkészítő munkát, és sok sikert kívánt a tanévhez. 1985. augusztus 30-án volt az első kollégiumi tanévnyitó ünnepség.

Az ellátás megszervezésére a Magyar Néphadsereg hadtápfőnök 014/1985. sz. parancsa intézkedett. Az anyagok beszerzése, a nyilvántartások felfektetése, a sok szakirányú munka a kollégium hadtáp szolgálatának nem kis nehézséget jelentett. A zökkenőmentes beindításhoz nagyban hozzájárultak: a REVA Szolgálatfőnökség, a Ruházati Szolgálatfőnökség, a Fenntartási- és Elhelyezési Főigazgatóság illetékes munkatársai. Sok gondot okozott a Zala Megyei Állami Építőipari Vállalattól megvásárolt épület átalakítása, melyet végül is a vállalat dolgozóival sikeresen oldottak meg.

A kollégium beindításához a megyei és városi szervek sok segítséget adtak, élő és folyamatos kapcsolat alakult ki a helyőrség parancsnokságával, a fegyveres erőkkel, testületekkel, valamint a polgári szervekkel. Legalapvetőbb együtt-

HAJDICSNÉ Varga Katalin

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

működő partnerek a befogadó gimnáziumok, a Zrínyi Miklós Gimnázium és a Ságvári Endre Gimnázium, amelyek ott-hont adtak a kollégium növendékei oktatásának, valamint a MN 4891 alakulata (helyőrség parancsnokság), valamint a MN 8931 alakulat, melyek sok segítséget nyújtottak a honvédelmi táborok technikai feltételeinek biztosításához, a hazafias-honvédelmi neveléshez. A helyőrségi művelődési otthonnal, ahol az előkészítő törzs kezdte meg a munkáját, szintén kiemelkedő munkakapcsolat jött létre.

A kollégium növendéki állományának tanulmányi tevékenysége ütemesen fejlődött. A kezdeti nehézségek, a beilleszkedés, a két középiskolában történő tanulás, a szokásrend kialakulása érződött az első év gyengébb eredményén. A beindult két osztály átlaga 3,39 volt, ez a körülményekhez képest elfogadhatónak bizonyult. A tanulmányi versenyben 5 növendék kiváló, 8 élenjáró címet ért el. Igazgatói dicséretet és könyvjutalmat 4 fő kapott.

A hazafias és honvédelmi nevelés területén a tanév munkáját értékelő jelentésben ez állt: „A nevelési követelményekben meghatározott honvédelmi feladatainkat maradéktalanul teljesítettük. Feladatunk végrehajtását segítette, hogy középtávú együttműködési megállapodásunk, és éves együttműködési tervünk van a helyi magasabb-egység parancsnokságával, az MHSZ megyei vezetőségével.” A honvédelmi nevelési munka része volt a katonapolitikai tájékoztató sorozat, a MN helyi körzeti filmbázisa által kínált lehetőségek kihasználása.

Az egység közművelődési munkájának az elsődleges feladata kollégiumi szinten a növendékek fogadása, valamint a szokásrendjének a kialakítása volt. Az öntevékenység, az igényesség nem kielégítő állapota miatt nagy feladatok vártak a nevelőkre. Már ebben az évben kis létszámmal ugyan, de elfogadható eredménnyel vettek részt a kollégiumok közötti sportversenyeken. Valamennyi növendék részt vett a Kollégiumi Honvédelmi Tízpróbában. 16 növendék arany, 23 növendék ezüst fokozatot szerzett. A kollégiumba felvett 60 növendék közül 56-an a tanévet eredményesen elvégezték.

E tanév második félévében a MN 7. számú Honvéd Kollégiumában is megalakult az ifjúságmozgalmi szervezet. A kollégium növendékei folyamatosan bekapcsolódtak a városi, megyei diákmozgalmak rendezvényeibe, eseményeibe.

A kollégium működési feltételeinek megteremtésében és folyamatos biztosításában kiemelkedő munkájuk elismeréseként a tanévben 5 fő dolgozó részesült dicséretben és pénzjutalomban.

A második, az 1986-87. tanév folyamán tovább bővült a kollégium felnőtt dolgozói létszáma. A tanév második felében Gáspár Kálmán századost kinevezték a kollégium igazgatóhelyettesének. A tanév végén a vezetőtanár áthelyezéssel más munkahelyre távozott.

A tanévet a II. évfolyam beindításával megkezdte 125 fő, befejezte 124 fő. A növendékek tanulmányi munkájában az elmúlt évhez viszonyítva lényegesen gyengébb, 3,19-es átlag született. A tanulmányi versenyben hat kiváló, kilenc élenjáró növendék lett. Igazgatói dicséretet három fő, nevelőtestületi dicséretet egy fő kapott.

A közművelődési munka területén jelentős változás mutatkozott, a feltételek és a körülmények erőteljesen javultak. Növekedtek a működéshez szükséges tárgyi feltételek, az igények, ötletek és megvalósulási kereteik. Általános igény lett a rendszeres moziba, színházba járás.

Az állomány létszámának növekedésével együtt a sporteredmények is javultak, ami a sportjellegű szakkörök folyamatos, kiegyensúlyozott működésének is köszönhető volt. A Kollégiumi Honvédelmi Tízpróbában 32 arany, 47 ezüst-érem született.

1986. október 29-30-a között az előjáró felügyeleti ellenőrzést tartott a kollégiumban, a tanév indítását, a befogadó gimnázium és a kollégium kapcsolatát ellenőrizték. Megállapították, hogy a tanév indítása, a növendékeket oktató gimnázium és a kollégium kapcsolata megfelelő, a helyőrségben a kollégium megítélése kedvező.

E tanévben a kollégiumi dolgozók eredményes munkájuk elismeréseként kitüntetésben is részesültek, Honvédelmi Érdemérem kitüntetés két fő, Kiváló Munkáért kitüntetés egy fő kapott. Dicséretben, jutalmazásban részesült 22 fő. Soron kívüli béremelésben részesült 28 fő.

A harmadik, az 1987-88. tanév fő feladatát a kollégiumi név- és zászlóadományozásra való felkészülés képezte. A honvédelmi miniszter döntése értelmében a kollégium 1987. november 4-én a Szalvay Mihály nevet vette fel, és kollégi-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

HAJDICSNÉ Varga Katalin

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

umi zászlót kapott, melyet Nárai István altábornagy a MN Kiképzési Főfelügyelője adott át. Felavatták a kollégium hagyományainak ápolására kialakított emlékszobát, megkoszorúzták a névadó emléktábláját az ünnepélyen résztvevő MN és Zala megye vezető személyiségei. A névadó tiszteletére Szalvay Napokat, Gólyaavatást, a városban híressé vált Szalvay-futást rendeztek.

A tanévet 185 fő kezdte meg és 168 fő fejezte be. A tanév végi tanulmányi átlag 3,51 lett. Kiemelkedő évfolyam-eredményt ért el a III. évfolyam 3,85-ös átlaggal. A tanulmányi versenymozgalomban a növendéki állomány 98%-a részt vett. Kétszeres Kiváló Növendék címet négy, Kétszeres Élenjáró Növendék címet egy, Kiváló Növendék címet két fő kapott. Az Élenjáró Osztály címet a 3. F osztály érte el.

A megalapításra került „Év Növendéke” címet Bencze Zsolt, a „Félév Növendéke” címet Ujj Zoltán kapta, a „Hónap Növendéke” címet pedig immár a harmadik alkalommal Hári Szabolcs érdemelte ki.

Az elmúlt évihez viszonyítottan magas tanulmányi átlag (+0,65) azzal is indokolható, hogy a Ságvári Endre Gimnázium új épületének elkészülte lehetővé tette a teljes növendéki állomány számára az egy intézményben való, jó körülmények közötti tanulást.

A hazafias-honvédelmi nevelőmunka terén megteremtették a Gólya-táborok és a katonai pályára irányító táborok hagyományát, melynek keretében a leendő növendékek laktanya látogatásokon, honvédelmi jellegű sportrendezvényeken, intenzív tanulmányi felkészítéseken vettek részt. Ettől az évtől kezdődően a növendékek aktivitása, ötletgazdagsága, rátermettsége révén megkezdődött a Ságvári Endre Gimnázium honvédelmi napjainak szervezése és rendezése, amelyben a munkálatokat a kollégisták jó színvonalon végezték el.

Folyamatosan jöttek létre a műkedvelő csoportok, az igények szerinti szakkörök. A kollégium rendezésében 1988 februárjában a Kollégiumi Kulturális Napokon kimagasló sikerek születtek: a Blöff együttes arany, a fotószakkör, Bencze Zsolt és a népzenei együttes ezüst minősítést kapott.

Az alagsori ifjúsági klub felújítása nagyban fellendítette az osztályközösségek öntevékenységet. Az osztályok havonta klubestet szerveztek, amelyen vendégül látták gimnazista társaikat. A klubestek kezdeti táncos jellege fokozatosan bővült szórakoztató ismeretterjesztő programokkal, pl. Vidám illemtan sorozat, katonai jelmezek kiállítása, karikatúra kiállítás, fotószakkör kiállítás.

A közművelődési munka hatékonyságát tovább növelte a tanévben beállított iskolai „C” típusú könyvtár egy szakképzett, függetlenített könyvtáros vezetésével.

A kollégium technikai ellátottsága az 1987-88. tanévben érte el azt a szintet, amellyel a szórakoztatást, a tájékoztatást, mint a közművelődés alapformáit kielégítően tudták megoldani (zárláncú tv- és rádiórendszer).

A sportmunka megalapozottságának eredményeként a kollégium csapata I. helyezést ért el a labdajáték bajnokságon. A Kollégiumi Honvédelmi Tízpróbában 74 arany és 54 ezüst jelvény született.

Ezt a tanévet két új vezetőtanárral kezdték. A felnőtt dolgozói létszám az állománytáblának megfelelően 100%-ra töltődött. Munkája elismeréseképpen Honvédelmi Érdeméremmel tüntettek ki egy főt, kiképzési főfelügyelői jutalmat kapott ugyancsak egy fő, a tanulmányi versenymozgalomban versenydíjat kapott két fő. 37 fő dicséretben és pénzjutalomban részesült.

A *negyedik, 1988-89. tanévben* volt a kollégiumi növendékek tanulmányi munkája a legsikeresebb, ekkor került sor először negyedévesek kibocsátására. 44 fő végzős növendék tett sikeres érettségi vizsgát 3,54-es átlaggal.

Ebben az évben érték el a legmagasabb tanulmányi átlagot: 3,72. A siker köszönhető annak, hogy a növendékek hozzáállása nagymértékben javult, kialakult egy jól működő korrepetálási rendszer, valamint annak is, hogy a Ságvári Endre Gimnázium szaktanárai nagyon sok szakmai segítséget nyújtottak.

233 növendék kezdte meg a tanulmányait és 194 fő fejezte be azt. A növendéki állományból hét fő kiváló, 13 fő élenjáró növendék címet vehetett át. Az e tanévben megalapításra került *Szalvay plakettet* Horváth Attila és Bencze Zsolt

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

HAJDICSNÉ Varga Katalin

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

negyedéves növendékek kapták. Ekkor kezdte a kollégium vezetése hagyományteremtésként a *Kibocsájtó Anyakönyvet*, *Kibocsájtó Levelet* kiadni.

Először szervezték meg a növendékeknek a csehszlovák partnerrel a cseretáborozást – sítábort Koritnica Kupelen, valamint immár 3. alkalommal vehettek részt a másodéves növendékek környezetvédelmi építőtáborban, Gödöllőn.

A közművelődési munka további javulását bizonyítja, hogy a balassagyarmati Kollégiumi Kulturális Napokon a társastánc csoport, a fotósakkör, valamint a Blöff zenekar is ezüst diplomát kapott.

A kollégium sporttevékenysége is tovább fejlődött. A kosárlabda csapat ismét első helyezett lett, Borovics Péter kollégiumi csúccsal győzött súlylökésben, Bánfi Péter pedig több úszószámot nyert meg.

Az 1988-89. tanévben 68 arany, 56 ezüst jelvény került kiosztásra a Kollégiumi Honvédelmi Tízpróba keretében.

A városi szervekkel tovább bővültek a kollégium kapcsolatai. A MHSZ autós iskolájával kötött együttműködési megállapodás eredményeként valamennyi kibocsátásra került negyedéves növendék jogosítványt szerzett.

A helyi ifjúságmozgalmi szervezetekben a megalakulástól folyamatosan végzett munka elismeréseként második alkalommal KISZ KB Dicsérő Oklevelet kaptak, a megyei Diák Tanács elnökeként tevékenykedő növendék Kiváló Ifjúsági Vezető kitüntetését, egy másik növendék pedig Aranykoszorús KISZ jelvényt kapott. 1988 decemberében a Kiképzési Főfelügyelőség Politikai Osztálya ellenőrizte a kollégiumi ifjúságmozgalmi munkát. Megállapították, hogy a Szalvay Mihály Középiskolai Honvéd Kollégium ifjúságmozgalmi tevékenysége évről évre fejlődött, egyre magasabb szinten vesznek részt a programok szervezésében, rendezésében. A MN KISZ Bizottságának döntése értelmében az 1989. évben a kollégium KISZ-bizottsága a NISZ (Néphadseregi Ifjúsági Szervezet) Szalvay Mihály Honvéd Kollégiumi Bizottságává alakult.

A nevelőtestületben több változás következett be: a vezető nevelőtanár saját kérésére más munkahelyre távozott, továbbá a tanév végén a főállású könyvtáros, valamint az év elején érkezett vezető nevelőtanár is megvált a kollégiumtól. A személyi mozgások ellenére a nevelőtestület jó munkája eredményeként a Haza Szolgálatáért Érdemérem ezüst fokozatával tüntették ki a kollégium vezetőjét, Kiváló Munkáért kitüntetés két nevelőtanár, Honvédelmi Érdemérem egy fő kapott, előljárói jutalomban két fő részesült. Szalvay plakettet kapott Szekeres Lajosné, a Ságvári Endre Gimnázium tanára. A dolgozói állományból 31 fő dicséretben és jutalomban részesült.

Az ötödik, egyben utolsó, 1989-90. tanévet 187 fő növendéssel kezdték és 137 fővel fejezték be. Tanév közben 13 növendék távozott. A növendékek tanulmányi eredménye kielégítő volt: az év végi kollégiumi átlag 3,51, az érettségiző évfolyam (36 fő) érettségi átlaga 3,36. Kiemelkedően teljesítette tanulmányi munkáját két fő. Tanulmányi versenyeken a IV. évfolyamon matematikából iskolai negyedik, számítástechnikából iskolai első helyezés, a III. évfolyamon megyei biológia versenyen 9., 13., 21. helyezés, az I. évfolyamon oroszából iskolai 4., földrajzból iskolai 3., matematikából iskolai 4, 5. helyezés született. A sportmunka eredményességét bizonyítja, hogy Borovics Péter ismét megnyerte a súlylökést, egyéb sportágakban pedig 4, 5, 9. helyezést értek el a tanulók.

A növendéki állományból a kollégium megszűnése miatt 1990. június 10-én a MH Béri Balogh Ádám Honvéd Kollégiumnak, mint jogutódnak átadtak 44, a MH Zrínyi Miklós Honvéd Kollégiumnak 28, a MH 9. sz. Honvéd Kollégiumnak 2 fő növendéket.

Az 1989-90. tanévet 87%-os feltöltöttségű polgári dolgozói állománnyal kezdték, amely a tanév végére 45 főfoglalkozás és 2 fő részfoglalkozás dolgozóra csökkent. 1990. februártól 1 fő tartalékos tiszti hallgató került a kollégiumba. 1989. szeptember 1-jével a vezetőség tagjai közül többen más munkahelyre távoztak, voltak, akiket áthelyeztek, helyükre a meglévő dolgozók közül kerültek kinevezésre. A tanév II. féléve jelentős többletmunkát rótt a kollégiumra, mivel a Magyar Honvédség parancsnoka a 87/1990. számú parancsával a kollégiumot 1990. augusztus 15-i hatállyal megszűntette.

HAJDICSNÉ Varga Katalin

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

A tanév során kiemelkedő munkájuk elismeréseként két fő a Haza Szolgálatáért Érdemérem arany fokozatát, két fő a Haza Szolgálatáért Érdemérem bronz fokozatát kapta, egy fő kiváló munkáért kitüntetést, egy fő Honvédelmi érdemérem kitüntetést, 12 fő törzsgárda jutalmat, 46 fő pénzjutalmat kapott.

A Szalvai Mihály Középiskolai Honvéd Kollégium felszámolásakor a munkaviszonyban álló állományt két fő képezte, az igazgató és az igazgatóhelyettes.

A ZALAEGERSZEGI KOLLÉGIUM LÉTREJÖTTE, HELYSZÍNE, KÖRNYEZETE

Amikor a Kormány Honvédelmi Bizottsága 1983. szeptember 15-i ülésén jóváhagyta a Középiskolai Katonai Kollégiumi Hálózat teljes kiépítésével kapcsolatos elgondolást, szinte minden évben indítottak katonai kollégiumot. 1983-ban Szegegyen, Győrben, Balassagyarmaton, 1985-ben Zalaegerszegen, 1986-ban Pécsen, Székesfehérváron, 1987-ben Szolnokon nyitotta meg kapuit a katonatiszti előképzés végzésére szolgáló intézmény. [3]

„A város kiválasztásának több oka volt: Nyugat-Magyarország, megyeszékhely, iskolaváros, katonai helyőrség, a város és a megye vezetőinek készséges hozzájárulása.” [4] Katonai, illetve honvéd kollégium ebben az időszakban (1974-1992) összesen az egész országban 10 létezett, 5 iskola működött a Dunántúlon, s ezek között Nyugat-Magyarországon csak egy városban, Győrben tanulhattak katonai kollégisták. Zalaegerszegnek az iskolaváros büszke címet a sokfajta középiskola (Zrínyi Miklós, valamint Ságvári Endre Gimnázium, továbbá kereskedelmi, vendéglátó-ipari, gépipari, építőipari, egészségügyi, közgazdasági stb. szakközépiskola) mellett még a Pénzügyi és Számveteli Főiskola megléte is szolgáltatta.

Zalaegerszeg „katonaváros” is volt. A helyőrségi laktanya a város belsejében létesült, amelyet kizárólag a Magyar Honvédség használt. A közel 48 hektáros katonai bázison az egykori 8. gépesített lövész hadosztály egységei állomásoztak. Az 1949-50 között felépített és 2006-ban bezárt laktanyában anno több száz lánctalpas harcjárművet, rengeteg technikai eszközt vontak össze. A katonák részt vettek minden jelentős hadgyakorlatban, de segítettek a mezőgazdasági munkákban, a város építésében. Az alakulat létszáma még 1990-ben, a felszámolás évében is meghaladta a kétezret.

A városban BM Határőrség is volt (létszámadatok: 1965. március 15-től: 1910 fő, 1975. június 15-től: 2082 fő, 1993. március 1-től: Zalaegerszegi Határőr Igazgatóság 926 fő), bár a vizsgált időszakban – ahogyan a felsorolt adatokból is kitűnik – folyamatosan csökkent a létszám, míg végül megszűnt. A zalaegerszegi laktanya épületétől később eladással vált meg a Határőrség. [5]

A Honvédelmi Bizottság előírásainak megfelelően 1984. november 1-től kezdte meg munkáját a Zala Megyei Hadkiépítési és Területvédelmi Parancsnokság szervezetében az előkészítő törzs a kollégium kialakítására. Az előkészítő tevékenység sikeres végrehajtása alapján a kollégiumi munka 1985. május 1-jén indult meg a MN 7. számú Középiskolai Honvéd Kollégiumában, amely 1987-ben a Szalvai Mihály (a munkásmozgalom alakja, a spanyol szabadságharc egyik magyar vezetője, 1945 utáni magyar hadseregszervező) Honvéd Kollégium nevet kapta. Megkezdődött az állománytáblában biztosított helyek feltöltése. A következő munkakörökben kezdtek el a munkát a kollégium dolgozói: igazgató, gazdasági igazgatóhelyettes, elhelyezési szolgálatvezető, személyügyi előadó, pénzügyi előadó, ruházati szolgálatvezető, ügykezelő gépíró, vezető nevelőtanár, gépkocsivezető, takarítónő.

A kollégium épülete egykoron munkásszállóként szolgált, ezért nagyfokú átalakítást igényelt, hogy a nevelési céloknak megfeleljen. Az első évben még nagyon bonyolult körülmények között valósult meg a kollégium elhelyezése. Az épület egyidejűleg használta a Zala Megyei Építőipari Vállalat munkásszállóként, bizonyos területein az épületnek építkezés folyt, más helyeken a kollégium helyiségei voltak.

A kollégium egyébként a Ságvári Endre Gimnáziumhoz közel feküdt, a város központjában. Sajnos, az átépítés sem sokat segített abban, hogy betöltse a rendeltetését, „a mellette futó utak miatt zajos volt, nem rendelkezett külső területtel, egy kis bitumenes kosárlabdapályán kívül semmi nem fért el rajta, működtetése jelentős szakapparátust, állandó felügyeletet és karbantartást igényelt.” [6]

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

HAJDICSNÉ Varga Katalin

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

Az első évben a kollégiumi portaszolgálatot a 8. emeleten, az igazgatóságot a 4. emeleten találjuk, ami a második tanévtől módosult azzal, hogy mind a portaszolgálat, mint a kollégium vezetése az 5. emeletre települt, a növendékek elhelyezési köre pedig a 6-9. emeleteken volt.

A teljes berendezkedést követően szintenként tíz háromágas szoba volt, egy osztály két szintet foglalt el, a s ennek megfelelően alakították ki a közös helyiségeket. A konyhát, az éttermet az épülethez csatlakoztatva építették meg, s egyéb helyiségeket, irodákat, gyengélkedőt, emlékszobát, büfét stb. is kialakítottak.

A volt honvéd kollégium épülete 1999-ben
(Forrás: Zalamédia)

TANULMÁNYOK

A kollégisták eredetileg a kezdetektől a Ságvári Endre Gimnáziumban tanultak volna, de mivel annak a bővítése nem készült el a kollégium indulásáig, ezért a felvételt nyert 60 fő a Zrínyi Miklós Gimnáziumban kezdte meg a tanulmányait 1985-ben. A kollégium épületében is folyt tanítás. Tanulósobákban a Ságvári gimnázium tanulói a délelőtti órákban tanításon vettek részt. Beléptetésük csak tanárok jelenlétében (ügyeletes nevelő felügyeletével – akit az iskola biztosított) volt engedélyezett. Az iskolából tanítani és tanulni átjárók névjegyzékét a porta megkapta.

A következő, 1986-87. tanévben már osztottan tanultak a két gimnáziumban, s végül a teljes tanulóállomány az 1987-88. tanévet tudta az új Ságvári Endre Gimnáziumban megkezdeni (I-III. évfolyam). *„Amennyire szerencsés volt, hogy a gimnázium velük kezdett, együtt nőttek fel, nem befogadottak, megtűrték voltak, hanem alapítók, olyannyira megszenvedték a gimnázium kezdeti gondjait. Az első érettségi környékén „állt be” a gimnázium, csiszolódott össze a két intézmény.”* [7]

A tanulás eredményességét segítő máris az első tanévtől kezdődően sor került a tanulók *korrepetálására*. 1985. szeptember 1-jétől magyar, matematika és orosz tantárgyakból korrepetált a Zrínyi gimnázium négy és a Ságvári gimnázium három tanára heti egy-egy órában. Ahogyan nőtt évfolyamonként a tanulók létszáma, úgy emelkedett a korrepetálás óraszám és a tantárgyak száma is. Az 1986-87. tanévben az előző tárgyakhoz csatlakozott az angol, a kémia, a fizika is, és növekedett az órák száma. Az adatokat összehasonlítva láthatjuk, hogy az osztályok háromnegyedében az orosz nyelv tanulása okozta a legtöbb gondot, valamint, hogy az I. K tanulói szorultak a legtöbb tárgyból kiegészítő felkészítésre.

Az 1987-88. tanév korrepetálási adatainak áttekintésekor kiderült számunkra, hogy a Ságvári Endre Gimnáziumban most már a honvéd kollégisták az E és F jelű osztályokban tanultak. A korrepetált tárgyak száma csökkent, új tantárgyként csatlakozott a német.

Az 1988-89. tanévre felvett I. évfolyamosoknak már a gólyatáborban tartottak felzárkóztató korrepetálást magyar nyelvből, oroszból, matematikából. A 18/1988. számú (szeptember 30.) parancsban került kijelölésre a tanévre szóló korrepetálási rend, amelyben 17 tanár kapott megbízást 7 tantárgyi korrepetálásra. Az adatokból megállapíthattuk, hogy a IV. F osztály növendékei számára nyújtották a legtöbb kiegészítő felkészítést a korrepetáló tanárok. Sajnos, az irattári anyagban, amely a kollégium parancsnokának (igazgatójának) éves parancsait, utasításait, rendeleteit tartalmazza, arra vonatkozóan nem találtam utalást, hogy a IV. F osztály állományának összetétele miatt volt-e szükség erre a nagy óraszámra.

Az 1989-90. tanévre vonatkozóan – mivel már ekkor tudták, hogy a tanév végén a kollégium megszűnik – kevesebb adatot találhatunk az iratanyagban. A 14/1989. (augusztus 30-i) parancsban még láthatjuk, hogy adtak ki megbízást felzárkóztató táborban korrepetálásra, az I. évfolyam számára augusztus 29. – szeptember 1. között, de a tanárok létszámáról és az óraszámokról már nem tudhatunk meg részleteket.

SZAKKÖRÖK

A kollégiumban – ahogyan minden más nevelési-oktatási intézményben – élénk szakköri, tanításon kívüli tevékenység zajlott. 1985. október elsejétől heti 2 órában működni kezdett az irodalmi színpad, létrejött a kollégium énekkara, valamint dolgozni kezdtek a tanulók a honismereti szakkörben. 1986. október 1-től az előzőek működése mellett megkezdte munkálkodását a csillagász szakkör, a zenebarátok köre, az atlétika sportkör, a kosárlabda szakkör és az önvédelmi szakkör. 1987-től labdarúgó sportkörben, kézilabda sportkörben és fotó szakkörben is kipróbálhatták rátermettségüket a növendékek. 1988-tól úszó szakkörben is fejleszthették tudásukat a tanulók.

KULTURÁLIS ÉLET

A feljegyzések között 1988-ban leljük nyomát kulturális nagyrendezvénynek, február 27-28-án tartották a Kollégiumi Kulturális Napokat. Ennek részét képezte a kollégiumi „KI MIT TUD?”. A vetélkedőn indulók ének-zene, tánc, vers-próza kategóriában mérhették össze tudásukat, ezt a zsűriben való részvételre való megbízásokból láthatjuk (előadó, rendező, zenetanár). A kulturális napokon kiállításra, lemezbemutatóra, filmvetítésre is sor került. A kollégium vezetése nagy gondot fordított arra, hogy zökkenőmentes legyen a rendezés, ezért számos tanárt, kulturális szakembert megbíztak, hogy a „KI MIT TUD?”-ra felkészítsék a tanulókat.

A KOLLÉGIUMI ÉLET SZABÁLYZATAI, SZABÁLYAI

A kollégiumok felügyeleti szerve a Honvédelmi Minisztérium Tanintézeti Csoportfőnöksége néven, 1988-tól Katonai Kollégiumok Főigazgatósági, majd MH Középiskolai és Kollégiumi Főigazgatóság néven működött a zalaegerszegi kollégium működésének éveiben.

A szabályzatok azt a célt hivatottak megvalósítani, amit a kollégiumok létrehozására hozott honvédelmi parancs tartalmaz: *„A kollégium a Honvédelmi Minisztérium felügyelete alatt működő nevelési intézmény. Fenntartásáról a Honvédelmi Minisztérium gondoskodik. Feladata azoknak a katonai pálya iránt vonzódó, tehetséges, társadalmi körülményeiknél fogva arra érdemes fiataloknak középiskolai továbbtaníttatása és nevelése, akik a katonatiszti szolgálatot élethivatásuknak választják. A kollégium céltudatos nevelőmunkával érje el, hogy növendékei rendelkezzenek azokkal az erkölcsi, politikai, akarati tulajdonságokkal, amelyek a katonai főiskola elvégzésének és a katonai pályán való helytállásnak biztosítékait jelentik.”* [8]

A kollégiumi élet menetét központilag kiadott szabályzatok, útmutatók határozták meg. *Középiszkolai Honvéd Kollégiumok Nevelési irányelvei* háromfüzetes szabálygyűjteményben az irányelvek tartalmazták a kollégiumok nevelési célját és feladatait, az eljárásokat, amelyek a növendékek megismerésére szolgáltak, a kiegészítő útmutatókat azokhoz az okmányokhoz, amelyeket róluk kellett készíteni, továbbá a rangsorolásuk módját, valamint a kollégiumi kulturális napok, a sportversenyek megrendezésének szabályait, a nyári táborokat, a honvédelmi ismeretek oktatásának módját, a szakkörök létesítésének szabályait. *A növendékek megismeréséhez ajánlott vizsgálati eljárások és módszerek* című és a *Kollégiumi tömegsportversenyek és sportbajnokságok* című kiadványok útmutatóul szolgáltak.

Az így létrejött, dokumentumok alkotta rendszer sajnos egy túlburjánzó bürokráciát teremtett, amiben a nevelőtanárnak mindent dokumentálnia kellett a növendékekről, a csoportról, a kollégium szervezeteiről, eseményeiről, s ezek aztán nemcsak az ellenőrzés, hanem a megítélés forrásai is lettek.

Jellemzően a Hadtörténeti Irattárban feltalált éves dokumentumokban [9] is a kollégiumot vezető igazgató (parancsnok) által kiadott utasításokat, parancsokat, valamint intézkedéseket (valamilyen feladatnak a végrehajtására) találunk. Azaz a gimnáziumban töltött idő kivételével a növendékek „katonaként” készültek jövőre pályájukra.

A KOLLÉGIUM NEVELŐTESTÜLETE, MUNKATÁRSAI

Az egyes munkakörökhez tartozó létszámok az előirtaknak megfelelően alakultak, a kollégiumot vezető igazgató, parancsnok 1/1985. számú utasítása szerint 10 fő közül 8 fő polgári alkalmazottként kezdte a munkát, az igazgató százados rendfokozatú volt, egy kinevezett polgári alkalmazottat (az igazgatóhelyettest) gazdasági alosztályvezetőként vettek állományba.

Az évek során élénk mozgás volt tapasztalható a dokumentumokban: sokszor találjuk olyan munkatársak adatait (név, anyakönyvi adatok, munkaidő időtartama stb.), akik alkalmanként végeztek munkát. Az első tanév beindulása előtti hónapokban ez főleg takarítási, később pedig az egyes események előkészületeiben, lebonyolításában való tevékenységet jelentett.

A nevelőtestület Zalaegerszegen is a szabályzat által előírtaknak megfelelően állt össze: vezető nevelőtanár, nevelőtanárok.

Folyamatosan bővültek a munkakörök a létszám növekedésével. Orvos, vezető ápoló, portás, szabó, elhelyezési technikus, festő és asztalos szakmunkás, fűtő stb. dolgozott azért, hogy a növendékek maradéktalanul készülhessenek a pályájukra.

A 14/1990. számú parancsban a Honvédelmi Minisztérium 87/1990. számú – a kollégium 1990. július 01-vel történő megszüntetésére intézkedő parancsa, valamint a felszámolással összefüggő tevékenység figyelembevételével a dolgozók munkaviszonyát felmondta az igazgató. Összességében 36 határozatlan és 3 fő határozott idejű munkaviszonyban foglalkoztatott dolgozónak kellett megválnia a munkahelyétől a kollégium megszüntetése miatt.

ESZMEI-POLITIKAI OKTATÁS A MUNKATÁRSÁK KÖRÉBEN

Természetesen a korszak ideológiája rajta hagyta a lenyomatát a kollégiumban végzendő eszmei-politikai oktatáson is. A 22/1987. számú parancsban is láttuk, hogy az oktatás a polgári állomány körében két formában valósult meg: 1. Kinevezettek és egyetemi, főiskolai végzettséggel rendelkezőknek „Társadalmunk időszerű kérdései” 8 témacsoportban. 2. Nem kinevezettek szakszervezeti politikai oktatás keretében foglalkozások időszerű politikai kérdésekkel (gazdaságpolitika és érdekvédelem iránt volt nagyobb érdeklődés). Továbbá konzultáció ideológiai témákban – ez azonban inkább oktatás jellegű volt aktivitás hiányában.

A NEVELŐTESTÜLET PEDAGÓGIAI-MÓDSZERTANI TOVÁBBKÉPZÉSE

A 3/1987. sz. intézkedés (január 5.) az 1987. február 11-12-13-án megtartandó továbbképzést rendelte el. A 3 napos továbbképzésen szó volt aktuális katonapolitikai kérdésekről, a középiskolás fiatalos vallásosságáról, a tiszthelyettes képzés rendjéről, a második tanulmányi félév politikai mozgalmi munka feladatairól, az iratkezelés szabályairól, éberségről és titokvédelemről stb. Nevelési témákban képzést kaptak többek között az alábbiakban: A nevelőmunka tervezése, összehangolása és eredményének vizsgálata; A növendékek speciális nevelési problémái (hátrányos helyzetű, nehezen nevelhető növendékekkel kapcsolatos feladatok); A nevelőtanárok feladatai a higiéniai követelmények megvalósításában; A nevelés főbb színterei (iskola, kollégium, család). A kollégium helye a növendékek nevelésében (foglalkozások, tanulás, szervezett szabadidő). Gazdasági kérdéseket is taglaltak: A növendékek számára biztosított anyagi-pénzügyi ellátás alakulása az 1987. évtől. A nevelők feladata a gazdálkodás hatékonyságának megítélésében. Anyagmegóvás, takarékoság, károkozó kártérítési kötelessége. A továbbképzés vizsgával zárult, amelyen a kollégium belső szabályozó dokumentumok gyűjteményéből kellett számot adniuk tesztlap kitöltésével.

AZ UTOLSÓ IDŐSZAK, A MEGSZŪNÉS

A felszámolás híre természetesen nagy felbolydulást okozott mind a növendékek, mind a szülők körében. Ötven kollégista azonnal szerződést bontott, ezekkel a tanulókkal nem is számolhatott a jövőben a tisztképzés hallgatóként. A tanévet 137 tanuló fejezte be. Az első és második évfolyamos növendékeket Pécsre, Győrbe, Székesfehérvárra helyezték át nagyon sok szerződésbontás mellett, a harmadik évfolyam 28 tanulója pedig egy szakmunkások lakta kollégiumban maradt az érettségi letételéig. A berendezések nagy része a többi honvéd kollégiumba került, az épület éveken át üresen állt a honvédség őrzetében.

„A végső mérleg: a zalaegerszegi kollégiumba 1985 és 1989 között felvételt nyert 300 fiatal, érettségizett 108 növendék, lemorzsolódott 173 tanuló (58%), az érettségizettek közül 63 tanult tovább a katonai felsőoktatásban.” [10]

ÖSSZEGZÉS

A kollégiumi–főiskolai, összesen 8 éves nevelési-képzési szakasz, jóval nagyobb reményekre jogosított az elején, mint amennyi a végére megvalósult. Ennek rendkívül összetett okai vannak, a sikeresnek alig bizonyuló koncepció és gyakorlat nem hozhatott más eredményt, és ezért legkevésbé a honvéd kollégiumok nevelői, dolgozói és növendékei hibáztathatók (bár a következményeket ők viselték el). Azt mindenki látta, hogy ez a nagyon drága, felduzzasztott, rossz hatásfokú rendszer tovább így nem működtethető. Viszont jóval megfontoltabban, a létező struktúrákat nem rombolva, hanem átalakítva kellett volna a hálózat sorsát rendezni, mert emberekről és értékekről volt szó. A sok szempontot figyelembe vevő átalakítás esetén valószínűleg nem következett volna be a bizalom- és presztízsvesztés, aminek a negatív hatása a mai napig is tart. Ezen kevésbé tudott változtatni a 10 éven keresztül működött két honvéd gimnázium.

Napjainkban zajlik a honvéd középiskolai hálózat újbóli megszervezése, amely a Honvédelmi Minisztérium állampolgári, honvédelmi ismeretek szélesítését célzó törekvései [11] alapján indult meg, és amelynek első intézménye a Gábor Dénes Elektronikai Műszaki Szakközépiskola. Ez a szakközépiskolás modell – a fent leírt tapasztalatok leszűrése nyomán is – reményeink szerint sikeresnek fog bizonyulni.

Ezen a formán kívül természetesen – a NAT-ban is kiemelt helyen szerepel – a nevelés minden szintjén és intézményében sor kerül a honvédelmi nevelésre, amely a gyakorlatban „három síkon adhat feladatokat a program résztvevőinek: képességfejlesztési szinten, az erkölcsi nevelés kérdéseiben, illetve ismeretek biztosítása által. A cél az, hogy a fiatalok felelős állampolgárokká váljanak, kapcsolatba kerüljenek a Magyar Honvédséggel, illetve a társadalmi szolidaritás erősítése a magyar állampolgárok között. A programnak a Nemzeti Alaptanterv alapján megvalósuló elemek mellett

HAJDICSNÉ Varga Katalin

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

vannak „iskolán túli” összetevői is, például a honvédség szervezte programok, látogatások, előadások, a hadisírgondozás vagy az ötven órás kötelező közösségi szolgálatvállalás formájában, de a legmagasabb szinten ide tartozik a szakkör, az érettségi felkészítés, a honvédelmi alapismeretek oktatása, illetve – kiemelten fontos elemként – a pedagógusok továbbképzése is”. [12]

Kulcsszavak: honvédelmi nevelés, honvéd kollégium, a zalaegerszegi középiskolai honvéd kollégium története

Keywords: military defense education, military dormitory, the history of the secondary school military dormitory in Zalaegerszeg

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] MARTINKÓ József: *Cőgerek és katkósok. A katonai középiskolák története*. Bp.: Petit Real Könyvkiadó, 1998. -ISBN 9638582731
- [2] TAKÁCS Tibor: *Katonai szakközépiskola lesz Debrecenben*. <http://www.mr1-kossuth.hu/hirek/itthon/katonai-szakkozepiskola-lesz-debrecenben.html>
- [3] MIKLÓS Zoltán: *Katonai oktatás és nevelés a szocializmus rendszerében (1945-1990)*. = Fórum. A ZMNE hivatalos lapja, 2005. 9. évf. 2. sz. <http://www.zmne.hu/Forum/05masodik/neveles.htm>
- [4] MARTINKÓ József: *Cőgerek és katkósok. A katonai középiskolák története*. Bp.: Petit Real Könyvkiadó, 1998. - p. 123.
- [5] JÓSZAI János: *A határőrség objektumainak őrzete és védelme. Doktori (PhD) értekezés*. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola. 2002. - pp. 137-139. http://193.224.76.4/download/konyvtar/digitgy/phd/2002/joszai_janos.pdf
- [6] MARTINKÓ József: *Cőgerek és katkósok. A katonai középiskolák története*. Bp.: Petit Real Könyvkiadó, 1998. - p. 123.
- [7] MARTINKÓ József: *Cőgerek és katkósok. A katonai középiskolák története*. Bp.: Petit Real Könyvkiadó, 1998. - p. 124.
- [8] HM 56/78. pcs.
- [9] MN 7. *Középiskolai Honvéd Kollégium igazgatói parancsai*. Hadtörténeli Irattár.
- [10] MARTINKÓ József: *Cőgerek és katkósok. A katonai középiskolák története*. Bp.: Petit Real Könyvkiadó, 1998. - p. 125.
- [11] *A honvédelmi miniszter 38/2011. (IV. 8.) HM utasítása a honvéd középiskolai hálózat kiépítésével kapcsolatos feladatokról*. Hivatalos Értesítő. A Magyar Közlöny melléklete. 2011. április 8. 25. szám. kozlony.magyarorszag.hu/pdf/8806
- [12] DRAVECZY-URI Ádám: *Hazaszeretet és bajtársiasság már az iskolapadban is*. <http://www.katonasuli.hu/cikk/581/hazaszeretet-es-bajtarsiassag-mar-az-iskolapadban-is>

GEORGE ORWELL ÉS A HÁBORÚS PROPAGANDA

George Orwell legismertebb művei az *Állatfarm* és az *1984*, amelyekben a totális diktatúráknak a létezés minden szintjét kisajátító és kiábrándító világról ír. Bár Orwell született baloldali gondolkodású, és élete végéig az is maradt, a kommunizmusból, a Szovjetunióból és Sztálinból elsősorban a spanyol polgárháborúban szerzett tapasztalatai miatt hamar kiábrándult. A második világháború alatt naplóba kezdett, illetve a BBC-nél, a Keleti Adások osztályán dolgozott, ahol elsősorban a brit háborús propaganda szolgálatába állította tehetségét. Erre nagy szükség is volt, mivel a német hadi propaganda Goebbels vezetésével szinte verhetetlen volt.

Orwell már nagyon hamar rádöbrent, mekkora hatása van a rádióknak, illetve az általa sugárzott adásoknak az emberek gondolkodására, és arra, hogy a jó háborús propaganda akár a háború kimenetelét is eldöntheti. Hetente jelentkező rádiós híradásaiban végig ennek a felismerése vezette.

GEORGE ORWELL ÉS A HÁBORÚS PROPAGANDA

George Orwell neve napjainkra végérvényesen összeforrt legismertebb műveivel, az *Állatfarmmal* és az *1984*-el, valamint a totális diktatúrák kritikájával. Az egyik első közéleti személyiség, aki felismerte a náci és a kommunista rendszer mérhetetlen hasonlóságát, bizonyos szempontból azonosságát, és ennek hangot is adott. Rájött arra – hiszen egy időben maga is aktív részese volt –, hogy milyen óriási a jelentősége a propagandának a tömegek befolyásolása és akár magának a háborúnak a kimenetele szempontjából is. Ez utóbbi hihetetlennek tűnő felfedezést a náciak, Joseph Goebbels propagandaügyi miniszterrel¹ az élen, már jóval korábban megtették, s szorosán mögöttük, kevéssel lemaradva tudta és alkalmazta ezt a fegyvert Sztálin, Mussolini, majd pedig a japán katonai vezetés is.

A BBC World Service², amely a brit háborús propaganda legfontosabb szócsove, és másfél éven keresztül Orwell munkahelye is volt, külföldi adásait 1932 év végén indította el. A rövidhullámú rádiótechnika segítségével lehetővé vált, hogy London az angol korona fennhatósága alatt álló valamennyi domíniumával és gyarmatával, így a távoli Indiával, Kanadával, Új-Zélanddal és Ausztráliával is gyorsabb kommunikációs kapcsolatot teremtsen. Az idegen nyelvű, német, olasz és francia adások 1938-tól indultak meg, amelyhez a későbbiekben még más idegen nyelvű sugárzások is kapcsolódtak.

A háború kezdetén még nem, de 1941-re a brit kormány és a BBC irányítói³ is rájöttek, mekkora hatással lehet akár még a háború kimenetelére is a propaganda, kiváltképp, ha azt a rádió sugározza. Az ekkor már 1 400 munkatársat számláló állami „cég” egyik munkatársa lett Orwell, aki elsősorban keleti kötődéseinek köszönhetően az Indiának szóló adásokat nemcsak vezette, hanem szerkesztette is. A BBC-nek a sugárzási területétől függően több részlege is volt.

1941 végétől tehát London is aktívabban használta az ekkor már legfontosabb tömegkommunikációs eszköznek számító rádiót az emberek gondolkodásának befolyásolására. A rádió és ez által a BBC a háborús propaganda célkeresztjébe került. Igaza volt tehát Orwellnek, aki a leghamarabb ismerte fel a szigetországban, hogy ez a háború nemcsak a csatatereken, hanem a rölapokon, az újságokban, sőt az éterben is zajlik. Sőt, az is lehet, hogy ugyanolyan intenzitással, csak más eszközökkel, mint a frontokon. A németekéhez hasonló propaganda-profizmus azonban nem tudott kialakulni Angliában. Orwell többször is dühösen adott hangot nemtetszésének az angol propaganda alakítóinak kapcsolata és hozzá nem értése miatt.

¹ Dr. Joseph Goebbels 1933. március 13-tól 1945. április 30-ig a Harmadik Birodalom Információs és propaganda minisztere.

² A BBC World Service első külföldre irányuló adását 1932 decemberében sugározták. Karácsonykor V. György karácsonyi üdvözléssel szólt a brit birodalom lakóihoz, mellyel hagyományt teremtett.

³ A BBC vezérigazgatója az induláskor John Reith volt.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

URBÁN Judit

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

Orwell Eric Arthur Blair-ként látta meg a napvilágot az akkor még brit gyarmat Indiában.⁴ Ennek említése azért is fontos, mert születési helye, gyermekkori élményei egész életét meghatározták. Ismerte és szerette ezt az országot, amely tény a Rádiós jegyzetek hangvételében és megnyilvánulásaiban is tetten érhető volt.

Tanulmányait Angliában folytatta, aminek befejezése után 5 évig a burmai helyőrségnél szolgált. 1927 már újból Európában érte, ahol Párizsban és Londonban töltötte a nagy gazdasági válság éveit, sokakhoz hasonlóan nagy szegénységben.

Orwell született baloldali volt, nem meglepő tehát, hogy amikor 1936-ban megérkezett Barcelonába, hogy tudósítson a spanyol polgárháborúról, a marxista POUM-ot⁵ támogatva, amint lehetett fegyvert ragadott, annak ellenére, hogy évek óta tüdőbetegség kínozza. A kiábrándulás azonban hamar jött. Nyaki sérülést szerzett, majd pedig az NKVD⁶ mozgatta kommunisták több társát is megölték, illetve bebörtönözték. Az ő, valamint felesége⁷ élete is veszélybe került, ezért kénytelenek voltak elmenekülni Spanyolországból. Ez a negatív élmény nem tudta ugyan baloldaliságától eltéríteni, de a Szovjetunióval és embertelen rendszerével szemben múlhatatlan ellenszenv alakult ki benne, amin Háborús naplójában, és Rádiós jegyzeteiben sem tudott – minden cenzúra ellenére –, felülkerekedni. Erre a kritikára épült többek között két legismertebb műve, az Állatfarm és az 1984 is. Közlelebről megismerve a szovjet Belügyi Népbiztosság embereit, Orwell élete végéig rettegett attól, hogy Trockij sorsára jut.⁸

A Háborús napló, a Rádiós jegyzetek, valamint a Londoni levelek időben tulajdonképpen lefedik a háború egészét, legalábbis azt az időszakot, amikor Anglia a „furcsa háború” után valóban hadviselő féllé vált, és London hosszabb-rövidebb szünetekkel, de sorozatos bombázásoknak volt kitéve a Luftwaffe által. Jelen téma számára a két legfontosabb Orwell-mű kétségkívül a Háborús napló és a Rádiós jegyzetek, mivel a háborús propagandára – és nemcsak a britre, hanem a németre, japánra, sőt a szovjetre is – ebben a két műben történik a legtöbb utalás, sőt konkrét megjegyzés. A Háborús naplót Orwell úgy mond a saját „szórakozására” írta⁹, a cenzúra ütötte sebekkel tehát nemigen találkozhatunk benne. Nem így a Rádiós jegyzetknél, amely az 1941. december 20-a és 1943. március 13-a közötti időszakot öleli fel. Ezen írások egészen 1984-ig rejtve maradtak nemcsak a nagyközönség, hanem a kutatók elől is. A jegyzeteket Orwell a BBC Keleti Adásának munkatársaként olvasta be a rádióban, hetente egyszer. Ezek az adások elsősorban az indiai hallgatónak szóltak, kifejezetten propagandisztikus célból. Ez azonban azt is maga után vonta, hogy felsőbb utasításokkal illetve a cenzúrával is szembe kellett néznie, ez pedig sokszor okozott neki lelkiismereti gondokat. Angliában elvileg a háború alatt is sajtószabadság volt. A magánkézben lévő lapok továbbra is léteztek, az egyetlen állami tulajdonú rádió a BBC volt.¹⁰ Sor került ugyan egy-két sajtótermék betiltására, mivel azok feltűnően eltértek a háború tekintetében a hivatalos állami állásponttól, de összességében nem ez volt a jellemző. A BBC-nél azonban a folyamatosan működött egy szűrőrendszer a leadott információk tekintetében. Háború révén nem is volt ebben semmi különös, mivel nyilván nem lehetett minden bizalmas információt az éterbe „szórni”, másfelől Orwell ezzel sokszor nem értett egyet. Érdekes volt, hogy az a Sztálin, aki a világháború elején Hitlerrel kokettált, tulajdonképpen a Molotov-Ribbentrop paktum¹¹ értelmében egészen a Szovjetunió német megszállásáig szövetségesek voltak, kommunista rendszere pedig éle-

⁴ Eric Arthur Blair, írói álnevéen George Orwell az indiai Motihariban született 1903. június 25-én. Édesapja az indiai Polgári Szolgálat tisztviselője volt.

⁵ POUM (Partido Obrero de Unificación Marxista): Egyesült Marxista Munkáspárt Spanyolországban, amely Franco vezetésével a spanyol polgárháború alatt működött. 1937-ben betiltották.

⁶ NKVD (Narodnij Kommisszariat Vnutrennyih Gyel): Belügyi Népbiztosság, a Szovjetunió legfőbb belügyi szerve 1934-1946. között.

⁷ Eileen O'Shaughnessy 1935 és 1945 között, haláláig Orwell felesége volt. Együtt voltak Spanyolországban a polgárháború alatt. Szintén elkötelezett baloldali volt.

⁸ Lev Davidovics Trockij, született Bronstein. 1940. augusztus 20-án mexikói otthonában jégcsákánnyal agyonverte az NKVD egyik ügynöke, Ramon Mercader.

⁹ Orwell naplóját 1940. május 28. és 1941. augusztus 28. valamint 1942. március 14. és november 15. között vezette.

¹⁰ Ld. In.: George Orwell (2003.) (ford. Bánki D. – Farkas Á. – Palla M.): Rádiós jegyzetek. Londoni levelek. - Bp.: Cartaphilus Utószó: Nővé Béla: Toll és mikrofon p. 262.

¹¹ 1939. augusztus 23-án írták alá Moszkvában a szovjet-német meg nem támadási egyezmény, amelyet aláírásról, a szovjet és a német külügyminiszterrel, V. M. Molotovról és Joachim von Ribbentropról neveztek el.

URBÁN Judit

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

sen szemben állt a demokratikus Angliáéval, 1941. augusztus végétől diktátorból hős megmentővé alakult át, egészen a háború végéig, illetve Churchill 1946-os nevezetes fultoni beszédéig¹², hogy aztán újra visszaalakuljon az angol médiában azzá, ami. Ha valaki, Orwell tökéletesen tisztában volt a helyzet faramuciságával, és hogy Sztálint „jóságos nagybácsivá” emelni égbekiáltó hazugság, véleménye munkaadói felé való kinyilvánításán kívül azonban nem sokat tehetett. Ugyanígy szemet szűrt neki az indiaiak felé irányuló propaganda visszássága is, főleg mivel szülőhelye Angliától való függetlenségének odaadó híve volt.

Orwell kitűnően ismerte a propaganda tömegekre ható erejét, aminek ekkor még csak a plakátok, rölapok, újságok és természetesen a rádió biztosított területet. Annál nagyobb keserűséggel töltötte el a háború kezdeti szakaszában, hogy a britek mennyire fényévekkel lemaradva kullogtak a professzionális Goebbels-i német propaganda, de még az ettől kevésbé profi, de szintén nagyon hatásos szovjet vagy japán mögött is. Hiába, a németek ezt a műfajt művészi tökélyre fejlesztették. És bár a történelem nem ismeri a „mi lett volna, ha” kifejezést, mégis játszunk el, ha csak egy pillanatra is a gondolattal, vajon a Hitler-jelenség világhódító útjára dr. Goebbels nélkül is elindult volna-e?

A Háborús napló 1941. március 14-i bejegyzésében a következőket írja az angol propaganda amatőr mivoltával kapcsolatban, ami a PR-szempontról harcedzett német polgári lakosságot teljesen megdöbbenetett:

*„Az a baj, hogy egyre nehezebben értjük a különböző európai népek reakcióit, csakúgy, mint ahogy ők se nagyon érthetik a mieinket. Sok német, akivel beszéltem, elképedt azon, micsoda eget verő baromság volt a háború elején, hogy nem kezdtük el mindjárt Berlint bombázni, hanem ehelyett semmitmondó röpcédulákkal árasztottuk el a várost.”**

Orwell tisztában volt a hadipropaganda fontosságával, de nem rejtette véka alá véleményét, mit is gondol erről: *„A propaganda merő hazugság, még akkor is, ha az ember történetesen igazat mond. Mégis úgy vélem, mindez mit se számít, ha legalább tudjuk, mit teszünk és főként, hogy miért.”*** – írja a naplóban 1942. március idusán. Néhány nappal később: *„A háború egyik legborzasztóbb kísérőjelensége, hogy a hadipropaganda, az üvöltés, a hazugságtömeg és a gyűlölködés mind-mind olyan emberektől származik, akik nem harcolnak.(...) Minden háborúban így van; a katonák harcolnak, az újságírók mocskolódnak, az igaz hazafiak pedig, rövid propaganda-kirándulásuktól eltekintve, messze elkerülik a lövészárkokat.”**

Az, hogy angol területen a propagandát illetően a helyzet csak nagyon nehézkesen változott, szintén egy 1942. márciusi bejegyzésből derül ki: *„A rádiós stratégiánk még tán a katonainál is kiábrándítóbb. Ennek ellenére igen hamar át lehet állni a propagandista észjárásra, s az ember olyan dörzsöltté válik, hogy azt korábban el se hitte volna. Magam például rendszeresen célozgatok arra hírleveimben, hogy a japánok alighanem Oroszország megtámadását tervezgetik.”***

Szintén 1942. június 21-i bejegyzés, ezúttal a BBC-ről: *„Írányelveink olyannyira tisztázatlanok, a szervezetlenség oly nagy, s a féltékeny, gyanakvó esztelenség úgy átitat mindent, hogy semmiféle tisztos rádiós kampányt nem lehet eltervezni.”****

Az igazsághoz persze az is hozzátartozik, hogy az angolokra mintha kevésbé lett volna hatással nemcsak a háborús propaganda, hanem Orwell megjegyzései szerint bizonyos szempontból még a háború is. A szerző maga is megdöbben, még saját magán is, hogy a londoni bombázások¹³, a háború okozta hiánygazdaság vagy a városi világlátás hiánya

¹² Sir Winston Churchill a fultoni Westminster College-ban tartotta híres beszédét, a világot kettéosztó Vasfüggönyről, 1946. március 5-én.

*1941. III.14. ld. in.: George Orwell (2002.) (ford. Tóth Dániel): Háborús napló.– Bp.: Cartaphilus p.77.

**1942. III.14. ld. in.: im p.126.

¹³ 1940.szeptember 7-én indul az első nagyobb légitámadás London ellen.

*1942. VI.1. ld. in.: im p. 134.

**1942. III.14. ld. in.: im p. 125.

***1942. VI.21.ld. in.:im p.170.

****1941. IV.15. ld. in.: im p. 93.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

URBÁN Judit

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

miatti éjszakai sötétség az egyéb „kellemetlenségekkel” együtt mennyire kevésbé téríti el az embereket a megszokott életüktől. Úgy tűnik mindent meg lehet szokni, és az angolok zokszó nélkül vették tudomásul a nehézségeket, a rombolást, de még a vért és a halált is. Még a híreket sem hallgatták: *„Tegnap este lementem a kocsmába meghallgatni a kilenc órai híreket, és mivel kissé késtem, megkérdeztem a tulajdonosnőt, mit mondtak be korábban. - Jaj, drága uram, mi nemigen szoktuk bekapcsolni, tudja, nem figyel rá senki. A másik pultnál meg szól a gramofon, azt a hírek miatt amúgy se állítanák le.”*****

Orwell naplója és rádiós jegyzetei azért is fontos kordokumentumok, mert nemcsak az angol propagandával, kül- és belpolitikai helyzettel, hanem más hadban álló felek helyzetével és háborús propagandájával kapcsolatban is értékes információkhoz juthatunk belőle. Az író maga is elismerte, hogy az angol hírforrásokon, és 1941. augusztus 28-tól a BBC Figyelőszolgálat legfrissebb belső használatú jelentéseiben,¹⁴ valamint újságírói kapcsolatain és az „utca hangján” kívül, értesüléseit, benyomásait főleg japán (elsősorban Kínát illetően), német és szovjet rádiók híradásaiból szerezte. Az, hogy ez utóbbi mennyire fontos volt, többször is kiderült, mikor Orwell kommentálta ezeket. Tudta, nemcsak az hír, ami elhangzik, hanem az is, ami nem: 1941. április 13. *„Úgy látszik, az újságokhoz rengeteg rossz hír jut el, csak éppen nem adhatják tovább.”** vagy *„Pár napja a sajtó feltűnően hallgat a Hess-ügyről.”*** – írja '41. június 1-én. Mindez persze a németeknél és a japánoknál is jelen van. Íme, egy példa 1942 januárjából: *„A költségvetés olyan nagy mennyiségű tank, repülőgép és más hadifelszerelés gyártását teszi lehetővé az amerikai ipar számára 1942 és 1943 folyamán, hogy a tengelyhatalmak propagandistái minden lehetséges módon igyekeznek megakadályozni, hogy országaik lakossága akár csak hallomásból is értesüljön a számokról.”****

Orwell egyre jobban tudott a sorok között olvasni, és az összes forrását összevetve, néhánytól eltekintve teljesen pontos következtetésekre jutott, az eseményeket illetően. Egyszerre gyűlöli, megveti és kimondatlanul ugyan, de szinte csodálja az ellenfél háborús kommunikációját.

A japán és a német propaganda a számukra kedvező hadi eseményeket folyamatosan felnagyította, míg a kedvezőtleneket kisebbnek igyekezett feltüntetni. Mindez kettős cél szolgált: egyfelől erősíteni a hátszág, és a fronton harcoló katonák harci kedvét, másfelől, mivel tudták, hogy adásaikat a szövetségesek is hallgatják, természetesen pesszimista hangulatot kelteni közöttük az egyes harci cselekményeket, és végső soron a háború kimenetelét illetően.

A helyzet csak 1942 végétől – 1943 elejétől változott, mikor a hadi szerencse egyre inkább elfordult a tengelyhatalmaktól. De ekkor is bámulatos szófordulatokkal igyekezett csökkenteni a német hadipropaganda, továbbra is Joseph Goebbels-sel az élen, a vereségek és a visszavonulások okozta veszteségeket.

A túl optimista beszámolóra jó példa Orwell 1940. augusztus végi bejegyzése: *„Ugyan már, bárki képes könnyedén elhítni, hogy ez volna a világtörténelem legnagyobb győzelme. Ami tartok tőle, igaz is lehet, hisz minden a tálaláson múlik.”** vagy az 1941. június 30-i: *„Mindkét oldalon elképesztő győzelmekről számoltak be, hogy hány ellenséges tankot és egyebet semmisítettek meg. A városok bevételéről szóló jelentések már inkább hihetőbbek, s a német beszámolók nem tűnnek túlzottnak. E szerint bevették Lemberget, s alighanem elfoglalták Litvániát is.”***

1941. július 6.: *„Az ellenség káraitól szóló győzelmi jelentések mindkét oldalon átlátszóan hamisak. Az oroszok azt állítják, hogy a németek vesztesége már 700 000 emberre rúg, ami Hitler teljes haderejének 10 százaléka lenne.”****

¹⁴ Ld. In.: George Orwell (2003.) (ford. Bánki D. – Farkas Á. – Palla M.): Rádiós jegyzetek. Londoni levelek. - Bp.: Cartaphilus Utószó: Nóvé Béla: Toll és mikrofon p. 259.

*1941. IV.13. ld. in.: George Orwell (2002.) (ford. Tóth Dániel): Háborús napló. – Bp.: Cartaphilus p. 90.

**1941. VI.1. ld. in.: im p. 108.

***1942.I.10. ld. in.: George Orwell (2003.) (ford. Bánki D.- Farkas Á.- Palla M.): Rádiós jegyzetek. Londoni levelek. -Bp.: Cartaphilus. p.23.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

URBÁN Judit

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

1941 decembere azonban fordulópont a német rádiós propagandában, ami még így is rendkívül találékonyan volt képes manipulálni a közvéleményt. Bár a június 22-i támadással¹⁵ kezdődő, Szovjetunió elleni háború még korántsem ért véget, az már ekkor, a zord orosz tél kezdetén világosan látszott, hogy ezen a fronton Hitler elképzeléseivel ellentétben, hosszan elhúzódó háborúra kell számítani.

Az idő előre haladtával egyre inkább fel kellett készülniük a németeknek – és így Goebbels-nek, a propaganda-háború vezérének is –, arra az eshetőségre, hogy akárcsak majd másfél száz évvel korábban a „kis korzikainak”, úgy az „osztrák káplárnak” is beletörik a bicskája a „végtelen” orosz valóságba. Goebbels pedig a „tálatálat” bámulatosan értett. Mesterien titulálta győzelemnek, vagy legalábbis döntetlennek a vereséget, és nagyította fel a győzelmet, ami viszont a propaganda területén szintén kiművelt Orwellnek egyből szemet szúrt.

Erre utal is 1941. december 20-i rádiós jegyzetében: „A németek múlt szerdán mondták ki először a „visszavonulás” szót saját hadseregükkel kapcsolatban, idő közben azonban új szóösszetételt találtak ki, s immár „a keleti front racionalizálásá”-ról beszélnek. Mindenesetre elismerték a déli orosz áttörés tényét. Legutóbbi beszédében Hitler azt mondta, hogy az egész eddigi orosz hadjárat során 162 000 katonája esett el. Mindig érdemes utána gondolni, vajon miként is ötlük ki az efféle hazugságokat.” *

Még egy szép példa 1942. január elejéről: „Az orosz fronton folytatódik a német visszavonulás, ám ami ennél is fontosabb, a német hivatalos nyilatkozatok hangneme feltűnően megváltozott. Egy-két hét ezelőttig a német katonai szóvivők még azt magyarázták, hogy bár a Moszkva elleni támadást tavaszig el kell halasztani, a német csapatok könnyűszerrel tartani tudják a kialakult frontvonalat. Időközben azonban már elismerik, hogy a további visszavonulás – avagy kedvelt kifejezésükkel: „az arcvonal kiigazítása”- elkerülhetetlen lesz, és bár ezt nem mondják ki, valószínűnek tűnik, hogy jókora távolságra kell visszavonulniuk ahhoz, hogy csapataik helyzetét érezhetően megszilárdítsák.” **

Orwell olyan nyugat-európai értelmiségi volt, aki viszonylag korán kapcsolatba került Spanyolországban az „élő” kommunizmussal, és későbbiekben eszméit is ehhez a keserű tapasztalataihoz igazította. Továbbra is elkötelezett baloldali volt – igaz 1939 őszén kilépett az angol Független Munkáspártból¹⁶ –, de a kommunizmussal és a Szovjetunióval, negatív tapasztalatai miatt a későbbiekben rendkívül kritikus volt, Sztálint pedig egy életre meggyűlölte. Ennek naplójában is hangot adott. Nagyon nehezen viselte, hogy a háborús érdekek miatt Angliának együtt kell működnie Sztálinnal.

„Mostani hitvány érzelmi és morális állapotunkat mi sem jellemzi jobban, mint az a tény, hogy többé-kevésbé valamennyien támogatjuk Sztálint. Ez az elvetemült gyilkos most éppen átállt a mi oldalunkra, s ettől, lám, máris hajlamosak vagyunk elfeledni a véres tisztogatásokat és más bűneit. Ugyanígy lesz Francóval és Mussolinivel is, ha majd netán ők is átállnak végül. Azt mindenesetre meg kell hagyni Sztálinról, hogy ő maga legalább annyiban őszinte, hogy mindenkor saját elhatározásából vált frontot – ami persze követőről már korántsem mondható el. Az „aki nem lép egyszerre” tipikus esete ez, melyben mindig is Sztálin lép elsőként, hiszen őt úgymond a „lélek”, a belső meggyőződés hajtja.” ***

Orwell, a két totális, a német és a szovjet diktatúra összezapásának szemtanúja, tehát pontosan felmérte, hogy a háború is totális, mert minden fronton zajlik. Tudta, hogy a propaganda, amely a tömegek manipulációjára és az ellenség összezavarására szolgál, szükséges és elkerülhetetlen, de azt is világosan látta, a világpolitikai események alakulását tekintve, milyen tragédiát eredményezhet.

¹⁵ 1941. június 22. Barbarossa-hadművelet.

*1940. XI.23. ld. in.: George Orwell (2002.) (ford. Tóth Dániel): Háborús napló. – Bp.: Cartaphilus p. 62.

**1941.VI.30. ld. in.: im p.116.

***1941. VII.6. ld. in.: im p. 119.

¹⁶ ld. in.: George Orwell (2003.) (ford. Bánki D.- Farkas Á.- Palla M.): Rádiós jegyzetek. Londoni levelek. -Bp.: Cartaphilus .Utószó: Nóvó Béla: Légitámadás – alulnézetből...p. 214.

*1941.XII.20. ld. in.: im p.10.

**1942.I.10. ld. in.: im p. 23.

***1941.VII.3. ld. in.: George Orwell (2002.) (ford. Tóth Dániel): Háborús napló.– Bp.: Cartaphilus, p. 118.

„Miközben, még a csataterék időnkénti elcsendesedése idején is, dúl egy másfajta háború, mely sem éjjel, sem nappal egy pillanatra sem szünetel: a propagandaháború. A tengelyhatalmak számára a hadipropaganda éppoly valóságos fegyver, akár egy ágyú vagy egy bomba; épp ezért tudunk, hogyan értékeljük a propagandát éppoly fontos lehet, mint légitámadás esetén fedezékbe húzódni.(...) A cél mindenkor ugyanaz: megosztani és összezavarni az ellenséget, hogy könnyebben úrrá lehessenek fölötte. (...) Lehetetlen valahány hazugságukat megvizsgálni és sorra megcáfolni, ráadásul mondandójuk nagy része rendkívül meggyőzően hat.” *

*1942.1.17. Id. in.: George Orwell (2003.) (ford. Bánki D.- Farkas Á.- Palla M.) : Rádiós jegyzetek. Londoni levelek -Bp.: Cartaphilus p.30.

Kulcsszavak: George Orwell, háborús propaganda, Sztálin, háborús napló, rádiós jegyzetek

BIBLIOGRÁFIA

- BOWKER, Gordon (2004.): George Orwell. – Little: Brown Book Groups,- ISBN 978 034 911 551 1
- CHURCHILL, Winston (1989.) (ford. Betlen János): A második világháború 1-2. – Bp.: Európa Könyvkiadó, – ISBN 963 074 914 9
- GOEBBELS, Joseph (1994.) (válogatta: Rátkai Ferenc): Napló. – Bp.: Dunakönyv Kiadó, – ISBN 963 796 159 3
- DAVIDSON, Edward – MANNING, Dale (2004.) (ford. Békési József): A II. világháború krónikája. – Szeged: Szukits Kiadó, – ISBN 963 944 193 7
- KEEGAN, John (2003.) (ford. Dr. Molnár György): A második világháború. – Bp.: Európa Könyvkiadó, – ISBN 963 077 489 5
- KÖRMENDY, Zsuzsanna (2003.): Hódolat George Orwellnek. – Bp.: XX. Század Intézet, – ISBN 963 212 997 0
- KUN, Miklós (2005.): Oroszország válaszüton. – Bp.: Akadémia Kiadó, – ISBN 963 058 177 9
- KUN, Miklós (2012.): Sztálin alkonya. – Bp.: Unicus Műhely, - ISBN 978 615 5084072
- MEYERS, Jeffrey (2007.) (ford. Magyar Andrea): Orwell. Egy nemzedék fagyos lelkiismerete. – Bp.: Európa Könyvkiadó, - ISBN 978 963 078 281 4
- ORWELL, George (1989.) (ford. Szíjgyártó László): 1984. – Bp.: Európa Könyvkiadó, – ISBN 963 074 815 0
- ORWELL, George (2002.) (ford. Tóth Dániel): Háborús napló. - Bp.: Cartaphilus Kiadó, -ISBN 963 930 365 8
- ORWELL, George (1989.) (ford. Tóth László - Betlen János): Hódolat Katalóniának –Bp.: Interart Stúdió, – ISBN 963 026 675
- ORWELL, George (2003.) (ford. Bánki Rezső, Farkas Ákos és Palla Mária): Rádiós jegyzetek. Londoni levelek. – Bp.: Cartaphilus Kiadó, – ISBN 963 930 371 2
- SHELDEN, Michael (1991.): The Authorized Biography. – New York: HarperCollins, – ISBN 978 006 016 709 7
- WILLIAMS, Raymond (1989.) (ford. Bizám Lenke): Orwell. – Bp.: Gondolat Kiadó, – ISBN 963 282 243 9

CIVIL-MILITARY COOPERATION (CIMIC) PRE-DEPLOYMENT AND ORIENTATION COURSES IN EUROPE – PART 1.

In this article I would like to give a short summary about CIMIC pre-deployment and orientation courses available in Europe, and in the European Union at different institutions and training centers. The descriptions are based on some personal experience, also some are collected across interviews from other participants, and of course via open sources, like course catalogues. The aim of the article is to collect the special kind of courses and demonstrate the wide range of similarities as fact of integration and harmonization, but also try to highlight some small differences. I would like to make a short list of institutions, course thematic, lecturers and duration of these courses. There are no scientific result in this article as standing alone, but my wider research area a comparative essey on the European Union member states and compare their relation to Common Security and Defence Policy, their participation in EUFOR (ongoing, military) missions, CIMIC activity and institutions and try to find the similarities and differences.

Recognizing the fact, that a CIMIC activity and the role of CIMIC team and CIMIC liaison officers are became like a „trademark”, CIMIC activity is having an enhanced impact for the peace support operations (PSO). While PSO is unimaginable without cooperation with the civilian environment, CIMIC has to be examined in the complex operational theatre and as an individual element as well. Before deployment CIMIC team members has to be prepared not only for the military context but personal skills, their proper education (that are the CIMIC Courses), their training (exercise participation), their language skills (English) and their capability of using interpreters. CIMIC has an important role in secure the operational environment. I would like to give a short review of these Educational and Training Centers incomplete, across random examples to see, what do these CIMIC courses offer as pre-deployment training for military persons/civilians.

The article contains the below-listed institutions and places:

1. CIMIC Centre of Excellence (CCOE), Enschede, The Netherlands
2. Multinational CIMIC Group (MNCG), Motta di Livenza, Italy
3. Peace Support Operations Training Center (PSOTC), Camp Butmir, Sarajevo, Bosnia and Hercegovina

1. CIMIC CENTRE OF EXCELLENCE (CCOE), ENSCHEDE, THE NETHERLANDS.¹

The main purpose of the courses are to enable participants, Officers and Non-Comissioned Officers (NCOs), in some of the cases also civilians to conduct CIMIC activities across the full spectrum of military engagement in a modern operational environment, up to and including corps/component command level. The secondary purpose is to create awareness for those organisations and individuals who have a vested interest in CIMIC activities.

The courses help to understand negotiation mechanism across all levels of engagement throughout utilizing meeting and communication techniques, the establishment of a CIMIC Assessment, Liaison Matrix and utilizing networks, communication with various actors while working with interpreters, responding to various local/cultural aspects by using different techniques, contribution to the improvement of the Civil Military Interaction and contribution to the management of CIMIC activities. Courses can also include procedures and Decision Making Process (DMP), introduction to Information Management and Common Operational Picture, establishment of the Extended Liaison Matrix (ELM) in order

¹ in: <http://www.cimic-coe.org/te/ncfwc.php>, time of download: 135006DEC2012

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Csilla VARGA

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

to utilize contacts and key leaders identified, the Evaluation and Management of CIMIC activities, the use of Interpersonal Communication Skills across all levels of engagement, and all information to raise cultural/situational and genderawareness.

If the course is part of a modular system, prerequisite can contain an online Advanced Learning² entry as well, before the residential course.

Prerequisites for the courses based on the English language proficiency: students must have fluent in STANAG 6001 – listening: good/3, speaking: good/3, reading: good/3, writing: fair. CCOE as North Atlantic Treaty Organisation (NATO) accredited, multinational sponsored, subject matter expertise on CIMIC for both civilian and military consumers. Focuses on the enhanced education and training along with conceptual and doctrinal development. In the course landscape several CIMIC courses are available, mostly each type from twice to four times a year.

a. CIMIC FIELD WORKER COURSE³

This type of course has six iterations per year. The duration is two weeks. Maximum twenty-eight seats are available. Tuition fee is 275 Euros for sponsoring nations and 375 Euros for non-sponsoring nations⁴. Focuses of the course: core functions of CIMIC, CIMIC documents, levels of responsibility, „Tactics, Techniques and Procedures” (TTPs), negotiation with interpreters, civil-military interaction, Host Nation Support (HNS), Human Terrain System (HTS), CIMIC Support Unit (CSU), gender and cultural awareness, CIMIC activities, Reporting.

b. CIMIC STAFF WORKER COURSE⁵

This type of course has six iterations per year. The duration is two weeks. Maximum twenty-eight seats are available. Tuition fee is 275 Euros for sponsoring nations and 375 Euros for non-sponsoring nations⁶. Focuses of the course: CIMIC in the framework of governance, development and diplomacy, decision making process, information management, identification of key leaders and contacts, cooperation within the staff, CIMIC Centre and CIMIC Projects, CIMIC relations to other staff functions (LEGAD – legal advisor, POLAD – political advisor, INTEL – Intelligence, MP- Military Police, GA – Gender Advisor etc.), Reporting.

c. CIMIC LIAISON COURSE⁷

This type of course has four iterations per year. The duration is one week. Maximum twenty-four seats are available. Tuition fee is 175 Euros for sponsoring nations and 275 Euros for non-sponsoring nations⁸. Focuses of the course: principles and purpose of CIMIC liaison, coordination architecture, Liaison Officer (LO) activities and work, CIMIC Centre, purpose and characteristics of the meetings, CIMIC Liaison Team (CLT), Liaison matrix, Locally Hired Interpreters (LHI), Liaison with Military Forces, Advice for the Commander (CDR), Reporting.

d. CIMIC FUNCTIONAL SPECIALIST (FS) COURSE

This type of course has three iterations per year. The duration is one week. Maximum twenty-eight seats are available. Tuition fee is 150 Euros for sponsoring nations and 250 Euros for non-sponsoring nations⁹. Focuses of the course:

² in: <https://jadr.act.nato.int> is a registry obligated intranet website can join only with official (military, governmental university e-mail address)

³ in: <http://www.cimic-coe.org/te/ncfwc.php>, time of download: 145006DEC2012

⁴ 2012 year fees

⁵ in: <http://www.cimic-coe.org/te/ncswc.php>, time of download: 152006DEC2012

⁶ 2012 year fees

⁷ in: <http://www.cimic-coe.org/te/ncfsc.php>, time of download: 1555006DEC2012

⁸ 2012 year fees

⁹ 2012 year fees

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Csilla VARGA

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

principles and purpose of CIMIC liaison, coordination architecture, Liaison Officer (LO) activities and work, CIMIC Centre, purpose and characteristics of the meetings, CIMIC Liaison Team (CLT), Liaison matrix, Locally Hired Interpreters (LHI), Liaison with Military Forces, Advice for the Commander (CDR), Reporting. Main aim is to raise the knowledge about CIMIC and indicate the interconnection between military and civil expertise on different areas.

e. CIMIC HIGHER COMMAND COURSE¹⁰

This type of course has two iterations per year. The duration is two weeks. Maximum twenty-eight seats are available. Tuition fee is 275 Euros for sponsoring nations and 375 Euros for non-sponsoring nations¹¹. Focuses of the course: make the participants (military and non-military as well) familiar with the mechanism of modern conflict situation and humanitarian relief on full spectrum of military engagement. To assess political-military context, to interact with political parties, and the process of planning and evaluation at all levels (Strategic, Joint Force and Component Command Level). Subjects of the course also contain the evaluation of the CIVMIL implications, identification of common interest as field of interaction, evaluation of the impacts, supporting staff synchronisation process, generation of CIVMIL training and education.

At CCOE the number of the students graduated in the period of 2009-2012 years¹²:

- CIMIC Field Worker Course: 96
- CIMIC Staff Worker Course: 72
- CIMIC Liaison Module Course: 56
- CIMIC Functional Specialist Course: 59
- CIMIC Higher Command Course: 44

Grand total: 327

2. MULTINATIONAL CIMIC GROUP (MNCG), MOTTA DI LIVENZA, ITALY¹³

MNCG Training and Education Branch offers specialized education and training, in order to enhance the general knowledge about CIMIC, and to enable military and civil operators to conduct CIMIC related tasks in different missions and scenarios, while simultaneously contributing to the lessons learned process. CIMIC personnel working in a field or staff position need to have knowledge to be able to execute CIMIC related activities in order to support the commander's mission. Courses are open for different target audiences with different priorities and percentages: military and civilian personnel of MNCG Group, NATO and International Organisations/Non-Governmental Organisations (IOs/NGOs) or Governmental personnel. Instructors are in the CIMIC Instructor support and mobile training team, providing lectures for several courses at different institutions worldwide. About security clearance: the course contents are NATO/European Union unclassified, releasable for course attendees. If the course is part of a modular system, prerequisite can contain an online Advanced Learning¹⁴ entry as well (same as at CCOE), before the residential course. Prerequisites for the courses based on the English language proficiency: students must have fluent in IAW STANAG 6001 – listening: good/3, speaking: good/3, reading: good/3, writing: fair.

¹⁰ in: <http://www.cimic-coe.org/te/nchcc.php>, time of download: 1615006DEC2012

¹¹ 2012 year fees

¹² Data arrived via e-mail from Mr. Gabor Hangya (CCOE) for the author's request.

¹³ in: <http://mncg.org/index.php/en/courses/training-a-education-branch>, time of download: 1915007DEC2012

¹⁴ in: <https://jadr.act.nato.int> is a registry obligated intranet website can join only with official (military, governmental university e-mail address)

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

Csilla VARGA

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. száma. CIMIC BASIC COURSE¹⁵

The complete course is two weeks (10 working days / 72 hours) contains seven days of class studying and syndicate work, and three days of field exercise. Tuition fee for MNCG contributing countries is: 300 Euros, for the remaining countries is: 400 Euros. Minimum number of students: 15, maximum of the seats are 25. The primary purpose of the course is to enable military participants to accomplish the complete range of Field and Staff Level (Tactical and Operational) CIMIC activities across the full spectrum of military engagement in a modern operational environment. Secondary purpose is to create awareness for those organizations and individuals who have a vested interest in CIMIC activities. Subjects covered: CIMIC doctrines (NATO, UN), Governance and Development dynamics; CIMIC Interaction with civil dimension: Social and Economic Systems; Cultural and Gender awareness as key CIMIC Operational tools; Human terrain and atmospherics; CIMIC interrelations with PSYOPS and INFOPS; CIMIC meetings; Civil Dimension and Security support to civil agencies. International Law of Armed Conflicts (IHL); IO, NGOs and GOs landscape by civil actors; Assessment and reporting of CIMIC information, CIMIC projects; Advice military staff on various local/cultural aspects to raise cultural/situational awareness. Field Training Exercise based on an imaginary scenario on a complex crisis in a failed state.

b. CIMIC FUNCTIONAL SPECIALIST (FS) COURSE¹⁶

One week (five working days / 36 hours) course organized in class lectures and syndicate work. Tuition fee for MNCG contributing countries is: 150 Euros, for the remaining countries is: 200 Euros. Minimum number of students: 15, maximum of the seats are 30. Functional Specialists are military or civilian personnel with an expertise in different fields as: Civil Administration, Civil Infrastructure, Humanitarian Affairs, Economy, and Commerce, Cultural Affairs, Sanitary, Water supply, Education. Aim is to provide general understanding of principle tasks, functions and organisation of CIMIC and working framework for Functional Specialist and make him/her capable to fulfil the duty as an element of CIMIC Assets, especially in Crises Response Operations (CRO). Subjects covered: doctrines, organisations and procedure, civil environment, country study, area survey, village profile, operational report, civil sources, planning and implementation of projects, CIMIC skills, field experiences as FS, lead and run of Tactical Support Team, lead and run CIMIC Centre, initiate and develop CIMIC project, support the CDR mission, establish and conduct CIMIC meeting at tactical level.

c. CIMIC LIAISON MODULE COURSE¹⁷

The complete course is 4 working days – from Monday to Thursday / 32 hours. Tuition fee for MNCG contributing countries is: 120 Euros, for the remaining countries is: 160 Euros. Minimum number of students: 10, maximum of the seats are 20. Course is organized in class lectures and in syndicate work, basically provide former CIMIC Basic Course's participants with knowledge, skills and tools needed to improve their Liaison capabilities. Learning Objective: CIMIC doctrines and TTPs, active listening, reading and comprehension, relation with media, CIMIC Liaison Officer's profile, task and responsibilities, field experience, cultural and gender awareness, communication and negotiation will remain anyhow pivotal in the course curricula.

¹⁵ in: http://mncg.org/images/PDF/ncbc%20re_%20mncg%202012%20course%20description.pdf, time of download: 135009DEC2012

¹⁶ in: <http://mncg.org/images/PDF/fsc%20mncg%202012%20course%20description.pdf>, time of download: 135010DEC2012

in: <http://mncg.org/index.php/en/courses/training-a-education-branch>, time of download: 123010DEC2012

¹⁷ in: <http://mncg.org/images/PDF/clm%20mncg%202012%20course%20description.pdf>, time of download: 1350012DEC2012

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

Csilla VARGA

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. számd. CIMIC MISSION SPECIFIC PRE-DEPLOYMENT COURSE (CMSPC)¹⁸

The complete course is 3 working days / 24 hours. Tuition fee for MNCG contributing countries is: 120 Euros, for the remaining countries is: 160 Euros. Minimum number of students: 10, maximum of the seats are 20. Aim of the Course: is to ensure personnel deploying to ISAF Afghanistan and Provincial Reconstruction Team (PRT) become familiar with the country's environment. Subjects covered: gender issues, cultural awareness, CIMIC Centre, Afghan law and sharia, TTP's, International Organisations (IO) and Non-Governmental Organisations (NGO) operation on the area of operation (AoO), Assessment working group, case studies and simulations, CIMIC situation awareness in Herat Province, Afghan National Security Forces (ANA, ANP), reporting and chain of command.

e. CIMIC FEMALE ENGAGEMENT TEAM COURSE (FET)¹⁹

The complete course is 4 working days / 32 hours. Tuition fee for MNCG contributing countries is: 120 Euros, for the remaining countries is: 160 Euros. Minimum number of students: 10, maximum of the seats are 30. Female Engagement Teams (FETs) are battle field enablers who influence, inform and interact with the local population, primarily women, to achieve their Battle Space Owners (BSO) counterinsurgency (COIN) objectives and to build enduring trust, confidence and increased support of COIN. Course is designed to train the appointed Female Engagement Teams (FETs) to provide guidance and direction for implementing coordinated cooperation with local females, and reporting in order to identify lessons learned and best practice. Course material is covered: gender perspective, woman role, prominent women personalities in present day, CIMIC and FET, working with interpreters, field experience from FET Teams, medical best practices and approach for Medical Civil Affairs Program (MedCap).

f. CIMIC AWARENESS COURSE (CAC)²⁰

The complete course is 3 working days / 24 hours. Tuition fee for MNCG contributing countries is: 120 Euros, for the remaining countries is: 160 Euros. Minimum number of students: 1, maximum of the seats are 5.

The CAC course is upon specific request on behalf of governmental or eligible organization. There are standard or tailor-made CAC courses according to negotiation. The aim of the CAC is to support transformation, partnership and cooperation goals in CIMIC matter. The benefits are: training requirements are fully met, professionally organized education, best and full updated lectures available, transparent costing includes complete training materials and certificates. CAC represents one of the most important lines of effort in CIMIC cooperation. While CAC is for request, in planning phase (4-12 month prior to execution) there is a feasibility check, decision and an official offer with draft curriculum, costs and technical agreement. In preparation phase (4-6 weeks prior to execution) there is a site survey, the calling up of speakers, and preparation of materials. Last phase is the execution (3 days) when lecturers hold their classes, syndicates work in groups on the case studies, and an evaluation and closing ceremony.

g. CIMIC MOBILE EDUCATION AND TRAINING TEAMS (METT)²¹

The complete course vary: can be 3 working days type / 24 hours or one week type with 36 hours. Tuition fee for MNCG contributing countries is: 120 / 150 Euros, for the remaining countries is: 160 / 200 Euros. The maximum of the seats are 25. There are standard or tailor-made type, details has to negotiated, but open for NATO, Partnership for Peace (PfP), Mediterranean Dialogue (MD) and Istanbul Cooperation Initiative (ICI) personnel and civilians who are interested in humanitarian activities. Aim of the Course: is to support an operational need, provide CIMIC educational awareness to

¹⁸ in: <http://mncg.org/images/PDF/cmspc%20%20mncg%202012%20course%20description.pdf>, time of download: 101016DEC2012

¹⁹ in: <http://mncg.org/images/PDF/fet%20%20mncg%202012%20course%20description.pdf>, time of download: 141016DEC2012

²⁰ in: <http://mncg.org/images/PDF/cac.pdf>, time of download: 162016DEC2012

²¹ in: <http://mncg.org/images/PDF/mett.pdf>, time of download: 215016DEC2012

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

Csilla VARGA

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

the requestors, support transformation goals, access and integration process in CIMIC matter, support partnership and cooperation goals in CIMIC matter. The benefits are: training requirements are fully met, professionally organized education, best and full updated lectures available, transparent costing includes complete training materials and certificates. MATT represents one of the most important lines of effort in CIMIC cooperation. While MATT is for request, in planning phase (4-12 month prior to execution) there is a feasibility check, decision and an official offer with draft curriculum, costs and technical agreement. In preparation phase (4-6 weeks prior to execution) there is a site survey, the calling up of speakers, and preparation of materials. Last phase is the execution (3 days) when lecturers hold their classes, syndicates work in groups on the case studies, and an evaluation and closing ceremony.

At MNCG the number of the students graduated up till now is significant²²:

- CIMIC Basic Course: 454
- Functional Specialist CIMIC Course: 386
- CIMIC Liaison Module Course: 100
- Female Engagement Team Course: 106
- CIMIC Mission Specific Pre-Deployment Course: 81
- Grand total: 1127

3. PEACE SUPPORT OPERATIONS TRAINING CENTER (PSOTC), SARAJEVO, BOSNIA AND HERCEGOVINA

Peace Support Operations Training Center is situated in Camp Butmir, Sarajevo. PSOTC is a basically UK MoD-led (Ministry of Defence, United Kingdom) training and education center for NATO/PfP officers, junior staff and for those civilians who are interested in Peace Support Operations (PSO) and humanitarian operations. The PSOTC is a regional training center, from 2013 lead by Bosnia and Hercegovina²³ (but still retain its international teaching staff – from the United Kingdom, Germany, Turkey, Croatia, Republic of Serbia, Republic of Macedonia).²⁴ Graduates encompass 27 countries, including from the South Caucasus and Central Asia, and some from the Mediterranean Dialogue countries. The PSOTC work is not only one-way, but across the Mobile Training Team, during 2011, worked in Albania, Montenegro, Serbia, Sweden, Turkey, Kazakhstan and Kyrgyzstan.²⁵ PSOTC meets with the following goals: maintain physical and intellectual environment which inspires learning, interaction, integration, consensus reaching and creative thinking; integrate into international and regional network of training and education centers; maintain and develop its associations with international and national training and education organizations, centers and academic institutions.²⁶ The content of the courses is fully in the line with lessons learned and best practices of full spectrum operations (offensive, defensive, stability operations) in a complex environment, where boundaries between conventional, irregular, terrorist and criminal acts are indistinct.

An environment, where that requires a multinational, joint, cross-governmental and inter-agency solutions where the military are likely to operate among the people rather than around the people. These courses, which include practical exercises, are supported by Subject Matter Experts from within the Centre and distinguished Academic Partners worldwide. And another reason to come to PSOTC is to share the real experience of internationality.²⁷

²² in: <http://mncg.org/index.php/en/component/search/?searchword=staff&ordering=&searchphrase=all>, time of download: 222016DEC2012

²³ in: http://www.psotc.org/index.php?option=com_content&task=view&id=5&Itemid=6, time of download: 102017DEC2012

²⁴ in: http://www.psotc.org/index.php?option=com_content&task=view&id=486&Itemid=77, time of download: 104017DEC2012

²⁵ in: http://www.psotc.org/documents/111013_PSOTCcc2012.pdf p. 3., time of download: 121017DEC2012

²⁶ in: http://www.psotc.org/index.php?option=com_content&task=view&id=368&Itemid=72, time of download: 103017DEC2012

²⁷ in: http://www.psotc.org/documents/111013_PSOTCcc2012.pdf p. 3., time of download: 121017DEC2012

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Csilla VARGA

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

The working language in PSOTC is English and it is English language environment for staff and students. The courses requires NATO STANAG 6001 SLP 3-2-3-2.²⁸ Courses has NATO and United Nations (UN) accreditation and certification– POTI²⁹ & COTIPSO³⁰, and some of the courses are ECTS³¹ compatible (author's comment: ETCS can be an added value for Master or PhD students).

a. PEACE SUPPORT OPERATIONS STAFF NON-COMMISSIONED OFFICER COURSE (PSOSNCOC)³²

The course is 7 weeks / 36 hours a week. Minimum number of the students: 15, the maximum seats are: 25 (15 AF BiH, 10 international NCOs).³³ PSOTC currently charges only for accommodation and meals and no fee for the course. Course tuition is sponsored by the international partners³⁴. (Comment of the author: as far as can be known, from 2013, PSOTC will be led by the Armed Forces of Bosnia and Hercegovina – AF BiH, and there will be course fee). Travel to and from the centre is the responsibility of the course participants. The aim of the course is: to educate and train NCOs in practices, process and deliver skills set that enables them to support staff functions in national posts or multi national employments / deployments in Peace Support Operations. Course subjects includes: essential staff skills, Leadership, Integrity Building and gender equalities, Civil Military Cooperation, Military and Media (M&M), Military English – STANAG 3.3.3.3, Physical Training (PT), Field Exercise with Map Reading Exercise (MAPEX).

b. CIMIC ORIENTATION COURSE³⁵

The course is 2 weeks / 72 hours. First week is held in classrooms. Lectures are given by BiH and international lecturers on the first week. Second week is in containers: dividing for two days student's presentations with summary of the lectures, and preparation for exercise in syndicates. These last three days are field work, following an imaginary scenario with role players, interpreters, functional specialists, local authorities, and NGOs. Last day is for the evaluation and final report with creating advise for the commander according to the imaginary scenario played, the distributed background information and documentation, the team and own researches and the (recce) reconnaissance-reports.³⁶ Minimum number of the students at CIMIC Orientation Course: 10, the maximum seats are: 25 (Officers, NCOs from AF BiH and region, civilians from any related organisation). PSOTC currently charges only for accommodation and meals and no fee for the course. Course tuition is sponsored by the international partners³⁷. (Comment of the author: as far as can be known, from 2013, PSOTC will be led by the Armed Forces of Bosnia and Hercegovina – AF BiH, and there will be course fee). Travel to and from the centre is the responsibility of the course participants. The aim of the course is: to familiarize military participants with CIMIC activities at tactical level. Enabling equivalent civilians from IOs/NGOs to achieve a deep understanding of CIMIC from a military point of view. Course subjects: introduction to CIMIC, operating in a CIMIC centre, operating in CIMIC unit, Tactics, Techniques and Procedures (TTPs), CIMIC liaison, civil dimension, working with IO/NGOS, CIMIC assessments (Traffic Light System), legal aspects, conducting of meetings, working with interpreters, negotiation, cultural and gender awareness, role of functional specialist.

²⁸ in: http://www.psotc.org/documents/111013_PSOTCcc2012.pdf p.6., time of download: 121517DEC2012

²⁹ POTI – UN's Peace Operations Training Institute, in: <http://www.peaceopstraining.org/poti/>, time of download: 124007DEC2012

³⁰ COTIPSO – Certificate of Training in United Nations Peace Support Operations, in: <http://www.peaceopstraining.org/e-learning/cotipso/>, time of download: 124517DEC2012

³¹ ECTS – European Credit Transfer System, in: http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/ects_en.htm, time of download: 125017DEC2012

³² in: http://www.psotc.org/documents/111013_PSOTCcc2012.pdf p.13., time of download: 132017DEC2012

in: http://www.psotc.org/index.php?option=com_content&task=view&id=512, time of download: 132517DEC2012

³³ in: http://www.psotc.org/index.php?option=com_content&task=view&id=512, time of download: 141017DEC2012

³⁴ in: http://www.psotc.org/documents/111013_PSOTCcc2012.pdf p.24., time of download: 140017DEC2012

³⁵ in: http://www.psotc.org/documents/111013_PSOTCcc2012.pdf p.18., time of download: 173017DEC2012

in: http://www.psotc.org/index.php?option=com_content&task=view&id=517, time of download: 173517DEC2012

³⁶ By the authors personnel experience, while graduating at the 4-15th June 2012 CIMIC Orientation Course.

³⁷ in: http://www.psotc.org/documents/111013_PSOTCcc2012.pdf p.24., time of download: 140017DEC2012

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Csilla VARGA

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

At PSOTC the number of the students graduated from the opening up till now is: 4138 (residential staff courses, Mobile Training Courses and Seminars included).

The number of the graduated at the above mentioned type of courses, in the period of 2011-2012 years³⁸:

- CIMIC Orientation Course: 12
- PSOSNCOE Course: 96
- Grand total: 108

OVERALL VIEW AND SUMMARY

The institutions I described above with their CIMIC related courses have common elements, and similarities in the lecture structure, and in the field exercise system, but also vary according some tailor-made elements. Unfortunately I did not had the opportunity to visit personally all of the courses and institutions, but the aim of the article was to collect and summarize the vary of the possibilities for pre-deployment CIMIC courses.

Because of the lenght limit the article will be published in two parts, and after the CCOE in the Netherlands, the MNCG in Italy, and PSOTC in Bosnia and Hercegovina, I would like to continue the describing among others with Hellenic Multinational Peace Support Operations Training Center (MPSOTC) in Greece, Hungarian Defence Forces Civil-Military Cooperation and Psyops Operations Center (CMCPOC), and PKOCs (Peace Keeping Operations Center) in Serbia and Bulgaria inside their Military Academy.

BIBLIOGRAPHY

1. József Padányi: Changing Security Environment, Changing Role, Changing Tasks, in: Rudolf Horák-Rudolf Schwarz (ed.): Crisis Management. Environmental Protection and Population. Conference in Brno, CZ, 2012, ISBN: 978 80 867 10 57, pp., in: 432-439., <http://rschwarz.wz.cz/CM7/CM7-desky.pdf>, time of download: 165006DEC2012
2. József Padányi: A béketámogató műveletek helye, megjelenése a hadtudományi kutatásokban. In: Hadtudomány 1-2/2010, XX. évfolyam, pp. 10- 14., ISSN: 1215 4121
3. Jenő Ladocsi: A béketámogató műveletek sikeres végrehajtásának alapfeltételei és a tapasztalatok jövőformáló szerepe, in: Hadtudomány, <http://193.224.76.4/download/konyvtar/digitgy/20011/hadtud/ladocsi.html>, 165006DEC2012
4. Sennef: Advanced Cultural Competence, CCOE, the Netherlands, November 2011, ISBN/EAN: 978-90-813165-0-7, http://www.cimic-ccoe.org/download/CCOE_ACC_handbook.pdf, 220016DEC2012
5. N. Gallagher – P. Wit: Society stabilization by winning the environment, Ecosystem assesment makes sense, Full situational awareness in CIMIC, CCOE, the Netherlands, 2012, ISBN/EAN: 978-90-813165-2-1, http://www.cimic-ccoe.org/download/Ecosystems_Assessment.pdf, 210015DEC2012
6. Gender makes sense: a way to improve your mission, CCOE, the Netherlands, 2008, ISBN 978-90-813165-1-4, http://www.cimic-ccoe.org/download/gender_brochure_web.pdf, 180014DEC2012
7. CIMIC/CMI Education and Training Landscape, CCOE, the Netherlands, 2012, http://www.cimic-ccoe.org/download/CCOE_Course_Landscape.pdf, 120012DEC2012
8. MC 411/1 NATO Military Policy on CIMIC, <http://www.nato.int/ims/docu/mc411-1-e.htm>, 140012DEC2012

³⁸ Data arrived via e-mail from Ms. Dejana Pantic (PSOTC) for the author's request.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE**Csilla VARGA****Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám**

9. Bi-Sc CIMIC Functional Planning Guide, http://www.cimic-coe.org/download/Civil-Military_Co-Operation_Functional_Planning_Guide.pdf, 140013DEC2012
10. Basics of the CIMIC (CIMIC alapjai), HDF CMCPOC, 2005, Budapest, Hungary

CIVIL-MILITARY COOPERATION (CIMIC) PRE-DEPLOYMENT AND ORIENTATION COURSES IN EUROPE – PART 2.

In this article I would like to continue to give a short summary about CIMIC pre-deployment and orientation courses available in Europe, and in the European Union at different institutions and training centers. The descriptions are based on some personal experience, also some are collected across interviews from other participants, and of course via open sources, like course catalogues. The aim of the article is to collect the special kind of courses and demonstrate the wide range of similarities as fact of integration and harmonization, but also try to highlight some small differences. I would like to make a short list of institutions, course thematic, lecturers and duration of these courses. There are no scientific result in this article as standing alone, but my wider research area is a comparative essey on the European Union member states and compare their relation to Common Security and Defence Policy, their participation in EUFOR (ongoing, military) missions, CIMIC activity and institutions and try to find the similarities and differences.

Recognizing the fact, that a CIMIC activity and the role of CIMIC team and CIMIC liaison officers are became like a „trademark”, CIMIC activity is having an enhanced impact for the peace support operations (PSO). While PSO is unimaginable without cooperation with the civilian environment, CIMIC has to be examined in the complex operational theatre and as an individual element as well. Before deployment CIMIC team members has to be prepared not only for the military context but personal skills, their proper education (that are the CIMIC Courses), their training (exercise participation), their language skills (English) and their capability of using interpreters. CIMIC has an important role in secure the operational environment. I would like to give a short review of these Educational and Training Centers incomplete, across random examples to see, what do these CIMIC courses offer as pre-deployment training for military persons/civilians.

The article contains the below-listed institutions and places:

1. Multinational Peace Support Operation Training Center (MPSOTC), Kilkis, Greece
2. Peace Keeping Operation Center (PKOC), Belgrade, Serbia
3. Military Training Centre for Peace Support Operations (MTCFPSO), Kielce, Poland
4. KROSS, Romania, Bucharest

1. MULTINATIONAL PEACE SUPPORT OPERATION TRAINING CENTER (MPSOTC), KILKIS, GREECE

MPSOTC's primary mission is to provide academic and field training on the specialized field of PSOs, to national and multinational personnel in accordance with the most current international accepted standards. Additionally, to support the pre-deployment mission-specific training of national contingents, which are tasked to participate in PSOs. With highly professional lectures, realistic field training and appropriate administrative and logistics support our center aims at high professionalism to meet the students' expectations. The principal aim of the Training Center (TC) is to exploit the experience being gained from the long lasting participation of the troops in PSO's, by providing high standards, realistic and updated training to multinational personnel and to national contingents, during their preparation for a mission deployment. Participation at MPSOTC courses are open to all, North Atlantic Treaty Organisation (NATO) and Partnership for Peace (PfP) countries, furthermore, Mediterranean Dialogue and any other interested country are invited

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

Csilla VARGA

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

to participate.¹ The primary mission of the Training Centre, is to provide a multifaceted academic and realistic practical training to civilian multinational students as well on PSOs related issues, in accordance with current international standards. In addition, to support the national contingents' training and the education of Staff elements during the mission tailored pre-deployment preparation for United Nations (UN), NATO and European Union (EU) led missions. The training aims to prepare Officers and Non-Commissioned Officers (NCOs) as: CIMIC specialists, staff elements in multinational formations, and battalion/platoon commanders in PSOs.²

While working language is English requirement for participation is: English language proficiency described in STANAG 6001/3-2-3-2. In general there is a must to have good level of comprehension, reading, speaking and writing skills. External instructors, as well as guest speakers are from national and international institutions, are invited to assist the training effort.³ More than 2600 trainees from 77 countries attended MPSOTC courses from the beginning up till 2012.⁴

a. BASIC AND ADVANCED PSO COURSE⁵

The two week course can be attended once a year. Tuition fee is 200 Euros. Minimum number of participants: five, maximum 25 seats available. The purpose of the course is: to prepare officers from different countries for assignment as Platoon Leaders and / or Company Commanders, for the conduct of PSO led by NATO, UN, EU or other regional security organizations. The contents are: background knowledge of PSOs, international preparations of national contingents, hostage survival entry level experiences, code of conduct, media relations, negotiation-mediation, orientation techniques (GPS⁶ training included), introduction to CIMIC. Advanced course contains furthermore: process design and analysis of operational missions, rules of engagement (ROE), plans and orders of execution in PSO, lessons learned from processed PSOs.

b. MULTINATIONAL CIMIC BASIC COURSE (MNCBC)⁷

The two week course can be attended once a year. Tuition fee is 200 Euros. Minimum number of participants: five, maximum 25 seats available. The purpose of the course is: The purpose of the course is: to provide officers, NCOs and equivalent civilians and improve the knowledge and skills of military and civilian personnel by examining the concepts, techniques and analysis/assessment tools regarding civil-military cooperation and the civil dimension. Learning topics contains: legal consideration, basic knowledge of CIMIC, CIMIC organisation, activity and doctrines, structure and functionality of International Organisations (IOs) and Non-Governmental Organisations (NGOs) to work with, principles and core functions of CIMIC, staff duties, techniques and procedures, working with interpreters, working with the media, negotiation skills and meeting procedure, working method in CIMIC Centre.

c. MULTINATIONAL CIMIC FIELD WORKER COURSE (MNCFWC)⁸

The two week course can be attended once a year. Tuition fee is 200 Euros. Minimum number of participants: five, maximum 25 seats available. The purpose of the course is: to provide field workers (officers, NCOs and equivalent civilians) and improve the knowledge and skills of military and civilian personnel by examining and putting into practice

¹ in: <http://www.mpsotc.gr/history.en.aspx>, time of download: 220018DEC2012

² in: <http://www.mpsotc.gr/E4E27CD9.en.aspx>, time of download: 221518DEC2012

³ 2013 course catalogue in: <http://mpsotc.gr/dat/8FB71727/file.pdf> pp. 4-5., time of download: 225018DEC2012

⁴ 2013 course catalogue in: <http://mpsotc.gr/dat/8FB71727/file.pdf> p. 6., time of download: 225018DEC2012

⁵ in: <http://www.mpsotc.gr/03F01762.en.aspx>, time of download: 223018DEC2012

⁶ GPS – Global Positioning System (in: <http://www.gps.gov/>, time of download: 224018DEC2012)

⁷ in: <http://mpsotc.gr/dat/8B208B96/file.pdf>, time of download: 224018DEC2012

⁸ in: <http://mpsotc.gr/dat/8B208B96/file.pdf>, time of download: 225018DEC2012

the concepts, techniques and analysis/assessment tools regarding civil-military cooperation and the civil dimension. Learning topics contains: background knowledge of CIMIC, CIMIC organisation, activity and doctrines, structure and functionality of International Organisations (IOs) and Non-Governmental Organisations (NGOs) to work with, principles and core functions of CIMIC, staff duties, techniques and procedures, working with interpreters, working with the media, negotiation skills and meeting procedure, working method in CIMIC Centre. Complete first week is held in classroom. Second week is in syndicate groups and closing with a 2-days CIMIC exercise. Responding to the EU initiative to model quick reaction Battle Groups able to deploy and operate virtually anywhere in the world, MPSOTC is contributing by organizing and conducting, when necessary, tentative Training Courses EUFOR contingents as well.

2. PEACE KEEPING OPERATION CENTER (PKOC), BELGRADE, SERBIA

Peacekeeping Operations Center is an organizational unit with the purpose to select, shortlist, train and prepare personnel and to participate in training and preparing units for deployment in multinational operations, as well as to monitor deployed personnel in multinational operations abroad.

The main tasks of PKOC are:

- Selection, training and preparation of individuals for multinational operations,
- Participation in the training and preparation of units for multinational operations,
- Monitoring of individuals and units deployed in multinational operations,
- Participation in the planning, organizing, coordinating, controlling and evaluating capabilities to participate in multinational operations,
- Implementation of lessons learned in the participation in multinational operations.⁹

Serbian Armed Forces PKOC courses are focusing on PSOs, counterinsurgency (COIN), law of armed conflict, gender advisors, and as special regional training, for Balcan Staff Officers.

In 2012 seven type of courses were available¹⁰:

- PSO staff officer and senior NCO orientation course
- Multinational operations train the trainer course
- Training course on Gender Advisors to national contingent commanders in multinational operations
- Basic multinational operations course
- Balkan staff officer course (BALSOC)
- COIN course
- Course on low of armed conflicts

CIMIC lectures are part of every above mentioned course type. COIN is a one week course, Train the trainer is 5 weeks, the rest are 2 weeks long. PKOC according to its bilateral/multilateral agreements has no tuition fees. Guest lecturers – mostly for BALSOC and COIN courses - are coming from PSOTC or other institutions. Courses contains: introduction of PSOs, COIN, CIMIC, knowledge of the operational environment, elements of the staff duties with principles, attributes, imperatives and paradoxes, framework and lines of effort, cultural and gender awareness, experiences and videos with analysis and discussion.¹¹

⁹ in: <http://www.vs.rs/index.php?content=5bddea21-04d3-102c-b61c-7e17f68cdaa3>, time of download: 082019DEC2012

¹⁰ in: <http://www.vs.rs/index.php?content=382086dc-aaef-102c-bd63-00199927eaa8>, time of download: 123019DEC2012

¹¹ source: thanks for the information for Robert Beljan (PSOTC) sent via e-mail for the author's request

3. MILITARY TRAINING CENTRE FOR PEACE SUPPORT OPERATIONS (MTCFPSO), KIELCE, POLAND

Military Training Centre for Peaces Support Operations and its Polish Central Group of Civil-Military Cooperation institute in cooperation with Civil-Military Co-operation Centre of Excellence (CCOE, Enschede, the Netherlands) is conducting CIMIC Basic Course and CIMIC Liaison Course once a year.

a. CIMIC BASIC COURSE

The complete course is two weeks (10 working days / 72 hours) contains seven days of class studying and syndicate work, and three days of field exercise. Minimum number of students: 15, maximum of the seats are 25. The primary purpose of the course is to enable military participants to accomplish the complete range of Tactical and Operational levels and CIMIC activities across the full spectrum of military engagement in a modern operational environment. Secondary purpose is to create awareness for those organizations and individuals who have a vested interest in CIMIC activities.

Subjects covered: CIMIC doctrines (NATO, UN), Governance and Development dynamics; CIMIC Interaction with civil dimension: Social and Economic Systems; Cultural and Gender awareness as key CIMIC Operational tools; Human terrain and atmospheric; CIMIC interrelations with PSYOPS and INFOPS; CIMIC meetings; Civil Dimension and Security support to civil agencies. International Law of Armed Conflicts (IHL); IO, NGOs and GOs landscape by civil actors; Assessment and reporting of CIMIC information, CIMIC projects; Advice military staff on various local/cultural aspects to raise cultural/situational awareness. Field Training Exercise based on an imaginary scenario on a complex ciris.

b. CIMIC LIAISON COURSE¹²

This type of course has four iterations per year. The duration is one week. Maximum twenty-four seats are available. Focuses of the course: principles and purpose of CIMIC liaison, coordination architecture, Liaison Officer (LO) activities and work, CIMIC Centre, purpose and characteristics of the meetings, CIMIC Liaison Team (CLT), Liaison matrix, Locally Hired Interpreters (LHI), Liaison with Military Forces, Advice for the Commander (CDR), Reporting. Also contains preparation elements for serving the EUFOR contingent within the framework of European Union operations, mostly ALTHEA in Bosnia and Hercegovina. During the course, students are acquainted, among others. from techniques of liaison tea, the region of the mission and the genesis of the conflict, the Balkan and their cultural, religious and geopolitical situation, dangers, rules and tasks of civil - military, psychological aspects during the service in the mission area.¹³

4. KROSS, ROMANIA, BUCHAREST

Kross is a Romanian think-tank connected to the global scientific and academic knowledge networks and with particular expertise in the wider Balkan region. Kross believes in transdisciplinarity as the most effective and efficient approach for scientific research and knowledge advancement. Kross has the mission to produce and connect the global knowledge community, valuable contributions from the Romanian research and education environments; also to bringing together public and private, civil and military sector.

¹² in: www.cimic-coe.org/te/Kielce_course_description.doc, time of download: 1755019DEC2012

¹³ in: http://www.cpdmz.wp.mil.pl/plik/file/Materialy_KURSY/2012_CPdMZ/KURS_EUFOR_MMT.pdf, time of download: 214019DEC2012

KROSS believes that strategy is not primarily about planning. It is about intentional, informed, and integrated choices in a competitive environment.¹⁴

a. HUMAN SECURITY AND CIVIL-MILITARY COORDINATION COURSE

Once a year Kross has a POTI¹⁵-COTIPSO¹⁶ residential CIMIC course for two weeks. 30 hours in classroom activity and 30 hours of self study, while students are tasked to participated in collaborative exercises and present their approaches on particular case studies, individually and in workgourp. Tuition fee is 250 Euros, open for all categories of participants.¹⁷

This course is designed to offer to the students an introduction to Human Security (HUMSEC) and Civil-military coordination (CIMIC) with the purpose to apply HUMSEC concepts to CIMIC. The theoretical framework is offered by a Critical Security Studies approach in which HUMSEC and CIMIC found their interaction in dealing with “complex emergencies”. For the above reason the course is organized in four models. The first module covers the Critical Security Studies narrative and its evolution with the real world. The second module is dedicated to HUMSEC and covers the whole of the HUMSEC discourse and approach evolution. In this context two case studies will be analysed: Kosovo and illegal immigration in the Mediterranean. The third module, “Complex Emergencies”, deals with the complexity in mapping the system and the role of violence in complex emergencies. The fourth module entitled CIMIC presents how Civil-military coordination provides the interface between the military component in a peace operation and the political, humanitarian, developmental, human rights and rule of law components of the mission, as well as others in the larger peacebuilding system. CIMIC is a crucial function in any complex peace operation because it is a ‘force-multiplier’ that contributes to the mission achieving a system-wide impact on the conflict system it is attempting to transform. Students will find this course useful as it will improve their understanding of the institutional cooperation that needs to occur between mission components, and between the mission and the rest of the system, in order to ensure a sustainable peace process.¹⁸

OVERALL VIEW AND SUMMARY

In the series of articles, in the first part I gave information about three institutions offering CIMIC pre-deployment courses. They were:

1. CIMIC Centre of Excellence (CCOE), Enschede, The Netherlands
2. Multinational CIMIC Group (MNCG), Motta di Livenza, Italy
3. Peace Support Operations Training Center (PSOTC), Camp Butmir, Sarajevo, Bosnia and Hercegovina

The institutions I described above, in the second part are not giving a complex and full answer for the question still, and there are some more institutions shall need to compare with each other and with the Hungarian pre-deployment courses for answering for my PhD hypothesis. But its evident, these CIMIC related courses have common elements, and similarities in the lecture structure, and in the field exercise system, but also vary according some tailor-made elements.

¹⁴ in: http://www.kross.ro/main/index.php?option=com_content&view=article&id=59&Itemid=69, time of download 002023DEC2012

¹⁵ POTI – Peace Operations Training Institute, in: http://www.kross.ro/main/index.php?option=com_content&view=article&id=111&Itemid=74, time of download: 072023DEC2012

¹⁶ COTIPSO – Certificate of Training in United Nations Peace Support Operations, , in:

http://www.kross.ro/main/index.php?option=com_content&view=article&id=111&Itemid=74, time of download: 072023DEC2012

¹⁷ in: http://www.kross.ro/main/index.php?option=com_content&view=article&id=111&Itemid=74, time of download: 082023DEC2012

¹⁸ in: http://www.kross.ro/main/index.php?option=com_content&view=article&id=112&Itemid=74, time of download: 103023DEC2012

Unfortunately I did not had the opportunity to visit personally all of the courses and institutions, but the aim of the article was to collect and summerize the vary of the possibilities for pre-deployment CIMIC courses. In the next future I have to examine more European Union and European countries and their isstitutions and courses. Hopefully the will bring the required outcomes.

BIBLIOGRAPHY

1. József Padányi: Changing Security Environment, Changing Role, Changing Tasks, in: Rudolf Horák-Rudolf Schwarz (ed.): Crisis Management. Environmental Protection and Population. Conference in Brno, CZ, 2012, ISBN: 978 80 867 10 57, pp., in: 432-439., <http://rschwarz.wz.cz/CM7/CM7-desky.pdf>, time of download: 165006DEC2012
2. József Padányi: A béketámogató műveletek helye, megjelenése a hadtudományi kutatásokban. In: Hadtudomány 1-2/2010, XX. évfolyam, pp. 10- 14., ISSN: 1215 4121
3. Jenő Ladocsi: A béketámogató műveletek sikeres végrehajtásának alapfeltételei és a tapasztalatok jövőformáló szerepe, in: Hadtudomány, <http://193.224.76.4/download/konyvtar/digitgy/20011/hadtud/ladocsi.html>, 165006DEC2012
4. NATO AJP-3.4.4 Counter Insurgency, 2011, in: <http://info.publicintelligence.net/NATO-Counterinsurgency.pdf>, time of download: 134019DEC2012
5. Gerald J. and Dorothy R.: Winning hearts and minds?, Feinstein International Center, 2012 January, Tuft University, Medford, USA, in: <http://sites.tufts.edu/feinstein/files/2012/01/WinningHearts-Final.pdf>, time of download: 111022JUN2012
6. Stephen E. Henthorne: Civil-Military Coordination, Williamsburg, VA, POTI, 2008, <http://www.cdmha.org/conferences/interhands/presentations/Henthorne.htm>, time of download: 094023DEC2012
7. Harvey J. Langholtz: UN CIMIC, Williamsburg, VA, POTI, 2012, <http://www.peaceopstraining.org/e-learning/course-descriptions/128/civil-military-coordination-cimic/>, time of download: 101023DEC2012

THE INTRODUCTION OF FRONTEX'S OBJECTIVE PATTERN AND ORGANIZATION STRUCTURE

The basis of my publication is the research relating to the European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union (Frontex).

I would like to introduce Frontex's main tasks and missions, and its diverse structure, what this international organization has done since its establishment in 2005, for the protection of the external borders of countries which are part of the Schengen Agreement.

After analysing the worrying data of the migration The European Commission and the European Council as well, would like to revalue Frontex's present situation, and it also came up that in the near future Frontex might have its own executive staff, so it will get not just an organization part, but an executive part as well.

My aim is to give you a whole picture of Frontex as an international organization.

I. PRELIMINARY

Frontex achieved significant amount of successful results during its first 6 years. On the 26th of November 2004 came into force the setup of the European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union decree. (1)After creating the Agency structure, Frontex started its activity in Warsaw on the 3rd of October 2005.

On the 25th of May 2005 in the very beginning Ilkka Laitinen the founder and the director of Frontex picked the applicable specialists and held its first opening meeting in the Marriott Hotel in Warsaw. At first the organization didn't have any resources, just laptops and pendrives. The workers in the Agency needed to learn about basic EU provisions, they needed to develop the Agency's structure and strategy. The European Commission allowed Frontex to act without constraints regards to its structure and budget. In the first year of its foundation more than 50 specialists came together from different European countries aiming for one objective, in one unique organization. Back in those days Frontex had 27 borderforce professionals and 17 administrators, and their only aim was to form an Agency, which can organize a good coordination of operation execution, and can give a proper unified answer against the external EU borders challenges.

Just before the end of 2005, the newly founded organization's professionals planned their first joint operation. According to Ilkka Laitinen „nothing was going smoothly, but everything can be arranged with enough determination and adiquett professionals.” (2)The first joint operation was arranged and executed in December 2005. Comparing it with Frontex's later joint operations, the first one was small, well organized, and at the right time. They picked the following motto for the operation „Speed and Efficiency”, and its main aim was to step up effectively against illegal workers and illegal immigrants in the EU. The operation was successful and Frontex laid down the path its operation should follow.

1. Council Regulation (EC) 2007/2004.
2. Introduction of Frontex's first 5 years.
3. Illegal Immigrant: a person who travelled legally to the territory of the EU, but doesn't leave after their visa expired.

II. THE MAIN FUNCTIONS OF FRONTEX

The aim of the politics relating to the external borders of the European Union is to supervise and accomplish a unified and highly integrated border control, which is the consequence of the necessary free movement of people inside the European Union, and its basic element is freedom, security and legal enforcement, this was the goal to build-up Frontex.

The responsibility of the supervision and the protection of the external borders has always debited to the member states, but Frontex makes the present and future measures easy by coordinating these community activities.

Its a fact that the protection of the external borders is an extraordinary task inside the European Union, and it requires the member states to develop the feeling of solidarity between eachother, so if one of the member states faces a difficult migration problem, under Frontex's supervision the other member states will come to offer help.

Frontex places a great emphasis on the implementation activity of risk analysis, that's why its got a Risk Analysis Unit (RAU). Frontex developed an integrated risk analysis model, which helps to provide the relevant information for the execution of tasks, it forcasts unexpected migration outbreak sites, and it defines new migration trends, phenomena.

Frontex provides training for border guards from all the member states of the European Union. There are 10 academies inside the European Union, which are in association with Frontex.

Frontex created and further developed the Common Core Curriculum (CCC) for border guards, and it provides training for the member states national boarder guard intructors as well.

Frontex organizes different tranings on the territory of the member states and in collaboration with them. Between these, there are available language training, stolen vehicle automative expert training, document adviser training, common training with the third country border forces, training for the Rapid Response Border Protection Teams, training for aviation (night and tactical), dog handler training, trainer training, risk assessor training, and criminology training.

Frontex follows the results of scientific research related to the regulation and protection of the external boarders and it forwards this information to the European Union and to the member states.

Frontex created and guide a central register for the technical equipment which helps with the protection and regulation of the external boarders, and its the member states property, its called CRATE – Centralized Record of Available Technical Equipment. On a voluntary basis and when requested from another member state, and after a needs and risk assessment by Frontex the memberstates can make them available between eachother for a short period of time.

III. THE STRUCTURE OF FRONTEX (THE MANAGEMENT AND THE OPERETION DEPARTMENT)

The newest developments are influencing the external environment of Frontex, to handle these, to make the administration of the core activities easier, and to make the collaboration between the Frontex tasks effective, they have established a new organization structure. After the introduction of the new scheme and the establishment of further structural levels, they wanted a more effective approach of the ordinary and horizontal needs. The new structure helps to make the decisionmaking and the process-orientated coordination easier, it guarantees efficiency, also its the basis of the programming and on the leading way of this matrix-based organization it guarantees an effective use of control.

Frontex is a community body, its got legal personality. It can get and take away movable and immovable properties in all the member states and can act infront of a tribunal.

The personnel of Frontex has an adequate number of officials, and as regulated by the member states, it has got the national experts, who are responsible for checking and controlling of the external boarders, and the rest of the staff is the personel who is reponsible to get the other duties done. Looking at the technical questions Frontex is an independent body and it is represented by the managing director.

THE MANAGMENT BOARD

Frontex has got a Management Board. With its recommandation Frontex appoints the Managing Director, on the 31st of March in every year it gives a general report from the previous year, and by the 15th of June it sends it to the European Parliament, to the European Committee, to the European Council and to the European Economic and Social Comitee and to the European Audit Office. The report has to be made public everytime.

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E**Dániel HORTOBÁGYI****Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám**

Before the 30th of September every year, after getting the response of the European Committee, the members who are entitled to vote, can accept, if the majority is three-quarters, the annual work program for the next year. This gets sent to the European Parliament, the European Council and the European Committee; this work program needs to be accepted on the basis of the mutual annual budget process and the common legislation program of the conduct of the external borders.

The Management Board of Frontex is looking at the importance of establishing specialized branches in the member states, and if they agree, they need to establish the importance of the control and protection of the already existing operational and training centres relating to the inland, aerial, and nautical borders.

The Management Board takes recognition of the decision-making of the Managing Director, which are relating to the operational tasks of Frontex, also its administrator for the tasks relating to the budget of Frontex.

The Management Board wields disciplinary authority above the Managing Director, and also above the Deputy Director.

The Management Board identifies the procedural regulations, specifies the structure of Frontex and accepts the staff policy of Frontex.

If some exceptional tasks relating to the external borders or near the external borders needing carrying out, the vote of the member of management board, who lives in the effected country is needed. The Management board can give advice of the Managing Director relating to the matter.

The requests of Ireland and the United Kingdom, to take part in the activities related to Frontex, are reviewed by the Management Board.

The Management Board decides on the regulations on a case by case basis, and always with the total votes of the majority, who are entitled to vote.

The Management Board passes on relevant information relating to the assessment process to the budgetary authorities.

The Management Board can set up an Executive Office, which is helping the Management Board and the Managing Director via preparing programs, activities and regulations, and if its needed it can accept regulations on the behalf of the Management Board as well.

The consistence of the Management Board can be laid down, as the member states can delegate a member each, and 2 members from the European Committee. Every member state needs to appoint a member for the Management Board, and one substitute member, who will represent the member state in the Management Board if the other appointed member is away. The 2 European Committee members also have 2 substitute members, who can also represent them. The mandate is for 4 years, and it can be extended on 1 occasion. To execute, to use and to develop the results of Schengen, the member states can take part of the work of the Management Board with 1 member, and 1 substitute member.

The president and the vice-president are picked from the members of the Management Board. Their mandate is for 2 years, and it can be extended only once.

The sessions of the Management Board are called together by its president, and the Executive Director of Frontex can attend on all of them.

The Management Board gets together twice a year, or if the president or the members of the board requesting it, via a two-third of majority votes. Ireland and the United Kingdom are also invited to attend on these meetings.

The Management Board makes its decisions via the majority votes of the members, who are entitled to vote. Every member has one vote, but the Executive Director of Frontex doesn't take part in the voting.

THE EXECUTIVE DIRECTOR

The European Committee recommends the person who can run for Executive Director, but the Management Board of Frontex elects or absolve him/her from the position (via the two-third of majority votes of the members).

The Executive Director is helped by the Deputy Managing Director, who is representing the Executive Director while him/her is away. The Deputy Managing Director gets the position via the Management Board, which reviews the Executive Directors recommendation. Their Mandate is for 5 years, which can be renewed on 1 occasion for a further 5 years.

THE INTERNAL AUDIT

The task of the Internal Audit is to ensure the efficiency of the operations of Frontex, in favour of the future operations, so they can profit from the mistake of the earlier ones.

It gives independent opinion regards to the operation of Frontex, regards to its internal management, so future operational work can have much better quality.

EXECUTIVE SUPPORT

— Aides-de-Camp

It accomplishes the tasks relating to correspondence and logistics; it does the background protection of the routine-training operations and also it maintains the relationships between the representatives of the member states (NFPOC). It does organise Frontex meetings.

— External Relations

It fulfill the cooperations between Frontex, the international organizations and the third countries. It make the operative collaboration easier between the European Union, the member countries of Schengen and the representatives of the third countries. It does maintain the relationship between the partners from the third countries; it builds a relevant information network in order to share the best information relating to the border force routine training when they are needed to execute operations and experiment of tasks. It endorses the expansion of the external relations according to the strategy plan of Frontex. Regards to questions relating to border management, it cooperates with the institutions, governmental and non governmental organizations of the European Union.

— Frontex Liaison

It performs the information exchange between Frontex and the member states. It identifies and analyses the information relating to Frontex and it highlights those areas, which need urgent interference. It monitors and reports activities with relations to the European Union border management. It represents Frontex`s standing-point on different meetings. It contacts the Operation Headquarters of Frontex first, in case of urgent emergency.

— Planning and Controlling

It proposes the long term strategy of Frontex, it analyses and evaluates the outside and inside impacts on Frontex. It coordinates the functional and financial strategy of Frontex and it also ensures the balance between the resources and the appointed targets. It attains the evaluation system of Frontex`s functions. It also elaborates one effective monitoring system in respect of the Work Program, which main body contains risk assessment activities.

— Quality Management

It gives all round support and quality guidance regards to the inside monitoring systems.

— Information and Transparency

Dániel HORTOBÁGYI

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

Its task is to make sure that Frontex is provided with objective, reliable, readily understandable information for its conscious activities. It is the communication activity of Frontex (spokesman function). During operation it does PR duty for Frontex. It makes the communication inside the organization easier and it produces transparent communication rules.

OPERATIONS DIVISION

— Operations Unit

This unit's task is to coordinate the activities of member states of the European Union on their external Schengen borderlines.

This unit has 4 sectors, from which 3 is responsible for the terrestrial, air and water operative collaborations, and 1 is for the return operations.

Every Frontex mission is based on risk assessment, and generally it takes 3 of a kind impulse to start a mutual operation. At the first impulse Frontex puts forward the execution of the operation, based on accurately analyzed information. At the second impulse, one of the member states can recommend the mutual operation or to perform a tentative project together. In this case after the analysing-appraising task has been completed, in co-finance setting (between Frontex and the member state who recommended the project) the mutual operation or the tentative project can take place. At the third impulse that member state can request the mutual operation or the tentative project which is in trouble, it faces an unexpected or a different situation from normal, which it can not resolve on its own.

In the last two cases after an accurate analysis and appraising, an operative plan is prepared for the execution of the tasks. In these cases Frontex acts as a coordinating processor, it searches for the member states, and lets them know that they should take part in the mutual operations, and then it awaits for their different offerings. After the offerings have been received, they get analysed and appraised as well, then they select those experts, and technical tools, who/which will serve it best, and the success of the mutual mission. Based on these, they sent the finalised plan to every member state.

The basic principal is, that the mutual operations should give to the member states of the European Union system solutions on their border management for their external schengen borders. This means that the chance of mutual cooperation will grow between the member states, this will reduce the risk factors, and boost the whole European alliance.

— Risk Analysis

The Risk Analysis Unit of Frontex does advocate the analysis relating to the borders in 3 ways:

1. FRAN (Frontex Risk Analysis Network) involves the risk units of the member states and the Associated States of Schengen, also the European Commission, the Europol and EU SitCen, who takes part on the meetings. Occasionally the observing countries representatives can get invitations to the FRAN meetings. The information swap between FRAN started in the second half of 2007 on a month/ two month basis, as a form of IRS – Incident Reporting System. The FRAN hosts meetings 3-4 times a year, where every involved party gets to voice their say, different programs and up to date analysis is introduced.
2. ANTOOLS (Analytical Tools) expansion and use of such tools, which can improve-sponsor analysis (satellite data, statistical programs, etc.)
3. Mutual training for example FRONBAC (Frontex Border Guards Analytical Community) 2009-2011

The Risk Analysis Unit of Frontex uses the information what it receives from the Risk Analysis Network, for analysis, estimation, and also for the support of the operations (mutual operations, Frontex Situation Analysis Centre).

The Risk Analysis Unit uses the Common Integrated Risk Analysis Model – CIRAM, what was developed by the Expert Group of the European Council in 2002. The first CIRAM contained criminal reconnoitring information (treat

assessment) and risk analysis, which reveals the weaknesses of the border management on the external borders of the EU. The CIRAM serves on a risk analysis basis, which must be used by every member state.

Based on the 4th Article of the Frontex Decree, the Agency works out and uses a mutual integrated risk analysis model; it prepares risk analysis for general and individual situations, which will be sent to both the Council and the Committee, and the sample results of the mutual integrated risk analysis, will be used for the training of the border guards – mentioned in the 5th article – when the unified Core Curriculum is worked out.

The CIRAM was refreshed by the member states and Frontex in 2007. The current CIRAM avoids some particular questions, for example the indicators used for the exploration of the border managements vulnerable points or how to estimate future developments. This needs further developments, in the view of the Council Regulation (Council Conclusion no. 2 15628/06 FRONT 229 COMIX 982, the Council accepted it on the 4th of December 2006): “It gives a notice to Frontex and the member states, to revise the effectiveness and uniformity of the border control, pre-eminently thereby, to continue to develop the Mutual Integrated Risk Analysis. In a bigger extent, mutual steps need to be taken, in order to support the activities and evaluations on an operational and tactical level. “(Not official in translating)

FURTHER ANALYSIS ACTIVITIES

RA – (short term Risk Analysis): the analysis is especially for the support of the joint operations.

TRA – (Tailored Risk Analysis): These analyses are to unfold and to evaluate specific problems (for example illegal migration from East-Africa) In the TRA the member states that are sending delegates, representing their research results on the meetings organized by the Frontex Risk Analysis Network, and they also give seminars regards to the subjects.

SARA – (Semi-Annual Risk Analysis): the observation and evaluation of the first 6 months of the actual year.

ARA – (Annual Risk Analysis): the observation and evaluation of the past year and guidelines for next year

Tasks from the Risk Analysis Units of the member states:

- Active and proactive participation on the meetings organized by the Frontex Risk Analysis Network
- Sending statistical schedules refilled with regular, exact, reliable data for a deadline on a monthly basis to Frontex (till the 25th of the month following the already estimated one), which is through the ICONet (the Information and Coordination Network Migration Management Service – a web-based secure site of the member states)
- Translating the Frontex material tangent to our country, sending its extracted summary towards the decision-makers;
- Maintaining regular contact with the Risk Analysis Unit of Frontex, through the international contact facilities (NFPOC)
- Sending answers to the Risk Analysis Unit of Frontex, to individual requests
- Participation in the development of CIRAM, and the TRA`s relating to our country, and training programs.

OTHER TASKS

The sensitive information swap in the future between the Risk Analysis Unit of Frontex and the member states is possible through a software called CHIASMUS, which Frontex made available to the member states. This program is capable to do code and encode files. This program is isolated from the internet; it needs to be used on a special computer, dedicated to this program. It can also be downloaded to more computers at the same time, but there has to be a responsible person for the usage, who is picked by NFPOC.

FRONTEX SITUATION CENTRE

It was established as a stand-alone unit by the decision of the Management Board, on the 26th of November 2007, but officially it started its work on the 1st of July 2008. The situation centre is the only such point, where the information is going in and from where the information is effuse. The Centre analyses and rates the incoming information and through its function. A bright picture is emerging about the EU member states border management on their external schengen borders.

The Situation Centre is dealing with situation – and crisis monitoring, it forwards the alerts, it prepares operation reports for the executives, it constantly receives and sends data about the ongoing mutual operations, it forwards information towards the member states, regards to the threats to the mutual operations, it sends the information relating to the mutual operations to the participating member states through the One-Stop-Shop online system of Frontex. It does media monitoring, it prepares newsletters, and it also takes care of the mobilization of RABIT – Rapid Border Protection Group.

The Situation Centre guarantees the information flow between Frontex, the member states and the other external partners in 24/7; it also gives important data to the executives for decision-making throughout the analysis and evaluation process.

REFERENCES

4. Carrera, Sergio: The EU Border Management Strategy - FRONTEX and the Challenges of Irregular Immigration in the Canary Islands CEPS Working Document No. 261/March 2007
5. Council of the European Union 2768th Council Meeting Justice and Home Affairs, Brussels, 4-5 December 2006 15801/06 (Presse 341) Press release Electronic note:
http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/jha/91997.pdf, 11.11. 2011.
6. Deloitte: Study on the feasibility of establishing specialised branches of Frontex (Final Report) Electronic note:
<http://www.statewatch.org/news/2010/feb/eu-frontex-branches-study-final-report.pdf>, 05.12.2011.
7. Frontex Common Core Curriculum EU Border Guard Basic Training
8. COUNCIL REGULATION (EC) No 2007/2004 of 26 October 2004 establishing a European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union
9. REGULATION (EC) No 863/2007 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 11 July 2007 establishing a mechanism for the creation of Rapid Border Intervention Teams and amending Council Regulation (EC) No 2007/2004 as regards that mechanism and regulating the tasks and powers of guest officers
10. REGULATION (EU) No 1168/2011 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 25 October 2011 amending Council Regulation (EC) No 2007/2004 establishing a European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union

OUTSOURCING A VÁLSÁGKEZELÉSBEN I. — ZSOLDOSOK

Szerző áttekinti a hadviselés kiszervezésének, a for-profit hadviselés és a zsoldosmozgalom történetét, felvázolja a köz- és magánszféra határán mozgó magán biztonsági és katonai cégek által megjelenített dilemmát.

A cikk keresi továbbá a választ arra a kérdésre, mennyire illeszthetőek be a katonai válságkezelés, és állami pacifikálás eszközei közé a magán katonai vállalatok, és összességében milyen hatékonysággal látják el feladataikat. Továbbá kitér arra, milyen tágabb keretbe illeszkedik a háborús tevékenység magánosítása.

Szerző a dolgozat második részében a 2011. szeptember 11. után bekövetkező új jelenségeket vizsgálja, a hagyományos outsourcingot összehasonlítva a XXI. századi (afganisztáni és iraki háború) előtti és utáni fejleményeket és elhelyezi a cégeket a nagyvállalati gazdasági térhódítások erőterében.

Cry 'Havoc,' and let slip the dogs of war;
That this foul deed shall smell above the earth
With carrion men, groaning for burial.
*William Shakespeare*¹

A XXI. században a hírekben változó kontextusban, de egyre többször jelentek meg a „zsoldosok”. A tudósítások szerint jelen voltak Afganisztánban, Irakban, Líbiában, Szíriában, részt vettek az afrikai konfliktusokban és számos ország alkalmaz külországi hadi-harcászati „szakértőket”.

Jelen tanulmány célja leírni és megvilágítani a harctéren és válságövezetekben alkalmazott zsoldosok tevékenységének megváltozását és annak okait.

A háború jelensége diverzifikált erőforrásigényéből következően nem kizárólagosan állami tevékenység. A hadseregek az ókortól kezdődően igénybe vették a magánpiac és egyéb fizetett idegenek segítségét, mind személyi, mind haditechnikai vonatkozásban.

Az igénybevétel egyik formája a kiszervezés (outsourcing), amely eredetileg a magánvállalatok esetében egyes tevékenységeik szervezeten kívüli végrehajtását jelenti. A jelenség a piacról szivárgott be az állami feladatmegoldás eszközei közé, a közhatalommal bíró állam, ugyanis alapvetően idegenkedik hatalmának dekoncentrációjától és nem mond le a háború jogáról [2].

A tényerés során a hadsereg és az irányító politika felismerte, hogy bizonyos szempontok alapján a hadsereg eszközeit, működési feltételeit és akár hagyományos feladatát elvégző személyeket a magánpiacról is beszerezheti. A szempontok változatosak, az emberanyag képzett, fegyelmezett és lojális, időben és mennyiségben rugalmasan rendelkezésre áll, kiképzési igénye nincs vagy elhanyagolható, ezzel kíméli az értékes hazai humán erőforrást. Hadijogi szempontból korlátlanul bevethető, a felek között szabályozott magánjogi szerződés van, a politikai kommunikációs térben a kapcsolat tagadható, ugyanakkor a megbízott haderő – optimális esetben – minden szempontból alkalmas komplex válságkezelési feladatok ellátására.

Fenti szempontokból következően a kereslet tértől és időtől függetlenül létrehozott egy sajátos piacot és annak áruit; az eladható katonai szaktudást, erőt és eszközöket.

A hadviselés története során, a technikai fejlődés ellenére soha nem nélkülözhetette az embert, bár a szerző megjegyzi, hogy egyre fokozódó erőfeszítésekkel próbálják kiküszöbölni.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

PECZÖLI Ákos

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

A katona – legyen bármelyik korszak terméke – speciális jogviszonyban levő munkavállaló, tevékenységének állandó eleme, hogy döntési szabadsága és alapvető jogai egy részéről lemond és elfogadja, hogy kötelessége életét is áldozni.

A katonai tevékenység intézményi kerete a hadsereg, ennek szervezési elvei alapulhattak a (kényszer)sorozott vagy önkéntes (szerződéses) toborzáson, a katona lehetett aktív vagy tartalékos, hozzáállása szerint hivatásos vagy profi.

A szakirodalmi motivációs vita eldönthetetlen, a sorozott katona léte mögött az állampolgári kötelesség ethosza húzódik, a hivatásos katona az állam stabil fegyveres erejét képviseli, a profi ettől annyiban különbözik, hogy minőséget képvisel [3].

Díjazása szerint a katona lehet szerződéses vagy zsoldos, de a kor színvonalának megfelelő fegyverzet kezelése, a kiképzés összetettsége, a feldúsult tudásanyag mindig teljes embert kíván. A magas és folyamatosan növekvő sztenderdek való megfelelés csak kellő motiváció útján valósulhat meg, ennek – egyik – legjobb eszköze pénz.

A fent említett vita során élő a kérdés, hogy míg a piaci logika mentén az önkéntes és fizetett katonától megfelelő teljesítmény várható, milyen morállal rendelkezhet a sorozott állomány. Megjegyzendő, hogy a sajtóban tévesen illetik a zsoldos jelzővel a nemzeti, reguláris, önkéntes haderőt a zsoldos jelzővel.

Az outsourcing intézménye egyszerre kerüli ki és válaszolja meg a kérdést, a pénzt nevezve a legjobb motivációs faktornak, támadást intézve a tradicionálisan állam és állampolgára között fennálló védelemre irányuló jogviszony ellen.

Az elmélet legjobb próbája a gyakorlat; szikár tény, hogy a pénzért vehető fegyveres szolgáltatás hagyományos formája a zsoldos intézménye, amely végigkíséri a had- és rendvédelem történelmét az egész világon.

Az ókori Kelet nagy birodalmi a sorozáson alapuló hadsereg-szervezési elv miatt még nem kényszerülnek zsoldosok toborzására, az első említés elég korán, Dávid király fizetett krétai testőrségéről esik. A zsidó törzsek is jeleskedtek a zsoldosmesterségben, az egyiptomi Újbirodalom zsidó zsoldosai Jeb erődöt is védik. Tömegesen először Dareiosz király fegyvernemekre osztott hadseregében jelenik meg a görög zsoldos nehézgyalogos, majd egységeik a görög városállamok bonyolult diplomáciai harcának állandó szereplőjévé válnak. Nagy Sándor makedón hódító i.e. 333-ban vívott csatájában 15.000 zsoldos szolgált seregében, annak egyik alapelemét jelentve.

A zsoldosok feletti parancsnoklás ellentmondásai meg is mutatkoztak az utasítási láncban; mivel emberei felett a zsoldosparancsnok gyakorol tényleges hatalmat, utasításokat adott, büntetett és jutalmazott, a koncepció lényegét jelentő pénz is rajta folyik keresztül [4].

Az ókori Róma köztársaságában a zsoldosok foglalkoztatása kevésbé népszerű, de a görög harcosok az általános kedvezőtlen vélemény ellenére itt is jelen vannak.

Terminológiaiag a hivatás katonát a mercenarius szóval jelölték, amely alkalmazottat, szolgát és szerencsevadászt is jelent. A szó továbbélt az angol mercenary, a francia mercenaire, és az olasz soldato mercenario alakokban, később vagy az olasz condottiere, a német Söldner válik bevetté. A magyar zsoldos szó a németből származik, a zsold jelentése a legénységi állomány katona illetménye [5].

Fogalmilag a zsoldos kifejezetten a hivatásos katonát jelölte, akit nem saját országa fizet, hogy idegen országban harcoljon [6], illetve az általános hadkötelezettség előtt hadkiegészítési mód alapján szolgáló katona [7].

Változást a császárkorban az augustusi hadseregreform hoz, felállításra kerül a pretoriánus gárda, mint elit zsoldosegység, majd modelljét követi a hadsereg is. Ennek következménye, hogy a hadsereg a légióházadások útján függetlenedett a politikai vezetéstől és saját pozíciójából is elég erős érdekeit érvényesíteni. A katonacsászárok korában már egyenesen csapataikkal szereznek meg posztokat.

¹ soldier of fortune; az angol nyelven egyszerre szójáték is, a *fortune* jelent vagyont és szerencsét is.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

PECZÖLI Ákos

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

Ezután mintegy ezer évre leáldozott a zsoldos-hadviselésnek; a katonáskodás idő- és pénzigényes jellege miatt a nemesek kiváltsága lesz, létrehozva a lovaghadserget. A nemesi réteg azonban hajlamos politikai szándékait elegyíteni, így a szentföldi háborúk újra megteremtik az igényt a fegyelmezett, hatékony és főleg csendes alkalmazottakra.

A zsoldosság felfutása a pápai államhoz köthető, amely a XV. századtól közrangúakat is szolgálatába állít, majd továbbbi lökést ad az itáliai városok növekedésével járó belső és a közöttük futó kereskedelmi utakat érintő külső védelmi igény. Fel kellett ismerni, hogy a lovagsereg sem moráljában (sarcol), sem hatékonyságában nem felel meg a feladatra (a zsoldossereg legyőzi). Condottiere-nek elszegődni így virágzó üzlet, de moráljuk hullámmzó; hajlamosak a magasabb díjazásért elhúzni a háborút és tétnélküli ütközeteket vívni. Niccoló Machiavelli „A fejedelem” című munkájában leírt szavaival;

„Szeretném megmutatni, milyen szerencsétlen ezeknek a seregeknek a használata... A zsoldos és a segédhaderő veszélyes és felesleges; aki zsoldosok fegyverére alapozza uralmának biztonságát, nem lehet annak soha nyugalma, mert egyenetlenkedők, törtető, engedetlenek, hűtelenek, barátok közt hetvenkedők, az ellenséggel szemben gyávák; istent nem félik, emberekkel szemben adott szavuk nincs, s ha késik a cselekvésük, ezzel csak a biztos romlás késik, békében ők fosztanak ki, háborúban az ellenség.” [8]

Machiavelli szavai pontosan jelzik a fő dilemmát a zsoldosok bevetésével kapcsolatban. A művel kapcsolatban nem szabad elfelejteni, hogy a szerző száműzetésének idején keserű tapasztalatai alapján írta, jelentőségét bizonyítja, hogy meglátásait a jövő eseményei is igazolták.

A zsoldossereg, mint entitás, sajátos hadszervezet alapján működött és működik ma is. Jelentősége, hogy a felállítás folyamata – noha a toborzást hivatásos katonák végezték – teljesen a magánszférában folyik. A sereg ráadásul nem nélküli az célszerű demokrácia kellékeit, a sereg ugyanis maga választja kapitányát, minden további (szerződéskötés, fegyelmezés, szervezés) az ő felelősségi körébe tartozik. Érdekesség, hogy emellett a zsoldoskatoná maga gondoskodik élelmezéséről és felszereléséről.

A zsoldosok azonban – megannyi azonosságuk ellenére – nem szakíthatók ki koruk közegéből.

Az arisztokráciára alapozott hadseregek erős riválisa volt minden kisebb költségű és hatékony megoldás, ellenszenyüket tüzelve, hogy ezek állománya általában alacsony sorból származó katonákat tömörített. Az alternatíva ideáltípusai az angol számszeríjász (longbowman) és a kontinentális muskétás (a puszkapor elterjedése után) mint az olcsón, drillel egyszerűen kiképezhető, feláldozható, de főképpen nagyon hasznos katonáknak.

A zsoldoscsapatok szervezete is a hatékonyságot szolgálta, egy helyettes hadnagy, valamint néhány őrmester könnyen eligazgatta a bérelhető egységet, amely bérelte lejártával elcsapható volt. A zsoldoshadsereg alfája és omegája a díjazás kérdése; a megbízó területén kizárólag a csapatok állandó alkalmazása volt biztonságos, ellenkező esetben azok zabrálással szereztek ellátmányt.

A Német-római Császárság is felismerte a zsoldossereg előnyeit; fegyelmezett, a belpolitikai viszonyoktól és a törvényektől függetlenül mindig, mindenhol, bármennyi időre bevethető, ellentétben a lovagsereg körülírt jogaival és kötelezettségeivel.

A teljes áttérés azonban nem történik meg, a lovag-, a zsoldoshadsereg és a milícia csapatok együtt léteznek egymás mellett. Ennek fő oka, hogy az uralkodó előtt lebegett a zsoldosok által megdöntött megbízók példája, ezt elkerülő célzerű volt a konkurens szervezetek fenntartása az „oszd meg és uralkodj” elv alapján.

Az arisztokrácia a versenyben a túlélést választva elsajátította a modern zsoldostaktikát és sajátos „rangpiacot” hozott létre, ötvözve a hagyományt és zsoldosetikát [9].

A zsoldoslás eközben új fejlődési lépcsőt ér el, az üzleti körök brókerként fellépve szerződtették és kölcsönözték ki őket, valamint az itáliai németalföldi, angol, spanyol zsoldosok helyett „divatba jöttek” a vallon és svájci katonák. Később utóbbiakból kerülnek ki a vatikáni Svájci Gárda tagjai is.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

PECZÖLI Ákos

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

Hazai vonatkozásban elmondható, hogy a magyar állam I. Istvántól kezdve ismeri és használja a zsolddal és birtokkal jutalmazott hivatásos katonákat. Sőt, a magyar katonák Nagy Lajos nápolyi hadjárata után Európa-szerte keresettek lesznek, Toldi Miklós zsoldosvezér, a pápai államot (is) szolgáló fehér csapat kapitánya. A pápai zsoldossereg 5.000 fős állományából ekkor 1.600 fő volt magyar nemzetiségű.

A Hunyadi család az ingatag belpolitikai helyzetben jó hasznát vette a nemesektől való függetlenséget jelentő segédcsoportoknak. Hunyadi János az 1470-es években még 10.000 fő zsoldost foglalkoztat, ez az 1480-as évekre 20-30.000 főre kúszik fel. (Összehasonlításképpen a teljes mai magyar haderő összlétszáma 25.660 fő [10])

Hunyadi Mátyásnak is először meg kellett fegyelmeznie – vezéreiket kivégeztette – az ország területén működő cseh zsoldosokat [11], mielőtt felépíthette Fekete Seregét. A sereg leginkább külföldiekből (cseh, lengyel, német, román) épült fel, és heterogenitása ellenére példás harctéri fegyelmezettséggel működött négy fegyvernemre (nehéz- és könnyűlovasság, gyalogság és tüzérség) osztva. Költségei a 480 ezer akkori forintot is meghaladták, Mátyás a magas költségek mellett igyekezett is visszaszorítani a harácsolást, önkényeskedést, kifogva a szelet az ellenzők vitorlájából.

Halála után a sereg zsoldfizetés nélkül feloszlik és szétzúlik, korábbi kapitányuk Kinizsi Pál Halászfalunál szétveri őket, mindössze 8.000 fő marad együtt. A csapatot a török elleni küldetésre ellátmány nélkül küldik, az rabolni kezd, és a vádakat beigazolódni látva a nemesi hadak 6.000 főt megölnek közülük.

Machiavelli szavait látszanak igazolni Magyarországon az 1551-es erdélyi bevetés és a 1604-es Bocskai felkelés idején a zsoldosok viselkedése; Martinuzzi Györgyöt Ferdinánd király felhatalmazásával a támadástól rettegő Castaldo olasz zsoldosparancsnok alvinci kastélyában imádkozás közben megöli, majd 7.500 fős seregével elhagyja a tartományt, később a császári zsoldban álló hajdúk állnak át Bocskai mellé.

Külön problémát jelentett, hogy az idegen zsoldosok hazájuk higiéniai szokásai szerint éltek, gyakran járványokat robbantva ki a magyar területeken.

A XVI-XVIII. században az állam magába fogadja a zsoldosmozgalmat, állampolgárait külön adózási rendszer bevezetéséből fizeti és tovább él a külföldiek szerződötési hagyománya is, az új kor legjobbjai a német zsoldos Landsknechtek. Az új harcmodorral bíró, szervezett, felkészült egységek visszatérő problémája a fegyelem, amelyet olykor csak kegyetlen fizikai kényszerítéssel és közkatona bíróságokkal lehet kikényszeríteni. A fegyelem ingadozás egyik oka a gyenge fizetési fegyelem is, ami állandó alkudozások, és létszámhamisítás mellett folyamatos fosztogatáshoz vezet. A szerzett javak elosztását a zsákmánymester felügyeli, továbbá megjelennek a szervezők, közreműködők, közvetítők, ügynökök.

A katonabrokkerek közül kitűnik Wallenstein, aki a 1618-1648 közötti harmincéves háború idején korát megelőzve létrehozta a katonai magánvállalkozás modellértékű ösét. A kölcsönös hitelfüggésen alapuló üzleti vállalkozás csúcán Wallenstein a hadviselés minden fázisából hasznot tudott lecsípni. Igaz, eközben Németország 10 milliós lakosságának a fele elpusztult.

A modell ereje azonban kétségtelen volt, csak a francia forradalom után bevezetett általános hadkötelezettség hozott létre versenyképes szervezetet [12].

A csökkenő tendenciát mutatja, hogy a porosz hadsereg létszámából 1740-ben 2/3 volt zsoldos, ez az arány 1780-ra 2/5-re esik. A zsoldosok korlátlan bevetését ráadásul gátolja a nemzetközi jogi előírások szigorodása.

A XIX. századra megtört a fejlődési dinamika. A nagyhatalmi logika mögé a feleslegből táplálkozó állami tulajdonú tőke állt, amely modern, könnyen irányítható, engedelmes seregeket akart [13]. A folyamatos technikai fejlesztések pénzigénye humán oldali megtakarítást írt elő, előtérbe kerül a parancsszóra felálló sorozott hadsereg. Az állami hadseregben eltűnnek a korábbi autonómikus elemek, minden folyamategység mögött előírás áll; minden férfi katona, kötelességük harcolni, a toborzás, szállítás, ellátás, harceszközök biztosítása állami feladat.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

PECZÖLI Ákos

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

Amint az egység elvégezte feladatát, visszazállításra került kiállítási körzetébe, majd folytathatta – kötelező gyakorlatokkal – terhelt polgári életét.

A XX. század elejére kikristályosodott a hadsereg szervezés új alapja, készen állnak a nagy háború haditervei, a terepasztalon modellezett koncepciók.

A tervek alapján felépített állami–hadi gépezet magában hordozta az első világháború kirobbantását, a béke fenntartása iránti erőfeszítések elenyésztek a konfliktusokra felépített szövetségi rendszer szövedékében. Az egybefonódó érdekek több évtizedre állami monopóliummá tették a háború intézményét, annak minden következményével együtt [14].

A modernizmus első nagy mérföldköveként a világháborúk hihetetlen mennyiségű katonailag kiképzett és harcban kipróbált embert hagytak maguk után, akik közül sokan nem is értettek máshoz.

A két világegés következményeként két ellentétes szellemi tendencia hatott Európában, folyamatos dilemmát okozva. Az idealista álláspont szerint a volt gyarmatokat önfejlődő pályára kell állítani, míg a realista szerint a – hidegháborús logikának megfelelően – a befolyási övezeteket bármilyen eszközzel meg kell tartani, ennek leghatékonyabb módszere a fegyveres érdekérvényesítés.

A némileg módosult realista álláspont győzelmeként az 1960-as évekre a harmadik világban létrejött az igazi „private military” világa.

A kezdetben titkos műveletek koordinálását konspirált zsoldosbörzék és zsoldosügynökségek végezték, a fedőcégek által álnéven végzett tevékenység mégis megjelent a médiában. A világ megismerte a „Les affreux” (A borzalmasok) társaságot, és olyan gáncsnélküli zsoldosvezér úriembereket, mint a kízásairól híres Trinyuer ezredest, Roger „Fejlövés” Faulquest, Jean Schramm-ot, Bob Denard-t, Callan „ezredest”, Alastair Wicks-t, Michael „Őrült Mike” Hoare és „vadlibái”-t - aki annyira nem volt örült, hogy ne ő tárgyalta volna pénzügyekben [15], Heinz-Siegfried „Kongó” Müller, „a nevető gyilkos”-t és Rolf „Biafra” Steinert [16].

Müller az 52-es kommandó parancsnoka volt, aki korábban a Wehrmachtban és Koreában szolgált, és Afrikát a bolsevizmus elleni harc terepének tartotta.

Rolf „Biafra” Steiner szintén a Wehrmachtban kezdte pályafutását majd az Idegenlégió után Algéria, Kongó, Biafra következett.

A csapatok java leszerelt katona, köztörvényes bűnöző és háborús bűnös volt, ideális olyan egészséges klímájú bevetési területekre, mint Angola, Belga-Kongó, Benin, a Comore-szigetek, Csád, Madagaszkár, Nigéria, Rhodézia (a mai Zimbabwe), Szudán, Uganda.

A havi zsold 800-2.000 akkori amerikai dollár között változott, a pénz forrását gondosan elrejtették. Ideológiai háttérük a szokásos „pénz az első” elven túl kiegészült a Wehrmacht és a francia Idegenlégió gyarmatias, rasszista ideológiájával.

Ez a rasszizmus gyakran gyűlöletbe fordult, és a zsoldosok tevékenységét nem korlátozták emberiességi megfontolások, a „terület megtisztítása” során napirenden voltak a razziák, tisztogatások, vérfürdők, tömeggyilkosságok, ember vadászatok, hogy a vadállatoknak otthagyt sebesülteket és a szuvenírnék kifőzött koponyákat ne is említsük. A cselekmények áldozatai voltak a nők és a gyermekek is, valamint az őket ért támadások után a „tanácsadók” gyakran statukákként példát emberi fátylakkal.

A csapatok felszereltsége a terephez igazodott, a csapatszállító terepjáró teherautók mellett létrejöttek a „technical”-ok, a felfegyverzett terepjáró dzsipek és a fosztogatás kellékeivel speciálisan felszerelt járművek. Az egyes lövész a nagy hadseregekben szokásos olcsó kézfegyvereket használt [17].

Nem véletlen, hogy a műveleti területek a népi társadalmak jegyzékében előfordulnak és az időpontok is kínos egybeesést mutatnak, mintegy 6.744.000 fő (nagyon mértéktartóan) becsült összállozattal [18].

Az afrikai hadviselés szorosan kapcsolódik a gyermekkatonaság intézményéhez is. Bár az ENSZ BT számos határozatot hozott a kérdésben [19], a világon mintegy 500.000 gyermekkatonából 300.000 Afrikában található, ebből 100.000 ma is aktív. Ők általában árvák, koruk hét évtől tizennyolcig terjed. A nagyon fiatalok (10 év alatt) kémként, teherhordóként, futárként, szakácsként kezdik és fejezik be, mert gyanakvást keltő tevékenységükkel minden civil célpontra tesznek [20]. Az önálló akarattal nem bíró gyermekeket általában elrabolják, „betörnek” és erőszakra trenírozva bevetik valamelyik konfliktusban, gyakran éppen ismerős falvak ellen. Másoknak ez az egyedüli munkalehetőség az éhenhalás ellen. Amint alkalmasak fegyver viselésére (értsd: elbírákja azt) kiképzést és fegyverzetet kapnak. Az elismerést szomjazó gyermekek jó katonák, olcsók, engedelmesekek. Némelyeket halálosan megfenyegetnek vagy „varázserővel ruházzák fel őket” a golyók ellen [21]. A lányoknak a harci cselekmények mellett gyakran szexuális szolgáltatásokat kell nyújtaniuk, „férjhez adják” őket a katonákhoz, esetleg a harcot fedező bevétel érdekében eladják vagy prostitúcióra kényszerítik őket. A nők megerősöklése egyébként bevett fegyverre lett a térségben [22]. A külföldi érdekek biztosítása és a gyermekkatona karrierje miatt erős a kapcsolódás a zsoldosok világához, ugyanis a gyökértelen, képzetlen, eldurvult „veteránok” előszeretettel művelik tovább szakmájukat, növelve az utánpótlási bázist. Megemlítendő érdekesség, hogy a 18. életév előtt néhány, magát civilizáltnak tekintő ország (Kolumbia, India, Izrael, Nagy-Britannia, Peru) is besoroz vagy használ fiatalokat [23].

A zsoldoslásnak azonban természetesen van jogi kiskapuja, a fizetés ellenében harcoló idegenek a hadrend részévé válnak. Bár a konzervatív tipológia szerint sem a légió, sem pl. az izraeli Mahal2000 nem tartozik a zsoldos-intézmények közé, mégis jelentőségük, a zsoldos-utánpótlásban és katonai téren játszott szerepük indokolja említésüket.

Klasszikus példa a francia Idegenlégió, említhetjük a spanyol megfelelőjét, a brit szolgálatban álló gurkhákat és a mexikói Oaxaca és azték indiánokat [24].

Az Idegenlégió (Légion Étrangère) a hadrendbe állított zsoldosok legnagyobb szervezete, mert „politikai szempontból mindig egyszerűbb lesz külföldi katonákat veszélyes helyekre vezényelni.” Keletkezése 1831-re az algériai hadjáratra datálódik, amikor a Franciaországban levő sok menekültből hadsereget szerveznek a gyarmati érdekek védelmére. Ez az elégedetlenség elmozdításával stabilizálja a belső helyzetet és létrehozta a „dárdahegyet”, mely kíméletlenül mészárolva-fosztogatva végzi az úttörő munkát a francia reguláris hadsereg előtt.

A légiót körüllengi egyfajta legendákkal átszőtt romantikus pátosz. Az igazság ezzel szemben az, hogy tagjai a kolonializmust szolgálva nehéz körülmények között kevés fizetésért harcoltak. A francia állam cserébe munkát, ellátást, életperspektívát, kalandot és erőszakot, valamint új név birtokában nem adott ki senki a hatóságoknak. Tagjai között – a szigorításig – sok volt a köztörvényes bűnöző és a II. világháború után a náci háború bűnös. Az álnéven való szolgálat jelenleg is lehetséges, 10 év után állampolgárság.

Az Idegenlégió története két nagy szakaszra tagolódik, a „régiből” (La Vieille) légióra, amely az 1835-ös Abd el-Kader emírral kötött afrikai béke folytán Spanyolországban vetettek be, és 4.000 főből 400 fő maradt élve.

A légióba visszatérő 150 fő alkotta az „új” (La Nouvelle) légió magvát, amely a „légió hazájába”, Afrikába visszatérve „a pokol különítményei” néven szerez kétes hírnevet. A légió – bár belföldi bevetése tilos – segít a Párizsi Kommun levelezésében, harcol Tunéziában, Vietnámban és Szomáliában. Mexikói bevetésében mindenki elpusztul ez a „camerone-i helytállás”, melynek évfordulója április 30., a légió napja.

A légiót tevékenységét a továbbiakban főként Afrikában fejti ki – „A légió Afrikáé” – és története a továbbiakban is elmentmondásosan alakul, némileg meghaladva jelen dolgozat kereteit..

A II. világháborúban harcol Németország és Olaszország ellen, bevetik Vietnamban, és amikor a régi zsoldosbetegség szerint az I. ejtőernyősezred meg akarja dönteni a de Gaulle kormányt 1961-ben a reguláris hadsereg leverni a próbálkozást, és központját 1962-ben az algériai Sidi-bel-Abbes helyett a korzikai Aubagne-ba teszik át.

Afrikában 1969-ben Csádban, 1975-ben Dzsibutiban és 1978 Zaire-ban vetik be, ahol erőfőlényének köszönhetően teljesíti feladatát.

A modern sereg koncepciójának megfelelően Franciaországban 2001-től megszűnik a hadkötelezettség, újabb toborzási bázist nyitva a légióknak.

Mivel missziós területeken végrehajtandó műveletekhez különleges képességek kellenek, a francia szerepvállalás jelentős részét a légió teljesíti [25].

A spanyol légió (Tercio de Extranjeros – Külföldi Ezred) 1920-ban alakult, hogy a spanyol fennhatóság alatt álló Marokkóban elnyomja az emigráns spanyol lázadókat. Az egység Marokkó függetlenségéig folytatta műveleteit, ma Melilla enklávé kikötőjében állomásozik. Az önkéntesek brutális kiképzésen mennek keresztül, állampolgárságot ők is kaphatnak [26].

A gurkha lövészek 1815-től Nepál, India és Anglia közötti megállapodás eredményeként lettek átvezényelve a brit haderőbe. A gurkha név Gorkha város nevéből származik. Tagjai harcoltak a két világháborúban, szolgáltak Hong Kongban, Malajziában, Borneón, Cipruson, a falklandi háborúban, Koszovóban, Afganisztánban és Irakban. A katonák legendás hírnevük ellenére csak az utóbbi időben kapják meg a brit állampolgárságot [27], és mintegy 25.000 tagjuktól megtagadták a brit fegyveres erőknek kijáró teljes nyugdíjat [28].

Az izraeli Mahal2000 non-profit szervezet, tagjai önkéntes katonai szolgálatot vállaló zsidó vallású „potenciális hadkötelesek”. Ez a besorolás megfelel a sorállománynak, az elhivatottabbak több lehetőség, akár felsőfokú tanulmányok között is válogathatnak [29].

A zsoldosok kérdése és jogi szabályozásának igénye a 1960-as években jelent meg az afrikai államok részéről.

A tevékenység fogalma Genfi Egyezmény 1977-es Kiegészítő Jegyzőkönyve 47. cikkelye [30], a Afrikai Egységsszervezet 1977-es Zsoldosokról szóló Egyezménye [31] és az ENSZ Közgyűlésének 1989-es A/RES/44/34 számú döntésében szereplő meghatározása kis eltéréssel megegyeznek. Ezek szerint a zsoldos olyan személy; akit helyben vagy külföldön toboroztak, hogy fegyveres konfliktusban harcoljon, ténylegesen részt vegyen az ellenségeskedésben; alapvetően nyereségvágyból motivált arra, hogy részt vegyen az ellenségeskedésben; a konfliktusban részt vevő fél ténylegesen anyagi ellenszolgáltatást helyezett vagy nevében helyeztek kilátásba, amely lényegesen meghaladja a konfliktusban részt vevő fél fegyveres erejében hasonló rangban vagy feladatkörben szolgálók javadalmazását, nem rendelkezik sem a konfliktusban részt vevő fél, sem a konfliktusban részt vevő fél által ellenőrzött terület állampolgárságával, nem a tagja a konfliktusban részt vevő fél fegyveres erejének, végül nem fegyveres szervezet tagjaként vezényelték hivatásos szolgálatra a konfliktusban részt nem vevő állam által. Ezenfelül nem illetik meg a harcoló felek és hadifoglyok jogai, és az ENSZ definíciója hozzáteszi, hogy a zsoldos az alkotmányos kormányzat vagy rend stabilitása ellen dolgozik.

Összefoglalva a zsoldos tevékenysége; az adott konfliktusban külföldiek által nyereségvágyból végzett direkt fegyveres (destabilizáló) tevékenység.

A fogalom több szempontból is aggályos; nem szab meg korhatárt, nem szabályozza az indirekt részvételt, a felszerelésről nem egységesen rendelkezik, és legfőképpen nincs eszköz az egyetemes veszélynek nyilvánított jelenség megfékezésére.

A kérdés az, hogy valóban veszélyes-e a zsoldos, és mennyiben korrekt az – egyébként a gyakorlatban nem működő – definíció.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

PECZÖLI Ákos

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

A harmadik nagy változást a hidegháború vége hozta el. A hagyományos hadseregek szembenállása megszűnt, a felhalmozott erőforrások és az óriási kapacitás fenntartása indokolatlanná vált, valamint megszűnt a korábbi rendezőelv, hogy minden háborúzó fél mögött ott állt a két nagyhatalom valamelyikének támogatása.

A felduzzasztott erőszakszervezetek leépítésével az „elbocsátott légiók” kénytelenek voltak más megélhetési forrás után nézni.

A polgári szféra ennek megfelelően alakult át; az illegális tevékenységek új szintjét hozta el a katonai-nemzetbiztonsági módszerek elterjedése, a működő bűnözői hálózatoknak komoly konkurenciát teremtve.

A legális üzleti világ – a fenyegetésekhez igazodva – egyre sűrűbben vette igénybe az üzleti hírszerző irodák, biztonsági tanácsadó cégek szolgáltatásait, amelyek saját maguknak teremtették meg élénkülő piacukat azon logika alapján, hogy akire „dolgoznak” az kénytelen elhárító mechanizmusokra beruházni.

A hálózatok és cégek felszívták a nagyszámú képzett embert, általánossá vált az őrzés-védelem, magánnyomozás, beszivárgás, és az informatika fejlődésével párhuzamosan a számítógépes rendszerek felderítésének és tönkretétele (hacking és cracking), immár transznacionális méretekben is.

A hagyományos terület- és személyvédelem, az ódivatú házasságtörések feltárása mellett megjelent – az internet elterjedésével, a társadalom nyitottságával, az adatbázisok növekedésével és differenciálódásával [32] párhuzamosan – a nyílt forrású hírszerzésen (OSINT) is alapuló modern üzleti hírszerzés [33], és az integrált magánnyomozás [34] és gazdasági információs hadviselés [35].

Az immár a NATO 2010-es Stratégiai koncepciójában is polgárjogot nyert cyberszféra (a cyberhadviselés civil viszonyok között) majdnem kizárólag a magánszférára támaszkodik, sőt önmozgásának bizonyítéka, hogy 2010-ben saját válsággal is dicsekedhetett, a „dot-kom lufival”. A piactisztító válság után létrejött, nemzetbiztonsági jelentőségű cégek (Google, Facebook) részben ennek köszönhetik felvirágzásukat [36].

A szélesebben vett magánbiztonsági iparnak részei még a nagy vírusirtó cégek (Kaspersky, McAfee, Symantec, Panda, AVG), és az új kihívásokat kezelni hivatott, guruként kezelt biztonsági tanácsadók is [37].

A katonai szféra magánváltozata a konkrét, terepen gyakorolt harcászati, békefenntartás, rendőri munka vagy ezek valamely szegmense. A zsoldosok alkalmazásának egyik oka, hogy a hagyományos hadseregek az áramvonalasítás ellenére sem tudtak helytállni az alacsony intenzitású konfliktusokban.

A hidegháború után a gyenge kormányok nem tűntek el, a konstans instabilitást mutató, vagy kevésbé elegánsan a „bukott állam” (failed state) regionális rizikóforrásként funkcionál.

A jelenség egyik bizonyítéka a „Black Hawk Down” incidens volt, az azonos című filmről ismertté vált szomáliai beavatkozás az Egyesült Államok részéről. Az ENSZ 1993 és 1995 márciusa között zajló „Somalia - UNOSOM II” művelete keretében 28 ezer fős harci és 2.800 fős kiegészítő állományt telepítettek a mogadisu-i főhadiszállásra. A halálos áldozatok száma 147 fő volt, 143 katonai, 3 fő nemzetközi civil és egy fő helyi kiegészítő megosztásban. A mandátum „minden szükséges eszköz bevetését” megengedte a humanitárius tevékenység biztonságos környezetének kialakítására. A művelet költsége 1.643.485.500 dollár volt [38].

A legnagyobb port mégis az verte fel, amikor 1993. október 3-án a Delta Force és a hadsereg Ranger alakulatai egy rajtaütés során tűzharcba keveredtek a helyi milíciákkal. Az akció eredménye 19 amerikai halott és 80 sebesült és körülbelül ezer szomáliai [39]. Közfelháborodást mégis az okozott, hogy két amerikai katona holttestét – mintegy a Blackwater-alkalmazottakkal való bánásmód előképeként – a tömeg az utcán húzta végig [40].

A csapatokat később kivonták, de stabilitást nem sikerült teremteni, sőt az ország jelenleg a terrorista szervezetek kiépítő- és bűvőhelye, illetve az egyre inkább operábilis kalózok műveleti bázisa [41]. Sőt, mivel a hadurakról az érdeklő-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

PECZÖLI Ákos

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

dés áthelyeződött a terrorizmus elleni háborúra, ezek tovább prosperálnak. Az ország csak nyeli a segélyeket és egyre több menekült érkezik, tovább fokozva az instabilitást [42].

A leckét a politikai vezetés gyorsan megtanulta; csak közvetetten és kevésbé elkötelezve az érdekek védelmében szabad beavatkozni, minden más opció egyértelmű vereséget jelent.

Fenti doktrínát némileg megváltoztatta az 1994-es ruandai népirtás. Az ország történetébe kódolt erőszak alapja a hutu-tuszi ellentét, mely a függetlenség 1962-es kikiáltása előtt is élő probléma volt. Ezt fokozta, hogy a többségi hutu törzs farmerei bírtak befolyással Ruandára, és eltávolítottak a tuszi királyt. Az „ellentét” néhány ezer tuszi halálos áldozattal járt, és 150.000 tuszi menekült a környező országokba, ahol lázadó csoportokba szerveződtek (Ruandai Hazafias Front – Rwandan Patriotic Front – RPF). A csoportok 1990-ben polgárháborút indítottak a rezsim ellen, amely következménye az általános nyomor mellett az etnikai feszültségek további felerősödése lett. Ennek tetőpontján az államilag szervezett népirtásban, 1996. április 6-tól júliusig mintegy 700-900.000 tuszit gyilkoltak le (ez a tuszi népesség háromnegyede volt). Ma a két nemzetiség aránya 84% hutu/15% tuszi a 11 milliós országban. A népirtás iparszerűségéről sokat elmond, hogy a bozótívágó késekkel végzett gyilkolás, nagyobb hatásfokot eredményezett, mint a holokauszt. A népirtásnak a tuszi RPF győzelme vetett véget, amely 2 millió – megtorlástól rettegő – hutu menekülttel járt a környező országokban, ezek egy része később hazatért [43].

A politikai vesztes ezúttal Franciaország lett, a népirtás későbbi vizsgálata során többször megvádolták, hogy a ruandai francia nagykövetség révén „1990 óta tudomása volt a ruandai „népirtás kezdeményeiről”, ennek ellenére tovább támogatta a hutu rezsimeket”. A passzív helyzetértékelés háttérében azonban egy gyarmati szemléletű „konzervatív Afrika-politika” állt, az egyetlen szempont a hutuk támogatása során „az angolszász befolyás ellensúlyozása volt, ugyanis a tuszikat az angol nyelvű Uganda támogatta [44]. A ruandai vizsgálatok gyanúsított személyeket is megneveztek; a 33 francia katona és politikus között Francois Mitterrand volt államfőt és Edouard Balladur volt miniszterelnököt. A bizottság szerint a franciák politikai, katonai, diplomáciai, kiképzési, tervezési és logisztikai segítséget nyújtottak a milíciáknak, sőt maguk is részt vettek benne [45].

Némi beszédes adalék, hogy az ENSZ és a nemzetközi közösség helyi egységei tétlenül nézték a vérengzést, amelyben egyéb atrocitások is előfordultak; Pauline Nyiramasuhuko család- és nőügyi miniszter parancsot adott, hogy a többséghez tartozó ruandai hutuk erőszakolják meg a tuszi nőket (a gyakorlatban a gyermekek sem maradtak ki) [46].

A Magyarország határai mentén zajló délszláv háborúban és utórezgéseit során is felhasználták zsoldosokat, és ez a konfliktus sem nélkülözte az afrikai konfliktusokban megismert kaliberű honi és külföldi „katonákat”.

Egy részük nemzeti hősként végezte, mint Ante Gotovina horvát tábornok, aki pályafutását az idegenlégióban kezdte, afrikai konfliktusokban vett részt, majd Dél-Amerikában szélsőjobb oldali félkatonai alakulatokat képzett ki. Franciaországban szélsőjobb oldali félkatonai és titkosszolgálati szervezetekkel működik együtt, börtönbe is kerül [47]. Az argentin horvát emigráció bírta rá a hazatérésre és a csatlakozásra a Nemzeti Gárdához [48].

A háború után 2001-ben a Nemzetközi Törvényszék vádat emel ellene, mire bujkálni kezd. 2005. december 7-én, a Kanári szigeteken fogják el a spanyol hatóságok, majd december 12-én kiadják az bíróságnak, itt ártatlannak vallja magát a felhozott vádpontokban. Érdemeit kibővíti, hogy Antun Tus tábornok 2005-ben a Feral Tribune-nak nyilatkozva elmondta, a Vihart ténylegesen Zvonimir Cervenko irányította, a rossz nyelvek szerint a horvát vezérkart két leszerelt amerikai tábornok és izraeli stratégiák segítették. Gotovina Tus szerint „harmadosztályú tábornok” volt csupán, ténylegesen csak egy zászlóalját irányított egy elterelő jellegű hadműveletben [49].

Milograd Lukovics „Legija”, aki szintén az idegenlégióban szerezte képzettségét, 1992-ben hazatért, és a Szerb Önkéntes Gárda (másik nevén Arkan Tigrirei – Arkanovi Tigrovi) tagja lett. A félkatonai, köztörvényes bűnözőkből és fut-

ballszurkolókból verbuvált, háborús bűnöket elkövető alakulat feloszlata után belépett a Szerbiai Állambiztonsági Szolgálat különleges rendőralakulatába a „vörössapkás” JSO-ba. Annak parancsnoki posztjáról távozva 1999-ben Koszovóban vett részt hadműveletekben [50]. Neve a világsajtóban a szerb állam maffiajellegével és a Zoran Djindjic szerb miniszterelnök elleni merénylet szervezőjeként vált ismertté [51], később negyven év börtönt kapott Zoran Gyíngyics néhai miniszterelnök elleni gyilkos merénylet megszervezése, Ivan Stambolics néhai szerb elnök elrablása és meggyilkolása, illetve Vuk Draskovics egykori ellenzéki vezető ellen elkövetett merénylet miatt [52].

A konfliktusban részt vett a nagygárdák közé tartozó, 1988-ban alapított Military Professional Resources Inc. (MPRI), ahol „egy négyzetlábba több tábornok esik, mint a Pentagonban” [53].

A cég kiképzési segítséget adott a horvát 1995-ös Vihar (Oluja) hadműveletéhez, melynek során augusztus első napjaiban az ott élő szerb kisebbség (közel 200.000 fő) hagyta el otthonát és szenvedett el atrocitásokat. Szerb adatok szerint a menekültek mellett kétezer szerb civil személy életét vesztette, és további több mint kétezren eltűntek. Gotovinat később 150 szerb lemészárlásával, civilek elleni erőszakoskodással és ezek deportálásával vádolják, az etnikai tisztogatás nem megalapozott, valamint szerbek otthonait rombolta le, megakadályozandó későbbi visszatérésüket [54]. A területek felett 1990-től megszűnt Zágráb szuverenitása, s amelyeket 1991-től formálisan is a horvátországi szeparatista szerbek bábállama, a „Krajinai Szerb Köztársaság” hatóságai irányítottak. Így részben helyreállt a független Horvátország területi egysége.

A Nemzetközi Törvényszék a IT-06-90-T sz. ügyben Ante Gotovina tábornokot 24 évi, Mladen Markacot a spliti katonai körzet katonai rendőrségének a vezetőjét 18 évi börtönbüntetésre ítélte, míg Ivan Cermakot felmentette [55]. A hadművelet miatt nem vontak felelősségre MPRI alkalmazottat.

A térségben a koszovói műveletekben is felmerült az MPRI neve a Cypress International fegyverbeszerző céggel együtt [56], és szerepet kapott a „legnagyobb zsoldosvállalat”-ként aposztrofált DynCorp is [57]. A világszerte foglalkoztatott cég alkalmazottait itt prostitúció szervezésével és leánykereskedelemmel is vádolták. Felelősségre vonás nem történt, a dolgozókat hazaszállították [58].

Az 1990-es években a hidegháború után hatalmi vákuumok keletkeztek, amelyek következtében az alacsony intenzitású konfliktusok száma megnőtt, ezek jó része etnikai-vallási indíttatású volt, a beavatkozás végső és népszerűtlen eszköze volt a katonai intervenció. A siker esélyét csökkentette, hogy a reguláris hadseregek ellen felkészített reguláris hadseregek kevésbé hatékonyak, és a helyiekkel való kapcsolattartás és együttműködés nem hatékony.

A konfliktusok számának növekedése az ENSZ-től is nagyobb mértékű békefenntartási tevékenységét kívánt meg, az 1994-es 76.000 fős missziós csúcslétszám, mégis ez 1998-ra 15.000 főre olvad, és a afrikai francia erők száma is 5.000 főről 2.000-re fogyatkozik.

A hatékonyság csökkenése és a kínos ügyek odáig vezettek, hogy Kofi Annan akkori ENSZ-főtitkár az 1997-es sierra leone-i válsággal kapcsolatban felvetette a „tisztességes” zsoldos szervezetek alkalmazását. A javaslat nagy felhőrdülést váltott ki, és feltette a kérdést is; van nem tisztességes is [59]?

A tátongó piaci rést látva dél-afrikai, angol, francia és izraeli csoportok nem is haboztak, létrehozták a modern zsoldosok foglalkoztatására szerveződött cégek három ideáltípusát; a PMC-t (katonai magánvállalat – private military company/corporation), a PSC-t (biztonsági magáncég – private security company/corporation), továbbá ezek mindenre jó hibridjét, a PMSC-t (private military and security company/corporation).

A fogalom mindegyik eleme fontos. A magán (private) ugyanis egyszerűen nem államit jelent, azaz definíció szerint lehetne NGO (nem kormányzati szervezet – non-governmental organization), esetleg for-profit vagy non-profit szervezet is, pl. egy polgárőr-egyesület.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

PECZÖLI Ákos

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

A katonai (military) jelleg az államhoz hasonló célhoz és feladathoz kötött fegyveres erő felhasználási képességre utal.

A biztonsági (security) szolgáltatás azonban lehet a magánnyomozástól az objektumőrzésig bármi, ez esetben a szolgáltatás a katonailag érzékeny válságövezetben zajlik, ahol nem kell feltétlenül katonai tevékenységet végezni, noha alacsony intenzitású konfliktusoknál ezek a szerepkörök összecsúszhatnak.

A vállalat (company/corporation) pedig a vállalkozás bejegyzett jogi személyiségét adja meg, az ahhoz tapadó jogokkal és kötelezettségekkel, valamint egyértelmű profitorientációval.

A társaságok profilja átfogta a biztonsági szféra teljes szolgáltatási spektrumát, olyan hívószavakkal, mint „risk management”, „security services”, „disaster management” és „military training”.

A közkeletű elnevezéssel bérelt fegyverekként (guns for hire) emlegetett szakértők felvetették a sajátos dilemmát; a probléma, vagy a megoldás részei-e, létezhet-e kiszervezett beavatkozás, lehet-e valaki elkötelezett békefenntartó, csupán pénzért.

A PMSC célja az ügyfél katonai, háborús (és elrettentő) képességeit növelni, hogy a konfliktusban jobb teljesítményt nyújtson, majd a kivívott állapotot stabilizálni, azonban csak a megbízás ideje alatt.

Elvi hozzáállásukban a cégek megőrizték elődeikét, az anyagiakon kívül más megfontolások nem foglalkoztatják őket. Az üzleti lehetőség adott, amennyiben a hazaárulás tényállását nem meríti ki (pl. terrorista csoportok kiképzése), a feladatot általában elvállalják.

A szokásos civil biztonsági cégektől elsősorban az különbözteti meg őket (noha természetesen érdekeltek olyan hagyományos területeken, mint pénzszállítás, személy- és objektumvédelem), hogy megbízásaikat nemcsak a védelmi minisztériumtól, a hadseregtől, és a külügyminisztériumtól kapják, hanem felkelők, lázadók csoportjaitól is. Műveleti területeik a konfliktuszónák, így a megbízás jellege és célja egyenesen vezet karakterjegyeikhez.

A határokon átívelő, expedíciós jelleg alapvetően meghatározza a cégek felépítését, saját globális ellátási hálózatuk mellett főként logisztikai, szállítási, ellátási feladatokat vállalnak. A cégek eredetükből adódóan alapvetően nyugati stílusú hadikultúrát képviselnek, széles spektrumban gondolkodnak, gerilla-hadviseléstől nagyobb műveletekig és némi segítséggel megfelelnek a negyedik generációs hadviselésnek.

A társaságok személyi állományát a bevetés közege szabja meg; alapítóik általában profi katonák, vezetőik a nagyhatalmú vállalatok korábbi emberei, így az utánpótlás és a megbízások kérdése is biztosított. A végrehajtó réteg harcükszültsége és harcértéke általában példás, azonnal illeszthető az állami hadsereg műveleteibe, van taktikai-, eszközismeretük, és általában nyelvproblémák sem állnak fent.

A fejlett hadviselés olyan minőségű humán erőforrásigényt támaszt, amely a leszerelő katonákat klasszikus munkaerő-piaci elvek szerint rendezzi. A jobb nevű, jobban fizető cégek válogatnak először az adott nagyságú kínálatból, míg a kevesebb szigorra, több pénzre vágyó bukott, elbocsátott fegyveresek a gyengébb vállalatoknak jut. A tendenciáknak megfelelő minőségromlás azonban itt emberek életébe is kerülhet, a „hot spot”-ok (forró hely) azonban vonzzák a „szerecselovagokat”.

A fogalmi pontosság miatt szükséges elkülöníteni a személyi állomány típusait.

Az alkalmazásalapú rendszerben a sorozott állomány jellegéből fakadóan tisztán állami és a szerződéses állomány kapcsán merülnek fel kérdések. Az állammal kötött szerződés, melynek keretében adott időre, részletezett jogok és kötelezettségek alapján szolgálati jogviszony keletkezik, visszaélés esetén katonai bíraskodás jogosult eljárni (pl. a Uniform Code of Military Justice alapján [60]) és a fizetett katona nem a közkeletű vélekedés szerint nem minősül zsoldosnak.

A magáncég által alkalmazott személy ellenben zsoldosnak minősül, rá az állampolgársága szerint ország-, a megszálló ország által hozott ideiglenes-, illetve az illetékes ország helyi törvényei vonatkoznak.

A feladatalapú felosztásban az állami személyzettel a magáncég alkalmazottja együttműködik, szerződéses viszonyban van megbízójával vagy alvállalkozóként valamely megbízottal áll kapcsolatban. A feladat ellátásának jogi környezete változó.

Az állam itt klasszikusan az adott időtávon fellépő piaci szűkösséggel néz szembe; ha az adott konfliktusban a bevethető emberek már szerepet kaptak, vagy máshol vannak lekötve, új erőforrás csak drágábban, hosszabb idő alatt, vagy rosszabb minőségben bevonható. Valamint nem is biztos, hogy adott feladat ellátásra hosszabb távon lesz szükség. A meglévő humánerőforrás költségek árán ki- és átképezhető (ez alkalmassági kérdéseket vet fel, pl. tartalékosok, Nemzeti Gárda bevetése, a többszöri visszavezénylést lehetővé tevő stop-loss program). A gazdasági racionalitás szerint a sok ezer dollár árán kiképzett katonák érdemi feladatokat lássanak el, ne egy kapuban álljanak őrséget, tovább rontva a harcképességet. A megoldás ilyen esetben PMSC-k irányába tolja ez a döntést, adott esetben a probléma megoldottnak tekinthető.

A toborzás azonban csapdákat rejt magában. Mivel a hadsereg és a PMSC is közel azonos feladatokat lát el, azonos típusú emberanyagra van szüksége. A hadsereg lehetőségei behatároltak, a szabályozók, a bérfeszültség kiküszöbölése és számos más tényező miatt, míg a PMSC rugalmasan, csak a profitrátát szem előtt tartva gazdálkodik. Ez vezet a „muscle-drain”²-hez, amikor a megbízó a megbízottal verseng a munkaerőpiacon, azonos állami forrásból. A PMC alkalmazottak éves fizetése 100-200.000 dollár [61] (ez felmehet a napi ezerdolláros megbízási díjig), míg ennyit a hadsereg képtelen fizetni, így azonos feladatot többszörös áron fizet ki az hadviselő megbízó.

Feladataik egy része ráadásul az ellenséges terep ellenére nem kifejezetten katonai és biztonsági. A személy-, objektum-, és területőrzésben, személy-, pénz- és értékszállításban érdekelt PSC, a magasabb erőket kiváltó PMSC rend- és békefenntartó korlátozott műveleteket hajthat végre, kiképezheti a helyi erőket, tanácsokat ad és biztosíthatja a nagyobb érdekeltségeket [12]. Őket egészíthetik ki az egyéb támogató cégek a beszerzés, szállítás, logisztika, karbantartás területén. A cégek azonban megszólítják azokat a komplex válságkezelésben alkalmazható szakembereket is. A speciális ismeretek tulajdonosai – akik nem mennének el hivatásosnak, de szeretik a kihívásokkal teli jól fizető munkát – jól alkalmazhatóak az olajiparban, a bányászatban, víz-, út- és egyéb beruházások kapcsán. Külön előnyük, hogy tevékenységük nem csak tüneti kezelés, hanem tartós életminőség javulást nyújthatnak.

Felszerelés tekintetében a piaci logikát követik; olcsó és jó fegyvereket használnak, némi felárért alkalmazkodva a megbízó igényeihez.

Példaként említve a dél-afrikai Executive Outcomes-t Eeben Barlow alapította [62], az angol Sandline International-t Simon Mann hozta létre [63], mindketten jó kapcsolatokkal bíró korábbi elitkatonák. A már ismerős államok (Algéria, Angola, Indonézia, Madagaszkár, Sierra Leone) és transznacionális vállalatok (Gulf Chevron, a de Beers, a Ranger Oil vagy a Texaco) egyaránt igénybe vették szolgálataikat, megalapozva az iparág jó hírét.

Ugyanígy vállalkozás a Defence Systems Limited, amely vállalatok és nagykövetségek biztonsági igényeit szolgálta ki.

Az Executive Outcomes a kilencvenes években a szabvány kézfegyverek mellett rendelkezett éjjellátó készülékekkel, rádiózavaró és felderítő berendezésekkel, valamint szovjet gyártmányú csapásmérő légierővel; a Mi-17 és Mi-24 harci helikopterekkel.

² angol szóvicc a brain-drain (agyelvszívás) mintájára, jelentése kb. izom-elszívás

HADTUDOMÁNYI SZEMLE**PECZÖLI Ákos****Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám**

Az Mi-17 (NATO kódneve Hip) közepes méretű harci és szállító helikopter 2 pilóta személyzettel és altípustól függően 24/30 katona vagy 3.000 kg külső felfüggesztett hasznos teherszállítási kapacitással. A gép hatótávolsága 1.010 km, maximális sebessége 250 km/h. Fegyverzete az orrgéppuska mellett a hat felfüggesztőpontra szerelhető levegő-föld rakéta.

Az Mi-24 (NATO kódneve Hind) kipróbált harci támadó helikopter 1 fő pilóta és 1 fő operátor személyzettel. A gép minimális harci hatósugara 160 km, ez üzemanyag-póttartályokkal növelhető, maximális sebesség 320 km/h. A gép fegyverzete a beépített négycsövű Gatling típusú géppuska mellett 2.860 kg-os maximális fegyverterheléssel bír; ezt négy felfüggesztő pontra és az ikerindítósínekre lehet erősíteni, az alacsony intenzitású konfliktusokban jellemzően kisebb méretű rakéták használatosak. [64].

A felszerelést kitűnő hírszerzés egészíti ki, amelyet sokszor helyi „alvállalkozók” végeznek.

Összességében megállapítható, hogy a szerves fejlődés eredményeként kialakuló modern magánkatonai- és biztonsági ipar bizonyította, hogy alkalmas a polgári szférában való működésre, azonban transznacionális méretekben a műveleti területek és befolyási övezetek megtartását csak a nemzetközi emberességi normák teljes vagy részleges figyelmen kívül hagyásával éri el.

A társaságok megbízása mellett szól, hogy árnyékhadviselésre személyi, technikai, logisztikai adottságaik alapján alkalmasak, a veszteségek nem képeznek politikai holsúlyt a döntéshozók vonatkozásában, azonban ennek – szó szerint – magas ára van.

FORRÁSOK, HIVATKOZÁSOK

[1] SHAKEASPEARE. William: Julius Caesar http://shakespeare.mit.edu/julius_caesar/julius_caesar.3.1.html

„Hangon kiáltja: Pusztítás! megoldván

A harc ebeit, hogy égre búzhödik fel
Ezen cudar tett, emberek dögével,
Kik nyögve kérnek sírt a föld felett!”

Ford.: Vörösmarty Mihály <http://mek.oszk.hu/00400/00488/index.phtml>

A harc ebei, vagy háború kutyái Shakespeare nyomán a zsoldosok bevett megnevezése a szakirodalomban, többek között Frederick Forsyth azonos című regénye is átvette. [http://en.wikipedia.org/wiki/The_Dogs_of_War_\(disambiguation\)](http://en.wikipedia.org/wiki/The_Dogs_of_War_(disambiguation))

letöltések ideje: 2010. 11. 23.

[2] TAKÁCS Péter (szerk.): Államelmélet, Prudentia Iuris, Miskolc, 1997., ISBN: 963-85610-6-5

[3] HÁBER-KISS: Professzionális, hivatásos vagy önkéntes...? In: Hadtudomány, 2002./3. pp. 43-51

[4] KEEGAN, John: A parancsnoklás álarca, Európa, Budapest, 2011. pp. 261-262

[5] SZABÓ József (szerk.): Hadtudományi ELxikon, MHTT, Budapest, 1995. pp. 1468

[6] GARNER, Bryan A. (szerk.): Black's Law Dictionary, 9th Ed. Thomson Reuters, Dallas, Texas USA, 2009, ISBN: 978-0-314-19949-2 pp. 1104

[7] DAMÓ LÁSZLÓ (szerk.): Katonai lexikon, Zrínyi Kiadó, Budapest, 1985. pp. 620

[8] MACHIAVELLI, Niccolò: A fejedelem <http://mek.oszk.hu/00800/00867/00867.htm#bm13> letöltés ideje: 2010. 11. 23.

[9] KEEGAN, John: A parancsnoklás álarca, Európa, Budapest, 2011. pp. 372-375

[10] 106/2007. (XII. 6.) OGY határozat a Magyar Honvédség részletes bontású létszámáról

A 25.660 főhöz járul a Honvédelmi Minisztérium, a honvédelemért felelős miniszter közvetlen alárendeltségébe tartozó, valamint a Magyar Honvédség hadrendje szerinti szervezetek, továbbá a katonai ügyészségek létszáma. (Magyar Honvédség működését biztosító mintegy 8000 önkéntes tartalékos státusz, valamint a honvédelemért felelős miniszter közvetlen vagy fenntartói irányítása, illetve felügyelete alá rendelt szervezetek létszáma, továbbá a Magyar Honvédség rendelkezési állománya.

http://www.complex.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A07H0106.OGY letöltés ideje: 2011. 04. 22.

[11] TÓTH István György (szerk.): Milleniumi magyar történet, Budapest, Osiris, 2001. pp. 139, 195

[12] KEEGAN, John: A parancsnoklás álarca, Európa, Budapest, 2011. pp. 261-262

[13] KEEGAN, John: A második világháború, Európa, Budapest, 2008. pp. 19-52

[14] KEEGAN, John: Az első világháború, Európa, Budapest, 2010. pp. 55-90

[15] Mike Hoare (Congo Mercenary) http://www.historyofwar.org/articles/people_hoare.html letöltés ideje: 2011. 04. 22.

[16] Siegfried Müller, un mercenaire au Congo, 2011. november 02.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

PECZÖLI Ákos

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

<http://philippepoisson-hotmail.com.over-blog.com/article-siegfried-muller-un-mercenaire-au-congo-87440366.html>

letöltés ideje: 2011. 12. 22.

[17] PAPP Gábor: Zsoldosok, Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1984. ISBN: 963 326 156 2

[18] LOVAS István: Népiirtások a XX. században, Kairosz Kiadó, Budapest, 2001. ISBN: 963 9302 72 4

[19] UN Security Council Resolutions: 1261/1999, 1460/2003, 1493/2003 ch. 13, 1698/2006 ch. 12. <http://www.un.org/Docs/sc/>

letöltés ideje: 2011. 04. 22.

[20] What is a child soldier? Plan USA, d.n. <http://www.planusa.org/contentmgr/showdetails.php/id/2147> letöltés ideje: 2011. 04. 22.

[21] 300 000, BBC Worldwide, d.n.

<http://www.bbc.co.uk/worldservice/people/features/childrensrights/childrenofconflict/soldier.shtml> letöltés ideje: 2011. 04. 10.

[22] In-depth: Child soldiers, IRIN News, d.n.

<http://www.irinnews.org/InDepthMain.aspx?InDepthId=24&ReportId=66280> letöltés ideje: 2011. 04. 22.

[23] Facts and Figures on Child Soldiers, Child Soldiers, d.n.

<http://www.childsoldiersglobalreport.org/content/facts-and-figures-child-soldiers> letöltés ideje: 2011. 04. 22.

[24] Indian Empires, American Indians, d.n. <http://www.american-indians.net/empires.htm> letöltés ideje: 2011. 04. 20.

[25] WINDROW, Martin: French Foreign Legion, Oxford, Osprey, 1976.

[26] RYAN-MANN-STILWELL: A világ különleges katonai alakulatai, Ventus Libro Kiadó, Budapest, 2003. ISBN: 963 86333 8 7

[27] World Briefing | Europe: Britain: Gurkhas Gain Citizenship, The New York Times, 2004. 10. 01.

<http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9F07EFDE1338F932A35753C1A9629C8B63&ref=gurkhas> letöltés ideje: 2011. 04. 20.

[28] Who are the Gurkhas?, BBC News, 2010. 07. 27. <http://www.bbc.co.uk/news/uk-10782099> letöltés ideje: 2011. 04. 20.

[29] Mahal IDF Volunteers Guide & Assistant <http://www.mahal-idf-volunteers.org/> letöltés ideje: 2011. 04. 20.

[30] Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), 8 June 1977., International Committee of Red Cross

<http://www.icrc.org/ihl.nsf/full/470?opendocument> letöltés ideje: 2011. 04. 10.

[31] OAU CONVENTION FOR THE ELIMINATION OF MERCENARISM IN AFRICA, Organization of African Unity, CM/817 (XXIX) Annex II Rev.1

http://www.africa-union.org/official_documents/Treaties_%20Conventions_%20Protocols/Convention_on_Mercenaries.pdf

letöltés ideje: 2011. 04. 10.

[32] ADRIAANS-ZANTIGE: Adatbányászat, Panem, Budapest, 2002.

[33] SASVÁRI Rudolf: Üzleti hírszerzés, Agave, Budapest, 2006.

[34] SZABÓ László (szerk.): Magánnyomozók kézikönyve, SzVMSzK, Budapest, 2008.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

PECZÖLI Ákos

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

- [35] Kőrkep 2007., NHIT Információs Társadalom Technológiai Távlatai (IT3), 2007. http://www.nhit-it3.hu/it3-cd/Korkep2007_NJSZT.pdf letöltés ideje: 2011. 04. 20.
- [36] 10 éve pukkant ki a dotkomlufi, Bitport, 2010. 03. 10. <http://www.bitport.hu/trendek/10-eve-pukkant-ki-a-dotkomlufi> letöltés ideje: 2011. 04. 20.
- [37] SCHNEIER, Bruce: Schneier a biztonságról, HVG, 2010.
- [38] UNITED NATIONS OPERATION IN SOMALIA II, 1996. 08. 31. <http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/unosom2p.htm> letöltés ideje: 2011. 04. 20.
- [39] Somalia Civil War, GlobalSecurity, d.n. <http://www.globalsecurity.org/military/world/war/somalia.htm> letöltés ideje: 2011. 04. 20.
- [40] Somalia on the Edge, Time.com, 2007. 11. 29. <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,1689207,00.html> letöltés ideje: 2011. 04. 20.
- [41] As Patrols Increase, Somali Pirates Widen Their Reach, Time, 2010. 04. 27. <http://www.time.com/time/world/article/0,8599,1984473,00.html> letöltés ideje: 2011. 04. 20.
- [42] Somalia: The World's forgotten catastrophe, Independent, 2008. 02. 09. <http://www.independent.co.uk/news/world/africa/somalia-the-worlds-forgotten-catastrophe-778225.html> letöltés ideje: 2011. 04. 20.
- [43] CIA World Factbook - Rwanda Factbook, 2011. 04. 06. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/rw.html> letöltés ideje: 2011. 04. 20.
- [44] Párizs számíthatott a ruandai népirtásra, Origo, 2007. 07. 02. <http://www.origo.hu/nagyvilag/20070702-le-monde-a-francia-kormany-tudta-hogy-nepirtasra-keszulnek-ruandaban.html> letöltés ideje: 2011. 04. 20.
- [45] Ruanda Párizst is vádolja a népirtással kapcsolatban, Origo, 2008. 08. 05. <http://www.origo.hu/nagyvilag/20080805-ruanda-parizst-vadolja-a-nepirtasert.html> letöltés ideje: 2011. 04. 20.
- [46] A nő megerőszakolását parancsolta a miniszternő, Origo, 2004. 02. 04. <http://www.origo.hu/nagyvilag/20040204anok.html> letöltés ideje: 2011. 04. 20.
- [47] A hős, aki megállította Horvátország EU-csatlakozását, Hírszerző, 2008. 03. 13. http://hirszerzo.hu/kulfold/59665_a_hos_aki_megallította_horvatorszag_eucsatl letöltés ideje: 2011. 04. 20.
- [48] 24 évet kapott Gotovina tábornok, NOL, 2011. 04. 15. http://nol.hu/archivum/24_evet_kapott_gotovina_tabornok letöltés ideje: 2011. 04. 20.
- [49] Szélsőjobboldali banditából lett nemzeti hős, Index, 2005. 12. 15. <http://index.hu/kulfold/ante2125/> letöltés ideje: 2011. 04. 20.
- [50] Miért adta fel magát Legija?, Magyar Szó Online, 2004. 05. 04. <http://archiv.magyarso.com/arhiva/2004/maj/04/> letöltés ideje: 2011. 04. 20.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

PECZÖLI Ákos

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

- [51] Kostunica tanácsadóját vizsgálják a Djindjic-ügyben, Origo, 2003. 04. 07.
<http://www.origo.hu/nagyvilag/20030407kostunica.html> letöltés ideje: 2011. 04. 20.
- [52] Szökni készült a Gyíngyics-merénylet főszervezője, HVG, 2009. 02. 17. http://hvg.hu/vilag/20090217_gyinyics_merenylet
letöltés ideje: 2011. 04. 20.
- [53] Company profile: Military Professional Resources Inc., Public Integrity Institute, d.n.
<http://projects.publicintegrity.org/wow/bio.aspx?act=pro&ddlC=39> letöltés ideje: 2011. 04. 24.
- [54] JAKUS János: A HORVÁT HADSEREG HADMŰVELETEI 1995-BEN. A VIHAR (OLUJA) FEDŐNEVŰ HADMŰVELET ELŐZMÉNYEI, ELŐKÉSZÍTÉSE ÉS VÉGREHAJTÁSA, NEMZETVÉDELMI EGYETEMI KÖZLEMÉNYEK, 2005/2.
http://193.224.76.4/download/konyvtar/digitgy/nek/2005_2/05_jakus.pdf letöltés ideje: 2011. 04. 20.
- [55] JUDGEMENT VOLUME II OF II, International Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of the Former Yugoslavia since 1991, 2011. 04. 15.
http://www.icty.org/x/cases/gotovina/tjug/en/110415_judgement_vol2.pdf letöltés ideje: 2011. 04. 20.
- [56] Mercenaries IN KOSOVO: The U.S. connection to the KLA - includes related article comparing United States foreign policy in Central America and Kosovo, The Progressive, 1999. 08. nn. http://findarticles.com/p/articles/mi_m1295/is_8_6/ai_55309049/
letöltés ideje: 2011. 04. 20.
- [57] BODA József: A rendvédelmi békefenntartás kialakulása, fejlődése, helye és szerepe a XX. században ZMNE Doktori értekezés, 2006. http://portal.zmne.hu/download/konyvtar/digitgy/phd/2007/boda_jozsef.pdf letöltés ideje: 2012. 05. 28.
- [58] US mercenaries in Kosovo, Peacereporter.net, 2004. 04. 21.
<http://en.peacereporter.net/articolo/2143/US+mercenaries+in+Kosovo> letöltés ideje: 2011. 04. 20.
- [59] SHEARER, David: Outsourcing War In: Foreign Policy, 1998 Fall, nr. 112.
- [60] Uniform Code of Military Justice (UCMJ) <http://usmilitary.about.com/od/justicelawlegislation/l/blucmj.htm> letöltés ideje: 2010. 11. 28.
- [61] THE STRUGGLE FOR IRAQ: SECURITY; Private Guards Take Big Risks, For Right Price, New York Time, 2004. 04. 02.
http://www.nytimes.com/2004/04/02/us/the-struggle-for-iraq-security-private-guards-take-big-risks-for-right-price.html?ref=blackwater_usa, letöltés ideje: 2010. 11. 28.
- [62] A háború privatizálása – A PMC-k, avagy háború gebinbe
http://lemil.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=84:a-haboru-privatizalasa&catid=25:hirsarok&Itemid=54,
http://lemil.blog.hu/2008/11/06/haboru_gebinbe letöltés ideje: 2010. 11. 28.
- [63] Sandline mercenaries: from Sierra Leone to Iraq, MAC: Mines and Communities, 2004. 06. 09.
<http://www.minesandcommunities.org/article.php?a=685> letöltés ideje: 2010. 11. 28.
- [64] ENDRES-GETHING (szerk.): Jane's Repülőgép Határozó, Panemax-Grafo, Budapest, 2003., ISBN: 963 9491 152

OUTSOURCING A VÁLSÁGKEZELÉSBEN II. — MODERN ZSOLDOSOK

A cikk röviden áttekinti a hadászati kiszervezésének történetét és jellemzőit, felvázolja a köz és magánszféra határán mozgó magán biztonsági és katonai cégek által megjelenített dilemmát. A cikk keresi továbbá a választ arra a kérdésre, mennyire illeszthetőek be a katonai válságkezelés, és állami pacifikálás eszközei közé a magánvállalatok, és összességében milyen hatékonysággal látják el feladataikat.

The article takes a short overview on history and characteristics of military outsourcing, drafts the dilemma of private security and military companies on the thin line of public and private sphere. Furthermore, the article seeks the answer for the questions, how applicable are private security and military companies into the inventory of state pacification, and in conclusion how effectively they really operate.

You're either the part of the solution or part of the problem.

Eldridge Cleaver

A modern korra a piac tendenciaszerűen két részre szakadt; egyfelől fennmaradt a szabadpiacon hozzáférhető pénzért vehető fegyveres szolgáltatás, másfelől a fejlődésnek indult iparággal párhuzamosan létrejött az állammal és a hadsereggel összefonódó lobbizó-háborúzó magáncégek sokasága. Az iparág fejlődése azzal a következménnyel járt, hogy a korábban csak a közvetlen harci támogatás személyi szolgáltatására korlátozódó szolgáltatásipar mára kibővült a teljes harcászati spektrum elemeivel.

Ennek megfelelően átfogja a toborzást, a kiképzést, a telepítést, a logisztikát, a haditechnikai eszközök kiépítését és karbantartását, végső soron a hadsereg tevékenységét.

A második, nagyobb mértékű következmény, hogy a magáncégek egymással együttműködve tőkeerejük növekedésével befolyásolják az államokat, a háborúkat direkt módon kisajátítják, továbbá és az állami hadsereg és a biztonsági magáncégek védelme alatt új stratégiai pozíciókat szereznek.

A háborúk kiszervezésére ilyen méretben és kidolgozottsági fokon korábban nem volt példa a történelemben, elvi alapjainak kidolgozója Donald Rumsfeld, idősebb Bush elnök 1989-1993 között szolgáló hadügyminisztere volt, aki hatékonyságnövelő, bürokrácia-leépítési hullámot indított el [2], amely egyben átfogó létszámleépítéssel (2,2 millió főről 1,6 millió főre) és a védelmi programok visszafogásával párosult. Az elvvel párhuzamosan jelent meg a komplex válságkezelés koncepciója, amely szerint a minden harmónia-deficitet, konfliktust a helyi-regionális keretben a katonai összefüggések mellett PEST-vizsgálatnak (Political/politikai, Economical/közgazdasági, Social/szociális, Technological/technológiai) kell alávetni, és ennek eredményei mentén kidolgozni a cselekvési tervet. A komplex válságkezelés hosszú távú megoldásokat igényel, ami az erők hosszú távú lekötésével jár, így szükséges hatékonyságvizsgálatot végezni minden feladatnál.

A sors iróniája, hogy a két „nagy” háború esetén azok hivatkozási alapja az Egyesült Államokat 2011. szeptember közepén – hiperhatalomként regnálva – ért, történetében addig példa nélkül álló csapás volt, annak minden bosszúvágyon alapuló irracionális politikai következményével.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

PECZÖLI Ákos

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

Az amerikai vezetés által kidolgozott válasz a Bush-doktrínában és globális terrorellenes háborúban öltött testet, főbb elemei a (katonai) erővel végrehajtott visszavágás által szolgáltatott igazság, valamint a további támadásokat kiküszöbölő megelőző csapás voltak.

A republikánus vezetés héjái a „mulasztás” miatt bizonyítási kényszerben dolgozó biztonsági szolgálatok segítségével azonosították az al-Kaida (a Bázis) terrorszervezetből származó elkövetőket és háttértámogatást nyújtó renegát államokat (a gonosz tengelye, Axis of Evil), köztük az Afganisztánban évek óta fennálló tálib rendszer által támogatott, azóta likvidált Oszama bin Ladent.

Afganisztán ideális célpont volt, legyőzhető és indokolható; premodern, titokzatos, radikális és elnyomó. Az ország működését a tálibok zseniálisan leegyszerűsítették; az államigazgatást és a jogrendszert a saría alá vonták, a társadalom felét jogfosztottá tették (nők), valamint betiltották az emberek fejét összezavaró, az iszlámnak nem megfelelő kulturális, oktatási jelenségeket, minden elhajlást brutálisan büntetve [3].

Működésük – nyugati szemmel nézve – kevés hozadéka közé tartozik a kábítószer-alapanyagok természetének visszaszorítása és a tartományi hadurak megrendszabályozása. Eredményeiket kizárólag elrettentő erővel érték el, a barbár büntetések azonban tekintélyt és uralható teret hoztak létre a térségben.

Az országot érintő támadó hadműveletek gyorsan lezajlottak, Afganisztán lerohanásához csatlakozott a NATO is, az alapszabály V. cikkelye alapján, „a Felek megegyeznek abban, hogy egyikük vagy többjük ellen, Európában vagy Észak-Amerikában intézett fegyveres támadást valamennyiük ellen irányuló támadásnak tekintenek...” [4].

Afganisztánt 2011. október 7. napján érte támadás, mintegy 2 hét alatt sikerült az országot az Enduring Freedom (Tartós Szabadság) művelet keretében elfoglalni [5].

A neokonzervatív vezetés hadiiparból kormánypozícióba emelt héjái ekkor szembesültek – a szovjet tapasztalatokat tanulmányozva –, hogy Afganisztánban a helyi körülményekből következően egy hipermodern hadsereg könnyen foglal pozíciót, de premodern körülmények nehezen tartja meg azt, főleg lakossági támogatás nélkül.

Mindezek után a Bush-kormány aktivizmusa nem hagyott alább. George H. W. Bush, az ország 41. elnökeként az Öböl-háborúban a regionális stabilitásra való tekintettel nem döntötte meg Szaddam Huszein diktatúráját, ellenben az országot a nemzetközi közösség szigorú embargók alá vonta.

Az eredmény katasztrofális volt. A diktatúra rendszere változatlan maradt, az elit egyrészt monopolizálta az egyre szűkösebb gazdasági erőforrásokat, másrészt a rendvédelmi-katonai szférán keresztül teljes kontroll alatt tartotta a társadalmat. Titkosszolgálat, a rettegett Mukhabarat biztosította a belső ellenzék elnyomását, a ki-sebbségek által generált etnikai feszültségek brutális kezelését (pl. vegyi fegyverek bevetése a kurdok ellen 1988-ban). Minthogy az elveszített Öböl-háború előzménye az 1980-88 közötti Irak-Irán háborúban megroggyant rezsim gazdasági stabilizálása volt, a William Jefferson „Bill” Clinton elnök által súlyosbított embargók 1992-2000 között egy gazdaságilag gyenge, retorikailag erős országtól vonták meg – sokszor a gyermekek számára szükséges – importcikkeket.

A kardcsörtető retorika lett a Huszein-klán veszte 2003-ban, az agresszív amerikai hangnem talán leszerelhető lett volna némi kompromisszummal. A médiában is jól felépített, terroristák kezébe jutó tömegpusztító fegyverek (weapons of mass destruction – WMD) képe túl erős volt, a hitelét veszített iraki diplomácia hiába bizonygatta ezek hiányát. Az ENSZ – később megerősítetten – hazugságokon alapuló meggyőzése után az Afganisztánnál némileg modernebb Irak sem jelentett akadályt az amerikai haderőnek.

Az erőpróba, a második iraki háború a várakozásoknak megfelelően gyorsan felőrölte az iraki hadsereget. A légi haderőnemet nélkülöző, a fegyverembargó miatt amortizált fegyverzettel, a túlerő miatt demoralizált állapot-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

PECZÖLI Ákos

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

ban levő fegyveres erő nem vehette fel a versenyt a csúcstechnika határait feszegető amerikai hadigépezettel szemben. A problémát nem is a logisztikai csodaszamba menő összehangolt hadművelet jelentette, hanem a fokozatosan egyre több erőt lekötő ellenállás. A két ország között a stratégiák igyekeztek azonosságokat találni a standardizálás végett, ez azonban korlátozottan volt csak lehetséges.

A hasonlóságok:

- mindkét országgal határos országok potenciális támogatói az ellenállásnak;
- mindkét országban változatosak a földrajzi adottságok (7.000 illetve 3.500 méteres szintkülönbség, hegyek, síkságok);
- mindkét országban változatosak az éghajlati adottságok (levegő sűrűsége változó, nagy hőingadozások illetve sivatagi éghajlat ehhez kapcsolódóan földrengések, áradások, szárazság és homokviharak);
- mindkét ország gazdag természeti erőforrásokban (ásványkincsek, illetve kimondottan kőolaj-földgáz);
- mindkét országban a megművelt földterület az összterület egytizedét teszi ki;
- mindkét ország népessége közel azonos méretű (mintegy 30 millió fő);
- mindkét ország népessége közel azonos korstruktúrájú (0-14 év között kb. 40%, míg 65 év felett mindössze kb. 2-3%);
- mindkét ország muszlim vallású, Afganisztán szunnita, míg Irak síita többségű ország;
- mindkét ország vallási és etnikai törésvonalak mentén tagolt;
- mindkét ország politikai rendszere és hagyományai eltérőek a nyugati viszonyoktól;
- mindkét ország fragmentált pártrendszerrel rendelkezik.

A különbségek kezdetben az avatatlan nyugati elemzőknek nem jelentettek sokat. Az uniformizált megközelítés, az oktrojált megoldások kudarcai hamar előhozták a differenciált megközelítés szükségességét. A nyugati világban akár Európa, akár az Egyesült Államok történetét idézzük vissza, bőven találunk példát vallási, etnikai ellentétekre, polgárháborúkra, és megszállók elleni felkelésre, sokáig ezeket a tapasztalatokat nem alkalmazták a megszállt országokban.

A két ország tehát, bármennyire is hasonló figyelemre méltó különbségekkel rendelkezik.

Afganisztán alapvetően premodern ország, míg Irak – bár a Huszein-éra embargója visszavetette – a statisztikák tükrében élhetőnek mutatkozott.

A hasonló nagyságú népesség azonban nagy területen oszlik el, változó helyi adottságok mellett. Az afgán népsűrűség 46 fő/km² és a városi lakosság aránya mindössze 23%, ez Irakban 68 fő/km², 66%-os városi lakoságmegoszlás mellett. Irakban így komplex kihívást jelentettek a többmillió nagyvárosok, melyek egyben tartományi székhelyek is lehettek [6].

Ezen a területen kellett az amerikai politikának valami eredményt felmutatnia számottevő áldozatok nélkül, és ekkor – a tartós viszonyok kialakításakor vonták be a vállalkozókat a nagy üzletbe.

Az állam az együttműködésben racionális közgazdasági számítás szerint jár el általában hat lépésben:

- a lehetőségek feltárását;
- a tervezést;
- a szállító(k) kiválasztását;
- a végleges megegyezést és az átmenet tervezését;
- az implementációt és az átmenetet;
- valamint a teljesítményellenőrzést és a szerződés optimalizálását [7].

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

PECZÖLI Ákos

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

A győztes katonáknak meglepetéssel kellett észrevenniük, hogy nyomukban rögtön megjelentek a mindentféle nemzetiségű és képzettségű PMSC-alkalmazottak, sőt Paul Bremer felhatalmazása alapján (Order 17), gyakorlatilag felmentést kaptak a tetteik jogi szankció alól [8] és át is vették Irak kijelölt vezetőjének személyi biztosítását.

Amíg a cégek végezték rutinmunkájukat, csak a beavatottak tudták, milyen erőt képvisel e nyilvánosságot kerülő cégháló. A médiacsend 2004 márciusában tört meg, amikor a Blackwater cég négy, a hadseregnek konyhai eszközöket beszerző alkalmazottját törbe csalták és meglincselték az iraki ellenállók [9].

Ez persze csak a jéghegy csúcsa volt, a tanácsadók, kiképzők, szervezők, eszközbeszerzők, szakértők, lobbisták és a kiszolgálók légiója kedvelt célpontja lett a biztonsági témájú leleplező írásoknak, míg a valóság a háttérben maradt; a magáncégek gyakorlatilag saját hatáskörbe vonták a háború irányítását, bár látszólag alárendeltté váltak az országépítő céloknak, az útitervnek.

Az iraki állam újjáépítési „útiterve” az élet minden területén a stabilitás megteremtését célozta, kiterjedt

- a politikai rendszer átstrukturálására;
- a közrend helyreállítására;
- az ország biztonságát hosszútávon garantálni tudó erők helyreállítására;
- a gazdaság újraindítására;
- az infrastruktúra helyreállítására és modernizálására;
- az erőforrások elosztására a vallási-etnikai csoportok között.

A pontoknak megfelelően minden feladatra jelentkezett egy magántársaság, egyre véve át az állami szervektől, elkötelezett tervezőként és végrehajtóként alárendelve magát az országépítő céloknak.

A feladatok részben átfedik egymást, a közös bennük, hogy az amerikai vezetés saját védőernyője alatt tervezte végrehajtani, de a kivételezett helyzetbe hozott cégei sajátították ki.

A politikai célhoz, miszerint a térségben politikai-gazdasági-katonai-stratégiai hídfőállást létesíteni, Irán szerepét ellensúlyozandó és biztosítani a nyersanyagok (olaj, földgáz, érc) zavartalan kitermelését, hihetetlen mennyiségű anyagi forrást rendeltek, ez biztosította a koncepcióban a magánszektor kiemelt szerepét egyfajta „állam az államban” logika mentén.

A társaságok kijelölése gyakorlatilag a kezdet kezdetén megtörtént, a Halliburton-csoport leányvállalatai és társaik két területen foglaltak fővállalkozói pozíciókat; egyfelől az újjáépítési munkálatokban (infrastruktúra, építkezések, csatornázás, tanácsadás), másfelől a biztonsági és ahhoz kapcsolódó területeken.

A biztonsági szolgáltatások praktikusán továbbosztódtak a hadsereg és a többi magánvállalkozó részére nyújtott szolgáltatásokra. Ezek újdonságértékkel felöltek a klasszikus őrzés-védelemtől a nehézlogisztikán át és az éttermi szolgáltatásokig mindent, mindezt nem az állami szolgáltatások mellett, hanem helyett – teljesen legálisan [10].

A fővállalkozók a jól fizető feladatokat immár állami felügyelet nélkül – a támadhatatlanság miatt a sztenderdek megtartásával ugyan – továbbosztották a alvállalkozóknak, néha azonos cégcsoporton belül, ami az azzal az eredménnyel járt, hogy a felelősség szétporlott, a kivitelezés követhetlenné vált.

A terület jellegéből következően a logisztikai (kísérési és szállítási) feladatok is katonai stílusú eszközrendszerrel és szervezést igényeltek, a konvojok egy része fegyveres kíséretet kapott. Az állami hadsereg erőforrásai nem bizonyultak elégségesnek a védelemre, ezért a szállítmányok egy része védtelenül, másik része túlbiztosítva

közlekedett, az első esetben a sofőrök között, második esetben a civil lakosság és az ellenállók körében lett nagyobb az áldozatok száma.

A magánvállalatok a műveletek alatt egyre jobban belefolytak tényleges harci tevékenységbe, jelen voltak a háború teljes spektrumában. Rájuk testálták a hazai hadsereg megerősítését és pótlását, a harctámogatási feladatok jórészt (harci és nem harci műszaki támogatás, Force Protection, egészségügy, logisztika, fegyverüzemeltetés, rabok kísérése), valamint több-kevesebb felderítési-hírszerzési feladat.

Ebből következően a harctéren jelentés és egyeztetés nélkül tevékenykedő, azonosítás nélküli fegyveresek valójában egy párhuzamos hadsereget alkottak, megkérdőjelezhető minőségű tűzfegyelemmel.

A koalíciós erők megítélésének problematikáját jelzi, hogy a magáncégek negatív megítélése a válságövezetben azonban „kisugárzik” a reguláris, szigorúbban szabályozott egységekre [11] is, a helyi polgár nem tesz különbséget a megszállók között, a felelőtlen magánkatona tetteit megtorló bomba nagy eséllyel egy katonai konvoj alatt robban.

A feladatok később bővültek a helyi erők kiképzésével, fegyverek üzemeltetésével, valamint némileg jogsértő módon rendőri és büntetés-végrehajtási feladatokkal.

A rendőri és büntetés-végrehajtási feladatok során a zsoldos egységek ellenségesnek minősített személyeket fogtak el, hallgatták ki és zárták el őket (több információ szerint kínzás alkalmazásával), illetve kísérték át más börtönökbe.

Az új biztonsági aktor teljes folyamatokat kísért végig, így már nem is PSC, PMC vagy PMSC, sokkal inkább egy kis állam.

A logisztikai támogatók, kiképzők, rendészeti munkát ellátók (majdnem párhuzamos államot), a megbízói kört tekintve majdnem egységes irányítás alatt.

Az új fegyverrendszerek kiképzett kezelő és karbantartó szakembereket követeltek meg, akik magas bérigényeik miatt nem voltak illeszthetők a hadsereg pénzügyi hierarchiájába, viszont az eszközzel „csomagban” már indokolható volt a részükre kifizetett közpénz.

A végrehajtó személyzet is feladatok szerint alakult, a harci feladatokra leginkább angol anyanyelvű volt katonákat alkalmaznak, míg a kulimunkára latinókat, fülöp-szigeteki és egyéb távol-keleti személyzetet toboroztak.

Egy kevésbé vizsgált ok, a párhuzamos hadműveletek miatt egyszerűen elfogytak a hadra fogható katonák, hiába vetették be a tartalékosokat, a Nemzeti Gárda egységeit, és vezették be a stop-loss programot. A program keretében a katonák lejárt turnusuk után akarattuk ellenére is visszavezényelhetők voltak a harctérre.

Ez vezetett később áldatlan állapotokhoz 2005-ben a Katrina hurrikán által hagyott New Orleansban is, ahol a távollévő Nemzeti Gárda egységei helyett fekete egyenruhás Blackwater alkalmazottak jelentek meg, óriási felháborodást kiváltva.

A PMC és PSC fent említett hibridjének ideáltípusa a Blackwater, új nevén Xe Services cég [8], amely felépítésében egy kisméretű hadsereget mintáz. Saját szárazföldi erői mellett légiereje és vízi járművei vannak [9], tevékenységét professzionális felderítés és információs értékelő központ segíti. Harceljárásait és metodológiáját a hadsereg legjobbjai fejlesztik, annak adminisztratív gátjai nélkül. Sok szempontból az Xe és a kormányzati megrendelések elnyerésére szolgáló céghálója a PMSC-k ideáltípusának, etalonjának tekinthető [10].

Válságkezelési kapacitásaikat mutatja a Blackwater már említett 2005-ös, a Katrina hurrikán által lepusztított New Orleans-ban végzett rendfenntartó, katasztrófavédelmi-jellegű válságkezelő beavatkozása [12]. A műveletet azonban nem övezte egyöntetű szimpátia, a meglehetősen arrogánsan fellépő, kétes jogi felhatalmazással bíró egységek egyre szaporodtak, ahogy megjelentek a DynCorp, az Intercon, az American Security Group, a Blackhawk, a Wackenhut és egy izraeli cég az Instinctive Shooting International (ISI) képviselői. Két héten belül a Louisianában regisztrált magán biztonsági cégek száma 185-ről 235-re nőtt.

Azt azonban nem szabad elfelejteni, ezek a cégek nem humanitárius indokok alapján látják el feladatukat. Bármennyire is idegenül hangzik, a kiszámítható üzleti környezet fontos, mert az ellenérték meg nem fizetése esetén itt a szolgáltatás megszakításával a művelet sikerét, a védett személyek biztonságát, és a kiképzés folyamatosságát veszélyezteti. Továbbá nem szabad elfelejteni, ahogyan a hidegháború után a kiképzett profik megélhetésüket a szürke és feketegazdaságból fedezték, a cégek személyzete elvileg a válsághelyzet másik résztvevője mellett is feltűnhet a konfliktusban.

A cégek munkáját szigorúan körül kell határolni, rendszeresen ellenőrizni, az ellenértékét busásan és időben megfizetni. Az ellenőrzésnek ki kell terjedni a szolgáltatás folyamat, tartalom és eredményminőségére is, ahogy az látható, az eredményt sokszor hálátlan tartalmú folyamat végén kapja a megrendelő.

Jelenleg a cégek szinte mindenhol jelen vannak, különösen Irakban, Afganisztánban, újabban Líbiában. Feladataikat nem tradicionális tendereken nyerik, hanem befolyásos lobbisták párnás ajtóit vagy egy katonai sátor mélyén.

A működés során egy sajátos iparág, korlátozott rekrutációs bázissal és jól determinálható megbízói körrel megjósolhatóan elkezd oligopol jellegűt öltetni. A nagy nevek hamar meghatározzák a játékszabályokat; ezek felsorolásszerűen az Xe, az Olive, az Aegis, a DynCorp, a KBR Inc., a SAIC, a Triple Canopy, a Custer Battles, a Sharp End International, a Kroll Inc., a Global Risks Strategies, az Erinys International, és még számos egyéb társaság.

A cégek ellenmondásos viszonyban vannak egymással, riválisok a piacon (bár a nagyobb megrendelésekhez gyakran társulnak) és riválisok a terepen is, ezt jól illusztrálja Scott Custer a Custer Battles cég vezetője, mondván; a táborért medvetámadás esetén csak a többi táborozót kell lefutni, nem a medvét [13].

A cégek alkalmazottainak változatosságát jól illusztrálja, hogy az iraki háborúban a Honvédség tüzszerészen kívül két magyar állampolgárságú alvállalkozó is elhunyt. Az első áldozat Varga-Balázs Péter egy ellenőrző pontnál, a katonák jelzéseinek figyelmen kívül hagyása miatt vesztette életét [14]. A fiatalembert a Brown and Root cég alvállalkozója alkalmazta, ezért Irakban a cég amerikai gépkocsijával közlekedett. Közvetlen alkalmazója a TOIFOR cég volt, így a Brown and Root cáfolta, hogy alkalmazottja elhunyt az övezetben. Az állapotokra jellemző, hogy a céghez köthető névtelen nyilatkozatok szerint megfelelő képzés, engedélyek, és oltások nélkül végezték kint társai munkájukat, biztosítás nélkül [15].

Másodikként Németh János biztonsági őr, aki korábban szerződéses katonaként már szolgált Irakban. A Nemzeti Demokratikus Intézet civil szervezet konvoját harminc fegyveres támadta meg, a támadásban három másik személy mellett erőszakos halált halt a tapasztalt exdeszantos is [16].

A biztonsági cégek sajtója a képviselt stílusnak megfelelően rossz, mind a reguláris katonák, mind a lakosok gyűlölik őket a bevetési területeken, ők pedig általában túlzott erőszakkal végzik a dolgukat, nem vesződnek a helyi népszerűség-hajhászással.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

PECZÖLI Ákos

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

A média azonban a hatékonyság említése nélkül hajlamos a negatívumokra helyezni a hangsúlyt, a valós tények nélkül; ugyan a cégek sok összecsapásban vesznek részt, és míg saját állományukból becslések szerint több százan vesztették életüket, a nagyok alig, a Blackwater/Xe eddig nem vesztett el védett személyt. Hatékonysági szempontból pedig a diszkrét, kis létszámú, jól képzett, szervezett elitalakulatok, legyenek bármilyen drágák is, az esetek többségében eleget tesznek a kívánalmaknak. Sikertelenség esetén nem kell senkinek elszámolni, a siker azonban jól kommunikálható. Egyes források szerint a Blackwater név feloldása is a black ops (fekete, azaz szigorúan titkos művelet) [17].

Ekkor már tudni lehetett, hogy a cégek több ezer főnyi biztonsági személyzetet képeztek ki eddig a válság-övezetekben való munkára, ebben is élen járt a Blackwater, bár tevékenységét a helyiek heves kritikával illették alkalmazottainak gátlástalan viselkedése miatt (csak 2005-2007 között közel 200-szor használták fegyvereiket) [18].

Olyannyira féltelenek voltak, hogy 2007 szeptemberében a Nissour téren egy félrehallott lövés miatt kontrollálatlan tűzcsapást mértek a környék forgalmára, 17 civil személy életét oltva ki. A cég válasza az volt, hogy nincs más alternatíva a diplomaták védelmére, a helyzetet állítólag 2007 decemberében a cég vezetői egy millió dollárral tervezték kezelni [19].

A Blackwater a vesztegetési állításokat alaptalannak minősítette, és kijelentette, nem nyilatkozik korábbi alkalmazottairól. Később, 2008-ban az amerikai hadsereggel az erők helyzetéről folyó tárgyalások során az irakiak hajthatatlanok voltak a magánvállalkozók további büntethetlenségét illetően, és a cég 2009-ben elvesztette a Külügyminisztériummal fennálló a bagdadi amerikai nagykövetség diplomáciai védelmére vonatkozó megbízását.

Addig azonban hosszú út vezetett, fény derült még sok titokra; a New York Times 2009-ben beszámolt róla, hogy a Blackwater-alkalmazottak vettek részt a Központi Hírszerző Ügynökség (CIA) legtitkosabb akcióiban [20]. Számos korábbi alkalmazott beszámolt róla, hogy 2004-2006 években majdnem minden éjjel sor került titkos rajtaütésekre és fogolyszállításokra, a CIA-tiszteknek nyújtott szimpla védelem helyett. Ezek az esetek gyakorlati kérdéseket vetnek fel a bérelhető fegyveresek csatatéren való használatáról és az átjárhatóságról, ugyanis az ügynökség magas rangú tisztjei csatlakoztak a Blackwaterhez.

A CIA-nak ráadásul nem volt a Blackwaterrel írott szerződése a terrorista-ellenes programra, azt csak amolyan „magánmegyezmények” szabályozták. Amikor ez Leon E. Panetta CIA-vezető tudomására jutott, azonnali kongresszusi meghallgatáson mondta el, hogy az ügynökség a program részleteit hét éven keresztül tartotta vissza.

A vállalat eközben új utakra lépett, egyik titkos osztálya vállalta a részvételt Washington egyik legfontosabb terroristaellenes programjában: pilótanélküli robotrepülőgépek használatával megölni az Al-Kaida vezetőit.

A Nissour téri lövöldözés utóéletéeként 2008. december 8-án szövetségi ügyészek emberöléssel gyanúsítottak meg öt, a 2007. szeptemberi lövöldözésben résztvevő Blackwater-katonát, a hatodik személy vádalku keretében elismerte, hogy megölt legalább egy irakit. 2009. január 9-én az iraki kormány javasolta, hogy a Blackwater működési engedélyét ne újítsák meg, aggodalommal hivatkozva az erő helytelen alkalmazásának kétségeire. 2009. december 31-én a washingtoni Szövetségi Kerületi Bíróságon Ricardo M. Urbina bíró elutasította a Blackwater örök vádiratát, idézve az örök nyilatkozatait. Ez egyben gátat is vetett a további felelősségre vonásoknak.

A háborús bűnöket vizsgálva sem egyértelmű a helyzet; a Blackwater számos lövöldözésben vett részt az amerikai katonákkal karöltve, végzett kihallgatásokat és részt vett a gyanúsítottak szállításában [21].

Az amerikai mintát a tanulékony oroszok is átvették, bevett szokás a cégek védelmére őrző-védő biztonsági szolgálatot foglalkoztatni a merényletek, lopások, és szabotázsakciók miatt. A választást nehezíti, hogy a cégek

pontos száma nem ismert és jó részük a szervezett bűnözéshez kötődik. A problémát kikerülendő, a Gazprom 2007 óta rendelkezik jogosítvánnyal saját hadsereg szervezésére, ennek feladata fellépni bármely esetben, ha a cég érdekeit veszélyben látja, ezen tevékenység közben saját hatáskörében tarthat házkutatást, közúti ellenőrzést és kihallgatást. A törvény területi hatálya a Gazprom egész működési területére vonatkozik, ideértve a külföldi létesítményeket. A törvény számos jogi problémát vet fel, a joghatóság, a rendőrséggel szembeni eljárás elsőbbsége, a transzparencia, nem említve a gumiszabályt; „veszélyben a cég érdekei”. A törvény továbbá bármely stratégiai szempontból fontos vállalatnak engedélyezi a magánsereg felállítását, amely pozitív gazdasági hatása a hadiipari megrendelések felfutásában mutatkozott meg [22].

A volt szovjet blokk katonái korábban is jelen voltak a konfliktusövezetekben, a Blackwater „ámokfutása” után új szereplő tűnt fel a piacon, a volt szovjet erőszakos szervezetek krémjét tömörítő Opën (Sas) biztonsági cég [23].

A cég saját bevallása szerint némileg eltérő filozófiát követett, a komoly pszichológiai, fizikai és helyi ismereteket ötvöző kiképzés ellenére magukat békés küldetésben levőnek tekintették, jó kapcsolatokat igyekezve ápolni a helyiek közösségekkel és hatóságokkal, a megszállókkal és megbízottaikkal, valamint az ellenállókkal is. A Blackwater-rel való összehasonlítást is igyekeztek elkerülni, protokolljaik lehetőleg nem az erőre és a fegyverekre helyezik a hangsúlyt, és olyan finomságokra is ügyelnek, mint a helyi szleng [24].

Személyi állománya a szokásos módon korábbi profikból áll, a leépítéssel járó reformok titkosszolgálatok és a hadsereg kifogyhatatlan utánpótlást kínálnak наёмник-ból (zsoldos). A vállalat angolszász társaihoz hasonlóan a gazdasági térfoglalás és pozíciószerezés egyik eszköze, stratégiájukból érzékelhetően ők a hídfőállás szerepét töltik be. Hosszabb távon elfogadottságukkal és beágyazottsággal ugródeszkát kínálhatnak a többi vállalatnak, és akkor talán nem is kell elsősorban az orosz nyelvű dolgozókra specializálódni [25].

Mint minden cég a szakmában, a Sas is hamar szembetalálta magát a hatáskörök problémájával; magánvállalként eljárva a megfelelő biztonság szavatolása komoly akadályokba ütközik. Az indokolás ismerős, a szolgáltatás színvonalának fejlesztéséhez elengedhetetlenül szükséges a megfelelő törvényi háttér. A biztonsági helyzet is gyökeresen megváltozott, az amerikaiak zsoldosai közvetlenül a megszállás után annyira nem vették figyelembe az irakiak érdekeit, hogy bármiféle hasonló tevékenység azonnal gyanakvást szül a kormányzat és a lakosok részéről, és kiemelt célpontot jelent a lázadóknak. Akik – állítják az oroszok – „immár világszínvonalú terroristák”, így a biztonságiaknak a védett személyek és objektumok mellett saját épségükre is kiemelt figyelmet kell fordítaniuk.

Ezért tagjai nem, mint magán biztonsági cég, hanem a szovjet hagyományt ápolva „tanácsadóként” jelennek meg. Azonban így is a hivatalos támogatást nélkülözve viselnek fegyvert „önvédelmi céllal”, így nincs törvényes rendezési módja egy esetleges incidensnek. Az orosz parlamentnek elfogadni javasolt törvény némileg ellentmondani látszik a nemzetközi jognak, amennyiben kiterjedne a biztonsági cégek külföldön végzett tevékenységére is, vagyis tulajdonait (hajók, repülő, egyéb nem részletezett objektumok) orosz joghatóság alá helyezve diplomáciaihoz hasonló védelemmel ruházná fel [26].

Az orosz magáncégek kiterjedtségét az is indokolja, hogy az afganisztáni mudzsahedinek után két hagyományos érdekeltségi területén (és háborús övezetben) Csecsenföldön [27] és Grúziában is bizonyítva látták ellenséges zsoldosok jelenlétét [28].

És hogy mi vár a zsoldosság intézményére a jövőben?

Nem valószínű, hogy a kereslet csökken, ezt erősítette meg a líbiai hadművelet, a szíriai polgárháború és a kalózkodás elleni harc, illetve az Abu Dhabiban felállított zsoldos-zászlóalj.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

PECZÖLI Ákos

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

Líbiában az állami szervek politikai instabilitás megjelenésekor a hadsereg moráljának csökkenésére azonnal toborzásba fogtak. Vegyes összetételben (afrikai, hanem szerbiai, ukrajnai, szíriai, romániai), mintegy 25.000 fős számban vetettek be bérkatonákat, általában a legkényesebb feladatokra [29]. Ezt bizonyítja az ENSZ Biztonsági Tanácsának S/RES/1973 (2011) számú, A líbiai helyzet (The Situation in Libya) tárgyában született, 2011. március 17-én kelt határozata is [30], a bevetett személyek az információk szerint emberiség elleni bűncselekményeket is elkövettek [31].

A zsoldosok mozgása nyomon követhető a konfliktusok között, a korábban Líbiában működő [32] csádi zsoldosokat vádolnak, továbbá a Boko Haram (A Nyugati Oktatás Tilos) nigériai iszlám terrorista szervezet műveleteiben való részvételben, mint autóbombás merényletek, emberrablások és több száz keresztény vallású személy meggyilkolása [33].

Mivel az al-Kaida terrorszervezet időközben Észak-Afrikában is egyre erőteljesebben van jelen, nyugati hírszerzési források szerint pénzügyi támogatások is érkeztek a Boko Haram részére a [34].

A szíriai polgárháborúban a Bassár Dzsafari, Szíria ENSZ-nagykövete a szíriai harcok során elfogott, az ellenzék oldalán harcoló 108 külföldi zsoldoskatonára nevet tartalmazó listát küldött Bar Ki Mun ENSZ-főtábornak. A rezsim feltételezései szerint az arab zsoldosok főként Afrikából, Törökországon át érkeztek [35].

A földön zajló műveletek kapcsán meg kell említeni a vízen zajló magánszervezésben megvalósuló hadi-biztonsági műveleteket is.

A tengerészeti vállalkozások nagy kockázataik mellett magas profitígéretük miatt nagy vonzerővel bírtak az üzleti vállalkozók számára. A tengeri kereskedelemben már az ókorban megjelentek a bejárattott vízi útvonalakon működő némi egyszerűsítéssel „kalóznak” nevezett fosztogatók, „a tengeri népek”, valószínűleg lükiaiak és egyéb vándorló törzsek, majd az ókori Görögország és a Római Birodalom is kénytelen állami eszközökkel fellépni ellenük.

A kalózkok mai terminológiával köztörvényes bűncselekményeket hajtottak végre, kizárólag for-profit céllal, politikai vagy katonai célok kizárólag ebben a kontextusban merülhettek fel.

A magán és a katonai szféra intézményesült összefonódására egészen I. (Tudor) Erzsébet (1533-1603) idejében került sor a privatérok (privateer vagy korzár, kalózlevéllel működő vállalkozó, aki engedélyt kapott ellenséges országok hajóinak és érdekeltségeinek megtámadására, állami részesedés mellett) felvirágzására, leghíresebb képviselőjük Sir Francis Drake a „királynő kalóza” [36].

Ez az államcélok érdekében működtetett modell egészen az amerikai függetlenségi háború idejéig fennmaradt, és noha a kalózkodás maga nem tűnt el [37], sőt magas szinten működik [38], egészen a XXI. századig köztörvényes bűncselekménynek tartották.

2010-ben a tengeri szállítások biztonsága, a „szállítási és tranzitútvonalak biztonsága” a NATO Stratégiai koncepciójában is helyet kapott [39], és egyre inkább terrortevékenységgént kezelik, sőt egyes nézőpontok szerint az ember- és eszközrablások mögöttes politikai célokat, terrorszervezetek rekrutációját és finanszírozását szolgálják.

Ellenpótlusként a biztonsági iparág (Xe, Sea Marshals, SeaGuard Security, Sea Guardian, Triskel Sea Services, AKE Maritime Services) weboldalaik szerint a legmodernebb technológiát használva szolgáltatások egész tárházát kínálja a tanácsadástól egészen a vészhelyzeti gyors beavatkozásig.

A frissebb hírek szerint az Egyesült Arab Emírátsok egy sivatagi bázisán (Zayed Military City) Erik Prince a PMSC-k fenegyereke titkos 800 fős zászlóaljat szervez az R2 vállalat képviselőjében. Szerepét a szervezésben

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

PECZÖLI Ákos

Budapest, 2012.
5. évfolyam 2. szám

nagyobbrészt titokban tartotta, céghálózatának bizalmi emberei végezték az területi munkát. A zászlóalj feladatai sokrétűek;

- hatóköre kiterjed bel- és külföldi különleges műveletekre (bármit jelentsen is ez);
- olajvezetékek és felhőkarcolók terrorellenes védelme;
- tömegkezelés keretében belső zavargások leverése, valamint a munkatáborok kézbentartása.

Kiszivárgott dokumentumok szerint ez kiegészül a kötelező információgyűjtéssel, városi harcászattal, nukleáris és radioaktív anyagok védelmével, humanitárius missziókkal.

Minthogy a térség államainak nincsen sok katonai tapasztalata, ugyanakkor a belső nyomás és a külső fenyegetés nő, az egység feladata lesz ellensúlyt képezni a regionális vetélytársakkal szemben is – az Egyesült Államok hallgatolagos, de nem egyértelmű támogatásával. Az akció sértheti ugyanis az amerikai törvényeket, noha a modell üzleti- és erőszempontból is működőképes, az Xe (korábban Blackwater) már vezényelt hasonló projekteket a térségben.

A csoport szigorúan és kifejezetten nem muszlimokból áll, amerikai, német és brit kiképzők vezetésével kolumbiai, dél-afrikai és több nemzetiségű katonák alkotják. Ennek magyarázata, hogy a vallási szabályok értelmében muszlim vallású nem ölheti meg hittársát (ez persze több vallásban is előírás, lsd. Tízparancsolat). Egyelőre a zászlóalj nem tekinthető ütőképességűnek, ami a további üzletekre nézve nem kedvező [40].

Erik Prince-szel kapcsolatos további hír, hogy megalakította Reflex Responses nevű cybervédelemmel foglalkozó cégét. A cég tevékenységi területe annak fényében érdekes, hogy az Egyesült Államok az érdekeit sértő sorozatos cyber támadásokra reagálva meghirdette a cybercsapásokra reagáló hagyományos katonai csapás doktrínáját [41].

Összefoglalva megállapítható, hogy a XXI. században a PMSC-k az afganisztáni és iraki háborúban főszerepet játszottak, átvéve az állami szervezettől mind a fegyveres, mind a rendészeti jellegű tevékenység egy részét, sőt részt vettek az országok későbbi sorsát meghatározó stratégiai programalkotásban.

Az állami feladatok delegálása – politikai, doktrinális és létszámbeli okokból – korlátozott sikerrel járt, azonban a jogilag hiányosan szabályozott helyzetben mutatkozott meg a PMSC-k valós tevékenysége.

A kitűzött célok ismeretében, a tudományos elemzést lehetővé téve vált vizsgálhatóvá az állami és magán-szféra nyomás alatti együttműködése és konklúzióként kijelenthető: a magánbiztonsági társaságok feladat szabása a jövőben egészen biztosan kisebb léptékű lesz.

Kulcsszavak: válságkezelés, outsourcing, Irak, magánbiztonsági vállalatok (PSC), magán katonai vállalatok

Key words: crisis management, outsourcing, Iraq, private security companies (PSC), private military companies (PSC), private military and security companies (PMSC)

FORRÁSOK, HIVATKOZÁSOK

¹ Olyan kicsi krumplik vagyunk..., Biográf Kiadó, Budapest, 1995. ISBN: 963 7943 67 6

„Vagy a megoldás, vagy a probléma része vagy.”

[²] Scahill, Jeremy: Blackwater, Nation Books, New York, 2007. ISBN-10: 1-56025-979

[³] CREWS-TARZI: The Taliban and the Crisis of Afghanistan, Harvard University Press, London, 2009.

ISBN 978-0-674-02690-2

[⁴] NATO Alapszerződés

http://www.kulugyminiszterium.hu/kum/hu/bal/Kulpolitikank/Biztonsagpolitika/NATO_dokumentumok/

letöltés ideje:

[⁵] Timeline: War in Afghanistan, PBS <http://www.pbs.org/now/shows/428/afghanistan-timeline.html>

letöltés ideje: 2011. 11. 23.

[⁶] CIA Factbook, 2011. 07. 08. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/af.html>

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/iz.html> letöltés ideje: 2011. 06. 18.

[⁷] Trembeczky László: Az outsourcing működése, lehetőségeinek kihasználása a Honvédelmi Minisztérium – Magyar Honvédség gazdaságosabb ellátása érdekében Doktori (PhD) értekezés, ZMNE, Budapest, 2007.

[⁸] HARI, Johann: Iraq's mercenaries - with a licence to kill, The Independent, 2007. 06. 04.

<http://www.independent.co.uk/opinion/commentators/johann-hari/johann-hari-iraqs-mercenaries--with-a-licence-to-kill-451633.html>, letöltés ideje: 2010. 11. 23.

[⁹] The Rise and Fall of the Mercenary Formerly Known as Blackwater, Newsweek, 2009. 08. 20.

<http://www.newsweek.com/blogs/wealth-of-nations/2009/08/20/the-rise-and-fall-of-the-mercenary-formerly-known-as-blackwater.html>, letöltés ideje: 2010. 11. 23.

[¹⁰] CHATTERJEE, Pratap: Halliburton's Army, Nation Books, New York, 2009 ISBN: 978-1-56858-392-1

[¹¹] Ballard, John. M.: Fighting for Fallujah Praeger Security International, é. n., 2006. ISBN: 0-275-99055-9

[¹²] Blackwater Down, The Nation, 2005. 09. 21. <http://www.thenation.com/article/blackwater-down>

letöltés ideje: 2010. 11. 28.

[¹³] The World; Modern Mercenaries On the Iraqi Frontier, New York Times, 2004, 04. 04.

http://www.nytimes.com/2004/04/04/weekinreview/the-world-modern-mercenaries-on-the-iraqi-frontier.html?ref=blackwater_usa letöltés ideje: 2010. 11. 28.

[¹⁴] Amerikaiak lőtték le a magyar egyetemistát Irakban, Index, 2003. 11. 21. <http://index.hu/belfold/vargab1202/>

letöltés ideje: 2011. 05. 16.

- [¹⁵] Biztosítás nélkül dolgoznak Irakban a magyarok, Index, 2003. 11. 27. <http://index.hu/belfold/vbp6820/> letöltés ideje: 2011. 05. 16.
- [¹⁶] Magyar áldozat egy bagdadi terrortámadásban, Index, 2007. 01. 17. <http://index.hu/kulfold/magyarir0117/> letöltés ideje: 2011. 05. 16.
- [¹⁷] Blackwater and its soldiers of misfortune, The Guardian, 2010. 01. 01.
<http://www.guardian.co.uk/world/2010/jan/01/blackwater-xe-history>, letöltés ideje: 2010. 11. 28.
- [¹⁸] Blackwater Worldwide, New York Times, 2010. 10. 21.
http://topics.nytimes.com/top/news/business/companies/blackwater_usa/index.html?scp=1-spot&sq=xe&st=cse, letöltés ideje: 2010. 11. 23.
- [¹⁹] Blackwater trial: 15 minutes of gunfire which left 17 dead, The Guardian, 2010. 01. 01.
<http://www.guardian.co.uk/world/2010/jan/01/blackwater-trial-day-of-shootings>, letöltés ideje: 2010. 11. 23.
- [²⁰] Blackwater Guards Tied to Secret C.I.A. Raids, New York Times, 2009. 12. 10.
<http://www.nytimes.com/2009/12/11/us/politics/11blackwater.html?fta=y>, letöltés ideje: 2010. 11. 23.
- [²¹] Mestrovic, Stjepan G.: Rules of Engagement ?, A Social Anatomy of an American War Crime - Operation Iron Triangle, Iraq, Algora Publishing, New York, 2008.
- [²²] Fegyvert fog az orosz óriásvállalat, Kitekintő, 2010. október 25.
http://kitekinto.hu/europa/2010/10/25/fegyvert_fog_az_orsz_oriasvallalat/ letöltés ideje: 2011. 04. 10.
- [²³] GÁLDI-UZONYI: Orosz-magyar szótár,
Akadémiai Kiadó, Budapest, 2007. ISBN: 978 963 05 7633 8, pp. 347
- [²⁴] Former Russian soldiers ready to take on Blackwater in Iraq, RT Channel, 2009. 12. 11.
<http://rt.com/news/russian-soldiers-blackwater-iraq/>, letöltés ideje: 2011. 02. 25.
- [²⁵] Russian Mercs: We'll Out-Blackwater Blackwater, Wired Magazine, 2009. 10. 07.
<http://www.wired.com/dangerroom/2009/10/russian-mercs-well-out-blackwater-blackwater/>, letöltés ideje: 2011. 02. 25.
- [²⁶] Russian security companies demand legislative support to work in Iraq, RT Channel, 2010. 11. 15.,
<http://rt.com/news/russian-security-companies-demand/>, letöltés ideje: 2011. 02. 25.
- Maogoto, Jackson- Newell, Virginia-Sheehy, Benedict- Legal Control of the Private Military Corporation, Palgrave-McMillan, London, 2009.
- Nyényei Judit: Békefenntartók Zrt., Kül-Világ, VI. évfolyam, 2009/4.
- A Blackwater-polip karjait vizsgálnák, Index, 2010. 09. 06. http://index.hu/kulfold/2010/09/06/a_blackwater-polip_karjait_vizsgalnak/, letöltés ideje: 2010. 11. 23.
- [²⁷] Olaj és zsoldosok, Hetek, 1998. április http://www.hetek.hu/hatter/199804/olaj_es_zsoldosok
letöltés ideje: 2013. 01. 18.

- ²⁸ Grúziában 1500 zsoldos vár csecsenföldi bevetésre, Origó, 2000. 05. 16. |
<http://www.origo.hu/nagyvilag/20000516gruziaban.html> letöltés ideje: 2013. 01. 18.
- [²⁹] Román zsoldosok Kadhafi oldalán, NOL, 2011. 03. 08. http://nol.hu/archivum/roman_zsoldosok_kadhafi_oldalán letöltés ideje: 2011. 06. 18.
- [³⁰] UN Security Council Resolutions 2011 http://www.un.org/Docs/sc/unscl_resolutions11.htm letöltés ideje: 2011. 05. 13.
- [³¹] Zsoldosok lőnek az emberekre Líbiában, NOL, 2011, 02. 26.
http://nol.hu/kulfold/zsoldosok_lonek_az_emberekre_libiaban letöltés ideje: 2011. 06. 18.
- [³²] A rosy view of Boko Haram, the Nigerian Islamist terrorist organisation, Daily Mail, 2012. 05. 24.
<http://www.dailymail.co.uk/debate/article-2149317/A-rosy-view-Boko-Haram-Nigerian-Islamist-terrorist-organisation.html>
letöltés ideje: 2013. 01. 27.
- [³³] Nigeria Arrests Alleged Mercenaries In Kano Bombing Investigation, NPR, 2012. 01. 26.
<http://www.npr.org/blogs/thetwo-way/2012/01/26/145932033/nigeria-arrests-alleged-mercenaries-in-kano-bombing-investigation> letöltés ideje: 2013. 01. 27.
- [³⁴] Az al-Kaida Pakisztánból Afrikába költözne, NOL, 2011. 12. 28. http://nol.hu/kulfold/az_al-kaida_pakisztanbol_afrikaba_koltozne letöltés ideje: 2013. 01. 18.
- [³⁵] Arab zsoldosok segítik a lázadókat Szíriában?, ATV, 2012.10.20.
http://atv.hu/cikk/20121020_arab_zsoldosok_segitik_a_lazadokat_sziriaban?source=hirkereso letöltés ideje: 2013. 01. 18.
- [³⁶] KONSTAM, Angus: A kalózkodás igaz története, Alexandra, Pécs, 2011. pp. 01-65 ISBN: 978 963 297 720 1
- [³⁷] IMB Piracy & Armed Robbery Map 2013 <http://www.icc-ccs.org/piracy-reporting-centre/live-piracy-map> letöltés ideje: 2013. 01. 27.
- [³⁸] Six month drop in world piracy, IMB report shows, International Chamber of Commerce, 2012. 07. 16.
<http://www.iccwbo.org/News/Articles/2012/Six-month-drop-in-world-piracy,-IMB-report-shows/> letöltés ideje: 2013. 01. 27.
- [³⁹] BIZTONSÁGOS EURÓPA EGY JOBB VILÁGBAN, EU, 2003. 12. 12.
<http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/031208ESSIIHU.pdf> letöltés ideje: 2011. 06. 18.
- [⁴⁰] Secret Desert Force Set Up by Blackwater's Founder, The New York Times, 2011. 05. 14.
http://www.nytimes.com/2011/05/15/world/middleeast/15prince.html?_r=1&scp=1&sq=mercenary&st=cse
letöltés ideje: 2011. 05. 16.
- [⁴¹] Cyber Combat: Act of War, Wall Street Journal, 2011. 05. 31.
<http://online.wsj.com/article/SB10001424052702304563104576355623135782718.html> letöltés ideje: 2011. 05. 16.

A KOMPETENCIÁK ÉRTELMEZÉSE A HADERŐBEN

„A kompetenciát úgy kell tekinteni, mint olyan általános képességet, amely a tudáson, a tapasztalaton, az értékeken és a diszpozíciókon alapszik, és amelyet egy adott személy tanulás során fejleszt ki magában.”

(J. Coolahan)

Az elmúlt időszakban, elsősorban a katonai felsőoktatás, a tisztképzés rendszerének tanulmányozása során sokszor találkoztam a kompetencia fogalmával és ennek a fogalomnak a sokszor eltérő értelmezésével. Miután kutatási témaköröm a XXI. századi katonai vezetői képzés területe, elsődlegesen ennek fejlesztési lehetőségei megkísérlem az ezen a területen szerzett ismereteim összefoglalását. Természetesen, miután a katonai felsőoktatásban résztvevők egyéni speciális motiváltságuktól eltekintve, nem különböznek a felsőoktatás más szereplőitől, így ugyanazon kompetenciákkal kell rendelkezniük, mely természetesen kibővül a speciális katonai kompetenciákkal.

A KOMPETENCIÁRÓL ÁLTALÁBAN

Maga a kompetencia latin eredetű jövevényszó, amely eredeti (latin) értelmezésében alkalmasságot, ügyességet, szakmai jártasságot (képzettséget) jelent. Amennyiben szélesebb társadalmi összefüggésében (munkamegosztás) vizsgáljuk, értelmezhetjük oly módon, hogy a társadalom egyes tagjai (csoportjai) felhatalmazással bírnak bizonyos társadalmi szolgáltatások nyújtására, bizonyos a társadalom igényeit kielégítő feladatok elvégzésére. Ennek keretében döntéseket hozhatnak, döntéseket hajtanak és hajthatnak végre.

A pedagógiai lexikon alapján: „a kompetencia alapvetően értelmi (kognitív) alapú tulajdonság, de fontos szerepet benne motivációs elemek, képességek és egyéb motivációs tényezők.” (Ped. Lex. 1997) A pedagógia tudomány nemzetközi és hazai művelői a kompetencia fogalmát azonban sokszor eltérően határozzák meg. Némely esetben az általánosan elfogadott (latin eredetű) értelmezését használják, de sok esetben különböző tudományos kutatásra épülő definíciókat állítanak fel.

Nagy József a kompetenciát a következőképpen határozta meg: „A kompetencia valamely funkciót szolgáló motívum- és tudásrendszer (képesség- és ismeretrendszer). A motívumrendszere a döntés, a képességrendszere a kivitelezés, az ismeretrendszer pedig mindkettő feltétele és eszköze.” (Nagy 2001)

Az általa megfogalmazottak alapján a személyiség alaprendszere az alábbiak szerint épül fel:

- kognitív kompetencia;
- személyes kompetencia;
- szociális kompetencia;
- speciális kompetencia.

A kognitív kompetencia megléte az ember létezésének alapfeltétele és eszköze. Magában foglalja az információ feldolgozásának képességét, ennek keretében az információ vételét (befogadását), kódolását, illetve feldolgozását, a kapott információ elemzését és értékelését, az új információ előállításának a képességét, ezen információk tárolását és az információk kommunikálásának képességét a társadalmi munkamegosztás keretében. Lehetővé teszi a tanulást és a tanítást.

A személyes kompetencia biztosítja az ember fennmaradását, az egyén túlélőképességét, az életvitel, valamint az életminőség megőrzésének illetve javításának lehetőségét.

A szociális kompetencia biztosítja az emberi faj, az egyes csoportok, társadalmi formációk túlélőképességét, életműködésük megőrzését, illetve továbbfejlesztésének lehetőségét.

A speciális kompetenciák száma a társadalmi munkamegosztásnak köszönhetően több ezerre tehető. Ez a kompetencia (kompetencia halmaz) a társadalomban fellelhető sok ezer hivatás, szakma, foglalkozás, valamint tevékenységi kör megjelenésével alakult ki.

A kompetenciák – a személyiség funkcionális vizsgálata során – egymást átfedő, egymással kölcsönhatásban lévő rendszereket alkotnak. Valamennyi kompetencia a döntést lehetővé tevő saját motívumrendszerrel és a végrehajtást (megvalósítást) lehetővé tevő tudásrendszerrel rendelkezik. A személyiség alaprendszerének működése a kognitív kompetencia összehangoló tevékenysége által valósul meg. A kognitív kompetenciának ugyanakkor sajátossága, hogy adott helyzetekben, mint a direkt tanulás, illetve a tudományos kutatás önálló funkció szolgálatában is működhet. A speciális kompetenciák sajátos funkciókat szolgálnak, de az általános kompetenciákból származtathatók.

KOMPETENCIA ÉS TÁRSADALOM

Nézetem szerint a tudományos technikai haladás egyre gyorsuló folyamatát sok esetben nem követte a pedagógia, az andragógia, illetve az oktatástudomány hasonló léptékű fejlődése. Azt is mondhatjuk, hogy a társadalom igényei az egyre fejlettebb, képzettebb ember iránt, sok helyen és sok esetben, elsősorban a nem megfelelő oktatási módszerek, az elavult elméletek, a nem kielégítő oktatási körülmények következtében időnként nem teljes körűen, illetve nem a kor szintjén elvárható színvonalon kerülnek kielégítésre. Közben a tudományos-technikai fejlődés nagy sebességgel halad előre, melyet nem minden esetben követ az oktatási, képzési rendszer kiigazítása. Sokat hallani a kompetencia alapú oktatásról, képzésről, de a nagy oktatási rendszerek átalakítása, átalakulása eléggé nehézkes, időnként értetlenségbe ütközik, vagy elhibázott koncepció alapján valósul meg, így nem teljes mértékben képes megfelelni a társadalom, a kor – valljuk be őszintén, időnként eléggé hektikusan változó – igényeinek.

A nagymértékű fejlődés következtében kialakult információtömeg, illetve tudáshalmaz jelentősen megnövekedett követelményeket támaszt az információ-feldolgozás, a tudás elsajátításának folyamatában résztvevőkre. Korunkban a lexikális tudás nem elégséges, meg kell tanulni a szükséges ismeretek gyors elsajátítását, az információk megszerzését, szelektálását, a szükséges információk feldolgozását, rendszerezését, a szükséges következtetések levonását. Ki kell alakítani a megszerzett tudás gyakorlati alkalmazásának képességét, párhuzamosan a hatékony problémamegoldó képességgel. Egyszerűen fogalmazva: meg kell tanítani az embereket hatékonyan tanulni. Optimális esetben a szervezetszerű oktatási folyamat végére ki kell alakulnia az egyénben az egész életen keresztül való tanulás belső igényének. Véleményem szerint napjainkban ez lehet az egyik legfontosabb feladata a szervezett oktatási rendszernek. Az alapvető tudás megszerzésére az intézményesített oktatási, képzési rendszer ugyan keretet biztosít, azonban az információ, a tudás elérhetőségeink és megszerzésének helyszínei már áttörték az intézményi kereteket. A jelen korban a megszerzett tudás szinten-tartása kevés, a tudományos technikai fejlődés sebességének következtében, aki nem fejlődik, nem képzi magát folyamatosan, az lemarad és előbb vagy utóbb a társadalmi munkamegosztás perifériájára szorul. A mai társadalmakban a tudás értéke folyamatosan növekszik, egyre nagyobb jelentőséggel bír.

Az 1990-es évektől kezdődően Európában és az Egyesült Államokban a kompetenciák kor szintjén történő meghatározása érdekében több nemzetközi projektet indítottak. Az OECD INES (Indicators of Educational System) program keretében készült tanulmányokban megjelent néhány, egyetlen oktatási (képzési) területhez sem köthető kompetencia meghatározás. Ezek a teljesség igénye nélkül:

- az együttműködés;
- a kritikus gondolkodás;
- az önbecsülés;
- a felelősségérzet;

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

SZABÓ József

Budapest, 2012.
5. évfolyam 3-4. szám

— és a tolerancia.

Ez egy összetett rendszer, amely alkotóelemei elsősorban az egyén szociális kompetenciáihoz és állampolgári, társadalmi műveltségéhez köthetők.

Hosszas szakmai elméleti viták után négy terület maradt a vizsgálatok középpontjában. Ezek a következők voltak:

- társadalmi, politikai, és gazdasági ismeretek;
- a problémamegoldás;
- az önismeret, illetve az „énkép”;
- és a kommunikáció.

A fenti felsorolásból látható, hogy már a kora 90-es években végzett kompetencia-elemzések folyamán is nagy hangsúlyt kapott korunk „slágertémája” a problémamegoldás és a kommunikáció.

Az ezen kutatási témában folyó tevékenység folytatódott 1997-2002 között az úgynevezett DeSeCo (Defining and Selecting Key Competencies) programban a kompetenciákra vonatkoztatva. A programot ugyancsak az OECD égisze alatt a Svájci Szövetségi Statisztikai Hivatal, az Egyesült Államok Oktatási Minisztériuma, illetve az Egyesült Államok Oktatástatistikai Központja közreműködésével valósították meg. A programban folytatott kutatások, elemzések eredményeként a következőképpen határozták meg a kompetencia fogalmát: „A kompetencia, képesség a komplex feladatok adott kontextusban történő sikeres megoldására.” (DeSeCo,2003). A fogalom magában foglalja az ismeretek mobilizálását, a kognitív és gyakorlati képességeket, a szociális és magatartási komponenseket és attitűdöket, az érzelmeket és értékeket egyaránt. A program keretében a kérdőíves felmérés 12 fejlett (OECD-tag) országra terjedt ki. A résztvevő országok által készített ország-jelentések összesítését és elemzését követően az alábbiakat jelölték meg elsődlegesen, mint kulcs kompetenciákat:

- együttműködés;
- szociális kompetenciák;
- alkalmazható tudás;
- az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges kompetenciák.

A programról készített összefoglalóban a kulcs kompetenciákat a következő három nagyobb területen különítették el:

- az autonóm cselekvéssel kapcsolatos kompetenciák;
- az eszközök interaktív használatával kapcsolatos kompetenciák;
- a szociálisan heterogén környezetben való működéssel (tevékenységgel) kapcsolatos kompetenciák.

Ez utóbbiba elsősorban a másokkal történő kapcsolatépítéshez, a csoportmunkában történő együttműködéshez, valamint a konfliktuskezeléshez és megoldáshoz szükséges képességek tartoznak.

Az Európai Unió által létrehozott munkabizottságok (basic skills, key competencies) a kulcskompetenciákat az alábbiak szerint csoportosították:

- kommunikációs képesség anyanyelven és idegen nyelven;
- matematikai műveltség;
- alapkompentenciák természettudományi és technológiai téren;
- információs és kommunikációs technológiák alkalmazásához szükséges képességek;
- az egész életen keresztül tartó tanuláshoz szükséges képességek;
- személyközi és állampolgári kompetenciák;
- a vállalkozói szellem elmélyítéséhez szükséges képességek;
- valamint a kulturális tudatosság kialakításához szükséges készségek és képességek.

Magyarországon alapvetően Nagy József munkássága nyomán a kompetencia, mint fogalom értelmezése a személyiség funkcionalitása mentén kerül csoportosításra. (Nagy,2002) A csoportosításról, annak felépítéséről a tanulmány első részében említést tettem.

KOMPETENCIÁK A PROFESSZIONÁLIS HADERŐBEN

Ahhoz, hogy meghatározzuk a professzionális haderőben történő szolgálatteljesítéshez szükséges kompetenciákat, először néhány szót magáról a hivatásos (professzionális) haderőről.

Maga a fogalom definiálása is elég nagy körütekintést igényel. Alapesetben kiindulhatunk a szó, a kifejezés eredetéből. A fogalom eredetét alkotó kifejezés a latin **professio** szóból származik és foglalkozást, szakmát, hivatást jelent. Ennek folytán a professzionális kifejezést a foglalkozását, a szakmáját, hivatásszerűen folytató személy (személyek, csoportok etc.) jellemzésére használhatjuk. A magyar katonai szaknyelvben a NATO csatlakozás előkészületi fázisában, majd a csatlakozás folyamán terjedt el (nyert teret) a fogalom általános használata.

Azt gondolom, hogy a katonai professzionalizmus (military profession), a tudások (ismeretek), a kiképzés, felkészítés során elsajátított (megszerzett) képzettségek, jártasságok, készségek, a személyiséghez kötődő erkölcsi és etikai tulajdonságok összessége, mely az önként vállalt szigorú katonai fegyelemmel együttesen biztosítja az egyén (a katona), a csoport (az alegység, egység etc.) elé kitűzött (meghatározott) feladatok leghatékonyabb végrehajtását.

A professzionalizmust megfogalmazhatjuk továbbá, mint egyedi jellemzőkkel bíró szakértelmet igénylő tevékenységet (munkát), melyre nem jellemző a rutin, a monoton módon ismétlődő tevékenység.

A professzionalizmus eléréséhez sok-sok év tanulásra (felkészülésre), kitartó és fegyelmezett gyakorlásra, az ismeretek folyamatos szinten tartására, fejlesztésére van szükség, mielőtt valaki elmondhatja, hogy képes professzionális munkát (tevékenységet) végezni.

Némely dolgot szinte természetesnek vesszünk. Magától értetődőnek tartjuk, hogy nem lehet tudást, képességet, jártasságot szerezni, hatékony oktatás, képzés, kiképzés, felkészítés nélkül. Ugyanakkor a képzés hatékonyságának egyik meghatározó eleme az önként vállalt fegyelem. Az önként vállalt fegyelem természetszerűleg feltételezi a hivatástudatot (sense of vocation) és az elkötelezettséget (commitment).

A katonai felsőoktatásban résztvevők pályamotivációik következtében egyéb jellemzőkkel is rendelkeznek. Ez a professzionalizmusra való törekvés igénye, amely ennél a csoportnál fokozottan jelentkezik, hiszen önkéntes alapon, egy professzionális szervezet tagjává, vezetőjévé akarnak válni. A professzionalizmus katonai értelemben vett esszenciája: az elkötelezettség (lojalitás), az önként tudatosan vállalt fegyelem, az egész életcikluson keresztüli tanulás igénye, a képzettségek és jártasságok minél magasabb szintű elsajátítására való törekvés. Magától értetődőnek tartjuk, hogy nem lehet tudást, képességet, jártasságot szerezni, hatékony oktatás, képzés, kiképzés, felkészítés nélkül. Ugyanakkor a képzés hatékonyságának egyik meghatározó eleme az önként vállalt fegyelem. Az önként vállalt fegyelem természetszerűleg feltételezi a hivatástudatot (sense of vocation) és az elkötelezettséget (commitment). A fegyelem (discipline) – az önkéntes hivatásos haderő esetében az önként, egyéni elhatározásból fakadó, vállalt fegyelem iránti elkötelezettség – az egyik legfontosabb alapja a professzionalizmusnak. Ez képezi azt az alapot, amelyre az egyéb katonai erények felépülnek.

A mai társadalomban mindenki, mindig elkötelezett valahová. A katonai hivatás gyakorlása egyértelműbb elkötelezettséget jelent. Ez az elkötelezettség egyaránt jelenti a haza, a nemzet, a mindenkor demokratikusan megválasztott Parlament, Kormány iránti lojalitást, a Honvédség, a katonai szervezetek alaprendeltetésével, céljaival történő azonosulást és mindazon feltételek elfogadását, melyek a meghatározott feladatok végrehajtásához szükségesek. Tudomásul illene venni, hogy a katonai hivatás a társadalmi átlagnál rugalmasabb (időnként hosszabb) „munkaidőt” (jobb kifejezésnek tartom a szolgálati időt) követel meg, melynek esetenként jelentős részét „extrém” viszonyok között, veszélyes környezetben, minimális komforttal járó, illetve komfort nélküli viszonyok között kell eltölteni. Az elkötelezettség teszi lehetővé, hogy a katona úrrá legyen a nehézségeken (leküzdje azokat), akkor is, amikor az emberi szervezet már-már megálljt készül parancsolni.

A honvéd tisztjelöltek (tisztek) kompetenciáinak leírásakor a Nagy József által kidolgozott rendszert próbálom követni (négyes csoportosítás), illetve tartalommal megtölteni a honvédtisztekre (tisztjelöltekre) vonatkozóan.

Még néhány megjegyzést kívánok tenni a kompetenciák részletesebb vizsgálata előtt. Meddig tart a következő tiszt generáció felkészítése során a nevelés? Mikor fejeződik be? Kik és mit nevelhetnek? Továbbá meddig nevelhető, egyáltalán nevelhető-e az ember? Többek között ezekre a kérdésekre kereste a választ Dr. Szelei Ildikó. (Szelei, 2005.) Az általánosan elfogadható nézetek szerint a pedagógiai értelemben vett nevelés az ember munkaerőpiacra történő belépéséig, azaz átlagosan – az európai sztenderdeket nézve – 23-25 éves korig prognosztizálható, mely esetünkben a katonai felsőoktatási intézményben való tanulmányok befejezését és az aktív hivatásos tiszt pályafutás megkezdését jelenti. Ezt tekinthetjük a pedagógiai illetékesség felső határának. Miután a honvédtiszt pályára élethivatás, és a hivatás elkötelezett gyakorlása megköveteli az egész életen keresztül folytatott tanulást (life-long learning), a folyamatos képzést és felkészítést, amelynek a professzionális haderő keretein belül intézményesített és intézményi kereteken kívüli formában folyamatosan kell megvalósulnia.

Knowles amerikai kutató, egy a felnőttkorban történő oktatással foglalkozó könyvében az alábbiak szerint határozta meg az oktatásban résztvevőket (Knowles, 1984):

- a felnőtt önálló, önirányító személyiség;
- az önirányító képességből adódik, hogy a tanulás sikerességének a felelőssége nemcsak a tanárt (oktatót), hanem a tanulót is terheli. (Ezért szükséges módszer a folyamatos visszacsatolás és a személyes értékelés.);
- a felnőtt korú tanuló rendelkezik némi tapasztalattal az életről, ami egyrészt hasznos, más részről nehezíti az új tudás befogadását. Ilyenkor fontos – általában a felnőtt lét miatt – az oktatás párbeszéd jellege, illetve csoportos módszere, hiszen a csoporttagok egymástól is tanulhatnak;
- a felnőttek oktatása általában „szükségközpontú” ezért fontos, hogy a tananyag (elsajátítandó ismeretanyag) élet- illetve feladatközpontú és problémaorientált, a problémamegoldó képességet fejlesztő legyen;
- a felnőtteket (az oktatás, tanulás, képzés folyamán is) alapvetően belső tényezők motiválják. Ilyenek az önmegvalósítás, az önbecsülés és a kihívásoknak való megfelelés.

A kompetenciák meghatározásakor tudomásul kell venni, hogy a katonai felsőoktatásba belépők már rendelkeznek egy kialakult személyiséggel és egy hozzá tartozó többé-kevésbé kiforrott kompetencia rendszerrel. Amikor a képzés végére felépül a fiatal honvédtiszt személyiségi alapszerkezete, egyes meglévő kompetenciái megerősítésre, más kompetenciái fejlesztésre, és előfordulhat (bár nem szerencsés) egyes kompetenciái blokkolásra kerülnek. Bár véleményem szerint a pályalkalmassági vizsgálatok során ez utóbbinak a lehetőségét ki kell zárni.

Ezek után megkísérlem csoportosítani a professzionális haderő fiatal tisztjeitől, tisztjelöltjeitől elvárható kompetenciákat a személyiség alapszerkezete szerinti csoportosításban.

Kognitív kompetenciák:

- információ befogadásának és feldolgozásának a képessége, melynek során képes az információ elemzésére, rendszerezésére, összegzésére, következtetések önálló levonására, a megszerzett információk tárolására és későbbi hasznosítására. Ez biztosítja a tanulás, a tanítás továbbá a kiképzés, a felkészítés vezetésének, irányításának a képességét is;
- kommunikációs képesség anyanyelven és idegen nyelven. A honvédtiszttel szemben fontos elvárás, mind anyanyelvén mind idegen nyelven legyen képes érthetően, szabatosan, lényegre törően kommunikálni, miután ez az egyik elengedhetetlen feltétele a tanulásnak, a munkavégzésnek valamint az alárendelt vezetésének. A megfelelő idegen nyelvű kommunikációs képesség az alapfeltétele a szövetségi keretekbe folytatott eredményes katonai tevékenységnek, a többnemzetiségű törzsekben folytatott szolgálatnak és nem utolsósorban a legújabb szakirodalmak tanulmányozásának;
- az egész életen keresztül tartó tanulóhoz szükséges képességek. Ennek megléte és beágyazottsága elengedhetetlen a sikeres katonai pályához. Ezen a pályán minden sikeres tevékenység, előmenetel folyamatos tanu-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

SZABÓ József

Budapest, 2012.
5. évfolyam 3-4. szám

láshoz és állandó számonkéréshez kötött. A képzések, felkészítések intézményi és intézményen kívüli kereteken is folytatódnak, de kiemelt szerep jut a folyamatos önképzésnek is;

- információs és kommunikációs technológiák alkalmazásához szükséges képességek és az ehhez szükséges matematikai elméleti alapok megléte. Véleményem szerint korunkban nem kérdőjelezhető meg ezeknek a képességeknek szükségessége sem a tanulásban, sem a kiképzésben, felkészítésben, de legfőképpen nem a harctevékenység vezetése folyamatában;

Személyes kompetenciák:

- megfelelő önismeret, képesség pozitív és negatív tulajdonságának reális értékelésére;
- kiegyensúlyozott és folyamatosan kontrollált érzelmi reakciók;
- önfegyelem, őszinteség és igazmondás minden körülmények között;
- pszichikai és a fizikai stresszel szembeni ellenálló képesség;
- cselekedeteiért mindenkor legyen képes a felelősség vállalására;
- a változások, változtatások – helyzettől függő – rugalmas kezelése;
- legyen nyitott az új ötletek, a kezdeményezések, információk befogadására, reális értékelésére, és kellő kreativitásra a megvalósítás folyamán;
- miután a kompetenciák között elég jelentős átfedések vannak, véleményem szerint az egész életen keresztül tanulás, illetve a tudás elsajátítása képességének megléte a személyes kompetenciák között is helyénvaló.

Szociális kompetenciák:

- mások beállítottságának és motivációinak megismerésére irányuló képesség;
- megfelelő önkontroll, nagymértékű tolerancia, mindenkor, minden helyzetben előítélet-mentes gondolkodás és viselkedés;
- megfelelő empátikus képesség mások fejlődési igényének megismerésére, megértésére, mások képességeinek fejlesztésére;
- a csoporton belüli jelenségek (érzelmi feszültségek, erőviszonyok kialakulása és megváltozása, a csoportstruktúra átalakulása, csoportkohézió etc.) észlelése, a kialakulóban lévő konfliktusok megelőzése, a kialakult konfliktusok kezelése;
- a csoport összhangjának megteremtése, képesség az erőfeszítések összehangolására a közös célok megvalósítása érdekében;
- hatékony módszerek alkalmazása mások meggyőzése, befolyásolása érdekében;
- probléma- és megoldás centrikus tárgyalási módszer kialakítása és alkalmazása;
- képesség a változás, változtatás katalizálására, szükséges változások és változtatások kezdeményezésére illetve kezelésére;
- képesség kapcsolatok építésére és bajtársiasságra.

SPECIÁLIS KOMPETENCIÁK

Írásom elején megállapításra került, hogy a speciális kompetenciák sokasága a társadalmi munkamegosztás következtében alakult ki, és több ezer hivatás, szakma, foglalkozási csoport szerinti követelményrendszer tartalmaz. A hivatásos katonákra, katonai vezetőkre vonatkozó speciális kompetenciák tartalmazzak olyan elemeket, melyek csak a haderő tisztjeire vonatkoznak, de tartalmazzak olyanokat is, amelyek más (akár több) foglalkozási területen is megtalálhatóak. A következőkben a teljesség igénye nélkül megkísérlem összegyűjteni a hivatásos honvédtisztekre legjellemzőbb speciális követelményeket, kompetenciákat. Ezek az alábbiak (egy verzió szerint):

- ismeretek a modern haderők társadalmi funkciójáról, helyéről, szerepéről, alkalmazási lehetőségeiről;
- a korszerű háború, hadművelet és harc elméleti alapjainak ismerete;

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

SZABÓ József

Budapest, 2012.
5. évfolyam 3-4. szám

- magas szintű ismeret az összefegyvernemi harctevékenységről, a haderőnemek, fegyvernemek szervezeti felépítéséről, az összefegyvernemi harc megvívásának és vezetésének kérdéseiről;
- a katonák, továbbá a csapatok kiképzésének, felkészítésének megtervezésére, megszervezésére és vezetésére vonatkozó ismeretek;
- vezetési (elsősorban katonai vezetési), vezetés- és szervezés elméleti, illetve menedzsment ismeretek;
- társadalom- és természettudományi ismeretek;
- nemzetközi (többnemzetiségű) műveletekben való részvétel esetén, valamint harctéri körülmények között az együttműködés megtervezésének, megszervezésének és fenntartásának elméleti és gyakorlati kérdéseiben való jártasság;
- ismeretek az EU és a NATO rendeltetéséről, felépítéséről továbbá működési mechanizmusairól;
- informatikai és kommunikációs rendszerek ismerete, informatikai alkalmazói ismeretek;
- katonai térképészeti, tereptani és geo-információs ismeretek;
- vezetési szinteknek megfelelő humán erőforrás gazdálkodási ismeretek;
- alapvető jogi (hazai és nemzetközi) ismeretek;
- általános nemzetbiztonsági és rendvédelmi ismeretek;
- az előírt idegen nyelvi (szaknyelvi) ismeret és annak alkalmazási képessége;
- hivatásos gépjárművezetői engedély megléte;
- az előírt egészségügyi, pszichikai és fizikai (állóképességi) követelményeknek való folyamatos megfelelés.

Természetesen, miután a Nemzeti Közzolgálati Egyetemen, több szakon folyik a leendő honvédtisztek képzése, ennek következtében a szakterületekhez kapcsolható speciális kompetenciák felsorolása jelentősen meghaladja a tanulmány terjedelmi korlátait. Ezért kíséreltem meg az általánosíthatóakat összegyűjteni, remélem sikerrel.

Kulcsszavak: kompetencia; személyes kompetencia; kognitív kompetencia; szociális kompetencia; speciális kompetencia; katonai kompetencia.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

1. M. S. Knowles et. al (1984): *Andragogy in Action, Applying modern principles of adult education.* San Francisco, Jossey Brass
2. Nagy József (2000): *XXI. század és nevelés.* Osiris Kiadó, Budapest
3. Nagy József (2001): *A személyiség alaprendszere...*, *Iskolakultúra*, 2001. 9. szám pp. 22-38.
4. Palásti Ferenc (2007): *A honvéd vezérkar főnökének elvárásai...*, *Hadtudomány*, 2007. 4. szám
5. *Pedagógiai lexikon.*(1997): Főszerkesztő: Báthory Zoltán – Falus Iván. Keraban Kiadó, Budapest, II., kötet.
6. Dr. Szelei Ildikó (2005): *A nevelés paradigmái.* *Humán Szemle*, 2005. 4. szám pp. 54-61.

A SZOMÁLIAI KALÓZKODÁS ÉS A BUKOTT ÁLLAMISÁG ÖSSZEFÜGGÉSEI CORRELATIONS OF SOMALIAN PIRACY AND A FAILED STATE

A Szomália partjainál megjelenő modern kalózkodás új biztonsági kihívást jelentett a nyugati kereskedelmi útvonalaira nézve. Szerző a szomáliai kalózkodás kialakulását, okait és az ellenintézkedéseket vizsgálja, különös tekintettel azok hatékonyságára.

The emerging Somali piracy threatened Western commerce lines as new security challenge. Author examines evolving, reasons and countermeasures of Somali piracy, focusing of their effectiveness.

A biztonsági szakemberek előtt régóta nem volt titok, azonban a közvéleményt sokkolta a hír, hogy a XXI. században egyre több kalóztámadás történik „úgy általában”.

A klasszikus képlet szerint a védtelen polgári hajót a kalózkodók megközelítették, a fedélzetre szállva elfoglalták, a mozdítható értékeket elvitték, majd – esetleg a legénység életéért tisztes váltságdíjat kérve – jó esetben távoztak.

A közfigyelem növekedésével kiderült, hogy a modern kalózkodók, nem a sztereotípiákban élő romantikus hősök, féllábú kapitánnyal és vicces papagájokkal a fedélzeten. A képeken is átütő véres valóság szerint az új kalózkodók fiatal, perspektíva nélküli, rongyos emberek kis tákolt rohamcsónakokban, akik iparszerűen végeznek szervezett bűnözői tevékenységet, amelyet ráadásul különféle politikai szervezetek saját céljaira is kisajátítanak.

A szomáliai kalózkodás jelensége megértéséhez egyfelől ismerni kell ezt a sorstalan országot, valamint szükséges tisztázni a kalózkodás általános gyűjtőfogalmán belül a szomáliai modell jellegét és jelentőségét.

Szomáliáról általában elmondható, hogy nem született szerencsés csillagzat alatt, noha természeti adottságai többre predesztinálják; a 637.657 négyzetkilométeres, változatos domborzatú ország több mint háromezer kilométeres tengerparttal rendelkezik, éghajlata a sivatagi és a monszun között váltakozik. Területén számtalan kiaknázatlan nyersanyag lehetőség található, azonban működő ipar nem épült ki.

Az agrárszektor a földterület 1,64%-ára korlátozódik, ebből mindössze 2.000 négyzetkilométernyi öntözött földterülettel, és a tervezetlen környezetgazdálkodás eredményeként a természeti veszélyek tovább rombolják a használható lehetőségeket.

Az ország államforma és közigazgatás nélkül létezik, alkotmányát 2012. augusztus elsején fogadták el, megválasztott átmeneti formális kormánya tényleges hatalom nélkül működik.

Az ország területe 18 körzetre tagolódik, a jogszolgáltatást az egyelőre szintén nem létező helyi bíróságoknak kellene ellátniuk, a világi, szokás- és muszlim jog alapján (saria), amely kiszámíthatatlan elegyet képez a mindennapokban.

A politika szó Szomáliában klánok és hadurak folyamatos és véres vetélkedését jelenti, változatos, de európai mércével mérve mindenképpen illegális eszközökkel.

A tízmillió fő népesség korfája szerint 44%-uk 14 éven aluli, a várható élettartam 50 év.

A szegénységből fakadóan a közegészségügyi helyzet kritikus, a világon a 3. legnagyobb a csecsemőhalandóság, az öt év alatti gyermekek egyharmada alultáplált, az egészségügyi szolgáltatásokhoz a népesség körülbelül fele jut hozzá, ezért a fertőzőes megbetegedések lehetősége magas.

A honi beszélt nyelvek (szomáli, arab) mellett megmaradt a korábbi gyarmatosítók nyelve is, a népesség alig több mint egyharmada írástudó, átlagosan hároméves iskolaidő mellett.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

PECZÖLI Ákos

Budapest, 2012.
5. évfolyam 3-4. szám

A kétségbeejtő általános állapotok mellett az informális gazdaság mégis mutat némi életképességet, az állattartás jelentős, sőt a szolgáltató szektorban kiépült a másodlagos pénzügyi szektor, összességében 600 dolláros GDP/fő eredményt mutatva fel, de állami adatok hiányában statisztika sem készül.

A közszolgáltatások és a kommunikáció kritikusan alacsony szinten található [1].

Az országban létezik hadsereg, azonban a korábbi rendszer alatt felduzzasztott haderő elvesztette képességeit, a katonák külföldi kiképzéseken vesznek részt, az ütőképesség és a morál alacsony, a dezertálás általános [2].

A történelem sem volt kegyes Szomáliához, az angol és olasz gyarmatdarabokból összetákolt ország 1960-ban nyerte el függetlenségét, majd kilenc év múlva már az ország arcukat az 1969-ben fegyveres puccsal hatalomra került Mohamed Sziad Barré tábornok-elnök határozta meg. Barré uralmát az ellenzéki hangok elhallgattatásával és a disszidensek bebörtönzésével alapozta meg, időközben több – gyakorlatilag minden évtizedben – fegyveres konfliktust vívott a szintén mintaállam Etiópiával, köztük kisebb-nagyobb határkonfliktusokat, valamint az Ogaden-háborút [3]

Barrét 1991 januárjában fegyveres felkelés űzte el, Észak-Szomáliában kikiáltották a Szomáliföld Köztársaságot, majd az ország teljes, máig tartó anarchiába süllyedt, 1991-től tartó konfliktusban becslések szerint 350.000–1.000.000 fő lakos halt meg.

1992 és 1996 között, mivel a helyzet nem rendeződött, több ENSZ-misszió kísérletezett – többek között az Új Remény-hadművelet – a terület életképessé tételével. A korábban állomásozó amerikai erők átadták helyüket a nemzetközi kontingensnek, azonban a fegyveres bandákkal való harc kilátástalanná tette a küzdelmet [4], elvezetve a „Black Hawk Down” incidenshez (azonos című film is készült az akcióról). A beavatkozás során 1993. október 3. napján amerikai elitegységek (Delta Force és Ranger alakulatok) egy rajtaütésben 19 katonát vesztek, 80 sebesült és körülbelül ezer szomáliai áldozat mellett [5].

Ekkor vált nyilvánvalóvá Szomália megmenthetetlensége; az ENSZ 1993 és 1995 márciusa között zajló „Somalia - UNOSOM II” művelete keretében 28 ezer fős harci és 2.800 fős kiegészítő állományt telepítettek a mogadisuvi főhadiszállásra. A misszióban a halálos áldozatok száma 147 fő volt, 143 katonai, 3 fő nemzetközi civil és egy fő helyi kiegészítő megoszlásban. A mandátum „minden szükséges eszköz bevetését” megengedte a humanitárius tevékenység biztonságos környezetének kialakítására. A művelet költsége 1.643.485.500,- dollár volt [6]. A csapatokat később kivonták, de stabilitást azóta sem sikerült teremteni.

Két északi tartomány (Somaliland és Puntland) időközben félfüggetlen kormányokat alakítva elszakadt az országtól, és bár 2004-ben egy rövid időre felállt az átmeneti kormány is, érdemi államfejlesztési hatás nem érződött az országban.

Az Egyesült Nemzetek – és Biztonsági Tanácsa –, valamint egyéb nemzetközi szervezetek tudatában vannak a helyzetnek, csak 2011-ben 5, míg 2012-ben 6 ENSZ BT-határozat született az országgal kapcsolatban, azonos problémaköröket érintve; belső stabilitás, kalózkodás, fegyverkereskedelem, csempészet és terrorizmus, valamint több más határozat foglalkozik az AMISOM (African Union Mission in Somalia) és régió helyzetével [7].

Jelenleg az Afrikai Unió az ENSZ támogatásával fejt ki tevékenységet a térségben 17.709 fővel, katonai, rendőri és polgári téren, visszafogott sikerrel [8].

Jelentések szerint az országban a biztonsági helyzet reménytelen, jelen van az al-Sahab terrorszervezet, sőt szaporodtak további szervezetek kiképző- és búvóhelyei, illetve a kalózkodás műveleti bázisai [9]. Közben az ország csak nyeli a segélyeket és egyre több menekült érkezik, tovább fokozva az instabilitást [10].

Összességében kijelenthető, hogy Szomália területén a modern állam modellje halott, az ország nem véletlenül tekinthető „bukott államnak” [11].

A koncepció háttere, hogy a működő államiság problematikája a közjog kitüntetett területe, amely egyben a regionális környezetbe illeszkedő, stabil államiság feltétele is.

A jog- és politikatudományban az államiság több párhuzamos – és nyugatias – fogalma létezik, a működő államhoz a modern jog- és politikatudomány értékeit társítja.

Az állam, mint entitás talán legegyszerűbben a szuverenitásból vezethető le, amely alapján adott területen, adott mennyiségű ember, adott körülmények között, adott szabályok szerint él. A szuverenitás belső fogalma szerint fenntartja az állami-jogi rendet, állami főhatalmat gyakorol, míg külső feladata szerint független, önálló jogalany a nemzetközi kapcsolatokban.

Amennyiben a fogalom egy eleme hiányzik, már nem beszélhetünk szuverén jogi képződményről, bevezetve az instabil állam koncepcióját, amelynek kritikus túlbillenése (összeomlása, azaz kudarca) bukott államot hoz létre, amely – a terület nagyságától és jellegzetességeitől függően – globális fenyegetést jelenthet.

A bukott államiság jellege szerint modern és fejlődő negatív definíció, amely alapján adott területen a működő államok értékei hiányoznak, ezért természetesen az érintett terület szerveződése nem képes gátat vetni a magára és környezetére káros és veszélyes folyamatoknak, sőt fel sem képes ismerni azokat.

A bukott állam lényege abban érthető tetten, hogy a hiányoznak az állami működés feltételei és jelei, a mindennapok biztonsága és folyamatossága, a fenyegetések elhárítása, a belső szervezeti harmónia és a hatékonyan érvényesített „legális és legitim erőszak monopóliuma”.

Míg a működő államban a hatalom határait megosztása, korlátai, garanciák és egyensúlyok szabják meg, továbbá érvényesül a társadalmi alrendszerek önmozgása, a bukott állam valamiféle anarchikus jellegű vákuumban létezik.

A bukott államban a jog létrehozatala, betartatása, tisztelete és hozzáférhetősége hiányzik, ezért a hiányzó állam feladatait fel sem tudja mérni, állampolgáraival nincs kontaktusa, képtelen jogait, kötelezettségeiket vagy feladataikat megszabni, a köztük levő különféle forrású egyenlőtlenségeket csökkenteni.

Ezzel szemben a működő állam gazdasága kiszámítható, a tulajdoni viszonyok stabilak, a vállalkozási szabadság biztosított, a piac magas szinten fejlett [12].

Szomáliára a fenti ismérvek közül csak a bukott állami jellemzők vonatkoznak, a Fund for Peace Foundation bukott államok listáján az ország 178 államból zsinórban ötödik évben végzett a kétes dicsőséggel bíró első helyen, 12 fő- és több mint száz alkritérium alapján. Az indokolás szerint a széleskörű jogtalanság, a hatékonytalan kormányzás, a terrorizmus, a felkelések, a kiterjedt bűnözés és az ismert kalóztevékenység miatt [13].

A szomáliai állami vergődésnek a kalózkodás az egyik leglátványosabb tünete.

Hagyományosan a tengeri vállalkozások nagy kockázataik mellett magas profitígéretük miatt nagy vonzerővel bírtak az üzleti vállalkozók számára. A tengeri kereskedelmi utakon már az ókorban megjelentek a bejáratott vízi útvonalakon működő némi egyszerűsítéssel „kalóznak” nevezett fosztogatók, a probléma az ókori Görögországot és a Római Birodalmat is érintette.

A kalózok mai terminológiával köztörvényes bűncselekményeket hajtottak végre, kizárólag for-profit céllal, politikai vagy katonai célok kizárólag ebben a kontextusban merülhettek fel.

A magán és a katonai szféra intézményesült összefonódására egészen I. (Tudor) Erzsébet (1533-1603) idejében került sor a privateerok (privateer vagy korzár, kalózlevéllel működő vállalkozó, aki engedélyt kapott ellenséges országok hajóinak és érdekeltségeinek megtámadására, állami részesedés mellett) felvirágzására, leghíresebb képviselőjük Sir Francis Drake a „királynő kalóza” [14].

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

PECZÖLI Ákos

Budapest, 2012.
5. évfolyam 3-4. szám

Ez az államcélok érdekében működtetett modell egészen az amerikai függetlenségi háború idejéig fennmaradt, és noha a kalózkodás maga nem tűnt el [¹⁵], sőt magas szinten működött [¹⁶], noha egészen a XXI. századig köztörvényes bűncselekménynek tartották.

A mai álláspont szerint a kalózkodást egyre inkább terrorvétekenységként kezelik, sőt egyes nézőpontok szerint az ember- és eszközrablások mögöttes politikai célokat, terrorszervezetek rekrutációját és finanszírozását szolgálják.

A szomáliai kalózkodás üzleti modellje a végletekig szimplifikált; az elszántság és a kötelező AK-47 típusú gépkarabély mellett beruházásként szükség van néhány létrára és kötélre, valamint közepes gyorsaságú motorcsónakokra, minél nagyobb hatótávolsággal. Az eszközök élelmes vállalkozóktól bérelhetők is, a part menti bázisokról bármikor el lehet indulni, a védtelen hajóforgalom ismeretében a profit szinte biztos volt, egészen tavalyig.

A humán erőforrás toborzása szintén egyszerű, arrafelé végtelen utánpótlás van szegény, de vállalkozó szellemű fiatalemberekből, többük korábban kapott is fegyveres kiképzést.

Az igénybe vett technológia egyszerű és lenyomozhatatlan, a GPS elterjedt, a fedélzetre jutáshoz használt rohamlétrát könnyű használni és a taktika szerint, ha a célba vett hajó nem tud az észleléskor érdemi ellenállást kifejteni, már hiába ad le vészjelzést, a segítség megérkezése időbe telik. A teljes hajóforgalmat erőforrás hiányában folyamatosan monitorozni lehetetlen, pontos koordináták vagy állandó figyelem nélkül az elkövetők is azonosíthatatlanok.

A kalózkodók egyébként a foglyokat nem kímélik, az EU-NAVFOR parancsnoka szerint bevett szokásukká vált, hogy a vízben vontatnak megkötözött embereket, fejjel lefelé lógatják vagy hűtőkamrába zárják őket. Ha hadihajó közelít feléjük, gyakran a fedélzetre viszik foglyaikat, s ott bántják, kínozzák őket, hogy elrettentsék a haditengerészeket a támadástól.

A kalózkodók készülnek továbbá a páncélozott, felszerelt „pánikszobák” ellen is, a behatolást rakétagránáttal vagy plasztikkal hajtották végre [¹⁷].

A nemzetközi kalózellenes erők ellentaktikája szerint a kis csónakok helyett a válaszcsepesség mérése inkább a – korábbi zsákmány – anyahajókat érinti, amelyek egyben hatótávolság-növelő depóként is funkcionálnak.

A profitból részesedik a vezető, a tippadó, a szervező, a résztvevők, és a maradékból újabb eszközökre is fordítanak (pl. rakétagránátok, plasztik robbanószer, kisebb anyahajók).

A támadás általában a hajó elrablásával ér véget, a legénységért kért váltságdíjakat a folyamatosan erősödő katonai jelenlét miatt a kalózkodók növelték, ennek háttere, hogy egyre távolabbról és több elővigyázatossággal kellett beszerezni a túszoikat.

A tömegesedő tevékenységet a sajtó egyre jobban dokumentálta, a kalózkodók napi támadásai végül mínuszos hírré váltak, később csak a hétmillió dolláros váltságdíjrekord [¹⁸] vagy az kalózkodók okozta olajválság veszélye keltett érdeklődést [¹⁹].

Tenger- és büntetőjogi kérdéseket vetett fel, hogy a brutális módszerekre válaszul orosz haditengerészek a Moszkovszkij Univerzitet orosz tankhajó 2010. május 5-i elfoglalása után foglyul ejtett kalózkodókat egyszerűen kitétték a nyílt tengeren, elkobozták navigációs eszközeik javát és a fegyvereiket, 300 mérföldre a legközelebbi parttól, ahova nem értek ki. Az eset akkor nagy botrányt keltett, noha Dmitrij Medvegyev akkori államfő azt nyilatkozta, hogy úgy kell eljárni a kalózkodókkal, ahogyan az ősök tették [²⁰].

A kalózkodók időközben csaknem három évig is tartottak fogságban különböző nemzetiségű túszoikat, akiket a később említendő Puntlandi Tengeri Rendőri Erő szabadított ki, nem tisztázott módon [²¹] és mintha csak Sir Frances Drake szelleme kísértene, az ENSZ Szomáliai Megfigyelőcsoportja szerint Szomália elnöke diplomáciai útlevelet adatott ki Mohamed Abdi Haszan "Afvejn" kalózkodókapitánynak, sőt olyat, amely szerint Afvejn kalózkodás-ellenes tevékenységben vesz részt [²²].

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

PECZÖLI Ákos

Budapest, 2012.
5. évfolyam 3-4. szám

A nemzetközi közösség a támadások 2011. évi csúcspontjáig több intézkedést léptetett életbe a kérdéskörben. Több ország haditengerészete képviseltette és képviselteti magát a térségben.

A 2010-ben a tengeri szállítások biztonsága, a „szállítási és tranzitútvonalak biztonsága” a NATO Stratégiai koncepciójában is helyet kapott. [23]

Az Európai Unió a közös kül- és biztonságpolitika keretein belül 2008-ban elindította az Európai Tengeri Erő Szomália–Atalanta műveletet (European Naval Force Somalia - Operation ATALANTA) [24], amely 2011-ben vette még inkább fókuszba a kalózkodást, sőt a kalózkodás szárazföldi háttere ellen is engedélyezett műveleteket. 2011-ben az EU értékelése szerint a gazdasági erőforrások elégtelenek voltak a műveletekre és a helyi erők kiképzése során is felmerült, hogy nagy a fluktuáció, és előfordult, hogy kalózkodásra adták a fejüket olyanok, akik korábban uniós kiképzést kaptak [25]. A német parlament később megszavazta, hogy német katonák a szárazföldön is harcolhatnak az Afrika szarva körül portyázó kalózok ellen [26].

Az Egyesült Királyság elindította az Egyesült Királyság Tengeri Szállítási Műveletét (UK Marine Transport Operation - UKMTO), amely a brit hajók részére nyújt biztonsági tanácsadást és lehetőséget a katonai segítségnyújtásra.

Több érintett kezdett el magánbiztonsági megoldásokban gondolkodni, az iparág egészen széles szolgáltatási spektrumot hozott létre a tanácsadástól egészen a vészhelyzeti gyors beavatkozásig. Az érintett társaságok (Xe, Sea Marshals, SeaGuard Security, Sea Guardian, Triskel Sea Services, AKE Maritime Services) weboldalaik szerint a legmodernebb technológiát kínálják. Beszédesebb, hogy a Queen Mary 2 is – az amúgy is a fedélzeten levők mellett – külön fegyveres biztonsági alkalmazottakat visz és sajátos szabályos szabályokat is életbe léptettek, köztük az elsőtétítést [27].

Természetesen nem Szomália lenne, ha minden szándék elérné célját; a New York Times újság feltárta, hogy Puntland államban (Szomália észak-keleti részén) a hírhedt zsoldosvezér – korábbi SEAL-kommandós és Blackwater-főnök – Erik Prince az amerikai hírszerzés segítségével megszervezte a Puntlandi Tengeri Rendőri Erőt (Puntland Maritime Police Force), amely törekvései között a kalózkodás és a militáns iszlám visszaszorítása szerepeltek. A terv dél-afrikai emberi és emirátusi anyagi hozzájárulással 1.100 elitkatonára kiképzését célozta, azonban a támogatók félig kiképezve, de teljes felszereléssel kiszálltak a projektből. A térségi viszonyok között komoly ütőerőt képviselő alakulat magára maradt, tovább bonyolítva az erőszakos szervezetek harcát immár hazai terepen, hazai célokért.

A kalózok elleni fellépésben problémát jelentett azonban az elfogott elkövetők szankcionálása, Kenyában vagy a Seychelles-szigeteken nyílt lehetőség áthidaló megoldásra, de sok esetben – például a bizonyítás nehézsége miatt – az elfogott kalózokat nem sokkal később egyszerűen szabadon engedték [28].

Manapság a korábbi köztörvényes bűncselekményből a növekvő ellenerő miatt már nem lehet az elmúlt évekéhez mérhető profitot realizálni, a jogi mechanizmus kiforrt magát, és több kalóz európai bíróságok előtt köt ki Németországban [29] és Hollandiában [30].

A kétségtelen eredmények között említhető, hogy a reguláris tengeri erők megjelenésével a kalóztámadások száma a 2011. évi 199 alkalomról tavalyi évben 70 alkalomra csökkent Szomália közelében [31], sőt a NATO egy illetékese, Ben Bekkering hajóosztály-parancsnok kijelentette, hogy 2012-ben „az év második felében a szomáliai partoknál a kalózok még egyetlen hajót sem kerítették hatalmukba”.

A vizualításra vágyók egy fegyverkamerán át FPS-módban láthatták is, ahogyan a holland haditengerészet különleges egysége megrohmoz egy elfoglalt német tankhajót, mintaszerűen semlegesítve a kalózcsapatot [32].

A most bejelentett adatok tavaly is a kalóztevékenység meredek hanyatlását mutatják, azonban a korábbi időszakban elfoglalt öt hajó és 136 túszer még mindig a kalózok fogságában van [33].

Összefoglalva elmondható, hogy az ország jelenlegi helyzete nem ad okot bizakodásra, a működő államiság és a mindennapok biztonsága távol van dezintegrált körzetek szövetségétől.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

PECZÖLI Ákos

Budapest, 2012.
5. évfolyam 3-4. szám

Ameddig Szomália nem talál kitörési pontokat a kalózkodás és tömeges bűnözés a szomáliai mindennapok része marad, olyan szociális válságtünet, amelyre a nemzetközi közösségnek csak katonai-rendészeti megoldása van.

A bőséges utánpótlással rendelkező kalózkodás egyre tökéletesítette módszereit, de a nehezedő körülmények eskalálták az elkövetők eszköztárát, egyre erőszakosabbá téve a zsákmányszerzést.

Kijelenthető, ameddig az országot nem sikerül stabilizálni, a kalózkodáshoz hasonló válságjelenségek újra és újra felütik majd fejüket.

Kulcsszavak: kalózkodás, Szomália, bukott állam, regionális kihívás, NATO, Európai Unió

Key words: piracy, Somalia, failed state, regional challenge, NATO, European Union

FORRÁSOK, HIVATKOZÁSOK

-
- [1] CIA Factbook, Somalia Country Profile <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/so.html> letöltés ideje: 2013. február 12.
- [2] Once mighty, Somalia's army struggles to rebuild itself, The Daily Star, Lebanon, 2012. 08. 10. <http://www.dailystar.com.lb/News/Middle-East/2012/Aug-10/184071-once-mighty-somalias-army-struggles-to-rebuild-itself.ashx#axzz2KoO5CrTp> letöltés ideje: 2013. február 12.
- [3] The Ogaden War 1977-1978, Armed Conflict Events Database. 2000. 12. 16. <http://www.onwar.com/aced/data/oscar/ogaden1976.htm> letöltés ideje: 2013. február 12.
- [4] COOK, Chris: Világtörténeti kézikönyv, Akadémiai, Budapest, 1995. pp 114-116 ISBN: 963 05 6900 0
- [5] Somalia Civil War, GlobalSecurity, d.n. <http://www.globalsecurity.org/military/world/war/somalia.htm> letöltés ideje: 2011. 04. 20.
- [6] UNITED NATIONS OPERATION IN SOMALIA II, 1996. 08. 31. <http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/unosom2p.htm> letöltés ideje: 2011. 04. 20.
- [7] Security Council Resolutions, United Nations <http://www.un.org/en/sc/documents/resolutions/2012.shtml> letöltés ideje: 2013. február 12.
- [8] African Union Mission in Somalia (AMISOM) <http://amisom-au.org/> letöltés ideje: 2013. február 12.
- [9] As Patrols Increase, Somali Pirates Widen Their Reach, Time, 2010. 04. 27. <http://www.time.com/time/world/article/0,8599,1984473,00.html> letöltés ideje: 2011. 04. 20.
- [10] Somalia: The World's forgotten catastrophe, Independent, 2008. 02. 09. <http://www.independent.co.uk/news/world/africa/somalia-the-worlds-forgotten-catastrophe-778225.html> letöltés ideje: 2011. 04. 20.
- [11]g Államkudarc, Grotius, szócikk <http://www.grotius.hu/publ/displ.asp?id=BSOUPP> letöltés ideje: 2013. február 12.
- [12] Dr. Kiss László (szerk.): Válogatott fejezetek a rendszeres alkotmánytan köréből JPTE-ÁJK Egyetemi jegyzet, Pécs 1996. pp. 001-060, 407-413
- [13] 2012 Failed States Index Released, Fund for Peace, June 18, 2012 <http://www.fundforpeace.org/global/?q=node/242> letöltés ideje: 2013. február 12.

HADTUJOMÁNYI SZEMLE

PECZÖLI Ákos

Budapest, 2012.
5. évfolyam 3-4. szám

- [14] KONSTAM, Angus: A kalózkodás igaz története, Alexandra, Pécs, 2011. pp. 01-65 ISBN: 978 963 297 720 1
- [15] IMB Piracy & Armed Robbery Map 2013 <http://www.icc-ccs.org/piracy-reporting-centre/live-piracy-map> letöltés ideje: 2013. 01. 27.
- [16] Six month drop in world piracy, IMB report shows, International Chamber of Commerce, 2012. 07. 16.
<http://www.iccwbo.org/News/Articles/2012/Six-month-drop-in-world-piracy.-IMB-report-shows/> letöltés ideje: 2013. 01. 27.
- [17] Megkínózzák foglyaikat a szomáliai kalózkodok, HVG, 2011. 02. 01. http://hvg.hu/vilag/20110201_szomaliai_kalozok_fogolykinzas
letöltés ideje: 2013. február 12.
- [18] Hétmillió dollárért engedtek el egy hajót a szomáliai kalózkodok, HVG, 2011. 09. 06.
http://hvg.hu/vilag/20110906_szomaliai_kalozok_hajo letöltés ideje: 2013. február 12.
- [19] A szomáliai kalózkodok olajválságot okozhatnak, HVG, 2011. 02. 11.
http://hvg.hu/vilag/20110211_szomaliai_kalozok_olajvalsagot_okozhatnak letöltés ideje: 2013. február 12.
- [20] Botrány Moszkvában a sorsukra hagyott kalózkodok miatt, HVG, 2010. 05. 12.
http://hvg.hu/vilag/20100512_botranya_dagadt_sorsukra_hagyott_kalozok letöltés ideje: 2013. február 12.
- [21] Kiszabadultak a szomáliai kalózkodok legrégebben fogva tartott túsza, HVG, 2012. 12. 23.
http://hvg.hu/vilag/20121223_Kiszabadultak_a_szomaliai_kalozok_legrege letöltés ideje: 2013. február 12.
- [22] ENSZ: diplomáciai útlevelet kapott egy szomáliai kalózkodkapitány, HVG, 2012. 07. 18.
http://hvg.hu/vilag/20120718_diplomaciai_utlevel_kalozkapitany letöltés ideje: 2013. február 12.
- [23] BIZTONSÁGOS EURÓPA EGY JOBB VILÁGBAN, EU, 2003. 12. 12.
<http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/031208ESSIIHU.pdf> letöltés ideje: 2011. 06. 18.
- [24] EU NAVFOR Atalanta <http://www.consilium.europa.eu/eeas/security-defence/eu-operations/eunavfor-somalia?lang=en> letöltés ideje: 2013. február 12.
- [25] Nem tud elég pénzt fordítani az EU a tengeri kalózkodok elleni harcra, HVG, 2011. 11. 22.
http://hvg.hu/vilag/20111122_szomaliai_kalozok_eu letöltés ideje: 2013. február 12.
- [26] A németeket szárazföldön is bevetetik a tengeri kalózkodok ellen, HVG, 2012. 05. 10.
http://hvg.hu/vilag/20120510_szomaliai_kalozok_nemetszag letöltés ideje: 2013. február 12.
- [27] Have hired guns finally scuppered Somali pirates? Yahoo, Feb 10, 2013
<http://news.yahoo.com/hired-guns-finally-scuppered-somali-pirates-130653536.html> letöltés ideje: 2013. február 12.
- [28] Kalózkodok Szomáliánál: váltságdíjtaktikák első kézből, HVG, 2010. 04. 02. http://hvg.hu/vilag/20100401_szomaliai_kalozok
letöltés ideje: 2013. február 12.
- [29] Germany: 10 Somali Pirates Convicted, 2012. 10. 19.
<http://www.nytimes.com/2012/10/20/world/europe/germany-10-somali-pirates-convicted.html?ref=somalia> letöltés ideje: 2013. február 12.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

PECZÖLI Ákos

Budapest, 2012.
5. évfolyam 3-4. szám

[30] Szomáliai kalózok a bíróság előtt, MNO, 2012. 11. 06. <http://mno.hu/kulfold/szomaliai-kalozok-a-birosag-elott-1115683>

letöltés ideje: 2013. február 12.

[31] Somalia: With Navies on Guard, Pirate Attacks Decline, NYT, October 22, 2012

<http://www.nytimes.com/2012/10/23/world/africa/somalia-navies-cause-pirate-attacks-to-decline.html?ref=somalia>

letöltés ideje: 2013. február 12.

[32] Video Shows Capture of Somali Pirates, NYT blog, The Lede, 2010. 05. 03.

<http://thelede.blogs.nytimes.com/2010/05/03/video-shows-capture-of-somali-pirates/> letöltés ideje: 2013. február 12.

[33] Leálltak a szomáliai kalózok, MNO, 2012. 12. 17. <http://mno.hu/kulfold/lealltak-a-szomaliai-kalozok-1125507> letöltés ideje: 2013. február 12.

KIS MAGYAR HADELMÉLET

ILLETVE, MIRE KÉSZÍTSÜK FEL A HONVÉDTISZTEKET A XXI. SZÁZADBAN

„Értelmetlen azt mondani, minden tőlem telhetőt megteszek.

Azt kell tenned ugyanis, amit a helyzet megkövetel.”

(Winston Spencer Churchill)

A fegyveres erők, – mint a társadalom integráns része – a XX–XXI. század fordulóján jelentős kihívásokkal kerültek szembe. (Nem volt ez másképp Magyarországon sem.) Alkalmazási elveiket, harctevékenységi módjaikat, szervezetüket és fegyverzetüket a megváltozott környezethez kellett (kell) igazítani. Változtak és folyamatosan változnak a katonai erő alkalmazásának feltételrendszerei, lehetőségei, változik a társadalmak fegyveres harchoz, fegyveres konfliktusokhoz való hozzáállása. Ez jelentős kihívás mind a katonai teoretikusok, mind a gyakorló katonai vezetők számára. A tanulmányban ehhez szeretnék néhány gondolatot fűzni.

A HARC, A HÁBORÚ LEHETŐSÉGE A XXI. SZÁZADBAN

"Háború nem létezik többé." Rupert Smith brit tábornok ezzel a meghökkentő kijelentéssel kezdi a közelmúlt és a közeljövő hadviselésének áttekintését. Véleménye szerint – melyet közel 40 éves katonai szolgálatára alapoz – elavult az "államok közötti ipari (industrial) háború", melyet a nemzetállamok reguláris fegyveres erői az állam teljes gazdasági kapacitásának és emberi tartalékainak mozgósításával más nemzetállamok reguláris fegyveres erői ellen vívnak, a döntő és teljes győzelem érdekében háttérbe kényszerítve minden más egyéni és csoport érdeket. Az államok közötti háborúk egyre ritkábbak: az elmúlt kb. 60 év fegyveres konfliktusainak 80 százaléka belső konfliktus – felkelés, forradalom, polgárháború, ellenforradalom, nemzeti felszabadító háború – volt. (Strachan, 2007.) Elavultnak tekinti tehát azt a több évszázados hadviselési paradigmát, amely alapján az egyes államok, illetve katonai szövetségek fegyveres ereiket szervezik, felszerelik és kiképzik. Smith tábornok nem áll egyedül az elméletével. Erős támogatottságot élvez a negyedik generációs hadviselés teoretikusai és követői között. Ennek legfőbb oka az lehet, hogy a nyugati világban a brit haderőt tartják a negyedik generációs hadviselési formák közé sorolt aszimmetrikus hadviselésben a legjáratásabbnak. Erre feljogosíthatja őket az elmúlt 200 év, mintegy 300 felkelésének leverésében, felszámolásában való közreműködés.

Véleményem szerint a világ a 21. században kissé összetettebb. Sokan bírálják Samuel P. Huntington amerikai politológust, aki „A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása” című könyvében (Huntington, 2002.) másképpen vizionálja a konfliktusok lehetséges forrásait, melyek adott esetben fegyveres összetűzéshez, háborúhoz vezethetnek. A hidegháború időszaka már a múlté, a „nagy szembenállás” a Szovjetunió és a „keleti blokk” széthullásával a múlté lett. Mellesleg a hidegháború időszakában a fegyveres konfliktusok, háborúk Ázsiában, Afrikában, a közel- és távol-keleten, az európai kontinensen szembenálló katonai- és politikai szövetségi rendszerek, egyik vagy másik fél általi támogatásával folytak (koreai háború, vietnami háború, közel-keleti háborúk, az Irán és Irak közötti háború, afrikai háborúk, afganisztáni háborúk, I. és II. öböl háború etc.). A kétpólusú világrend felbomlását követően a népek (népcsoportok) közötti szembenállás lehetősége nem ideológiai, még csak nem is elsődlegesen gazdasági, hanem elsődlegesen kulturális különbségek miatt valószínűsíthető. A világot nagy kultúrák alkotják. Ezek közül – a teljesség igénye nélkül – a következők a legjelentősebbek: a kereszténység (nyugati, ortodox, dél amerikai), az iszlám (szunnita, síta, vahabita), a buddhizmus, a kínai, a japán és az afrikai kultúrák. Ennek következtében az emberek egyre inkább kulturális alapokon határozzák meg identitásukat és erre használják többek között a politikát is. „Csak akkor tudjuk kik vagyunk, ha azt is tudjuk kik nem vagyunk, sőt gyakorta csak akkor, ha azt is tudjuk kik ellen vagyunk.” (Huntington, 2002. p. 17.) Megállá-

SZABÓ József

Budapest, 2012.
5. évfolyam 3-4. szám

píthatjuk, hogy az egyre erősebb integrációs törekvések ellenére a világ nagy részén a politika főszereplői továbbra is a nemzetállamok. Törekvéseik, akárcsak a múltban elsődlegesen a hatalomra és gazdagodásra irányulnak, de egyre erősebb a hegemoniára való törekvés egy adott kultúrán belül. Ez utóbbi elsősorban egy adott kultúrkörön belüli fegyveres konfliktust, extrém esetben háborút vizionálhat. Sokkal nagyobb a veszély, amikor a kultúrák összeütközésével kell számolni. Legjellemzőbb erre a szélsőséges iszlám vallások szembenállása más kultúrkörökkel és a saját vallási kultúrához tartozó, más irányzatokkal. De nem zárható ki konfliktusok kialakulása más kultúrkörökön belül, illetve más kultúrkörök között. Nézetem szerint ez mind-mind hordozza egy jelentősebb hagyományos fegyveres konfliktus, szélsőséges esetben egy nagyobb méretű háború lehetőségét.

Egy másik típusú, de szerintem a 21. század következő nagy globális problémájának szeretnék egy pár sort szentelni. Ez pedig az édesvíz-kérdés. Paradox, hogy a földfelszín közel négy-ötödét víz borítja, ennek ellenére beszélhetünk vízhiányról. Ennek alapvető oka, hogy az édesvíz készletek eloszlása a bolygó területén nem egyenletes. Vannak területek ahol az édesvíz rendelkezésre áll, időnként még pazarlóan is bánnak vele, vannak területek ahol korlátozott mértékben áll rendelkezésre és már fegyveres konfliktust is okozott (a Jordán folyó vízmegosztása), és vannak olyan területek ahol gyakorlatilag nem áll rendelkezésre kritikussá téve az életfeltételeket. Mindezek mellett léteznek olyan gazdaságilag kevésbé fejlett térségek, melynek kormányai viszonylag rövid távú gazdasági érdekek miatt feláldozzák a vízkészletet. Ennek példáit láthatjuk a Nílus menti országok egy részénél, ahol fejlett országból érkező befektetők koncessziót kapnak öntözéses mezőgazdasági telepek létesítésére. Ez önmagában jól hangzik, de ezek a telepek jóval több vizet használnak el annál, ami természetes úton pótlódik. A koncesszió leteltével sivatagot hagynak maguk mögött. A krónikus vízhiány nehezíti vagy lehetetlenné teszi a népesség ellátását, a nélkülöző, ezáltal könnyen manipulálható embertömeg pedig elindul megszerezni a létfenntartásához egyébként szükséges javakat. Ez szerintem egy újabb veszélyforrás egy fegyveres konfliktus, egy esetleges háború kialakulásához. A fenti okok miatt nem vagyok optimista egy esetleges majdani hagyományos háborús tevékenység kialakulásának lehetőségét illetően.

MILYEN LESZ (LEHET) A JÖVŐ HÁBORÚJA?

A 21. század hajnalán, bár a hidegháborús szembenállás megszűnt, jelenleg még nem zárható ki teljes egészében, hogy a világ belesodródjon egy nukleáris konfliktusba. Bár a világ nukleáris arzenállal rendelkező hatalmai jelentős lépéseket tettek, és erőfeszítéseket tesznek a nukleáris leszerelés, illetve a nukleáris arzenál csökkentésének irányába, ennek ellenére a nukleáris fegyverzet továbbra is biztonságot garantáló „elrettető” fegyverrendszerként van jelen. Az elmúlt évtizedekben sajnos növekedett azon országok száma, akik mindent elkövetnek, elkövettek a nukleáris fegyver birtoklása érdekében. Színre léptek olyan államok, melyek elsősorban vallási és/vagy ideológiai célból akarnak nukleáris fegyvert birtokolni. Esetükben az atomfegyver alapvetően a politikai, kisebb mértékben a gazdasági nyomásgyakorlás eszköze.

A Szovjetunió utódállamokra történő szétesésekor jelentős mennyiségű nukleáris robbanószerkezet előállítására alkalmas hasadóanyag „tűnt el”. Joggal feltételezhető, hogy ezek az illegális fegyverkereskedelemben „harmadik”, vagyis az atomfegyvert megszerezni kívánó államok, vagy ami ennél is fenyegetőbb a nemzetközi terrorista szervezetek kezébe kerültek. További veszélyforrást jelent, hogy a „békés célú” nukleáris energiateljesítmény „egyre több ország részére elérhető. Ugyanakkor az energiatermelés visszamaradó rendkívül radioaktív és nagyon hosszú felezési idővel rendelkező sugárzó anyagok (elsősorban a kiegészítő fűtőelemekre gondolva) alapanyagot szolgáltatnak az úgynevezett „piszkos atomfegyverhez”, ami nem a nukleáris robbanás, hanem a nukleáris szennyezés által fejti ki hatását. Ez megfelelő technológiával ötvözve elérheti egy kisebb „konvencionális” atomfegyverét. Problémát jelent, hogy az „atomklubba” belépő „új tagok” többsége nem rendelkezik a tudományos katonai technikai (technológiai) háttérrel, amelyek a nukleáris fegyverhasználatra utaló jeleket észlelik, és megteremtik a megfelelő válaszlépések lehetőségét. Ezen államok esetében, ennek a technológiának a hiánya növeli a nukleáris konfliktus kockázatát. Ennek tudatában megállapíthatjuk, hogy

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

SZABÓ József

Budapest, 2012.
5. évfolyam 3-4. szám

bár a globális nukleáris szembenállásból eredő konfliktus veszély, ebből eredően a nukleáris háború veszélye minimálisra csökkent, azonban az atomfegyverrel rendelkező és az atomfegyvert fejlesztő államok számának növekedésével, főleg azok sokszínű, időnként vallási ideológiai töltésű politikai szándékaik következtében egy regionális nukleáris konfliktus kialakulása reális katonai kockázati tényező. További veszélyt jelent, hogy a nem kiforrott technológiák és a nem minden esetben megfelelő tudományos-technológiai háttérrel fejlesztett eszközök esetében nagy a környezeti, ipari katasztrófák, nukleáris balesetek bekövetkezésének lehetősége, amely a környezeten túl regionális biztonsági kockázatot is okoz, amely magában hordozza egy regionális fegyveres konfliktus kialakulásának lehetőségét.

Sokkal árnyaltabbá válik az összkép, amikor a 21. századi hadviselési formák hagyományos változatairól beszélünk. Ebben a megfogalmazásban (gyűjtőfogalomban) a háborúk, fegyveres konfliktusok nem nukleáris eszközökkel kerülnek megvívásra. Magán a fogalmon polemizálhatunk, hiszen a tudományos-technikai forradalom menetében, az információs társadalom korában a fejlett technológiájú, precíziós fegyverrendszerek alkalmazásának viszonyai (körülményei) között, amikor egyes fegyverek (fegyverrendszerek) hatása megközelíti a nukleáris fegyver, pusztító erejét, nehéz a hadviselés „hagyományos” módjairól beszélni.

Deák János „Napjaink és a jövő háborúja” című tanulmányában, a XXI. század első negyedére (prognosztizálható háborúk és fegyveres konfliktusok lehetséges típusait az alábbiak szerint határozza meg:

„A korszerű háborúkat és fegyveres konfliktusokat – melyek jelenleg is folynak a különböző térségekben, illetve bekövetkezhetnek a 21. század első negyedében – a fegyveres küzdelem jellegét tekintve – két csoportra oszthatjuk:

- az úgynevezett kontaktusos háborúkra és fegyveres konfliktusokra, melyeket alapvetően hagyományos fegyverekkel, konvencionális szervezetű és felszereltségű haderőkkel vívnak meg,
- és az úgynevezett „kontaktus nélküli” háborúkra és fegyveres konfliktusokra, amelyek során a legkorszerűbb eszközök kerülnek alkalmazásra, mindenekelőtt a nagy pontosságú fegyverrendszerek”. (Deák, 2005.)

A jelenkor, eddigi utolsó kontaktusos háborújának az ún. második öbölháborút tekinthetjük, míg a jelenlegi afganisztáni katonai műveletek a kontaktus nélküli háború ismérveit hordozzák. A tanulmány további részeiben ezt a felosztást tekintem mértékadónak.

A következőkben csak a hadviselés hagyományos területén jelentkező gondolataimat kívánom megosztani, miután a mindkét területre kiterjedő, részletes kifejtés meghaladná a jelen írásmű terjedelmi korlátait.

A 21. század hadviselési formáival összefüggésben, napjainkban a fiatal honvédtisztek oktatása, képzése, harctevékenységek vezetésére történő felkészítése, a harctevékenységek (katonai műveletek) tervezése során új fogalmakkal kellett megismerkednünk, illetve ezeket alkalmaznunk. Ilyenek a teljesség igénye nélkül:

- harmadik generációs hadviselés (3rd Generation Warfare 3GW);
- negyedik generációs hadviselés (4th Generation Warfare 4GW);
- hatás alapú hadviselés (Effects Based Approach to Operation – EBAO);
- hálózatközpontú hadviselés (Network Centric Warfare – NCW).

Az angolszász (nyugati) katonai teoretikusok általában a hadviselést, a háborúkat négy generációra osztva taglalja. Többségük a háborúk első generációjaként a vonalharcazat, az élőerő koncentrációjával folytatott harctevékenységek korát (korszakát) érti. Második generációként definiálják az I. világháború korát, melyekre a jelentős mértékben megnövekedett koncentrált tüzérv, valamint az ellenfél teljes kifárasztása érdekében vívott „anyagcsaták” voltak jellemzők. A harmadik generációt, a II. világháborút közvetlenül megelőző időszakban kifejlesztett mozgó hadviselés (villámháborús stratégia) jellemzi. Ennek továbbfejlesztése volt a légi-földi hadművelet (Air-Land (Operation) Battle) elmélete, mely alapján a nemzetközi koalíció csapatai megvívta az öbölháborúkat.

Sok teoretikus szerint jelenleg a hadviselés harmadik és negyedik generációi közötti átmenet korszakát éljük. Számos haderő szervezete, rendszeresített fegyverzete, felkészítése és kiképzése még a harmadik generációs hadviselés

elvei alapján kerül kialakításra. A haderők eltérő fejlettsége, illetve a mögöttük álló társadalom eltérő tudományos és technológiai fejlettsége eredményeként a legfejlettebb országok hadereiben, egy időben, az alkalmazhatóság szintjén van jelen a harmadik és negyedik generációs képesség. A kevésbé fejlett országok haderei harmadik generációs képességekkel rendelkeznek, illetve megfelelő oktatás és képzés esetén elméletileg rendelkeznek azzal a tudással, képzettséggel, amely alkalmassá teszi őket az esetenként negyedik generációs képességet alkalmazó szövetséggel történő együttműködésre, esetenként együttes tevékenységre. Ezért fontos, hogy a jövő katonai vezető nemzedéke magas szintű elméleti oktatásban részesüljön, ami biztos alapokat nyújt a további folyamatos képzéshez.

Néhány gondolat a negyedik generációs hadviseléshez. A vietnámi háború, amely az USA egyik legnagyobb katonai (és politikai) kudarcaként vonult be a hadtörténelembe, továbbá a Szovjetunió afganisztáni fiaskója már előrevetítették a hadviselés új generációjának eljövételét. Mind a dél-vietnámi felszabadító erők, mind a szovjet hadsereg ellen harcoló mudzsaheddinek (afgán törzsi harcosok) harctevékenységi formái tulajdonképpen az aszimmetrikus hadviselés eljövételét jelentették. További bizonyítékként szolgálhat az izraeli csapatok libanoni tevékenységének kudarca. Az izraeli hadsereg eredménytelen tevékenységét 2008-ban vizsgáló Vinograd jelentés egyértelműen kimutatta, hogy a világ egyik legjobban felszerelt és kiképzett, a nagyhatóerejű és precíziós fegyvereket felvonultató hadserege gyakorlatilag eredménytelen maradt a sokkal gyengébben felszerelt, de a negyedik generációs hadviselés elveit alkalmazó palesztin erőkkel szemben.

Steven Metz és Douglas V. Johnson II. „Asymmetry, and US military strategy: definition, background and strategic concepts” című tanulmányában az alábbiak szerint fogalmaz: „A katonai és nemzetbiztonsági területeken értelmezve, az aszimmetria gyakorlatilag, a szembenálló féltől eltérő cselekvési változatokat (műveleteket), szervezeteket, és gondolkodási módot képvisel, azért, hogy maximalizálja saját előnyeit, és kiaknázza az ellenség gyengeségeit, valamint megragadja a kezdeményezést, vagy nagyobb cselekvési szabadságot nyerjen. Az aszimmetria lehet politikai-stratégiai, vagy katonai-stratégiai, illetve ezek kombinációja is. (Metz, Johnson, 2002.) Nézetem szerint a történések igazolták a meghatározást. Mint az előzőekben említettem jelenleg átmeneti időszakot élünk, egyszerre van jelen a harmadik és negyedik generációs hadviselési forma a katonai tevékenységekben. Véleményem szerint a nagy gazdasági háttérrel, jelentős erőforrásokkal rendelkező fejlett (high-tech) fegyverekkel felszerelt jelentősebb méretű haderők esetében a politikai és katonai vezetők (katonai tervezők) kezelni tudják az átmeneti időszak kettősségét. Ez a kettősség azonban a kisebb méretű, kisebb gazdasági, technológiai háttérrel, korlátozott anyagi és személyi erőforrásokkal rendelkező haderők politikai, katonai vezetőit kemény választás elé állítja.

A kérdés: melyik képesség fenntartására, fejlesztésére fordítsák a rendelkezésre álló forrásokat. Mi legyen oktatás, képzés, kiképzés, felkészítés továbbá a technikai, technológiai fejlesztés fő iránya. Milyen elméleti alapokat kell biztosítani a jövő generációnak. Ezekre a kérdésekre csak egyedi válaszok léteznek.

A következőkben néhány gondolatot szeretnék közzétenni a *hatásalapú* (Effect Based Approach to Operation – EBAO) *hadviselési* formáról.

A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen tartott tudományos konferencián, a hatásalapú műveleteket Keszthelyi Gyula 2006 novemberében egy a következőképpen definiálta: „A hatásalapú műveletek tulajdonképpen egy olyan folyamat, mely során a tervezett stratégiai végcél, vagy hatás elérése érdekében harcászati, hadművelleti és stratégiai szinteken egyaránt kiaknázásra kerül a katonai és nem katonai képességek teljes tartománya”. (Keszthelyi, 2006.). A NATO Katonai Bizottsága 2006-ban az általa kiadott MCM-0052-2006 dokumentumban, a hatásalapú katonai művelet fogalmát a következőképpen határozta meg: „A katonai műveletek hatásalapú megközelítse a Szövetség tagállamai és a katonai műveletben érintett nem NATO országok részére rendelkezésre álló különböző eszközök koherens és átfogó alkalmazása olyan hatások kiváltása érdekében, amelyek nélkülözhetetlenek a tervezett feladatok és legfőképpen a NATO végső céljának eléréséhez”.

SZABÓ József

Budapest, 2012.
5. évfolyam 3-4. szám

Míg a Keszthelyi Gyula által megfogalmazottakból világossá válik a hatásalapú katonai tevékenység fogalma, úgy az MC 0052-2006 dokumentumban rögzítettekben következtethetünk annak tartalmára is. Az itt megfogalmazottak értelmében a NATO tagállamok egészének kell rendelkezésre állnia a különböző képességeknek a katonai tevékenység végrehajtásához. A képességek rendelkezésre állását könnyíti, vagy nehezíti amennyiben a Szövetség nem NATO tagállamokkal hajt végre koalíciós műveleteket.

A Szövetség huzamosabb ideje megkísérli a tagállamok képességfejlesztéseinek összehangolását, azonban az egyes államok eltérő gazdasági teherbíró képessége, időnként eltérő nemzeti ipari érdekeik, továbbá a rendelkezésre álló erőforrások eltérő nagysága, nem utolsósorban a meglévő haderők eltérő nagysága, összetétele, eltérő fegyverzete (katonai- technológiai fejlettsége) mind nehezíti és bonyolulttá teszi a hatásalapú műveletek végrehajtására irányuló hatékony képesség kialakítását.

Azért kikívánkozik belőlem egy megjegyzés. A hatásalapú hadviselésnek jó előzménye volt a hadviselés harmadik korában a Tuhacsevszkij, Isszerzon és Triandafilov nevéhez fűzhető „mély hadművelet elmélete”, a Liddel-Hart és Guderian nevével fémjelzett „gépesített (mozgó) hadviselés” elmélete, továbbá a 70-es évek végén jelentkező „légi- földi hadművelet” elmélete. A Duhet-elv szintén hatásalapú elképzelésnek tekinthető. Nézetem szerint ezen teoretikusok műveit a jövő katonai vezetői generációjának is alapjaiban kell ismernie.

Ezt követően néhány gondolat a hálózat központú hadviseléssel összefüggésben. A hálózat központú hadviselés (Network Centric Warfare) elmélet a 90-es évek végén jelent meg amerikai szerzők műveiben. Az információs társadalom robbanásszerű fejlődése következtében a katonai teoretikusok igen jelentős része a jövő hadviselését hálózatközpontúnak képzei el. Az egyre hatékonyabb informatikai eszközök és alkalmazások megjelenésével és elterjedésével a hadviselés szerkezete, kultúrája, valamint módja is átalakuláson megy keresztül. Ezeket a változásokat az informatikai technológiáknak aktívan kell támogatnia, miután az információs fölény kialakítása meghatározóvá válik a hadviselés eredményességét illetően. A hálózat központi hadviselés lényege, hogy a politikai katonai döntéshozatalai rendszer, valamint a hadszíntéri végrehajtó rendszer teljes egésze egy közös, valós idejű információs rendszerbe van szervezve. Miután a rendszer kiépített a döntés-előkészítési és végrehajtási területen egyaránt biztosítja, hogy a döntést végrehajtó szervezet és az alkalmazásra kerülő fegyverrendszer a hierarchia megfelelő szintjén a kellő időben kerüljön kiválasztásra, és a végrehajtás kellő időben és pontosan kerüljön megvalósításra. A hálózatközpontú hadviselés kialakulását a biztonsági környezet változása jelentősen elősegítette.

Napjaink fegyveres konfliktusaiban, a Szövetség rendelkezésre álló képességeinek egésze nem alkalmazható. Minden egyes biztonsági kihívás, különböző intenzitású fegyveres konfliktus más-más meglévő képességek alkalmazását igényli más-más erővel. Természetesen a hadviselésnek ezen kor színvonalán álló (és még fejlődő) módozata is felvet néhány kérdést. Nem fér hozzá kétség, hogy hasonlóan a képesség alapú hadviselésnél felmerülő problémákhoz, szintén jelentkeznek a különböző méretű, különböző nagyságú és eltérő felszereltségű haderővel rendelkező, eltérő nagyságú katonai célokra felhasználható erőforrással rendelkező, különböző technikai, technológiai fejlettségen lévő államok közötti különbségek még a Szövetségen belül is.

Természetesen maga a Szövetség léte, és a képességalapú (effect based) tervező rendszer képes kiegyensúlyozni ezeket a különbségeket, de a gazdasági teherbíró képesség, valamint a haderőre fordítható nemzeti erőforrások mennyisége még így is problémát jelent. Véleményem szerint azonban a problémára lehet megoldást találni. A megoldás kulcsa az interoperabilitásban keresendő. Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy a hadviselés ezen formájára történő felkészülés folyamatában az interoperabilitási képességeket a jelenleginél sokkal magasabb szintre kell emelni.

A hálózatközpontú hadviselés egységes információs (informatikai) rendszert, egymással (és a potenciális szövetségessel) teljes egészében kompatibilis technikai eszközparkot, a létező (lehető) legnagyobb információbiztonságot, valamint magasan képzett kezelő (alkalmazó) katonáállományt követel meg. A rendszer – bármilyen fejlett legyen –

képtelen helyettesíteni a rendszert alkalmazó katonák (esetenként polgári szakemberek) szakmai tudását, felkészültségét.

Tény azonban, hogy a hálózatközpontú művelet sokkal többet jelent, mint különböző katonai vezető szervek és a végrehajtó katonai szervezetek (csapatok) ellátását magas technikai (technológiai) fejlettségű eszközökkel. A rendszer minden technikai fejlettsége ellenére sem lesz tökéletes, ha a hadszíntéren (műveleti területen) tevékenységet folytató, többnyire koalíciós erők nem azonos alkalmazási elvek, nem azonos kiképzési (felkészítési) követelmények, nem azonos vezetési alapelvek, és nem teljes mértékben kompatibilis vezetés-technikai eszközökkel felszerelve hajtják végre a feladataikat.

MILYEN LESZ A JÖVŐ MAGYAR KATONAI VEZETŐJE

A kérdésre a válasz egyszerűnek tűnik. Olyan lesz, amilyenné a tanulmányai során felkészítjük, és olyan lesz, amilyenné önmagát képzi a katonai életpályája folyamán.

Véleményem szerint a kérdést már a belépéskori kiválasztás, illetve ennek rendszere is determinálja. Vannak olyan elfogadott kompetenciák, amelyek hiánya, hiányos volta már a belépéskor sikertelenségre ítéli, vagy nehezzé teszi a katonai vezetői pályafutást.

Ennek megfelelően nézeteim szerint a felvételi eljárás során vizsgálni kell azon kompetenciák meglétét, amely lehetővé teszi a hivatásos katonává képzést, illetve a hivatásos tisztté válást. A 21. század követelményeinek megfelelően az Európai Unió nyolc kulcs kompetenciát határozott meg, melyek döntő többségével a leendő katonai vezetőknek is rendelkeznie kell. Ezek az alábbiak:

- kommunikációs képesség anyanyelven és idegen nyelven;
- matematikai műveltség;
- alapkompenciák természettudományi és technológiai téren;
- információs és kommunikációs technológiák alkalmazásához szükséges képességek;
- az egész életen keresztül tartó tanuláshoz szükséges képességek;
- személyközi és állampolgári kompetenciák;
- a vállalkozói szellem elmélyítéséhez szükséges képességek;
- valamint a kulturális tudatosság kialakításához szükséges készségek és képességek.

Láthatjuk, hogy ezek megléte vagy korlátozott volta döntő befolyással bír a tisztképzés eredményességére. Ezek nélkül a korszerű hadtudományi, katonai szakmai és katonai vezetői ismereteket elsajátítani nem lehet. A professzionális haderő fiatal tisztjei kompetencia rendszeréről egy előző tanulmányomban részletesen kifejtettem nézeteimet.

Természetesen a meglévő kompetenciák bővíthetők, fejleszthetők, de megfelelő alapok nélkül nem lehet szilárdan építkezni.

Benkő Tibor vezérezredes, a Honvéd Vezérkar főnöke egy tanulmányában megfogalmazta a pályakezdő honvédtisztekkel szemben támasztott általános követelményeket, mely szerint:

„Az általános elvárások mellett a tisztekkel szemben, a szakképzettségüknek és fegyvernemüknek megfelelően, természetesen megfogalmazódtak a speciális és a katonai vezetői alapkompenciák is. Így, a pályakezdő tiszttel szemben – mint kezdő katonai vezető – azt a követelményt támasztjuk, hogy rendelkezzen olyan katonai-, szakmai-, vezetői ismeretekkel, melyek birtokában képes a honvédelmi szervek területén alegységeket vezetni, irányítani, az alapfokozat birtokában a szakképzettségének megfelelő beosztást betölteni. Továbbá, folytatni a képzés második ciklusában (mesterképzésben) a következő, majd az azt követő vezetői szintekre történő felkészülést.” (Benkő, 2008)

Az erre történő felkészítés, az ennek megfelelő tantárgyi programok és követelményrendszerek kialakítása pedig elsősorban a Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Hadtudományi és Honvédtisztképző kar oktatóinak feladata.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

SZABÓ József

Budapest, 2012.
5. évfolyam 3-4. szám

Jelen írással nem volt szándékomban utat kijelölni, pusztán néhány gondolatot kívántam közzé tenni, néhány dilemmát az olvasókkal megosztani. Nem gondolom, hogy az írásommal mindenki egyetért, de amennyiben sikerült vele gondolatokat ébreszteni, esetleg vitát provokálni, akkor az írásom elérte célját.

Kulcsszavak: a hadviselés generációi; a hadviselés formái; katonai felsőoktatás, tisztképzés; vezetőképzés; kiképzés-felkészítés.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

1. Benkő Tibor (2008): Gondolatok az ideális parancsnokról. *Hadtudomány*, 2008. 3-4. szám, pp. 91-103
2. Deák János (2005): Napjaink és a jövő háborúja.
http://www.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/2005/1/2005_1_3.html (Letöltve: 2010. nov. 10. 19)
3. Huntigton, Samuel P. (2002) *A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása.* Európa, Budapest, ISBN: 963 07 6918 2
4. Keszthelyi Gyula (2006): Effect Based Operations (a new method for operational planning) ZMNE New Challenges in the Field of Military Science, International Scientific Conference. 2006. november 7-8.
5. MCM-0052-2006
6. Steven Metz-Douglas V. Johnson II.: Asymmetry and US military strategy: definition, background, and strategic concepts; <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/display.cfm?pubID=223>. (Letöltve: 2009.03.10.)
7. Strachan, Hew (2007): "British Counter-Insurgency from Malaya to Iraq," *RUSI Journal*; London, 2007. december; 152 évf, 6 sz, pp. 8-11